

The Project Gutenberg eBook of Gösta Berlingin taru, by Selma Lagerlöf

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Gösta Berlingin taru

Author: Selma Lagerlöf

Translator: Joel Lehtonen

Release date: July 22, 2013 [EBook #43279]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GÖSTA BERLINGIN TARU ***

Produced by Tapio Riikonen

GÖSTA BERLINGIN TARU

Kirj.

Selma Lagerlöf

Suomentanut Joel Lehtonen

WSOY, Porvoo, 1912.

SISÄLLYS:

EDELLINEN OSA

Johdanto

- I. Pappi
- II. Kerjäläinen

- I. Maisema
- II. Jouluyö
- III. Joulupäivälliset
- IV. Gösta Berling, runoilija
- V. La cachucha
- VI. Ekebyn tanssiaiset
- VII. Vanhat ajoneuvot
- VIII. Gurlita-kukkulan suuri karhu
- IX. Björnen huutokauppa
- X. Nuori kreivitär
- XI. Kummitusjuttuja
- XII. Ebba Dohnan tarina
- XIII. Mamselli Marie

JÄLKIMMÄINEN OSA

- I. Kristoffer-serkku
- II. Elämän polut
- III. Katumuksen teko
- IV. Ekebyn rauta
- V. Liljecronan koti
- VI. Dovren noita-akka
- VII. Juhannus
- VIII. Rouva Musica
- IX. Brobyn pappi
- X. Julius-patruuna
- XI. Savipyhimykset
- XII. Jumalan matkamies
- XIII. Kirkkomaa
- XIV. Vanhoja lauluja
- XV. Kuolema vapauttaja
- XVI. Kuivuus
- XVII. Lapsen äiti
- XVIII. Amor vincit omnia
- XIX. Nygårdin tyttö
- XX. Kevenhüller
- XXI. Brobyn markkinat
- XXII. Metsätorppa
- XXIII. Margareta Celsing
- Viiteselitykset

EDELLINEN OSA

JOHDANTO

I.

PAPPI

Vihdoinkin ilmestyi pappi saarnatuoliin.

Seurakunta kohotti päätään. Kas vain, sielläpä hän sittenkin seiso. Tänä sunnuntaina ei jumalanpalvelus siis jää pitämättä niinkuin edellisenä ja niin monena sitä edellisenä pyhänä.

Pappi oli nuori, norja, pitkä ja säteilevän kaunis. Jos olisi laskenut kaarevan kypärin hänen päähänsä ja sitonut miekan hänen vyölleen ja suomupaidan ryntähilleen, olisi hänet voinut veistää marmoriin ja nimittää kuvan kauneimman ateenalaisen mukaan.

Papilla oli runoilijan syvät silmät ja sotapäällikön luja, pyöristynyt leuka, kaikki hänessä oli kaunista, hienoa, ilmeikästä, neroa ja hengenelämää hehkuvaa.

Kirkkoväki tunsi oudosti olevansa kuin masennettu nähdessään hänet sellaisena. Se oli enimmäkseen tottunut näkemään häntä, kun hän hoippui kapakasta iloisten toverien seurassa, sellaisten kuin tuuheaja valkoviiksinen eversti Beerencreutz ja vahva kapteeni Kristian Bergh.

Hän oli juonut niin kauheasti, ettei hän ollut moneen viikkoon voinut hoitaa virkaansa, ja seurakunnan oli täytynyt valittaa hänen käytöksestään ensin kirkkoherralle ja sitten piispalle ja tuomiokapituliin. Nyt oli piispa tullut pitäjään tarkastukselle ja tilintekoon. Hän istui kuorissa kultaristi kaulassaan, ympärillään Karlstadin assessoreja ja naapuriseurakuntain pappeja.

Ei ollut epäilystäkään, että papin käytös oli mennyt yli sopivaisuuden rajan. Silloin, 1820-luvulla, ei juomista juuri virheeksi katsottu, mutta tämä mies oli juopotellessaan laiminlyönyt virkansa, ja nyt se oli häneltä menevä.

Hän seiso saarnatuolissa odottaen, kun saarnavirren viimeistä värsyä veisattiin.

Ja kun hän seiso siinä, hänet valtasi varma tunne, että hänellä oli kirkossa pelkkiä vihamiehiä, vihamiehiä jokaisessa penkissä. Herrasväen ryhmässä lehterillä, talonpoikain joukossa alhaalla, ehtoollislasten parvessa kuorissa hänellä oli vihamiehiä, pelkkiä vihamiehiä. Vihamies oli polkemassa urkuja, vihamies niitä soittamassa. Kirkonisännistön penkissä oli hänen vihamiehiään. Kaikki häntä vihasivat, jopa pikkulapset, jotka oli tuotu kirkkoon sylissä, ja vieläpä kirkonvartija, tuo kankea ja jäykkä sotamies, joka oli ollut Leipzigin tappelussa.

Pappi olisi tahtonut langeta polvilleen ja rukoilla heiltä laupeutta.

Mutta silmänräpäys vain, ja hänet valtasi kolkko viha. Hän kyllä muisti, millainen oli ollut astuessaan vuosia sitten ensi kertaa tähän saarnatuoliin. Hän oli silloin nuhteeton mies, ja nyt hän seiso siinä katsellen kultarivistä miestä, joka oli tullut häntä tuomitsemaan.

Kun hän luki johdantoa, huuhtoi veriaalto kerta toisensa jälkeen hänen poskiaan: se oli vihaa.

Totta kyllä oli, että hän oli juonut, mutta kenellä oli oikeus syyttää häntä siitä? Kuka oli nähnyt pappilaa, jossa hänen piti elää? Kuusimetsä seiso tummana ja synkkänä ihan ikkunain edessä. Kosteus tihkui mustien laipioiden läpi, pitkin homehtuneita seiniä. Eikö tarvinnut viinaa mielihyvikkeeksi, kun sade tai tuisku tuprusi sisään särkyneistä ruuduista, kun rappiolle heitetty maa ei tahtonut antaa sen vertaa leipää, että nälkä pysyisi loitolla?

Hän ajatteli olleensa juuri sellainen pappi kuin seurakuntalaiset ansaitsivat. Hehän joivat kaikki. Miksi pitäisi hänen yksinään hillitä itsensä? Mies, haudattuaan vaimonsa, joi itsensä hautajaisissa humalaan; isä, saatuaan lapsen kastetuksi, piti kohta juomingit. Kirkkoväki joi kotimatalla niin että enimmäkseen tulivat humalassa kotiin. Hyvin sellaisille sopi juoppo pappikin.

Juuri virkamatkoilla, jolloin hän ohuessa viitassaan ajoi penikulmittain jäätyneiden järvien selkiä, missä kaikki kylmät tuulet tuiversivat; siellä samoilla järvillä myrskyssä ja rankkasateessa keikkuessaan ja venheellä harhatessaan; siellä saloilla silloin kun lumipyryssä täytyi nousta reestä ja raivata tietä hevoselle talonkorkeisten kinosten läpi tahi kun eksyneenä sai kahlata metsälampareita, juuri silloin ja siellä hän oli oppinut rakastamaan viinaa.

Vuoden päivät olivat madelleet hitaasti raskaassa synkeydessään. Maamiehen ja herran ajatuksia piti päivä maan tomuun kiintyneinä, mutta iltaisin heittivät henget kahleensa — viinan vapauttamina. Sielu heräsi, sydän lämpeni, elämä säteili, laulu helskyi, ruusut tuoksuivat. Majatalon kapakka muuttui silloin hänestä etelämaan kukkatarhaksi: rypäleet ja oliivit heiluivat hänen pänsä päällä, marmoripatsaat hohtivat tummasta lehdistöstä, runoilijat ja viisaat astelivat palmujen ja plataanien alla.

Ei; tuo pappi tuolla ylhäällä saarnatuolissa tiesi, ettei elämää maan perukassa voi kestää ilman viinaa: kaikki hänen kuulijansa tiesivät sen, ja nyt he vaativat häntä tuomiolle.

He tahtoivat riistää häneltä papinkauhtanan siksi että hän oli tullut heidän Jumalansa kotiin

juovuksissa. Ah, noitakin kaikkia: oliko heillä muuta, uskottelivatko he, että heillä oli muuta Jumalaa kuin viina!

Hän oli lukenut johdannon, ja hän kumartihe lukemaan "Isä meitä".

Kirkko oli hiiskumattoman hiljainen rukouksen aikana. Mutta äkkiä iskeysi pappi molemmin käsin lujasti nauhoihin, jotka pitivät papinkaapua hänen hartioillaan. Hänestä tuntui kuin koko seurakunta, piispa etunenässä, olisi hiipinyt ylös saarnatuolin portaita tempaistakseen häneltä kauhtanan. Hän oli polvillaan eikä kääntänyt päätänsä, mutta hän suorastaan tunsi, miten ne nyt nykivät, ja näki heidät selvästi, sekä piispan että asessorit, rovastit, kirkonisännät, lukkarin ja koko seurakunnan pitkänä jonona, kiskomassa ja nyhtämässä saadakseen irti hänen kaapunsa. Ja hän kuvitteli ilmi elävästi, miten kaikki nuo, jotka nyt niin innokkaasti siinä kiskoivat, kaatuvat nurin niskoin portaita alas, kun kauhtana heltiää, ja kumoon keikahtaa myös permannolla oleva jono, joka ei itse ylety vetämään kaapua, vaan kiskoo edessä seisovien takin liepeistä.

Hän näki sen niin selvästi, että häntä hymyilytti polvillaan ollessaan, mutta samalla kertaa kylmä hiki kihosi hänen otsalleen. Olihan se yhtä kaikki kauheaa.

Niin, että hän siis pian oli hyljätty mies, viinan tähden. Virkaheitto pappi hän kohta olisi. Liekö maailmassa viheliäisempää?

Hänestä tulee keppikerjäläinen, hän makaa juovuksissa tienravissa, kulkee ryysyissä, seurustelee roistojen kanssa.

Rukous päättyi. Hänen oli alettava sanella saarnaansa. Silloin hänet valtasi outo ajatus, mikä pysähdytti sanat hänen huulilleen. Hän ajatteli, että sai nyt viimeisen kerran seisoa saarnatuolissa julistamassa Jumalan kunniaa.

Viimeisen kerran — se iski pappiin. Hän unohti kaiken, viinat, piispat. Hän ajatteli vain, että hänen piti käyttää tilaisuutta ja todistaa Jumalan kunniaa.

Hänestä näytti kirkon lattia ja koko seurakunta vaipuvan syvälle, syvälle alas, mutta katto kohosi kirkon päältä niin että hän näki suoraan taivaaseen. Hän seisoi yksinään, aivan yksinään saarnatuolissa, hänen henkensä lähti liitämään kohti avattua taivasta ja hänen äänensä tuli voimakkaaksi ja valtavaksi. Hän julisti Jumalan kunniaa.

Hän oli innoituksen mies. Hän hylkäsi saarnansa, ajatukset lensivät hänen päänsä ympärille kuin kesy kyyhkysparvi. Hänestä tuntui kuin hän ei olisi itse puhunutkaan, mutta hän tunsi myös, että tämä oli maailmassa korkeinta ja ettei kukaan kohoa korkeampaan loistoon ja ihanuuteen kuin hän nyt julistaessaan siinä Jumalan kunniaa.

Niin kauan kuin innoituksen tulikieli liekehti hänen otsallaan hän puhui, mutta kun se sammui ja kirkon katto jälleen laskeusi ja lattia kaukaa, kaukaa alhaalta kohosi, silloin hän kumartui ja itki, sillä hän ajatteli, että elämä oli suonut hänelle hänen parhaimman hetkensä ja että nyt se oli mennyt.

Jumalanpalveluksen jälkeen seurasi tarkastus ja kirkonkokous. Piispa kysyi, oliko seurakunnalla mitään valittamista pappinsa suhteen.

Pappi ei ollut enää vihainen eikä uhkaava niinkuin ennen saarnaa. Nyt hän häpesi ja painoi päänsä alas. Voi niitä kurjia viinajuttuja, nyt ne alkavat!

Mutta ne eivät alkaneetkaan. Kunnanhuoneen suuren pöydän ympärillä oltiin aivan äänettämiä.

Pappi nosti päänsä ja katsoi ensin lukkariin: ei, tämä vaiken; sitten kirkonisäntiin, sitten äänivaltaisiin talonpoikiin ja tehtaanpatruunoihin, he vaikenivat kaikki. He purivat huulensa yhteen ja katsoivat alas pöytänsä hieman noloina.

"Ne odottavat että joku alkaa", ajatteli pappi.

Toinen kirkonisäntä rykäisi:

"Minä, noin että, meillä on erinomainen pappi", hän sanoi.

"Kunnianarvoisa piispa kuuli itse, kuinka hän saarnaa", lisäsi lukkari.

Piispa kysäisi tiheistä jumalanpalvelusten laiminlyönneistä.

"Pappi ei mahda mitään sille, jos hän on sairas, enempää kuin muutkaan", arvelivat talonpojat.

Piispa vihjaisi heidän tyytymättömyyteensä, sikäli kuin se koski papin elämäntapoja.

He puolustivat häntä yhtä suuta. Hän oli vielä niin nuori, se heidän pappinsa, ei hänestä mitään hätää. Ei, jos hän vain aina tahtoi saarnata niinkuin saarnasi tänään, niin he eivät vaihtaisi häntä itse piispaankaan.

Ei ollut yhtään syyttäjää, ei myös löytynyt yhtään tuomaria.

Pappi tunsu miten hänen sydämensä avartui ja miten keveästi veri virtasi hänen suonissaan. Oi, ettei hän enää ollutkaan vihamiesten keskellä, että hän oli voittanut heidän sydämensä juuri kun vähimmin sitä ajatteli, että hän edelleen saisi olla pappina!

Tarkastuksen jälkeen piispa ja asessorit ja rovastit ja parhaat pitäjän miehet söivät päivällistä pappilassa.

Eräs naapurinrouva oli ottanut huoltaakseen juhlan, sillä pappi oli naimaton. Rouva oli hommannut kaikki parhaansa mukaan, ja pappi huomasi nyt ihmeekseen, ettei pappila ollutkaan ihan kauhea. Pitkä päivällispöytä oli katettu pihalle kuusten alle ja se hohti siellä varsin hauskesti valkoisine liinoineen, sinivalkoisine posliineineen, kimmeltävine laseineen ja taitettuine lautasliinoineen. Kaksi koivua kumartelihe kuistin ovella, katajia oli siroteltu eteisen lattialle, ylhäällä kurkihirsissä riippui kukkaseppele, kaikissa huoneissa oli kukkia, homeenhaju oli haihdutettu ja vihreät ikkunalasit kimaltelivat uljaasti auringonpaisteessa.

Hän iloitsi sydämensä pohjasta, tuo pappi ja ajatteli ettei enää koskaan joisi.

Ei ollut ketään, joka ei olisi siinä päivällispöydässä iloinnut. Ne jotka olivat olleet yleviä ja antaneet anteeksi olivat iloisia, ja ylemmät papit iloitsivat siksi, että olivat välttäneet häpeällisen jutun.

Kelpo piispa kohotti lasinsa ja puhui, että hän oli lähtenyt tälle matkalle raskain mielin, sillä hän oli kuullut paljon pahoja huhuja. Hän oli lähtenyt kohtaamaan Saulusta, mutta katso, Saulus oli muuttanutkin Paavaliksi, joka oli tekevä työtä enemmän kuin he kaikki yhteensä. Ja hurskas herra puhui edelleen suurista lahjoista, joita heidän nuori veljensä oli saanut, ja ylisti niitä. Ei siksi että hän kopeilisi niillä, vaan että hänen oli ponnistettava kaikki voimansa ja vaalittava hyvin itseään, niinkuin tulee tehdä niiden, joiden hartioille on pantu ylen raskas ja kallisarvoinen taakka.

Pappi ei näillä päivällisillä juopunut, mutta päästä pyörällä hän oli. Tämä suuri, odottamaton onni nousi hänelle päähän. Taivas oli antanut innoituksen tulikielen liekehtiä hänen otsallaan, ja ihmiset olivat antaneet hänelle rakkautensa. Veri syöksyi kuumeisen tulisenä ja raivoavaa vauhtia hänen suonissaan yhä vielä, kun oli jo tullut ilta ja vieraat lähteneet. Myöhään yöllä hän istui valvoen huoneessaan ja antoi yöilman virrata sisään avatusta ikkunasta ja viillyttää tätä autuuden kuumetta, tätä suloista levottomuutta, joka ei suonut hänen nukkua.

Silloin kuului ääni ulkoa:

"Oletko valveilla, pappi?"

Pihanurmen poikki ikkunan luo tuli mies. Pappi katsoi ulos ja näki siellä kapteeni Kristian Berghin, joka oli hänen uskollisia juomaveikkojaan. Maantien maleksija, koditon ja konnuton hän oli, tämä Kristian kapteeni, jättiläinen kooltaan ja voimiltaan. Iso hän oli kuin Gurlita-kukkula ja tuhma kuin metsänpeikko.

"Tietävästikin olen valveilla, Kristian Bergh", vastasi pappi. "Voiko tällaisena yönä mielestäsi maata?"

Ja kuulkaapa nyt, mitä tuo Kristian-kapteeni hänelle sanoo! Jättiläisellä on ollut aavistuksensa, hän on tuuminut, että pappi nyt tulee ryyppyaraksi. Nyt hän ei saa rauhaa enää kuunaan, Kristian-kapteeni ajatteli, sillä nuo Karlstadin asessorit, jotka täällä jo kerran kävivät, saattavat tulla uudestaan ja viedä häneltä kauhtanan, jos hän juo vielä.

Mutta nyt on Kristian-kapteeni kouraissut roimalla kädellään tuota työnretosta, hän on pitänyt huolen siitä, etteivät asessorit tule ikänäan toiste, eivät papit eivätkä piispat. Tästä lähin saavat pappi ja hänen ystävänsä naukkia niin paljon kuin haluavat pappilassaan.

Kuulkaas, minkä sankarityön hän on tehnyt, hän, Kristian Bergh, vahva kapteeni!

Kun piispa ja nuo kaksi asessoria olivat nousseet kuomeihinsa ja ovi oli visusti, hyvin visusti suljettu, silloin hän oli kavunnut kuskipukille ja kyydinyt heitä peninkulman, pari, valoisana kesäyönä.

Ja silloin oli Kristian Bergh näyttänyt heille, miten irrallaan henki on vaivaisessa ihmisruumiissa. Hän oli päästänyt hurjinta neliä. Siitä saivat kun eivät sallineet rehellisen miehen ottaa edes pientä pöhnää.

Arveletteko hänen kuskanneen heitä tietä myöten, luuletteko hänen säilytelleen heitä töytäyksiltä?

Hän ajoi yli oijen ja kantoisten ahojen, hän lasketteli päistikkaa laukkaa alas mäet, hän lennätti pitkin rantaa niin että vesi räiskyi pyörissä, hän oli vähällä juuttua nevoihin, ja kaljuja vuorten kallioita mentiin alas niin että hevoset laskivat jalat suorana luikua. Ja mentäessä istuivat piispa ja asessorit kalpein kasvoin nahkaverhojen takana ja mutisivat rukouksia. Mokomassa menossa he eivät olleet ikäänään olleet.

Ja kuvitelkaapa, miltä he näyttivät saapuessaan Rissäterin majataloon, elävinä mutta pudistettuina kuin haulit nahkamassissa!

"Mitä tämä merkitsee, kapteeni Kristian?" sanoi piispa, kun kapteeni avasi kyydittäville vaununoven.

"Se merkitsee sitä, että piispa miettiköön vasta kertaalleen ennen kuin tulee tarkastusmatkalle Gösta Berlingin pitäjään", sanoi Kristian kapteeni, ja ne sanat hän oli miettinyt jo edeltäkäsikin valmiiksi, ettei hän ajan tullen hölmistyisi.

"No viekin Gösta Berlingille terveiset", sanoi piispa, "että hänen luokseen en tule kuunaan minä eikä mikään muukaan piispa."

Kas: tuota sankarityötä kertoi nyt vahva Kristian-kapteeni papille seisten hänen avonaisen ikkunansa takana kesäyönä. Sillä Kristian-kapteeni oli parhaiksi ennättänyt viedä hevoset majataloon, kun jo tuli kertomaan uutisiaan papille.

"Nyt saat olla rauhassa, pappi ja velihopea", hän sanoi.

Oi, Kristian-kapteeni, kalpein kasvoin istuivat asessorit nahkaverhojen takana, mutta papin kasvot, hänen istuessaan siinä ikkunassa, näyttivät valoisassa kesäyössä hirveän paljon kalpeammilta. Oi, Kristian-kapteeni!

Ihanpa pappi kohotti jo kätensä kohdistaakseen hirveän iskun jättiläisen karkeaan, tuhmaan naamaan, mutta hillitsi sitten itsensä. Hän vetäisi ikkunan rämähtäen kiinni ja pysähtyi keskelle permanttoa heristäen nyrkkiään korkeutta kohti.

Hän jonka pään päällä innoituksen tulikieli oli liekehtinyt, hän joka oli saanut julistaa Jumalan kunniaa, hän ajatteli nyt, että Jumala oli hänen kustannuksellaan ilvehtinyt.

Eikö piispa nyt arvele, että pappi oli lähettänyt Kristian-kapteenin? Eikö hän arvele, että pappi oli teeskennellyt ja valehdellut kaiken päivää? Nyt piispa ryhtyy tutkimaan häntä toden teolla, nyt hän hänet erottaa ja panee viralta.

Aamun tullessa oli pappi häipynyt pappilasta. Hän ei välittänyt jäädä itseään puolustamaan. Jumala oli ilvehtinyt hänen kustannuksellaan. Jumala ei tahtonut häntä auttaa. Hän tiesi että hänet pantaisiin viralta. Jumala niin tahtoi. Parasta oli, että hän menee jo omia aikojaan.

Näin tapahtui 1820-luvun alussa eräässä läntisen Vermlannin syrjäpitäjässä.

Se oli ensimmäinen onnettomuus, joka Gösta Berlingiä kohtasi; se ei ollut viimeinen.

Sillä vaikeaa on sellaisten orhien olo, jotka eivät kärsi kannuksia eivätkä ruoskaa. Joka tuskan tullen, mikä heitä kohtaa, he pikastuvat ja kiitävät harhateille, ammottavia kuiluja kohti. Heti kun tie muuttuu kiviseksi ja retki raskaaksi, he eivät tiedä muuta neuvoa kuin kumota kuormansa ja porhaltaa vauhkoina matkaansa.

KERJÄLÄINEN

Kylmänä joulukuun päivänä asteli kerjäläinen ylös Brobyn mäkiä. Hänen vaatteensa olivat kurjan kurjia räpsyjä, ja hänen kenkensä olivat niin kuluneet, että kylmä lumi kasteli hänen jalkansa.

Löven on Vermlannissa sijaitseva pitkä, kapea järvi, jota parissa kohden kurovat vielä kaidemmaksi pitkät, kapeat salmet. Se ulottuu pohjoisessa suomalaismetsiin, etelässä Venerniin. Useita pitäjiä leviää sen rannoilla, mutta Bron pitäjä on suurin ja rikkain. Se valtaa hyvän osan järven rantoja sekä itä- että länsipuolella, mutta länsipuolella ovat suurimmat talot, herraskartanot sellaiset kuin Ekeby ja Björne, maankuulut rikkaudestaan ja kauneudestaan, sekä Brobyn suuri kylä, jossa on majatalo, käräjähuone, nimismiehen virkatalo, pappila ja markkinapaikka.

Broby on jyrkällä mäenrinteellä. Kerjäläinen oli ehtinyt majatalon ohi, joka on mäen juurella, ja ponnisteli pappilaa kohti, joka on aivan mäen laella.

Hänen edellään kulki ylämäkeä pieni tyttö vetäen kelkkaa, jonka kuormana oli jauhosäkki. Kerjäläinen saavutti tytön ja alkoi puhella hänen kanssaan.

"Niin pieni hevonen ja niin iso kuorma", hän sanoi.

Lapsi kääntyi ja katsoi häneen. Se oli noin kaksitoistavuotias pahainen, jolla oli tähystelevät, terävät silmät ja supukkasuu.

"Jumala suokoon, että hevonen olisi pienempi ja kuorma isompi, niin sitä riittäisi pitemmältä", tyttö vastasi.

"Omaa rehuako sinä sitten vedät kotiin?"

"Herra paratkoon, niinpä kyllä. Itse saan hankkia ruokani niin pieni kuin olenkin."

Kerjäläinen tarttui kelkankaplaaseen työntääkseen apuna.

Tyttö kääntyi ja katsoi häneen.

"Älä luulekaan, että saat mitään siitä hommasta", hän sanoi.

Kerjäläinen rupesi nauramaan.

"Sinä taidatkin olla Brobyn papin tytär, vai?"

"Olen kuin olenkin. Monella on köyhempi isä, pahempaa ei kellään. Se on silkkaa totta, vaikka häpeä, että hänen oman lapsensa täytyy sanoa niin."

"Hän taitaa olla ahne ja ilkeä, isäsi?"

"Ahne hän on ja ilkeä, mutta hänen tyttärestään taitaa tulla vielä pahempi, jos saa elää, sanovat."

"Mielestäni ovat oikeassa, kuules. Hupaisaa olisi tietää, mistä sinä olet tämän jauhosäkinkin siepannut."

"Eipä haitanne, jos tuon sinulle sanonenkin. Otin jyvät tänä aamuna isän eloitasta, ja nyt kävin myllyllä."

"Eikö hän huomaa sinua, kun tulet kotiin säkki kelkassa?"

"Oletpa tainnut lähteä sällinopista liian aikaisin. Isä on poissa pitäjällä, näetkös!"

"Kuka ajanee tuolla perässämme. Kuulen kuinka jalas vinkuu. Ajattelepas, jos se on isäsi."

Tyttö kuunteli ja tähyteli, sitten hän alkoi itkkeä ja huutaa.

"Se on isä", hän nyhki. "Hän tappaa minut. Hän tappaa minut."

"Niin, nyt ovat hyvät neuvot kalliit, ja nopsat neuvot paremmat hopeaa ja kultaa", sanoi kerjäläinen.

"Kuule", sanoi lapsi, "sinä voit auttaa minua. Ota nuora ja vedä kelkkaa, niin isä luulee, että se on sinun."

"Mitä minä sitten teen?" kysyi kerjäläinen ja asetti nuoran olkansa ympärille.

"Vie mihin mielesi tekee nyt aluksi, mutta tuo sitten pappilaan, kun tulee pimeä. Minä kyllä pidän sinua silmällä. Tulet ja tuot säkin ja kelkan, ymmärrätkö."

"Pitänee koettaa."

"Jumala armahtakoon sinua, jos et tule", huusi tyttö ja juoksi pois ehtiäkseen ennen isää kotiin.

Kerjäläinen käänsi kelkan raskain mielin takaisin alamäkeen ja työnsi sitä majatalon pihaan.

Hän, raukka, oli siinä unelmoinut, kävellessään lumessa melkein paljain jaloin; hän oli kävellessään ajatellut noita suuria metsiä Lövenin pohjoispuolella, suuria suomalaismetsiä.

Täällä alamaassa, Bron pitäjässä, jossa hän nyt kulki salmen rannalla, joka on Ylä- ja Ala-Lövenin välillä, näissä rikkauden ja riemun kuuluissa seuduissa, missä herraskartano on herraskartanon vieressä, tehdas tehtaan kyljessä, täällä oli jokainen tie hänelle liian raskas, joka huone liian ahdas, joka vuode liian kova. Täällä hän katkerasti kaipasi suurten, ikuisten metsien rauhaa.

Täällä hän kuuli varstain paukkavan joka luuvassa, ikäänkuin puitavasta ei koskaan tulisi loppua. Hirsikuormia ja hiilihäkkejä tuli lakkaamatta tyhjentyttömistä metsistä. Päättömät malmikuormien

jonot vierivät tien syvissä raiteissa, joita satalukuiset edeltäjät olivat uurtaneet. Täällä hän näki rekien, täynnä ajajia, kiitävän kartanosta kartanoon, ja hänestä näytti ilo istuvan ohjaksissa ja kauneus ja rakkaus seisovan kannoilla. Ah, kuinka hän, raukka, kävellessään ikävöi ylämaahan suurten, ikuisten metsien rauhaan!

Siellä kaukana, jossa puut kohoavat suorina ja pilarimaisina tasaiselta maankamaralta, jossa lumi lepää raskaina kerroksina liikkumattomilla oksilla, jossa tuuli on voimaton ja vain hiljaa leikkii latvain havuissa, siellä halasi hän vaeltaa, aina edemmäksi ja edemmäksi metsien syvyyteen, kunnes kerran hänen voimansa pettäisivät ja hän kaatuisi suurten puiden alle, kuollen nälkään ja viluun.

Hän ikävöi tuota suurta, humisevaa hautaa Lövenin pohjoispuolella, jossa katoavaisuuden voimat kukistaisivat hänet, jossa vihdoinkin nälkä, pakkanen, väsymys ja viina jaksaisivat tuhota tämän ruumisraukan, joka voi kestää kaikkea.

Hän oli tullut majataloon ja aikoi siellä odottaa iltaa. Hän meni kapakkatupaan ja istui tylsän levollisena penkille ovensuuhun, unelmoiden ikuisista metsistä.

Majatalon muori armahti häntä ja antoi hänelle viinaryypyn. Antoipa hän kaksikin, kun toinen niin hartaasti pyysi.

Mutta enempää hän ei tahtonut ilmaiseksi antaa, ja kerjäläinen joutui aivan epätoivoon. Hänen täytyi saada enemmän tätä voimakasta, suloista paloviinaa. Hänen täytyi vielä kerran tuntea sydämensä tanssivan ruumiissa ja ajatusten leimuavan juopuneina. Oi, tätä suloista viinan viljaa. Kesän aurinko, kesän linnunlaulu, kesän tuoksu ja kauneus läikkyivät ja virtasivat sen valkeissa laineissa. Vielä kerran, ennen kuin hän katoaa yöhön ja pimeään, hän tahtoo juoda aurinkoa ja onnea.

Niinpä hän vaihtoi ensin jauhot, sitten jauhopussin ja viimein kelkankin viinaan. Siitä hän sai hyvän humalan ja nukkui suuren osan iltapäivää kapakan penkillä.

Herättyään hän käsitti, että hänellä oli nyt enää vain yksi tehtävä jäljellä. Koska tämä kurja ruumis oli anastanut kaiken vallan hänen sielultaan, koska hän oli saattanut juoda mitä lapsi oli hänen haltuunsa uskonut, koska hän oli kaiken maan häpeä, täytyi hänen vapauttaa sielunsa niin suuresta viheliäisyyden kuormasta. Hänen täytyi antaa sille vapaus, antaa sen mennä Jumalan luo.

Hän makasi kapakan penkillä ja tuomitsi itseään: Gösta Berling, virkaheitto pappi, syytetty nälkää kärsivän lapsen jauhojen juomisesta, tuomitaan kuolemaan. Mihin kuolemaan? Kinoskuolemaan.

Hän otti hattunsa ja hoiperteli ulos. Hän ei ollut aivan valveilla eikä aivan selvä. Hän itki säälistä itseään kohtaan, ajatellessaan pahoin tahrattua sieluraukkaansa, joka hänen oli vapautettava.

Hän ei mennyt kauaksi eikä poikennut tieltä. Aivan tien vieressä oli korkea kinos, mihin hän heittäytyi kuolemaan. Hän ummisti silmänsä ja koetti nukkua.

Ei voi arvata, miten kauan hän siinä nukkui; mutta hänessä oli henki vielä, kun Brobyn papin tyttö juoksi tietä pitkin lyhty kädessä ja löysi hänet kinoksesta tiepuolesta. Tyttö oli seisoskellut ja odottanut häntä tuntimäärin; nyt hän oli juoksennellut pitkin Brobyn mäkiä etsimässä häntä.

Hän tunsu heti kerjäläisen, ja sitten hän alkoi pudistella häntä ja huutaa kaikin voimin saadakseen hänet hereille.

Hänen täytyi saada tietää, mihin mies oli hukannut hänen jauhosäkkinsä.

Hänen täytyi saada hänet henkiin edes siksi aikaa, että hän voi selittää, mihin hänen kelkkansa ja jauhosäkkinsä olivat joutuneet. Isäukko pieksisi hänet hengiltä, jos tyttö oli heittänyt hänen kelkkansa hulttion jäljille. Hän puri kerjäläisen sormeja ja kynsi hänen kasvojaan ja samalla hän kirkui kuin hengen hädässä.

Silloin tuli joku ajaja maantiellä.

"Kuka turkanen se huutaa?" kysyi tuima ääni.

"Minun pitää saada tietää, mihin tuo mies on pannut minun jauhosäkkini ja kelkkani", nyyhkytti lapsi ja hakata jyskytti nyrkeillään kerjäläisen rintaa.

"Paleltunuttako sinä kynsit sillä lailla? Nousetko, villikissa!"

Ajaja oli suuri ja roteva nainen. Hän nousi reestä ja tuli kinoksen luo. Lasta hän otti niskasta ja työnsi tielle. Sitten hän kumartui, työnsi kätensä kerjäläisen alle ja nosti hänet maasta. Ja niin hän kantoi hänet rekeen ja sijoitti siihen.

"Tule mukaan majataloon, villikissa", huusi hän papin tyttärelle, "niin saadaan kuulla, mitä sinä tiedät tästä asiasta."

* * * * *

Tunnin päästä istui kerjäläinen majatalon parhaassa huoneessa ovensuussa, ja hänen edessään seiso i se muhkea rouva, joka oli pelastanut hänet kinoksesta.

Sellaisena kuin Gösta Berling nyt näki hänet: kotimatalla hiilen vedosta metsästä, kädet noessa ja savipiippu suussa, lyhyt, päällyksetön lammasnahkaturkki ja juovikas kotikutoinen villahame yllä, pikisaumasaappaat jalassa ja tuppipuukko povella; sellaisena kuin hän nyt näki hänen harmaat hiuksensa, jotka olivat yksinkertaisesti suitut, ja hänen vanhat, kauniit kasvonsa, sellaiseksi oli hän kuullut häntä kuvattavan tuhansia kertoja, ja hän huomasi joutuneensa tekemisiin kuuluisan Ekebyn majurinrouvan kanssa.

Hän oli mahtavin nainen koko Vermlannissa, seitsemän rautatehtaan valtiatar, tottunut näkemään ja saamaan muut tottelemaan; ja kerjäläinen oli vain henkipatto mies raukka, rutiköyhä, ja hän tiesi että joka tie oli hänelle liian raskas, joka huone liian ahdas. Hänen ruumiinsa vapisi kauhusta, kun majurinrouvan katse viipyi hänessä.

Rouva seiso i ääneti ja katseli tuota ihmiskurjuutta, punaisia ja pöhöttyneitä käsiä, lopen laihtunutta ruumista ja ihanaa päätä, joka yhä rappiotilassaankin ja huonossa hoidossaan säteili hurjaa kauneutta.

"Taitaa olla Gösta Berling, se hullu pappi?" kysäisi rouva.

Kerjäläinen ei liikahtanut.

"Minä olen Ekebyn majurinrouva, minä."

Kerjäläisen ruumista värisytti. Hän pani kätensä ristiin ja kohotti silmänsä kaipaavasti. Mitä rouva aikoi hänelle tehdä? Pakottaisiko hän hänet elämään? Gösta Berling vapisi hänen voimaansa. Ja hän oli jo ollut saavuttamaisillaan ikuisten metsien rauhan!

Majurinrouva alkoi taistelun sanomalla hänelle, että Brobyn papin tytär oli saanut kelkkansa ja jauhosäkkinsä takaisin ja että hänellä, majurinrouvalla, oli Göstalle, niinkuin monelle muullekin kodittomalle raukalle, turvapaikka Ekebyn kavaljeerirakennuksessa. Hän tarjosi papille elämän ilossa ja riemussa, mutta toinen vastasi, että hänen oli kuoltava.

Silloin löi majurinrouva nyrkkinsä pöytään ja puhui kursailematta suunsa puhtaaksi.

"Vai niin, hän tahtoo kuolla, vai hän tahtoo. Minä en sitä suuresti ihmettelisikään, jos sattuisi olemaan niin että hän edes nyt eläisi. Miehellä on moinen luurankoruumis ja moiset voimattomat jäsenet ja tuollaiset himmeät silmät, ja hän vielä kuvittelee, että hänessä on muka jotakin surmaamista. Luuleeko hän, että täytyy, ollakseen kuollut, välttämättä maata kylmänä ja kankeana naulatun arkunkannen alla? Luuleeko hän, etten minä näe kuinka kuollut hän on, tämä Gösta Berling?"

"Minä näen että hänellä on pääkallo päänä, ja minusta näyttää kuin kömpisivät madot esiin hänen silmäkuopistaan. Eikö hän itse tunne, että hänellä on suu täynnä multaa? Eikö hän kuule, miten nikamat kalisevat, kun hän liikkuu?"

"Hän on hukuttautunut viinaan, tämä Gösta Berling, ja kuollut hän on.

"Kun hän nyt kulkee, niin hänessä liikkuvat vain luurangon nikamat, ja hän ei sallisi niidenkään elää, jos sitä voi sanoa elämäksi. Tuntuu kuin hän kadehtisi kuolleiden tanssia haudoilla tähtiönä.

"Häpeääkö hän sitä, että hänet on erotettu virasta, koska hän nyt tahtoo kuolla? Kunniakkaampaa olisi, että hän käyttäisi lahjojaan ja tekisi jotakin hyödyllistä Jumalan kauniissa maailmassa; niin minä sanoisin hänelle. Miksi hän ei tullut heti minun luokseni, niin olisin pannut hänen asiansa hyvälle tolalle. Niin, nyt hän odottaa kai itselleen aikamoista kunniaa siitä, että hänet kääritään lakanoihiin ja lasketaan sahajauhoihin ja sanotaan, että hän on kaunis ruumis."

Kerjäläinen istui tyynenä, melkeinpä hymyillen majurinrouvan jyristessä vihaisia sanojaan. Ei mitään hätää, riemuitsi hän, ei mitään hätää. Ikuiset metsät odottavat sinua, eikä tuolla naisella ole valtaa kääntää sinun sieluasi pois sieltä.

Mutta majurinrouva vaiken i ja käveli pari kertaa edestakaisin huoneessa; sitten hän istuutui takan ääreen, nosti jalkansa pankkokivelle ja nojasi kyynärpänsä polviin.

"Tuhannen turkasta", hän sanoi ja myhäili itsekseen. "Se on paljon todempaa, se mitä sanoin, kuin itse huomaankaan. Eikö Gösta Berling luule, että useimmat tässä maailmassa ovat kuolleita tai

puolikuolleita? Luuleeko hän että minä elän? Enpä vain! En sitten lähimainkaan!

"Niin, katsokoon hän vain nyt minua! Minä olen Ekebyn majurinrouva ja olenpa Vermlannin mahtavin rouva. Jos minä viittaa sormellani, niin juoksee maaherra, jos minä viittaa kahdella, juoksee piispa, ja jos minä viittaa kolmella, niin tanssivat tuomiokapituli ja neuvosmiehet ja kaikki Vermlannin tehtaanpatruunat polskaa Karlstadin torilla. Tuhat turkasta, poikaseni, sen minä sanon hänelle, etten minä ole muuta kuin vaatteissa kulkeva ruumis. Jumala tietää kuinka vähän henkeä minussa on."

Kerjäläinen taivutti selkäänsä ja kuunteli jännittyneenä. Vanha majurinrouva istui nykytellen tulen loimossa. Hän ei puhuessaan katsonut Gösta Berlingiin.

"Eikö hän luule", jatkoi hän, "että jos minä olisin elävä ihminen ja näkisin hänen istuvan siinä, viheliäisenä ja itsemurhamietteissä, eikö hän luule, että minä ottaisin ne hänestä yhdessä hengenvedossa? Silloin minulla olisi kyyneleitä ja rukouksia, jotka kääntäisivät hänen mielensä nurinnarin, ja minä pelastaisin hänen sielunsa, mutta nyt minä olen kuollut."

"Onko hän kuullut, että minä kerran olin tuo kaunis Margareta Celsing? Se ei ollut eilen, mutta yhä voin itkeskellä vanhat silmäni punaisiksi hänen tähtensä. Miksi täytyy Margareta Celsingin olla kuollut ja miksi elää Margareta Samzelius, miksi pitää Ekebyn majurinrouvan elää, sano sinä, Gösta Berling."

"Tietääkö hän millainen Margareta Celsing oli? Hän oli norja ja hento ja ujo ja viaton, niin, Gösta Berling. Hän oli sellainen jonka haudalla enkelit itkevät."

"Hän ei tiennyt mitään pahasta, kukaan ei ollut tuottanut hänelle surua, hän oli hyvä kaikille. Ja kaunis hän oli, oikein kaunis."

"Olipa siihen aikoihin pulska mies, hänen nimensä oli Altringer. Herra ties, miten hän osui matkaamaan ylhäälle Älfdalin erämaihin, jossa Margaretan vanhemmilla oli tehdas. Hänet näki Margareta Celsing: hän oli kaunis, mainio mies, ja hän rakasti Margaretaa."

"Mutta mies oli köyhä, ja he päättivät odottaa toisiaan kuusi vuotta, niinkuin laulussa lauletaan."

"Kun kolme vuotta oli kulunut, sai Margareta toisen kosijan. Mies oli ruma ja paha, mutta tytön vanhemmat luulivat häntä rikkaaksi, ja he pakottivat Margareta Celsingin hyvällä ja pahalla, lyönneillä ja kovilla sanoilla ottamaan hänet miehekseen. Katso, sinä päivänä kuoli Margareta Celsing."

"Senjälkeen ei ollut enää Margareta Celsingiä, ainoastaan majurinrouva Samzelius, eikä hän ollut hyvä, ei ujo, hän uskoi paljon pahaa eikä liioin piitannut hyvästä."

"Sinä tiedät kyllä mitä sitten tapahtui. Me asuimme Sjössä, täällä Lövenin rannalla, majuri ja minä. Mutta hän ei ollut rikas, kuten oli huhuttu. Minä olin usein kovilla päivillä."

"Silloin tuli Altringer takaisin, ja nyt hän oli rikas. Hänestä tuli Ekebyn isäntä, hovin joka on Sjön rajanaapuri, hänestä tuli kuuden muun rautatehtaan omistaja Lövenin ympäristössä. Hän oli toimekas, pystyvä: jalo mies hän oli."

"Hän auttoi meitä köyhyydessämme: me ajelimme hänen vaunuissaan, hän lähetti ruokaa meidän keittiöömme, viiniä kellariimme. Hän täytti minun elämäni kemuilla ja huveilla. Majuri lähti sotaan, mutta mitä me huolimme siitä! Jonakin päivänä vierailin minä Ekebyssä, toisena ajoi hän Sjöhön. Oli kuin huvien katrilli olisi kiertänyt Lövenin rantaa."

"Mutta pahat kielet puhuivat Altringerista ja minusta. Jos Margareta Celsing silloin olisi elänyt, hän olisi sitä suuresti surrut, mutta minä en välittänyt siitä mitään. Kuitenkaan en vielä ymmärtänyt, että olin tunnoton siksi että olin kuollut."

"Niin ehti puhe meistä isäni ja äitini korviin, sinne missä he puuhailivat Älfdalin metsissä hiilihaudoillaan. Mummo ei pitkään vitkastellut; hän matkusti tänne puhellakseen minun kanssani."

"Eräänä päivänä, kun majuri oli poissa ja minä istuin juhlapöydässä Altringerin ja monien muiden kanssa, saapui hän. Näin hänen astuvan saliin, mutta sydämeni ei voinut tuntea, että hän oli minun äitini, Gösta Berling. Tervehdin häntä kuin vierasta ja pyysin häntä istumaan pöytäni ateriomaan."

"Hän tahtoi puhua minulle, ikäänkuin minä olisin ollut hänen tyttärensä, mutta minä sanoin hänelle, että hän erehtyy, minun vanhempani olivat kuolleet, he olivat kumpikin kuolleet minun häpäpäivänäni."

"Silloin hän suostui leikkiin. Seitsenkymmenvuotias hän oli, kaksikymmentä peninkulmaa hän oli ajanut kolmeen päivään. Nyt hän istuutui kursailematta päivällispöytänsä ja otti ruokaa; hän oli kerrassaan voimallinen ihminen."

"Hän sanoi että oli surullista, kun minulle oli tullut sellainen vahinko juuri sinä päivänä."

"Surullisempaa oli", sanoin minä, 'etteivät vanhempani kuolleet päivää aikaisemmin, niin häistä ei olisi tullut mitään.'

"Eikö siis armollinen majurinrouva ole avioliittoonsa tyytyväinen?" kysyi hän silloin.

"Kyllä", sanoin, 'nyt minä olen tyytyväinen. Olen aina tyytyväinen ja noudatan rakkaiden vanhempieni tahtoa.'

"Hän kysyi, oliko sekin minun vanhempieni tahto, että minun piti kukkuroida itseni ja heidät häpeällä ja hylkiä miestäni? Vähän kunniaa tuotin vanhemmilleni ruvetessani joka pilkkakirveen veisteltäväksi.

"Mitä kylvää sitä niittää", vastasin minä hänelle. 'Ja muuten pitäisi vieraan ymmärtää, etten minä aio kenenkään sallia herjata omaan vanhempieni tytärtä.'

"Me söimme, me kaksi. Miehet ympärillä vaikenivat eivätkä voineet kohottaa veistä eivätkä haarukkaa.

"Mummo jäi vuorokaudeksi levähtämään, sitten hän matkusti.

"Mutta sen aikaa kuin näin hänet en jaksanut käsittää, että hän oli minun äitini. Tiesin vain, että minun äitini oli kuollut.

"Kun hän teki lähtöä, Gösta Berling, ja minä seisoin hänen vieressään portailla ja vaunut oli ajettu esiin, hän sanoi minulle:

"Vuorokauden olin minä täällä etkä sinä tervehtinyt minua äitinäsi. Kolkkoja teitä minä ajoin tänne, kaksikymmentä peninkulmaa kolmeen päivään. Ja minun ruumiini vapisee sinun häpeästäsi, niinkuin se olisi vitsoilla piesty. Kiellettäköön sinut, niinkuin minut kielsit, hyljättäköön sinut, niinkuin minut on hyljätty! Maantie olkoon kotisi, olkikupo sänkysi, hiilihauta lietesesi! Häpeä ja häväistys olkoon palkkasi, lyökööt muut sinua niinkuin minä sinua lyön!'

"Ja hän löi minua kovasti poskelle.

"Mutta minä otin hänet syliini, kannoin portaita alas ja nostin vaunuihin.

"Kuka sinä olet minua kiroamaan?" kysyin minä, 'kuka sinä olet minua lyömään? Sellaista minä en kärsi kenenkään taholta.'

"Ja minä annoin hänelle takaisin korvapuustin.

"Vaunut lähtivät samassa, mutta silloin, sillä hetkellä, Gösta Berling, minä tiesin, että Margareta Celsing oli kuollut.

"Hän oli ollut hyvä ja viaton; hän ei tuntenut mitään pahaa. Enkelit olisivat itkeneet hänen haudallaan. Jos hän olisi elänyt, hän ei olisi lyönyt äitiään."

Ovensuussa istuva kerjäläinen oli kuunnellut, ja sanat olivat hetkeksi hälventäneet ikimetsien houkuttelevan huminan. Katso, katso tuota mahtavaa rouvaa, hän alentui hänen vertaisekseen synnissä, hänen sisarekseen kadotuksessa, antaakseen hänelle elämän rohkeutta. Siten piti hänen oppia tietämään, että oli suruja ja syitä muidenkin pään päällä kuin hänen. Hän nousi ja meni majurinrouvan luo.

"Tahtooko Gösta Berling nyt elää?" tämä kysyi äänellä joka murtui itkuun; "minkä tähden hän kuolisi? Hänestä olisi kai voinut tulla hyvä pappi, mutta kuunaan ei se Gösta Berling, jonka hän hukutti viinaan, ollut niin huikaisevan viaton ja puhdas kuin se Margareta Celsing, jonka minä tukehduitin vihaan. Tahtooko hän elää?"

Gösta lankesi polvilleen rouvan eteen.

"Antakaa anteeksi", sanoi hän, "en voi."

"Minä olen vanha nainen, monien surujen karkaisema", vastasi majurinrouva, "ja istun täällä ja saatan itseni alttiiksi kerjäläiselle, jonka löysin puolipaleltuneena kinoksesta tiepuolesta. Se on parhaiksi minulle. Menkään hän ja tehkään itsemurhan, niin hän ei ainakaan voi kertoa kellekään minun hulluudestani."

"Majurinrouva, en ole mikään itsemurhaaja, olen henkipatto. Älkää tehkö taistelua liian vaikeaksi! Minulla ei ole oikeutta elää. Ruumiini on anastanut isännyyden sielultani, sentähden minun täytyy päästää sielu vapaaksi, antaa sen mennä Jumalan luo."

"Vai niin, hän luulee siis sinne joutuvansa?"

"Hyvästi, majurinrouva, ja kiitoksia!"

"Hyvästi, Gösta Berling."

Kerjäläinen nousi ja meni allapäin ja laahustaen ovea kohti. Tämä nainen teki hänen tiensä suuriin metsiin liian raskaaksi.

Ovelle päästyään hänen täytyi katsahtaa taakseen. Silloin hän kohtasi majurinrouvan silmäyksen, tämän istuessa hiljaa ja katsellessa poistuvaa. Hän ei ollut koskaan nähnyt sellaista kasvojen muutosta, ja hän jäi seisomaan ja tuijottamaan rouvaan. Tuo joka oli äsken ollut vihainen ja uhkaava oli nyt hiljaisen kirkastunut, ja hänen silmistään loisti armahtava, säälivä rakkaus. Jokin Göstassa, hänen vauhkoutuneessa sydämessään, murtui tuosta silmäyksestä; hän nojasi otsansa ovenpieleen, väänsi kätensä päänsä päälle ja itki pakahuakseen.

Majurinrouva nakkasi savipiipun lieteen ja tuli Göstan luo. Hänen liikkeensä olivat pehmoiset kuin äidin.

"No niin, poikaseni!"

Ja hän sai hänet alas viereensä ovensuupenkille, niin että hän itki pää rouvan polvea vasten.

"Aiotko yhä kuolla?"

Silloin tahtoi Gösta kavahtaa pystyyn. Rouvan täytyi väkisin pidättää häntä.

"Nyt minä sanon, että tehköön Gösta Berling niinkuin tahtoo. Mutta sen minä lupaan, että jos hän tahtoo elää, otan Brobyn papin tyttären hoitooni ja teen hänestä ihmisen, joten hän saa kiittää Jumalaansa siitä, että Gösta Berling varasti häneltä jauhot. No, tahtooko hän?"

Kerjäläinen kohotti päätään ja katsoi majurinrouvaa suoraan silmiin.

"Onko se totta?"

"Ihan totta, Gösta Berling."

Silloin väenteli Gösta Berling tuskasta käsiään. Hän näki edessään tähystelevät silmät, yhteen puristuneet huulet ja kovin laihat pikku kädet. Niin tuo pikku olento saisi suojaa ja hoitoa, ja alennuksen merkki häviäisi hänen ruumiistaan, pahuus hänen sielustaan, Nyt sulkeutui häneltä tie ikuisiin metsiin.

"En tapa itseäni niin kauan kuin hän on majurinrouvan hoidossa", hän sanoi. "Tiesin kyllä, että te, majurinrouva, pakottaisitte minut elämään. Tunsin heti että olitte minua väkevempi."

"Gösta Berling", sanoi rouva juhlallisesti, "minä olen taistellut sinusta kuin itsestäni. Sanoin Jumalalle: 'Jos minussa elää jotakin Margareta Celsingistä, niin salli hänen esiintyä ja näyttäytyä, niin ettei se mies mene ja surmaa itseään.' Ja Hän salli sen, ja sinä näit Margaretan ja siksi sinä et voinut mennä. Ja Margareta kuiskasi minulle, että tuon lapsiraukan tähden sinä varmaan jätät kuolonaikeesi. Ah, kyllä lennätte rohkeasti, te villit linnut, mutta meidän Herramme tietää verkon, joka teidät vangitsee."

"Hän on suuri ja ihmeellinen Jumala", sanoi Gösta Berling. "Hän on suonut minun pettyä ja hän on hyljännyt minut, mutta hän ei tahdo minun kuolevan. Tapahtukoon hänen tahtonsa!"

Siitä päivin tuli Gösta Berling kavaljeeriksi Ekebyhyn. Kaksi kertaa hän koetti päästä sieltä ja raivata itselleen uraa elääkseen omalla työllään. Ensimmäisellä kerralla lahjoitti majurinrouva hänelle torpan läheltä Ekebytä; hän muutti sinne ja aikoi elää työmiehenä. Se sujuikin jonkin aikaa, mutta hän kyllästyi pian yksinäisyyteen ja jokapäiväiseen ahertamiseen ja palasi taas kavaljeeriksi. Tapaus toistui kun hän tuli Borgin kartanoon kreivi Henrik Dohnan kotiopettajaksi. Siellä hän rakastui nuoreen Ebba Dohnaan, kreivin sisareen, mutta kun neito kuoli juuri silloin kun Gösta luuli voittavansa hänet, hän ei enää ajatellutkaan olla muuta kuin Ekebyn kavaljeeri. Hänestä tuntui, että virasta erotetulta papilta ovat kaikki tiet parannukseen suljetut.

Ensimmäinen luku

Nyt minun on kuvattava tuo pitkä järvi, viljava tasanko ja nuo siniset vuoret, koskapa ne muodostivat sen näyttämön, jolla Gösta Berling ja Ekebyn kavaljeerit viettivät iloista elämäänsä.

Järven lähteet ovat melkoisen kaukana pohjoisessa, ja siellä on ihana maa järven olla. Metsä ja vuoret eivät koskaan lakkaa kokoamasta sille vettä, virrat ja purot syöksyvät siihen kaiken vuotta. Järvellä on hieno, valkea hiekka loikoakseen, niemiä ja saaria niitä kuvastaakseen ja katsellakseen; Vellamolla ja vetehisellä on siellä oiva kisakenttäänsä, ja järvi laajenee nopeasti suureksi ja kauniiksi. Siellä ylämaassa pohjoisessa se on iloinen ja ystävällinen: katsottakoon sitä vain kesäaamuna, kun se loikoo jo virkunvalveilla utuverhonsa alla, niin huomaa kuinka hilpeä se on! Se kujeilee ensin hetken, ryömii sitten hiljaa, hiljaa ohuen verhon sisältä niin lumoavan kauniina, että sitä tuskin tuntee, mutta heittää sitten yhdellä huiskauksella koko peiton päältä ja lepää siinä alastomana ja ruusuisena ja kimmeltävänä aamuvalaistuksessa.

Mutta järvi ei tyydy tähän leikittelevään elämään, se kuroo kupeensa kapeaksi salmeksi, murtautuu etelässä parin hiekkakummun läpi ja etsii uutta valtakuntaa itselleen. Sen se löytääkin, se tulee suuremmaksi ja mahtavammaksi, sillä on nyt pohjattomat syvänteet täytettävänä ja uutera maisema kaunistettavana. Mutta nyt tulee vesikin tummemmaksi, ranta vähemmän vaihtelevaksi, tuulet tuimemmiksi, koko luonto ankarammaksi. Komea, hurmaava järvi se on. Monet ovat ne laivat ja tukkilautat, jotka siellä kulkevat, myöhään se joutaa laskeutumaan talvilepoon, harvoin ennen joulua. Usein se myös on rajulla tuulella, se voi vaahdota vihasta valkoisena ja kumota purjeveneitä, mutta se voi taas levätäkin uinailevassa rauhassa ja kuvastaa taivaita.

Mutta vielä etemmäksi maailmaan tahtoo järvi matkata, vaikka vuoret tulevat yhä korkeammiksi ja tila käy yhä ahtaammaksi, mitä loitommaksi etelään se etenee, jopa niin, että sen vielä kerran täytyy ryömiä kaitana salmena hiekkarantojen välitse. Sitten se levenee kolmannen kerran, mutta ei enää niin kauniina ja valtavana kuin äsken.

Rannat painuvat ja tulevat yksitoikkoisiksi, lempeämmät tuulet puhaltavat, järvi menee aikaisin talvilepoon. Yhä vielä se on kaunis, mutta se on menettänyt nuoruuden huimuutensa ja miehen voiman — se on vain järvi niinkuin muutkin. Kaksin käsivarsin se hapuaa tietään Venerniin, ja kun on sen löytänyt, se suistuu vanhuuden heikkona pystyjä jyrkäniteitä alas ja laskeutuu viimeisen, pauhaavan sankariryönsä suorittaen lepoon.

Yhtä pitkä kuin järvi on tasankokin; mutta voipa uskoa, että sen on varsin tukala päästä kulkemaan järvien ja vuorten välitse, aina tuolta järven pohjoispään umpilaaksosta, jossa se ensin uskaltaa levennellä, Venernin rannalle, jossa se voittaen asettuu mukavaan lepoon. Eihän voi ajatellakaan muuta kuin että tasanko mielellään haluaisi seurata järven rantaa pitkin matkaa, mutta vuoret eivät anna sille rauhaa. Vuoret ovat valtavia, harmaakivisiä, metsää kasvavia muureja, rotkoisia, vaikeakulkuisia, runsaan sammalen ja jäkälän peittämiä; noina entisinä aikoina siellä suorastaan vilisi metsänriistaa. Vesiperäisen rämeen tai mustavetisen lammen voi siellä tavata keskeltä laajoja harjuja. Siellä täällä näkee myös hiilihaudanpohjan tai avonaisen ahon, josta hirsii ja halkoja on otettu, taikka kaskimaan, ja se todistaa, että nämä vuoret voivat sietää myös työtä; mutta tavallisesti ne loikovat suruttomassa rauhassa ja tyytyvät antamaan valojen ja varjojen leikkiä ikuista kisaansa rinteillensä.

Ja näiden vuorien kanssa käy tasanko, joka on hurskas ja vauras ja rakastaa työtä, alinomaista sotaa, kaikessa ystävyudessa tietysti.

"Sehän jo riittää", sanoo tasanko vuorille, "että asetatte muurinne minun ympärillenne, se turvaa kyllä minua."

Mutta vuoret eivät ota sitä kuuleviin korviinsaakaan. Ne lähettävät pitkiä kukkulajonoja ja kaljuja ylätasankoja aina järveen asti. Ne pystyttävät ihania näkötorneja joka niemeen ja lähtevät oikeastaan järvenrannalta niin harvoin, että tasanko vain muutamain paikoin pääsee pistäytymään rantaäärään pehmoisessa hiekassa pyöriskelemässä. Mutta ei sen auta valittaa.

"Ole sinä hyvilläsi, kun me seisomme täällä", sanovat vuoret. "Ajattelepas joulunalusaikaa, jolloin kalmankylmät sumut vyöryvät päivin, viikoin Lövenin ulapalta. Me teemme sinulle hyvän palveluksen seisossamme tässä."

Tasanko valittelee, että sillä on niin ahdas tila ja huono näköala.

"Tuhmahan sinä olet", vastaavat vuoret, "tietäisitpä vain miten täällä tuulee, täällä rannalla. Tarvitaan, lievimminkin sanoen, harmaakivinen selkä ja kuusikkoturkki, jos mieli sellaista kestää. Ja muuten voit iloksesi katsella meitä."

Niin, vuoria tasanko kylläkin katselee. Se tuntee hyvin kaikki ne merkittävät valon ja varjojen vivahteet, jotka vuorilla väikkyvät. Se tietää, kuinka vuoret puolipäivävalaistuksessa vaipuvat alas taivaanrantaan kohti, mataloina ja heikosti vaaleansinisinä, ja aamu- tai iltavalossa kohoavat

kunnioitettavaan korkeuteen, kirkkaansinisinä kuin keskitaivas. Joskus lankeaa valo niille niin terävästi, että ne tulevat vihertäviksi tai mustansinisiksi, ja jokainen yksityinen honka, jokainen tie ja rotko näkyy peninkulmien päähän.

Tapahtuu kyllä paikka paikoin, että vuoret väistyvät hieman sivulle ja päästävät tasangon vilkaisemaan järveä. Mutta kun se saa nähdä järven vihoissaan, kun tämä sähisee ja sylkee kuin villikissa, tai näkee sen kylmän savun peitossa, mikä aiheutuu siitä, että syöjätär panee olutta ja pesee poukkuja, silloin se kohta antaa vuorille oikeuden takaisin ja vetäytyy jälleen suojaan ahtaaseen vankilaansa.

Ihmiset ovat ikimuistoisista ajoista viljelleet tätä ihanaa tasankoa, ja sinne on kasvanut suuri asutus. Missä tahansa joki valkokuohuisin koskin heittäyty rantajyrkännettä alas, siihen on kohonnut tehtaita ja myllyjä. Valoisille, aukeille paikoille, joissa tasanko pistäytyy järveen, rakennettiin kirkkoja ja pappiloita, mutta laaksojen liepeillä, rinteiden puolinousussa, kivisillä mailla, joilla vilja ei viihdy, siellä ovat talonpoikaisten talot, sotilasvirkatalot ja moni herraskartano.

Huomattakoon kumminkin, ettei 1820-luvulla seutu ollut läheskään niin viljelty kuin nykyisin. Paljon oli vielä metsänä, järvenä ja suona. Väkeä ei myöskään ollut niin runsaasti kuin nyt, ja se ansaitsi elatuksensa osittain rahdilla ja työskentelemällä päivisin tehtaissa, osittain vierailta paikkakunnilla; maanviljelys ei jaksanut sitä elättää. Siihen aikaan kulkivat tasangon asukkaat kotikutoisissa vaatteissa, söivät kauraleipää ja tyytyivät kahdentoista killingin päiväpalkkaan. Puute oli suuri monellakin, mutta sitä lievensi useinkin iloinen ja hilpeä mielenlaatu ja synnynnäinen kätevyys ja pystyvyys.

Mutta kaikki nuo kolme, pitkä järvi, rikas tasanko ja siniset vuoret, muodostivat ylen kauniin maiseman ja muodostavat vielä nytkin, ja yhä on sama kansa voimakasta, reipasta ja lahjakasta. Nyt se on suuresti edistynytkin sekä varallisuudessa että sivistyksessä.

Olkoon aina onni myötä heillä, jotka asuvat tuolla pitkän järven ja sinisten vuorten liepeillä. Muutamia heidän muistojaan aion nyt kertoa.

Toinen luku

JOULUYÖ

Sintram on Forsin ilkeä tehtaanpatruuna nimiään, hän, jolla on kömpelö apinanruumis ja pitkät kädet, kalju pää ja ruma, irvistävä naama; hän, jonka ilona on pahat elkeet.

Sintram on nimeltään hän, joka ottaa vain vintiöitä ja tappelupukareita rengeiksensä ja jolla on vain riiteleviä, valehtelevia piikoja palveluksessaan, hän, joka ärsyttää koiria raivoon pistämällä niitä neuiloilla turpaan ja joka on onnellinen eläessään kiukkuisten ihmisten ja äkäisten eläinten parissa.

Sintram on nimeltään hän, jonka suurin ilo on pukeutua sielunvihollisen hahmoon, sarvineen ja häntineen ja hevosenkavioineen ja karvoineen, ja yht'äkkiä ilmestyä pimeistä nurkista, leivinuuneista tai halkovajoista ja säilyttää arkoja lapsia ja taikauskoisia naisia.

Sintram on nimeltään hän, jota ilahduttaa vaihtaa vanha ystävyys uudeksi vihaksi ja myrkyttää sydän valheella.

Sintram on nimeltään hän — ja kerran hän tuli Ekebyhyn.

* * * * *

Vetäkää suuri halkokelkka pajaan, pankaa se keskelle lattiaa ja asettakaa nuo kärrynlavat kaplaiden päälle! Siinä on nyt pöytä. Eläköön, pöytä on valmis!

Tänne nyt tuolit, kaikki, millä voi istua! Tänne kolmijalkaiset suutarintuolit ja tyhjät laarit! Tänne risaiset, vanhat nojatuolit, joissa ei ole selkämystä, tänne jalaksettomat kappireet ja vanhat karossit. Ha, ha, ha, tänne vanhat vaunukarossit, niistä tulee puhujalava!

Katsokaa mokomaa, toinen pyörä olemattomiin ajettu ja koko vaunukori reuhkana! Ainoastaan kuskipukki on jäljellä, tyynty on rikkoutunut, karhunsammal pursuu esiin, nahka punertaa vanhuuttaan. Korkea kuin talo on tuo vanha ramu. Tukekaa, tukekaa sitä, muuten se menee nurin!

Eläköön! Eläköön! Nyt on jouluyö Ekebyn tehtaalla.

Laiwasängyn silkkiverhojen takana nukkuvat majuri ja majurinrouva, nukkuvat ja uskovat, että

kavaljeerien rakennuksessa nukutaan. Rengit ja piit nukkukoot, pulleina joulupuurosta ja karvaasta oluesta, mutta kavaljeerirakennuksen herrat eivät! Kuinka voi kuvitella, että kavaljeerien rakennuksessa nukutaan!

Paljasjalkaiset sepät eivät nyt kääntele sulatuskappaleita, nokiset pojat eivät lyki hiilikärriä, suuri väkivasara riippuu kuin käsivarsi nyrkkeineen ylhäällä katonrajassa, ahjo on tyhjä, uunit eivät avaa punaisia kitojansa nielläkseen hiiliä, palje ei vingu. On joulun. Paja nukkuu.

Nukkuu, nukkuu! Oi, ihmislapsi, se nukkuu, kun kavaljeerit ovat valveilla. Pitkät pihdit ovat pystyssä lattialla, talikynttilät kynsissä. Kirkkaasta kymmenen kannun kuparikattilasta leimuavat brylän[1] siniset liekit korkealle katon pimeyteen. Beerencreutzin sarvilyhty on ripustettu kankirautamoukarin kupeeseen, keltainen punssi loistaa boolissa kuin kirkas aurinko. Siellä on pöydät, siellä on penkit. Kavaljeerit viettävät jouluyötä pajassa.

Siellä on hulinaa ja hoilotusta, musiikkia ja laulua. Mutta puoliyön juhlamelu ei herätä ketään. Kaikki pajan remu kuolee kosken valtavaan kohinaan, joka soi seinän takana.

Siellä lystäillään ja hoilotetaan. Ajatella, jos majurinrouva näkisi heidät!

Entäpä sitten? Hän istuisi varmaan heidän joukkoonsa ja tyhjentäisi pikarin. Roima nainen hän on, ei pakene jyrävää ryyppylaulua eikä kukkukorttipeliäkään. Vermlannin rikkain nainen, tuima kuin mies, ylpeä kuin kuningatar. Laulua hän rakastaa ja vinkuvia viuluja ja walt-torvia. Viinistä ja korttipelistä hän pitää, ja pöydät, iloisten vieraiden seppelöimät, ovat hänen ilonsa. Hän tahtoo nähdä menekkiä ruoka-aitoissa, tanssia ja riemun remua kamareissa ja saleissa ja sivurakennuksen täynnä kavaljeereja.

Katso heitä boolinsa ympärillä, kavaljeeria toisensa kupeessa. Kaksitoista heitä on, kaksitoista, kaikki miehiä! Ei mitään päiväperhosia, ei muotisankareja, vaan miehiä, joiden maine Vermlannissa myöhään kuolee, rohkeita miehiä, miehiä väkeviä!

Ei kuivanahkaisia pergamenttejä, kurottuja rahakukkarolta: köyhiä miehiä, suruttomia miehiä, kavaljeereja kiireestä kantaan.

Ei mammanpoikia, unisia oman manttaalin herroja. Maanmatkaajia miehiä, iloisia miehiä, ritareja sadan seikkailun!

Tyhjänä on nyt kavaljeerirakennus ollut useita vuosia. Ekeby ei ole enää kodittomain kavaljeerien luvattu maa. Eläkettä nauttivat upseerit ja köyhät aatelismiehet eivät enää ajele ympäri Vermlantia keikkuvilla yksivaljakoilla. Mutta antakaamme kuolleiden elää, antakaamme heidän nousta haudoistaan, noiden iloisten, noiden suruttomain, noiden ikuisesti nuorten!

Kaikki nämä kuulut miehet osaavat soittaa yhtä tai useampaa soitinta. Kaikki he ovat niin täynnä erikoisuuksia ja sananparsia ja sutkauksia ja rekilauluja kuin muurahaispesä muurahaisia, mutta itsekullakin on vielä oma erikoisominaisuutensa, korkeasti kiitetty kavaljeeri-hyveensä, joka erottaa hänet muista.

Ennen muita kaikkia, jotka istuvat boolin ympärillä, tahdon mainita Beerencreutzin, pitkäviiksisen, valkoviiksisen everstin, kukunpelaajan, Bellman-laulajan; ja hänen ystävänsä ja sotatoverinsa, vähäsanaisen majurin, tuon suuren karhunkaatajan Anders Fuchsin; ja kolmantena joukosta pienen Rusterin, rummunlyöjän, joka on kauan ollut everstin palvelijana, mutta ansainnut kavaljeerinarvonsa taitavana punssinpanijana ja kenraalibassona. Sitten mainittakoon tuo vanha vänrikki Rutger von Örneclou, naisten hurmaaja silkkikaualaiinoineen ja peruukkeineen, röyhelösomisteineen ja naisellisesti maalattuine poskineen. Hän oli kaikkein mainioimpia kavaljeereja, ja samoin Kristian Bergh, vahva kapteeni, joka oli mahdoton sankari, mutta yhtä helppo puijata kuin sadun jättiläiset. Näiden kahden seurassa nähtiin usein pieni, pallonpyöreä Julius-patruuna, sukkela, hupaisa ja sangen lahjakas: puhuja, maalari, viisujen laulaja ja juttujen kertoja. Mielellään hän kujeili luuvalon jäytämän vänrikin ja tyhmän jättiläisen kustannuksella.

Siellä oli myös suuri saksalainen Kevenhüller, itsestään kulkevain vaunujen ja lentokoneen keksijä, hän, jonka nimi vielä kaikuu humisevissa metsissä. Ritari oli hän syntyjään ja myös ulkomuodoltaan: suuret kiverät viikset, suippo leukaparta, kotkannenä ja kapeat, vinot silmät, jotka tirkistelivät ryyppyjen verkosta. Siellä istui tuo suuri sotilas, Kristoffer-serkku, joka ei koskaan tullut kavaljeerirakennuksesta ulos muulloin kuin oli odotettavissa karhunajo tai jokin uhkarohkea seikkailu, ja hänen vieressään Eberhard-setä, viisautieteilijä, joka ei ollut Ekebyhyn vetäytynyt huvin eikä leikin vuoksi, vaan saadakseen elatushuolilta rauhassa valmistaa suuren tieteitien-tieteellisen teoksensa.

Viimeksi kaikista mainitsen joukon parhaimmat, lauhkean Lövenborgin, tuon hurskaan miehen, joka oli liian hyvä tähän maailmaan ja ymmärsi vähän sen teitä, ja Lilliecronan, suuren muusikon, jolla oli

hyvä koti ja joka aina ikävöi sinne, mutta jonka täytyi kumminkin olla Ekebyssä, sillä hänen henkensä kaipasi rikkautta ja vaihtelua voidakseen sietää elämää.

Nämä yksitoista olivat kaikki jättäneet nuoruuden taaksensa, ja monet heistä olivat jo hyvinkin iäkkäitä, mutta heidän joukossaan oli yksi, joka ei ollut muuta kuin kolmekymmenvuotias ja jolla oli vielä kaikki sielun ja ruumiin voimat tallella. Hän oli Gösta Berling, kavaljeerien kavaljeeri, joka oli suurempi puhuja, laulaja, soittaja, metsämies, juomaveikko ja kortinlyöjä kuin nämä kaikki muut. Hänellä oli kavaljeerin kaikki hyveet. Millaisen miehen olikaan majurinrouva hänestä tehnyt!

Katsokaa häntä nyt, nousseena puhujalavalle! Pimeä laskeikse mustasta katosta raskaina juhlaköynnöksinä hänen yllensä. Hänen vaalea päänsä loistaa kuin nuorten jumalten, nuorten valonkantajain, jotka järjestivät kaaoksen. Norjana, kauniina, seikkailunhaluisena hän seisoo siinä.

Mutta hän puhuu syvän vakavasti.

"Kavaljeerit ja veljet, aika vierii puolipäivää kohti, juhla on pitkälle kulunut, aika on juoda malja pöydän kolmanneltoista!"

"Pikku veli Gösta", huudahtaa Julius-patruuna, "ei täällä ole kolmattatoista, meitä on vain kaksitoista."

"Ekebyssä kuolee joka vuosi mies", jatkaa Gösta yhä synkemmällä äänellä. "Yksi kavaljeerirakennuksen vieraista kuolee, yksi noista iloisista kuolee, noista suruttomista, iäti nuorista. Mutta mitäpä siitä! Kavaljeerit eivät saa vanheta. Jos meidän vapisevat kätemme eivät voi nostaa lasia, jos meidän sammuvat silmämme eivät erota kortteja, mitä on silloin meille elämä ja mitä elämälle me? Yhden täytyy kuolla meistä kolmestatoista, jotka vietämme jouluyötä Ekebyn pajassa, mutta joka vuosi tulee uusi täyttämään lukuamme, mies kokenut riemun käsityössä, mies, joka voi pidellä viulua ja kortteja, sen täytyy tulla joka vuosi tekemään joukkomme täysilukuiseksi. Vanhat perhoset ymmärtävät kuolla silloin kun kesäaurinko paistaa. Kolmannentoista malja!"

"Mutta, Gösta, meitä on vain kaksitoista", inttävät kavaljeerit eivätkä koske laseihinsa.

Gösta Berling, jota he sanoivat runoilijaksi, vaikkei hän ole koskaan kirjoittanut runoja, jatkaa järkkymättömän rauhallisesti:

"Kavaljeerit ja veljet! Oletteko unohtaneet, ketä te olette? Te juuri ylläpidätte iloa Vermlannissa. Te panette käyrät vauhtiin, pidätte tanssin käynnissä, annatte laulun ja soiton kaikua maassa. Te ymmärrätte loitontaa sydämenne kullasta, kätenne työstä. Jos teitä ei olisi, silloin kuolisi tanssi, kuolisi kesä, kuolisivat ruusut, korttipeli kuolisi, kuolisi laulu, ja koko tässä siunatussa maassa ei olisi niin mitään kuin rautaa ja tehtaanpatruunoita. Ilo on elävä niin kauan kuin te.

"Kuusi joulua olen nyt viettänyt Ekebyn pajassa, eikä kukaan ole ennen kieltäytynyt juomasta kolmanneltoista maljaa."

"Mutta, Gösta", huutavat he silloin, "kun meitä nyt on vain kaksitoista, kuinka me voimme juoda kolmanneltoista maljan?"

Syvä huoli synkentää Göstan kasvoja.

"Onko meitä vain kaksitoista?" hän sanoo. "Miksi niin, onko meidän kuoltava sukupuuttoon maailmasta? — — — Onko meitä ensi vuonna ainoastaan yksitoista, sitä seuraavana vuonna vain kymmenen. Joutuuko meidän nimemme vain saduksi, meidän piirimme hävitetyksi? Minä kutsun häntä, kolmattatoista, sillä minä olen noussut esittämään hänen maljansa. Meren syvyydestä, maan sisuksista, taivaasta, helvetistä minä kutsun häntä, joka on täydentävä kavaljeerien luvun."

Silloin ratisee savupiipussa, silloin ponnahtaa sulatusuunin luukku selälleen, silloin tulee se kolmastoista.

Karvainen hän on, tulija, hänellä on häntä ja hevosenkaviot, hänellä on sarvet ja suippo leukaparta, ja hänet nähdessään karkaavat kavaljeerit huutaen pystyyn.

Mutta riemusta hillitönnä huutaa Gösta Berling:

"Kolmastoista tuli — kolmannentoista malja!"

Niinpä hän on tullut, ihmisten vanha vainooja, tullut noiden huimain luo, jotka häiritsevät pyhän yön rauhaa. Kyöpelin-kulkijain akkain ystävä, joka merkitsee kauppapäätöksensä verellä nokimustalle paperille, hän, joka tanssi Ivarsnäsin kreivinnan kanssa seitsemän päivää ja jota seitsemän pappia ei voinut karkottaa pois, hän oli tullut.

Myrskysten lentävät ajatukset iäkkäiden seikkailijain aivoissa kun he hänet näkevät. He miettivät

mielessään, kenen vuoksi hän on liikkeellä tänä yönä.

Moni heistä oli rientämäisillään kauhuissaan ulos, mutta heti he ymmärsivät, ettei sarviherra ollut tullut viemään heitä pimeään valtakuntaansa, vaan että pikarien kilinä ja viisut olivat hänet tänne houkuttelleet. Hän tahtoi nauttia ihmisten ilosta pyhänä jouluyönä ja heittää hallitushuolet hartioiltaan tänä ilon aikana.

Oi, kavaljeerit, kavaljeerit, kuka teistä enää muistaa, että on jouluyö! Nyt juuri enkelit laulavat kedon paimenille. Nythän juuri lapset vuoteillaan pelkäävät nukkuvansa liian sikeästi, etteivät herää ajoissa kauniiseen joulukirkkoon. Pian on aika sytyttää joulukynttilät Bron kirkossa, ja kaukana metsäkylillä on nuorukainen illalla valmistanut pihkaisen soihdun, jolla hän valaisee tyttänsä tietä kirkkomatkalla. Kaikissa kodeissa on emäntä asettanut haarakynnttilät ikkunoihin, varustanut sytytettäväksi, kun kirkkoväki ajaa ohi. Lukkari virittää jo unissaan jouluvirret, ja vanha rovasti koettaa loikoessaan, onko hänellä vielä kyllin ääntä laulaaksensa: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Oi, kavaljeerit, parempi olisi teidän ollut tänä rauhan yönä maata hiljaa vuoteissanne kuin harjoittaa kanssakäymistä pahuuden pääruhtinaan kanssa!

Mutta he ottavat hänet vastaan tervetuloa-huudoin, niinkuin Gösta jo teki. Pikarin, täynnänsä liekehtivää bryläta, he panevat hänen käteensä. Hänelle he antavat kunniapaikan pöydässä, ja he katsovat häntä iloiten, ikäänkuin hänen ruma satyryinnaamansa olisi saman näköinen kuin ne suloiset piirteet, jotka oli ollut heidän nuoruutensa lemmytyillä.

Beerencreutz pyytää häntä kukkupeliin, Julius-patruuna laulaa hänelle parhaimmat laulunsa, ja Örneclou puhuu hänen kanssaan kauniista naisista, noista hurmaavista olennoista, jotka sulostuttavat elämän.

Hän viihtyy hyvin, tuo sarvipää, ja nojaa ruhtinaallisen juhlallisesti selkäänsä vanhain karossien kuskipukkiin ja nostaa kynnekkäällä kädellään pikarin hymyilevälle suulleen.

Mutta Gösta Berling luonnollisesti hänelle puheen pitää.

"Teidän armonne", hän sanoo, "me olemme kauan odottaneet teitä tänne Ekebyhyn, sillä teidän on varmaankin vaikeanlaista päästä mihinkään muuhun paratiisiin. Täällä eletään kylvämättä ja kehräämättä, kuten teidän armonne kenties jo tietää. Täällä lentävät paistetut varpuset suoraan suuhun, täällä juoksee karvas olut ja makea viina mäillä puroina ja virtoina. Tämä on hyvä paikka, huomatkaa se, teidän armonne!"

"Me kavaljeerit olemme, totta tosiaan, odottaneet teitä, sillä sitä ennen me tuskin olimme olleet täysilukuiset. Katsokaa, niin on asianlaita, että me olemme jotakin enempää, kuin olemme olevinamme, me olemme runon vanha kaksitoistamiehinen joukko, joka esiintyy läpi aikojen. Kaksitoista meitä oli, kun ohjasimme maailmaa tuolla Olympon pilvisellä huipulla, ja kaksitoista, kun lintuina asuimme Yggdrasilin[2] viheriässä kruunussa. Missä tahansa runo liikkui, seurasimme sitä. Emmekö istuneet kaksitoistikkona Arthur-kuninkaan pyöreän pöydän ympärillä, ja eikö astellut kaksitoista paladinia[3] Kaarle Suuren armeijassa? Yksi meistä on ollut Tor, toinen Jupiter, sen meistä nähnee vielä nytkin. Kyllä huomaa jumalaisen loiston ryysyjen alla ja leijonanharjan aasinnahkasta. Aika on pidellyt meitä pahoin, mutta kun me täällä olemme, tulee paja Olympoksi ja kavaljeerirakennus Valhallaksi.

"Mutta teidän armonne, me emme olleet täysilukuiset. Sen tietää jokainen, että runon kaksitoistikossa aina pitää olla yksi Loke,[4] yksi Prometheus.[5] Häntä me olemme kaivanneet.

"Teidän armonne, minä toivotan teidät tervetulleeksi?"

"Kas, kas, kas!" sanoo paholainen, "Miten koreita sanoja, koreita sanoja. Ja minulla kun ei ole aikaa vastata! Afäärit, pojat, afäärit, täytyy lähteä paikalla, niin kernaasti kuin olisinkin tarjonnut teille palvelustani missä esitettävässä osassa tahansa. Kiitos illasta, vanhat lörpöttelijät! Tapaamme kyllä."

Silloin kysyvät kavaljeerit, mihin hän aikoo, ja hän vastaa, että jalo majurinrouva, Ekebyn valtiatar, odottaa häntä saadakseen sopimuksensa uudistetuksi.

Suuri kummastus valtaa silloin kavaljeerit.

Ankara ja roima rouva on tuo, Ekebyn majurinrouva. Hän nostaa ruistynnyrin leveille hartioille. Hän seuraa malmikuormaa, Bergslagenin kaivoskentältä lastattua, koko pitkän matkan Ekebyhyn. Hän makaa kuin rahtimies ladon lattialla, säkki päänalusena. Talvella hän osaa vartioida hiilihautaa, kesällä ohjata tukkilauttaa Lövenin halki. Muhkea rouva hän on. Hän kiroilee kuin katupoika ja hallitsee kuin kuningas seitsemää tehdastaan ja naapuriensa taloja, hallitsee omaa pitäjäänsä ja naapuripitäjiä, niin,

koko kaunista Vermlantia. Mutta kodittomille kavaljeereille hän on ollut kuin oma äiti, ja sen vuoksi he ovat pitäneet korvansa lukossa, kun pahat kielet ovat kuiskineet heille, että hän on liitossa paholaisen kanssa.

Niinpä he kysyvät paholaiselta suuresti ihmetellen, millaisen sopimuksen majurinrouva on tehnyt hänen kanssaan.

Ja hän vastaa heille, tuo musta, että hän on lahjoittanut majurinrouvalle kaikki hänen seitsemän tehdastaan, lupauksella, että jalo rouva joka vuosi lähettää hänelle yhden sielun.

Voi, mikä kauhu silloin puristaa kavaljeerien sydäntä!

Hehän tiesivät sen kyllä, vaikka eivät ymmärtäneet sitä ennen.

Ekebyssä kuolee joka vuosi mies, yksi kavaljeerirakennuksen vieraista kuolee, noista iloisista, suruttomista, noista iäti nuorista. Mitäpä siitä, kavaljeerit eivät saa vanheta! Jos heidän vapisevat sormensa eivät voi kohottaa lasia, jos heidän sammuvat silmänsä eivät voi erottaa kortteja, mitä silloin on elämä heille ja mitä he elämälle? Perhoset ymmärtävät kuolla, kun aurinko vielä paistaa.

Mutta nyt, nyt he vasta käsittävät asiain oikean menon.

Voi sitä naista! Sen vuoksi hän on antanut heille monta hyvää ateriaa, sen vuoksi hän antaa heidän juoda karvasta oluttansa ja makeata viinaansa, sen vuoksi, että he hoippuisivat Ekebyn juomasaleista ja korttipöydistä suoraan kadotuksen kuningaskuntaan, mies vuodessa, mies joka kiitävä vuosi.

Voi sitä naista, sitä noita-akkaa! Väkeviä, mainioita miehiä oli tullut tänne Ekebyhyn, tullut sinne kadotukseen. Sillä hän turmeli heidät täällä. Sientä olivat olleet heidän aivonsa, kuivaa poroa heidän keuhkonsa ja heidän henkensä pimeyttä, kun he laskeutuivat kuolinvuoteelle ja olivat valmiit pitkälle matkalle, toivotta, sielutta, hyveittä.

Voi sitä naista! Sellaisina he ovat kuolleet, he, jotka olivat vielä parempia miehiä kuin nämä tässä, ja sellaisina on heidänkin kuoltava.

Mutta kavaljeerit eivät hidastele enää kauhun taakan alla.

"Sinä kadotuksen kuningas", huutavat he, "sen noita-akan kanssa sinä et koskaan enää solmi verellä kirjoitettua liittoa; hän on kuoleva!" Kristian Bergh, vahva kapteeni, on siepannut pajan suurimman moukarin olallensa: hän menee ja upottaa sen vartta myöten noita-akan kalloon. "Ainoaakaan sielua hän ei enää uhraa sinulle."

"Ja sinut itsesi, sinä sarviniekka, sinut pannaan alasimelle, ja päästetään kankirautavasara paukkumaan. Pihdeillä pidämme sinua paikoillasi vasaran iskiessä ja opetamme sinua pyydystämään kavaljeerien sieluja."

Pelkuri on tämä musta herra, se tiedetään vanhastaan, ja puhe kankirautavasarasta ei häntä miellytä. Hän huutaa Kristian Berghin takaisin ja alkaa neuvotella kavaljeerien kanssa.

"Ottakaa nämä seitsemän tehdasta täksi vuodeksi, ottakaa ne itsellenne ja antakaa minulle majurinrouva."

"Luuletko sinä, että me olemme yhtä halpamaisia kuin hän?" huutaa Julius-patruuna, "Ekebyn ja kaikki tehtaat me kyllä tahdomme, mutta majurinrouvasta saat itse pitää huolen."

"Mitä sanoo Gösta, mitä sanoo Gösta?" kysyy lempeä Lövenborg. "Gösta Berlingin pitää puhua. Hänen mielipidettään täytyy näin tärkeässä kysymyksessä tiedustella."

"Tämä kaikki on hulluutta", sanoo Gösta Berling. "Kavaljeerit, älkää antako hänen puijata itseänne! Mitä me olemme majurinrouvan rinnalla? Käyköön meidän sieluillemme miten käy, mutta minun luvallani me emme ole kiittämättömiä kurjimuksia emmekä käyttäydy kuin petturit ja roistot. Olen syönyt liian monta vuotta majurinrouvan ruokaa nyt hänet pettäkseni."

"Niin, laputa sinä helvettiin, Gösta, jos mielesi tekee! Me tahdomme mieluummin itsellemme Ekebyn."

"Mutta oletteko te aivan raivohulluja, vai oletteko juoneet itsenne tolkkuttomiksi? Uskotteko, että tämä on totta? Uskotteko, että tuo tuossa on pahahenki? Ettekö te huomaa, että kaikki on vain saakelin valhetta?"

"Kas, kas, kas", sanoo musta herra, "hän tuossa ei huomaa, miten pitkälle hän on joutunut."

"Oh, huutia, herra! Minä itsehän olin työntämässä sinua tuohon uuniin."

"Ikäänkuin se mitä kuuluisi tähän, ikäänkuin minä en olisi yhtä hyvä piru kuin kuka tahansa. Niinpä niin vain, Gösta Berling, sinä olet kiikissä, sinä. Sinusta on jo tullut korea majurinrouvan käsissä."

"Hän pelasti minut", sanoo Gösta. "Mitä olisinkaan ilman häntä?"

"Kas, kas, ikäänkuin ei hänellä olisi ollut omaa tarkoitustaan pitäessään sinua Ekebyssä. Sinä voit vietellä monen loukkuun; sinulla on suuret lahjat. Kerran sinä koetit päästä hänestä, otit häneltä lahjana torpan, rupesit työmieheksi, tahtoit syödä omaa leipääsi. Joka päivä hän kulki torpan ohi, ja kerran hänellä oli kauniita tyttöjä matkassaan. Kerran oli Marianne Sinclair siellä, silloin sinä viskasit lapiosi ja nahkaisen esiliinasi ja tulit taaskin kavaljeeriksi."

"Tie kulki sitä kautta, senkin nauta!"

"Niinpä kulki, tie kulki sitä kautta. Sitten menit Borgiin, tulit Henrik Dohnan kotiopettajaksi ja olit vähällä päästä Märta-kreivittären vävyksi. Kenen syy oli, että nuori Ebba Dohna sai kuulla, että sinä olit vain virkaheitto pappi, joten tyttö antoi sinulle rukkaset? Se oli majurinrouvan, Gösta Berling. Hän tahtoi sinut takaisin."

"Asiapa se", sanoi Gösta. "Ebba Dohna kuoli kohta sen jälkeen. Häntä en olisi kumminkaan saanut."

Nyt tuli musta herra aivan hänen eteensä ja sähisi vasten silmiä: "Kuoli, niin kyllä, kuoli. Tappoi itsensä sinun tähtesi, tappoi kuin tappoikin, mutta sitä he eivät ole ennen sanoneet sinulle."

"Sinä et ole huono piru", sanoo Gösta.

"Majurinrouva puuhasi siinä taas, sanon minä. Hän tahtoi sinut takaisin kavaljeerien pariin."

Gösta nauraa kajahuttaa.

"Sinä et ole huono piru!" hän huutaa hurjasti. "Miksi me emme voisi tehdä sopimusta kanssasi? Sinä voit kyllä hankkia meille ne seitsemän tehdasta, jos suvaitset."

"Hyvä, ettet enää onneasi vastusta."

Kavaljeerit päästivät helpotuksen huokauksen. Sellaisiksi he olivat tulleet, etteivät voineet enää tehdä mitään ilman Göstaa. Jos hän ei olisi suostunut kauppaan, niin siitä ei olisi tullut mitään, ja oli kumminkin rutiköyhille kavaljeereille koko keikaus, kun saisivat seitsemän tehdasta haltuunsa.

"Huomaa nyt", sanoo Gösta, "että me otamme nuo seitsemän tehdasta ainoastaan pelastaaksemme sielumme, mutta emme ollaksemme vain tehtaanpatruunoja, jotka lukevat rahoja ja punnitsevat rautaa. Kuivanahkaisia pergamentteja ei meistä tule, ei kiinnikurottuja kukkaroita, vaan kavaljeereja olemme ja kavaljeereiksi jäämme."

"Itsensä viisauden sanat", mutisee musta herra.

"Jos sinä siis tahdot antaa meille ne seitsemän tehdasta vuoden ajaksi, niin otamme ne vastaan, mutta huomaa se, jos me sillä aikaa teemme jotakin, joka ei ole kavaljeerisäädyn mukaista, jos teemme jotakin, joka on viisasta tai hyödyllistä tai akkamaista, niin saat ottaa meidät kaikki kaksitoista, kun vuosi loppuu, ja antaa tehtaat kenelle haluat."

Paholainen hieroi käsiänsä ihastuksissaan.

"Mutta jos me elämme kuin kelpo kavaljeerit", jatkoi Gösta, "niin et sinä koskaan saa tehdä mitään sopimusta Ekebystä ja mitään palkkaa et saa siltä vuodelta, et enempi meiltä kuin majurinrouvaltakaan."

"Se on kovaa", sanoo paholainen. "Voi, rakas Gösta, kyllä minun pitäisi saada edes yksi sielu, yksi ainoa vaivainen sielu! Kyllä minun pitäisi saada tuo majurinrouva, miksi sinä säästät majurinrouvaa!"

"Minä en käy kauppa sellaisella tavaralla, minä", ärjäisee Gösta, "mutta jos mitä haluat, niin ota Forsin vanha Sintram, hän on ihan valmis, siitä olen varma."

"Kas, kas, kas, sepä jo jotakin", sanoo musta herra silmiänsä räpäyttämättä. "Kavaljeerit tai Sintram, ne voivat vastata toisiansa. Nyt tulee hyvä vuosi."

Ja sitten kirjoitetaan sopimus, Gösta Berlingin pikkusormen verellä paholaisen mustalle paperille hänen hanhensulallaan.

Mutta kun se on tehty, riemuitsevat kavaljeerit. Nyt on kaiken maailman kunnia vuoden ajan heidän

ja keksineepähän sitten aina jotakin neuvoa.

He siirtävät tuolit pois tieltä, käyvät piiriin brylåkattilan ympärille, joka seisoo keskellä mustaa lattiaa, ja heiskuvat hurjassa piirihypyssä. Keskimmäisenä piirissä tanssii paholainen korkealle loikkien, ja viimein hän kaatuu lattialle pitkin pituuttaan kattilan viereen, kallistaa sitä ja juo.

Silloin heittäytyy Beerencrutz hänen viereensä, ja samoin Gösta Berling, ja sitä tehden laskeutuvat kaikki muutkin piiriin kattilan ympärille, jota kallistellaan suusta suulle. Viimein kaatuu se sysäyksestä kumoon, ja kuuma, tahmainen juoma heilahtaa loikojain niskaan.

Kun he kiroillen nousevat jaloilleen, on paholainen kadonnut, mutta hänen kultaiset lupauksensa väikkyvät kuin loistavat kruunut kavaljeerien päitten päällä.

Kolmas luku

JOULUPÄIVÄLLISET

Joulupäivänä pitää majurinrouva Samzelius suuret päivälliskemut Ekebyssä.

Hän istuu silloin itse emäntänä pöydässä, joka on katettu viidellekymmenelle vieraalle. Hän istuu siinä kaikessa loistossaan ja mahdissaan, eikä hänellä nyt olekaan lyhyttä nahkaturkkia, raidallista villahametta eikä savipiippua. Hän kahisee silkissä, kulta painaa hänen paljaita käsivarsiaan, helmet viilentävät hänen valkoista kaulaansa.

Missä ovat sitten kavaljeerit, missä ovat nyt ne, jotka pajan mustalla lattialla joivat kirkkaaksi kiilloitetusta kuparikattilasta Ekebyn uusien isäntien maljan?

Kaakeliuunin nurkassa istuvat kavaljeerit omassa pöydässä; tänä päivänä ei ole heille sijaa suuressa pöydässä. Sinne nurkkaan tulee ruoka myöhään, viini säästeliäästi, sinne ei lähetetä kauniiden naisten silmäyksiä, siellä ei kuuntele kukaan Göstan leikkipuheita.

Mutta kavaljeerit ovat kuin taltutettuja varsoja, kuin kylläisiä petoja. Vain tunnin unen antoi heille yö, sitten he lähtivät joulukirkkoon, pikisoihtujen ja tähtien valossa. He näkivät joulukynttilät, he kuuluivat jouluvirret, heidän kasvonsa loistivat taas kuin hymyilevien lasten. He unohtivat jouluyön pajassa, niinkuin unohdetaan ilkeä uni.

Suuri ja mahtava on Ekebyn rouva. Ken tohtii kohottaa kätensä lyödäkseen häntä, ken päästää kielensä lausumaan syytöksiä häntä vastaan? Totisesti eivät köyhät kavaljeerit, jotka ovat monta vuotta syöneet hänen leipäänsä ja nukkuneet hänen kattonsa alla. Hän pistää heidät minne tahtoo, hän voi sulkea ovensa heiltä milloin tahtoo, ja he eivät kykene edes pakenemaan hänen pakkovallastaan. Jumala armahtakoon heidän sielujaan! Ekebystä loitolla he eivät voi elää.

Suuressa pöydässä riemuitaan: siellä säteilevät Marianne Sinclairen kauniit silmät, siellä soi iloisen kreivitär Dohnan vieno nauru.

Mutta kavaljeerien pöydässä vallitsee synkeys. Eikö olisi kohtuullista, että nämä, jotka majurinrouvan vuoksi syöstään kadotuksen kuiluun, saisivat edes istua samassa pöydässä kuin hänen muut vieraansa? Miten häpeällistä on istua tässä pöydässä, kaakeliuunin nurkassa? Ikäänkuin kavaljeerit eivät olisi kyllin hienoja seurustelemaan parempien ihmisten karissa!

Majurinrouva istua rehentelee Borgin kreivin ja Bron rovastin välissä. Kavaljeerit kyyröttävät allapäin kuin hyljätyt lapset. Ja siinä heräävät heidän mielessään viimeiset ajatukset.

Kuin arat vieraat tulevat nuo hupaiset päänäpistot, hullut valheet siihen uuninurkkapöytänsä. Siellä nurkassa samoavat yön viha ja yön lupaukset heidän aivoihinsa. Kyllä uskottelee Julius-patruuna vahvalle kapteenille, Kristian Berghille, etteivät ne paistetut pyyt, joita parhaillaan kannetaan suuren pöydän vieraille, voi riittää kaikille heille, mutta se ei ollenkaan ilahduta heitä.

"Ne eivät voi riittää", hän sanoo. "Minä tiedän, kuinka monta niitä on. Mutta he eivät ole silti olleet neuvottomia, kapteeni Kristian, he ovat paistaneet variksia meille, tänne pikkupöytänsä."

Mutta eversti Beerencrutzin huulet tuimain viiksien alla vääntyvät vain heikkoon hymyyn, ja Gösta näyttää koko ajan siltä kuin aikoiisi lyödä jonkun kuoliaaksi.

"Eiköpä sitten mikä ruoka tahansa olisi liiankin hyvää kavaljeereille?" kysyy hän.

Ja sitten tulee vihdoin kukkurainen vati pulskia pyitä pikkupöytään.

Mutta Kristian-kapteeni on vihainen. Eikö hän siis olekaan vihannut koko ikäänsä variksia, noita joutavia, raakkuvia lentoräähkiä?

Niin katkerasti hän niitä vihasi, että hän syksyisin puki yllensä akkain laahaavat hameet ja sitaisi päähänsä huivin ja alentui kaiken maailman pilkan uhriksi päästäkseen vain ampumamatkan päähän niitä, kun ne söivät jyviä pelloilla.

Hän vaani variksia niiden lemmentansseissa kevään paljailta kedoilla ja tappoi ne. Hän etsi niiden pesät kesällä ja pudotti niiden huutavat, höyhenettömät poikaset puusta tai musersi munat kesken hautomisen.

Nyt tempaisee hän pyyvadin käsiinsä.

"Luuletko sinä, etten minä näitä tunne", karjaisee hän palvelijalle. "Pitäisikö minun kuulla niiden raakkuvan, ne tunteakseni? Hyi perhana, tarjota Kristian Berghille variksia! Hyi perhana!"

Ja hän ottaa pyyn toisensa jälkeen ja paiskaa ne seinään.

"Hyi perhana", hän huutaa mätkiessään niin että sali tärisee, "tarjota Kristian Berghille variksia! Hyi perhana!"

Ja niinkuin hän muulloin sinkosi avuttomia variksenpoikia kallioihin, niin sinkauttaa hän nytkin pyyn toisensa perästä seinään.

Kastike ja rasva räiskyvät hänen korvilleen, murskatut linnut pomppivat pitkin permanttoa.

Ja kavaljeerijoukko riemuitsee.

Silloin kajahtaa majurinrouvan vihainen ääni kavaljeerien korviin.

"Ajakaa hänet ulos!" huutaa hän pikenteille.

Mutta he eivät uskalla käydä hänen kimppuunsa, hän on kuin onkin Kristian Bergh, vahva kapteeni.

"Ajakaa hänet ulos!"

Hän kuulee huudon, ja hirmuisena vihassaan hän kääntyy nyt majurinrouvaan päin kuten karhu kaadetusta vihollisesta kääntyy uuden ahdistajan puoleen. Hän astuu hevosenkengän muotoisen pöydän luo. Raskaina kumisevat lattialla tuon valtavan askeleet. Hän pysähtyy aivan vastapäätä majurinrouvaa, vain pöytä on heidän välillään.

"Ajakaa hänet ulos!" kiljahtaa majurinrouva vielä kerran.

Mutta Kristian on raivoissaan, kauhua nostaa hänen rypistetty otsansa, hänen nyrkkinsä, karkea kätensä. Hän on suuri kuin jättiläinen, vahva kuin jättiläinen. Vieraat ja palvelijat vapisevat eivätkä uskalla koskea häneen. Kuka tohtii koskea häneen nyt, kun viha on vienyt häneltä järjen?

Hän seisoo aivan majurinrouvan edessä ja pui nyrkkiä hänelle:

"Minä otin variksen ja paiskasin seinään. Enkö tehnyt niinkuin piti, mitä?"

"Mene ulos, kapteeni!"

"Huuti akka! Tarjota Kristian Berghille variksia! Jos oikein tekisin, niin ottaisin sinutkin niine seitsemän helvetin..."

"Tuhannen pirulaista, Kristian Bergh, älä kiroa! Täällä ei kiroa kukaan muu kuin minä."

"Luuletko, että minä pelkään sinua, noita-akka? Luuletko, etten minä tiedä, miten sinä sait ne seitsemän ruukkiasi?"

"Vaiti, kapteeni!"

"Kun Altringer kuoli, hän antoi ne sinun miehellesi siitä hyvästä, että olit ollut hänen hentukkansa."

"Tukitko suusi!"

"Siksi, että sinä olit ollut niin uskollinen vaimo, Margareta Samzelius. Ja majuri otti ne seitsemän ruukkia ja antoi sinun hallita niitä, eikä ollut tietääkseen. Ja saatana on ollut koko pelin takana, mutta

nyt tuleekin sinusta loppu."

Majurinrouva istuu paikalleen, hän on kalpea ja vapisee. Sitten hän vahvistaa matalalla, oudolla äänellä: "Niin, nyt tulee loppu minusta, ja se on sinun työtäsi, Kristian Bergh."

Sellaisen äänen kuullessaan vavahtaa Kristian-kapteeni, hänen kasvonsa vääristyvät, ja kauhun kyynelleet tulevat hänen silmiinsä.

"Minä olen humalassa", huutaa hän, "en tiedä, mitä sanon, minä en ole mitään sanonut. Hänen koiransa ja orjansa, minä olen ollut koira ja orja, enkä mitään muuta, jo neljäkymmentä vuotta. Hän on Margareta Celsing, jota olen palvellut koko ikäni. Minä en sano mitään pahaa hänestä. Sanoisinko mitä kauniista Margareta Celsingistä! Minä olen koira, joka vartioin hänen oveansa, orja, joka kannan hänen kuormaansa. Hän potkaiskoon minua, hän lyököön minua! Näettehän nyt, että minä vaikenen ja masennun. Minä olen rakastanut häntä neljäkymmentä vuotta. Miten voisin minä sanoa mitään pahaa hänestä?"

Ja merkillinen on näky, kun hän heittäytyy polvilleen ja pyytää anteeksi. Ja koska majurinrouva istuu pöydän toisella puolella, hän ryömii polvillaan pöydän ympäri, kunnes tulee hänen luokseen; silloin hän kumartuu maahan ja suutelee hänen hameensa lievettä, ja lattia kastuu hänen kyynelistään.

Mutta jotenkin lähellä majurinrouvaa istuu pieni, vahva mies. Hänellä on pörröinen tukka, pienet, viistot silmät ja ulkoneva leuka. Hän on kuin karhu. Harvasanainen mies hän on ja kulkee mieluummin omia hiljaisia teitään antaen maailman mennä menoaan. Hän on majuri Samzelius.

Hän nousee kuullessaan Kristian-kapteenin syyttävät sanat, ja majurinrouva nousee ja kaikki viisikymmentä vierasta nousevat. Naiset itkevät pelosta, mitä nyt tuleman pitää, ja miehet seisovat hämillään, ja majurinrouvan jaloissa makaa Kristian-kapteeni suudellen hänen hameensa lievettä, kastellen lattiaa kyynelillään.

Majurin leveät, karvaiset kädet puristuvat hitaasti nyrkkiin, hänen kätensä kohoaa.

Mutta nainen puhuu ensin. Hänen äänessään on kumea sointi, jota siinä ei tavallisesti ollut.

"Sinä varastit minut", huudahti hän. "Sinä tulit kuin ryöväri ja otit minut. Ne pakottivat minut kotona lyönneillä ja iskuilla, nälällä ja pahoilla sanoilla sinun vaimoksesi. Minä olen ollut sinulle sellainen kuin olet ansainnutkin."

Majurin leveä nyrkki on puristunut. Majurinrouva peräytyy pari askelta. Sitten hän puhuu taas:

"Elävä ankerias kiemurtelee veitsen alla, pakotettu vaimo ottaa rakastajan. Lyötkö sinä nyt minua siitä, mikä tapahtui kaksikymmentä vuotta sitten? Miksi et lyönyt silloin? Etkö sinä muista, miten hän asui Ekebyssä, me Sjössä? Etkö sinä muista, miten hän auttoi meitä köyhyydessämme? Me ajoimme hänen vaunuissaan, me joimme hänen viiniään. Salasimmeko mitään sinulta? Eivätkö hänen palvelijansa olleet sinun palvelijoitasi? Eikö hänen kultansa painanut sinun taskussasi? Etkö sinä huolinut näitä seitsemää tehdasta? Silloin sinä vaikenit ja otit vastaan, olisit silloin, sinä Berndt Samzelius, olisit silloin lyönyt."

Mies kääntyy hänestä ja katsoo läsnäoleviin. Hän lukee heidän kasvoistaan, että he myöntävät majurinrouvan olevan oikeassa, että he kaikki ovat uskoneet hänen ottaneen tilukset ja lahjat vaitelaisuuksensa palkaksi.

"Minä en tiennyt sitä", sanoo hän ja polkee jalkaansa lattiaan.

"Hyvä, että sen nyt tiedät", sekaantuu rouva kimakalla äänellä puheeseen. "Pelkäsinkin sinun kuolevan, saamatta sitä tietää. Hyvä, kun sen tiedät nyt, että voin puhua vapaasti kanssasi, sinun, joka olet ollut minun herrani ja vanginvartijani; tiedä siis nyt, että minä kuitenkin tulin hänen omakseen, jolta sinä minut varastit. Tietäkööt sen nyt kaikki, jotka ovat panetelleet minua!"

Vanha rakkaus se riemuitsee hänen äänessään ja loistaa hänen silmistään, Hänen miehensä on hänen edessään nyrkki koholla. Kauhun ja halveksinnan hän näkee viidenkymmenen kasvoilla edessään. Hän tuntee valtansa viimeisen hetken lyöneen. Mutta hän ei voi olla riemuitsematta, kun saa nyt vapaasti puhua elämänsä suloisimmasta muistosta.

"Hän oli mies, mainio mies. Mikä olit sinä asettuaksesi meidän väliimme? Koskaan en ole minä nähnyt hänen vertaistaan. Onnen hän antoi minulle, kultaa hän antoi minulle. Siunattu olkoon hänen muistonsa!"

Silloin laskeutuu majurin kohotettu käsi lyömättä — nyt hän tietää, kuinka hän häntä rankaisee.

"Ulos", karjaisee hän, "ulos minun talostani."

Majurinrouva seisoo paikallaan.

Mutta kavaljeerit tuijottavat kalpein kasvoin toisiinsa. Nythän oli se kaikki menemäisillään täytäntöön, jota musta herra oli ennustanut. Nyt he näkivät mitä seurasi kun majurinrouvan sopimusta ei ollut uudistettu. Jos nyt tämä on totta, niin on myös totta se, että tuo nainen on kolmattakymmentä vuotta passittanut kavaljeereja helvettiin ja että heidätkin oli määrätty samaan reissuun. Oh, sitä noita-akkaa!

"Mene ulos!" jatkoi majuri. "Kerjää leipäsi maantieltä! Sinulla ei pidä oleman iloa hänen rahoistaan, sinä et asu hänen tiloillaan. Nyt tuli Ekebyn majurinrouvan loppu. Sinä päivänä, jona sinä astut jalkasi minun kynnykseni yli, minä tapan sinut."

"Ajatko sinä minut pois minun omasta kodistani?"

"Sinulla ei ole kotia. Ekeby on minun."

Majurinrouvan valtaa voimattomuuden henki. Hän väistyy aina ovelle, ja majuri seuraa hänen kintereillään.

"Sinä, joka olet ollut minun elämäni onnettomuus", valittaa rouva, "onko sinulla nyt valta tehdä minulle tämäkin?"

"Ulos, ulos!"

Rouva nojaa ovenpieleen, panee kätensä ristiin ja painaa ne kasvoilleen. Hän ajattelee äitiänsä ja mutisee itsekseen:

"Kiellettäköön sinut, niinkuin minut kielsit, olkoon maantie kotisi, olkikupo vuoteesi! Niin se vain käy. Niin käy."

Mutta Bron hyvä vanha rovasti ja Munkerudin laamanni, ne tulivat nyt majuri Samzeliuksen luo ja koettivat rauhoittaa häntä. He sanoivat hänelle, että hänen on parasta unohtaa kaikki nuo vanhat jutut, antaa kaiken olla sillänsä, unohtaa ja antaa anteeksi.

Majuri pudistaa lempeät kädet pois olkapäältänsä. Häntä on hirmuista lähestyä, niinkuin Kristian Berghia äsken.

"Se ei ole suinkaan vanha juttu", huutaa hän. "Minä en ole tiennyt siitä mitään ennen kuin tänään. Minä en ole ennen voinut rangaista avionrikkoojaa."

Sen kuullessaan kohottaa majurinrouva päänsä ja saa entisen rohkeutensa.

"Ennen marssit sinä itse ulos kuin minä. Luuletko sinä, että minä väistyn sinua", sanoo hän. Ja hän astuu ovelta peremmälle.

Majuri ei vastaa, mutta hän vartioi vaimonsa jokaista liikettä, ollakseen valmis iskemään, jos ei muuten pääsisi hänestä erilleen.

"Auttakaa minua, hyvät herrat", huutaa rouva, "että saan tuon miehen köysiin ja ulos, kunnes hänen järkensä jälleen selviää! Muistakaa, kuka minä olen ja kuka hän on! Ajatelkaa sitä, ennen kuin minun täytyy väistyä häntä. Minä hoidan kaikki Ekebyn asiat, ja hän istuu päivät päästään syöttämässä karhuja luolassa. Auttakaa minua, hyvät ystävät ja naapurit! Täällä joudutaan loputtomaan kurjuuteen, jos minua ei täällä ole. Talonpoika elää minun metsieni hakkuulla ja minun takkirautani vedolla. Hiilenpolttaja saa toimeentulonsa hankkimalla hiiliä minulle, lauttamies uittamalla hirssiäni. Minä se jakelen kaiken rikkautta tuottavan työn. Sepät, käsityöläiset ja tukkimiehet elävät minua palvelemalla. Uskotteko te, että tuo voi jatkaa minun työtäni? Minä sanon teille: jos te ajatte minut ulos, niin laskette nälänhädän sisään."

Taas nostetaan joukko käsiä auttamaan majurinrouvaa, taas lasketaan lempeitä käsiä sovittelevasti majurin olkapäille.

"Ei", sanoo hän, "pois te siitä! Kuka tahtoo puolustaa avioliitonrikkoojaa? Minä sanon teille, minä, että jollei hän lähde mielihyvällä, otan minä hänet ja kannan karhujeni ruoaksi."

Niin laskeutuvat taas kohotetut kädet.

Silloin, suurimmassa hädässä, kääntyy majurinrouva kavaljeerien puoleen.

"Sallitteko tekin, kavaljeerit, että minut ajetaan pois omasta kodistani? Olenko minä antanut teidän paleltua ulkona lumessa talvella, olenko minä kieltänyt teiltä muikeaa olutta ja makeata viinaa? Pyysinkö minä palkintoa, kun annoin teille ruokaa ja vaatteita? Ettekö te ole leikkineet minun jaloissani, turvallisina kuin lapset äidin helmoissa? Eikö tanssi ole teiskunut saleissani? Eikö hupi ja nauru ole olleet teidän jokapäiväinen leipänpöytä? Älkää antako tämän miehen, joka on ollut minun elämäni onnettomuus, ajaa minua pois omasta kodistani, kavaljeerit! Älkää antako minun joutua mieron kiertäjäksi!"

Ne sanat kuullessaan oli Gösta Berling hiipinyt erään kauniin, tummatukkaisen tytön luo, joka oli istunut suuressa pöydässä.

"Sinä olit viisi vuotta sitten paljon Borgin kartanossa, Anna", hän sanoo. "Tiedätkö sinä, majurinrouvako se sanoi Ebba Dohnalle, että minä olin virkaheitto pappi?"

"Auta majurinrouvaa, Gösta!" on tytön ainoa vastaus.

"Sinä ymmärrät, että minä tahdon ensin tietää, onko hän tehnyt minusta murhaajan."

"Oh, Gösta, mitä ajatuksia nuo ovat? Auta häntä, Gösta!"

"Sinä et tahdo vastata, huomaan minä. Siis on Sintram puhunut totta." Ja Gösta menee takaisin kavaljeerien joukkoon. Hän ei nosta sormeiansakaan auttaakseen majurinrouvaa.

Oi, miksi pisti majurinrouva kavaljeerit eri pöytään, kaakeliuunin nurkkaan! Nyt ovat yön ajatukset heränneet heidän aivoissaan, nyt leimuaa heidän kasvoillaan viha, joka ei ole pienempi kuin majurinkaan.

Armottoman kovina he vaikenevat hänen rukoillessaan.

Eikö kaikki, mitä he näkevät, vahvista vain yön näkyjä?

"Kyllä huomaa, ettei hän ole saanut sopimustaan uudistetuksi", mutisee yksi.

"Mene helvettiin, noita-akka!" huutaa toinen. "Oikeuden mukaan pitäisi juuri meidän ajaa sinut ovesta."

"Naudat", huutaa kavaljeereille vanha, heikko Eberhard-setä, "ettekö te ymmärrä, että sehän oli Sintram?"

"Tietysti ymmärrämme, tietysti tiedämme", vastaa Julius, "mutta entäpä sitten? Eikö se voi olla totta kuitenkin kaikkienkin? Eikö Sintram käy paholaisen asioilla? Eikö heillä ole läheiset välit?"

"Mene sinä, Eberhard, mene ja auta häntä", he pilkkaavat. "Sinä et usko helvettiin, sinä. Mene sinä."

Ja Gösta Berling seisoo hiljaa, sanatonna, liikkumatta.

Ei, tältä uhkaavalta, mutisevalta, riitelevältä kavaljeerijoukolta ei majurinrouva saa apua.

Silloin hän peräytyy taas ovelle ja nostaa kasvoilleen kätensä, jotka ovat ristissä.

"Kiellettäköön sinut niinkuin minut kielsit", hän huutaa itsekseen katkerassa surussaan. "Olkoon maantie kotisi, olkikupo vuoteesi!"

Sitten hän laskee toisen kätensä ovenriipaan, mutta toisen kohottaa korkeutta kohti.

"Huomatkaa se, te, jotka nyt annatte minun suistua! Huomatkaa se, että teidän hetkenne pian tulee! Te hajoatte, ja teidän paikkanne on jäävä autioksi. Kuinka te voitte seistä, kun minä en tue teitä? Sinä, Melchior Sinclair, jolla on raskas käsi ja joka annat vaimosi tuntea sitä, varo itseäsi! Sinä, Brobyn pappi, nyt tulee rangaistus! Kapteeninrouva Ugglä, varo kotiasi, köyhyys tulee! Te nuoret kauniit naiset, Elisabet Dohna, Marianne Sinclair, Anna Stjärnhök, älkää luulko, että minä olen ainoa, jonka täytyy paeta kodistaan. Ja kavahtakaa itseänne, kavaljeerit, nyt tulee myrsky maahan. Teidät lakaistaan pois maasta, nyt on teidän päivänne laskenut, nyt se on totisesti laskenut! Minä en valita itseäni, vaan teitä, sillä myrsky lentää ympäri korvienne, ja kuka voi seistä, kun minä olen kaatunut? Ja minun sydämeni vaikeroi köyhän kansan tähden. Kuka antaa sille työtä, kun minä olen poissa?"

Nyt avaa majurinrouva oven, mutta silloin kohottaa kapteeni Kristian päänsä ja kysyy:

"Kuinka kauan täytyy minun maata tässä sinun jaloissasi, Margareta Celsing? Etkö tahdo antaa minulle anteeksi, jotta minä saan nousta ja sotia sinun puolestasi?"

Silloin käy majurinrouva ankaran sisäisen taistelun; mutta hän tietää, että jos hän antaa Kristian

Berghille anteeksi, silloin tämä nousee ja sotii hänen miehensä kanssa, ja silloin tulee miehestä, joka on rakastanut häntä uskollisesti neljäkymmentä vuotta, murhaaja.

"Pitääkö minun vielä antaa anteeksi?" sanoo hän. "Etkö sinä ole syyppää kaikkeen onnettomuuteeni, Kristian Bergh? Mene kavaljeerien joukkoon ja iloitse työstäsi!"

Niin meni majurinrouva. Hän meni tyynenä, jättäen jälkeensä kauhun. Hän suistui, mutta suuruutta oli hänen alennuksessaankin. Hän ei vaipunut hentomieliseen suruun, vaan vielä vanhuudessaan hän riemuitsi nuoruutensa rakkaudesta. Hän ei vaipunut valituksiin ja surkeaan itkuun jättäessään kaiken, hän ei pelännyt lähteä kerjuupussi ja ryhmysauva kädessä kiertämään maailmanrantaa. Hän sääli ainoastaan köyhiä talonpoikia ja iloisia, huolettomia Lövenin rantain asukkaita, köyhiä kavaljeereja, kaikkia, joita hän oli suojellut ja pitänyt pystyssä.

Hän oli kaikkien hylkäämä, ja silti oli hänellä voimaa karkottaa luotaan viimeinen ystävänsä, ettei tekisi hänestä murhaajaa.

Hän oli merkillinen nainen, suuri voimassa ja toiminnanhalussa. Me emme niinkään heti näe hänen vertaistansa.

Seuraavana päivänä lähti majuri Samzelius pois Ekebystä ja muutti omaan kartanoonsa Sjöhön, joka on aivan lähellä suurta tehdasta.

Altringerin testamentissa, jolla majuri sai tehtaot, oli selvästi määrätty, ettei yhtään niistä saanut myydä tai lahjoittaa, vaan että majurin kuoltua kaiken piti joutua perinnöksi hänen vaimolleen tahi tämän perillisille. Kun majuri siis ei voinut hajoittaa tuota vihattua perintöä, hän asetti kavaljeerit sitä hallitsemaan, uskoen sillä tavoin tuottavansa Ekebylle ja kuudelle muulle tehtaalle suurimman vahingon.

Kun nyt ei kukaan maassa epäillyt, että ilkeä Sintram kävi paholaisen asioilla, ja kun kaikki, mitä hän oli luvannut heille, nyt loistavasti toteutui, niin olivat kavaljeerit ihka varmoja siitä, että sopimus menee tuiki täsmällensä täytäntöön. Ja vahvasti he olivat päättäneet, etteivät sen vuoden kuluessa tee mitään järkevää tai hyödyllistä ja akkamaista; aivan vakuuttuneita he olivat myös, että majurinrouva oli paha noita, joka oli tahtonut heidän turmiotansa.

Vanha Eberhard-setä, filosofi, ivasi heidän luulojaan, mutta kuka välitti hänenlaisestaan, joka oli epäuskossaan niin itsepäinen, että jos hän olisi maannut vaikka keskellä kadotuksen liekkejä ja nähnyt kaikkien pirujen ympärillään irvistelevän, hän olisi väittänyt, ettei piruja ole olemassa, koska niitä ei voi olla, sillä Eberhard-setä oli suuri filosofi.

Gösta Berling ei sanonut kenellekään, mitä hän uskoi. Varmasti hän tunsii olevansa majurinrouvalle varsin vähässä kiitollisuuden velassa siitä, että rouva oli tehnyt hänestä Ekebyn kavaljeerin; parempi olisi hänestä nyt ollut maata maan povessa kuin kantaa tunnollansa tietoa, että oli syyppää Ebba Dohnan itsemurhaan. Hän ei kohottanut kättänsä kostaakseen majurinrouvalle, mutta ei myös auttaakseen häntä. Hän ei voinut sitä tehdä. Mutta kavaljeerit olivat nyt päässeet suureen valtaan ja kunniaan. Joulukuukaus oli parhaillaan juhlineen ja huveineen, kavaljeerien sydämet olivat riemua täynnä, ja jos suru lie painanut Gösta Berlingin mieltä, ei hän kantanut sitä kasvoillaan eikä huulillaan.

Neljäs luku

GÖSTA BERLING, RUNOILIJA

Joulukuukaus oli, ja tanssiaisit piti pantaman toimeen Borgin kartanossa.

Siihen aikaan, ja siitä on nyt kai lähes kuusikymmentä vuotta, asui Borgissa eräs nuori kreivi Dohna; vastaanainut hän oli, ja nuori, kaunis kreivitär hänellä oli. Olipa varmasti oleva hauskaa vanhassa kreivinkartanossa.

Kutsu oli tullut myöskin Ekebyhyn, mutta siellä huomattiin, että kaikista, jotka sinä vuonna viettivät joulukuukausella, oli Gösta Berling, runoilijaksi kutsuttu, ainoa, joka halusi mennä.

Borg ja Ekeby ovat molemmat pitkän Lövenin rannalla, mutta toinen toisella puolen, toinen toisella. Borg oli Svartsjön pitäjässä, Ekeby Bron. Kun järveä ei voi kulkea, on Ekebystä Borgiin parin penikulman matka.

Köyhä Gösta Berling — siihen juhlaan varustivat vanhat herrat hänet aivan kuin hän olisi ollut kuninkaanpoika ja kuin hänen olisi tullut kantaa kuningaskunnan kunniaa.

Hännystakki välkkyvine nappeineen oli uusi, röyhelys kankea, ja kiiltoonahkaiset kengät hohtivat. Hänellä oli hienonhieno majavannahkaturkki ja sopulinnahkainen lakki vaaleilla, kiharaisilla hiuksillaan. He käskivät levittää hopeakyntisen karhunnahan hänen kilpa-ajorekeensä ja antoivat hänen ajettavakseen mustan Don Juanin, tallin ylpeyden.

Hän vihelsi valkoista Tankrediansa ja tarttui punottuihin ohjaksiin. Riemuiten hän lähti rikkauden ja komeuden loistoissa Borgiin, hän joka jo loisti kyllin ruumiinsa kauneutta ja henkensä leikkivää neroa.

Hän lähti aikaisin aamupäivällä. Oli sunnuntai, ja hän kuuli virrenveisuuta Bron kirkosta ajaessaan sen ohi. Sitten hän ajoi kolkkoa metsätietä Bergaan, jossa kapteeni Ugglä siihen aikaan asui. Siellä hän aikoi viipyä päivällisillä.

Berga ei ollut suinkaan rikkaan miehen koti. Nälkä tunsu tien kapteenin turvekattoiseen virkataloon, mutta se otettiin vastaan pilalla, sitä huvitettiin laululla ja leikillä kuten muitakin vieraita, ja se meni pois yhtä vastahakoisesti kuin nämäkin.

Vanha mamseli Ulrika Dillner, hän joka hoiti kotitoimia ja kutoi kankaita Bergan talossa, seisoi rappusilla ja toivotti Gösta Berlingin tervetulleeksi. Neiti lyykisti hänelle, ja irtokiharat, jotka riippuivat hänen ruskeiden, tuhatryppyisten kasvojensa ohimoilla, tanssivat ilosta. Saliin hän vei Gösta Berlingin, ja sitten hän alkoi kertoa talonväestä ja heidän moninaisista vaiheistansa.

Huoli odotti oven takana, sanoi hän, tuimat ajat oli Bergan kartanossa. Heillä ei ollut edes piparjuurta suolaiseen päivällislihaan, vaan Ferdinand ja tytöt olivat valjastaneet Disan reen eteen ja lähteneet sitä lainaamaan Munkerudista.

Kapteeni oli metsällä taasen ja tuo kai sieltä sitkeän jäniksen, johon saa valmistaessa tuhrata enemmän voita kuin koko otus maksaa. Moista sanoi kapteeni ruoan hankkimiseksi taloon. Ja menisihän sekin mukiinsa, kun hän vain ei toisi kettua, kelvotonta, kurjinta elukkaa, minkä Herramme on luonut, hyödytön sekä kuolleena että elävänä.

Ja kapteeninrouva, niin, hän ei ollut vielä noussut vuoteesta. Hän loikoi yhä lukien romaania, kuten hän päivät päästään teki. Ei häntä ollut luotu työhön, sitä Herran enkeliä.

Ei, työtä sai tehdä se, joka oli näin vanha ja harmaa kuin Ulrika Dillner. Yöt ja päivät hän sai puurtaa pitääkseen talorähhää pystyssä. Eikä se ollut aina liioin helppoa, sillä, toden tunnustaen, kerran ei heillä ollut talossa koko talvena muuta liharuokaa kuin karhunkinkkua. Eikä hän suurta palkkaa odottanut, pennin pyöreäkään hän ei ollut vielä nähnyt, mutta eiväthän ne nakanne häntä maantiellekään sitten kun hän ei enää jaksa ruokansa edestä ahertaa. Ne, talonväki, pitivät seuramamseliakin ihmisenä, ja kyllä ne saattavat kerran vanhan Ulrikan kunnialla hautaan, jos heillä on millä arkun ostaa.

"Sillä kuka tietää, kuinka tässä käy!" puhkeaa hän sanomaan ja pyyhkii silmiänsä, jotka aina olivat niin kerkeät kyynelymään. "Me olemme velkaa ilkeälle ruukinpatruuna Sintramille, ja hän ottaa ehkä meiltä kaikki. Tosin on Ferdinand nyt kihloissa rikkaan Anna Stjärnhökin kanssa, mutta se Anna, se väsy, se väsy häneen. Ja mihin me sitten joudumme, me, joilla on kolme lehmää ja yhdeksän hevosta, ja nuo meidän iloiset nuoret neidit, jotka tahtovat lentää tanssiaisista tanssiaisiin; me, kuivine peltoinemme, jotka eivät mitään kasva, ja meidän kiltti Ferdinandimme, josta ei koskaan tule oikeata miestä! Mikä perii koko tämän siunatun talon, jossa viihtyy kaikki muu mutta ei työ?"

Mutta päivällisen aika lähenee ja talonväki kokoontui. Kiltti Ferdinand, talon lauhkea poika, ja iloiset tyttäret tulivat kotiin ja toivat lainaamansa piparjuuret. Kapteeni tuli järveltä päin, avantokylvyn ja metsänjuoksun vahvistamana. Hän paiskasi ikkunan auki saadakseen raitista ilmaa ja pudisti Göstan kättä miehen voimalla. Ja kapteeninrouva tuli, kahisten silkissä, ja leveät pitsit ulottuivat aina hänen valkoisten kätensä sormille, joita Gösta sai suudella.

Kaikki tervehtivät iloiten Göstaa, leikkipuhe lensi seuraan, iloisesti he kyselivät häneltä:

"Kuinka te voitte siellä Ekebyssä, kuinka voitte siellä luvatussa maassa?"

"Maito ja hunaja siellä vuotavat", hän vastasi silloin. "Me tyhjennämme vuoret raudasta ja täytämme kellarit viinillä. Pelto kantaa kultaa, jolla me silaamme elämän kurjuudet, ja metsä hakataan kumoon ja rakennetaan siitä keiliratoja ja huvihuoneita."

Mutta kapteeninrouva huokasi ja hymyili vastauksen kuullessaan ja hänen huuliltansa tunkihe yksi ainoa sana:

"Runoilija!"

"Monta syntiä on minun tunnollani", vastasi Gösta, "mutta koskaan en ole kirjoittanut runon pätkää."

"Sinä olet sittenkin runoilija, Gösta, sen lisänimen saat pitää. Sinä olet elänyt useampia runoja kuin meidän runoilijamme ovat kirjoittaneet."

Sitten puhui kapteeninrouva, lempeästi kuin äiti, Göstan turhaan kulutetusta elämästä. "Minä tahdon elää nähdäkseni sinusta tulevan miehen", sanoi hän. Ja Göstasta tuntui suloiselta, että häntä kiihoitti eloon tuo hellä nainen, joka oli niin uskollinen ystävä ja jonka voimakas, haaveileva sydän hehkui suurten tekojen rakkautta.

Mutta kun he olivat nousseet hauskalta aterialta ja nauttineet piparjuurilihaa ja kaalia ja tippaleipiä ja jouluolutta ja Gösta oli saanut heidät hymyilemään ja kyynelöimään kertomalla majurista ja majurinrouvasta ja Brobyn papista, kuului pihalta kulkusten kilinää, ja heti kohta astui heidän keskeensä ilkeä Sintram.

Hän loisti tyytyväisyyttä kaljusta kiireestä aina pitkiin, latuskaisiin jalkoihinsa asti. Hän keikutti pitkiä käsiään ja väänteli naamaansa. Huomasi helposti hänen tuovan huonoja uutisia.

"Oletteko kuulleet", kysyi tuo ilkeä, "oletteko kuulleet, että tänä päivänä on ensi kertaa kuulutettu Anna Stjärnhök ja rikas Dahlberg Svartsjön kirkossa? Anna Stjärnhök mahtoi unohtaa, että oli kihloissa Ferdinandin kanssa."

He eivät olleet siitä sanaakaan kuulleet. He hämmästyivät ja surivat.

Jo kuvittelivat he mielessään kotinsa hävitettynä tuon ilkiön velan suoritukseksi: rakkaat hevoset myydään ja samoin kuluneet huonekalut, jotka oli peritty kapteeninrouvan kotoa. He näkivät iloisen elämän loppuvan juhlinensa ja matkoinensa tanssiaisista tanssiaisiin. Karhunkinkku oli joutuva taas pöydälle, ja nuorten täytyisi hajota kotoa vieraita palvelemaan.

Kapteeninrouva hyväili poikaansa ja antoi hänen tuntea iäti pysyvän rakkauden lohdutusta.

Mutta — istuihan Gösta Berling heidän joukossaan, ja tuo voittamaton hautoi tuhatta suunnitelmaa päässään.

"Kuulkaa", huusi hän, "vielä ei ole aika vaikerrella. Svartsjön papinrouva se on tämän tempun tehnyt. Hän on saanut Annan valtaansa, kun Anna nyt meni asumaan pappilaan. Hän se on saanut Annan hylkäämään Ferdinandin ja ottamaan vanhan Dahlbergin, mutta vielä he eivät ole vihityt, eivätkä mene vihille. Minä puhun hänen kanssaan, minä riistan hänet papin väeltä ja sulhaselta. Minä tuon hänet tänne, tullessani ensi yönä. Sitten ei vanha Dahlberg hyödy hänestä enää mitään."

Niin päätettiin. Gösta lähti yksin Borgiin, saamatta kyyditä ainoatakaan noista iloisista neidoista, mutta lämpimin onnentoivotuksin ajattelivat kotiinjäävät hänen matkaansa. Ja Sintram, joka jo riemuitsi, että nyt tulee vanha Dahlberg peijatuksi, päätti jäädä Bergaan nähdäkseen, miten Gösta palaa ja tuo uskottoman tullessaan. Kääripä hän suopeuden puuskassa Göstan ympärille viheriäisen matkavyönsäkin, jonka itse mamseli Ulrika oli hänelle lahjoittanut.

Mutta kapteeninrouva tuli rappusille, kädessään kolme pientä, punasiteistä kirjaa.

"Ota nämä", sanoi hän Göstalle, joka jo istui reessä, "ota nämä, jollet onnistu! Se on 'Corinne', madame Staëlin 'Corinne'. En tahdo, että ne menevät huutokaupassa."

"Kyllä onnistun."

"Oi, Gösta, Gösta", sanoi kapteeninrouva ja silitti kädellään hänen päätänsä, "vahvoin ja heikoin ihmisistä. Pitkähkö aikaa muistat, että muutamien köyhäin raukkojen onni on sinun kädessäsi."

Taas kiiti Gösta pitkin maantietä, musta Don Juan edessä, valkea Tankred perässä, ja seikkailun riemu täytti hänen sydämensä. Nuori valloittaja hän tunsi olevansa: innon henki hehkui hänessä.

Tie vei hänet Svartsjön pappilan ohi. Hän kiepahutti sinne ja kysyi, eikö hän saisi viedä Anna Stjärnhökiä tanssiaisiin. Ja hän sai. Kauniin, itsepäisen tytön hän sai rekeensä. Kuka ei tahtoisi kiittää mustan Don Juanin reessä!

Nuoret olivat ensin ääneti, mutta sitten alkoi Anna Stjärnhök keskustelun, uhkapäisenä kuin itse ylimielisyys.

"Onko Gösta kuullut, mitä pappi kuulutti tänään kirkossa?"

"Kuuluttiko, että sinä olet kaunein tyttö Lövenin ja Klara-joen mailla?"

"Gösta on tuhma, mutta senhän ihmiset tietävät. — Hän kuulutti minua ja ukko Dahlbergia."

"Totta tosiaan, olisinko antanut sinun istua rekeen ja itse istunut tänne taakse, jos tuon olisin tiennyt! Totta tosiaan, olisinko sinua tanssiaisiin vienyt."

Ja ylpeä perijätär vastasi:

"Olisin minä päässyt perille ilman Gösta Berlingiäkin."

"Onpa kuitenkin sääli sinua, Anna", sanoi Gösta miettävästi, "etteivät isäsi ja äitisi ole elossa. Nyt olet sellainen kuin olet, eikä kukaan voi vakavasti sinuun luottaa."

"Vielä suurempi sääli, ettet sanonut tuota ennemmin, niin olisi joku toinen saanut viedä minut tanssiaisiin."

"Papinrouva ajattelee niinkuin minäkin, että sinä tarvitset isänsijaisen, muutoin ei hän olisi pannut sinua aisapariksi noin vanhalle kaakille."

"Ei se papinrouva sitä ole määrännyt."

"Oh, Herra varjele, itsekö sinä valitsit niin pulskan miehen."

"Hän ei ota minua rahojen tähden."

"Ei, ne vanhat juoksevat vain sinisten silmäin ja punaisten poskien tähden, ja ne ovat kauhean suloisia, kun niin tekevät."

"Oh, Gösta, ettet häpeä!"

"Mutta muista ja tiedä se, että tästä lähin et enää saa leikkiä nuorten miesten kanssa. Nyt loppui tanssi ja leikit. Sinun paikkasi on sohvan nurkassa — tai ehkäpä aiot lyödä viiraa[6] ukko Dahlbergin kanssa?"

He vaikenivat sitten, kunnes nousivat Borgin jyrkkiä mäkiä.

"Kiitos kyydistä! Taitaapa aikaa mennä, ennen kuin vasta ajan Gösta Berlingin kanssa."

"Kiitos luvasta! Monta tunnen, jotka ovat katuneet päivää, jolloin ajoivat kemuihin sinun kanssasi."

Ei ollut kovin lauhkea seudun uhkamielinen kaunotar, kun hän nyt astui tanssisaliin ja silmäsi kokoutuneita vieraita.

Ennen muita hän näki pienen, kaljupäisen Dahlbergin ja hänen vieressään pitkän, solakan vaaleakiharaisen Gösta Berlingin. Hän olisi tahtonut ajaa heidät molemmat salista ulos.

Hänen sulhasensa tuli pyytämään häntä tanssiin, mutta Anna otti hänet vastaan musertavan hämmästyneenä.

"Tanssiiko hän? Eihän se ole hänen tapaistaan!"

Ja tytöt tulivat onnittelemaan häntä.

"Älkää teeskennelkö, tytöt! Ei teidän tarvitse luulla, että kukaan ukko Dahlbergiin rakastuu. Mutta hän on rikas, ja minä olen rikas, ja se lyö hyvin yksiin."

Vanhat rouvat tulivat hänen luoksensa, puristivat hänen valkoista kättänsä ja puhuivat elämän suurimmasta onnesta.

"Onnitelkaa pastorinrouvaa", sanoi hän silloin. "Hän iloitsee enemmän kuin minä."

Mutta tuossa seisoivat Gösta Berling, tuo iloinen kavaljeeri, jota tervehdittiin riemulla hänen raikkaan hymynsä ja kauniiden sanojensa vuoksi, sanojen jotka seuloivat kultahietaa elämän harmaalle kankaalle. Ei koskaan ennen ollut Anna Stjärnhök nähnyt häntä sellaisena kuin tänä iltana. Ei ollut hän suinkaan ulos nakattu, hyljätty, koditon kujeveikko, ei: kuningas miesten joukossa hän oli, syntyisin kuningas.

Gösta ja muut nuoret miehet liittoutuivat Annaa vastaan. Hänen tuli saada huomata, kuinka pahoin hän teki, kun antoi itsensä ja kauniit kasvonsa ja suuret rikkautensa vanhalle ukolle. Ja he istuttivat häntä kymmenen tanssin ajan. Hän kiehui kiukusta.

Yhdenteentoista tanssiin tuli pyytämään eräs kaikkein halvimmista, raukka, jonka kanssa kukaan muu ei tahtonut tanssia.

"Leipä loppui, palttu pöydälle", sanoi Anna.

Leikittiin panttisilla. Vaaleakiharaiset tytöt panivat päänsä yhteen ja tuomitsivat hänet suutelemaan miestä, josta hän enin piti. Ja ilkkuvin huulin he odottivat näkevänsä, että tuo ylpeä kaunotar suutelisi ukko Dahlbergia.

Mutta hän suoristihe, uhkeana vihassaan, ja sanoi:

"Enkö saa yhtä hyvin antaa korvapuustia sille, josta pidän vähimmin?"

Silmänräpäyksessä tulistui Göstan poski hänen lujan kätensä iskusta. Gösta lensi hehkuvanpunaiseksi, mutta hillitsi itsensä, tarttui hänen käteensä, piti sitä sekunnin kiinni ja kuiskasi:

"Tule puolen tunnin päästä alakertaan punaiseen vieraskamariini!"

Hänen siniset silmänsä säteilivät Annalle ja kietoivat hänet kuin taikakahlein. Anna tunsi, että hänen täytyi totella.

Siellä punaisessa huoneessa hän kohteli Göstaa ylpeästi ja kovin sanoin.

"Mitä se Gösta Berlingiin kuuluu, kenen kanssa minä menen naimisiin?"

Göstalla ei vielä ollut lempeät sanat huulillaan, eikä hänestä ollut viisasta heti puhua Ferdinandista.

"Minusta ei se rangaistus ollut liian ankara, että sait istua kymmenen tanssia. Mutta sinun mielestäsi on luvallista rankaisematta rikkoa valoja ja lupauksia. Jos parempi mies kuin minä olisi ottanut rangaistuksen huolekseen, olisi hän ehkä toimittanut sen ankarammin."

"Mitä minä sitten olen tehnyt sinulle ja teille muille, kun ette anna minun olla rauhassa? Rahojeni tähden te minua vainoatte. Löveniini minä ne viskaan, haratkoon sitten kuka tahtoo ne sieltä."

Hän pani kädet kasvoillensa ja itki kiukusta.

Silloin heltyi runoilijan sydän. Hän häpesi ankaruuttaan. Hän puhui hyväilevällä äänellä.

"Ah, lapsi, anna minulle anteeksi! Anna anteeksi kurjalle Gösta Berlingille! Ei kukaan välitä siitä, mitä sellainen raukka sanoo tai tekee, sen sinä kyllä tiedät. Ei kukaan itke hänen vihaansa, yhtä hyvin voisi itkeä itikan puremaa. Se oli hulluutta, mutta minä tahdoin estää meidän kauneimman ja rikkaimman tyttömme menemästä tuolle vanhalle. Ja nyt olen minä tuottanut vain surua sinulle."

Hän istahti sohvalle Annan viereen. Hiljaa hän laski kätensä Annan vyötäreille tukeakseen häntä ja sovittaakseen hyväilevän hellästi.

Anna ei väistynyt. Hän painautui hänen puoleensa, kietoi kätensä hänen kaulaansa ja itki nojaten kaunistaan päätänsä hänen olkaansa vasten.

Oi runoilija, sinä vahvin ja heikoin ihmisistä, eipä näiden käsien pitänyt levätä sinun kaulallasi.

"Jos minä olisin tämän tiennyt", kuiskasi Anna, "silloin en koskaan olisi ottanut tuota ukkoa. Minä olen katsellut sinua tänä iltana, kukaan ei ole sellainen kuin sinä."

Mutta kelmeiden huuliensa välistä sai Gösta puristetuksi:

"Ferdinand."

Anna vaiensi hänet suudelmalla.

"Hän ei ole mitään, ei kukaan ole enempi sinua. Sinulle olen uskollinen."

"Minä olen Gösta Berling", sanoi Gösta synkästi, "minun kanssasi et sinä voi mennä naimisiin."

"Sinua minä rakastan, ylhäisin miehistä olet sinä. Ei mitään tarvitse sinun tehdä, ei mitään tarvitse sinun olla. Sinä olet syntynyt kuninkaaksi."

Silloin kiehui runoilijan veri. Anna oli kaunis ja suloinen rakkaudessaan. Gösta sulki hänet syliinsä.

"Jos tahdot tulla omakseni, et voi jäädä enää pappilaan. Anna minun viedä sinut jo tänä yönä Ekebyhyn, siellä minä tiedän suojella sinua, kunnes voimme viettää häät."

* * * * *

Siitä tuli huimaava matka sinä yönä. Totellen rakkautensa käskyä he antoivat Don Juanin kiidättää

itseänsä. Tuntui kuin jalaksien kitinä olisi ollut hyljättyjen valitusta. Mitä huolivat he siitä? Anna riippui Göstan kaulassa, ja Gösta seiso i kumarassa ja kuiskasi hänen korvaansa:

"Voiko autuutta mitään verrata varkain saadun riemun suloon!"

Mitä merkitsi kuuluttaminen? He rakastivat. Ja ihmisten viha! Gösta Berling uskoi kohtaloon, kohtalo oli pakottanut heitä: kohtaloa vastaan ei kukaan voi taistella.

Vaikka tähdet olisivat olleet hääkynttilöitä, jotka oli sytytetty Annan häiksi, ja Don Juanin kulkuset kirkonkellot, jotka nyt kutsuivat kansaa katsomaan Annan ja ukko Dahlbergin vihkimistä, niin olisi hänen kumminkin täytynt paeta Gösta Berlingin kanssa. Niin mahtava on kohtalo.

He olivat onnellisesti sivuuttaneet pappilan ja Munkerudin. Heillä oli nyt ensin kaksi neljännestä Bergaan ja sieltä sitten kaksi neljännestä Ekebyhyn. Tie kulki metsänreunaa; heidän oikealla puolellaan oli tummia vuoria, vasemmalla pitkä, valkea laakso.

Silloin ryntäsi Tankred reen luo. Se laukkasi niin että vatsa maata viisti. Kauhusta ulvoen se hyppäsi rekeen ja ryömi Annan jalkoihin.

Don Juan vavahti ja lähti laukkaan.

"Susia!" sanoi Gösta Berling.

He näkivät pitkän, harmaan jonon viilettävän aidan vartta. Siellä oli ainakin tusina niitä.

Anna ei pelännyt. Päivä oli ollut siunatun seikkailurikas, ja yöstä uhkasi tulla yhtäläinen. Se oli elämää — kiittää yli kiteilevän lumen, uhmaten petoja ja ihmisiä.

Gösta noitui, kumartui eteenpäin ja antoi Don Juanille piiskalla aimo läiskyn.

"Pelkäätkö?" kysyi hän.

"Ne aikovat oikaista tuonne eteemme, jossa tie tekee mutkan."

Don Juan juoksi, kiitäen kilpaa metsän villipetojen kanssa, ja Tankred ulvoi raivosta ja pelosta. He ehtivät tienmutkaan samassa kuin sudetkin, ja Gösta karkotti ensimmäisen piiskalla.

"Ah, Don Juan, poikani, kuinka helposti jättäisit kaksitoista sutta kintereillesi, jos sinulla ei olisi meitä ihmisiä vedettävänä."

He sitoivat viheriän matkavyön reen perään. Sudet pelkäsivät sitä ja pysyivät hetkisen kauempana. Mutta kun ne pääsivät pelostaan, hyökkäsi yksi niistä läähättäen, riippuvin kielin ja kita auki reen luo. Silloin otti Gösta madame Staëlin 'Corinnen' ja nakkasi sen suden kitaan.

Taas he saivat hetkiseksi hengenrauhan, pedot repivät saalista, ja sitten he tunsivat taaskin tempauksia, kun sudet kiskoivat viheriätä matkavyötä, ja kuuluivat niiden läähätyksen. He tiesivät, ettei ole yhtään ihmisasuntoa ennen Bergaa, mutta kuolemaa pahemmalta tuntui Göstasta nähdä noita pettämiänsä. Hän aavisti myöskin, että hevonen pian väsy, ja mikä silloin heidät perii?

Silloin he näkivät Bergan talon metsänreunassa. Kynttilät paloivat ikkunoissa. Gösta kyllä tiesi, kenen vuoksi.

Kuitenkin — nyt sudet pakenivat, peljäten ihmisten läheisyyttä, ja Gösta ajoi Bergan ohi. Hän ei päässyt kumminkaan kauemmaksi kuin paikalle, missä tie taaskin sukeltaa metsään, kun hän näki tumman rykelmän edessään — sudet odottivat häntä.

"Käännyttäen takaisin pappilaan ja sanotaan, että oltiin huviajelulla tähtivalossa. Tämä ei onnistu."

He käänsivät hevosen, mutta samassa silmänräpäyksessä kihisivät sudet reen ympärillä. Harmaat hahmot huhkivat heidän ohitsensa, valkoiset hampaat välkkyivät ammottavista kidoista ja hehkuvat silmät hohtivat. Ne ulvoivat nälästä ja verenheimosta. Välkkyvät hampaat olivat valmiit iskemään pehmeään ihmislihaan. Sudet hyppäsivät Don Juanin kimppuun ja riippuivat silavöistä. Anna ajatteli, söisivätköhän ne heidät kokonaan, vai jättäisivätkö mitään jäljelle, joten ihmiset huomisaamuna löytäisivät rikkirevittyjä jäseniä tallatulta, veriseltä hangelta.

"Nyt ollaan hengenvaarassa", sanoi Anna, kumartui ja tarttui Tankredia niskaan.

"Anna olla, se ei auta! Koiran tähden eivät hukat tänä yönä ole liikkeellä."

Niin sanoi Gösta ja käänsi Bergan pihaan, mutta sudet ajoivat häntä aina rappusille asti. Hänen täytyi puolustautua piiskalla.

"Anna", sanoi hän, kun he pysähtyivät rappujen eteen, "Jumala ei sitä tahtonut. Ole nyt reippaalla mielin; jos olet se nainen, jona sinua pidän, niin ole reippaalla mielin!"

Sisältä kuultiin kulkusten ääni ja tultiin ulos.

"Hän toi hänet", huusivat he, "hän toi Annan. Eläköön Gösta Berling!"
Ja tulleita riistettiin sylistä syliin.

Monta kysymystä ei tehty. Yö oli pitkälle kulunut, matkaajat olivat vielä tyrmistyneet vaarallisesta matkastaan ja tarvitsivat lepoa. Riitti jo, että Anna oli tullut.

Kaikki oli hyvin. Ainoastaan 'Corinne' ja viheriä matkavyö, mamselli Ulrikan arvokas lahja, olivat hukassa.

* * * * *

Koko talo nukkui. Silloin nousi Gösta, pukeutui ja hiipi ulos. Hän otti aivan hiljaa Don Juanin tallista, vei sen reen eteen ja aikoi lähteä. Silloin tuli Anna Stjärnhök pihalle.

"Minä kuulin sinun menevän", sanoi hän. "Silloin nousin minäkin. Olen valmis lähtemään kanssasi."

Gösta meni hänen luoksensa ja otti häntä kädestä.

"Etkö sinä sitä vielä ymmärrä? Se ei saa tapahtua. Jumala ei sitä tahdo. Kuule nyt ja koeta ymmärtää. Minä olin täällä päivällisillä ja näin heidän tuskansa sinun uskottomuutesi tähden. Silloin minä lähdin Borgiin tuomaan sinua takaisin Ferdinandille. Mutta minä olen aina ollut raukka enkä koskaan muuksi muutu. Minä petin hänet ja otin sinut itselleni. Täällä elää vanha nainen, joka uskoo, että minusta tulee mies. Minä petin hänet. Ja toinen vanha raukka tahtoo täällä paleltua ja nähdä nälkää saadakseen vain kuolla ystäviensä parissa; mutta minä olin valmis antamaan ilkeän Sintramin anastaa hänen kotinsa. Sinä olit kaunis, ja synti suloinen. Gösta Berlingiä on niin helppo vietellä. Voi, mikä raukka minä olen! — Minä tiedän, miten he rakastavat kotiansa, nuo tuolla, mutta kumminkin olin valmis jättämään sen ryöstettäväksi. Unohdin kaiken sinun tähtesi, sinä olit niin suloinen rakkaudessasi. Mutta nyt, Anna, nyt kun minä näin heidän ilonsa, minä en tahdo ottaa sinua, en, sitä en voi. Sinä olet ainoa, joka olisit tehnyt minusta ihmisen, mutta minä en saa pitää sinua. Oi sinua, minun rakkaani! Hän tuolla taivaassa leikkii meidän tahdollamme. Nyt on aika meidän taipua hänen kurittavan kätensä alle. Sano, että sinä tästä päivästä tahdot ottaa kuormasi kantaaksesi! Kaikki tuolla luottavat sinuun. Sano, että jäät heidän luoksensa ja tulet heidän turvaksensa ja avuksensa! Jos sinä rakastat minua, jos sinä tahdot keventää minun syvää suruani, lupaa se minulle! Rakkaani, onko sydämesi niin suuri, että saatat voittaa itsesi ja samalla hymyillä?"

Anna suostui haltioituneena kieltäytymisen pyyntöön.

"Minä teen niinkuin tahdot — minä uhraudun ja hymyilen."

"Etkä vihaa köyhiä ystäviäni?"

Gösta hymyili surumielisesti.

"Niin kauan kuin rakastan sinua, rakastan minä heitä."

"Nyt vasta tunnen, millainen nainen sinä olet. On niin raskasta lähteä luotasi."

"Hyvästi, Gösta! Mene nyt, Jumalan haltuun! Minun rakkauteni ei saa houkutella sinua syntiin."

Hän kääntyi mennäkseen sisään. Gösta seurasi häntä.

"Unohdatko sinä minut pian?"

"Lähde nyt, Gösta! Me olemme vain ihmisiä!" Gösta viskautui rekeen, mutta silloin tuli Anna takaisin.

"Etkö ajattele susia?"

"Niitä juuri ajattelenkin, mutta ne ovat tehneet tehtävänsä. Minusta niillä ei ole enää huolta tänä yönä."

Vielä kerran hän kurotti kätensä Annan puoleen, mutta Don Juan tuli kärsimättömäksi ja lähti menemään. Gösta ei tarttunut ohjaksiin. Hän istui selin ja katsoi taakseen. Sitten hän kallistui reenlaitaa vasten ja itki epätoivoisesti.

"Minulla oli onnettareni ja minä ajoin hänet luotani. Itse ajoin hänet luotani. Miksi en häntä pitänyt?"

Oi Gösta Berling, vahvin ja heikoin ihmisistä!

Viides luku

LA CACHUCHA

Sotaratsu, sotaratsu! Sinä vanha, joka nyt seisot lieassa pellolla, muistatko nuoruuttasi?

Muistatko taistelun päiviä, sinä urhokas? Sinä porhalsit kuin siipien kantamana, sinun harjasi hulmusi ylläsi kuin liehuvat liekit, sinun mustilla ryntäilläsi loisti verivihma sakean vaahdon seassa. Kultasiloissa komeillen nelistit sinä, ja maa jyrisi sinun allasi. Sinä vapisit riemusta, sinä urhokas. Ah, miten sinä olit kaunis!

On harmaa hämäränhetki kavaljeerirakennuksessa. Suuressa huoneessa ovat kavaljeerien punaisiksi maalatut kirstut pitkin seiniä, ja heidän pyhävaatteensa riippuvat koukuissa nurkassa. Avonaisen takan tulihohe leikkii valkoisiksi rapatuilla seinillä ja keltaruutuisilla uutimilla, jotka verhoavat seinien sänkykaappeja. Kavaljeerien puoli ei ole mikään kuninkaallinen kammio, ei mikään seralji pehmeine divaaneineen ja hyllyvine tyynyineen.

Mutta siellä kaikuu Lilliecronan viulu. La cachuchaa hän soittaa hämärissä. Yhä uudestaan ja uudestaan hän soittaa sitä.

Leikatkaa kielet poikki, murtakaa käyrä! Miksi hän soittaa tätä kirottua tanssia? Miksi hän soittaa sitä, kun Örneclou, vänrikki, juuri makaa sairaana, niin ankarissa luuvalon tuskissa, ettei voi sängyssä liikahtaa? Ei, temmatkaa viulu häneltä ja lyökää seinään, jos hän ei tahdo lopettaa!

La cachucha, onko se meitä varten, mestari? Onko sitä tanssittava kavaljeerien rakennuksen heiluvilla lattiapalkeilla, ahtaiden seinien, savusta nokeutuneiden ja liasta lihaviin sisällä, tämän matalan katon alla? Voi sinua, mitä soitat!

La cachucha, onko se meitä varten, meitä kavaljeereja? Ulkona viuhuu lumituisku. Aiotko sinä opettaa lumihuutaleet tanssimaan tahdissa, soitatko sinä pyryn kevytjalkaisille lapsille?

Onko sinulla naisten povia, jotka vapisevat kuuman veren lyönneistä, pieniä nokisia käsiä, jotka ovat heittäneet padan tarttuakseen kastanjetteihin, paljaita jalkoja kohotettujen helmain alla, piha peitetty marmorilaatoilla, kyyryisiä mustalaisia säkkipilleineen tai tamburiinia lyöden, maurilaisia arkaadeja, kuutamoa ja mustia silmiä, onko sinulla näitä, mestari? Ellei, anna viulusi levätä.

Kavaljeerit kuivaavat märkiä vaatteitaan takan edessä. Pyörisivätkö he varsisaappain, raudoitettuina kannoin ja tuumanpaksuisin anturoin. Kynäränkorkeaa kinosta he ovat kahlanneet koko päivän päästäkseen karhunpesälle. Luuletko, että he tanssivat märissä, höyryävissä sarkavaatteissa, karvainen mesikämmen "moitiéna".

Iltaivaas kimmeltävin tähdin, punaisia ruusuja tummissa naisten kiharoissa, ahdistavaa viehkeyttä illan ilmassa, synnynnäistä plastiikkaa liikkeissä, rakkautta maasta nousevaa, taivaasta satavaa, ilmassa liehuvaa, onko sinulla tätä, mestari; ellei, miksi pakotit meitä ikävöimään sellaista?

Ihmisistä julmin, toivotatko torvella taisteluun lieassa olevaa sotaratsua? Rutger von Örneclou makaa sängyssään, luuvalon kipujen vangitsemana. Säästä häneltä suloisten muistojen tuskat, mestari! Myös hänellä on ollut päässä sombrero[7] ja kirjava hiusverkko, myöskin hänellä on ollut samettitakki ja tikari vyöllä. Säästä vanhaa Örneclouta, mestari!

Mutta Lilliecrona soittaa la cachuchaa, alituisesti la cachuchaa, ja Örneclou kituu kuten rakastaja, joka näkee pääskyn lähtevän lemmittynsä kaukaiselle asunnolle, kuin peura, jonka kiitävä ajokoukko pakottaa juoksemaan virvoittavan lähteen ohi.

Lilliecrona laskee hetkiseksi viulun leukansa alta.

"Vänrikki, muistaako vänrikki Rosalie von Bergeriä?"

Örneclou kiroo sydämensä pohjasta.

"Hän oli kevyt kuin kynttilän liekki. Hän kimmelsi ja tanssi kuin jalokivi viulunkäyrän päässä. Vänrikki muistaa hänet kyllä Karlstadin teatterista. Me näimme hänet, kun olimme nuoria, muistaako vänrikki?"

Ja vänrikki muisti! Rosalie oli pieni ja huima. Räiskyvän tulinen hän oli. Hän tanssi la cachuchaa. Hän opetti kaikki Karlstadin nuoret herrat tanssimaan la cachuchaa ja näppäämään kastanjettia. Maaherran

tanssiaisissa tanssivat vänrikki ja neiti von Berger pas de deux'n espanjalaisissa puvuissa.

Ja Örneclou oli tanssinut niinkuin tanssitaan viikunapuiden ja plataanien alla, niinkuin espanjalainen, oikea espanjalainen.

Kukaan koko Vermlannissa ei osannut la cachuchaa niinkuin hän. Kukaan ei osannut tanssia sitä niin, että siitä olisi kannattanut puhua, paitsi hän.

Minkä kavaljeerin kadotti Vermlanti, kun luovalo kangisti nämä koivet, ja suuret muhkut pullistuivat hänen niveliinsä! Millainen kavaljeeri hän oli ollut, niin solakka, niin kaunis, niin ritarillinen. Kauniiksi Örneclouksi sanoivat häntä kaikki nuoret tytöt, jotka olisivat voineet joutua keskenään kuolon kamppailuun tanssista hänen kanssaan.

Sitten alkaa Lilliecrona taaskin la cachuchaa, aina vain la cachuchaa, ja Örneclou väikkyä menneihin aikoihin.

Siinä seisoo hän, ja tuossa seisoo hän, Rosalie von Berger. Äsken he olivat pukuhuoneessa kahden, Rosalie oli espanjatar, hän oli espanjalainen. Hän sai suudella Rosalieta, mutta varovasti, sillä Rosalie pelkäsi hänen mustattuja viiksiään. Nyt he tanssivat. Ah, niinkuin tanssitaan viikunapuiden ja plataanien alla. Rosalie väistyy, hän seuraa, hän tulee rohkeaksi, Rosalie kopeaksi, hän loukkautuu, Rosalie sovittaa. Kun hän vihdoinkin lankeaa polvilleen ja ottaa Rosalien vastaan avattuun syliinsä, käy tanssisalissa huokaus, hurmautunut huokaus.

Hän oli ollut kuin espanjalainen, oikea espanjalainen.

Juuri sillä käyränvedolla hän oli taipunut niin, ojentanut kädet noin ja pistänyt jalkansa eteen, näin, väikkyen varpaillaan, eteenpäin, noin. Mikä sirous! Hänet olisi voinut veistää marmoriin.

Hän ei tiedä miten se kävi, mutta hän on saanut jalkansa sängyn laidan yli, hän seisoo pystyssä, hän taivuttaikse, hän kohottaa kätensä, napsuttaa sormillaan ja tahtoo väikkyä ympäri lattiaa samoin kuin ennen, jolloin hän käytti niin ahtaita kiiltonahkakenkiä, että sukanterät täytyi leikata pois.

"Hyvä, Örneclou! Hyvä, Lilliecrona, soita häneen henkeä!"

Hänen jalkansa pettää; hän ei pääse varpailleen. Hän potkaisee toisella jalalla pari kertaa, muuta ei voi, hän sortuu takaisin sänkyyn.

Kaunis señor, te olette tullut vanhaksi.

Ehkäpä señorita myös?

Ainoastaan Granadan plataanien alla tanssivat la cachuchaa ikuisesti nuoret gitanat. Ikuisesti nuoret, niinkuin ovat ruusut siksi, että joka kevät tuo uusia.

Niinpä on siis hetki tullut leikata viulunkielet poikki.

Ei, soita Lilliecrona, soita la cachuchaa, aina vain la cachuchaa.

Opetä meille, että vaikka me kavaljeerien rakennuksessa olemme tulleet hidasliikkeisiksi ja jäykkäjalkaisiksi, me tunteiltamme olemme aina vain samoja, aina espanjalaisia.

Sotaratsu, sotaratsu!

Sano, että rakastat torven toivotusta, joka puijaa sinut laukkaamaan, vaikka vedätkin jalkasi verille liekasi rautarenkaisiin!

Kuudes luku

EKEBYN TANSSIAISET

Oi, menneiden aikain naiset!

Puhua Teistä on kuin puhua taivaan valtakunnasta: pelkkää kauneutta Te olitte, pelkkää valoa. Iäti nuoria, iäti kauniita olitte Te, ja helliä kuin äidin silmät, kun hän katselee alas lapsensa puoleen. Pehmoisina kuin oravanpojat Te riipuitte miehen kaulassa. Koskaan ei vavissut äänenne vihasta, koskaan ei tullut otsallenne ryppyjä, koskaan ei pehmainen kätenne käynyt karheaksi eikä kovaksi. Te suloiset pyhimykset, kuin koristetut kuvat Te seisoitte kodin temppelissä. Pyhää savua ja rukouksia

uhrattiin Teille, Teidän kauttanne teki rakkaus ihmetöitään, ja Teidän pääne ympärille kietoi runous kullanhoitoisen glooriansa.

Oi, menneiden aikain naiset, tämä on kertomus siitä, kuinka vielä yksi teistä antoi Gösta Berlingille rakkautensa.

Kaksi viikkoa Borgin tanssiaisten jälkeen oli juhlat Ekebyssä.

Mitkä juhlat ne olivatkaan! Vanhat miehet ja naiset nuortuvat uudestaan, hymyilevät ja riemuitsevat, kun vain puhuvatkin niistä.

Mutta niinpä olivatkin kavaljeerit yksin Ekebyn täysvaltaisina herroina siihen aikaan. Majurinrouva kulki ympäri maailmaa kerjuupussi selässä ja ryhmysauva kädessä, ja majuri asui Sjössä. Hän ei voinut tulla edes juhliin, sillä Sjöhöön oli ilmestynyt isoarokkoa, ja hän pelkäsi kuljettavansa tartuntaa muualle.

Miten paljon nautintoa mahtuikaan noihin suloisiin kahteentoista tuntiin, aina siitä lähtien kun ensimmäisen viinipullon korkki päivällispöydässä paukahti, viimeiseen viulunkäyrän vetäisyyn, jolloin puoliyö jo kauan sitten oli mennyt. Alas vaipuivat ne aikojen kuiluun, nuo seppelöidyt hetket, joina hurmasi tulinen viini, herkkuisin ruoka, ihanin soitto, sukkelat näytelmät, kauniit kuvaemat. Alas vaipuivat ne, pyörtyneinä pyörryttävimmästä tanssista. Missä oli niin sileitä lattioita, niin kohteliaita herroja, niin kauniita naisia!

Oi, menneiden aikain naiset, hyvin Te tiesitte olla juhlien valona. Tulen, neron ja nuoruuden voiman virrat kiitivät jokaisessa, joka Teitä lähestyi. Maksoi vaivan tuhлата kultaansa niihin vahakynttilöihin, joiden oli valaistava Teidän kauneuttanne, viiniin, joka synnytti hilpeyden Teidän sydämässänne, vaivan maksoi tanssia tähtenne kengänanturat tomuksi ja saattaa halvatuksi käsi, joka veteli viulunkäyrää.

Oi, menneiden aikain naiset, hyvin Te tiesitte olla porttien avaimet.

Ekebyn saleissa vilisee suloisimmat teidän suloisesta joukostanne. Siellä on tuo nuori kreivitär Dohna, räiskyvän iloinen ja leikin- ja tanssinhaluinen, kuten kaksikymmenvuotias ainakin, siellä ovat Munkerudin laamannin kauniit tyttäret ja Bergan iloiset neidot, siellä on Anna Stjärnhök tuhat kertaa entistä kauniimpana tuossa lempeässä raskasmielisyydessään, joka on hänen mielessään vallinnut siitä yöstä lähtien, jolloin sudet häntä ajoivat; siellä on vielä monta muuta, jotka eivät ole unhoon joutuneet, mutta joutuvat kerran, ja siellä on myös kaunis Marianne Sinclair.

Hän, tuo maineikas, joka oli loistanut kuninkaan hovissa, paistanut kreivin linnassa, hän, kauneuden kuningatar, joka oli matkannut ympäri maata ja saanut kaikkialla ihailua, hän, joka syytytti lemmenliekin, missä vain näyttäytyi, hän oli suvainnut tulla kavaljeerien juhlaan.

Korkealla säteili siihen aikaan Vermlannin kunnia, monen ylpeän nimen kantamana. Paljosta voivat tuon kauniin maan iloiset lapset kerskua, mutta kun he mainitsivat mainioitaan, silloin he eivät koskaan unohtaneet mainita Marianne Sinclairia.

Hänen voittojensa tarut täyttivät maan.

Puhuttiin kreivinkruunuista, jotka olivat väikkyneet hänen päänsä päällä, miljoonista, joita oli laskettu hänen jalkoihinsa, sotilasmiekoista ja runoilijain seppeleistä, joiden loisto oli kutsunut häntä.

Eikä hän ollut ainoastaan kaunis. Hän oli nerokas ja oppinut. Ajan parhaat miehet iloitsivat, jos heillä oli kunnia keskustella hänen kanssaan. Hän ei itse runoillut, mutta monta hänen aihettaan, jotka hän oli sulkenut runoilevien ystäviensä sieluun, eli ja ilmeni laulujen sanoissa.

Vermlannissa, karhujen maassa, hän oleskeli harvoin. Hänen elämänsä kului alinomaisilla matkoilla. Hänen isänsä, rikas Melchior Sinclair, pysyi vaimonsa kanssa talossaan Björnessä ja antoi Mariannen matkustella ja olla ylhäisten ystäväin luona suurissa kaupungeissa tai komeissa herraskartanoissa. Isän ilona oli kertoella rahasummista, joita tytär tuhlassi, ja vanhuksat elivät onnellisina Mariannen elämän loisteessa.

Hänen elämänsä oli huvien ja ihailun nautintoa. Ilma hänen ympärillään oli rakkautta, rakkaus oli hänen lamppunsa ja lyhtynsä, rakkaus hänen jokapäiväinen leipänsä.

Usein hän oli itse rakastanut, usein, usein, mutta koskaan ei ollut ilotuli liekehtinyt niin kauan, että siinä olisi voitu takoa ne kahleet, jotka sitovat koko iäksi.

"Minä odotan häntä, sitä vahvaa ryntääjää", oli hänen tapanaan sanoa rakkaudesta. "Tähän asti ei hän ole kiivennyt vallien yli eikä uinut juoksuhautojen poikki. Kesynä hän on tullut, ilman villiä silmäystä ja sydämen hulluutta. Minä odotan sitä valtavaa, joka vie minut pois itsestäni. Niin vahvana tahtoisin tietää rakkauden itsessäni, että minun täytyy vavista sen edessä; nyt tunnen vain rakkauden, jolle

minun viisauteni hymyilee."

Hänen läsnäolonsa sytytti tulen puheeseen, elämän viiniin. Hänen hehkuva sielunsa sai viulunkäyrät vauhtiin, ja tanssi leijui suloisimmasti pyörryttäen palkeilla, joita hänen kaita jalkansa kosketteli. Hän loisti kuvaelmissa, hän painoi neronsa leiman huvinäytelmiin, hänen armaat huulensa...

Ah hiljaa, ei se ollut hänen vikansa, ihan totta, se ei ollut hänen tarkoituksensa! Parveke vain, kuunvalo se oli; oli syy pitsihunnun, ritaripuvun, laulun! Nuoret ihmisraukat olivat syyttömät.

Kaikki tuo, joka saattoi niin suuriin onnettomuuksiin, oli kumminkin valmistettu aivan hyvässä tarkoituksessa. Julius-patruuna, joka osasi kaikkea, oli järjestänyt kuvaelman, yksinomaan sitä varten, että Marianne saisi säteillä täydessä loistossaan.

Teatterissa, joka oli varustettu Ekebyn suureen saliin, istui sata vierasta ja he näkivät näyttämöllä keltaisen kuun ilkkuvan Espanjan tummalla yötaivaalla. Muudan Don Juan tuli hiipiellen Sevillan katua ja pysähtyi muratin verhoaman balkongin alle. Hän oli munkin valepuvussa, kumminkin voi huomata kirjatun kalvosimen pistävän esiin hihasta ja kirkkaan miekankärjen kaavun alta.

Valepukuinen korotti äänensä laulaen:

"Suut' immelle en anna, en! Ja rypälmäljain kiihtävään en laitaan huulta vie. Ja poski hieno, tulehen min sytytin ma silmilläin, ja katseet hellät: sydäntäin ei koskeneet ne lie.

"Äl' astu, kauneus kulmilla, señora, luo tään kalterin! Sua kammon, kartan vain! Kas, kuljen munkin kaavussa. Madonna ainut armahin on mulle, lohdun huolissain saan vesiruukustain."

Kun hän vaikeni, astui Marianne parvekkeelle mustaan samettiin ja pitsihuntuun puettuna. Hän kumartui kalterin yli ja laului hitaasti ja ivaten:

"Miks' viivyt sitten, hurskas mies,
kesk'yöllä alla kalterin?
Kai eestäin rukoilet?"

Ja yht'äkkiä lämpöisesti ja vilkkaasti:

"Mutt' pois, ah, tulevat kenties! On miekkas' pitkä, näkyvä, ja pyhää virttäs helskeellä säestää kannukset."

Nämä sanat kuultuaan heitti munkki valepukunsa, ja Gösta Berling seiso parvekkeen alla silkkisessä, kultakirjaillussa ritaripuvussa. Hän ei totellut kaunoisen varoitusta, päinvastoin kiipesi ylös parvekkeen pilaria myöten, keikahti kalterin yli ja, niinkuin Julius-patruuna oli sommitellut, lankesi polvilleen kauniin Mariannen jalkoihin.

Suosiollisesti hymyili Marianne hänelle, ojentaen kätensä hänen suudeltavakseen, ja kun nyt nuo kaksi katsoivat toisiansa, rakkauden huumaukseen vaipuneina, laskeutui esirippu.

Ja kreivittären edessä polvillaan oli Gösta Berling, jonka kasvot olivat herkän tunteikkaat kuin runoilijan ja rohkeat kuin sotasankarin, syvät silmät kimaltaen veitikkamaisuutta ja neroa, kerjäten ja vaatien. Notkea ja voimakas hän oli, tulinen ja valloittava.

Kun esirippu liikkui ylös ja alas, olivat nuo kaksi nuorta yhä samassa asennossa, Göstan silmät pidättivät paikallaan kaunista Marianneä, ne kerjäsivät, anelivat.

Sitten lakkasivat käsien paukutukset, esirippu pysyi alhaalla, kukaan ei nähnyt heitä.

Silloin kumartui kaunis Marianne ja suuteli Gösta Berlingiä. Hän ei tiennyt, minkä tähden hänen täytyi. Gösta ojensi kätensä hänen päänsä ympäri ja piti häntä kiinni. Marianne suuteli Göstää suutelemistaan.

Mutta syynä oli kokonaan parveke, kuutamo, pitsihuntu, syynä oli ritaripuku, laulu, käsien taputukset; nuo nuoret ihmisraukat olivat viattomat. Eiväthän he olleet sitä tahtoneet. Ei ollut Marianne lykännyt luotaan kreivinkruunuja, jotka väikkyivät hänen yllänsä, eikä mennyt ohi miljoonien, jotka olivat hänen jaloissaan, sen vuoksi, että olisi kaivannut Gösta Berlingiä; eikä Gösta vielä ollut Anna Stjärnhökiä unohtanut. Ei, he olivat viattomia, kumpikaan heistä ei ollut tätä tahtonut.

Lempeä Lövenborg, hän, kyynel silmässä ja hymy huulilla, oli sinä päivänä ollut esiripunhoitajana. Hajamielinen kun oli monista surujen muistoista hän ei paljoa huomannut tämän maailman touhuja eikä ollut oppinut sen askareita hyvin hoitamaan. Kun hän nyt näki, että Gösta ja Marianne olivat ottaneet uuden asennon, hän luuli, että sekin kuului kuvaelmaan, ja niinpä hän alkoi riipoa esirippua ylös.

Parvekkeen nuoret eivät huomanneet mitään, ennen kuin käsien ukkonen uudelleen jyrisi heille.

Marianne säpsähti ja aikoi paeta, mutta Gösta Berling piti häntä kiinni kuiskaten:

"Seisokaa hiljaa, ne luulevat, että tämä on kuvaelmaa."

Hän tunsi, miten Mariannen ruumista värisytti ja miten suuteloiden hehku sammui hänen huulilleen.

"Älkää peljätkö", kuiskasi hän, "kauniiden huulten on oikeus suudella."

Heidän täytyi seistä paikallaan, kun esirippu yhä nousi ja laski, ja joka kerta, kun nuo sata silmäparia näki heidät, jyrisivät yhtä monet kädet myrskyistä mielihyvää.

Sillä kaunista on nähdä kahden kauniin, nuoren ihmisen esittävän rakkauden onnea. Kukaan ei voinut aavistaa, että nämä suudelmat olivat muuta kuin teatterihuikaisua, kukaan ei tiennyt, että señora vapisi ujoudesta ja ritari levottomuudesta. Kukaan ei voinut ajatella, ettei kaikki ollut kuvaelmaa.

Vihdoin pääsivät Marianne ja Gösta näyttämön taakse.

Marianne painoi kädellä otsaansa hiusrajasta.

"Minä en ymmärrä itseäni", sanoi hän.

"Hyi, Marianne-neiti", sanoi Gösta nyrpistellen ja heilautti kättään.
"Suudella Gösta Berlingiä, hyi häpeä!"

Marianne purskahti nauruun.

"Jokainenhan tietää, että Gösta Berlingiä ei voi vastustaa. Minun syyni ei ole suurempi kuin muidenkaan."

Ja he päättivät sovussa, etteivät olisi tästä tietääkseenkään, jottei kukaan aavistaisi totuutta.

"Voinko luottaa, ettei totuus koskaan tule julkisuuteen, herra Gösta?" kysyi Marianne, kun he olivat menossa katsojain joukkoon.

"Voitte, neiti Marianne. Kavaljeerit tietävät vaieta, sen takaan minä."

Marianne loi katseensa maahan. Omituinen hymy kaarsi hänen huuliansa.

"Jos totuus kuitenkin tulisi ilmi, mitä ajattelisivat ihmiset minusta, herra Gösta?"

"He eivät ajattele mitään, he tietävät, ettei se merkinnyt mitään. He ajattelevat, että me olimme hartaasti osissamme ja että jatkoimme näyttelemistä."

Vielä yksi kysymys hiipi esille Mariannen väkinäisesti hymyillessä, hänen silmäillessään lattiaa.

"Mutta entä herra Gösta itse? Mitä arvelee Gösta-herra asiasta?"

"Minä arvelen, että Marianne-neiti on rakastunut minuun", kujeili Gösta.

"Älkää arvelko sellaista", hän sanoi hymyten, "muuten minun täytyy lävistää teidät espanjalaisella tikarillani näyttääkseni, että herra Gösta on väärässä."

"Kalliit ovat naisten sukkoset", sanoi Gösta. "Maksaako se hengen, että neiti Marianne suutelee?"

Silloin leimahti Mariannen silmistä salama häntä kohden niin tuikeana, että se tuntui kuin lyönniltä.

"Minä tahtoisin nähdä teidät kuolleena, Gösta Berling, ruumiina!"

Nämä sanat sytyttivät runoilijan veren vanhan kaipuun.

"Ah", sanoi hän, "jospa nuo sanat olisivat muuta kuin sanoja, jospa ne olisivat nuolia, jotka viuhuen lentävät pimeästä viidasta, jospa olisivat tikareja taikka myrkkyä ja voisivat hävittää tämän kurjan ruumiin ja antaa minun sielulleni vapauden!"

Marianne oli taas tyyni ja hymyili. "Lapsellisuuksia", sanoi hän ja tarttui Göstan käsivarteen lähteäkseen vieraiden joukkoon.

He eivät muuttaneet pukuaan, ja heidän riemuretkensä uudistui, kun he ilmestyivät näyttämön ulkopuolelle. Kaikki kehuivat heidän esitystään. Kukaan ei epäillyt mitään.

Tanssi alkoi uudestaan, mutta Gösta pakeni tanssisalista.

Hänen sydäntään kirveli Mariannen silmäys, ikäänkuin sitä olisi haavoittanut kylmä teräs. Hän ymmärsi kyllä Mariannen sanojen tarkoituksen.

Häpeä oli rakastaa häntä, häpeä olla hänen rakastamansa, häpeä kuolemaakin pahempi.

Hän ei koskaan tanssisi enää, hän ei tahdo nähdä heitä enää, noita kauniita naisia.

Hän tiesi sen kyllä. Nuo kauniit silmät, nuo punaiset posket, eivät hehkuneet hänelle. Hänelle eivät väikkyneet nuo kapeat jalat, ei soinut tuo matala nauru.

Niin, tanssia Göstan kanssa, haaveksia hänen kanssaan he osasivat, mutta kukaan ei heistä todella tahtonut tulla hänen omakseen.

Runoilija läksi tupakkahuoneisiin vanhojen herrojen luo ja istuutui pelipöytänsä. Hän sattui istahtamaan samaan pöytään, jossa valtava Björnen herra pelasi nakkia, pitäen vaihteeksi Puolan pankkia ja kooten suuren röykkiön kuusimarkkaisia ja kaksitoistakillinkisiä eteensä.

Peli sujui jo kiivaasti. Nyt lisäsi Gösta vielä vauhtia siihen. Vihreät pankkisetelit vedettiin esiin, ja yhä kasvoi rahakeko valtavan Melchior Sinclairen eteen.

Mutta myös Göstan eteen keräytyi sekä lantteja että seteleitä, ja pian hän oli ainoa, joka piti puolensa Björnen suurta tehtaanpatruunaa vastaan. Pian vaelsi tuo suuri raharöykkiökin Melchior Sinclairelta Gösta Berlingille.

"Gösta, poikaseni", huusi tehtaanpatruuna nauraen, pelattuaan pois kaikki rahat lompakostaan ja kukkarostaan. "Mitenkäs tässä nyt pullistellaan? Minä olen pankki, enkä minä pelaa koskaan lainarahoilla, sen olen muorille luvannut."

Hän keksi kumminkin keinon. Hän pelasi kellonsa ja majavaturkkinsa ja aikoi juuri panna hevosensa ja rekensä menemään, kun Sintram hillitsi häntä.

"Pane jotakin jolla voittaa", neuvoi häntä Forsin ilkeä tehtaanpatruuna. "Pane jotakin, joka kääntää huonon onnen!"

"Hitto tietäköön, mitä minä keksisin!"

"Pelaa punaisimmasta sydänverestäsi, veli Melchior, pelaa tyttärestäsi!"

"Sitä voi patruuna huoletta yrittää", sanoi Gösta nauraen. "Sitä voittoa en minä koskaan saa kattoni alle."

Mahtava Melchiorkaan ei voinut olla nauramatta. Hän ei juuri suvainnut Mariannen nimeä mainittavan pelipöydässä, mutta tämä oli niin hiiden hullua, ettei hän voinut suuttua. Pelata Marianne Göstalle, hm, sen hän nyt huoletta uskaltaa.

"Sanalla sanoen siis", selitti hän, "että jos sinä saat hänen suostumuksensa, Gösta, niin minä asetan avioliittosiunaukseni tälle kortille."

Gösta pani koko voittonsa, ja peli alkoi. Hän voitti, ja tehtaanpatruuna Sinclaire lakkasi pelaamasta. Hän ei voinut mitään huonolle onnelleen, sen hän huomasi.

Yö kului, puoliyö oli mennyt. Kauniiden naisten posket alkoivat kalveta, kiharat oikenivat, volangit olivat rutistuneet. Vanhat rouvat nousivat sohvien nurkista ja sanoivat, että koska nyt oli juhlistu jo kaksitoista tuntia, niin oli kai aika jo hankkiutua kotiin.

Ja kauniit juhlat olivat loppumaisillaan, mutta silloin tempasi itse Lilliecrona viulun ja soitti viimeisen polkan. Hevoset seisoivat portaiden edessä, vanhat rouvat pukeutuivat turkkeihin ja bahytteihin, vanhat herrat kietoivat matkavyöt ympärilleen ja panivat päällyskengät kiinni.

Mutta nuoret eivät voineet riistäytyä tanssista. Siellä tanssittiin päällysvaatteissa, siellä tanssittiin neljän miehen polkkaa, pyöröpolkkaa ja piiripolkkaa, hurjaa tanssinmenoa se oli. Heti kun kavaljeeri jätti naisen, tuli toinen ja kiidätti hänet mukaansa.

Ja myös surun painama Gösta Berling joutui samaan pyörteeseen. Hän tahtoi haihduttaa tanssilla surunsa ja nöyryytöksensä, hän tahtoi taaskin saada vereensä huimaavaa elonintoa, hän tahtoi iloita, hän kuten muutkin. Ja hän tanssi niin että huoneen seinät kieppuivat ja hänen ajatuksensa vilisivät.

Kas, minkä naisen hän oli kiepannut keskeltä joukkoa? Hän oli kevyt ja norja, ja Gösta tunsi, että

tulivirrat tuiskivat hänen ja neitosen välillä. Ah, Marianne!

Göstan tanssittaessa Marianne istui Sintram jo reessä pihalla, ja hänen vieressään seisoi Melchior Sinclair.

Suuri tehtaanpatruuna oli kärsimätön, kun hänen täytyi odottaa Marianne. Hän poljeskeli lumessa suurilla päällyskengillään ja huiski käsiään, sillä oli pureva pakkanen.

"Sinun ei kai olisi pitänyt pelata Marianne Göstalle, kuules Sinclair", sanoi Sintram.

"Mitäh?"

Sintram selvitteli ohjokset ja kohotti piiskansa, ennen kuin vastasi:

"Tuo suuteleminen ei ollut kuvaelmaa."

Mahtava tehtaanpatruuna kohotti kätensä murhantekoon, mutta Sintram oli jo kadonnut. Hän ajoi pois, pieksi hevostaan hurjaan kiitoon, uskaltamatta katsoa taaksensa, sillä Melchior Sinclairilla oli raskas käsi ja lyhyt kärsivällisyys.

Björnen tehtaanpatruuna meni nyt tanssisaliin hakemaan tytärtään ja näki, miten Gösta ja Marianne tanssivat.

Hurjalta ja huimalta näytti viimeinen polkka. Toiset parit olivat kalpeita, toiset tulipunaisia, tomu pölyysi salissa kuin savu, vahakynttilät hehkuivat jalkoihin saakka palaneina, ja keskellä koko hirmunkauheaa hävitystä he kiitivät, Gösta ja Marianne, kuninkaallisina väsymättömässä voimassaan ja virheettömässä kauneudessaan, onnellisina saadessaan antautua noihin ihaniin liikkeisiin.

Melchior Sinclair katseli hetkisen heitä; mutta sitten hän meni pois ja antoi Mariannen tanssia. Hän paukautti oven kovasti kiinni, tömistä kamalasti portailla ja istuutui muutta mutkitta rekeensä, jossa hänen vaimonsa jo odotti, ja ajoi kotiin.

Kun Marianne lakkasi tanssimasta ja tiedusteli vanhempiaan, he olivat jo menneet.

Kun hän sai varman tiedon siitä, ei hän kuitenkaan ilmaissut hämmästystään. Hän pukeutui hiljaa ja meni pihalle. Pukuhuoneessa olevat naiset luulivat, että hän lähti omalla hevosella.

Mutta hän kiiruhti ohuissa silkikengissä tietä pitkin, puhumatta kellekään hädästään. Pimeässä ei kukaan tuntenut häntä, kun hän kulki tien laitaa, kukaan ei voinut aavistaa, että tämä myöhäinen vaeltaja, jonka täytyi väistyä kinoksiin kiitävien rekien tieltä, oli kaunis Marianne.

Kun hän saattoi huoleti kulkea keskellä tietä, hän alkoi juosta. Hän juoksi niin kauan kuin jaksoi, sitten hän käveli, sitten hän taas juoksi. Ilkeä, vaivaava tuska ajoi häntä.

Ekebystä Björneen ei mitenkään ole pitempää matkaa kuin neljännespeninkulma. Marianne tuli pian kotipihoille, mutta hän luuli melkein harhautuneensa vieraaseen taloon. Kun hän saapui pihalle, oli kaikki ovet suljettu, kaikki tulet sammutettu — hän ihmetteli, eivätkö hänen vanhempansa olleet vielä tulleet.

Hän meni ja löi pari kertaa lujasti pääoveen. Hän tarttui ovenriipaan ja jyskytti niin, että koko kartano kaikui. Kukaan ei tullut avaamaan, mutta kun hän aikoi hellittää raudasta, johon oli paljain käsin tarttunut, repeytyi rautaan jäänyt nahka kädestä.

Suuri tehtaanpatruuna Melchior Sinclair oli matkannut kotiinsa sulkeakseen Björnen ukset ainoalta lapseltaan.

Hän oli juovuksissa liiasta juonnista, hurjana vihasta. Hän vihasi tytärtään siksi, että Marianne piti Gösta Berlingistä. Nyt hän telkesi palvelijat keittiöön ja vaimon makuukamariin. Kalliisti hän vannoi heille, että hän lyö lusuksi sen, joka koettaa päästää Marianne sisään. He tiesivät kyllä, että hän pitäisi sanansa.

Niin vimmoissaan ei kukaan vielä ollut häntä nähnyt. Suurempi suru ei koskaan ollut häntä kohdannut. Olisipa tytär ollut hänen edessään, niin hän olisi kukaties surmannut tämän.

Kultaisia koruja, silkkisiä pukuja oli hän antanut hänelle, älyn hienoutta ja kirjaoppia oli hän antanut häneen istuttaa. Marianne oli ollut hänen ylpeytensä, hänen kunniansa. Hän oli kerskunut hänellä ikäänkuin olisi kruunua kantanut. Oi, hänen kuningattarensa, hänen jumalattarensa, hänen ihana, ihailtu, ylpeä Mariannensa! Oliko isä säästänyt mitään häneltä? Eikö hän ollut pitänyt itseään suorastaan liian yksinkertaisena ollakseen hänen isänsä? Voi Marianne, Marianne!

Eikö hänen siedä vihata häntä, kun hän on rakastunut Gösta Berlingiin ja suutelee häntä! Eikö hänen pidä hyljätä häntä, sulkea ovensa häneltä, kun hän voi häväistä ylhäisyyttänsä rakastamalla sellaista miestä! Jääköön hän Ekebyhyn, juoskoon naapureilta yösjää anomassa, maatkoon kinoksissa, sama se, hän on jo loassa laahattu, hän, kaunis Marianne. Loiste hänestä on mennyt. Loiste Melchior Sinclairen elämästä on mennyt.

Suuri tehtaanpatruuna makaa sängyssään ja kuulee tyttärensä kolkuttavan eteisen ovea. Mitä se häntä liikuttaa? Hän makaa. Ulkona seisoo sellainen, joka tahtoo mennä virkaheitolle papille, hänen kotinsa ei ole sellaisen. Jos hän olisi rakastanut häntä vähemmän, jos hän olisi ylpeillyt vähemmän hänestä, niin hän olisi ehkä laskenut hänet sisään.

Niin, siunaustansa hän ei voinut heiltä kieltää. Sen hän oli pelannut heille. Mutta avata ovensa Mariannelle, sitä hän ei tee. Voi Marianne!

Kaunis, nuori nainen seisoi yhä kotinsa ovelta. Milloin hän ravisteli voimattoman vihaisena lukkoa, milloin lankesi polvilleen, pani revityt kätensä ristiin ja rukoili pääsyä.

Mutta kukaan ei kuullut häntä, kukaan ei vastannut, kukaan ei avannut.

Oi, eikö tämä ollut kauheata! Kauhua valtaa minut, kun tästä kerron. Hän tuli tanssiaisista, joiden kuningatar hän oli ollut! Hän oli ollut ylpeä, rikas, onnellinen, ja tunkiossa oli hänet syösty sellaisen kurjuuden kuiluun. Suljettu kodin ulkopuolelle, pakkasen kouriin, pilkkaamatta, lyömättä, kiroamatta, ainoastaan kylmästi, järkkymättömän tunnottomasti jätetty ulos.

Ajattelen kylmää, tähtikirkasta yötä, joka kaartui hänen ympärillään, suurta, aavaa yötä tyhjine, autioine lumiketoineen, hiljaisine metsineen. Kaikki nukkui, kaikki oli vaipunut tuskattomaan uneen, ainoastaan yksi elävä piste oli tämän nukkuvan valkeuden keskellä. Kaikki suru ja tuska ja kauhu, joka muuten on jaettu ympäri maailmaa, ryömi nyt tätä yksinäistä pistettä kohti. Oi Jumala, kärsiä yksinään nukkuvassa, jäätyneessä maailmassa!

Ensi kertaa elämässään kohtasi Marianne armottomuus ja kovuus. Hänen äitinsä ei huolinut nousta vuoteestaan pelastamaan häntä. Vanhat, uskotut palvelijat, jotka olivat ohjanneet hänen ensi askeleitaan, kuulivat hänen pyrkimisensä mutta eivät kääntäneet kylkeään hänen tähtensä. Minkä rikoksen tähden häntä siis rangaistiin? Mistä hänen sopi toivoa sääliä, ellei tältä ovelta? Jos hän olisi tehnyt murhan, hän olisi sittenkin koputtanut sitä, uskoen, että ne siellä antavat anteeksi. Jos hän olisi langennut maailman viheliäisimmäksi, palannut hairahtuneena ja rääsyisenä, katso, hän olisi kumminkin turvallisesti käynyt tälle ovelle ja odottanut hellää vastaanottoa. Tämä ovi johti hänen kotiinsa, sen takana hän voi kohdata pelkkää rakkautta.

Eikö isä jo ollut koetellut häntä kyllyiksi? Eivätkö he pian avaisi?

"Isä, isä!" huusi hän, "päästä minut sisään! Minua paleltaa, minä värisen. On kauheata täällä ulkona!"

"Äiti, äiti, sinä, joka olet astunut niin monta askelta palvelaksesi minua! Sinä, joka olet valvonut niin monta yötä minun tähteni, miksi sinä nukut nyt? Äiti, äiti, valvo vielä tämä ainoa yö, ja minä en koskaan enää tuota sinulle surua!"

Hän huutaa ja vaipuu sitten henkeään pidättäen hiljaisuuteen kuullakseen vastauksen. Mutta kukaan ei kuullut häntä, kukaan ei totellut häntä, kukaan ei vastannut.

Silloin hän vääntää käsiään tuskasta, mutta hänen silmissään ei ole ainoatakaan kyyneltä.

Tuo pitkä, tumma rakennus suljettuine ovineen ja valottomine ikkunoineen oli kamalan liikkumaton yön keskellä. Mitä tulee hänestä nyt, kodittomasta? Häpeään leimattu ja häväistetty hän oli nyt ja on oleva niin kauan kuin taivaan kupu kaareutuu hänen yllään. Ja itse hänen isänsä painoi tulisen poltinraudan hänen olkapäähänsä.

"Isä", huutaa hän vielä kerran, "mitä tulee minusta? Ihmiset uskovat kaikkea pahaa minusta."

Hän itki tuskissaan, hänen ruumiinsa oli kylmän kangistama.

Voi, että moinenkin surkeus saattaa langeta sen osaksi, joka äsken seisoi niin korkealla! Että niin helposti voi sortua kurjuuden kuiluun! Älkäämme huolehtiko elämästä! Kuka purjehtii varmalla aluksella? Ympärillämme kuohuu suru kaikkialla kuin aaltoava meri, katso, aallot nuolevat nälkäisinä laivojen sivuja, katso, ne hyökkäävät aina kannelle. Oi, ei ole varmaa paikkaa, ei varmaa pohjaa, turvallista alusta, niin pitkälle kuin silmä kantaa, ainoastaan tuntematon taivas on surun valtameren yllä.

Mutta hiljaa! Vihdoin, vihdoinkin! Sieltä eteisestä kuuluu hiljaisia askeleita.

"Onko se äiti?" kysyi Marianne.

"On, lapsi."

"Saanko nyt tulla sisään?"

"Isä ei laske sinua sisään."

"Minä olen juossut kinoksissa ohuissa kengissä Ekebystä tänne asti. Minä olen seisonut tässä tunnin ja jyskyttänyt ja huutanut. Minä paellun kuoliaaksi täällä. Miksi te lähditte ottamatta minua mukaan?"

"Lapsi, lapseni, miksi sinä suutelit Gösta Berlingiä?"

"Mutta sano nyt isälle, etten minä silti hänestä pidä. Se oli leikkiä. Luuleeko hän, että minä tahdon Göstan?"

"Mene rättärin luo, Marianne, ja pyydä sieltä yösijaa. Isä on juovuksissa. Isää ei saa järkiinsä. Hän on pitänyt minua teljettyä yläkerrassa. Minä hiivin ulos, kun luulin hänen nukkuneen. Hän tappaa sinut, jos tulet sisään."

"Äiti, äiti, täytyykö minun mennä vieraiden luo, kun minulla on koti? Onko äiti yhtä kova kuin isä? Miten voi äiti antaa sulkea minut taivasalle? Minä laskeudun hankeen pitkäleni, jollei äiti päästä minua sisään."

Silloin laski Mariannen äiti kätensä lukolle avatakseen, mutta samassa kuului raskaita askeleita yläkerran rappusissa, ja karkea ääni huusi häntä.

Marianne kuunteli: hänen äitinsä kiiruhti pois, karkea ääni sadatteli äitiä ja sitten...

Marianne kuuli jotakin kauheaa — hän erotti jokaisen äänen hiljaisesta rakennuksesta.

Hän kuuli lyönnin läiskäyksen, kepiniskun tai korvapuustin, sitten hän kuuli heikkoa jytinää ja sitten taas lyönnin.

Hän löi hänen äitiään; tuo kauhistava, valtavan suuri Melchior Sinclair löi vaimoan.

Ja kalvavaa kauhua tuntien viskausi Marianne kynnykselle ja vääntelehti tuskissaan. Nyt hän itki, ja hänen kyyneleensä jäättyivät kodin kynnykselle.

Armoa, armahdusta! Avatkaa, avatkaa, niin että hän voi notkistaa oman selkensä lyötäväksi! Oi, että hän saattaa lyödä äitiä, lyödä häntä siksi, ettei tämä voinut nähdä tytärtään kuolleena hangessa seuraavana päivänä, että hän tahtoi lohduttaa lastaan.

Suuri alennus ja häväistys kohtasi sinä yönä Marianne. Hän oli uneksinut olevansa kuningatar, ja nyt hän mateli siinä, ei paljoa parempana piestyä orjanaista.

Mutta hän nousi kylmän vihan vallassa. Vielä kerran hän löi verisen kätensä oveen ja huusi:

"Kuule, mitä sinulle sanon, sinä, joka lyöt äitiä. Sinä saat vielä itkeä, Melchior Sinclair, sinä saat itkeä!"

Sitten meni kaunis Marianne ja laskeusi levolle kinokseen. Hän heitti yltään turkin ja makasi vain mustassa samettipuvussa, selvästi erottuen hohtavan valkeasta lumesta. Hän makasi ja ajatteli, kuinka hänen isänsä huomenna tulee ulos ja aikaisella aamukävelyllään löytää hänet. Hän toivoi vain sitä, että isä itse löytäisi hänet.

* * * * *

Oi kuolema, kalvas ystävä, onko yhtä totta kuin lohdullista, etten mitenkään voi välttää sinua kohtaamasta? Myös minun luokseni, maan työntekijöistä hitaimman, saavut sinä, riisut kuluneen nahkakengän jalastani, tempaat vispilän ja maitokulhon kädestäni, otat työvaatteet ruumistani verhoamasta. Hellästi ja väkisin ojennat sinä minut pitsikoristeiselle vuoteelle, ruumiinmukaisin, siloisin liinavaatein koristat sinä minut. Jalkani eivät kaipaa enää kenkiä, mutta käsiini vedetään lumivalkeat hansikkaat, joita eivät mitkään työt tahraa. Sinun levon suloisuuteen pyhittämänäsi minä nukun tuhatvuotista unta. Oi vapauttaja! Hitain maan työntekijöistä olen minä, ja kauhuisella heikumalla uneksin siitä hetkestä, jolloin minut otetaan sinun valtakuntaasi.

Kalvas ystävä, minua kohtaan saat mielin määrin käyttää voimaasi, mutta sen sinulle sanon, kovempi oli sinulla taistelu menneiden aikain naisia vastaan. Elonvoimat olivat väkevät heidän norjissa

ruumiissaan, kovin pakkaneen ei voinut jäähdyttää heidän kuumaa vertansa.

Sinä olit laskenut kauniin Mariannen vuoteeseesi, oi kuolema, ja sinä istuit hänen vieressään, kuten vanha lapsen piika istuu kehdon ääressä hyssyttellen lasta nukkumaan. Sinä uskollinen, vanha hoitajatar, joka tiedät, mikä on ihmislapsen parasta, kuinka mahtaakaan sinua harmittaa, kun leikkitovereita, jotka meluten ja temmeltäen herättävät uneen uuvuttamasi lapsen, tulee. Kuinka mahdoit vihastua, kun kavaljeerit nostivat kauniin Mariannen vuoteelta, kun mies painoi hänet rintaansa vasten ja lämpöiset kyyneleet tippuivat hänen silmistään Mariannen kasvoille!

Ekebyssä oli kaikki kynttilät sammutettu ja kaikki vieraat sieltä matkanneet. Kavaljeerit seisoivat yksin rakennuksessaan, viimeisen, vajanaisen boolin ympärillä.

Silloin kilisti Gösta maljan laitaan ja puhui Teille, menneiden aikain naiset. Puhua Teistä, sanoi hän, on samaa kuin puhua taivaanvaltakunnasta, pelkkää kukoistusta Te olitte, pelkkää valoa. Iäti nuoria, iäti kauniita Te olitte, ja lempeitä kuin äidin silmät, kun hän katsoo lapsensa puoleen. Pehmeinä kuin oravanpoikaset Te riipuitte miehen kaulassa. Ei koskaan saatu kuulla Teidän äänenne vapisevan vihasta, koskaan ei Teidän otsanne rypistynyt. Pehmeä kätenne ei koskaan tullut karheaksi ja kovaksi. Suloisia pyhimyksiä, koristettuja kuvia kodin temppelissä Te olitte. Miehet makasivat Teidän jaloissanne, tarjoten pyhää savua ja rukouksia Teille. Teidän kauttanne teki rakkaus ihmetöitä, Teidän otsallenne kiinnitti runous kullanhoidteisen säteikkönsä.

Ja kavaljeerit ryntäsivät pystyyn viinin huimaamina, hänen puheensa huimaamina, veri kuohui juhlan riemua. Vanha setä Eberhard ja laiska Kristoffer-serkku eivät vetäytyneet leikistä. Salamannopeasti valjastivat kavaljeerit hevossensa laita- ja kilpa-ajorekien eteen ja kiiruhtivat kylmään yöhön kunnioittamaan vielä kerran niitä, joita koskaan ei ole kylliksi ihailtu, laulamaan serenadia kullekin niistä, joilla oli nuo punaiset posket ja kirkkaat silmät, mitkä äsken loistivat Ekebyn avarissa saleissa.

Oi, menneiden aikain naiset, hyvin mahtoi Teitä, matkatessanne suloisten unelmien taivaihin, miellyttää herääminen juuri uskollisimpain ritarien serenadiin. Hyvin mahtoi se miellyttää Teitä, niinkuin miellyttää ikiuneen vaipunutta sielua herääminen taivaiden sulosoittoon.

Mutta kavaljeerit eivät ehtineet pitkälle tällä hurskaalla retkellään, sillä jo silloin, kun he saapuivat Björneen, he tapasivat kauniin Mariannen makaamassa hangella, juuri kotinsa ovelta.

He kauhistuivat ja vihastuivat nähdessään hänet siinä. Oli kuin jumaloitu pyhimys olisi löydetty silvottuna ja ryöstettyä kirkon oven edestä.

Gösta heristi nyrkkiään pimeätä taloa kohti. "Te vihan lapset", huusi hän, "te raekuurot, te pohjoismyrskyt, te Jumalan yrttitarhan hävittäjät!"

Beerencreutz sytytti sarvilyhtynsä ja valaisi noita sinisen-kelmeitä kasvoja. Silloin näkivät kavaljeerit Mariannen haavoittuneet kädet ja kyyneleet, jotka olivat jäätyneet hänen silmäripsiinsä, ja he vaikeroivat kuin naiset, sillä hän ei ollut ainoastaan pyhimyksen kuva, vaan myös kaunis nainen, joka oli ilahduttanut vanhoja sydämiä.

Gösta Berling heittäysi polvilleen hänen viereensä.

"Tässä makaa hän nyt, morsiameni", sanoi hän. "Hän antoi minulle morsiuusuutelon muutama tunti sitten, ja hänen isänsä on luvannut minulle siunauksensa. Hän makaa ja odottaa minua jakamaan kanssaan valkean vuoteensa."

Ja Gösta nosti elottoman vahvoille käsivarsilleen. "Kotiin Ekebyhyn hänet nyt!" hän huusi. "Nyt hän on minun. Kinoksesta olen minä hänet löytänyt, nyt ei kukaan ota häntä minulta. Emme herätä noita tuolla. Mitä hän tekee siellä, noiden uksien sisäpuolla, joihin hän on lyönyt kätensä verille!"

Gösta sai täyttää mielihalunsa. Hän laski Mariannen etumaiseen rekeen ja istui hänen viereensä. Beerencreutz asettui taakse ja tarttui ohjaksiin.

"Ota lunta ja hiero häntä, Gösta!" käski hän. Pakkanen oli kangistanut Mariannen jäsenet, ei pahempaa. Hurjasti kiihtynyt sydän sykki vielä. Hän ei edes ollut menettänyt tajuntaansa, hän tiesi kaiken, tiesi, kuinka kavaljeerit olivat löytäneet hänet, mutta ei voinut liikuttaa itseään. Hän makasi jäykkänä ja kankeana reessä, kun Gösta hieroi häntä lumella ja vuoroin itki ja suuteli häntä; häntä halutti sanomattomasti kohottaa edes toista kättään sen verran, että voisi vastata hyväilyyn.

Hän muisti kaiken. Hän makasi siinä kankeana ja liikkumatta ja ajatteli niin selvästi, ettei koskaan selvemmin. Oliko hän rakastunut Gösta Berlingiin? Oli, se oli varmaa. Oliko se vain yhdeniltaista päähänpistoa? Ei, sitä oli kestänyt kauan, monta vuotta.

Hän vertaili itseään häneen ja muihin Vermlannin ihmisiin, jotka olivat kaikki välittömiä kuin lapset.

Jokaista haluaan he tottelivat. He elivät vain ulkonaista elämäänsä, eivät koskaan tarkastaneet sielunsa syvyyksiä. Mutta Mariannesta oli tullut sellainen millaiseksi tullaan matkustamalla maailmassa ihmisten joukossa; hän ei koskaan voinut antautua täysin mihinkään. Rakastipa hän, niin, teki mitä tahansa, niin seiso ikinäkuin toinen puoli hänen minuuttansa ja katsoi häntä kylmästi ja ivallisesti hymyten. Hän oli ikävöinyt intohimoa, joka tulisi, tempaisisi hänet mukaansa hurjan mielettömästi. Ja nyt hän oli tullut, tuo mahtava. Silloin, kun hän suuteli Gösta Berlingiä parvekkeella, silloin oli hän ensi kerran unohtanut itsensä.

Ja nyt tuli sama intohimo häneen taas, hänen sydämensä jyskytti niin, että hän kuuli sen lyönnit. Eikö hän pian voisi käyttää jäseniään? Hän tunsi hurjaa riemua siitä, että hänet oli hyljätty kotona. Nyt hän oli epäröimättä Göstan. Miten tuhma hän oli ollut, niin monta vuotta kahlinnut ja pakottanut rakkauttaan. Oi, ihanaa, ihanaa on heittäytyä rakkauden valtaan. Mutta eikö hän nyt, eikö hän nyt jo pääsisi vapaaksi näistä jääkahleista! Hän on ollut jätää sydäimestä ja tulta pinnalta, nyt on päinvastoin, tulisielu jääruumiissa.

Sitten tuntee Gösta, miten kaksi kättä hiljaa kohoaa hänen kaulaansa heikkoon voimattomaan puristukseen.

Tuskin ollenkaan Gösta sitä tunsi, mutta Marianne luuli päästäneensä ahtaalle kiedotun intohimonsa purkautumaan ilmi tukahduttavassa syleilyssä.

Mutta kun Beerencrutz tämän näki, hän antoi hevosen juosta tutulla tiellä mielensä mukaan. Hän kohotti katseensa ja tähyteli yksinomaan ja lakkaamatta Otavaa.

Seitsemäs luku

VANHAT AJONEUVOT

Ystävät, ihmistenlapset! Jos sattuisi niin, että istuen tai loikoen luette tätä yöllä, kuten minä sitä nyt hiljaisuuden hetkinä kirjoitan, niin älkääpä huokaisko tässä helpotuksesta ajatellen, että nyt saavat hyvät herrat ja Ekebyn kavaljeerit vetää rauhassa unta tuotuaan Mariannen sinne ja hankittuaan hänelle hyvän vuoteen, joka oli parhaassa vierashuoneessa suuren salin takana.

Maata he menivät ja nukahtivat myös, mutta ei ollut heidän osansa nukkua kaikessa rauhassa aina puoleenpäivään, kuten ehkä minun ja teidän olisi, rakkaat lukijat, jos olisimme valvoneet kello neljään aamulla ja jäseniämme väsymys pakottaisi.

Älkäämme unohtako, että siihen aikaan vanha majurinrouva kiersi kerjuupussi selässä ja ryhmysauva kädessä maita mantereita ja ettei hän suinkaan, kun alkoi tehdä jotakin tärkeää, kursaillut ja ottanut huomioon väsyneen syntisen mukavuutta. Ja kahta vähemmin nyt, kun hän oli päättänyt tänä yönä ajaa kavaljeerit Ekebystä tiehensä.

Mennyt oli se aika, jolloin hän vallitsi loistossaan ja komeudessaan Ekebytä ja kylvi iloa maille niinkuin Jumala tähtiä taivaalle. Ja sillä aikaa kun hän vaelsi koditonna pitkin maita, oli suuren kartanon mahti ja kunnia jätetty kavaljeerien käsiin, heidän hoidettavakseen niinkuin tuuli hoitaa tuhkaa, niinkuin kevätaurinko vaalii kinosta.

Joskus lähtivät kavaljeerit huviajoon, kuusin, kahdeksin miehin, samalla pitkällä reellä ja kaksivaljakolla, kirkkokulkusin ja punotuin ohjin. Jos he silloin tapasivat majurinrouvan, joka kulki kerjuulla, he eivät luoneet edes silmiään maahan.

Nyrkkejään heristi tuo meluava joukko hänelle. Ja rajulla reenkiepauksella pakotettiin hänet tiepuoleen kinokseen, ja majuri Fuchs, karhunnappaja, muisti aina kolmasti sylkäistä, tehdäkseen tehottomaksi pahan, jota akan vastaantulo ennusti.

He eivät säälineet häntä. Ilkeä hän oli heistä kuin noita, tuo tientaivaltaja. Jos onnettomuus olisi häntä kohdannut, he eivät olisi surreet enemmän kuin ampuja, joka pääsiäisaattona laukaistuaan susihauleilla panostetun pyssynsä olisi murehtinut panoksen osuttua lentävään noita-akkaan.

Autuutensa vuoksi he vainosivat, nuo kavaljeeripolaiset, majurinrouvaa. Usein ovat ihmiset olleet julmia ja kiduttaneet toisiaan kovasti, kun ovat itse vavisseet sielujensa kohtalon tähden.

Kun kavaljeerit yömyöhällä hoippuivat juomapöydistä ikkunoiden luo katsomaan, oliko yö tyyni ja tähtikirkas, he huomasivat usein tumman varjon, joka hiipi pihan yli, ja he arvasivat, että majurinrouva se oli tullut katsomaan rakasta kotiaan; mutta silloin tärästi kavaljeerien rakennusta noiden vanhojen

syntipukkien pilkkanauru, ja rouvalle tähdättyjä kokkapuheita sinkosi satamalla avatuista ikkunoista.

Todellakin — tunnottomuus ja uhkamieli alkoi vallata noiden köyhäin seikkailijain sydämet. Vihan oli heihin istuttanut Sintram. Ei olisi heidän sielunsa ollut suuremmassa vaarassa silloin, kun majurinrouva olisi hallinnut Ekebytä, kuin nyt. Lukuisimmat kuolevat paossa kuin tappelussa.

Majurinrouva ei ollut juuri vihainen näille kavaljeereille.

Jos valta olisi ollut hänen käsissään, hän olisi kurittanut heitä vitsalla kuin vallattomia poikia ja suonut sitten taas heille armonsa ja hellyytensä.

Mutta nyt hän oli huolissaan rakkaasta kartanostaan, joka oli heitetty kavaljeerien käsiin hoidettavaksi niinkuin sudet vaalivat lampaita, niinkuin kurjet hoitavat kevätkylvöä.

On monta, joita on vaivannut sama suru. Ei ollut hän ainoa, joka on nähnyt hävityksen riehuvan rakkaassa kodissaan ja tietää miltä tuntuu, kun hyvinhoidettu talo rappeutuu. He ovat nähneet lapsuudenkotinsa silmäilevän heihin haavoittuneen eläimen lailla. Monet tuntevat itsensä pahantekijöiksi nähdessään kotipuiden naavaisina kuivettuvan ja hiekkakäytävien peittyvän ruohoturpeihin. He tahtoisivat heittäytyä polvilleen noille pelloille, jotka muinoin upeilivat runsain sadoin, ja rukoilla, etteivät ne syyttäisi heitä häpeästä, joka niitä peittää. Ja he kääntävät kasvonsa pois vanhoista hevosraukoista; katselkoon rohkeampi niitä silmiin! Eivätkä he tohdi seistä veräjällä ja katsella karjan paluuta laitumelta. Ei ole paikkaa maan päällä niin inhaa käydä kuin rappeutunut koti.

Oi, minä pyydän kaikkia teitä, jotka hoitelette peltoja ja niittyjä ja puistoja ja suloisia, riemua tuottavia kukkatarhoja, hoidelkaa niitä hyvin! Hoidelkaa niitä rakkaudella, työllä! Ei ole hyvä, että luonto suree ihmisen vuoksi.

Kun ajattelen, mitä ylvään Ekebyn täytyi kärsiä kavaljeerien isännöidessä, silloin toivon, että majurinrouvan tuumat olisivat jo onnistuneet ja Ekeby olisi jo viety kavaljeereilta.

Ei hän ajatellut ryhtyä jälleen hallitusohjiin.

Vain yksi päämäärä hänellä oli: vapauttaa kotinsa näistä hulluttelijoista, näistä heinäsirkoista, näistä rosvoista, ryöväreistä, joiden jalanjäljissä ei ruohonpiippaa kasvanut.

Kulkiessaan maita mantereita kerjuulla ja eläessään almuilla hänen täytyi alinomaa ajatella äitiään, ja hänen sydämeensä pureutui ajatus, että hänen olonsa ei voi kuunaan kirkastua ennen kuin äiti ottaa hänen hartioiltaan kirouksen taakan.

Kukaan ei ollut vielä kertaakaan maininnut vanhuksen kuolleen, hän mahtoi siis vielä elää tehtaallaan Älfdalin metsissä. Yhdeksänkymmenen vanhana hän eleli ja puursi sitkeästi työssä, hoidellen kesällä maitohulikoita, talvella hiilimiiluja, ja teki kuollakseen työtä, ikävöiden päivää, jolloin hänen elämäntehtävänsä olisi täytetty.

Ja majurinrouva ajatteli, että vanhus oli varmaan elänyt näin kauan voidakseen peruuttaa tyttärensä elämän kirouksen. Ei tosiaan saane se äiti kuolla, joka oli manannut sellaisen kurjuuden lapselleen.

Niinpä halusi majurinrouva taivaltaa vanhuksen luo, jotta he kumpikin saisivat rauhan. Hän halusi samota pitkän jokilaakson ja synkeiden metsien kautta lapsuudenkotiinsa. Ennen hän ei saanut lepoa. Monet tarjosivat näinä päivinä hänelle lämpöistä kotia ja uskollisen ystävyuden lahjoja, mutta hän ei pysähtynyt minnekään. Tuimana ja vihaisena hän kulki talosta taloon, sillä kirous painoi häntä.

Hän oli päättänyt taivaltaa äitinsä luo, mutta ensin hän tahtoi saada rakkaan talonsa turvaan. Hän ei tahtonut lähteä ja jättää sitä kevytmielisten tuhlarien käsiin, kelvottomien ryyppysankarien, jotka huolimattomasti hävittävät Jumalan lahjoja.

Menisikö hän huolettomasti, hyvin tietäen, että tullessaan näkisi perintönsä hävitettynä, vasaransa vaienneina, hevosensa luuna ja nahkana, palvelijansa pitäjällä?

Eipä ei, vielä kerran hän ylenee voimassaan ja antaa kavaljeereille lähtöpassin!

Kyllähän majurinrouva tiesi, että hänen miehensä iloitsisi nähdessään hänen perintönsä häviävän. Mutta hän tunsu miehensä hyvin ja oli varma, että jos hän vain saisi heinäsirkkansa kaikkoamaan, niin majuri olisi liian untelo uusia hankkimaan. Kun kavaljeereja ei enää olisi, ohjaisi majurinrouvan vanha vouti ja pehtori Ekebyn töitä totuttua latua.

Ja niinpä hänen tumma varjonsa oli monena yönä liikkunut tehtaan mustilla teillä. Hän oli pujahtanut torpparien pirtteihin ja tullut ulos, hän oli kuiskutellut myllärin ja myllyrenkien kanssa suuren myllyn permantokerroksessa, hän oli neuvotellut seppiä kanssa pimeässä hiilihuoneessa.

Ja he olivat kaikki vannoneet auttavansa häntä. Suuren tehtaan kunnia ja mahti ei ollut enää jääpä huolettomien kavaljeerien käsiin hoidettavaksi niinkuin tuuli hoitaa tuhkaa, niinkuin susi vaalii lammaskatrasta. Ja tänä yönä, jolloin huimat herrat ovat tanssineet, leikkineet ja juoneet, kunnes ovat vaipuneet kuolemanväsyneinä vuoteelleen, tänä yönä on heidän laputettava tiehensä. Hän on antanut heidän pöyhistelä, suruttomain. Hän on istunut tuimasti odottaen pajassa ja odottanut tanssiaisten loppua. Hän on odottanut kauemminkin, kunnes kavaljeerit ovat tulleet takaisin yölliseltä retkeltään, hän on istunut hiljaa ja odottanut, kunnes hänelle on ilmoitettu, että nyt on viimeinen kynttilänliekki sammutettu kavaljeerirakennuksen ikkunoista ja että koko suuri kartano nukkuu. Silloin hän nousee ja menee ulos.

Majurinrouva käski kaikki tehtaalaiset kokoontumaan kavaljeerien rakennuksen luo; itse hän lähti jo ennen muita kartanon pihaan. Hän meni suuren rakennuksen ovelle, koputti ja hänet laskettiin sisään. Brobyn papin nuori tytär, josta hän oli kasvattanut kelpo palvelijattaren, oli häntä vastassa.

"Rouva on kaikesta sydämestä tervetullut", sanoi palvelijatar ja suuteli hänen kättään.

"Sammuta kynttilä!" sanoi majurinrouva. "Etkö luule minun osaavan täällä tulettakin?"

Ja sitten hän alkoi kierroksen äänettömässä kartanossa. Hän kulki kellarista ylisille sanoakseen jäähyväiset. Hiipivin askelin he siirtyivät huoneesta huoneeseen.

Majurinrouva puheli muistoillensa. Palvelijatar ei huokaillut, ei nyyhkyttänyt, mutta kyyneleet tipahtelivat tipahtelemistaan hänen silmistään, kun hän seurasi emäntäänsä. Majurinrouva avautti liinakaapin ja hopeakaapin ja hiveli kädellään hienoja damastiliinoja, komeita hopeakannuja. Hän hamuili hyväillen mahtavaa höyhenpatjakkeoa kalustohuoneessa. Kaikkia talouskaluja, kangaspuita, rukkeja ja kerinpuita piti hänen kosketella. Hän pisti tunnustellen kätensä maustelaatikkoon ja koetti talikynttilöitä, jotka riippuivat rivissä vartaila laipiossa.

"Kynttilät ovat nyt jo kuivia", sanoi hän. "Ne voi ottaa alas ja laotoa laatikkoon."

Alhaalla kellarissa hän kävi, kohotteli varovasti kaljatynnyreitä ja hamuili viinipullorivejä.

Hän kävi ruokasäiliössä ja keittiössä, hän kosketteli kaikkea, tarkasti kaiken. Hän ojensi kätensä ja sanoi jäähyväiset koko kodilleen.

Viimeksi hän meni asuinhuoneisiin. Ruokasalissa hän hamuili suuren kääntöpöydän levyjä.

"Moni on tässä pöydässä tullut ravituksi", sanoi hän. Ja hän kulki huoneesta huoneeseen. Hän näki pitkät, leveät sohvot paikoillaan, hän laski kätensä marmoripöytien viilleille levyille, jotka, jalkoinaan kullatut, leijonaruumiiset kotkat, kannattivat peilejä, joiden otsikossa oli tanssivia jumalattaria.

"Tämä on rikas talo", sanoi hän. "Mainio mies se, joka antoi minulle tämän kaiken."

Salissa, jossa äsken oli tanssissa humuttu, seisovat jo nojatuolit kankein selin, jäykässä järjestyksessä pitkin seiniä.

Ja hän meni klaveerin luo ja näppäsi aivan hiljaa äänen.

"Ei minunkaan aikanani täältä iloa ja huvia puuttunut", hän sanoi.

Majurinrouva meni vierashuoneeseenkin salin taakse.

Siellä oli pilkkosen pimeä. Majurinrouva tapaili kädellään ja kosketti palvelijatarta kasvoihin.

"Itketkö sinä", sanoi hän, sillä hän tunsu kätensä kastuvan kyynelistä.

Silloin puhkesi nuori tyttö nyyhkimään.

"Rakas rouva", huusi hän, "rakas rouva, ne hävittävät kaiken. Miksi minun rouvani menee meidän luotamme ja antaa kavaljeerien hävittää kotinsa?"

Silloin vetäisi majurinrouva uutimen nauhaa ja osoitti pihalle.

"Minäkö sinua olen opettanut itkemään ja uikuttamaan?" huudahti hän. "Katso ulos, piha on täynnä väkeä, huomenna ei Ekebyssä ole yhtään kavaljeeria."

"Tuleeko minun rouvani nyt takaisin?" kysyi palvelijatar.

"Minun aikani ei ole vielä tullut", sanoi majurinrouva. "Maantie on minun kotini ja olkikupo vuoteeni. Mutta hoida Ekebyttä minun hyväkseni, tyttö, sillaikaa kun olen poissa."

Ja he menivät peremmäksi. Ei kumpikaan heistä tiennyt eikä ajatellut, että Marianne nukkui juuri tässä huoneessa.

Eikä hän nukkunutkaan. Hän oli aivan valveilla, kuuli kaiken ja ymmärsi aiheet.

Hän oli valvonut vuoteessaan ja runoillut hymnin rakkaudelle.

"Sinä hurmaava, joka kohotit minut itseäni korkeammalle", sanoi hän. "Kurjuuden kuilussa makasin minä, ja sinä muutit sen paratiisiksi. Lukitun oven rautaiseen ripaan tarttuivat minun käteni ja repeytyivät haavoille, kotini kynnyspuulla kiiluivat minun kyyneleeni kohmettuneina jäähelminä. Vihan viima hyyti sydämeni, kun minä kuulin lyönnit äitini selkään. Kylmässä kinoksessa tahdoin nukkuttaa vihani, mutta silloin sinä tulit. Oi, rakkaus, sinä tulen lapsi, suuren kylmyyden palelluttaman luo sinä olet tullut. Jos vertaan kurjuuttani siihen ihanuuteen, jonka voitin, niin tyhjää se minusta on. Vapaa olen nyt kaikista siteistä, ei ole minulla isää, ei äitiä, ei kotia. Ihmiset uskovat vain pahaa minusta ja kääntyvät luotani pois. Hyvä, se oli sinun jalo tahtosi, oi rakkaus, sillä miksi seisoisin korkeammalla kuin rakastettuni. Käsi kädessä me vaellamme yhdessä maailmaan. Köyhä on Gösta Berlingin morsio. Kinoksesta hän löysi hänet. Siispä tehkäämme yhdessä pesä, ei ylhäisiin saleihin, vaan torpparin tupaan metsänrintaan. Minä autan häntä ja vartioin hiilihautaa, autan häntä ja asettelen metsojen ja jänisten pauloja, keitän hänen ruokansa ja harjaan hänen vaatteensa. Oi, rakkaani, kaipaam ja suren istuessani yksin metsänrinnassa odotellen sinua, uskotko sen? Kaipaam, kaipaam, mutta en tahdo rikkauden päiviä, ainoastaan sinua, sinua minä tähyän ja kaipaam, kun sinä kirves olalla palajat. Oi, rakkahani, rakkaani! Niin kauan kuin eloni kestää voisin vuottaa ja vartoa sinua."

Siten hän oli valvonut ja sepittänyt hymnejä sydämensä kaikkivaltiaalle jumalalle eikä ollut sulkenut silmiään uneen, kun majurinrouva tuli sisään.

Kun hän oli poistunut, nousi Marianne vuoteelta ja pukeutui. Vielä kerran hänen täytyi pukeutua mustaan samettipukuun ja ohuihin tanssikenkiin. Hän kietoi peitteen ympärilleen saaliksi ja kiiruhti vielä kerran ulos tähän hirvittävään yöhön.

Tyynenä, tähtikirkaana ja viiltävän kylmänä lepäsi yhä helmikuun yö maan yllä; tuntui kuin se ei koskaan olisi aikunut loppua. Ja tuota pimeyttä ja sitä pakkasta, jota tämä pitkä yö levitti, sitä kesti maassa vielä kauan, kauan senkin jälkeen, kun aurinko jo oli noussut, kauan vielä, kun ne kinokset, joita kaunis Marianne kahlasi, olivat vesivirtoina vierineet.

Marianne kiiruhti pois Ekebystä hankkimaan apua. Hän ei voinut sallia moista: ajettavan pois niitä miehiä, jotka olivat nostaneet hänet hangesta ja avanneet hänelle sydämensä ja kotinsa. Hän päätti mennä Sjöhön majuri Samzeliuksen luo. Kiire hänellä olikin. Vasta tunnin päästä hän saattaisi joutua takaisin.

Kun majurinrouva oli heittänyt jäähyväiset kodilleen, hän meni pihalle, jossa väki odotti häntä, ja taistelu kavaljeerirakennuksesta alkoi.

Majurinrouva järjestää väen korkean, kaidan rakennuksen ympärille, jonka yläkerrassa kavaljeereilla on kuuluva kotinsa. Suuressa ylähuoneessa, jonka seinät on rapattu ja kalkittu, jossa ovat nuo punaiset kirstut ja suuri kääntöpöytä, ja pöydällä kukku-kortit uivat läikkyneessä viinassa, huoneessa, jossa leveitä sänkyjä siimestää keltaruutuiset huput, siellä nukkuvat kavaljeerit. Ah, noita suruttomia!

Ja tallissa täysien soimien edessä nukkuvat kavaljeerien hevoset ja uneksivat nuoruutensa retkistä. Suloista on levon päivinä uneksia nuoruuden hurjista urotöistä, markkinamatkoista, jolloin oli seisottava yöt päivät taivasalla, kilpa-ajoista joulukirkosta palatessa, koejuoksuista ennen hevosenvaihtoa, jolloin humalaiset herrat, ohjanperät korkealla, lyötiin valmiina, kurkottuivat ajopeleistään ajokkiensa selkien yli ja karjuivat kirouksia niiden korviin. Suloista on uneksia, kun tietää, ettei enää koskaan tarvitse jättää Ekebyn täysiä soimia, lämpimiä pilttuuta. Ah, noita suruttomia!

Rappioituneessa, vanhassa vaunuliiterissä, johon tavallisesti pilalle ajettuja vaunurähjiä ja rekikuluja viedään, on ihmeellinen kokoelma vanhoja ajoneuvoja. Siellä on vihreiksi maalattuja häkkirekiä ja pinnarekiä, punaisia ja keltaisia. Siellä on ensimmäinen Vermlannissa nähty karrioli,[8] jonka Beerencrutz sai sotasaaliina vuonna 1814. Siellä on kaiken maailman yhden hevososen vedettäviä, on keikkuvavipuisia kiesejä ja kyytirattaita, merkillisiä piinapenkkejä, joiden istuinta kannattavat puiset vieterit. Siellä on kaikkea: on hengiltäheiluttavat kahvirännälit, puol'-toistaiset ja paukkurattaat; kaikki mitä on maantien olemassa ollessa ylistetty. Ja siellä on se pitkä reki, johon mahtuu kaksitoista kavaljeeria, ja viluisen Kristoffer-serkun kuomureki ja Örnecloun vanha perhereki koinsyömine karhuntaaljoineen, nahkasuojustimessaan kulunut vaakuna, sekä kilpa-ajorekiä! Ah, mahdottomasti kilpa-ajorekiä!

Monet kavaljeerit ovat Ekebyssä eläneet ja kuolleet. Heidän nimensä on unohdettu maan päällä, eikä heillä ole enää sijaa ihmisten sydämissä, mutta majurinrouva on pannut säilöön ne ajoneuvot, joilla he

tulivat taloon. Hän on koonnut ne kaikki vanhaan vaunuliiteriin.

Ja siellä ne seisovat ja makaavat ja käyvät yhä pölyisemmiksi.

Naulat ja piikit heltiävät lahonneesta puusta, maali irtautuu pitkinä liuskoina, tyynyjen ja patjojen täyte tunkeutuu esille rei'istä, joita koit ovat tehneet.

"Levätkäämme vain, hajotkaamme vain", sanovat vanhat ajoneuvot. "Me olemme tutisseet kyllin kauan teillä, olemme imeneet kyllin kosteutta sadekuurojen alla. Levätkäämme! Kauan on siitä, jolloin kiidätimme nuoria herroja heidän ensimmäisiin tanssiaisiinsa, kauan siitä, jolloin läksimme pestyinä ja hohtavina rekiretken suloseikkailuihin, kauan siitä, jolloin kuljetimme reilut sankarit mutaisia kevätteitä Trossnäsin perille. He nukkuvat nyt, useimmat heistä, viimeiset ja parhaat eivät aio enää koskaan jättää Ekebytä, eivät koskaan."

Ja siten halkeaa jalkapussin nahka, sitten irtautuu pyörän raudat, sitten lahoavat puolat ja rummut. Vanhat ajoneuvot eivät huoli elää, ne tahtovat kuolla.

Tomu lepää jo niillä kuin käärinliina, ja sen turvin ne antautuvat yhäti vanhuuden valtaan. Voittamattomassa laiskuudessaan ne makaavat siellä ja rapistuvat. Ei kukaan niihin koske, ja kumminkin ne hajoavat palasiksi. Kerran vuodessa avataan vaunuvaja, jos tulee uusi toveri, joka aikoo vakavasti asettua Ekebyhyn, ja heti kun ovet suljetaan, valtaa tämänkin väsymys, uni, rappeutus ja vanhuuden heikkous. Rotat ja lesiäiset ja koit ja seinämato, ja mitä kaikkia ovat nimeltään nuo saaliinhimoiset, ne karkaavat sen kimppuun, ja se ruostuu ja lahoaa unettomaan, suloiseen levottomuuteen.

Mutta nyt, helmikuun yönä, antaa majurinrouva avata vaunuvajan ovet.

Ja lyhdyin ja soihduin hän antaa etsiä Ekebyn nykyisten kavaljeerien ajoneuvot: Beerencreutzin vanhan karriolin ja Örnecloun vaakunoidun reen ja sen kapean kuomun, joka on suojannut Kristoffer-serkkua.

Hän ei välitä, onko ajopeli kesällä vai talvella ajettava, hän pitää vain huolen siitä, että kukin saa omansa.

Ja tallissa, siellä herätetään nyt kaikki ne vanhat kavaljeerien hevoset, jotka äsken uneksivat täysien soimien edessä.

Unelmaa seuraa tosi, te suruttomat.

Jyrkkiä mäkiä te taas saatte maistaa ja ummehtunutta heinää majatalojen vajassa ja humalaisten hevoshujarien okaruoskaa ja hurjia kilpakiitoja iljangolla niin liukkaalla, että teitä vapisuttaa sille astua.

Nyt ne joutuvat oikeaan virkaansa, nuo vanhat ajoneuvot, kun pienet, harmaat maatiaisruunat pistetään korkeiden kiesikummitusten eteen, tahi kun pitkäkoipiset, luisevat ratsuhevoset valjastetaan matalain kilpa-ajorekien eteen. Vanhat elukat irvistävät ja pärskyvät, kun suitsia pannaan niiden hampaattomiin suihin, vanhat ajoneuvot kitisevät ja narisevat. Viheliäinen raihnaus, jonka olisi pitänyt saada maata rauhassa maailman viimeiseen päivään, vedetään nyt esille; jäykät, ontuvat, vuohen jalkoja muistuttavat etujalat, patit ja köhät tulevat päivänvaloon.

Tallirengit saavat vaivoin kopukat ajoneuvojen eteen, sitten he menevät kysymään majurinrouvalta, millä vehkeillä Gösta Berling lähtee, sillä, kuten jokainen hyvin tietää, hän tuli Ekebyhyn majurinrouvan hiilihäkissä.

"Valjasta Don Juan parhaimman kilpa-ajorekemme eteen", sanoo majurinrouva, "ja levitä hopeakynsinen karhunnahka siihen!" Ja kun tallirengi nurisee, hän jatkaa: "Minun tallissani ei ole hevosta, jota en antaisi päästäkseni siitä miehestä, muista se!"

Kas niin, nyt on ajokalut herätetty ja hevoset myös, mutta kavaljeerit yhä nukkuvat.

Nyt on heidän vuoronsa joutua talutettaviksi talviyöhön, mutta uhkarohkeampaa on karata heidän kimppuunsa heidän nukkuessaan kuin kiskoja ulos kankeakoipisia hevosia ja retkuvia, vanhoja ajoneuvoja. He ovat rohkeita, vahvoja, hirmuisia miehiä, satojen seikkailujen karkaisemia. He ovat valmiita puolustautumaan kuolemaan asti, eikä ole leikin asia siepata heitä vastoin heidän omaa tahtoaan vuoteista ja nakata ajopeleihin, kuljetettaviksi pois.

Niin antaa majurinrouva pistää tuleen olkiauman, joka on niin lähellä taloa, että loimo varmaan valaisee kavaljeerien huonetta, jossa he makaavat.

"Olkiauma on minun, koko Ekeby on minun", hän sanoo.

Ja kun auma hulmuu täydessä tulella, huutaa hän:

"Herättäkää heidät nyt!"

Mutta kavaljeerit nukkuvat hyvin suljettujen ovien takana. Väkijoukko pihalla alkaa huutaa tuota hirvittävää, kauhistavaa: "Tuli on irti, tuli on irti!" mutta kavaljeerit makaavat.

Seppämestarin raskas moukari jyskää pääoveen, mutta kavaljeerit makaavat.

Kovaksi puristettu lumipallo särkee ruudun ja lentää huoneeseen, pompaten sänkyjen uutimiin, mutta kavaljeerit makaavat.

He näkevät unta, että kaunis tyttö nakkaa nenäliinan heitä vasten, he uneksivat, että applodit paukkuvat lasketun esiripun toisella puolen, he uneksivat raikkaasta naurusta ja keskiyön juhlain huimaavasta hälinästä.

Tykinlaukaus heidän korvansa juuressa, merellinen jääkylmää vettä olisi tarvittu heitä herättämään.

He olivat kumarrelleet, tanssineet, soittaneet, telmineet ja laulaneet. He ovat viinin raskauttamia, heidän voimansa ovat tyhjentyneet, he nukkuvat sikeästi kuin kuolon unta.

Tämä siunattu uni se heidät pelastaa.

Väki alkaa pelätä, että tuossa levollisuudessa piilee vaara. Mitä, jos se merkitsee sitä, että kavaljeerit ovat jo kylällä noutamassa apua! Mitä, jos se merkitsee, että he seisovat valveilla sormi liipaisimella, väijyvät ikkunain tai ovien takana, valmiina kaatamaan heti jokaisen, ken sisään astuu!

Nämä miehet ovat ovelia, sotakuntoisia; jotakin tuo heidän hiljaisuutensa varmaan merkitsee. Kuinka voi luulotellakaan, että he antaisivat yllättää itsensä pesästään kuin karhu?

Väki karjuu tuon "tuli on irti" kerta toisensa jälkeen, mutta ei mikään auta.

Silloin, kun kaikki vapisevat, ottaa itse majurinrouva kirveen ja murtaa ulko-oven.

Sitten hän hyökkää yksin ylös portaita, tempaa kavaljeerirakennuksen oven auki ja ärjäisee huoneeseen: "Tuli on irti!"

Siinä ääni, joka herättää kavaljeerien korvissa kaikua paremmin kuin rahvaan rähinä. Tottuneina kuulostelevaan tätä ääntä ryntää kaksitoista miestä yht'aikaa ylös vuoteistansa, näkee tulenloimon, tempaa vaatteensa ja syöksyy portaita alas pihalle.

Mutta ovella seisoo pitkä seppämestari ja kaksi kovakouraista myllyrenkiä, ja suuri häpeä kohtaa kavaljeereja! Sitä mukaa kuin he tulevat alas heidät suistetaan maahan ja jalat sidotaan, sitten heidät kannetaan kursailematta ajoneuvoihin, jotka itsekullekin on määrätty.

Ei pelastunut ainoakaan, kaikki vangittiin, Beerencrutz, tuima eversti, sidottiin ja vietiin pois, samoin Kristian Bergh, väkevä kapteeni, ja Eberhard-setä, viisaustieteilijä.

Myöskin voittamaton, pelottava Gösta Berling oli nyt vanki. Majurinrouvaa oli onnistanut. Hän on kuin onkin suurempi kuin kaikki kavaljeerit!

Viheliäisiä ovat he nähdä, istuessaan kynkät köysissä, vaivaisissa, vanhoissa ajoneuvoissa. On siinä päätä riipuksissa ja vihan silmäyksiä, ja talo vavahtelee kirouksista ja voimattoman vihan hurjista purkauksista.

Mutta majurinrouva kulkee miehestä mieheen:

"Vanno", sanoo hän, "ettet koskaan enää tule Ekebyhyn."

"Oh, huuti, noita-akka!"

"Sinä vannot", sanoo hän, "tai minä nakkaan sinut takaisin kavaljeerirakennukseen tuollaisena, sidottuna, ja sitten saat palaa sinne, sillä tänä yönä poltan minä kavaljeerirakennuksen, tiedä se."

"Sitä ei rouva uskalla!"

"Ei uskalla! Eikö Ekeby ole minun? Oi sinua, lurjus! Luuletko sinä, etten muista, miten sinä olet sylkenyt nähdessäsi minut maantiellä? Luuletko, ettei mieleni äsken tehnyt pistää tulta nurkkaan ja polttaa teidät kaikki? Kohotitko kättäsi puolustaaksesi minua, kun minut ajettiin kotoani? Ei, vanno

vain!"

Ja majurinrouva seisoo siinä niin pelottavana, joskin ehkä tekeytyy vihaisemmaksi kuin onkaan, ja hänen ympärillään seisoo niin monta miestä, kirveet olalla, että kavaljeerien täytyy vannota välttääksensä tuhoa ja turmaa.

Sitten tuottaa majurinrouva rakennuksesta alas heidän vaatteensa ja kirstunsa ja antaa päästää köysistä heidän kätensä. Sitten pistetään ohjakset heidän käteensä.

Mutta näihin on paljon aikaa kulunut, ja Marianne on jo ehtinyt Sjöhen.

Majuri ei ollut aamuntorkku herra, hän oli jo pukimissaan, kun Marianne tuli. Marianne tapasi hänet pihalla, majuri oli käynyt viemässä aamiaista karhuilleen.

Hän ei juuri vastannut Mariannen puheeseen. Hän meni vain karhujensa luo, pani niille kuonokopat, talutti ne pihalta ja kiiruhti Ekebyhyn.

Marianne seurasi häntä taempana. Hän oli tuupertua väsymyksestä, mutta sitten hän näki kirkkaan tulenloimon taivaalla ja oli kuolla pelästyksestä.

Millainen yö tämä oli! Mies lyö vaimoaan ja antaa lapsensa paleltua kuoliaaksi ovensa eteen. Aikoiko nainen nyt polttaa vihamiehensä, aikoiko iäkäs majuri nyt päästää karhut irralleen oman väkensä kimppuun?

Hän voitti väsymyksensä, kiiruhti majurin ohi ja kiiti hurjaa vauhtia Ekebyhyn.

Hän ennätti paljon edelle. Pihalle päästyään hän raivasi tien väkijoukon läpi. Kun hän seisoi keskellä piiriä kasvatusten majurinrouvan kanssa, hän huusi niin kovasti kuin jaksoi:

"Majuri, majuri tulee karhuineen!"

Väkijoukko tyrmistyi, kaikki silmät tähyilivät majurinrouvaan.

"Sinä hait hänet", hän sanoi Mariannelle.

"Paetkaa!" huusi tämä yhä kiihkeämmin. "Pois Jumalan nimessä! En tiedä, mitä majuri aikoo, mutta hän tuo karhut."

Kaikki seisoivat hiljaa, tuijottaen majurinrouvaan.

"Minä kiitan teitä avusta, lapset", sanoi tämä tynesti joukolle. "Kaikki, mitä tänä yönä on tapahtunut, järjestettiin täten siksi, ettei ketään teistä voitaisi vetää oikeuteen ja ettei kukaan teistä joutuisi onnettomuuteen sen vuoksi. Menkää nyt kotinne. Minä en tahdo nähdä ketään väestäni murhaajana tai tulevan murhatuksi. Menkää nyt!"

Väki seisoi kumminkin paikoillaan. Majurinrouva kääntyi Mariannen puoleen.

"Minä tiedän, että sinä rakastat", sanoi hän. "Rakkauden mielipuolisuuden töitä sinä teet. Älköön koskaan koittako päivä, jolloin sinun voimaton täytyy sietää kotisi hävitystä! Ole aina kielesi ja kätesi valti, kun viha täyttää sielusi."

"Rakkaat lapset, tulkaa nyt, joutukaa!" jatkoi hän kääntyen alustalaisiinsa. "Suojelkoon nyt Jumala Ekebytä, minun täytyy mennä äitini luo. Oi, Marianne, kun sinä jälleen tulet täysijärkiseksi, kun Ekeby on raiskattu ja maa huokaa hätäänsä, niin ajattele silloin, mitä teit tänä yönä, ja pidä huolta väestä!"

Sen jälkeen hän meni, väen seuraamana.

Kun majuri tuli pihaan, ei hän nähnyt siellä niin elävää sielua, paitsi Mariannen ja pitkän jonon hevosia, rekiä ja matkalaisia, pitkän, surkean jonon, jossa hevoset eivät olleet huonompia kuin ajoneuvot, eivätkä ajoneuvot huonompia kuin omistajat. Kovin kourin oli elämäntaisto kaikkia rutistellut.

Marianne meni heidän luokseen ja päästi vangit siteistä.

Hän näki, miten he purivat huulensa yhteen ja katsoivat syrjään. Ikinä he eivät olleet hävenneet näin. Suurempaa häpeää he eivät olleet koskaan kokeneet.

"Minulla ei ollut helpompi pari tuntia sitten rukoillessani polvillani Björnen portailla", sanoi Marianne.

Ja sitten, rakas lukija, mitä sitten vielä sinä yönä tapahtui, miten vanhat ajoneuvot joutuivat takaisin liiteriinsä, hevoset talliin ja kavaljeerit kavaljeerirakennukseen, sitä en yritä kertoa. Aamunsarastus alkoi kuultaa itäisillä vuorilla, ja päivä valkeni selkeänä ja tyynenä. Miten paljon tyynemmät ovat valoisat, auringonpaisteiset päivät kuin nuo synkät yöt, joiden suojelevan siiven alla villipedot saalista ajavat ja huuhkat huikauttelevat.

Sen vain sanon, että kun kavaljeerit jälleen pääsivät huoneeseensa ja löysivät viimeisestä boolimaljasta vähäisen tilkan lasiensa täytteeksi, niin valtasi heidät äkillinen hurmaus.

"Majurinrouvan malja!" huusivat he.

Ah, hän on mainio nainen! Mitä haluaisivat he muuta kuin palvella häntä, jumaloida häntä?

Miten katkeraa, että piru on saanut hänet valtaansa, että hän hääää vain passittaakseen kavaljeerien sieluja helvettiin!

Kahdeksas luku

GURLITA-KUKKULAN SUURI KARHU

Metsien pimeydessä asuu inhoja eläimiä, joiden leuat on aseistettu kamalasti kiiluvilla hampailla tai terävillä nokilla ja joiden jaloissa on terävät kynnet, mitkä himoitsevat iskeytyä vertauhkuvaan kaulaan, ja joiden silmät kimmeltävät murhanhimoa.

Siellä asuu susia, jotka sieltä tulevat öisin ajamaan talonpoikien rekeä, kunnes vaimon täytyy ottaa pienokaisensa, joka istuu hänen polvillaan, ja nakata se pedoille, pelastaakseen oman ja miehensä hengen.

Siellä asuu ilves, jota kansa kutsuu kyntehiseksi, sillä ainakin metsässä on vaarallista sanoa sen oikeaa nimeä. Ken on puhunut siitä päivällä, katsastakoon illansuussa hyvin lammaskarsinansa ovia ja luukkuja, sillä muutoin se tulee. Se kiipeää lampoläävän seinää pitkin, sillä sen kynnet ovat vahvat kuin teräsnaulat, ujuttautuu sisään ahtaimmastakin luukusta ja iskeytyy lampaiden niskaan. Ja kyntehinen riippuu niiden kurkussa ja imee verta kaulavaltimosta ja murhaa ja repii, kunnes jok'ikinen lammas on kuollut. Se ei lopeta hurjaa kuolontanssiaan kauhistuneiden peikkojen seassa, niin kauan kuin yksikään niistä näyttää elonmerkkiä.

Ja aamulla näkee isäntä kaikki lampaansa kuolleina, revityin kurkuin, sillä kyntehinen ei jätä henkiin mitään, missä se mellastaa.

Siellä asuu huuhkaja, joka hämärässä huutaa. Jos matkii sitä silloin, se humauttaa levitetyin siivin kimppuun ja repii silmät päästä, sillä oikea lintu se ei ole, menninkäinen se on.

Ja siellä asuu kauhein kaikista, karhu, jolla on kahdentoista miehen voimat ja jonka, kun se on tullut eräkarhuksi, voi kaataa ainoastaan hopeakuulalla. Voiko mikään luoda eläimen ympärille suurempaa kauhistuksen kunnianhohdetta kuin se, että sen voi kaataa ainoastaan hopeakuulalla? Millaisia kauheita salattuja voimia siinä piilekään, voimia, jotka tekevät sen kovaksi tavalliselle lyijylle? Eikö lapsi usein makaa monta tuntia unta saamatta vuoteellaan pelätessään tätä kauheaa eläintä, jota pahuuden voimat suojelevat?

Ja jos se tulisi vastaan metsässä, isona ja korkeana kuin kulkeva kallio, niin ei saa kapasta karkuun eikä ruveta vastaan rimpuilemaan, vaan pitää kellahtaa selälleen maahan ja heittäytyä kuolleeksi. Monet pienet lapset ovat ajatuksissaan kellettäneet maassa, kun karhu muka on heitä nuuskinut. Se on pyöritelty kämmenellään heitä, ja he ovat tunteneet kasvoillaan sen kuuman, läähättävän hengityksen, mutta he ovat maanneet hiljaa, kunnes karhu on mennyt pois kaivamaan kuoppaa, kätkeäkseen heidät siihen. Mutta silloin he ovat nousseet hiljaa ja hipsutelleet pois, ensin verkalleen, mutta sitten hurjaa vauhtia.

Mutta ajatteles, ajattelepas, jos se karhu ei olisikaan pitänyt heitä oikein kuolleina, vaan olisi heitä puraista tokaissut, tai jos sillä olisi ollut oikein nälkä ja se olisi halunnut syödä heidät heti, taikka jos se olisi huomannut heidän liikkuvan ja olisi juossut heidän peräänsä. Auta armias!

Velho on kamala. Se kyyköttää metsien hämärässä, tekee loitsurunoja ihmisten kuultaviksi ja täyttää heidän sydämensä kamalilla ajatuksilla. Siitä syntyy se jäytävä pelko, joka painostaa elämää ja himmentää hymyilevien seutujen kauneutta. Pahanelkeinen on luonto, salakavala kuin nukkuva käärme, mihinkään ei voi luottaa. Tuossa on Lövenin hurmaavan kaunis järvi, mutta älä usko sitä, se vaanii

saalista: joka vuosi täytyy sen saada veronsa hukkuneina. Tuolla on metsä, houkuttelevan rauhallinen, mutta älä usko sitä! Metsä on täynnä inhoja eläimiä, joissa asuu pahain noita-akkain ja murhanhimoisten mustalaisten sieluja.

Älä usko puroa ja sen lauhkeaa vettä! Siitä saat kovan taudin ja kuoleman, jos siinä auringon laskettua kahlaat. Älä usko käkeä, joka keväällä niin kauniisti kukkuu! Syksyllä se muuttuu haukaksi, tuikeasilmäiseksi, kauheakyntiseksi! Älä usko sammalta, älä kanervaa, älä kalliota: paha on luonto, täynnä näkymättömiä voimia, jotka ihmistä vihaavat. Ei ole paikkaa, johon voit turvallisesti jalkasi laskea, ihmeellistä on, että heikko sukusi voi välttää niinkin paljon väijyviä vaaroja.

Velho on perin kamala. Vieläkö se elää Vermlannin metsien pimennossa laulaen loitsujaan? Himentääkö se vielä hymyilevien seutujen kauneutta, lamaako se vielä elämisen iloa? Suuri on ollut sen valta, sen tiedän minä, jonka kehossa on pidetty terästä ja kylpyvedessä hiiliä, minä tiedän sen, minä, joka olen tuntenut sen rautakouran sydämeni ympärillä.

Mutta älköön kukaan luulko, että minä nyt tässä kerron jotain kauheaa ja hirmuista. Kerron vain vanhan tarinan Gurlita-kukkulan suuresta karhusta, ja jokainen uskokoon tai olkoon uskomatta — miten vain haluaa — niinkuin kaikkia muitakin metsästysjuttuja.

* * * * *

Suurella karhulla on kotonsa sillä komealla vuorenhuipulla, jota sanotaan Gurlita-kukkulaksi ja joka kohoaa jyrkkänä ja vaikeapäisyisenä ylisen Lövenin rannalla.

Kumoon suistuneen hongan juuret, joiden välissä sammalturve vielä riippuu, muodostavat seinät ja katon sen asunnon ympärille, haarat ja risut suojelevat sitä, lumi sitä riveää. Se voi köllötellä siellä suloisessa rauhassa, nukkuen kesästä kesään.

Onko se siis runoseppo, ventomielinen uneksija, tämä karvainen metsänkuningas, tämä vinosilmäinen ryöväri? Tahtooko se unohtaa makaamalla kylmän talven koleat yöt ja värittömät päivät, herätäkseen purojen lirinään ja lintujen lauluun? Tahtooko se siellä maata uneksien punertavista puolamaista ja muurahaispesistä, jotka ovat täynnä ruskeita, herkullisia olentoja, ja valkeista karitsoista, jotka käyvät laiturilla viheriöivillä rinteillä? Tahtooko tuo miekkonen välttää elämän talvea!

Ulkona viuhuu lumipyry honkien välissä, ulkona reiluttelevat revot ja hukat hulluina nälästä. Miksi saa karhu yksin nukkua? Nouskoon toki ja tuntekoon, miten pakkanen puree, miten raskasta on kahlata syvässä hangessa. Nouskoon ylös!

Se on painautunut hyvin vuoteeseensa. Se on kuin sadun nukkuvaa prinsessa: niinkuin rakkaus herätti sen, niin tahtoo sekin antaa kevään herättää itsensä. Auringonsäteet, joka pilkistää risujen välistä ja lämmittelee sen kuonoa, sulavain kinosten parin pisaran, jotka kostuttavat sen turkkia, se tahtoo antaa herättää itsensä. Voi sitä, joka häiritsee sitä ennen aikojaan.

Jospa vain kysyttäisiin, millaiseksi metsänkuningas tahtoo muovaella maailmansa! Jospa ei vain yht'äkkiä kuulparvi viuhuisi sisään risujen läpi ja iskeytyisi pintaan kuin ilkeät itikat.

Se kuulee yht'äkkiä huutoa, melua ja laukauksia. Se pudistaa unen jäsenistään ja vääntää risuja tieltä nähdäkseen, mitä siellä mylhytään. Onpa nyt työtä vanhalle tappelupukarille. Eipä näet kevät metelöi ja jyski pesän ovella, ei tuulikaan, joka viskoo kumoon kuusia ja pyörittelee tuiskulunta, ei; mutta kavaljeerit siellä ovat, Ekebyn kavaljeerit.

Metsänkuninkaan vanhoja tuttuja. Se muistaa kyllä yön, jolloin Fuchs ja Beerencrutz istuivat väijyksissä erään Nygårdin isännän navetassa, jonne sitä odotettiin vieraisille. He olivat juuri torkahtaneet viinapullonsa viereen, kun kontio komusi sisään turvekaton kautta; mutta he heräsivät, kun se nosteli surmattua lehmää pahnoista, ja karkasivat kimppuun pyssyyn ja puukoin. Lehmän ne siltä ottivat ja toisen silmän, mutta henki herja säilyi.

Niin, totisesti ovat kavaljeerit jo sen vanhoja tuttuja. Metsänkuningas muistaa kyllä, miten ne yllättivät sen toisen kerran, kun se ja sen korkea kuningatar juuri olivat laskeutuneet talvivuoteelle, tänne Gurlita-kukkulan vanhaan kuningaslinnaan, ja poikaset olivat pesässä. Se muistaa kyllä, miten odottamatta he karkasivat kimppuun. Se itse pääsi kyllä matkoihinsa, lyöden tieltä kaikki, mikä esteeksi sattui, mutta ontua sen täytyy kaiken ikänsä laukauksen tähden, joka osui sen reiteen, ja kun se yöllä palasi kuninkaalliseen linnaan, oli lumi punainen sen korkean puolison verestä, ja kuninkaalliset lapset oli viety tasangolle kasvatettaviksi ihmisten palvelijoiksi ja ystäviksi.

Niin, nyt tärisee maa, nyt tutisee kinos, joka kattaa pesää, ja nyt törmää ulos tuo suuri karhu, tuo vanha kavaljeerien vihamies. Pidä varasi, Fuchs, vanha karhuntappaja, pidä varasi, Beerencrutz, eversti ja kukunpelaaja, pidä varasi, Gösta Berling, sadan seikkailun sankari!

Voi runoilijoita, voi haaveilijoita, voi lemменritareita! Siinä seisoo nyt Gösta Berling sormi liipaisimella, ja karhu tulee suoraan häntä kohti. Miksi hän ei ammu, mitä hän ajattelee?

Miksi hän ei pamauta luotia heti leveään lapaan; hän seisoo parhaalla paikalla pamauttaakseen. Toiset eivät voi ampua juuri sopivalla silmänräpäyksellä. Luuleeko hän, että hänen on seisottava paraatia metsän majesteetin edessä!

Gösta Berling on tietysti seisoallaan uneksinut kauniista Mariannesta, joka näinä päivinä on maannut Ekebyssä kovasti sairaana: hän kylmettyi tuona yönä, jolloin nukkui hangella.

Hän ajattelee Marianne, joka hänkin on maanpiirin yllä lepäävän kirouksen uhri, ja Göstaa pöyristyttää ajatus, että hänkin on lähtenyt tänne vainoamaan ja tappamaan.

Ja tuossa tulee suuri karhu suoraan häntä kohti, toinen silmä sokeana kavaljeerin puukon iskusta, yksi jalka ontuvana kavaljeerin pyssynkuulasta, äreänä ja pörröisenä, yksinäisenä siitä lähtien, kun he tappoivat sen puolison ja ryöstivät sen lapset. Ja Gösta näkee sen sellaisena kuin se on: surkeana, vainottuna eläinraukkana, jolta hän ei tahdo riistää henkeä, ainoata, mitä sillä vielä on ihmisten vietyä siltä kaiken muun.

"Tappakoon minut", miettii Gösta, "mutta minä en ammu."

Ja kun karhu töytää häntä kohti, hän seisoo hiljaa kuin paraatissa, ja kun metsänkuningas hojottaa aivan hänen edessään, hän tekee kunniaa kiväärillä ja ottaa askelen sivulle.

Silloin jatkaa karhu matkaansa, tietäen hyvin, ettei nyt ole aikaa hukattavana, syöksyy metsään, raivaa tiensä miehenkorkeisten kinosten läpi, kierii alas jyrkkiä rinteitä ja pakenee auttamattomasti samalla kun kavaljeerit, jotka kaikki seisovat hana vireillä odottaen Göstan laukausta, laukovat nyt pysyvänsä sen mennessä.

Mutia turhaan, kierros on murrettu ja karhu paennut. Fuchs haukkuu, ja Beerencreutz noituu, mutta Gösta vain nauraa.

Kuinka he voivat vaatiakaan, että niin onnellinen ihminen kuin hän tekisi pahaa millekään Jumalan luomalle?

Gurlita-kukkulan suuri karhu kaikkosi siis hengissä leikistä; ja talviunestaan se on nyt herätetty, sen saavat talonpojat kokea. Ei yksikään karhu ole tottuneempi kuin se repimään heidän matalain, kellarimaisten navettainsa kattoja, ei ainutkaan pujahda niin viekkaasti pakosalalle väijytyksestä.

Ylisen Lövenin seutulaiset olivat pian ihmeissään ja kummissaan kontion takia. Sana sanan jälkeen lähetettiin kavaljeereille ja pyydettiin heitä tulemaan tappamaan karhua.

Päivät pääsytysten, yöt perätysten samoavat nyt kavaljeerit koko helmikuun ajan ylisen Lövenin rannoilla etsimässä karhua, mutta se pääsee heidän kynsistään. Onko se oppinut ketulta viekkauuden ja sudelta nopeuden? Jos he väijyvät jossakin talossa, se riehuu naapuritalossa, jos he etsivät sitä metsästä, se silloin ahdistaa talonpoikaa, joka ajaa jäällä. Siitä on tullut rosvojen rohkein: se kömpii luhtiin ja tyhjentää äidin hunaja-astian, se lyö kuoliaaksi isän hevosen reen edestä.

Mutta vähitellen aletaan arvata, minkämoinen karhu tämä on ja minkä tähden Gösta ei voinut sitä ampua. Kamalaa sanoa, hirmuista uskoa, mutta tämä ei ole oikea karhu. Ei ole ajattelemisenkaan sen kaatoa, jollei ole hopeakuulaa pyssyssä. Kuula, hopeasta ja kirkonkellon malmista tehty, valettu torstai-iltana, uudenkuun aikana kirkontornissa, niin ettei pappi ja lukkari eikä kukaan muukaan ihminen tiedä, se sen varmaan tappaa, mutta sellaista kuulaa ei taidakaan olla hevoin helppo saada.

* * * * *

Ekebyssä on mies, jota mahtaa tämä kaivella enemmän kuin ketään muuta. Hän on, kuten hyvin voi arvata, Anders Fuchs, karhuntappaja. Hän menettää sekä ruokahalunsa että unensa ajattellessaan ettei voi kaataa Gurlita-kukkulan suurta karhua. Viimein käsittää hänkin, että karhun voi kaataa ainoastaan hopeakuulalla.

Tuikkea majuri, Anders Fuchs, ei ollut mikään ihana mies. Hänellä oli raskas, kömpelö ruumis ja leveä, punainen naama, poskien alla riippuvat lihapussit ja moninkertainen leuka. Jäykkinä kuin harjakset tököttivät hänen pienet, mustat viiksensä paksussa ylähuulessa, ja musta tukka törrötti karkeana ja sakeana ihan pystyssä. Sen lisäksi hän oli harvasanainen mies ja suursyömäri. Hän ei ollut sellainen, jonka naiset ottavat vastaan hymyilevin huulin ja avoimin sylin, eikä hänkään puolestaan heittänyt heille lauhkeita katseita. Ei uskottu hänen koskaan saavan nähdä naista, jonka kanssa hän voisi sopia yksiin, ja kaikki rakkauden ja kuhertelun touhut olivat hänestä kaukana.

Tuli sitten torstai-ilta, jolloin kuu on juuri kahden sormen levyinen ja pysyy näköpiirin yllä pari tuntia auringon laskettua; silloin laittautuu Fuchs-majuri matkalle Ekebystä sanomatta kenellekään, mihin aikoo mennä. Hänellä on tulukset ja luotimuotti metsästyslaukussa ja pyssy selässä, ja hän menee Bron kirkolle nähdäkseen, mahtakohan onnetar hymyillä rehelliselle miehelle.

Kirkko on Ylä- ja Ala-Lövenin välisen kaidan salmen itärannalla, ja majuri Fuchsin täytyy mennä salmensiltaa päästäkseen sinne. Hän kulkee siis raskaissa mietteissään siltaa kohti, katsomatta ylös Brobun mäille, joilla talot selvästi kuumottavat kirkasta iltataivasta vasten, tai Gurlita-kukkulalle, joka kohottaa pyöreätä päälakeaan illan hohteessa; hän katsoo vain maahan ja aprikoi, mitenkä saisi käsiinsä kirkon avaimen kenenkään tietämättä.

Kun hän joutuu alas sillalle, hän kuulee sellaista epätoivoista kirkunaa, että kohottaa yht'äkkiä silmänsä.

Siihen aikaan oli pieni saksalainen Faber Bron urkurina. Hän oli hintelä mies, vähäinen sekä painoltaan että arvoltaan. Ja lukkarina oli Jon Larsson, vankka talonpoika, mutta köyhä, sillä Brobyn pappi oli petkuttanut häneltä koko hänen isänperintönsä, viisisataa riikintaaleria.

Lukkari tahtoi naida urkurin sisaren, pienen, sievän neiti Faberin, mutta urkuri ei siihen suostunut, ja sen vuoksi eivät nuo kaksi kirkonmiestä olleet ystäviä. Tänä iltana on lukkari tavannut urkurin salmensillalla ja karannut suoraan hänen kimppuunsa. Hän tarttuu urkuria rintapieliin ja nostaa hänet suoriin käsiin kaiteen ulkopuolelle ja vannoo pyhästi ja kalliisti nakkaavansa hänet salmeen, jollei hän anna hänelle sisartaan, sitä pientä, hienoa neitiä. Pieni saksalainen ei myönnä vain noin tuostaan, hän rimpuilee ja kirkuu sanoen "en", vaikka näkeekin syvällä allansa mustan avoveden kohisevan valkoisten äyräiden välissä.

"En, en", huutaa hän. "En, en!"

Eikä ole takuuta, vaikka lukkari olisi vihoissaan tanssittanut häntä alas kylmään, mustaan veteen, jollei majuri Fuchs olisi juuri saapunut sillalle. Nyt pelästyy lukkari, asettaa Faberin vakaalle maalle ja juoksee tiehensä minkä jaloista pääsee.

Pikku Faber kapsahtaa majurin kaulaan kiittääkseen häntä henkensä pelastuksesta, mutta majuri työntää hänet pois ja sanoo, ettei mokoman vuoksi kannata kiittää. Majuri ei ole rakastanut saksalaisia ollenkaan siitä lähtien, jolloin hänet Pommerin sodan aikana oli majoitettu Rügenin Putbusiin.

Hän ei ole ikinä ollut niin lähellä nälkäkuolemaa kuin silloin.

Nyt aikoo pikku Faber juosta nimismies Scharlingin luo manuuttamaan lukkaria murhayrityksestä, mutta majuri ilmoittaa hänelle, ettei se maksa vaivaa näillä main, sillä täällä ei merkitse mitään jos tappaa saksalaisen.

Silloin rauhoittuu pikku Faber ja pyytää majuria luokseen syömään sianlihamakkaraa ja juomaan mummaa.[9]

Majuri lähtee hänen luokseen, sillä hän arvelee, että urkurilla varmaankin on kirkonavain kotonaan, ja niin he astelevat ylös mäkeä, jolla Bron kirkko sijaitsee, rovastin, lukkarin ja urkurin virkatalot ympärillään.

"Suokaa anteeksi, suokaa anteeksi", sanoo pikku Faber, kun hän majurin seurassa astuu kotiinsa. "Täällä ei ole tänään oikein hienoa. Meillä on ollut touhua tänään, minulla ja siskollani. Meillä on teurastettu kukko."

"Voi peeveli!" huudahtaa majuri.

Pieni, hieno neiti Faber tulee sitten kohta sisään ja tuo mummaa suurissa savimukeissa. Nyt tiesi jokainen, ettei majuri katsellut naisia lempein silmäyksin, mutta pikku neiti Faberia hän kuitenkin mielihyvin katseli, tämän saapuessa niin sievänä, pitsit ja tykkimyyssy päässä. Vaalea tukka kaarsi otsaa niin sileästi kammattuna, kotikutoinen puku oli niin sievä ja hohtavan puhdas, pienet kädet olivat niin toimeliaat ja innokkaat, ja hänen pienet kasvonsa niin punakat ja pyöreät, ettei majuri voinut olla ajattelemta, että jos hän viisikolmatta vuotta sitten olisi nähnyt sellaisen piikasen, hän olisi mennyt ja kosaissut.

Niin sievä ja ruusunhelakka ja näppärä kuin neito onkin, ovat kumminkin hänen silmänsä aivan itkettyneet. Juuri tämä seikka se herättääkin majurissa lempeitä ajatuksia.

Miesten syödessä ja juodessa neito kiittää sisään ja ulos huoneesta. Kerran hän tulee veljensä luo, niiaa ja sanoo:

"Miten käskee minun veljeni: millä tavoin lehmät pannaan suojaan?"

"Pane viisi' vasemmalle ja kuusi' oikealle, niin eivät puske", sanoo pikku Faber.

"Sepä peevelia, onko Faberilla niin monta lehmää?" huudahtaa majuri.

Mutta asianlaita oli sellainen, että urkurilla oli ainoastaan kaksi lehmää, mutta hän oli ristinyt toisen Viideksi ja toisen Kuudeksi, jotta kuuluisi komeammalta kun niistä puhutaan.

Ja sitten saa majuri kuulla, että Faberin karjakartanoa paraikaa nostetaan, joten karja on päivällä ulkona ja yötä halkoliiterissa.

Pikku neiti Faber tulee ja menee huoneesta; taas hän tulee veljensä luo, niiaa hänelle ja sanoo, että timperi kysyy, kuinka korkea navetasta tehdaan.

"Lehmien mukaan", sanoo urkuri. "Lehmien mukaan!"

Se on majuri Fuchsin mielestä hyvä vastaus.

Siinä istuttaessa alkaa majuri sitten kysellä urkurilta, miksi hänen sisarensa silmät ovat niin punaiset, ja silloin hän saa kuulla, että neito itkee, kun Faber ei tahdo antaa häntä tuolle köyhälle lukkarille, velkaiselle ja pennittomalle miehelle.

Moisesta johtuu majuri Fuchs vaipumaan yhä syvempiin ajatuksiin. Hän tyhjenta kannun toisensa jälkeen ja syö huomaamattaan makkaran makkaran perästä. Pikku Faber kauhistuu moista janoa ja ruokahalua, mutta mitä enemmän majuri syö ja juo, sitä kirkkaammiksi tulevat hänen aivonsa ja paattavammaksi mielensä.

Sitä lujemmin hän paattaa nyt tehdä jotakin pienen neiti Faberin hyväksi.

Hän on sillä välin tahystellyt suurta, kiemuralehtista avainta, joka riippuu naulassa oven pielessä, ja tuskin painaltaa pikku Faber, jonka on täytynyt pitää majurille seuraa juomakannun aressa, paansa pöytää vasten ja alkaa kuorsata, niin Fuchs-majuri sieppaa avaimen, pistää lakin paahansa ja puikkii matkoihinsa.

Minuuttia myöhemmin hän komuaa tapulin portaita ylös pienen sarvilyhtynsa valossa ja tulee vihdoin kellotapuliin, jossa kellot aukovat avaria kitojaan hänen yllansa. Siellä hän raapii ensin vähän malmia kellosta ja aikoo juuri ottaa metsastyslaukusta luotimuotin ja hiilikupin, kun huomaa, että hänellä ei ole kaikkein tärkeintä: hän ei ole muistanut ottaa matkaansa hopeaa. Jos mieli saada luotiin voimaa, se täytyy valaa juuri siellä tornissa. Muu kaikki on järjestyksessä: on torstai-ilta ja uusikuu, eikä kukaan aavista hänen tornissa oloaan, ja nyt hän ei kuitenkaan voi tehdä mitään. Kiukussaan hän lähettää yön hiljaisuuteen sellaisen kirouksen, että kellot kumisevat.

Heti sen jälkeen hän kuulee hiljaista kolinaa alhaalta kirkosta ja on erottavinaan askeleita portaissa. Totta tosiaankin, raskaat askeleet tulla kopisevat portaissa. Majuri Fuchs, joka kiroilee siellä ylhailla niin, että kellot vapisevat, tulee silloin jo hiukan arvelevaiseksi. Hän jo kummastelee, että mikähän se nyt tulee häntä avustamaan luodINVALANNASSA. Askelet lähenevät lahenemistaan. Tulija aikoo varmastikin aina kellotapuliin.

Majuri hiipii peranurkkaan hirsien ja parrujen sekaan ja sammuttaa sarvilyhdyn. Ei hän juuri hatapoikia ole, mutta kaikki kauniit aikomuksethan menisivät myttyyn, jos joku hänet sieltä huomaisi. Tuskin hän on kätkeytynyt, kun tulokas pistää paansa ylös lattian luukusta.

Majuri tuntee hänet hyvin, hän on ahne Brobyn pappi. Hän, joka on melkein mielipuoli saituudesta, katkeskelee aarteitaan milloin minnekin kummallisiin paikkoihin. Nyt hän tuo setelipinkan ja aikoo kätkeä sen kellotapuliin aavistamattakaan, että joku voisi nähdä hänet. Hän nostaa siltalankkua ja pistää rahat sen alle, ja sitten hän jo poistuukin.

Mutta majuri ei vitkastele, hän nostaa heti samaa lankkua. Ohoh, miten paljon rahaa! Setelipinkka pinkan vieressä ja niiden välissä ruskeita nahkapusseja täynnä kiiltavia hopeakolikoita. Majuri ottaa parhaiksi sen verran hopeaa kuin tarvitsee luotiinsa; muun hän antaa jäädä paikoilleen.

Kun hän on tullut tornista maahan, on hänellä hopeakuula luodikossaan. Hän kävelee ja miettii, mitähän onni vielä varanee hänelle tänä yönä. Kummia ovat torstaiyot, kuten jokainen tietää. Hän tekee ensin mutkan urkurin talolle. Sillä annapas, jos karhun kanalja tietäisi, että Faberin karja on kurjassa halkoliiterissa, melkein taivasalla! No, eikös vain hän näe jonkin mustan ja suuren liikkuvan pihan yli halkovajaa kohti, varmaan se on karhu.

Hän nostaa pyssyn poskelleen ja on juuri ampumaisillaan, mutta sitten hän luopuu aikeestaan.

Pimeässäkin hän yhä näkee neiti Faberin itkettyneet kasvot; hän tuumii, että kyllä kai hänen täytyy hieman auttaa tyttöä ja lukkaria, mutta kyllä vain tuntuu kovalta, kun ei saa sen vuoksi tappaa tuota Gurlita-kukkulan suurta karhua. Hän kertoi itse myöhemmin, ettei mikään koko maailmassa ollut tuntunut hänestä niin kovalta, mutta kun se pikku neito oli niin sievä ja suloinen impynen, niin täytyihän karhu uhrata.

Hän menee lukkarin taloon, herättää miekkosen ja vie hänet ulos puolipukimissa ja sanoo, että lukkarin on nyt ammittava karhu, joka kiertelee Faberin liiterin nurkalla.

"Jos sinä ammut sen karhun, niin hän antaa sinulle sisarensa", sanoo hän, "sillä sinusta tulee silloin kerrassaan kunnioitettu mies. Se ei ole mikään tavallinen karhu, ja maan parhaista olisi kunnia, jos saisivat sen kaadetuksi."

Ja hän panee lukkarin käteen oman pyssynsä, joka on ladattu hopeisella ja kellonmalmisella, torstai-iltana uudenkuun aikana kirkontornissa valetulla kuulalla, eikä hän voi olla vapisematta kateudesta, kun tuo toinen eikä hän saa ampua sen suuren metsänkuninkaan, sen Gurlita-kukkulan vanhan karhun.

Lukkari tähtää — Jumala siunatkoon meitä! — tähtää niinkuin aikoi kaataa sen suuren karhun, jota myös Otavaksi kutsutaan ja joka kiertää taivaalla Pohjantähden ympärillä, eikä lainkaan sitä täällä maassa kulkevaa karhua, ja laukaus pamahtaa niin että kaikuu aina Gurlita-kukkulalle.

Mutta tähtäsi minne tähtäsi, karhu kaatuu! Niin käy, kun ampuu hopeakuulalla! Osuu karhua sydämeen, vaikka olisi tähdännyt Otavaa.

Ihmisiä tulla viuhtoo heti kaikista lähitaloista, ja ihmetellään mikä siellä on, sillä ikinä ei ole laukaus jyrissyt kovemmin ja herättänyt enemmän uinuvia kaikuja kuin tämä, ja lukkaria ylistetään suuresti, sillä karhu oli oikea maanvaiva.

Pikku Faber tulee myöskin ulos, mutta nyt pettyy majuri Fuchs julmasti. Lukkari seisoo siinä kunniansa kukkuloilla ja on sitä paitsi pelastanut Faberin lehmät, mutta pieni urkuri ei ole liikuttunut eikä kiitollinen. Hän ei avaa syliänsäkään eikä tervehdä häntä lankonaan ja sankarina.

Majuri seisoo ja rypistelee kulmakarvojaan ja polkee vihoissaan jalkaa moisen viheliäisyyden tähden. Hän aikoo puhua ja julistaa tuolle ahnaalle, ahdassieluiselle pikku keuhvelille, mikä suuri urotyö tämä on, mutta silloin hän alkaa änkyttää niin, ettei saa sanaa suustaan. Ja yhä vihaisemmaksi hän tulee ajatellessaan, että nyt hän on turhanpäiten uhrannut kunnian, mikä suuren karhun kaadannasta koituu.

Oh, hänen on aivan mahdotonta käsittää, ettei mies, joka on tehnyt moisen urotyön, kelpaa uljaimmankaan morsiamen sulhoksi.

Lukkari ja jotkut nuoret miehet rupeavat nylkemään karhua, he menevät tahkoamaan puukkojaan, muut menevät kotiinsa nukkumaan, majuri Fuchs vain seisoo yksin kuolleen karhun luona.

Sitten hän menee kirkkoon vielä kerran, pistää vielä kerran avaimen reikään, kiipeää kapeita portaita ja vinoja tikapuita, herättää nukkuvat kyyhkysset ja tulee vielä kerran kellotapuliiin.

Ja sitten, kun karhua nyljetään majurin valvoessa toimitusta, löydetään sen leukojen välistä setelipinkka, jossa on viisisataa riikintaaleria. Mahdotonta arvata, miten se on sinne joutunut, mutta tähän onkin kumma karhu, ja kun lukkari kerran on karhun kaatanut, niin rahatkin ovat hänen, sehän on selvä.

Kun tästä tulee tieto, ymmärtää pikku Faberkin, minkä kunnialaukauksen lukkari on pamauttanut, ja hän selittää nyt olevansa ylpeä, jos pääsee toisen langoksi.

Perjantai-iltana lähtee majuri Anders Fuchs takaisin Ekebyhyn oltuaan karhunpeijaisissa lukkarin talossa ja kihlajaisissa urkurin luona. Hän astelee tietä raskain sydämin: riemua hän ei lainkaan tunne, vaikka hänen vihamiehensä on kaatunut, eikä häntä liioin ilahduta komea karhunaljakaan, jonka lukkari on hänelle lahjoittanut.

Nyt luulevat monet hänen sureksivan sitä, että tuo sievä, hieno pikku neiti joutui toisen omaksi. Oho, siitä hän ei ole millänsäkään. Mutta se tässä käy hänen sydämelleen, että vanhan yksisilmäisen metsän kuninkaan piti kaatua hänen saamatta laukaista siihen hopeakuulaa.

Niin hän tulee kavaljeerirakennukseen, missä kavaljeerit istuvat piirissä roihuavan takan edessä, ja paiskaa sanaakaan sanomatta karhunaljan heidän keskelleen. Älköön kukaan uskoko, että hän nyt kertoi matkastaan; meni totisesti aikoja, ennenkuin kukaan sai houkutelluksi häneltä asian oikean laidan. Ei hän kavaltanut Brobyn papin piiloakaan, ja pappi tuskin koskaan huomasi varkautta.

Kavaljeerit tutkivat nahkaa.

"Se on kaunis nahka", sanoo Beerencreutz. "Ihmettelenpä, millä tavoin tuo ukko on noussut talviteloiltaan, vai ammuiko sinä sen pesäänsä?"

"Se ammuttiin Brossa."

"No, niin suuri kuin Gurlitan karhu se ei ole ollut", sanoo Gösta, "mutta pulska eläin kuitenkin."

"Jos se olisi silmäpuoli", sanoo Kevenhüller, "niin uskoisinpa, että olet ampunut ukon itsensä, siksi suuri se on. Mutta kun tällä ei ole haavaa eikä vammaa silmissä, niin ei se voi olla sama."

Fuchs kiroaa tuhmuttaan, mutta sitten alkavat hänen kasvonsa loistaa niin, että mies oikein kaunistuu. Gurlitan suuri karhu ei siis olekaan kaatunut toisen miehen laukauksesta.

"Hyvä Jumala, kuinka hyvä sinä olet!" hän sanoo ja panee kätensä ristiin.

Yhdeksäs luku

BJÖRNEN HUUTOKAUPPA

Usein meitä nuoria ihmetytti suuresti vanhain kertomukset. "Oliko teillä sitten kemut joka päivä niin kauan kuin säteilevää nuoruuttanne kesti?" kysyimme heiltä. "Oliko elämä siihen aikaan yhtä ainoaa, pitkää seikkailua?"

"Olivatko kaikki nuoret naiset siihen aikaan kauniita ja suloisia, ja päättyivätkö kaikki tanssaiset niin, että Gösta Berling kaappasi yhden heistä itselleen?"

Silloin pudistivat vanhukset arvokasta päätään ja siirtyivät kertomaan rukkiin hyrinästä ja kangaspuiden ratinasta, keittiöhommista, riuttain jyskeestä ja kirveen paukkeesta metsässä; mutta kauan ei kestänyt, kun he jo taas joutuivat vanhalle ladulle. Jo kiitivät reet pääkuistin eteen, jo lennättivät hevoset pimeillä metsäteillä nuorta, iloista väkeä, jo leiskui tanssi, ja viulunkäyrät viuhuivat. Jyristen ja jylisten pauhasi seikkailun hurja ajojahti ympäri Lövenin pitkän järven. Kauas kaikui sen kumina. Metsä huojui ja kaatui, kaikki hävityksen voimat pääsivät valloilleen: tulipalo loimusi, koski tuhosi, metsänpedot samosivat nälkäisinä talojen ympärillä. Kahdeksanjalkaiset hevoset tallasivat kavioidensa kaiken hiljaisen onnen muruiksi. Missä ikinä hurja ajojahti pauhasi, siellä leimahtivat miesten sydämet villoiksi ja naisten täytyi paeta kauhusta kalvaina kotoaan.

Ja me nuoret kuuntelimme ihmetellen, hiljaa, kauhistuneina ja kumminkin ikionnellisina. "Sellaisia ihmisiä!" ajattelimme. "Me emme koskaan näe heidän vertaisiaan."

"Eivätkö sen ajan ihmiset koskaan ajatelleet mitä tekivät?" kysyimme.

"Tietysti he ajattelivat, lapset", vastasivat vanhat.

"Mutta eivät niinkuin me ajattelemme", me inttelimme.

Eivätkä vanhukset ymmärtäneet, mitä tarkoitimme.

Mutta me taas, me ajattelimme itsetarkastelun merkillistä henkeä, joka jo oli saapunut sieluumme. Ajattelimme häntä, jolla on jäiset silmät, pitkät koukkusormet, tuota, joka kyyröttää sielumme pimeimmässä loukossa ja nyppii rikki olentomme, niinkuin vanhat mummit nyppivät silkki- ja villariepuja.

Pala palalta nuo pitkät, kovat, koukkuiset sormet nyppivät, kunnes koko meidän minuutemme oli edessämme kuin riepukasa, ja siten meidän parhaat tunteemme, alkuperäisimmät ajatuksemme, kaikki, mitä olimme tehneet ja sanoneet, tutkittiin, tarkastettiin, nyppittiin rikki, ja jäiset silmät katselivat sitä, ja hampaaton suu hymyili pilkallisesti ja kuiskasi: "Ne ovat rääsyjä, pelkkiä rääsyjä."

Olihan kyllä senkin ajan ihmisissä yksi, joka oli antanut sielunsa alttiiksi tuolle jääsilmäiselle hengelle. Erään sikäläisenkin vieressä se istui, tekojen lähteellä vartioiden, pahalle ja hyvälle ilkastellen, ymmärtäen kaikki, tuomitsematta mitään, tutkistellen, kaivellen, rikki nyppien, lamauttaen sydämen liikahduksia ja ajatuksen voimaa lakkaamattomalla pilkkahymyllä.

Kaunis Marianne kuljetti itsetarkastelun henkeä sielussaan. Hän tunsu hänen jääsilmänsä ja ivahymynsä seuraavan häntä joka askelella, joka sanalla. Hänen elämänsä oli tullut näytelmäksi, jossa tuo henki oli ainoana katselijana. Marianne ei ollut enää ihminen, hän ei kärsinyt, hän ei iloinnut, ei

rakastanut, hän esitti vain kauniin Marianne Sinclairen osaa, ja itsetarkastelu istui tuijottavin jääsilmän ja ahkerin, rikkinyppivin sormin ja katsoi näyttelemistä.

Hänet oli lyöty kahteen osaan. Kalpeana, epämiellyttävänä ja pilkallisena istui toinen puoli hänen minuuttaan katsellen, mitä toinen puoli toimi, eikä koskaan tuo outo henki, joka repi rikki hänen olentoaan, virkkanut hänelle tunteen tai mieltymyksen sanaa.

Mutta missä hän oli silloin ollut, tuo tekojen lähteen kelmeä vartija, sinä yönä, jolloin Marianne oppi tuntemaan elämän täyteläisyyden? Missä hän oli, kun hän, viisas Marianne, suuteli Gösta Berlingiä sadan silmäparin nähden, ja kun hän vihansa vimmassa heittihe kinokseen kuolemaan? Silloin sokenivat jäiset silmät, silloin ilkastelu lamautui, sillä intohimo riensi myrskyten hänen sieluunsa. Seikkailun hurjan ajojahdin pauhu oli kohissut hänen korvissaan. Hän oli ollut täysi ihminen sinä ainoana hirvittävänä yönä.

Voi sinua, itsetarkastelun jumala. Kun Marianne äärettömästi ponnistellen sai nostetuksi kivettyneet kätensä ja kiedotuksi ne Göstan kaulaan, silloin kohotit, niinkuin ukko Beerencrutz, silmäsi pois täältä maasta ja katselit tähtiä.

Sinä yönä olit tuiki voimaton. Kuollut olit neidon sepittäessä rakkaushymnejään, kuollut hänen kiiruhtaessaan Sjöhen majuria hakemaan, kuollut, kun hän näki liekkien punaavan taivasta puiden latvojen yläpuolella.

Kas, ne olivat tulleet, nuo väkevät myrskylinnut, nuo demonisten intohimojen aarnikotkat. Tulisiivin ja teräksisin kynsin ne olivat hyökänneet suhisten kimppuusi, sinä jääsilmäinen henki, ne olivat iskeneet kyntensä niskaasi ja nakanneet sinut tuntemattomiin. Olit kuollut ja muserrettu.

Mutta nyt ne olivat lentää kohisseet edelleen, nuo ylväät, nuo valtavat, nuo, joiden teitä ei ennakolta voi arvioida eikä kukaan tarkkaaja ole seurannut; ja tuntemattomuuden kuilusta oli itsetarkastelun kumma henki noussut taas ja vielä kerran asettunut kauniin Mariannen sieluun.

Koko helmikuun makasi Marianne sairaana Ekebyssä. Sjön majuria noutaessaan oli häneen tarttunut rokko. Tuo kauhea tauti oli silloin koko rajuudellaan karannut hänen kimppuunsa, hänen, joka oli hirveän kylmettynyt ja uupumuksesta menehtymäisillään. Kuolema oli ollut häntä lähellä, mutta kuun lopulla hän kumminkin toipui. Heikko hän oli yhäkin ja pilalle rumentunut. Häntä ei ikinä enää sanottaisi kauniiksi Marianneksi.

Tätä ei kuitenkaan vielä tiennyt kukaan muu kuin Marianne ja hänen hoitajattarensa. Eivät edes kavaljeerit sitä tienneet. Sairashuone, jossa tarttuva rokko ruhtinot, ei ollut joka miehelle auki.

Mutta milloin on itsetarkastelun voima suurempi kuin paranemisen pitkinä hetkinä? Silloin se istuu ja tuijottaa jääsilmän ja nyppii nyppimistään nikamaisilla, luisilla sormillaan. Ja jos tarkoin katsoo, niin on sen takana vielä kellankelmeämpi olento, joka tuijottaa ja kalvaa ja ivaa, ja sen takana taas toinen, ja vielä kolmas, kaikki hymyillen pilkallisesti toisilleen ja koko maailmalle.

Ja kun Marianne katsoi vuoteessa lojuen itseään kaikilla noilla tuijottavilla jääsilmillä, kuolivat kaikki alkuperäiset tunteet hänessä.

Hän makasi siinä ja näytteli sairasta, hän loikoi siinä ja esitti onnetonta, esitti rakastunutta, esitti kostonhimoista.

Hän oli kaikkia näitä, ja kumminkin se oli vain näyttelemistä. Kaikki muuttui näyttelemiseksi ja epätodeksi noiden jäisten silmien edessä, jotka häntä vartioivat, samalla kun niiden takana vartioi niitä toinen silmäpari, joita taas vartioi toinen pari, aivan loppumattomassa perspektiivissä.

Kaikki elon vahvat voimat olivat uneen unahtaneet. Hän oli pystynyt hehkuvaan vihaan ja alttiiseen rakkauteen yhtenä ainoana yönä, ei kauempaa.

Hän ei edes tiennyt, rakastiko hän Gösta Berlingiä. Hän ikävöi nähdä häntä, koettaakseen, saattoiko Gösta siirtää hänet hänen oman minänsä ulkopuolelle.

Taudin kourissa ollessaan oli hänellä vain yksi selvä ajatus: hän ei sallinut tiedoittaa taudistaan kenellekään. Hän ei tahtonut nähdä vanhempiaan, hän ei tahtonut sovintoa isänsä kanssa, ja hän tiesi, että isä katuisi, jos saisi kuulla, kuinka sairas hän oli. Sentähden hän käski, että hänen vanhemmilleen ja kaikille muillekin oli ilmoitettava, että se tukala silmätauti, joka aina kiusasi häntä kotiseudulle tultua, pakotti hänet nytkin piilemään suljettujen uudinten takana. Hän kielsi hoitajattaren puhumasta, miten sairas oli, hän kielsi kavaljeereja haettamasta lääkäriä Karlstadista. Hänessä oli tosin isorokko, mutta aivan lievä; Ekebyn kotiapteekissa oli kyllin lääkkeitä hänen henkensä pelastukseksi.

Hän ei ajatellut hetkeäkään kuolevansa, hän makasi vain ja odotti terveyden päiviä, lähteäkseen

Göstan kanssa pappilaan kuulutuksille.

Mutta nyt oli sairaus ja kuume ohi. Hän oli taasen kylmä ja viisas. Hänestä tuntui kuin hän olisi viisas tässä hullujen maailmassa. Hän ei vihannut, ei rakastanut. Hän ymmärsi isäänsä, hän ymmärsi heitä kaikkia. Joka ymmärtää, ei vihaa.

Hän oli saanut kuulla, että Melchior Sinclair oli päättänyt pitää huutokaupan Björnessä ja hävittää kaiken mitä omisti, niin ettei Mariannelle jäisi perintöä. Sanottiin, että isä aikoo hävittää kaikki niin perinpohjaisesti kuin suinkin voi: ensin kuuluu myyvän huonekalut ja viimeksi itse kartanon, ja kaikki rahat hän pistää säkkiin ja upottaa Lövenin syvyyteen. Hajoitus, mullistus ja hävitys piti oleman Mariannen perintö. Marianne hymyili hyväksyvästi tämän kuullessaan: isä oli luonteeltaan sellainen, juuri niin hänen tulikin menetellä.

Hänestä tuntui nyt merkilliseltä, että hän oli voinut runoilla sen suuren rakkaudenhymnin. Hän oli uneksinut hiilenpolttajan majasta, hän kuten muutkin. Nyt hänestä tuntui kummalliselta, että hän oli koskaan uneksinut.

Hän huokaili kaivaten luontoa. Hän oli väsynyt tähän alinomaiseen näyttelemiseen. Koskaan hänellä ei ollut voimakasta tunnetta. Hän tuskin suri kauneutensa katoamista; mutta häntä kauhistutti outojen sääli.

Oi, yksi itsensä unohtamisen tuokio! Liike, sana, teko, joka ei olisi laskelmoitu.

Sitten kerran, kun huone jo oli puhdistettu tartunnasta ja hän loikoi pukeutuneena sohvalle, hän kutsutti Gösta Berlingin luokseen. Hänelle ilmoitettiin, että Gösta oli lähtenyt Björneen huutokauppaan.

* * * * *

Björnessä oli todellakin suuri huutokauppa. Se oli vanha, rikas koti. Väkeä oli tullut pitkien matkojen takaa huutamaan ja katsomaan.

Jykevä Melchior Sinclair oli koonnut kaikki talon tavarat suureen saliin. Siellä oli tuhansittain kapineita kasattuina röykkiöihin, jotka ulottuivat lattiasta laipioon.

Hän oli itse kulkenut huoneissa kuin hävityksen enkeli tuomiopäivänä ja hilannut yhteen kaiken, minkä aikoi myydä. Keittiön kalusto: mustat padat, puutuolit, tinatuopit, kuparivadit, kaikki ne saivat olla häneltä rauhassa, sillä niissä ei ollut mitään, joka olisi muistuttanut Mariannesta; mutta tämä olikin ainoa, mikä säästy hänen vihaltaan.

Mariannen huoneeseen hän murtautui hävittäen kaikki. Siellä oli Mariannen nukkekaappi, siellä hänen kirjahyllynsä ja pikku tuoli, jonka Melchior Sinclair oli teettänyt hänelle, sekä hänen korunsa ja vaatteensa, sohvansa ja sänkynsä, kaikki se pois!

Ja niin hän syöksyi huoneesta toiseen. Hän riisti kasaan kaiken, mikä hänestä oli epämieluisia, ja kantoi suuria kuormia huutokauppasaliin. Hän puhki raskaiden sohvien ja marmorilevyjen alla; mutta hän kesti. Ja hän rytösi kaikki hirveään, sekamelskaiseen kasaan. Hän oli avannut kaapit ja ottanut käsille perheen komeat hopeaesineet. Pois ne! Marianne oli koskettanut niitä. Hän täytti sylinsä lumivalkealla damastilla ja sileillä liinaisilla, joissa oli kädenlevyiset reikäompelukset, kunniakasta kotityötä, monivuotisten vaivain hedelmä, ja mättäsi kaikki röykkiöihin. Pois kaikki ne! Marianne ei ollut kelvollinen niitä omistamaan. Hän ryntäili läpi huoneiden suuret posliinipinot sylissä, vähät välittäen, särkikö tusinoittain lautasia, ja kaappaisi jalotekoiset kupit, joihin perhevaakuna oli poltettu. Pois ne! Käyttäköön kuka haluaa niitä. Hän vyörytti kokonaiset vuoret sänkyvaatteita ylisiltä: patjoja ja päänalusia niin pehmeitä, että niihin upposi kuin aaltoon. Pois ne! Marianne oli nukkunut niillä.

Hän loi hirmustuneita katseita vanhoihin, tuttuihin huonekaluihin. Olikohan tuolia, jolla Marianne ei ollut istunut, tai sohvia, jolla hän ei ollut levännyt, tai taulua, jota hän ei ollut katsellut, kynttiläkruunua, joka ei ollut häntä valaissut, peiliä, joka ei ollut heijastanut hänen muotoaan? Synkkänä hän pui nyrkkiä tälle muistojen maailmalle. Mielellään hän olisi hyökännyt sen kimppuun nuija koholla ja musertanut kaikki pirstaleiksi, pieniksi muruiksi.

Kumminkin hänestä tuntui vielä murhaavammalta myydä kaikki huutokaupalla. Pois vieraille kaikki! Pois tahraantumaan torpparien tuvissa, turmeltumaan välinpitämättömien vieraiden hallussa. Eikö hän tuntenut talonpoikaisten tuvissa pilalle mukiloituja huutokauppaesineitä, häpeään sortuneita kuin hänen kaunis tyttärensä? Pois ne! Seisokoot siellä, täytteet revittyinä ja kultaus kuluneena, murtunein jaloin ja tahrautunein levyin, ja ikävöikööt entistä kotiaan! Pois ne, kaikille ilman kulmille, niin ettei ainoakaan silmä näe, ainoakaan käsi kokoa niitä.

Huutokaupan alkaessa hän oli täyttänyt puolet salia uskomattomaan mylläkkään röykkiöidyillä taloustavaroilla.

Poikki huoneen hän oli asettanut pitkän kauppatisikin. Sen takana seisoivat huutokaupanpitäjä, tarjoten tavaraa, siellä istuivat kirjurit, merkiten ostot kirjaan, ja siellä seisoivat Melchior Sinclairen viinalekkerit. Huoneen toisessa puoliskossa, eteisessä ja pihalla olivat ostajat. Oli siinä väkeä, paljon melua ja riemua. Huutoja tehtiin tiheään, ja huutokauppa sujui vireästi. Mutta viinalekkerin vieressä, takanaan kaikki omaisuus mahdottomassa sekamelskassa, istui Melchior Sinclaire puolihumalassa ja puolihulluna. Tukka pörrötti karkeina tukkoina hänen punaisen naamansa yllä, silmät pyörivät tuikeina ja verestävinä. Hän huusi ja nauroi kuin parhaalla tuulellaan, ja jokaisen, joka oli tehnyt hyvän tarjouksen, hän kutsui luokseen ja antoi ryypyn.

Niiden joukossa, jotka näkivät hänet siellä, oli myöskin Gösta Berling, joka oli pujahtanut ostajien parveen, mutta vältti joutumasta Melchior Sinclairen näkyviin. Hän tuli miettiväiseksi tätä katsellessaan, ja hänen sydäntään ahdisti kuin jonkin onnettomuuden edellä.

Hän ihmetteli, missä Mariannen äiti mahtoi tämän menon aikana olla. Ja niin hän meni, vasten tahtoaan ja kohtalon ajamana, etsimään rouva Gustava Sinclairea.

Hän sai availta monet ovet ennen kuin löysi rouvan. Suuri tehtaanpatruuna ei sietänyt kuunnella voivotusta ja naisten ruikutusta. Hän oli kyllästynyt vaimonsa kyyneleihin, joita tämä vuodatti kotoisten aarteittensa tuhoutumisen tähden. Suuri tehtaanpatruuna raivostui nähdessään, että Gustava saattoi itkeä liina- ja sänkyvaatteiden vuoksi silloin, kun sellainen kalleus kuin hänen tyttärensä oli kadotettu, ja niin hän oli ajanut nyrkki pystyssä rouvan edellään koko kerroksen läpi keittiöön ja aina ruokakomeroon.

Edemmäksi ei rouva voinut paeta, ja tehtaanpatruuna tyytyi, kun näki hänen kyyristyneen portaiden taakse ja odottavan kovia lyönnejä, kenties kuolemaakin. Hän antoi hänen jäädä sinne, mutta lukitsi oven ja pisti avaimen taskuunsa. Siellä jouti rouva istua sen aikaa kuin huutokauppa kesti. Nälkää hänen ei tarvinnut nähdä, ja Melchiorin korvat saivat rauhan rouvan ruikutuksilta.

Rouva oli vieläkin vankina omassa ruokakomerossaan, kun Gösta lähestyi käytävää pitkin, joka oli keittiön ja salin välillä. Hän näki Gustava-rouvan kasvot pienessä ikkunassa, joka oli korkealla seinässä. Hän oli kiivennyt portaille ja tuijotti ulos vankilastaan.

"Mitä Gustava-täti siellä ylhäällä tekee?" kysyi Gösta.

"Se pani minut tänne", kuiskasi rouva.

"Patruunako?"

"Niin, minä luulin, että hän ihan tappaisi minut. Mutta kuules nyt, Gösta, ota sinä se salinoven avain ja mene keittiöön ja avaa sillä ruokasäiliön ovi, niin minä tulen ulos. Se avain sopii tähän oveen."

Gösta totteli, ja parin minuutin perästä seisoivat tuo pieni rouva keittiössä, jossa ei ollut ketään vieraita.

"Täti olisi avauttanut jollakin piialla salin avaimella", sanoi Gösta.

"Luuletko, että halusin opettaa heille sen tempun? Silloin en enää saisi pitää ruokasäiliössäni mitään rauhasia. Ja muutenkin, otin ja siistin ylimmäiset hyllyt. Sen ne sietivätkin. En ymmärrä, miten olen antanut keräytyä sinne niin paljon rojua."

"Tädillä on aina niin paljon puuhaa", sanoi Gösta, puolustellen.

"Niin, usko vain! Jos minä en itse juokse kaikkialle, niin eivät enemmän kangaspuut kuin rukitkaan lähde liikkeeseen. Ja jos..."

Nyt hän pysähtyi ja pyyhki kyynelen silmäkulmastaan.

"Jumala paratkoon, mitä puhun", hän sanoi, "eipä taida minulla olla enää mitään puuhata, eipä. Sehän myy nyt kaikki, mitä meillä on."

"Niin, kyllä se on surkeaa", sanoi Gösta.

"Tiedäthän, Gösta, sen suuren peilin vieraskamarissa. Se oli niin merkillinen, sillä sen lasi oli kokonainen, ilman liitettä, eikä kultauksessa ollut yhtään vikaa. Sain sen äidiltäni, ja nyt se aikoo sen myydä."

"Hän on hullu."

"Sanos muuta. Eipä hän paljon muutakaan ole. Hän ei usko, ennen kuin joudumme mieron selkään kuten majurinrouva."

"Niin pitkälle ei toki jouduttane", vastasi Gösta.

"Kyllä, Gösta. Kun majurinrouva lähti pois Ekebystä, niin hän ennusti meille onnettomuutta, ja nyt se tulee. Hän ei olisi antanut mitenkään Sinclairen myydä Björneä. Ja ajattelepas, hänen omat posliininsa, hänen omasta kodistaan tuodut hienot kuppinsa, myydään. Majurinrouva ei olisi antanut."

"Mutta mikä hänellä sitten on?" kysyi Gösta.

"Voi, se on vain, katsos, se, ettei Marianne ole tullut takaisin kotiin. Hän on kähniyt täällä kotosalla ja odottanut odottamistaan. Hän on kävellyt edestakaisin lehtokujassa päivät päästään ja odottanut häntä. Hän on kai tullut ikävästä hulluksi; mutta minä en uskalla sanoa mitään, en."

"Marianne luulee, että isä on hänelle vihainen."

"Ei luule, ei! Hän tuntee kyllä isänsä; mutta hän on ylpeä eikä tahdo ottaa ensimmäistä askelta. He ovat jäykkiä ja kovia kumpikin, eikä tämä heitä paljoa liikuta. Minä se olen tässä välikädessä."

"Täti kai tietää, että Marianne menee minun kanssani naimisiin?"

"Voi, Gösta, sitä hän ei tee koskaan. Hän sanoo niin vain isäänsä ärsyttäkseen. Hän on liian hemmoteltu mennäkseen köyhälle miehelle, ja liian ylpeäkin. Aja sinä vain kotiin ja sano hänelle, että jollei hän pian tule tänne, menee koko hänen perintönsä hukkaan. Ooh, hän kai työntää kaikki ihan pilkkahintaan."

Gösta suorastaan suuttui Gustava-rouvaan. Siinä toinen vain istui keittiön suurella pöydällä sydämellään vain peilit ja posliinit.

"Tädin pitäisi hävetä!" kivahti hän. "Ensin viskaatte tyttärenne ulos lumihankeen ja sitten luulette, että hän ilkeyksissään ei tule takaisin. Ja te uskotte, että hän on niin huono, että hylkää sen, josta pitää, vain perinnöttömäksi joutumisen pelosta."

"Hyvä Gösta, älä sinä nyt suutu, sinäkin. Enhän minä tiedä mitä pakisen. Tein kaikkeni ja koetin avata ovea Mariannelle, mutta Melchior tuli ja kiskoi minut pois. Sanovat kaikki aina, etten minä mitään ymmärrä. Suon sinulle mielelläni Mariannen, Gösta, jos voit tehdä hänet onnelliseksi. Ei ole kovinkaan helppoa tehdä naista onnelliseksi, Gösta."

Gösta katsoi häneen. Kuinka hän oli voinutkin vihastua sellaiselle ihmiselle kuin Gustava-rouvalle! Kauhun ja ahdistuksen valtaama oli tuo nainen, mutta niin hyväsydäminen.

"Täti ei tiedustele, miten Marianne voi", hän sanoi hiljaa.

Rouva puhkesi itkuun.

"Etkö sitten pahastu, jos sinulta tiedustelen?" sanoi hän. "Olen halunnut koko ajan sitä sinulta kysyä. Ajattele, en tiedä hänestä muuta kuin että hän elää. En tervehdystä ole saanut häneltä koko aikana, en edes silloin kun lähetin hänelle vaatteita, ja sentähden ajattelin, että sinä ja hän ette tahdo antaa minulle mitään tietoja hänestä."

Gösta ei kestänyt kauempaa. Hän oli kyllä raju, hän oli raisu — joskus täytyi Jumalan lähettää sutensa hänen kintereilleen pakottaakseen hänet kuuliaisuuteen — mutta vanhuksen kyyneleet, vanhuksen valitus olivat hänestä kauheampaa kuulla kuin sutten ulvonta. Hän ilmaisi rouvalle koko totuuden.

"Marianne on ollut sairaana koko ajan", sanoi hän. "Hänessä oli isorokko. Sanoivat hänen pääsevän tänään sohvalle loikomaan. En ole nähnyt häntä sen yön jälkeen."

Gustava-rouva hyppäsi tuossa tuokiassa lattialle. Hän jätti Göstan seisomaan sinne ja juoksi sanaakaan virkkamatta miehensä luo.

Huutokauppaväki näki hänen tulevan miehensä luo ja kuiskaavan kiireesti jotakin hänen korvaansa. He näkivät, miten patruunan kasvot tulivat entistäänkin punaisemmiksi, ja hänen kätensä, joka oli lekkerin hanalla, väänsi hanaa, niin että viina virtasi lattialle.

Gustava-rouva näytti tuoneen niin tärkeitä uutisia, että huutokauppa oli kai heti lopetettava. Myyjän vasara ei paukahtanut, kirjurien kynät pysähtyivät, tarjouksia ei tehty.

Melchior Sinclaire kavahti ajatuksistaan.

"No", huusi hän, "sujuuko vai ei?"

Ja huutokauppa jatkui taas täyttä päätä.

Gösta istui keittiössä, ja Gustava-rouva palasi itkien hänen luokseen.

"Ei se auttanut", sanoi hän. "Uskoin, että hän lopettaa, kun saa kuulla, että Marianne on ollut sairaana; mutta hän vain jatkaa. Hän kyllä tahtois lopettaa, mutta häpeää liaksi."

Gösta kohautti olkapäitään, hyvästeli hänet enempiin puheisiin puuttumatta.

Eteisessä hän kohtasi Sintramin.

"Peijakkaan hauska tilaisuus", huudahti Sintram ja hieroi käsiään.

"Olet mestari, Gösta. Turkanen, mitä saitkaan aikaan!"

"Hauskempaa vielä hetken perästä", kuiskasi Gösta. "Brobyn pappi tuli tänne reki täynnä rahaa. Sanovat hänen aikovan ostaa koko Björnen ja maksavan käteisellä. Silloin on hauska nähdä suurta tehtaanpatruunaa, Sintram-setä."

Sintram veti päänsä hartioiden väliin ja nauraa hihitti itsekseen pitkän aikaa. Mutta sitten hän meni minkä kerkisi huutokauppasaliin ja siellä suoraan Melchior Sinclairen eteen.

"Jos tahdot ryyppyn, Sintram, niin sinun pitää ensin, piru vie, huutaa."

Sintram tuli aivan hänen luokseen.

"Veljellä on nyt onni kelkassa kuten ainakin", sanoi hän. "Tänne on tullut oikein pomo mies, reellinen rahaa mukanaan. Hän ostaa Björnen ja kaiken ulko- ja sisäirtaimiston. Hän on palkannut suuren ihmisparven huutajikseen. Ei tahdo varmaankaan näyttäytyä sitä ennen itse."

"Veli voi kai sanoa, kuka se on, niin tarjonnen ryyppyn vaivasta."

Sintram otti ryyppyn ja peräytyi pari askelta ennen kuin vastasi:

"Mahtaa olla Brobyn pappi, veli Melchior."

Melchior Sinclairella oli monta parempaa ystävää kuin Brobyn pappi! Heidän välillään oli jatkunut vuosikautista kiistaa. Kerrottiin, että suuri tehtaanomistaja oli väijyskellyt pimeinä öinä teillä, mistä papin piti kulkeman, ja että hän oli antanut papille, tuolle liehakoitsijalle ja talonpoikain kiduttajalle, monta kunnan selkäsaunaa.

Tosin oli Sintram vetäytynyt pari askelta patruuna Sinclairen edestä, mutta silti ei hän aivan välttänyt suuren miehen vihaa. Viinalasi lensi vasten hänen silmiään ja koko nassakka hänen kintuilleen! Mutta siitpä seurasikin kohtaus, joka pitkät ajat ilahdutti hänen sydäntään.

"Tahtooko Brobyn pappi minun taloni?" karjaisi patruuna Sinclaire. "Oletteko te täällä huutamassa minun tavaroitani Brobyn papille? Oo, häpeäisitte! Huutia tietäisitte!"

Hän tempaisi kynttilänjalan ja mustepullon ja sinkautti ne väkijoukkoon.

Hänen sydänraukkansa koko katkeruus sai viimeinkin purkautua valloilleen. Karjuen kuin villipeto hän heristi nyrkkiään ympärillä seisoville ja sinkosi mitä heittoaseita sai heitä kohti. Viinalaseja ja pulloja lensi seinään. Hän oli järjiltään vihasta.

"Huutokauppa on lopussa", ärjyi hän. "Ulos kaikki! Ei minun eläessäni Brobyn pappi vie Björneä! Ulos, pellolle! Kyllä minä opetan teitä huutamaan Brobyn papille!"

Hän ryntäsi huutokaupan pitäjän ja kirjurin kimppuun. Nämä pötkivät pakoon. Jytäkässä he kaasivat kumoon pöydän, ja tehtaanpatruuna hyökkäsi hirveässä raivossaan rauhallisten ihmisten sekaan.

Seurasi pako ja hurja sekasorto. Pari sataa henkeä tungeksi ovelle, paeten yhtä ainoaa miestä. Ja hän seisoi paikoillaan, karjuen huutoaan: "Ulos kaikki!" Hän evästi heitä sadatteluilla, ja tuon tuostakin hän huitaisi joukkoon tuolilla, jota heilutti nuijanaan.

Hän vainosi heitä eteiseen, mutta ei kauemmaksi. Kun viimeinen vieras oli portailta kadonnut, hän meni takaisin saliin ja lukitsi oven jälkeensä. Sitten hän veti keosta patjan ja pari päänalusta, laskeutui niille, nukahti keskelle hävityksen kauhistusta, eikä herännyt ennen kuin seuraavana päivänä.

Kotiin tultuaan sai Gösta kuulla, että Marianne halusi puhella hänen kanssaan. Se sopi hyvin. Hän oli juuri tuumiskellut, miten pääsisi Mariannen puheille.

Kun hän tuli hämärään huoneeseen, jossa Marianne lepäsi, hänen täytyi hetkiseksi pysähtyä ovelle. Hän ei nähnyt, missä Marianne oli.

"Jää sinne, Gösta", sanoi Marianne hänelle silloin. "Saattaisi olla vaarallista tulla lähelleni."

Mutta Gösta oli jo tullut, harpannut portaat kahdella askelella, vavisten innosta ja kaipuusta. Mitä hän välitti tartunnasta. Hän tahtoi nauttia Mariannen näkemisen autuutta.

Sillä hän oli kaunis, hänen rakastettunsa. Kellään ei ollut niin pehmoisia kutreja, niin kirkasta, säteilevää otsaa. Kaikki hänen kasvojensa viivat kaareilivat kuin leikkien.

Gösta ajatteli kulmakarvoja, terävästi ja kirkkaasti piirtyviä kuin mesipilkku liljan terissä, ja nenän rohkeata kaarilinjaa, ja huulia, kevyesti pyörtäviä kuin vierivät laineet, ja poskien pitkulaista soikeutta ja leuan hienon hienoa muotoa.

Ja hän ajatteli ihon arkaa väriä, sysimustain kulmakarvojen lumoavaa tenhoa vaalean tukan alla, ja silmien sinisiä teriä, kirkkaassa valkohohteessa uiskenteleviä, ja valonvälkettä silmänurkissa.

Ihana hän oli, hänen rakastettunsa. Hän ajatteli, kuinka lämmin sydän hänen ylpeän kuorensa kätöksässä sykki. Mariannella oli voimaa alttiuteen ja uhrautumiseen, vaikka hän salasikin sen hienoon hipiään ja ylpeihin sanoihin. Oli autuus nähdä hänet.

Kahdella harppauksella oli Gösta rynnännyt portaita ylös, ja Marianne luuli, että hän pysähtyisi ovensuuhun, mutta Gösta juoksi huoneen läpi ja lankesi polvilleen Mariannen pääpuoleen.

Gösta halusi nähdä hänet, suudella häntä, sanoa jäähyväiset.

Gösta rakasti häntä. Koskaan hän ei lakkaisi rakastamasta häntä; mutta hänen sydämensä oli tottunut tulemaan poljetuksi.

Oi, mistä hän tapaisi sen, sellaisen tuettoman ja juurettoman ruusun, jonka voisi poimia ja jota voisi sanoa omakseen? Ei edes sitä, jonka hän oli löytänyt hyljättynä ja puolikuolleena tiepuolesta, hän saisi pitää!

Milloin virittäisi hänen rakkautensa virren, niin korkean ja puhtaan, ettei ainoakaan soraääni särähtäisi? Milloin nousisi hänen onnensa linna perustalle, jota ei yksikään muu sydän levotonna ja kaipuulla halajaisi?

Gösta ajatteli, miten sanoisi Mariannelle jäähyväiset.

"Suuri kurjuus on kotonasi", aikoi hän sanoa. "Sydäntäni raastaa ajatellessani sitä. Sinun täytyy lähteä kotiin ja antaa isällesi jälleen hänen järkensä. Äitisi on alinomaisessa hengenvaarassa. Sinun täytyy mennä kotiin, rakastettuni."

Katso, sellaiset kieltämyksen sanat olivat hänen huulillaan, mutta ne eivät tulleet lausutuiksi.

Gösta lankesi polvilleen Mariannen päänalusen kohdalle ja sulki käsiinsä hänen päänsä ja suuteli häntä; mutta sitten hän ei sanoja löytänyt. Sydän alkoi tykyttää niin kiivaasti kuin rinnan halkaistakseen.

Rokko oli runnellut kauniit kasvot. Iho oli tullut karkeaksi ja arpiseksi. Ikinä ei helakka veri enää loistaisi noissa poskissa, eivätkä hienot suonet kuultaisi ohimoilla. Silmät olivat himmeät ja syvällä turvonneiden luomien alla. Kulmakarvat olivat karisseet ja silmämunan emaljiloisto haalistunut keltaiseksi.

Kaikki oli tuhoutunut. Ylväät piirteet olivat muuttuneet karkeiksi ja raskaiksi.

Monetpa sitten surivat Marianne Sinclairen mennyttä kauneutta. Kautta Vermlannin valitettiin hänen vaalean ihonsa, hänen salamoivain silmänsä ja heleän tukkansa tuhoa. Siellä pidetään kauneutta suuremmissa arvossa kuin missään muualla. Hilpeä kansa suri kuin olisi maa kadottanut jalokiven kunniansa kruunusta, kuin olemassaolo olisi saanut tahrin auringonloistonsa.

Mutta ensimmäinen mies, joka näki hänet, kun hän oli kadottanut kauneutensa, ei heittäytynyt suruun.

Kuvaamattomat tunteet täyttivät hänen sielunsa. Kuta kauemmin hän Marianneä katsoi, sitä lämpöisemmäksi tuli hänen sydämensä. Rakkaus paisui, paisui kuin kevättulva. Tuliaaltoina se kumpusi ja uhkui hänen sydämestään, se täytti koko hänen olentonsa, se nousi hänen silmiinsä kyynelöimään, huokasi hänen huulillaan, vapisi hänen käsissään, koko hänen ruumiissaan.

Oi, rakastaa häntä, suojella häntä, vaalia, hoidella häntä!

Olla hänen orjansa, hänen suojelushenkensä!

Väkevä on rakkaus, kun se on käynyt tuskan tulikasteen. Gösta ei voinut puhella Mariannelle erosta ja kieltäymisestä. Hän ei voinut jättää häntä. Hän oli Mariannelle velkapää elämänsä. Hän olisi saattanut tehdä kuolemansynnin Mariannen vuoksi.

Gösta ei sanonut järkevää sanaa, itki vain ja suuteli häntä, kunnes vanhan hoitajattaren mielestä oli aika saattaa hänet ulos.

Kun hän oli mennyt, ajatteli Marianne häntä ja hänen liikutustaan.
"Hyvä on olla niin rakastettu", hän ajatteli.

Niin, hyvä oli olla rakastettu, mutta miten oli hänen itsensä laita?
Mitä tunsu hän? Oi, ei mitään, vähemmän kuin ei mitään!

Oliko se kuollut, se hänen rakkautensa, vai minne se oli kaikonnut?
Missä se piileskeli, se hänen sydämensä lapsi?

Elikö se vielä, oliko se puikahtanut sydämen syvimpään soppeen ja kyyrötti siellä, väristen vilusta jääsilmien edessä, pelästyneenä kelmeästä pilkkanaurusta, puolitukahtuneena luisten sormien kuristukseen?

"Ah, minun rakkauteni", huokasi hän, "sinä sydämeni lapsi! Elätkö sinä vai oletko kuollut, kuollut niin kuin kauneuteni?"

* * * * *

Seuraavana päivänä tuli suuri tehtaanpatruuna hyvissä ajoin vaimonsa luo.

"Pidä huolta, että talo pannaan järjestykseen, Gustava", sanoi hän.
"Lähden noutamaan Mariannen kotiin."

"Kyllä, rakas Melchior, kyllä täällä järjestetään", vastasi hän.

Siten oli asia selvä.

Tunnin päästä ajeli suuri tehtaanpatruuna Ekebyhyn.

Ei ollut maassa jalompaa ja suopeampaa vanhaa herraa kuin oli se tehtaanpatruuna, joka istui reessä, lasketun kuomun alla, paras turkki yllään, paras vyö ympärillään. Tukka oli suittu sileästi pääläelle, mutta kasvot olivat kalpeat ja silmät kuoppiinsa painuneet.

Eikä ollut määrää loisteellakaan, joka virtaili kirkkaalta helmikuun päivän taivaalta. Lumi kimalteli kuin nuorten tyttöjen silmät, kun ensimmäinen valssi helähtää. Koivut ojentelivat ohuitten, ruskeanpunaisten ritvainsa pitsiverhoja korkeutta kohti, ja muutamilla oksilla riippui pienistä, kiiltävistä jääpiikeistä tehdyt rimsut.

Siinä päivässä oli loistoa ja juhlakimallusta. Hevoset kohottelivat kuin tanssien etujalkojaan, ja kuskin täytyi läiskäyttää piiskaansa pelkästä ilosta.

Suuren tehtaanpatruunan reki pysähtyi lyhyen ajan perästä Ekebyn isojen portaiden eteen.

Palvelija tuli ulos.

"Missä ovat isännät?" kysyi tehtaanpatruuna.

"Ovat ajamassa Gurlita-kukkulan suurta karhua."

"Kaikkiko?"

"Kaikki, patruuna. Kuka ei mene karhun vuoksi, menee eväiden vuoksi."

Tehtaanpatruuna nauroi nyt niin, että hiljainen kartano kaikui. Hän antoi palvelijalle taalarin vastauksesta.

"Sano tyttärelleni, että tulin tänne häntä noutamaan. Hänen ei tarvitse pelätä vilustuvansa. Minulla on kuomureki ja sudennahkaturkki hänen varaltaan."

"Eikö patruuna suvaitse käydä sisään?"

"Kiitos! Minun on kyllä hyvä täällä."

Mies katosi, ja tehtaanomistaja alkoi odottaa.

Sinä päivänä hän oli niin loistavalla tuulella, ettei mikään voinut häntä suututtaa. Hän oli kyllä ajatellut, että saisi hiukan odotella Marianne, ehkei Marianne vielä ollut noussut edes vuoteesta. Hän voisi sen aikaa huvitella tähystellen ympärilleen.

Katonrystäystä riippui pitkä jääpuikko, josta auringonpaisteella oli hirmuinen työ. Se kävi kimppuun puikon yläpäästä, sulatti vesipisaran ja tahtoi sitten sitä putoamaan maahan pitkin puikkoa. Mutta ennen kuin pisara ehti puoliväliin, se hyytyi uudestaan. Ja päivänpaiste yritteli yrittelemistään ja onnistui aina yhtä huonosti. Mutta vihdoinkin tuli eräs auringonsäde, oikea sissi, joka iskeytyi riippumaan puikon kärkeen, pieni pahainen, joka paistoi, säkenöi innosta, ja annas olla, se sai mitä ahersi: pieni pisara tipahti helähtäen maahan.

Tehtaanpatruuna katsoi ja nauroi. "Sinäpä et ollut tuhmimpia, sinä", sanoi hän auringonsäteelle.

Piha oli hiljainen ja autio. Ei ääntäkään kuulunut suuresta kartanosta. Mutta tehtaanomistaja ei työlästynyt. Hän tiesi, että naiset tarvitsevat runsaasti aikaa joutuakseen valmiiksi.

Hän istui ja katsoi kyyhkyslakkaa. Linnuilla oli suojusverkko aukon edessä. Ne olivat vankeina talvella, ettei haukka niitä veisi. Tuon tuostakin tuli kyyhkynen ja pisti valkoisen päänsä verkonsilmukan läpi.

"Se odottaa kevättä", sanoi Melchior Sinclair. "Mutta saapa olla vielä kotvan kärsivällinen."

Kyyhkynen tuli niin säännöllisesti, että hän otti kellon taskustaan ja seurasi sen liikkeitä kello kädessä. Juuri joka kolmas minuutti se pisti päänsä ulos.

"Ei, hyvä ystävä", sanoi hän, "luuletko sinä, että kevät joutuu kolmessa minuutissa? Saatpa oppia odottamaan."

Ja odottaa hän sai itsekin; mutta hänellä oli kyllä aikaa.

Hevoset kaapivat ensin kärsimättömästi lunta, mutta sitten alkoi niitä seisoessa ja päivänpaisteeseen tiiroittaessa raukaista. Ne nojasivat päänsä toisiinsa ja nukkuivat.

Kuski istui jäykkänä pukilla, piiska ja ohjat kädessä, naama suoraan päin aurinkoa, ja nukkui, nukkui niin että kuorsasi.

Mutta tehtaanpatruuna ei nukkunut. Hän ei ollut kuunaan ajatellut vähemmän nukkumista kuin nyt. Harvoin oli hänen ollut rattoisampaa kuin tämän iloisen odotuksen aikana. Marianne oli ollut sairas. Hän ei ollut voinut tulla enemminkin, mutta nyt hän tulee. Kyllä, tietysti hän tulee. Ja kaikki kääntyy jälleen hyvälle tolalle.

Nyhän Marianne ymmärtää, ettei hän ole vihainen hänelle. Hänhän oli tullut itse kuomureellä ja parihevosilla hakemaan.

Tuolla mehiläispesän suulla laudalla istui talitiainen, mielessä oikeat pirun juonet. Sen piti tietävästikin saada murkinansa, ja annas olla, se meni ja nokitti pesänsuuta pienellä terävällä nokallaan. Mutta pesän sisällä riippuivat mehiläiset isona, tummana pussina. Kaikki on siellä ylen ankarassa järjestyksessä, hankkijat jakavat ruokaosuuksia, juomanlaskija juoksee suulta suulle tuoden nektaria ja ambrosiaa. Sisimpänä olevat muuttavat ryömien alinomia paikkoja ulommaisten kanssa, jotta lämmin ja mukavuus jaottuisi tasaisesti.

Silloin he kuulevat talitiaisen nakutuksen, ja koko pesä surisee uteliaisuudesta. Ystäväkö se on vai vihamies? Yhteiskunnallinen vaarako? Kuningattaren omatunto on huono. Hän ei voi odottaa rauhassa. Ovatkohan ne murhattujen kuhnurien haamuja, jotka siellä noin kummittelevat? "Mene ja katso, mikä se on!" hän käskee sisar portinvartijaa. Ja sisar menee. "Eläköön kuningatar!" huutaa hän ja töytää ulos, ja heh, jo on talitiainen hänen niskassaan. Kaula pitkällä ja siivet innosta vavisten se nappaa vartijan, ruhjoo sen, syö sen, eikä kukaan vie sanomaa sen kohtalosta hallitsijattarelle. Mutta talitiainen alkaa koputtaa uudestaan, ja mehiläiskuningatar lähettää ulos uusia portinvartijoita, ja kaikki ne katoavat. Yksikään ei palaa ilmoittamaan, kuka siellä nakutteli. Huu, kamala olo tulee pimeässä pesässä. Kostonhimoiset henget vehkeilevät ulkosalla! Onnellinen, jolla ei olisi korvia! Jospa vain voisi olla utelematta! Jospa voisi vain tynnosti odottaa!

Suuri Melchior Sinclair nauroi niin, että vedet tulivat silmiin, tuolle pesän tuhmalle akkaväelle ja sukkelalle, kellanvihreälle vintiölle pesän suulla.

Ei ole tempu odottaa, kun on varma asiastaan ja kun ajatukset ovat niin rattoisat.

Tuossa tulee suuri talonvahti. Se hiipii aivan varpaittensa kärjillä, se tuijottaa silmillään maata ja heiluttaa hieman häntäänsä, ikäänkuin kulkisi tuiki turhanpäiväisillä asioilla. Mutta yht'äkkiä se alkaa kiireesti kaivaa lunta. Varmaankin on se, vanha liuvari, kätkenyt sinne jotakin väärin anastettua. Mutta juuri kun se kohottaa päätään silmätäkseen, voiko rauhassa nauttia sitä, se ihan nolostuu, kun näkee kaksi harakkaa ihan kuononsa edessä.

"Kotivaras!" sanovat harakat ja näyttävät niin hurskailta kuin itse omatunto. "Me olemme poliiseja. Tänne varastettu tavara!"

"Oh, suu kiinni, rakkarit! Minä olen hovin vouti."

"Than paikallasi", pilkkaavat harakat.

Koira hypähtää niiden kimppuun, harakat pakenevat laiskasti räpytellen. Koira laukkaa perästä, loikkii ja haukkuu. Mutta kun se hätistää toista, on toinen jo pyörähtänyt takaisin. Se lentää koiran kuoppaan, repostelelee lihakimpaletta, mutta ei jaksakaan nostaa. Koira tempaa lihalalansa, pitää sitä kädensä välissä ja puraisee sitä. Harakat istahtavat aivan sen eteen ja latelevat ilkeyksiään. Koira vilkuu niihin katkerasti aterioidessaan, ja kun ne tulevat liian hävyttömiksi, se karkaa ylös ja ajaa ne pois.

Aurinko alkoi vajota lännen vuoria kohti. Suuri tehtaanpatruuna katsoi kelloaan. Se oli kolme. Ja muori, hän oli valmistanut päivällisen kello kahdeksitoista.

Samassa tuli palvelija ulos ja ilmoitti, että Marianne-neiti haluaa puhella hänen kanssaan.

Tehtaanpatruuna otti sudennahkaturkin käsivarrelleen ja nousi loistavalla tuulella portaita.

Kun Marianne kuuli hänen raskaat askeleensa portaissa, hän ei tiennyt vielä, lähtisikö hänen kanssaan kotiin vai ei. Hän tiesi vain, että tämän pitkän odotuksen piti loppua.

Hän oli toivonut kavaljeerien tulevan kotiin, mutta nämä eivät tulleet. Niinpä hänen piti nyt itsensä tehdä loppu tästä. Hän ei sietänyt kauempaa.

Hän oli ajatellut, että isä ajaa vihoissaan takaisin jo viisi minuuttia odotettuaan tai että hän lyö ovet rikki tahi koettaa sytyttää talon tuleen.

Mutta hän istui vain tyynesti reessä ja hymyili ja odotti. Marianne ei nyt häntä vihannut eikä rakastanutkaan. Mutta jokin sisäinen ääni ikäänkuin varoitti häntä antautumasta uudestaan isän valtaan. Ja sitä paitsi hän tahtoi pitää sanansa Göstalle.

Olisipa isä nukkunut, olisipa hän puhunut, olisipa ollut levoton, näyttänyt epäröivän, olisipa hän antanut ajaa kuomut pimentoon! Mutta hän oli vain kärsivällinen ja varma.

Varma, niin tartuttavan varma siitä, että Marianne kyllä tulee, kun hän vain odottaa!

Mariannen päät pakotti. Jokaista hermoa nyiskeli. Hän ei saanut rauhaa, kun tiesi isän yhä olevan siellä. Tuntui kuin isän tahto olisi kahleissa kiskonut häntä portaista alas.

Niinpä hänen piti edes puhella isän kanssa.

Ennen kuin isä tuli antoi Marianne vetää uutimet ikkunoiden edestä ja asettui sohvalle niin, että hänen kasvonsa tulivat täysin päivänvaloon.

Siten hän kai halusi asettaa isänsä jonkinlaiselle koetukselle; mutta Melchior Sinclair oli sinä päivänä merkillinen mies.

Kun hän näki Mariannen, ei hän tehnyt liikettäkään, ei päästänyt huudahdusta. Aivan kuin ei olisi huomannut mitään muutosta hänessä. Marianne tiesi, kuinka isä oli jumaloinut hänen kaunista ulkomuotoaan. Mutta isä ei ilmaissut ollenkaan suruaan. Hän hallitsi täysin itsensä, ettei tekisi tyttäätä murheelliseksi. Tämä tehoi Marianneen. Hän rupesi tajuamaan, miksi äiti yhä isää rakasti.

Isä ei epäröinyt lainkaan. Hän ei ladellut nuhteita eikä puolustuksia.

"Minä käärin sinut sudennahkaturkkiin, Marianne. Se ei ole kylmä. Se on ollut polvillani koko ajan."

Kuitenkin hän meni takan luo ja lämmitti sitä.

Sitten hän auttoi Mariannen nousemaan sohvalta, kietoi turkin hänen ympärilleen, sovitti saalin hänen päähänsä ja hartioilleen, veti kulmat kainaloiden alle ja solmi selkäpuolelta kiinni.

Marianne antoi varustaa itseään. Hän oli aivan omaa tahtoa vailla. Tuntui hyvältä, kun noin vaalittiin, oli suloista, ettei tarvinnut itse tahtoa. Ennen kaikkea hyvä hänestä, joka oli nypitty niin rikki kuin hän, sellaisesta, jolla ei ollut yhtään omaa ajatusta, omaa tunnetta.

Suuri tehtaanpatruuna nosti hänet syliinsä, kantoi hänet rekeen, kohotti kuomun, satoi rekinahkaiset hänen ympärilleen ja ajoi pois Ekebystä. Marianne sulki silmänsä ja huokasi, osaksi mielihyvystä, osaksi kaipauksesta. Hän jätti elämän, todellisen elämän; mutta samapa se hänelle, sellaiselle, joka ei voinut elää, ainoastaan näytellä.

* * * * *

Parin päivän päästä hän sai äidin avulla tavata Göstaa. Gustava-rouva lähetti noutamaan Göstaa sillä aikaa kun tehtaanpatruuna lähti pitkälle kävelyille tukinvetäjien luokse, ja vei hänet Mariannen puheille.

Gösta tuli kamariin, mutta ei tervehtinyt Marianneä eikä puhunut mitään. Hän jäi seisomaan oven suuhun ja katsoi maahan kuin uppiniskainen poika.

"Mutta Gösta", huudahti Marianne. Marianne istui nojatuolissa ja katsoi häneen melkein huvittuneena.

"Niin, Gösta on nimeni."

Hän meni hiljaa Mariannen luo, mutta ei kohottanut silmiään.

"Tule lähemmäksi! Käy polvillesi tähän!"

"Herra Jumala, mitä sellainenkin toimittaa?" huudahti Gösta, mutta totteli.

"Gösta, halusin sanoa sinulle, että oli luullakseni parasta kun tulit takaisin kotiin."

"Sopii toivoa, etteivät he heitä enää neiti Marianneä lumikinokseen."

"Oh, Gösta, etkö pidä enää minusta? Olenko mielestäsi liian ruma?"

Gösta veti hänen päänsä puoleensa ja suuteli häntä, mutta näytti yhtä kylmältä.

Marianneä tämä oikeastaan huvitti. Jos Gösta suvaitsi olla mustasukkainen hänen vanhemmilleen, niin mitäpä siitä. Kaipa se haihtuu. Nyt hän tahtoi voittaa hänet takaisin. Hän tuskin tiesi, miksi hän tahtoi pitää Göstan, mutta hän vain tahtoi. Hän ajatteli, että Göstahan oli kerran saanut hänet vapautetuksi hänestä itsestensä. Gösta oli kai ainoa, joka vieläkin voisi sen tehdä.

Ja nyt hän alkoi puhua, haluten kiihkeästi voittaa hänet takaisin. Hän halusi, ettei hänen tarkoituksenaan ollut jättää häntä iäksi, mutta vähäksi aikaa heidän piti näön vuoksi katkaista suhteensa. Olihan Gösta itse nähnyt, että isä oli mielipuolisuuden partaalla, että äiti oli alinomaisessa hengenvaarassa. Pitihän Göstan ymmärtää, että hänen oli pakko tulla kotiin.

Silloin purkausi Göstan viha sanoiksi. Mariannen ei tarvinnut teeskennellä. Hän ei aikonut kauemmin olla hänen lelunaan. Marianne oli hyljännyt hänet heti kun sai palata kotiin, eikä Gösta voinut rakastaa häntä enää. Kun hän toissapäivänä tuli karhunajosta kotiin ja näki, että Marianne oli mennyt pois jättämättä edes tervehdystä, yhtään sanaa, silloin hyytyi veri hänen suonissaan; hän oli kuolla surusta. Hän ei voinut rakastaa ihmistä, joka oli tuottanut hänelle sellaista tuskaa. Marianne ei ollut muuten koskaan rakastanutkaan häntä. Hän oli kiemailija, joka tahtoi, että joku häntä suuteli ja hyväili, näin täällä kotiseudullakin, siinä totuus.

Luuliko Gösta siis, että Mariannen oli tapana antaa nuorten herrain hyväillä itseään?

Kuinkas muuten, niin Gösta luuli. Naiset eivät ole niin pyhiä kuin näyttävät. Itsekkyyttä ja kiemailua kiireestä kantapäähän. Ah, jos Marianne olisi tiennyt, miltä Göstasta tuntui, kun hän tuli kotiin metsältä! Aivan kuin hän olisi kahlannut jäisessä vedessä. Sitä tuskaa hän ei voi koskaan unohtaa. Se vainoaa häntä koko hänen ikänsä. Hänestä ei tule enää koskaan ihmistä.

Marianne koetti selittää hänelle, miten niin oli käynyt. Hän koetti muistuttaa Göstalle, että oli yhäti hänelle uskollinen.

No, se oli yhdentekevää, sillä nyt ei Gösta enää rakastanut Marianneä. Nyt oli Gösta nähnyt, mikä Marianne oli. Hän oli itsekäs. Marianne ei rakastanut häntä. Hän oli lähtenyt pois jättämättä hänelle tervehdystäkään.

Lakkaamatta toisti Gösta tätä. Marianne melkein nautti kohtauksesta. Suuttua hän ei voinut. Hän ymmärsi Göstan vihan niin hyvin. Toista rikkomustakaan hän ei pelännyt. Viimein hän kumminkin tuli

levottomaksi. Oliko todellakin sellainen muutos Göstassa tapahtunut, ettei hän enää voinut rakastaa?

"Gösta", sanoi hän. "Olinko minä itsekäs, kun menin Sjöhön majuria hakemaan? Muistin kyllä silloin, että siellä oli isoarokkoa. Eikä ole sitä paitsi mukava kulkea ohuissa kengissä pakkasessa ja hangessa."

"Rakkaus elää rakkaudesta, ei ansioista ja hyvistä töistä", sanoi Gösta.

"Sinä tahdot siis, että tästä lähtien olemme vieraat toisillemme, Gösta?"

"Niin tahdon."

"Gösta Berling on hyvin häilyvä."

"Siitähän ne syyttävät minua."

Gösta oli kylmä, oli mahdoton saada häntä lämpenemään, ja oikeastaan oli Marianne vielä kylmempi. Itsetarkastelu vaani ja hymyili pilkallisesti hänen yritellessään näytellä rakastuneen osaa.

"Gösta", sanoi hän ja päätti vielä kerran koettaa. "En ole koskaan ehdoin tahdoin tehnyt sinulle vääryyttä, vaikka siltä näyttäköönkin. Minä pyydän: anna minulle anteeksi."

"En voi antaa sinulle anteeksi."

Marianne tiesi, että jos hänen tunteensa olisi ollut todellinen, hän olisi voittanut Göstan takaisin. Ja hän koetti näytellä intohimoista. Jäiset silmät ivasivat häntä; mutta hän koetti kuitenkin.

Hän ei tahtonut menettää Göstaa.

"Älä mene, Gösta. Älä mene vihaten! Ajattele, kuinka rumaksi minä olen tullut! Kukaan ei voi rakastaa minua enää!"

"En minäkään rakasta", sanoi Gösta. "Saat tyytyä näkemään sydäntäsi poljettavan, sinä niinkuin muutkin."

"Gösta, en ole koskaan voinut rakastaa ketään muuta kuin sinua! Anna anteeksi! Älä hylkää minua! Sinä olet ainoa, joka voit minut vapauttaa omasta itsestäni."

Gösta työnsi hänet luotaan.

"Et puhu totta", sanoi hän jäätävän tynesti. "En tiedä mitä minusta tahdot; mutta näen että valehtelet. Miksi oikeastaan tahdot minua pidättää? Olet niin rikas, ettei sinulta kosijoita koskaan puutu."

Niin sanoen hän meni.

Eikä hän ollut vielä ovea sulkenut, kun kaipausta ja tuskaa kaikessa majesteettillisuudessaan astui Mariannen sydämeen.

Rakkaus, hänen oman sydämensä lapsi, tuli nyt esiin nurkasta, jonne jääsilmät olivat hänet karkottaneet. Hän tuli nyt, tuo ikävöity; liian myöhään. Nyt astui hän esiin, vakaana ja kaikkivaltiaana, ja kaipausta ja tuskaa kantoivat hänen kuningasviittansa lievetä.

Kun Marianne nyt tosiaankin ymmärsi, että Gösta Berling oli hylännyt hänet, hän tunsu aivan ruumiillista tuskaa, niin kauheata, että oli kuin huumeessa. Hän painoi molemmat kätensä sydämelleen ja istui tuntimäärin samalla paikalla, taistellen kynelettömässä surussaan.

Ja hän kärsi itse, eikä se vieras, se näyttelijä. Hän itse juuri.

Miksi hänen isänsä oli tullut ja erottanut heidät toisistaan? Hänen rakkautensahan ei ollut kuollut. Vain ollessaan heikkouden tilassa sairauden jälkeen hän ei ollut tuntenut sen voimaa.

Oi Jumala, Jumala, että hän kadotti hänet. Oi Jumala, että hän oli herännyt niin myöhään!

Ah, hän oli ainoa, hän oli hänen sydämensä valtias! Göstan puolelta hän voi kärsiä kaikkea. Hänen kovuutensa ja pahat sanansa taivuttivat Marianne vain nöyrään rakkauteen. Jos Gösta olisi lyönyt häntä, hän olisi kuin koira ryöminyt hänen luokseen ja suudellut hänen kättään.

Hän ei tiennyt mitä tehdä saadakseen viihdytystä tässä kalvavassa kivussa.

Hän tarttui kynään ja paperiin ja kirjoitti äärettömällä kiireellä. Ensin hän kirjoitti rakkaudesta ja kaipuustaan. Sitten hän pyysi, ei Göstan rakkautta, vaan armoa. Jonkinlaista runoa siitä tuli.

Kun hän lopetti, hän ajatteli, että jos Gösta saisi tämän nähdä, niin varmaan hän toki uskoisi, että Marianne rakasti häntä. No, miksipä hän ei lähettäisi kirjoitustaan hänelle? Seuraavana päivänä hän sen lähettäisi, ja hän uskoi kyllä, että se toisi Göstan hänelle takaisin.

Seuraavana päivänä hän koki sieluntuskaa ja ristiriitain taistelua. Kirjoitettu tuntui hänestä surkealta ja typerältä. Siinä ei ollut loppusointuja eikä mittaa. Se oli paljasta proosaa. Gösta vain nauraisi sellaisille säkeille.

Hänen ylpeytensä heräsi. Jos Gösta ei rakastanut häntä enää, hirvittävää oli silloin alentua hänen rakkauttaan kerjäämään.

Joskus puikahti viisaus sanomaan hänelle, että hänen pitää olla iloinen, kun on päässyt irti Göstasta ja suhteestaan ja kaikista surkeista seurauksista, joita se olisi tuottanut.

Hänen sydämensä kivut olivat kuitenkin niin kauheat, että tunteet lopultakin saivat voiton. Kolme päivää siitä, jolloin hän tietoisesti näki rakkautensa, hän sai pistetyksi säkeensä kuoreen ja kirjoitetuksi Gösta Berlingin nimen siihen. Niitä ei lähetetty kumminkaan. Ennenkuin löysi sopivan kirjeenviejän hän sai kuulla Gösta Berlingistä semmoista uutta, että tajusi, että oli myöhäistä enää voittaa häntä takaisin.

Mutta hänen elämänsä suruksi jäi, ettei hän ollut lähettänyt runoa ajoissa, jolloin vielä olisi ehkä voinut hänet saada.

Kaikki hänen tuskansa kiertyi ja solmiutui tähän: "Kunpa en silloin olisi vitkastellut niin kauan, jos en olisi viivytellyt niin monta päivää!"

Elämän onnen tahi ainakin elämän todellisuuden olisivat ne hankkineet hänelle, nuo kirjoitetut sanat. Hän oli varma, että ne olisivat tuoneet Göstan takaisin hänelle.

Suru teki kuitenkin hänelle saman palveluksen kuin rakkaus. Se teki hänet kokonaiseksi ihmiseksi, kykeneväksi antautumaan niin hyvään kuin pahaan. Kuohuvat tunteet virtasivat vapaasti hänen sielussaan, itsetarkastelun jään ja hyyn niitä estämättä. Niinpä hän tuli, huolimatta rumuudestaan, hyvin rakastetuksi.

Sanotaan kuitenkin, ettei hän koskaan Gösta Berlingiä unohtanut. Hän suri häntä niinkuin surraan hukattua elämää.

Ja hänen runoraukkansa, joita siihen aikaan hyvin paljon luettiin, ovat kauan sitten joutuneet unhoon. Katsellessani niitä nyt ne kumminkin tuntuvat oudon liikuttavilta: ne on piirretty tiheällä, sirolla käsialalla, mutta paperi on jo kellastunut ja muste haalistunut. Koko elämän kaipuu on solmittu noihin poloisiin sanoihin, ja minä kopioin niitä mystillisestä tunteesta vavisten, ikäänkuin niissä piilisi salaisia voimia.

Pyydän teitä lukemaan ne ja ajattelemaan niitä. Ken tietää mikä mahti niillä olisi ollut, jos ne olisi lähetetty? Ovathan ne kyllin kiihkeitä ollakseen todellisen tunteen todistuskappaleita. Ehkä ne olisivat voineet tuoda Göstan takaisin hänelle.

Ne ovat liikuttavia ja helliä avuttoman muodottominkin. Kenpä toivoisi niitä toisenlaisiksi. Kenpä tahtois ne riimin ja mitan kahleihin kurotuiksi, ja kumminkin on niin haikeaa ajatella, että kerran ehkä juuri tuo epätäydellisyys esti häntä lähettämästä niitä ajoissa.

Pyydän lukemaan ne ja rakastamaan niitä. Suuren vaivan ahdistama ihminen on ne kirjoittanut.

Laps, olet lempinyt; koskaan et
nyt rakkauden riemua maistaa saa.
Myrsky on sielusi myllertänyt.
Sa iloitse, rauhan sait!
Ei riemus tornikorkeat kuohut käy.
Sa iloitse, rauhan sait!
Ei syöstä sua tuskien syvyykseen,
ei koskaan, ei!

Laps, olet lempinyt; koskaan ei sun sielusi loimua nyt. Sinä olithan kuin kulo
kuivunut ja hetkeksi liekkihin leimahdit. Tieltä tuhkan ja sauhun tupruavan lens'
taivahan linnut kirkuen pois. Ne palatkoot! Enää sa et palaa, et —

Laps, olet lempinyt; koskaan et nyt rakkauden ääntä kuulla saa! Sun sydämesi voima kuin uupunut laps, joka koulunpenkillään ikävöi ulos vapauteen sekä leikkiin, mut kukaan ei kutsu nyt. Niin on se kuin vartio unhoon jäänyt: ei kutsuta, ei!

Laps, ainoas mennyt on, mennyt kera rakkaus kaikki ja riemu sen. Hän, jota lemmit, kuin neuvonut ois sinut siivin hän ilmoja liitelemään! Jota lemmit, kuin ainoan turvatun paikan kyläss' antanut sulle hän hukkuvass' ois, hän on mennyt, hän joka yksin sydän-uksesi avata ties.

Yhtä ainoista anelen sulta, mun rakkaani: älä koskaan vihallas minua kuormaa; Juur heikoin heikoista maan eikö ole se ihmissydän? Miten voisi se elää viiltävän mietteen alla, että vaivaksi toisen se oisi?

Minun rakkaani, jos sinä surmata mielit,
ei tikari tarpeen, älä osta myrkkyä, köyttäkään!
Mun suo vain tietää, että mun poies sa tahdot
maan vihreän piiristä, valtakunnista elon.
Ja kohta ma hautaani vaivun!

Elon elämän annoit mulle. Rakkauden soit.
Nyt pois otat lahjasi! Oi, hyvin tiedän sen.
Mut vihaksi sit' elä muuta!
Rakas sentään on elo mulle. Se muista, oi!
Mut tiedän: ma kuolen vihan kuorman alle!

Kymmenes luku

NUORI KREIVITÄR

Nuori kreivitär makaa kello kymmeneen aamulla ja haluaa, että joka päivä on tuoretta leipää aamiaispöydässä. Nuori kreivitär harrastaa kehäompelua ja runoutta. Hän ei piittaa kutomisesta eikä ruoanlaitosta. Nuori kreivitär on hemmoteltu.

Mutta nuori kreivitär on iloinen ja antaa ilonsa paistaa kaikkeen ja kaikkialle. Annetaan niin mielellään anteeksi hänen pitkä aamu-unensa ja hänen tuore leipänsä, sillä hän on tavattoman aulis köyhille ja ystävällinen kaikille.

Nuoren kreivittären isä on ruotsalainen aatelismies, joka on asunut koko ikänsä Italiassa, missä häntä on pidättänyt kaunis maa ja kauniin maan kaunis tytär. Kun kreivi Henrik Dohna matkusti Italiaan, hän joutui tämän ylimyksen kotiin, tutustui hänen tyttäriinsä, nai yhden heistä ja toi hänet mukanaan Ruotsiin.

Kreivitär, joka oli aina osannut ruotsia ja oli kasvatettu rakastamaan kaikkea ruotsalaista, viihtyy hyvin karhujen maan perukassa. Hän pyörähtelee niin iloisesti siinä pitkässä huvien katrillissa, joka viuhuu ympäri Lövenin pitkän järven rantoja, että luulisi hänen aina eläneen täällä. Vähän hän tosiaan ymmärtää, mitä on kreivittären arvo. Ei komeuden tavoittelua, ei jäykkyyttä, ei alentuvaa arvokkuutta ole tässä nuorena, iloisessa olennessa.

Vanhat herrat pitivät enimmänsä nuoresta kreivittärestä. Oli merkillistä, millainen menestys hänellä oli näiden piirissä. Kun he näkivät hänet tanssiaisissa, voi olla varma, että he kaikki, niin hyvin Munkerudin laamanni ja Bron rovasti kuin Melchior Sinclairinkin ja Bergan kapteeni, selittivät rouvilleen mitä luottamuksellisimmin, että jos he olisivat tavanneet nuoren kreivittären neljäkymmentä tai kolmekymmentä vuotta sitten...

"Niin, silloin hän tosin ei ollut vielä syntynyt", sanoivat vanhat rouvat.

Ja seuraavalla kerralla nuoren kreivittären tavatessaan kiusottelevat rouvat häntä, että hän ryöstää heiltä vanhain herrain sydämet.

Vanhat rouvat katselevat häntä ikäänkuin huolissaan. He muistavat niin hyvin kreivitär Märthan. Yhtä iloinen ja hyvä ja rakastettu oli hänkin ollut tullessaan ensi kerran Bergaan, ja hänestä oli tullut vain turhamainen ja huvinhaluinen koketti, joka ei nyt voi ajatella mitään muuta kuin huvejansa. "Olisipa hänellä mies, joka panisi hänet työhön!" sanovat vanhat rouvat. "Jospa hän osaisi kutoa kangasta!" Sillä kankaankutominen lohduttaa kaikissa suruissa, se nielee kaikki harrastukset, se on ollut monen naisen

pelastus.

Nuori kreivitär tahtoo mielellään tulla hyväksi perheenäidiksi. Hän ei tiedä mitään parempaa kuin onnellisen vaimon elämä hyvässä kodissa, ja hän tulee usein suurissa pidoissa istumaan vanhusten joukkoon.

"Henrik tahtoisikin niin kovin, että minusta tulisi yhtä hyvä emäntä", sanoo hän, "kuin hänen äitinsä oli. Opettakaa minua kutomaan kankaita."

Silloin huokaavat vanhat rouvat kaksinaisesti: ensiksi Henrik-kreivin tähden, joka voi uskoa, että hänen äitinsä oli kunnan emäntä, ja toiseksi suurien vaikeuksien vuoksi, joihin joutuisi, jos ryhtyisi opettamaan tälle nuorelle, tietämättömälle olennolle niin mutkallisia salaisuuksia. Tarvitsi virkkaa hänelle vain pasmasta ja tutkaimesta, niidestä ja haasta, yksiniitisestä ja kaksivartisesta, niin hänen päänsä jo meni pyörälle; mitä sitten ridantoimikkaasta ja hanhensilmästä ja kilpikankaasta!

Kukaan, joka vain nuoren kreivittären näkee, ei voi olla ihmettelemättä, miksi hän on mennyt tuhmalle Henrik-kreiville.

Voi sitä raukkaa, joka on niin tuhma! Sellaista on aina surku. Ja suurin surku on tyhmyriä, joka elää Vermlannissa.

Jo on monta juttua Henrik-kreivin tuhmuudesta, ja hän on vasta muutamia vuosia kolmannellakymmentä. Kerrotaan esimerkiksi, miten hän muutama vuosi sitten huvitti Anna Stjärnhökiä rekiretkellä.

"Sinä olet kaunis, Anna", hän sanoi.

"Oh, loruja, Henrik."

"Olet kaunein koko Vermlannissa."

"Enpä olekaan."

"Kaunein tällä rekiretkellä sinä ainakin olet."

"Ah, Henrik, en minä ole sitäkään."

"Niin, mutta kyllä sinä ainakin tässä reessä olet kaunein. Sitä et ainakaan voi kieltää."

Ei, sitä ei Anna voinut.

Sillä Henrik-kreivi ei ole kaunis, ei. Hän on yhtä ruma kuin tuhmakin. Sanotaan, että se pää, joka on hänen ohuen kaulansa päässä, on kulkenut perintönä suvussa jo pari sataa vuotta. Sentähden ovat viimeisen perillisen aivot niin lopen kuluneet. "Näkeehän sen, ettei hänellä ole omaa päätä", sanotaan. "Hän on lainannut pään isältään. Hänhän ei uskalla sitä taivuttaa. Pelkää että se putoaa." — "Hänellähän on jo keltainen iho ja ryppyinen otsa. Päätä on varmaankin käyttänyt sekä isä että isoisa. Miksi tukka olisi muutoin niin ohut ja huulet niin verettömät ja leuka niin kiverä?"

Aina hänen ympärillään oli koiranleukoja, jotka puijasivat hänet lausumaan tuhmuuksia ja sitten pistivät ne mieleensä, levittivät ja parantelivat niitä.

Onnekseen hän ei huomaa mitään. Hänen käytöksensä on juhlallista ja arvokasta. Voiko hän aavistaa, etteivät toisetkin olisi sellaisia? Arvokkuus on pinttynyt hänen nahkaansa: hän liikkuu aina samalla tavoin, tikkusuorana, eikä koskaan käännä päätänsä koko ruumiin samalla kääntymättä.

Hän oli tullut kyläilylle Munkerudin laamannin luo joku vuosi sitten. Ratsain hän oli tullut, hänellä oli ollut korkea hattu, keltaiset housut ja välkkyvät saappaat ja niin oli istunut jäykkänä ja uljaana satulassa. Tulo onnistui kyllä. Mutta kun hänen piti lähteä talosta, sattui, että koivukäytävässä oksa pyyhkäisi häneltä hatun päästä. Hän laskeutui maahan, otti hattunsa ja ratsasti taas saman oksan alitse. Taas pyyhkäisi oksa hatun pois. Temppu uudistui neljä kertaa.

Laamanni tuli viimein hänen luokseen ja sanoi: "Eikö veli ensi kerralla voisi ratsastaa oksan ohitse?"

Viidennellä kerralla hän pääsikin onnellisesti oksan ohi.

Mutta asia oli kuitenkin niin, että nuori kreivitär hänen ukon-päästään huolimatta piti hänestä. Eihän neito tiennyt nähdessään hänet Roomassa, että häntä kotimaassa ympäröi moinen tuhmuden marttyyrikunnia. Siellä oli kreivissä ollut ikäänkuin nuoruudenloistetta, ja he olivat yhtyneet toisiinsa kovin romanttisissa oloissa. Tarvitsipa vain kuulla kreivittären kertovan, miten Henrik-kreivin oli täytynyt hänet ryöstää. Munkit ja kardinaalit olivat vihastuneet kauheasti siitä, että kreivitär aikoi

luopua äitinsä uskosta, johon oli ennen kuulunut, ja kääntyä protestantiksi. Koko roskaväki oli kuohuksissaan. Tytön isän palatsia piiritettiin. Roistot ajelivat Henrikiä. Äiti ja sisar rukoilivat häntä luopumaan avioaikeistaan. Mutta hänen isänsä raivostui siitä, että italialainen roskajoukko muka aikoi estää häntä antamasta tytärtään kenelle hän tahtoi. Isä käski Henrik-kreivin ryöstämään tyttärensä. Ja niinpä he, kun oli mahdoton vihkiä heitä kotona väen huomaamatta, niinpä hän ja Henrik hiipivät takakatuja ja kaikkia mahdollisia pimeitä teitä Ruotsin konsulinvirastoon. Ja kun kreivitär siellä oli luopunut katolilaisuudestaan ja tullut protestantiksi, vihittiin heidät tuossa tuokiossa ja lähetettiin kiitävissä matkavaunuissa pohjoiseen. "Siinä ei jouduttu kuuluttamaan eikä muuta, näettekös. Se oli aivan mahdotonta", on nuoren kreivittären tapana sanoa. "Ja olihan tietenkin synkkää, että meidät vihittiin konsulinvirastossa eikä siellä kauniissa kirkossa, mutta muuten olisi Henrik jäänyt ilman minua. Siellä ovat kaikki niin kiivaita, sekä isä että äiti, ja kardinaalit ja munkit, kaikki ovat kiivaita. Siksi sen täytyi käydä niin kovin salaisesti, ja jos väki olisi nähnyt meidän hiipivän kadulle kotoamme, se olisi varmaan tappanut meidät kummatkin — pelastaakseen minun sieluni. Henrik oli tietysti jo kadotettu."

Mutta nuori kreivitär pitää miehestään yhä vielä, heidän tultuaan Borgiin ja rauhallisempaan elämään. Hän rakastaa hänessä vanhan nimen loistoa ja mainehikkaita esi-isiä. Hänestä on suloista nähdä oman läsnäolonsa pehmittävän kreivin synnynnäistä jäykkyyttä ja kuulla, miten kreivin ääni lämpenee heidän puhellessaan keskenään. Ja sitä paitsi kreivi pitää hänestä ja hemmottelee häntä, ja onhan hän nyt kerran naimisissa hänen kanssaan. Nuori kreivitär ei juuri voi ajatellakaan, ettei nainen rakastaisi miestänsä.

Jollakin tavalla kreivi vastaa myöskin hänen miehuuden ihannettaan. Hän on rehellinen ja totuutta rakastava. Hän ei ole koskaan syönyt sanaansa. Kreivittärestä hän on todellinen ylimys.

* * * * *

Maaliskuun kahdeksantena viettää nimismies Scharling syntymäpäiviään, ja silloin nousee väkeä Brobyn ylämäkeä. Ihmisiä idästä ja lännestä, tuttuja ja tuntemattomia, kutsuttuja ja kuokkavieraita tulee tavallisesti silloin nimismiehen taloon. Kaikki ovat tervetulleita. Kaikille on kylliksi ruokaa ja juomaa, ja tanssisalissa on tilaa seitsemän pitäjän tanssihaluisille.

Nuori kreivitär tulee myös, niinkuin hän tulee kaikkialle, missä tanssia ja huvia voi odottaa.

Mutta nuori kreivitär ei tullessaan ole iloinen. Hän ikäänkuin aavistaa, että nyt on hänen vuoronsa tempautua seikkailujen hurjaan ajojahtiin.

Matkalla hän on katsellut laskeutuvaa aurinkoa. Se vaipui alas pilvettömältä taivaalta eikä jättänyt mennessään kultareunoja hattaroihin. Harmaankelmeä hämärä, kylmien myrskypuuskien halkoma, himmensi maan.

Nuori kreivitär katseli, miten päivä ja yö keskenään taistelivat ja miten pelko valtasi kaiken elollisen tuota mahtavain taisteloa katsellessaan. Hevoset leiskoivat nopeammin viimeistä kuormaansa joutuakseen pian suojaan. Hirrenhakkaajat kiiruhtivat kotiin metsästä, piiat karjakartanoista. Pedot ulvoivat metsänrinnassa. Päivä, ihmisten lemmikki, joutui tappiolle.

Valo sammui, värit vaalenivat. Kylmää ja rumaa oli kaikki mitä hän näki. Mitä hän oli toivonut, mitä rakastanut, mitä tehnyt, kaikki näytti hänestä verhoutuvan harmaaseen hämärän huntuuun. Se oli väsymyksen, tappion, voimattomuuden hetki hänelle niinkuin koko luonnolle.

Hän ajatteli, että hänen oma sydämensä, joka nyt räiskyvässä riemussaan verhosi elämän purppuralla ja kullalla, ehkä kerran kadottaa voimansa eikä jaksa enää valaista hänen maailmaansa.

"Oi, avuttomuus, oman sydämeni voimattomuus!" sanoi hän itsekseen. "Tukahduttavan harmaan hämärän jumalatar, kerran olet sinä sieluni valtiatar. Silloin näen elämän rumana ja harmaana, jollaista se kenties onkin, silloin tukkani valkenee, selkäni koukistuu, aivoni lamautuvat."

Samassa kiepahti reki nimismiehen pihaan, ja kun nuori kreivitär juuri nosti silmänsä, sattui hänen katseensa sivurakennuksen rautaristikkoiseen ikkunaan, ja hän näki sen takana tuimat ihmiskasvot.

Ne olivat Ekebyn majurinrouvan kasvot, ja nuori kreivitär tunsi, että nyt oli hänen iltainen ilonsa turmeltu.

Käyhän hyvin laatuun olla iloinen, kun ei surua näe, vaan kuulee vain siitä puhuttavan kuin muukalaisesta vieraalla maalla. Pahempi on säilyttää sydämensä iloa seistessään silmätysten yömustan, tuimasti tuijottavan tuskan kanssa.

Kreivitär tietää kyllä, että nimismies Scharling on pannut majurinrouvan putkaan ja että tämä joutuu

tutkittavaksi niiden väkivaltaisuuksien tähden, jotka hän sai aikaan Ekebyssä sinä yönä, jolloin ne suuret tanssiaisheet olivat. Mutta hän ei juuri ajatellut, että majurinrouvaa pidettäisiin nimismiehen talossa ja niin lähellä tanssisalia, että sieltä saattoi silmäillä hänen huoneeseensa; niin lähellä, että hän varmaan kuuli tanssimusiikin ja iloisen hälinän. Ja nyt ryöstää majurinrouvan ajattelemisen kreivittäreltä kaiken ilon.

Nuori kreivitär tanssii kyllä sekä valssit että katrillit. Hän liehuu kyllä sekä menuetissa että angleesissa, mutta jokaisen tanssin loputtua hänen täytyy hiipiä ikkunaan katselemaan pihan toiseen laitaan, sivurakennukseen. Kynttilä palaa majurinrouvan ikkunassa, ja kreivitär näkee tämän käyskentelevän edestakaisin huoneessa. Hän ei näytä lepäävän hetkeäkään, vaan kävelee lakkaamatta.

Kreivitär ei nyt iloitse tanssista. Hän ajattelee vain, että majurinrouva kävelee edestakaisin vankilassaan kuin häkkiin pantu villipeto. Hän ihmettelee, miten kaikki muut voivat tanssia. Varmaan siellä on monta, joiden mieltä ahdistaa yhtä paljon kuin hänenkin, kun tietävät majurinrouvan olevan niin lähellä, ja kumminkaan ei kukaan ilmaiseksi ajatustaan. Vermlannissa asuu suvaitsevaista kansaa.

Mutta aina kun hän katsoo ulos, liikkuvat hänen jalkansa tanssissa raskaammin, ja nauru on jähmettyä hänen kurkkuunsa.

Nimismiehen rouva tarkkaa häntä, kun hän ulos nähdäkseen pyyhkii huurua ikkunanruudusta, ja tulee hänen luokseen.

"Sellaista kurjuutta! Voi miten kurjaa tämä on!" kuiskaa hän kreivittärelle.

"Minusta on melkein mahdotonta tanssia tänä iltana", kuiskaa kreivitär puolestaan.

"Tanssiaisheet eivät nyt olekaan minun tahdostani, kun hän on tuolla vankina", vastaa rouva Scharling. "Hän on ollut Karlstadissa koko ajan vangitsemisesta lähtien. Nyt tulee pian tutkinto, ja senvuoksi hänet tuotiin tänään tänne. Emme voineet panna häntä käräjätalon viheliäiseen putkaan, vaan sijoitimme hänet sivurakennuksen kutomahuoneeseen. Hän olisi saanut olla vierashuoneessani, kreivitär, jollei tämä vierasjoukko olisi tullut juuri tänään. Kreivitär tuskin tuntee häntä, mutta hän on ollut kuin meidän kaikkien äiti ja kuningatar. Mitä hän ajatteleekaan meistä, kun me täällä tanssimme hänen itsensä ollessa niin suuressa hädässä. Hyvä on, että useimmat eivät tiedä hänen olevan siellä."

"Häntä ei olisi pitänyt vangitakaan", sanoo nuori kreivitär ankarasti.

"Niin, se on ihan totta, kreivitär, mutta ei ollut muuta keinoa, jos mieli välttää pahempia onnettomuuksia. Ei ollut ketään, joka paheksui sitä, että hän pani omat olkiaumansa tuleen ja tahtoi karkottaa kavaljeerit, mutta majurihan samoili ajelemassa häntä. Jumala tietää, mitä majuri olisi hänelle tehnyt, jos häntä ei olisi pantu kiinni. Scharling on saanut paljon ikävyyksiä siitä, että vangitsi majurinrouvan. Yksinpä Karlstadissakin oltiin häneen tyytymättömiä, kun hän ei painanut Ekebyn tapahtumia villaisella; mutta hän teki minkä parhaaksi näki."

"Mutta nyt hänet tuomitaan rangaistukseen", sanoi kreivitär.

"Oh ei, kreivitär, ei häntä tuomita. Ekebyn majurinrouva pääsee kyllä vapaaksi, mutta jo tämäkin, mitä hän on saanut näinä päivinä kestää, on hänelle liikaa. Hän tulee varmaan hassuksi. Arvaattehan, kuinka niin ylpeä rouva voisi alistua kohdeltavaksi kuin rikollinen! Minusta olisi ollut parasta, että hän olisi saanut olla vapaana. Hän olisi ehkä itse välttänyt vaaran."

"Päästäkää hänet vapaaksi", sanoo kreivitär.

"Sen kyllä voi tehdä kuka muu tahansa paitsi nimismies ja hänen vaimonsa", kuiskaa rouva Scharling. "Täytyyhän meidän vartioida häntä, meidän. Ja erityisesti tänä yönä, jolloin täällä on niin monta hänen ystävänsä, istuu kaksi miestä vartioimassa hänen oveaan, joka on lukittu ja salvattu niin, ettei kukaan voi päästä hänen luokseen. Mutta jos joku päästäisi hänet sieltä, kreivitär, niin kyllä sekä Scharling että minä olisimme iloisia."

"Enkö minä saa mennä hänen luokseen?" kysyy nuori kreivitär.

Rouva Scharling ottaa innokkaasti häntä ranteesta ja vie hänet salista. Eteisessä he pistävät hartioilleen saalit, ja niin he kiiruhtavat pihan poikki.

"Ei ole varmaa, puhuuko hän edes meille", sanoo nimismiehen rouva. "Mutta saahan hän kumminkin nähdä, ettemme ole unohtaneet häntä."

He tulevat rakennuksen ensimmäiseen huoneeseen, jossa nuo kaksi miestä istuvat vartioimassa salvattua ovea, ja pääsevät esteittä majurinrouvan luo. Tämä on suuressa huoneessa, joka on täynnä kangaspuita ja muita työkaluja. Huone on oikeastaan kutomakamari, mutta sen ikkunassa on

rautaristikko ja ovesa vankat lukot, niin että sitä hätätilassa voi käyttää putkana.

Majurinrouva jatkoi kävelyään tuskin osoittamatta heille huomiota.

Hän on pitkällä matkalla, ollut jo monta päivää. Hän ei muista muuta kuin että hän astuu vain niitä kahtakymmentä peninkulmaa äitinsä luo, joka elelee kaukana Älfdalin metsissä häntä odottaen. Hänellä ei ole aikaa levätä. Tavaton kiire hänellä on. Hänen äitinsä on yli yhdeksänkymmenen vanha. Hän kuolee varmaan pian.

Hän on mitannut lattian pituuden kyynäräkepillä, ja nyt hän laskee kerrat yhteen, kyynärät syliksi ja sylet puolipeninkulmiksi ja kokopeninkulmiksi.

Raskaalta ja pitkältä hänestä tuntuu tämä kulku eikä hän kumminkaan uskalla levätä. Hän kahlaa syvissä kinoksissa. Hän kuulee kulkiessaan metsien ikuisen huminan yllään. Hän huohtaa suomalaisen pirtissä ja hiilenpolttajan risumajassa. Joskus, kun ei ole yhtään ihmistä peninkulmain taipaleella, hänen täytyy katkoa oksia alleen ja levähtää kaatuneen kuusen juurikon suojassa.

Ja vihdoinkin hän on päässyt perille, taivaltanut kaksikymmentä peninkulmaa, metsä aukenee, ja punaiset asuinrakennukset kyyhöttävät lumisen pihan ympärillä. Klara-joki virtaa ohi vaahtona pärskyen, useina pieninä koskina, ja tästä tutusta pauhusta hän kuulee, että on kotona. Ja hänen äitinsä, nähdessään hänen tulevan kerjäläisenä, kuten oli tahtonutkin, tulee häntä vastaan.

Kun majurinrouva on päässyt niin pitkälle, hän nostaa aina päätään, katsoo ympärilleen, näkee suljetun oven ja muistaa missä on.

Silloin hän ajattelee, että hulluksiko hän on tulemaisillaan, ja istuu miettimään muuta ja lepäämään. Mutta hetken perästä hän on taas matkalla, hän laskee kyynäristä puoli- ja kokopeninkulmia, lepää hetkisen suomalaisten tuvissa eikä makaa yöllä eikä päivällä ennen kuin on kulkenut nuo kaksikymmentä peninkulmaa.

Koko vankeutensa aikana hän ei ole juuri ollenkaan nukkunut.

Ja naiset, jotka tulivat hänen luokseen, katsovat häntä tuskaisina.

Nuori kreivitär muistaa sittemmin hänet aina sellaisena kuin hän oli siellä kävellessään. Hän näkee hänet usein unissaan ja herää näystäään kyyneleisin silmin ja valitus huulillaan.

Vanhus on surkeasti mennyt alaspäin, tukka näyttää ohuelta, ja irtonaisia hiustupsuja siirtää hänen vähäisestä palmikostaan. Kasvot ovat raukeat ja painuneet, rääsyiset vaatteet riippuvat rumasti hänen yllään. Mutta kaikesta huolimatta hänessä on niin paljon ylevää, käskyillään kaikki alistavaa valtiatarta, ettei hän herätä ainoastaan sääliä, vaan myöskin kunnioitusta.

Mutta kaikkein selvimmin muisti kreivitär hänen silmänsä, jotka olivat kuoppiinsa painuneet ja omiin mietteihinsä kääntyneet ja joista ei vielä ollut kaikki järjen valo sammunut, vaikka oli melkein sammumaisillaan, ja joissa vaani syvällä sellainen hurjuuden kipinä että kauhistutti ja pelotti, että vanhus tuossa tuokiossa hyökkää kimppuun, puree hampaillaan, kynsii sormillaan.

He ovat nyt seisoneet siellä kotvan aikaa, kun majurinrouva yht'äkkiä pysähtyy nuoren kreivittären eteen ja katsoo häntä hyvin ankarasti. Kreivitär peräytyy askelen ja tarttuu rouva Scharlingia käsivarteen.

Majurinrouvan kasvot elostuvat yht'äkkiä ja selkenevät, hänen silmänsä katsovat maailmaan täysin tajuisesti.

"Oh, ei, ei", hän sanoo hymyillen, "niin hullusti ei toki ole laita, rakas nuori rouva."

Hän pyytää nyt heitä istumaan ja istuu itsekin. Hänen kasvoilleen tulee entinen komea ilme, samanlainen kuin Ekebyn suurissa kemuissa ja kuninkaan tanssiaisissa Karlstadin maaherrankartanossa. Toiset unohtavat rääsyt ja vankilan ja näkevät ainoastaan Vermlannin ylpeimmän ja rikkaimman naisen.

"Rakas kreivittäreni", hän sanoo. "Mikä saattaa teidät keskeyttämään tanssinne ja tulemaan minunlaiseni yksinäisen mummon luo? Taidatte olla varsin hyvä."

Elisabet-kreivitär ei voi vastata. Liikutus tukkii hänen äänensä. Rouva Scharling vastaa hänen puolestaan, ettei kreivitär ole voinut tanssia ajatellessaan majurinrouvaa.

"Rakas rouva Scharling", vastaa majurinrouva, "olenkin minä jo niin surkealla tolalla, että häiritseen nuorten ilonpitoa? Ette saa itkeä minun vuokseni, nuori kreivitär", hän jatkoi. "Olen vanha, ilkeä nainen, joka ansaitseen kohtaloni. Teidän mielestänne ei kai tee oikein se, joka lyö äitiään?"

"Ei, mutta..."

Majurinrouva keskeyttää hänet ja pyyhkäisee hänen otsaltaan kiharaisen, vaalean tukan.

"Lapsi, lapsi", hän sanoo, "miten te saatoitte ottaa tuhman Henrik Dohnan?"

"Mutta minä rakastan häntä."

"Näen miten on, näen miten on", sanoo majurinrouva. "Kiltti lapsi, eikä muuta: itkee surullisten ja nauraa iloisten kanssa. Ja pakostakin sanoo 'jaa' ensimmäiselle, joka sanoo: 'Minä rakastan sinua!' Niin, niinpä niin. Menkää nyt takaisin ja tanssikaa, rakas nuori kreivitär. Tanssikaa te vain ja olkaa iloinen. Teissä ei ole pahuutta."

"Mutta minä tahtoisin tehdä jotain teidän hyväksenne, majurinrouva."

"Lapseni", sanoo majurinrouva juhlallisesti, "Ekebyssä asui vanha nainen, jolla oli taivaan tuuletkin vankinaan. Nyt hän on itse vankina, ja tuulet irrallaan. Onko ihme, että myrsky maassa mylvii?"

"Minä, joka olen vanha, näin sen jo ennen. Tunsin sen. Tiedän, että Jumalan jyriävä myrsky tulee päällemme. Milloin se suhisee suurissa valtakunnissa, milloin viuhuu pienten syrjäisten yhteiskuntain kimpussa. Jumalan myrsky ei unohda ketään. Se kohtaa niin suuria kuin pieniä. On komeaa, tuo Jumalan myrskyn tulo."

"Jumalan myrsky, sinä siunattu Herran ilma, puhalla maassa! Äännet ilmassa, äännet maassa, kaikukaa ja kauhistakaa! Tehkää Jumalan myrsky jyriäväksi! Tehkää Jumalan myrsky hirvittäväksi! Kiitäkööt myrskynpuuskat maassa, syöksykööt horjuviin seiniin, murtakoot lukot, jotka ovat ruostuneet, ja huoneet, jotka kallistuvat kaatuakseen."

"Kauhu on täyttävä maan. Pienet linnunpesät putoavat oksainsa varasta puista maahan. Haukanpesä honganlatvasta putoaa suurella pauhulla alas, ja huuhkajankin pesään, vuorenrotkoon, sähisee tuuli lohikäärmeenkielin."

"Me luulimme, että meillä on kaikki hyvin täällä; mutta niin ei ollut. Jumalan myrskyä tarvitaan. Minä ymmärrän sen enkä valita. Tahtoisin vain mennä äitini luo."

Hän painuu yht'äkkiä kyyryyn.

"Mene nyt, nuori nainen", hän sanoo. "Minulla ei ole enää aikaa. Minun täytyy lähteä. Menkää nyt ja varokaa niitä, jotka ratsastavat myrskypilvillä!"

Ja sitten hän alkaa taas vaelluksensa. Piirteet höltyvät, katse kääntyy sisäänpäin. Kreivittären ja rouva Scharlingin täytyy jättää hänet.

Heti kun he ehtivät takaisin tanssijain joukkoon, menee nuori kreivitär Gösta Berlingin luo.

"Tuon teille, herra Berling, terveisiä majurinrouvalta", hän sanoo. "Hän odottaa, että herra Berling laskee hänet vankeudesta."

"Saapa sitten odottaa, kreivitär."

"Oi, auttakaa häntä, herra Berling!"

Gösta silmäilee eteensä synkästi. "Ei", sanoo hän, "miksi minä auttaisin häntä? Mistä minä olen hänelle kiitollisuuden velassa? Kaikki, mitä hän on tehnyt hyväkseni, on ollut turmiokseni."

"Mutta, herra Berling..."

"Jos häntä ei olisi ollut", sanoo Gösta kiivaasti, "makaisin nyt tuolla ikuisten metsien helmassa. Olenko minä velvollinen uskaltamaan henkeni hänen tähtensä siksi, että hän teki minusta Ekebyn kavaljeerin? Luuleeko kreivitär, että siitä virasta suurta kunniaa koituu?"

Nuori kreivitär kääntyy hänestä vastaamatta. Hän on vihainen.

Hän palaa paikalleen, katkeroituneena kavaljeereihin. Tänne he ovat tulleet walt-torvineen ja viuluineen ja aikovat antaa käyrien hangata kieliä, kunnes jouhet kuluvat poikki, ajattelematta, että ilon soitto kuuluu pihan yli vangin viheliäiseen huoneeseen. Tänne he tulevat tanssimaan anturansa tomuksi eivätkä ajattele, että heidän vanha hyväntekijänsä voi nähdä heidän varjojensa leijailevan ohi huuruisten ruutujen! Ah, miten maailma tuli harmaaksi ja rumaksi! Ah, minkä varjon hätä ja kovuus

heitti nuoren kreivittären sieluun!

Hetken päästä tulee Gösta pyytämään häntä tanssiin. Kreivitär kieltäytyy jyrkästi.

"Ettekö tahdo tanssia minun kanssani, kreivitär?" kysyy Gösta ja tulee hyvin punaiseksi.

"En teidän enkä muidenkaan Ekebyn kavaljeerien", hän sanoo.

"Emme siis ole sen kunnian arvoisia?"

"Se ei ole mikään kunnia, herra Berling. Mutta minua ei huvita tanssia sellaisten kanssa, jotka unohtavat kaikki kiittollisuuden käskyt."

Gösta on jo pyörähtänyt kantapäillään. Tämän kohtauksen moni kuulee ja näkee. Kaikki myöntävät kreivittären olevan oikeassa. Kavaljeerien kiittämättömyys ja sydämettömyys majurinrouvaa kohtaan on herättänyt yleistä suuttumusta.

Mutta niinä päivinä on Gösta Berling vaarallisempi kuin metsän peto. Aina siitä lähtien kun hän tuli kotiin karhunajosta ja näki Mariannen menneen, on hänen sydämensä ollut kuin arka haava. Häntä haluttaisi tehdä jollekin veristä vääryyttä ja levittää laajalti surua ja tuskaa.

Jos kreivitär niin tahtoo, hän sanoo itsekseen, tapahtukoon niin kuin hän tahtoo. Mutta älköön kreivitär yrittäkökään säästää omaa nahkaansa. Nuorta kreivitärtä miellyttävät naisenryöstöt. Hän saa nyt toteuttaa mielitekonsa. Gösta Berling on perin halukas pieneen seikkailuun. Kahdeksan päivää hän on kantanut surua naisen vuoksi. Se jo riittää. Hän kutsuu puheilleen Beerencreutzin, everstin, ja Kristian Berghin, vahvan kapteenin, ja hitaan Kristoffer-serkun, joka ei ikinä siekaile heittäytyä hurjapäiseen seikkailuun, ja neuvottelee heidän kanssaan, miten kavaljeerirakennuksen loukattu kunnia on kostettava.

Sitten loppuvat pidot. Pitkä jono rekiä ajetaan pihalle. Herrat vetävät turkit yllensä. Naiset etsivät vaatteitaan pukuhuoneen toivottomasta sekamelskasta.

Nuori kreivitär pitää kiirettä päästäkseen jo näistä inhottavista tanssiaisista. Hän joutuu naisista ensimmäisenä valmiiksi. Hän seisoo hymyillen keskellä naistenhuoneen lattiaa ja katsoo muiden lähtötouhua, kun yht'äkkiä ovi aukeaa ja Gösta Berling seisoo kynnyksellä.

Miehillä ei tietenkään ole oikeutta tunkeutua tähän huoneeseen. Vanhat rouvat seisovat siellä vähine hiuksineen, pantuaan koristavat myssynsä pois. Ja nuoret ovat kääntäneet hameensa helmat turkin alle, etteivät jäykät volangit rutistuisi matkalla.

Mutta hillitsevistä huudoista välittämättä hyökkää Gösta Berling kreivittären luo ja tempaa hänet.

Ja hän nostaa hänet käsivarsilleen ja ryntää kamarista eteiseen ja sieltä portaille.

Eivät voi ällistyneiden naisten huudot pysähdyttää häntä. Kun he juoksevat perästä, he näkevät vain, miten hän viskautuu rekeensä kreivitär sylissä.

He kuulevat kuskin piiskanläiskeen ja näkevät hevosen porhaltavan laukkaan. He tuntevat kuskin — se on Beerencreutz. He tuntevat hevosen — se on Don Juan.

Ja kreivittären kohtalosta kovin huolissaan he huutavat herroja.

Ja nämä eivät hukkaa aikaa moniin kysymyksiin, vaan syöksyvät rekiinsä. Ja kreivi etunenässä he ajavat takaa naisenryöstäjiä.

Mutta Gösta Berling kellettä reessä pitäen kiinni nuorta kreivitärtä. Surut kaikki hän on unohtanut, ja seikkailun juovuttavasta riemusta huimana hän laulaa täyttä kurkkua laulua rakkaudesta ja ruusuista.

Aivan rintaansa vasten hän puristaa kreivitärtä; mutta kreivitär ei yritäkään paeta. Hänen kasvonsa lepäävät valkeina ja jäykistyneinä Göstan rintaa vasten.

Ah, mitä tulee miehen tehdä, kun häntä liki on naisen kalpeat, avuttomat kasvot, kun mies näkee vaalean tukan, joka tavallisesti varjostaa valkeata, loistavaa otsaa, mutta on nyt syrjään häilähtänyt, ja kun silmäluomet ovat raskaasti sulkeutuneet peittäen harmaiden silmien veitikkakimelteen.

Mitä tulee miehen tehdä, kun punaiset huulet vaalenevat hänen silmiensä edessä?

Suudella, tietysti suudella noita vaalenevia huulia, noita suljettuja silmiä, tuota valkoista otsaa.

Mutta silloin herää nuori nainen. Hän tahtoo kimmahda pois. Hän on kuin viritetty jousi. Ja Göstan

on kamppailtava kaikin voimin, ettei toinen pääsisi heittäytymään reestä, kunnes hän on saanut kreivittären kukistettuna ja vapisevana vaipumaan reen toiseen nurkkaan.

"Katso", sanoo Gösta silloin aivan tynesti Beerencreutzille. "Kreivitär on kolmas, jota Don Juan ja minä viemme tänä talvena. Mutta ne toiset riippuivat suudellen kaulassani, kun tämä taas ei tahdo antaa minun suudella eikä tanssiakaan kanssaan. Tuletkos hullua hurskaammaksi noista naisista, Beerencreutz?"

Mutta Göstan ajaessa pihasta ja naisten kirkuessa ja huudellessa hädissään ja touhuissaan joutuivat majurinrouvaa vartioivat miehet ihmeisiinsä.

"Mikäs nyt on?" he ajattelivat. "Mistä moinen kirkuminen?"

Samassa lyödään ovi auki, ja ääni huutaa heille:

"Hän on poissa! Nyt se vie häntä."

He ulos, juosten kuin hullut, ajattelematta, majurinrouvako vai kuka se oli poissa. Onnikin suosi heitä, niin että he pääsivät erääseen ohikiitävään rekeen. Ja he ajoivat pitkän aikaa, ennen kuin saivat tietää, ketä ajettiin.

Mutta Bergh ja Kristoffer-serkku menivät aivan rauhassa vankilan ovelle, mursivat lukon ja avasivat oven.

"Majurinrouva on vapaa", he sanoivat.

Hän tuli ulos. He seisoivat suorina kuin puikot oven kahden puolen, katsomatta häneen.

"Majurinrouvaa odottaa hevonen ja reki pihalla."

Hän meni silloin ulos, istuutui rekeen ja ajoi tiehensä. Kukaan ei ajanut häntä takaa. Kukaan ei edes tiennyt minne hän meni.

Brobyn mäeltä rientää Don Juan Lövenin jääpeittoiselle pinnalle. Uljas juoksija kiittää kuin lentämällä.

Raikas jääkylmä ilma viuhuu ajajien poskilla. Kulkuset helkkyvät. Tähdet ja kuu välkkyvät. Lumi lepää sinivalkoisena ja loistaa omaa valoaan.

Gösta tuntee runollisten ajatusten heräävän mielessään. "Beerencreutz", hän sanoo, "katso, tämä on elämää. Niinkuin Don Juan kiittää pois tätä nuorta naista vieden, niin kiittää myös aika vieden ihmistä. Sinä olet välttämättömyys, joka ohjaat matkaa. Minä olen himo, joka vangitsen tahdon. Ja niin temmatahan hän, tuo voimaton, yhä syvemmälle alas."

"Älä lörpöttele!" karjaisee Beerencreutz. "Nyt ne tulevat perästä."

Ja viuhuvilla piiskanlyönneillä hän kiihoittaa Don Juania yhä hurjempaan vauhtiin.

"Siellä sudet, täällä saalis!" huudahtaa Gösta. "Don Juan, poikani, kuvittele olevasi nuori hirvi. Syöksy viidakon läpi, kahlaa rämeen poikki, hyppää tunturin selkään ja sieltä alas kirkkaaseen järveen, ui yli, pää uljaasti koholla, ja katoa, katoa tiheään kuusikon pelastavaan pimeään! Juokse, Don Juan, vanha naisrosvo! Juokse kuin nuori hirvi!"

Riemu täyttää hänen hurjan sydämensä vauhdin tuoksinassa. Riemulaulua ovat hänestä vainoojien huudot. Riemu täyttää hänen hurjan sydämensä, kun hän tuntee kreivittären ruumiin tutisevan pelosta, kun hän kuulee hänen hampaittensa kalinan.

Yht'äkkiä irtautuu rautainen kierre, jossa hän on pitänyt kreivitärtä. Hän nousee pystyyn reessä ja heiluttaa lakkiaan.

"Minä olen Gösta Berling", huutaa hän, "kymmenen tuhannen suutelon, kolmentoista tuhannen lemменkirjeen herra. Eläköön, Gösta Berling! Ottakoon kiinni ken saa!"

Ja seuraavassa silmänräpäyksessä hän kuiskaa kreivittären korvaan:

"Eikö vauhti ole hyvä? Eikö tämä ole kuninkaallinen matka? Lövenin takana Venern. Venernin takana meri, loppumattomiin aavaa lakeutta, kirkasta, sinimustaa jäätä, ja sen tuolla puolen säteilevä maa. Jylisevä ukkonen jäätyvän jään alla, vimman huudot takanamme, tähdet yllämme lentävät ja kulkuset edessämme kilisevät! Eteenpäin! Yhä eteenpäin! Haluttaako teitä, nuori, kaunis naiseni, kokea matkan hurmaa?"

Hän oli päästänyt kreivittären irti. Kreivitär sysää hänet kiivaasti luotaan.

Seuraava hetki näkee Göstan polvillaan hänen edessään.

"Olen raukka, raukka. Teidän ei olisi pitänyt, kreivitär, ärsyttää minua. Seisoitte siellä niin ylpeänä ja hienona ettekä luullut, että kavaljeerin koura koskaan yltyä teihin. Taivas ja maa rakastaa teitä. Teidän ei pitäisi lisätä niiden kuormaa, joita taivas ja maa halveksivat."

Hän tempaa kreivittären kädet ja painaa ne kasvoilleen.

"Jospa edes tietäisitte", sanoo hän, "miltä tuntuu olla hylätty. Ei silloin kysy mitä tekee. Ei, silloin ei kysy."

Samassa hän huomaa, ettei kreivittärellä ole käsineitä. Hän sieppaa silloin isot rukkaset taskustaan ja pistää ne hänen käteensä.

Niin hän rauhoittuu täydellisesti. Hän laittautuu oikeaan asentoon ja istuu nuoresta kreivittärestä niin kaukana kuin mahdollista.

"Teidän ei tarvitse pelätä, kreivitär", hän sanoo. "Ettekö näe mihin tulemme? Tottahan ymmärrätte, ettemme me toki tohdi tehdä teille mitään pahaa."

Kreivitär, joka oli ollut kerrassaan suunniltaan kauhusta, näkee nyt, että he ovat jo järven toisella puolella ja että Don Juan vetää rekeä Borgin jyrkkää ylämäkeä.

He pysähtyvät kreivinkartanon portaiden eteen ja antavat nuoren kreivittären nousta reestä oman kotinsa ovelle.

Mutta kun palvelijat, jotka pihalle kiiruhtavat, ympäröivät kreivittären, hän tointuu ja tulee rohkean maltikkaaksi.

"Pidä huolta hevosesta, Andersson!" hän sanoo kuskille. "Nämä herrat, jotka ovat kyydinneet minua kotiin, ovat varmaankin hyviä ja astuvat hetkiseksi sisään. Kreivi tulee pian."

"Kuten kreivitär tahtoo", sanoo Gösta ja nousee heti reestä. Beerencreutz heittää ohjakset kädestään empimättä silmänräpäystäkään. Mutta nuori kreivitär käy edeltä ja pyytää heitä saliin, voimatta tuskin salata kostoniloaan.

Kreivitär oli tosiaan luullut, että kavaljeerit epäröisivät odottaa hänen miestänsä.

He eivät kai tienneet, kuinka ankara ja oikeudenmukainen mies hän oli. He eivät pelänneet tilintekoa, mihin joutuisivat väkivaltaisesti ryöstettyään kreivittären ja pakotettuaan hänet ajamaan reessään. Hän halusi kuulla, miten kreivi kieltää heitä koskaan enää astumasta loukatun naisen kodin kynnyksen yli.

Hän halusi nähdä, kuinka kreivi käskee palvelijat ajamaan kavaljeerit ulos miehinä, joille he eivät enää koskaan saa avata Borgin portteja. Hän halusi kuulla kreivin lausuvan halveksimisensa, ei ainoastaan siitä, mitä he olivat tehneet hänelle, vaan myös vanhan majurinrouvan, heidän hyväntekijänsä, kohtelusta.

Kreivi, joka oli hänelle pelkkää hellyyttä ja kunnioitusta, hän on hänen vainoojilleen niin ankara kuin he ansaitsevatkin. Rakkaus sytyttää tuleksi kreivin sanat. Hän, joka suojeli ja kunnioitti häntä hienompana kaikkia muita olentoja, hän ei salli, että raa'at miehet iskevät häneen kuin petolinnut varpuseen. Kreivitär hehkui kostonhimoa.

Beerencreutz, tuuhea- ja valkoviiksinen eversti, astui pelotta ruokasaliin ja meni takkavalkean eteen, jonka aina piti olla sytytettynä, kun kreivitär tuli vieraisilta kotiin.

Gösta jäi pimeään ovenpieleen ja katseli vaieten kreivittärtä, kun palvelija auttoi hänen yltään päällysvaatteita. Siinä istuessaan ja katsellessaan tätä nuorta naista hän tuli niin iloiseksi, ettei vuosikausiin ollut tuntenut sellaista. Hänestä tuntui selvältä, hänestä oli niin varmaa kuin ilmestys, vaikka hän ei ymmärtänyt, miten oli sen keksinyt, että kreivittärellä oli ylen ihana sielu.

Yhä, yhä se oli sidottu ja uinui, mutta se oli kyllä pääsevä esille. Hän tuli sangen iloiseksi huomattuaan sen suuren puhtauden ja hurskauden ja viattomuuden, joka oli kreivittären sisimpänä. Häntä melkein nauratti kreivitär, joka oli niin vihaisen näköinen ja seiso siinä hehkuvien poskin ja kulmat rypyssä.

"Sinä et tiedä, miten lempeä ja hyvät olet", hän ajatteli.

Se hänen olentonsa puoli, joka ilmenee aistimaailmalle, ei tee koskaan hänen sisäiselle minuudelleen oikeutta, ajatteli Gösta. Mutta Gösta Berlingin täytyi tästä hetkestä olla hänen palvelijansa, niinkuin

täytyy palvella kaikkea kaunista ja jumalaista. Niin, ei ollut syytä katua, että hän äsken oli kohdellut kreivitärtä niin väkivaltaisesti. Jollei kreivitär olisi pelännyt niin kovin, jollei hän olisi sysännyt häntä luotaan niin kiivaasti, jollei Gösta olisi nähnyt, että hänen koko olentonsa kuohahti Göstan raakuuden tähden, niin ei Gösta koskaan olisi saanut tietää, kuinka hieno ja jalo henki kreivittäressä asui.

Hän ei olisi voinut sitä ennen uskoa. Kreivitärhän oli vain näyttänyt tanssinhaluaan ja iloisuuttaan. Ja olihan hän mennyt tuolle tuhmalle Henrik-kreiville.

Niin, nyt hän olisi kreivittären orja aina kuolemaansa: koira ja orja, Kristian-kapteenin sanoin, juuri koira ja orja.

Hän, Gösta Berling, istui ovensuussa ja piti jonkinmoista jumalanpalvelusta kädet ristissä. Aina siitä päivin, jolloin hän ensi kerran oli tuntenut innoituksen tulenliekin leimuavan päänsä päällä, hän ei ollut tuntenut tällaista pyhyttä sielussaan. Hän ei häiriytynyt lainkaan, vaikka kreivi Dohna tuli sisään, muassaan ihmisparvi, joka kiroili ja siunaili kavaljeerien tuhansia tepposia.

Hän antoi Beerencrutzin ottaa myrskyn vastaan. Verkkaisen levollisena seisoi tuo monien seikkailujen karaisema kapteeni takan edessä. Hän oli nostanut jalkansa takanristikolle, nojasi kyynäspäätä polveensa ja leukaa käteensä ja katsoi sisään ryntääviä.

"Mitä tämä tällainen merkitsee?" kiljaisi pikku kreivi hänelle.

"Se merkitsee", vastasi Beerencrutz, "että niin kauan kuin tässä maailmassa on hameväkeä, niin kauan on hassujakin, jotka tanssivat heidän pillinsä mukaan."

Nuori kreivi punastui ankarasti.

"Kysyn, mitä tämä merkitsee!" toisti hän.

"Sitähän minäkin kysyn", sanoi Beerencrutz. "Kysyn, mitä merkitsee, että Henrik Dohnan kreivitär ei tahdo tanssia Gösta Berlingin kanssa."

Kreivi katsoi kysyvästi vaimoonsa.

"Minä en voinut, Henrik", huudahti kreivitär. "En voinut tanssia hänen enkä kenenkään kavaljeerin kanssa. Muistelin majurinrouvaa, jonka he antavat näännyä vankina."

Pikku kreivi ojensi jäykkää selkäänsä ja nosti pystympään ukonpäänsä.

"Me kavaljeerit", sanoi Beerencrutz, "emme anna kenenkään häväistä itseämme. Kuka ei tahdo tanssia kanssamme, sen täytyy kanssamme ajaa. Kreivittärelle ei ole tapahtunut mitään pahaa, ja sillä on asia kuitti."

"Ei", sanoi kreivi. "Sillä se ei ole kuitti. Minä täällä vastaan vaimoni teoista. Nyt kysyn minä, miksi ei Gösta Berling kääntynyt minun puoleeni saadakseen hyvitystä, kun vaimoni oli häntä loukannut?"

Beerencrutz hymyili.

"Minä kysyn", toisti kreivi.

"Ei anota ketulta lupaa, kun sen nahka nyljetään", sanoi Beerencrutz.

Kreivi pani käden kaidalle rinnalleen.

"Minua on mainittu oikeudentuntoiseksi mieheksi", huudahti hän. "Osaan tuomita palvelijoitani. Miksi en saisi tuomita vaimoani? Kavaljeereilla ei ole oikeutta tuomita häntä. Sen rangaistuksen, jonka he ovat hänelle antaneet, teen minä tyhjäksi. Sitä ei ole koskaan ollut, ymmärrätekö, herrat? Sitä ei ole koskaan ollut."

Kreivi kirkui sanansa niin korkealla falsetilla kuin jaksoi. Beerencrutz vilkaisi kuulijakuntaan. Ei ollut yhtäkään läsnäolijaa — Sintram ja Daniel Bendix ja Dahlberg, ja ketä heitä lienee ollutkaan paikalle saapuneita — joka ei olisi myhäillyt, kun hän peijasi tuhmaa Henrik Dohnaa.

Nuori kreivitär ei heti käsittänyt. Mikä tässä piti tyhjäksi tehtämän? Hänen tuskansako, kavaljeerien kovat kouraukset hänen hennossa ruumiissaan, hurja laulu, hurjat sanat, hurjat suudematko, niitä ei ollut koskaan ollut? Eikö tässä illassa ollut mitään, jota ei harmaa hämärän jumalatar vallinnut?

"Mutta Henrik..."

"Vaiti!" sanoi kreivi. Ja hän oikaisi ryhtiään pitääkseen rangaistussaarnan kreivittärelle. "Voi sinua, että sinä, joka olet nainen, olet uskaltanut tuomaroida miesväkeä", hän sanoo. "Voi sinua, joka olet minun vaimoni ja uskallat loukata ihmistä, jonka kättä minä mielelläni puristan. Mitä tekemistä sinulla on siinä, että kavaljeerit ovat antaneet panna majurinrouvan putkaan? Eivätkö he olleet oikeassa? Sinä et tiedä, et aavista, miten sydämensä pohjasta miehen täytyy suuttua, kun kuulee puhuttavan naisen uskottomuudesta. Aiotko sinä itse vaeltaa huonoa tietä, koska ryhdyt sellaista naista puolustamaan?"

"Mutta Henrik..."

Kreivitär valitti kuin lapsi ja ojenteli käsiään ikäänkuin väistääkseen noita pahoja sanoja. Hän ei ollut ehkä koskaan kuullut itseensä singottavan niin kovia sanoja. Hän oli täysin avuton näiden kovien miesten joukossa, ja nyt kääntyi hänen ainoa puolustajansa häntä vastaan. Koskaan ei hänen sydämellään enää olisi voimaa valaista hänen maailmaansa.

"Mutta Henrik, sinunhan pitäisi minua puolustaa."

Gösta Berling huomasi, mihin nyt jouduttiin, nyt kun oli myöhäistä. Hän ei todellakaan tiennyt, mitä hänen piti tehdä. Hän toivoi kreivittärelle pelkkää hyvää. Mutta hän ei uskaltanut heittäytyä miehen ja vaimon väliin.

"Missä on Gösta Berling?" kysyi kreivi.

"Tässä", sanoi Gösta. Ja hän teki surkean yrityksen kääntääkseen asian leikiksi. "Kreivi varmaankin piti puhetta, mutta minä nukahdin. Mitä kreivi sanoo siitä, jos me nyt lähdemme kotiin ja laskemme teidät nukkumaan?"

"Gösta Berling, koska kreivittäreni on kieltäytynyt tanssimasta sinun kanssasi, käsken häntä suutelemaan sinun kättäsi ja pyytämään sinulta anteeksi."

"Rakas Henrik-kreivi", sanoo Gösta hymyillen, "se ei tosiaan ole käsi, jota nuoren naisen sopii suudella. Eilen se oli punainen ammutun hirven verestä, viime yönä musta tappelusta hiilenpolttajan kanssa. Kreivi on langettanut jalon ja ylevän tuomion. Siinä tarpeeksi hyvitystä. Tule, Beerencreutz!"

Kreivi asettui hänen eteensä.

"Älä mene", hän sanoi. "Minun vaimoni on toteltava minua. Tahdon, että kreivittäreni oppii tuntemaan, mihin omavaltainen menettely johtaa."

Gösta pysähtyi neuvottomana. Kreivitär seiso kalpeana, mutta ei liikahtanut.

"Tule", sanoi kreivi.

"Henrik, minä en voi."

"Sinä voit", sanoi kreivi ankarasti. "Sinä voit. Mutta minä tiedän, mitä sinä tahdot. Tahdot pakottaa minut tappelemaan tuon miehen kanssa sen vuoksi, ettet oikkujesi tähden hänestä pidä. No hyvä, ellet sinä tahdo antaa hänelle hyvitystä, annan minä. Ainahan teistä naisista on mieleistä, kun miehiä pistetään kuoliaaksi teidän tähtenne. Sinä olet rikkonut etkä tahdo sitä sovittaa. Siis minun on tehtävä se. Minä kaksintaistelen, hyvä kreivitär. Muutaman tunnin päästä olen verisenä ruumiina."

Kreivitär katsoi häneen pitkään. Ja hän näki kreivin sellaisena kuin tämä todella oli: tuhmana, arkana, ylpeyden ja turhamaisuuden pöyhistämänä, miesten surkeimpana.

"Rauhoitu", hän sanoi. Ja hän oli tullut kylmäksi kuin jää. "Minä teen sen."

Mutta nyt joutui Gösta Berling aivan suunniltaan.

"Kreivitär ei saa! Ei, te ette saa! Tehän olette vain lapsi, heikko, viaton lapsi, ja te suutelisitte minun kättäni! Teidän sielunne on niin puhdas, kaunis! Koskaan en minä enää tule teidän lähellenne! Oi, en koskaan! Minä tuotan kuolemaa ja turmiota kaikelle hyvälle ja viattomalle. Te ette saa minuun koskea. Minä pakenen teitä kuin tuli vettä. Te ette saa!" Hän pani kädet selkensä taakse.

"Se ei haittaa enää mitään, herra Berling. Nyt se ei haittaa enää mitään. Minä pyydän teiltä anteeksi. Pyydän, antakaa minun suudella kättänne!"

Gösta piti käsiään selkensä takana. Hän silmäsi asemaa. Hän lähenteli ovea.

"Jos sinä et ota vastaan hyvitystä, jota vaimoni sinulle tarjoaa, täytyy minun tapella kanssasi, Gösta Berling, ja sitä paitsi panna hänelle toinen, ankarampi rangaistus."

Kreivitär kohautteli olkapäitään. "Hänhän on hulluna pelosta", hän kuiskasi. "Antakaa sen nyt tapahtua! Ei merkitse mitään, että minua vähän nöyrytetään. Niinhän te juuri tahtoitte."

"Niinkö minä tahdoin? Uskotteko te, että minä tahdoin niin? No, kun minulla ei ole enää käsiä joita suudella, niin teidän täytyy nähdä, että minä en tahtonut sitä", huudahti Gösta.

Ja hän juoksi takan luo ja pisti kätensä tuleen. Liekki kiertyi niiden ympärille, iho rypistyi, kynnet ratisivat. Mutta samassa silmänräpäyksessä iski Beerencreutz hänen niskaansa ja paiskasi hänet aika vauhtia takan luota. Gösta kompastui tuoliin ja jäi sille istumaan. Hän istui ja melkein häpesi typerää tekoaan. Nyt kreivitär kai luulee, että hän teki sen vain kerskuakseen? Semmoinen, suuren joukon läsnäollessa, näytti tietystikin vain typerältä kerskunnalta. Eihän siinä ollut hituistakaan vaaraa.

Ennen kuin hän ehti ajatellakaan ja nousta ylös, lankesi kreivitär polvilleen hänen viereensä. Hän tarttui punaisiin, nokisiin käsiin ja katseli niitä.

"Suutelen niitä, suutelen niitä", huudahti hän, "heti kun ne eivät enää ole niin kipeät ja pahat." Ja kyöneleet virtasivat hänen silmistään, kun hän näki palorakkojen kohoavan kärventyneen ihon alta.

Siten kohosi Gösta hänelle kuin ennen tuntemattoman ihanuuden ilmestys. Että sellaista vielä voi tapahtua maan päällä, että sellaista tehtiin hänen tähtensä! Ah, millainen mies, millainen mies olikaan tämä, kykenevä kaikkeen, valtava niin hyvässä kuin pahassa, suurtekojen mies, voimakkaitten sanojen, loistavien tekojen mies! Sankari, sankari, luotu toisenlaisista aineksista kuin muut! Oikkujen ja hetken halun orja, kauhea ja hurja, mutta mies, jolla on raivon voima, joka ei häikäile mitään.

Kreivitär oli ollut kovin alakuloinen koko illan eikä ollut nähnyt muuta kuin surua, julmuutta ja raukkamaisuutta. Nyt oli kaikki unohtunut. Nuori kreivitär riemuitsi taas siitä, että oli ihminen. Hämärän jumalatar oli lyöty. Nuori kreivitär näki valon ja värien valaisevan maailmaa.

* * * * *

Samana yönä kavaljeerien rakennuksessa.

Siellä huudettiin kuolemaa ja kirousta Gösta Berlingille. Vanhat herrat tahtoivat nukkua; mutta se oli mahdotonta. Gösta ei antanut heille rauhaa. Turhaa oli heidän vetää vuoteensa uutimet, sammuttaa kynttilät. Hän vain lorusi.

Nyt hän julisti heille, millainen enkeli nuori kreivitär oli ja kuinka hän ihaili häntä. Hän on palveleva kreivitärtä, jumaloiva häntä. Hän oli nyt niin tyytyväinen tietäessään, että kaikki eivät olleet häntä hyljänneet. Nyt hän voi omistaa elämänsä kreivittären palvelukseen. Kreivitär tietenkin halveksii häntä. Mutta hän on tyytyväinen saadessaan maata hänen jaloissaan kuin koira.

Olivatko he huomanneet Lagön saaren tuolla Lövenin selällä? Olivatko he nähneet sen eteläpuolta, joka rosoisena kalliona kohoaa pystysuorana vedestä? Olivatko he nähneet sen pohjoispuolta, joka kallistuu loivana rinteinä järveen ja jossa kapeat hietaniemekkeet, joilla kasvaa suuria, komeita kuusia, kiertelevät vedenrajaa ja muodostavat ihmeellisiä pikkujärviä? Sinne ylhäälle, jyrkälle kallion huipulle, jossa on vielä muinaisen merirosvolinnan pirstat, hän rakentaa nuorelle kreivittärelle linnan, marmorilinnan. Leveät portaat, joiden juureen liputetut venheet voi laskea maihin, hakataan kallioon aina järveen asti. Siellä on säteilevät salit ja korkeat tornit, kultahuiput. Siitä tulee nuoren kreivittären arvoinen asunto. Se vanha puuhökkeli Borgin niemellä ei ansaitse hänen jalkansa astuntaa.

Kun hän oli puhellut näin kotvan aikaa, alkoi jo kuorsauksia kaikua keltaruutuisten uudinten takaa. Mutta useimmat kiroilivat ja voivottelivat häntä ja hänen hullutuksiaan.

"Ihmiset", sanoo hän silloin juhlallisesti, "minä näen ihmistöiden tai ihmistekojen pirstaleiden peittävän viheriöivää maankamaraa. Pyramidit painavat maata, Baabelin torni on kerran puhkonut pilviä, kauniit tempelit ja harmaat linnat ovat ylenneet sorasta. Mutta kaikesta, minkä kädet ovat rakentaneet, mikä siitä ei ole rauennut tai ei raukea? Oi, ihmiset, heittäkää muurikauha ja saviruukki! Levittäkää muurarin esiliinat päanne peitoksi ja laskeutukaa rakentamaan unelmienne valoisaa linnaa! Mitä tekee henki kivi- ja savilinoilla? Oppikaa rakentamaan katoamattomia linnoja unista ja näyistä!"

Niin sanoen hän meni nauraen levolle.

Kun kreivitär kohta sitten sai kuulla, että majurinrouva oli vapautettu, hän valmisti kavaljeereille päivällispidot.

Siten alkoi hänen ja Gösta Berlingin pitkäaikainen ystävyys.

KUMMITUSJUTTUJA

Oi, myöhäisen ajan lapset!

Minulla ei ole teille mitään uutta kerrottavaa, vain vanhaa ja melkein unohdettua. Satuja muistan lastenkamarista, jossa pienokaiset istuivat matalilla jakkaroilla valkopäisen kertojamummon ympärillä, tai väentuvan pystyvalkean äärestä, missä rengit ja torpparit pakinoivat höyryn löyhytessä heidän määristä vaatteistaan, — ja he vetivät puukkonsa povelta nahkatupesta levittääkseen voita paksulle, pehmeälle leivälle — tai saleista, joissa vanhat herrat soutivat keinutuoleissaan ja tarinoivat höyryävän totin vilkastamina menneistä ajoista.

Seisoipa silloin lapsi, joka oli kuunnellut sadunkertojamummoa, työmiehiä ja noita vanhoja herroja, seisoipa hän talvi-iltana ikkunan ääressä; eikä hän nähnyt suinkaan taivaanrannan pilviä, vaan pilvet olivat kavaljeereja, jotka ajoivat taivaankannen yli keikkuvilla, yhden hevosen vetämillä ajopeleillä, ja tähdet olivat vahakynttilöitä, jotka sytytettiin Borgin niemen vanhassa kreivinhovissa, ja rukkia, joka surisi viereisessä huoneessa, polki vanha Ulrika Dillner. Sillä lapsen pää oli täynnä muinaisaikain ihmisiä; vain niiden maailmassa hän eli ja niistä haaveksi.

Mutta lähetettiinpä sitten tämä lapsi, jonka koko sielu oli satuja täynnä, hakemaan pimeän ullakon kautta kalustohuoneesta pellavia tai korppuja, niin jopa kapisivat pienet jalat, ja lapsukainen kiiti täyttä karkua portaita alas ja eteisen läpi takaisin keittiöön. Sillä siellä ylhäällä pimeässä hän oli tullut ajatelleeksi kuulemiaan vanhoja juttuja Forsin ilkeästä tehtaanpatruunasta, joka oli ollut liitossa paholaisen kanssa.

Ilkeän Sintram in tomu on levännyt kauan Svartsjön kalmistossa, mutta kukaan ei usko, että hänen sielunsa on kutsuttu Jumalan luo, niinkuin hautakivessä lukee.

Eläessään hän oli niitä, joiden luo pitkien, sateisten sunnuntaiden iltapäivinä ajavat raskaat, mustien hevosten vetämät vaunut. Tummapukuinen, hieno herra astuu vaunuista ja auttaa isäntää kuluttamaan kortinlyönnillä ja arpanopan heitolla verkkaisia tunteja, jotka yksitoikkoisuudellaan ovat saattaa hovin herran epätoivoon. Peliä jatkuu ohi puolenyön, ja kun vieras aamuhämärissä lähtee, hän jättää aina taloon jonkin onnettomuutta tuottavan lähtiäislahjan.

Silloin kun Sintram täällä maan päällä eli, oli hän niitä, jollaisten tuloa haltijat ennustavat. Aave käy heidän edellään: heidän vaununsa tulla jyryyttävät pihaan, heidän piiskansa läiskää, heidän äänensä kaikuu portaita, eteisen ovi aukee ja sulkeutuu. Koirat ja väki heräävät ruminaan, niin kova se on; mutta ketään ei tule, aave vain rientää heidän edeltään.

Huu, noita kauhistuksen olentoja, joita pahat henget etsiskelevät! Mikähän suuri, musta koira se silloin tällöin ilmestyi Forsiin Sintram in aikana? Sillä oli hirveät, säkenöivät silmät ja pitkä verta tippuva kieli, joka roikkui pitkällä läähättävästä kidasta. Eräänä päivänä, juuri kun rengit olivat keittiössä murkinalla, se oli raapinut keittiön ovea, mutta pisin ja vahvin renki oli tempaissut palavan kekäleen liedestä, nykäissyt oven auki ja nakannut kekäleen koiran kitaan.

Silloin se oli karkonnut hirveästi ulisten, tuli ja savu oli tuprunnut kidasta, kipunoita tuiskunnut ympärillä, ja jäljet tiellä olivat paistaneet kuin tuli.

Ja eikös sekin ollut kauheata, että aina kun tehtaanpatruuna tuli matkoilta kotiin, vaihtuivat ajokit. Hän lähti hevosilla, mutta palattuaan yöllä hänen vaunujensa edessä oli mustat sonnit. Ne, jotka asuivat maantien laidassa, näkivät, miten hänen ohi ajaessaan suuret, mustat sarvet kuumottivat öistä taivasta vasten, ja kuuluivat, miten sonnit mörisivät ja hirmustuivat, kun tie leiskui kipinöitä, joita sorkat ja vaununpyörät iskivät kuivasta sorasta.

Niin, kyllä sieti pikku jalkojen kapista joutuakseen pimeän ja suuren ullakon läpi. Mitä jos jokin kauhea, se, jonka nimeä ei saa mainita, olisi tullut pimeästä nurkasta! Kuka takaa? Ei se ilmestynyt yksinomaan pahoilta ihmisille. Eikö Ulrika Dillnerkin ollut nähnyt sitä? Hän ja myös Anna Stjärnhök tiesivät sanoa, eivätkö olleet nähneet juuri sitä.

* * * * *

Ystävät, ihmisten lapset, te, jotka tanssitte, te, jotka nauratte! Pyydän hartaasti, tanssikkaa varoen, naurakaa varoen, naurakaa lempeästi, sillä paljon onnettomuutta voi koitua, jos pehmytpohjainen silkikikenkänne polkee herkkätuntoista sydäntä, kun sen pitäisi polkea kovia palkkeja, ja riehakas, hopeanhelkkyvä naurunne voi saattaa jonkun sielun epätoivoon.

Oli kai todellakin niin, että nuoret jalat olivat polkeneet liian tylysti vanhaa Ulrika Dillneriä, ja

nuorten nauru oli kaikunut liian ylimieliseltä hänen korvissaan, koskapa hänet valtasi yht'äkkiä vastustamaton into hankkia naidun naisen arvonimi ja valta. Hän taipui viimein ilkeään Sintramiin tämän kauan kosittua, lähti hänen vaimokseen Forsiin ja eli erillään vanhoista bergalaisista ystävistään, erillään vanhoista rakkaista askareistaan ja entisistä jokapäiväisen leivän huolista.

Se naimiskauppa tehtiin rutosti ja ratosti! Sintram kosi joulun tienoilla ja helmikuussa vietettiin häät. Sinä vuonna asui Anna Stjärnhök kapteeni Ugglan luona. Hän korvasi hyvinkin vanhan Ulrikan, ja tämä voi tunnontuskitta lähteä talosta valloittamaan rouvan nimeä.

Tunnontuskitta, mutta ei katumuksetta. Ei ollut hyvä se paikka, jonne hän joutui; suuret, autiot huoneet olivat kauhun kamaluutta täynnä. Heti pimeään tultua häntä alkoi puistattaa ja kauhistaa. Hän oli menehtyä koti-ikävään.

Pitkät sunnuntai-illat olivat kaikista vaikeimmat. Niistä ei ollut ikinä tulla loppua, niistä enempää kuin monista tuskan ajatuksista, jotka vatvoivat hänen aivoissaan.

Sattuipa kerran, eräänä maaliskuun päivänä, kun Sintram ei vielä ollut palannut kirkolta päivälliselle, että Ulrika meni yläkerran saliin ja istahti klaveerin ääreen. Se oli hänen ainoa lohdutuksensa. Tuo klaveeri, jonka valkeassa kannessa oli huilunsoittaja ja paimentyttö, oli hänen omansa, hänen vanhempiensa peruja. Sille hän sai valittaa hätäänsä, se ymmärsi häntä.

Mutta eikö olekin sekä sääliä että naurettavaa! Tiedättekö mitä hän soittaa? Vain polkkaa, hän, joka on niin tuiki murheellinen.

Hän ei osaa mitään muuta. Ennen kuin hänen sormensa jäykistyivät vispilää ja leipäveistä pidellessä, hän sai oppia yhden ainoan polkan. Se pysyy yhä hänen sormissaan, mitään muuta kappaletta hän ei osaa, ei surumarsseja, ei yhtään intohimoista sonaattia, ei edes valittavaa kansanlaulua, ainoastaan tuon polkan.

Sitä hän soittaa aina, kun hänellä on sydämellä jotakin kerrottavaa tuolle vanhalle klaveerille. Hän soittaa sitä halutessaan itkeä ja halutessaan nauraa. Vietettyään häitään hän soitti sitä, samoin tultuaan ensi kerran uuteen kotiinsa, ja niinpä nytkin.

Vanhat kielet ymmärtävät häntä hyvin: hän on onneton, onneton.

Matkamies, joka kulkee ohi ja kuulee polkan tahdin, luulee ilkeän tehtaanpatruunan pitävän naapureille ja omaisille tansseja, niin iloiselta sävel soi. Se on niin mahdottoman reipas ja iloinen sävel. Sen avulla Ulrika loihti muinoin hilpeän mielen Bergan huoneisiin ja karkotti ulos nälän; kun se kajahti, täytyi kaikkien tanssia pyörähtää. Se mursi luuvalon kytkyet nivelistä ja puijasi kahdeksankymmenvuotiaat kavaljeerit keskilattialle. Koko maan kansi voisi ponnahtella sen polkan tahtiin, niin hauskaasti se helisee — mutta vanha Ulrika itkee.

Sintramalla on juroja, ärtyisiä palvelijoita ja ilkeitä eläimiä ympärillään. Ulrika kaipaa ystävän kasvoja ja hymyileviä suita. Tuota hänen epätoivoista kaipuutaan on tämä polkka tulkitsevinaan.

Ihmisten on vaikea oppia käsittämään, että hän on rouva Sintram. Kaikki sanovat häntä Dillnerin mamselliksi. Katsokaas, asia on nyt niin, että polkan sävel muka ilmaisee hänen katumustaan, että hän antoi turhamaisuuden houkutella itsensä rouvan nimeä tavoittamaan.

Vanha Ulrika soittaa kuin aikosi katkoa kielet. Niin monet muut äänet pitäisi saada kuulumattomiin: köyhäin maalaisten voivotukset, lopenkiusattujen torpparien sadatukset, vastahakoisten palvelijain pilkkanaurut ja, ennen kaikkea, ilkeän miehen vaimona olemisen häpeä.

Näiden sävelten kaikuessa on Gösta Berling vienyt nuoren kreivitär Dohnan tanssiin. Marianne Sinclair ja hänen monet ihailijansa ovat sen tahdissa keinuneet, ja Ekebyn majurinrouva polki sen tahdissa kauniin Altringerin vielä eläessä. Hän näkee heidät parin parin jälkeen, nuoruuden ja kauneuden liittäminä, pyörtävän ohitse. Hilpeys riensi virtana heistä häneen, hänestä heihin. Hänen polkkansa se sai heidän poskensa hehkumaan, heidän silmänsä säteilemään. Ja nyt on tämä kaikki ohi. Pauhatkoon polkka — niin monta muistoa, niin monta suloista muistoa on vaimennettava!

Hän soittaa tukahduttaakseen sielunsa ahdistuksen. Hänen sydämensä on haljeta kauhusta, kun hän näkee tuon mustan koiran, kun hän kuulee palvelijain supattelevan mustista sonneista. Hän soittaa polkkansa kerta toisensa jälkeen tukahduttaakseen sielunsa ahdistusta.

Silloin hän huomaa, että hänen miehensä on tullut kotiin. Hän kuulee Sintramin tulevan huoneeseen ja asettuvan keinutuoliin. Hän tuntee niin hyvin tuolin keinumisen ja jalaksen ja lattian narinan, ettei edes katso taakseen.

Hänen soittaessaan jatkuu keinunta; nyt ei soittaja kuule enää säveleitä, pelkästään keinumisen.

Poloinen vanha Ulrika, niin uuvuksiin kidutettu, niin yksinäinen, avuton kuin eksynyt vihollismaassa, ilman ystävää, jolle valittaisi, ilman muuta lohduttajaa kuin rämisevä klaveeri, joka vastaa hänelle polkalla!

Se on kuin naurun hohotusta hautajaisissa, kuin juomalaulu kirkossa.

Kun keinutuoli yhä kiikkuu, hän kuulee äkkiä klaveerin nauravan hänen valitukselleen, ja hän jättää tahdin kesken. Hän nousee, kääntyy ja katsoo keinutuoliin.

Mutta samassa hän makaa pyörtyneenä lattialla. Se siellä keinutuolissa ei ollutkaan hänen miehensä, se oli — se, jota pienet lapset eivät uskalla mainita nimeltä, se, jota he säikähtäisivät niin että kuolisivat, jos sattuisivat tapaamaan sen tyhjällä ullakolla.

* * * * *

Voiko se, jonka mieli hersyy tarinoita, koskaan vapautua niiden vallasta? Yötuuli vonkuu ulkona, fiikuksen ja neriumin kankeat lehdet naputtavat parvekkeen pilariin, taivas kaareutuu tummana vuoriselänteiden yllä, ja minä, joka istun yksin yöllä kirjoittelemassa, palava lamppu edessäni ja uudin ikkunassa, minä, joka olen jo vanha ja jonka pitäisi olla viisas, minä tunnen yhä karmivan selkäpiitäni, aivan kuin silloin kun kuulin tämän jutun ensi kertaa, ja minun täytyy vähän väliä kohottaa silmäni työstä ja katsoa, eikö jokin ole hiipinyt huoneeseen ja piiloutunut tuonne peränurkkaan; minun täytyy tähyillä ulos parvekkeelle, eikö jokin musta nouse kaidepuiden takaa. Se ei lähde minusta koskaan, tuo pelko, jota vanhat jutut herättävät silloin kun yö on pimeä ja yksinäisyys syvä, ja se valtaa minut lopulta niin, että minun täytyy heittää kynä kädestäni ja pujahtaa vuoteeseen ja vetää peitto korvilleni.

Sitä minä lapsena pidin maailman suurimpana ihmeenä, että Ulrika Dillner eli tuon illan jälkeen. Minä olisin kuollut.

Onnen sattuma oli, että Anna Stjärnhök aivan kohta tuli Forsiin, että hän löysi Ulrikan salin lattialta ja herätti hänet henkiin. Mutta minun ei olisi käynyt niin hyvin. Minä olisin jo henkeni heittänyt.

Minä toivon, rakkaat ystävät, että säästyisitte näkemästä vanhojen kyöneleitä.

Tahi toivon, ettette te olisi neuvottomia, kun harmaa pää painautuu tukea saadakseen teidän rintaanne vasten tai kun vanhat kädet tarttuvat sanattomasti anellen teidän käsiinne. Säästykää näkemästä, miten vanhukset vaipuvat suruun, jota ette voi lievittää.

Mitäpä nuorten vaivoista? Heillä on voimaa, heillä on toivoa. Mutta on surkeaa, kun vanhukset ratkeavat itkuun, on epätoivoista, kun he, jotka olivat nuoruutenne tukena, raukeavat voimattomaan valitukseen.

Siinä istuu Anna Stjärnhök kuunnellen vanhan Ulrikan sanoja, eikä hän tiennyt apua, ei neuvoa!

Vanha nainen itki ja vapisi. Hänen silmänsä olivat hurjistuneet. Hän puhui puhumistaan, joskus niin sekavasti kuin ei olisi enää tiennyt missä oli. Tuhannet rypyt, jotka hänen kasvojaan uursivat, olivat tulleet entistä syvemmiksi, irtokiharat, jotka riippuivat hänen silmillään, oikenivat kyynelistä, ja koko pitkä, laiha olento tutisi valtaviin nyyhkytysten puistattamana.

Anna päätti lopettaa koko surkeuden. Hän oli tehnyt päätöksensä. Hän aikoi viedä Ulrikan takaisin Bergaan. Totta kyllä oli, että hän oli Sintrammin vaimo, mutta Forsiin hän ei voinut jäädä. Tehtaanpatruuna tekisi hänet ennen pitkää hulluksi, jos hän jäisi tämän luokse. Anna Stjärnhök päätti viedä vanhan Ulrikan pois.

Oi, miten Ulrika ihastui ja kauhistui moista ehdotusta! Mutta hän väitti, ettei ikinä uskaltaisi jättää miestään eikä kotiaan. Sintram lähettäisi suuren koiransa hänen jäljilleen.

Mutta Anna Stjärnhök voitti hänen vastustuksensa, osaksi kujeilla, osaksi uhkauksilla, ja puolen tunnin päästä istui Ulrika reessä hänen vieressään. Anna oli itse ohjaksissa, ja vanha Disa reen edessä. Keli oli kehno, sillä maaliskuu oli hyvässä menossa, mutta vanhasta Ulrikasta oli mieluista ajaa jälleen tuossa tutussa reessä ja hevosella, joka oli ollut Bergan kantapalvelijana ainakin yhtä kauan kuin hän itse.

Kun hän nyt oli hyvällä tuulella ja pelottomalla mielellä, tuo vanha talousorja, hän lakkasi itkemästä heidän ajaessaan Arvidstorpini ohi; Högbergin kohdalla hän jo nauroi, ja kun he ajoivat Munkebyn sivuitse, hän alkoi kertoa, millaista elämä oli ollut hänen nuoruudessaan, ajoista, jolloin hän oli palvellut Svaneholmin kreivittärellä.

He tulivat nyt autioille, harvaanasutuille seuduille Munkebyn pohjoispuolelle, tulivat mäkisille ja kivisille teille. Tie ponnisteli kaikille kummuille, mitä ikinä keksi, se nousi niiden laelle pitkinä mutkina,

suistui alas äkkijyrkästi, mutta riensi niin suoraan kuin saattoi tasaisen laaksonpohjan poikki päästäkseen heti kiipeämään uuden selänteen yli.

He olivat juuri Vestratorpin myötämässä, kun vanha Ulrika äkkiä vaikeni ja kaapaisi lujasti Annan käteen. Hän tuijotti suurta koiraa, joka seisoj tienvieressä.

"Katso!" sanoi hän.

Koira mennä puhalsi metsään. Anna ei nähnyt sitä kuin vilaukselta.

"Aja", sanoi Ulrika, "aja minkä ehdit. Nyt saa Sintram tietää, että minä läksin."

Anna koetti nauraa hänen hädälleen, mutta Ulrika intti vain omaansa:

"Kohta alkavat hänen kulkusensa soida, saatpa nähdä. Kuulemme ne ennen kuin joudumme seuraavan mäen harjalle."

Ja kun Disa hetkisen hengähti Elofsbackenin harjulla, kuului jo kulkusten kilinää heidän takaansa mäen alta.

Nyt tuli vanha Ulrika tuskasta ihan hulluksi. Hän vapisi, nyyhkytti ja voivotteli niinkuin äsken Forsin salissa. Anna rupesi hoputtamaan Disaa, mutta tamma käänsi vain päätään ja katsoi häneen mahdottoman ihmeissään. Luuliko hän Disan unohtaneen, milloin piti juosta, milloin kävellä? Hänkö tässä neuvoi Disaa rekeä vetämään, Disaa, joka oli tuntenut joka kiven, joka sillan, joka veräjän, joka mäen tällä tiellä jo kolmattakymmentä vuotta!

Sillä välin lähenei kulkusten kilinä.

"Se on hän, se on hän, minä tunnen kulkusten äänen", voihtii vanha Ulrika.

Kilinä yhä vain lähenee. Välistä se on niin luonnottoman kovaa, että Anna kääntyy katsomaan, eikö Sintramin hevonen jo ole pistänyt päätään hänen rekeensä, väliin se taas vaimenee. He kuulevat sen milloin tien oikealta, milloin vasemmalta puolelta, mutta ajajaa ei näy. Tuntuu kuin kulkusten kilinä yksin heitä seuraisi.

Aivan kuin silloin, kun tulee yöllä kotiin vieraisilta, sellaista on nytkin, Ne kulkuset kilisevät säveliä, ne laulavat, puhuvat, vastaavat. Metsä kaikuu niiden remakkata.

Anna Stjärnhök melkein toivoo, että heidän ajajansa vihdoinkin pääsisivät niin lähelle, että hän näkisi Sintramin itsensä ja hänen punaisen hevosensa. Häntä alkaa kammottaa tuo hirveä kulkusten kilinä.

"Nuo kulkuset kiusaavat minua", sanoo hän.

Ja heti tempaavat kulkuset hänen sanansa. "Kiusaavat minua", soivat ne. "Kiusaavat minua, kiusaavat minua, kiusaavat minua", ne laulavat kummallisoin sävelin.

Ei ole kauankaan, kun hän ajoi tätä samaa tietä susien ahdistamana. Hän oli pimeässä nähnyt valkoisten hampaiden välkkyvän suurissa kidoissa, hän oli luullut, että metsän pedot raatelevat hänen ruumiinsa, mutta hän ei ollut pelännyt silloin. Ihanampaa yötä hän ei ollut koskaan kokenut. Vahva ja kaunis oli ollut se hepo, joka häntä veti, vahva ja kaunis se mies, joka jakoi hänen kanssaan seikkailun riemun.

Ah, tätä vanhaa hevosta, tätä vanhaa, avutonta, tutisevaa matkatoveria! Hän tietää olevansa niin avuton, että häntä ihan itkettää. Hän ei pääse tuosta kauheasta, ärsyttävästä kulkusten kilinästä.

Silloin hän seisauttaa ja nousee reestä pois. Tästä pitää tulla selvä. Miksi hän pakenisi, ikäänkuin hän pelkäisi tuota ilkeätä, katalaa raukkaa?

Vihdoin hän näkee hevosen pään hämmöttävän tummuvasta hämärästä, ja pään jälkeen koko hevosen, koko reen, ja reessä istuu Sintram itse.

Hän huomaa kuitenkin, etteivät ne näytä siltä kuin olisivat tulleet pitkin maantietä, tuo reki ja hevonen ja tehtaanpatruuna, vaan tuntuu kuin ne paremminkin olisivat luodut juuri nyt tuohon hänen silmiensä eteen ja hahmottuneet hämärästä sikäli kuin valmistuivat.

Anna heittää ohjakset Ulrikalle ja menee Sintramia vastaan.

Sintram pidättää hevosta.

"Kas, kas", hän sanoo, "mikä onni huonokkaalla! Rakas neiti Stjärnhök, antakaa minun muuttaa

matkatoverini teidän rekeenne. Hänellä on matka Bergaan tänä iltana, ja minulla on kiire kotiin."

"Missä patruunan matkatoveri on?"

Sintram nykäisee auki nahkapeitteen ja näyttää Annalle miehen, joka makaa reen pohjalla. "Hän on hieman hutikassa", sanoo hän, "mutta mitä se haittaa? Hän nukkuu siivosti. Sitä paitsi hän on tuttuunne, neiti Stjärnhök, hän on Gösta Berling."

Annaa värisyttää.

"Katsokaas, sanon minä", jatkaa Sintram, "joka hylkää rakastettunsa, myy hänet paholaiselle. Sillä tavalla minäkin jouduin hänen kynsiinsä. Luulee tekevänsä hyvin; kieltäytyminen on hyvästä, rakkaus — se on pahasta."

"Mitä te tarkoitate, patruuna? Mistä patruuna puhuu?" kysyy Anna aivan hämmennyksissään.

"Tarkoitan, ettei teidän olisi pitänyt antaa Gösta Berlingin lähteä luotanne, Anna-neiti."

"Se oli Jumalan tahto, patruuna."

"Niin, niin se on, kieltäytyminen on hyvästä, rakkaus pahasta. Hyvä Jumala ei halua nähdä ihmisiä onnellisina. Hän lähettää susia niiden kintereille. Mutta entäpä, jollei Jumala tehnytkään sitä, Anna-neiti? Enköpä se voinut yhtä hyvin olla minäkin, käskemässä pieniä, harmaita Dovrefjeldin-karitsoitani ajamaan tuota nuorta miestä ja nuorta neitoa? Ajatelkaas, jos se olinkin minä, joka lähetin sudet, etten hukkaisi yhtä omistani! Entäpä jos se ei ollutkaan Jumalan työtä!"

"Älkää vietelkö minua epäilemään sitä asiaa, patruuna", sanoo Anna heikolla äänellä, "muuten olen hukassa."

"Katsokaas tänne", sanoo Sintram ja kumartuu nukkuvan Gösta Berlingin puoleen, "katsokaa hänen pikkusormeansa! Tuo pieni haava ei parane koskaan. Siitä otettiin veri, jolla hän kirjoitti liittokirjaan. Hän on minun. Omituinen voima on veressä. Hän on minun; ainoastaan rakkaus voi hänet vapauttaa; mutta jos minä saan pitää hänet, tulee hänestä oikea herkkupala."

Anna Stjärnhök ponnistelee kaikin voimin vapautuakseen lumouksestaan. Tämähän on hulluutta, pelkkää hulluutta. Eihän kukaan voi vannoutua kiusaajalle. Mutta hän ei jaksa hallita ajatuksiaan, hämärä painostaa häntä, metsä on musta ja äänetön. Hän ei voi päästä hetken kauhutunnelmasta.

"Luuletteko, neiti", jatkaa tehtaanpatruuna, "ettei hänessä muka ole enää paljoa turmeltavaa? Älkääpä! Onko hän kiduttanut talonpoikia, onko hyljännyt köyhiä ystäviä, onko pettänyt pelissä? Onko hän, Anna-neiti, onko hän ollut naitujen naisten rakastaja?"

"Taitaa tehtaanpatruuna olla itse se paha."

"Vaihtokauppa, Anna-neiti! Ottakaa Gösta Berling, neiti, ottakaa hänet ja menkää naimisiin hänen kanssaan. Pitäkää hänet ja antakaa rahat Bergan herrasväelle. Minä luovutan hänet teille, ja te tiedätte, että hän on minun. Ajatelkaa, ettei niitä susia lähettänyt sinä yönä Jumala teidän kintereillenne, ja vaihtakaamme."

"Mitä patruuna tahtoo vastineeksi?"

Sintram irvisti.

"Niin mitä minä tahdon? Oh, minä tyydyn vähään. Minä tahdon vain tuon mummon tuolta neidin reestä, Anna-neiti."

"Saatana, kiusaaja", huutaa Anna, "pakene minusta! Pitääkö minun kavaltaa vanha ystäväni, joka luottaa minuun! Pitääkö minun jättää hänet sinulle, että saat kiusata hänet hulluksi!"

"Kas, kas, kas, rauhoittukaa, Anna-neiti! Harkitkaa asiaa! Tämä on nuori, pulska mies, ja tuo on vanha, raihnas akka. Toinen tai toinen minulle. Kummanko tahdotte minulle antaa?"

Anna nauroi epätoivoissaan.

"Ettäkö me, tehtaanpatruuna, seisomme tässä ja vaihdamme sieluja niinkuin hevosia Brobyn markkinoilla?"

"Aivan niin. — Mutta jos Anna-neiti tahtoo, niin sovitellaan toisella tavoin. Ajatellaan nyt Stjärnhökien kunniaa."

Sitten hän alkaa kovalla äänellä kutsua ja huutaa vaimoan, joka istuu Annan reessä, ja Annan

sanomattomaksi kauhuksi tottelee Ulrika heti kutsua, nousee reestä ja tulee vavisten ja peläten heidän luokseen.

"Kas, kas, kas, kuuliainen vaimo", sanoo Sintram. "Ei Anna-neiti sille mitään voi, että hän tulee, kun hänen miehensä kutsuu. Nyt minä nostan Göstan reestä ja jätän hänet tänne. Jätän hänet ainaiseksi, Anna-neiti. Ken haluaa, saa hänet siitä korjata."

Hän kumartuu nostamaan Göstaa, mutta silloin Anna painautuu aivan kasvotusten häntä kohti, iskee silmänsä häneen ja kähisee kuin ärsytetty eläin:

"Jumalan nimessä, mene kotiisi! Etkö tiedä, kuka istuu salin keinutuolissa ja odottaa sinua? Uskallatko sinä antaa sen herran odottaa?"

Annalle on päivän kauhuista miltei kauheinta nähdä, miten ne sanat vaikuttavat tuohon ilkiöön. Hän tempaa ohjakset, kääntää hevosensa ja kiittää kotiin päin, hurjistaen hevosen laukkaan piiskanlyönneillä ja raivoisilla huudoilla. Alas kauheata mäkeä mennään kuin hengen kaupalla ja pitkä kipinäjono räsähtelee jalaksista ja kavioista vähälumisella maaliskuun kelillä.

Anna Stjärnhök ja Ulrika Dillner seisovat tiellä kahden, mutta eivät puhu sanaakaan. Ulrikaa kauhistuttavat Annan hurjat silmät, eikä Annalla ole mitään sanottavaa vanhus raukalle, jonka vuoksi hän uhrasi rakastettunsa.

Häntä halutti itkeä, raivota, kieriskellä maantiellä ja ripottaa lunta ja hiekkaa päähänsä.

Ennen hän oli tuntenut kieltäytymisen sulon, nyt hän tunsu sen katkeruuden. Mitä oli oman rakkautensa uhraaminen siihen verrattuna, että piti uhrata rakastettunsa sielu!

Sama äänettömyys vallitsi koko matkan aina Bergaan, mutta kun he pääsivät perille ja salin ovi avautui, pyörtyi Anna ensimmäisen ja ainoan kerran eläessään. Siellä näet istui Sintram Gösta Berlingin kanssa keskustellen kaikessa rauhassa. Totitarjotin oli jo tuotu; he olivat olleet siellä ainakin tunnin ajan.

Anna Stjärnhök pyörtyi, mutta vanha Ulrika oli tyyni. Hän oli kyllä huomannut, ettei se ollut oikea, joka ahdisti heitä maantiellä.

Sitten sovittelivat kapteeni ja hänen rouvansa Ulrikan asiat tehtaanpatruunan kanssa sille tolalle, että vanha Ulrika sai jäädä Bergaan. Patruuna myöntyi siihen leppoisasti. "En minä suinkaan tahdo tehdä häntä hulluksi", sanoi hän.

Oi, myöhäisen ajan lapset!

En pyydä ketään uskomaan tosiksi näitä vanhoja tarinoita. Ne eivät liene muuta kuin valhetta ja runoa. Mutta katumus, joka tuutti keinاهدellen ihmisen sydämessä, kunnes se uikuttaa niinkuin lattiapalkit vaikeroivat Sintramin salissa keinuvain jalasten alla ja epäily, joka soi korvissa niinkuin kulkuset soivat Anna Stjärnhökille kolkossa metsässä, milloin ne ovat pelkkää valhetta ja runoa?

Oi, jospa ne voisivat siksi muuttua!

Kahdestoista luku

EBBA DOHNAN TARINA

Kaunis on Lövenin itärannalla niemi, jonka sivuilla lahdet murtuvat maihin vienoina laineina, ylväs on niemi, jolla on Borgin herraskartano, — mutta varo astumasta sille.

Mistään ei Löven näytä hurmaavammalta kuin sen harjalta.

Ei voi arvatakaan, kuinka ihana se on, tuo minun unelmieni järvi, ennen kuin on Borgin niemeltä nähnyt aamu-usvain väikkyvän pois pitkin sen sileätä pintaa, ennen kuin on katsellut sitä pienen, sinisen kabinetin ikkunoista, jossa elää niin monta muistoa, ja nähnyt sen kuvastavan kalvaanpunaista auringonlaskua.

Mutta kumminkin minä sanon sinulle: Älä mene sinne!

Sillä sinut ehkä valtaa halu jäädä ainiaaksi vanhan kartanon surunvoittoisiin saleihin, haluat ehkä päästä kauniin maan omistajaksi, ja jos olet nuori, rikas ja onnellinen, järjestät, kuten moni muu, sinne

kotisi nuoren puolisisi kanssa.

Ei, parempi on olla näkemättä tuota kaunista nientä, sillä Borgissa ei voi onni asua. Tiedä, että miten rikas, miten onnellinen lienetkin, kun muutat sinne, niin pian nämä vanhat kyynelin huuhdellut lattiat juovat sinunkin kyyneleitäsi, ja seinät, jotka voisivat kertoa niin monta valitusta, kokoavat pian sinunkin huokauksiasi.

Tyly kohtalo painaa kaunista kartanoa. Tuntuu kuin sinne olisi haudattu itse onnettomuus, mutta se ei saisi lepoa haudassa, vaan nousisi alinomaan ylös tuskastuttamaan eläviä. Jos minä olisin Borgin herra, antaisin tutkia kaiken maan, sekä kuusipuiston louhipohjan että asuinrakennuksen kellarilattian ja peltojen viljavan mullan, kunnes löytäisin tuon velhon madonkalvaman ruumiin, ja sitten minä antaisin sille haudan Svartsjön kirkkotarhan siunatussa maassa. Ja hautajaisissa en suinkaan säästäisi soittajan palkkaa, vaan kellot soisivat vainajalle kauan ja kovasti, ja papille ja lukkarille antaisin runsaita lahjoja, että he vihkisivät ruumiin kaksinkertaisin voimin puheilla ja virsillä iankaikkiseen lepoon.

Tai jos se ei auttaisi, niin minä antaisin myrskyisenä yönä tulen lähestyä noita vanhoja, kyömistyneitä hirsiseiniä ja antaisin sen hävittää kaiken, niin etteivät ihmiset enää viehättyisi asumaan onnettomuuden kodissa. Sitten ei kukaan enää saisi astua tälle tuomitulle paikalle, ainoastaan kirkontornin mustat naakat saisivat perustaa uudistalonsa suureen savupiippuun, joka kohoaisi mustana ja kammottavana autioista raunioista.

Tosin tuntisin tuskaa nähdessäni liekkien liehuvan katonharjalla ja paksun savun tuimasti vyöryvän tulenkarvaisena ja kipunain samentamana vanhan kreivintalon ikkunoista. Rätinästä ja huminasta olisin erottavinani kodittomien muistojen valitusta, olisin näkevinäni häirittyjä haamuja väikkymässä liekkien sinervillä kielillä. Ajattelisin, kuinka suru kaunistaa, kuinka onnettomuus koristaa, ja itkisin kuin jos vanhain jumalten temppeli olisi kadotukseen tuomittu.

Mutta vaiti sinä, joka koikut onnettomuuden enteitä! Vielä on Borg paikoillaan ja välkkyi niemen kummulla, mahtavan kuusipuiston suojaavassa sylissä, ja lumikatteiset kedot sen alla kimmeltävät maaliskuun huikaisevassa auringonpaisteessa. Ja vielä kuuluu sen sisältä iloisen Elisabet-kreivittären hilpeä nauru.

Sunnuntaisin hän käy Svartsjön kirkossa, joka on lähellä Borgia, ja kokoaa pienen päivällisseuran. Munkerudin laamannilaiset tulevat usein, ja Bergan kapteenin ja komministerin väki, ja se ilkeä Sintram. Jos Gösta Berling sattuisi Svartsjöhön, tultuaan Lövenin jäätä, niin kutsuisi kreivitär hänetkin. Miksi hän ei Gösta Berlingiä kutsuisi?

Hän ei kai tiedä, että panettelevat kielet jo kuiskuttelevat, että Gösta käy niin usein itärannalla vain saadakseen tavata häntä. Ehkäpä tämä tulee vain saadakseen juoda ja pelata korttia Sintramin kanssa, mutta sitä ei juuri oteta lukuun, sillä kaikkihan tietävät, että Göstan ruumis on raudasta, mutta toisin on hänen sydämensä laita. Ei ole monta, joka uskoisi, että hän voi nähdä kimaltavan silmäparin ja vaalean, valkeaa otsaa kaartavan tukan rakastumatta.

Nuori kreivitär on hyvä häntä kohtaan. Ja siinä ei ole mitään merkillistä; hän on hyvä kaikille. Ryysyisiä kerjäläislapsia hän nostaa polvelleen, ja kun hän ajaa maantiellä jonkun vanhan raukan ohitse, hän käskee kuskin pysähdyttämään ja ottaa köyhän jalkamiehen rekeensä.

Gösta istuu usein pienessä sinisessä kabinetissa, josta on komein näköala järvelle, ja lukee hänelle runoja. Siinä ei voi piillä mitään pahaa. Gösta ei unohda, että tuo nainen on kreivitär ja hän itse koditon seikkailija, ja hyvä on hänen seurustella jonkun kanssa, joka on hänelle korkea ja pyhä. Hänhän voi yhtä hyvin ajatella rakastuvansa Saban kuningattareen, jonka kuva kaunistaa Svartsjön kirkon lehterinreunaa, kuin tähän kreivittäreen.

Hän pyytää vain saada palvella korkeata valtiatartaan, sitoa hänen luistimensa, pitää hänen lankavyhteään, ohjata hänen kelkkaansa. Rakkaus ei voi heidän välillään tulla kysymykseenkään; mutta juuri hänenlainsensa mies voikin löytää onnensa romanttisesta, vaarattomasta haaveilusta.

Nuori kreivi on hiljainen ja vakava, ja Gösta on räiskyvän iloinen. Hänestä saa juuri sellaista seuraa, jota nuori kreivitär toivoo. Kukaan, joka näkee kreivittäreen, ei voi ajatella, että hän kätkee luvatonta rakkautta povessaan. Tanssia hän vain ajattelee, tanssia ja huvitusta. Hän tahtois, että maa olisi aivan tasainen, aivan kivetön, vuoreton ja järvetön, niin että joka paikkaan pääsisi tanssimalla. Kehdosta hautaan hän tahtois tanssia, kapeissa, ohuissa silkkikengissä.

Mutta huhu ei ole liioin armelias nuorille naisille.

Kun vieraat tulevat Borgiin ja ovat syöneet päivällisensä, on herrojen tapana mennä aterialta kreivin huoneisiin nukahtamaan ja tupakoimaan, vanhat naiset vaipuvat salin nojatuoleihin ja kallistavat kunnianarvoisat päänsä korkeata selkänobjaa vasten, mutta kreivitär ja Anna Stjärnhök menevät

siniseen kabinettiin ja uskovat toisilleen loppumattomia salaisuuksia.

Sen sunnuntain jälkeisenä pyhäpäivänä, jolloin Anna Stjärnhök toi Ulrika Dillnerin takaisin Bergaan, he istuvat jälleen siellä.

Maailmassa ei nyt ole ketään onnettomampaa kuin tuo nuori tyttö. Hänen iloisuutensa on poispyyhkäisty, ja poissa on se iloinen uhka, mihin hän jännittyi kaikkea ja kaikkia vastaan, jotka tohtivat tulla häntä liian lähelle.

Kaikki, mitä hänelle kotimatalla tapahtui, on vaipunut hänen tietoisuudestaan siihen hämärään, josta se lumoutuikin ilmi; hänellä ei ole ainoatakaan selvää vaikutelmaa.

Niin, yksi kyllä, joka myrkyttää hänen sielunsa. "Entäpä Jumala ei tehnytäkään sitä", hän kuiskaa usein itseksensä, "entäpä Jumala ei niitä susia lähettänytäkään?"

Hän rukoilee merkkiä, hän pyytää ihmettä. Hän tähystää taivaan ja maan piiriä. Mutta hän ei näe suinkaan sormen pilvestä ojentuvan viittomaan hänelle tietä. Mitkään sumun ja valon patsaat eivät käy hänen edellensä.

Kun hän nyt istuu vastapäätä kreivitärtä pienessä, sinisessä kabinetissa, sattuvat hänen silmänsä pieneen sinivuokkokimppuun, joka kreivittärellä on valkeassa kädessään. Salamana iskee hänen tietoisuuteensa, missä nuo vuokot ovat kasvaneet, kuka ne on poiminut.

Hänen ei tarvitse kysyä. Missä kasvaa koko seudulla sinivuokkoja jo huhtikuun alussa muualla kuin koivuhaassa, joka on Ekebyn rantatöyräällä.

Hän tuijottaa tuijottamistaan noihin pieniin, sinisiin tähtiin, noihin miekkoiisiin, jotka valloittavat kaikkien sydämet, noihin pikkuprofeettoihin, jotka säteilevät kaiken sen kauneuden loistoa, jota ne ennustavat, kaikkea kaunista, mikä on tuleva. Ja kun hän katselee niitä, alkaa hänen sielussaan kumahdella viha, joka jyrisee kuin ukkonen ja lyö tainnuksiin kuin salama. "Millä oikeudella", hän ajattelee, "kreivitär Dohna pitää tätä sinivuokkokimppua, joka on poimittu Ekebyn rantapohjilta?"

Kaikki nuo ovat kiusaajia: Sintram, kreivitär, kaikki ihmiset tahtovat vietellä Gösta Berlingiä pahaan; mutta hän suojelee tätä, kaikkia vastaan hän suojelee tätä. Vaikka se maksaisi hänen sydänverensä, hän suojelee.

Hän ajattelee, että hänen on temmattava nuo kukat kreivittären kädestä ja nähtävä ne hyljättyinä, tallattuina ja muserrettuina, ennen kuin lähtee pienestä sinisestä kabinetista.

Hän miettii vain, ja nyt hän alkaa sodan noita pieniä, sinisiä tähtiä vastaan. Salissa nojaavat rouvat kunnianarvoisaa päätään tuolinselustimeen eivätkä aavista mitään, herrat tupruttavat kaikessa rauhassa piipuistaan savupilviä kreivin kamarissa, kaikki on rauhallista; mutta pienessä sinisessä kabinetissa raivoaa vimmattu sota.

Oi, miten viisaita ovat ne, jotka pidättävät kätensä miekasta, ne, jotka jaksavat hiljaa odottaa, uskovat sydämensä rauhaan ja antavat Jumalan hallita! Aina joutuu rauhaton sydän harhaan. Paha tekee aina pahan hullummaksi.

Mutta Anna Stjärnhök luulee, että hän on nyt vihdoinkin nähnyt sormen pilvissä.

"Anna", sanoo kreivitär, "kerro jotakin."

"Mitä sitten?"

"Oh", sanoo kreivitär ja hyväilee kimppua valkoisella kädellään. "Etkö tiedä mitään rakkaudesta, rakastamisesta?"

"En, en minä tiedä mitään rakkaudesta."

"Kyllä puhut! Eikö meillä siis ole Ekeby-nimistä paikkaa, paikkaa joka on täynnä kavaljeereja?"

"Kyllä", sanoo Anna, "täällä on paikka nimeltä Ekeby, ja siellä on miehiä, jotka imevät maan ytimen, miehiä, jotka tekevät meidät pystymättömiksi totiseen työhön, jotka tuhoavat kasvavan nuorisomme ja johdattavat neromme harhaan. Tahdotko kuulla heistä, tahdotko kuulla rakkaustarinoita heistä?"

"Tahdonpa tosiaan. Minä pidän kavaljeereista."

Silloin puhuu Anna Stjärnhök, puhuu lyhyin säkein niinkuin vanha hymnikirja, sillä myrskyiset tunteet ovat tukahduttaa hänet. Salattu intohimo vapisee joka sanassa, ja kreivittären täytyy sekä kammoen että halukkaasti häntä kuunnella.

"Mitä on kavaljeerin rakkaus, mitä on kavaljeerin usko? Yksi lemmitty tänään, toinen huomenna, yksi idässä, toinen lännessä. Ei mikään ole hänelle liian korkeata, mikään ei liian matalaa: yhtenä päivänä kreivin tytär, toisena kerjäläistyttö. Ei mikään ole maailmassa niin avara kuin hänen sydämensä. Mutta voi sitä raukkaa, raukkaa, joka kavaljeeria rakastaa. Hänen täytyy etsiä häntä, kun hän makaa juovuksissa tien ravissa. Hänen täytyy ääneti katsella, miten hän pelipöydässä hukkaa hänen lapsiensa kodin. Hän saa koreasti tyytyä siihen, että hän liehuu vieraiden naisten kintereillä. Oi, Elisabet, jos kavaljeeri pyytää kunniallista naista tanssiin, niin pitäisi heti kieltäytyä; jos hän lahjoittaa hänelle kukkakimpun, pitäisi hänen nakata kukat maahan ja tallata niitä; jos hän rakastaa kavaljeeria, niin pitäisi hänen ennen kuolla kuin mennä hänen kanssaan naimisiin. Kavaljeereista oli eräs, joka oli virkaheitto pappi. Häneltä oli riistetty kauhtana juoppouden tähden. Hän oli ollut juovuksissa kirkossa. Hän joi ehtoollisviinit. Oletko kuullut hänestä puhuttavan?"

"En."

"Kun hänet erotettiin virasta, hän kierteli maita mantereita kerjäläisenä. Hän joi kuin hullu. Hän varasti saadakseen viinaa."

"Mikä hän on nimeltään?"

"Hän ei ole enää Ekebyssä. — — — Ekebyn rouva otti hänet hoiviinsa, antoi hänelle vaatteet ja sai sinun anoppisi, kreivitär Dohnan, ottamaan hänet sinun miehesi kotiopettajaksi, nuoren Henrik-kreivin opettajaksi."

"Virkaheiton papin!"

"Oh, hän oli nuori, voimakas mies, hänellä oli hyvät tiedot. Ei olisi ollut hänellä mitään hätää, kun hän vain ei olisi juonut. Kreivitär Märta ei ollut turhantarkka. Häntä huvitti kiusoitella rovastia ja komministeriä. Kuitenkin hän kielsi ketään puhumasta hänen lapsilleen papin menneisyydestä."

"Muuten olisi hänen pojaltaan kadonnut kaikki kunnioitus opettajaa kohtaan, ja hänen tyttärensä ei olisi voinut häntä sietää, sillä neito oli oikea pyhimys."

"Niin hän tuli tänne Borgiin. Hän jäi ensin seisomaan aivan oven suuhun, istui aivan tuolin syrjällä, oli vaiti pöydässä ja pakeni aina puistoon, kun tänne tuli vieraita."

"Mutta niin hän usein kohtasi yksinäisillä poluilla nuoren Ebba Dohnan. Neito ei ollut niitä, jotka rakastavat meluisia juhlia, mitkä pauhasivat Borgin saleissa kreivittären leskeksi jouduttua. Hän ei ollut niitä, jotka sinkoavat uhkakatseita maailmaan. Hän oli lempeä ja arka. Vielä seitsemäntoistavuotiaana hän oli vain vieno lapsi; mutta hän oli silti hyvin kaunis; silmät ruskeat, heikko, hieno puna poskipäissä. Hänen hento ja norja vartalonsa oli hieman kumarassa. Hänen kaita kätensä piiloutui arasti puristaen käteesi. Hänen pikku suunsa oli suista hiljaisiin ja kaikista vakavin. Ah, hänen ääntään, hänen suloista, hienoa ääntään, joka lausui sanat hitaasti ja selkeästi, mutta ei koskaan soinnut nuorekkaan raikkaasti eikä nuorekkaan lämpöisesti, vaan hiipi heikoin sävelin kuin väsyneen soittajan viimeinen akordi!"

"Hän ei ollut sellainen kuin muut. Hänen jalkansa astelivat maata niin kevyesti, niin hiljaa kuin hän olisi ollut elämän arka pakolainen. Hän piti silmänsä maahan luotuina, ettei häiriytyisi katsellessaan sisäisten näkyjensä kauneutta. Hänen sielunsa oli kääntynyt pois maasta jo silloin, kun hän oli lapsi."

"Kun hän oli pieni, kertoeli hänen mummonsa hänelle usein satuja, ja eräänä iltana he istuivat takkavalkean ääressä, mutta sadut olivat loppuneet. *Carsus* ja *Moderus* ja *Lunkentus* ja *Kaunis Melusina* olivat olleet ja eläneet: he olivat kuin takkavalkean liekit liehuneet elämässä ja loistossa, mutta nyt olivat sankarit lyödyt ja kauniit prinsessat hiiltyneet, kunnes takkavalkea herättäisi ne uudestaan. Mutta yhä lepäsi pikkutytön käsi vanhuksen polvella, ja hän silitteli hiljaa mummon hameen silkkiä, tuota hupaista kangasta, joka piipahtelee kuin pikku lintu. Ja tuo silitys oli hänen pyyntönsä, sillä hän oli niitä lapsia, jotka eivät koskaan pyydä sanoilla."

"Silloin alkoi vanhus aivan hiljaa kertoa hänelle pienestä Juudaan maan lapsesta, pienestä lapsesta, joka syntyi tullakseen suureksi kuninkaaksi. Enkelit olivat täyttäneet maan ylistyslauuillaan hänen syntyessään, Idän kuninkaat tulivat taivaan tähden johtamina ja lahjoittivat hänelle kultaa ja pyhää savua, ja vanhat miehet ja naiset ennustivat hänen mahtiaan. Tämä lapsi varttui paljon kauniimmaksi ja viisaammaksi kuin muut lapset. Jo kaksitoistavuotiaana oli hänen viisautensa suurempi kuin ylimmäisten pappien ja kirjanoppineitten."

"Sitten vanhus kertoi hänelle kauneimmasta, mitä maailma oli nähnyt, kertoi lapsen elämästä tämän vaeltaessa ihmisten joukossa, pahojen ihmisten, jotka eivät tahtoneet tunnustaa häntä kuninkaakseen."

"Hän kertoi, kuinka lapsi kehittyi mieheksi, mutta ihmeet säteilivät yhä hänen ympärillään."

"Kaikki maan päällä palvelivat ja rakastivat häntä ihmistä lukuunottamatta. Kalat antautuivat hänen verkkoonsa, leipä täytti hänen korinsa, vesi muuttui viiniksi, kun hän niin toivoi.

"Mutta ihmiset eivät antaneet suurelle kuninkaalle suinkaan kultaista kruunua, loistavaa valtaistuinta. Hänellä ei ollut ympärillään kumartavia hovimiehiä. He antoivat hänen kulkea joukossaan kerjäläisenä.

"Kumminkin hän oli kovin hyvä heille, tuo suuri kuningas. Hän paransi heidän sairaitaan, antoi sokeille heidän näkönsä ja herätti kuolleet.

"Mutta, sanoi vanhus, ihmiset eivät tahtoneet sitä hyvää kuningasta herrakseen.

"He lähettivät sotamiehensä häntä vastaan ja vangitsivat hänet, he pukivat hänet pilkaten kruunuun ja valtikkaan ja pitkäliepeiseen kaapuun ja kuljettivat hänet mestauspaikalle pakottaen hänet kantamaan raskasta ristiä. Oi, lapseni, tämä hyvä kuningas rakasti korkeita vuoria. Öisin hän usein nousi vuorille puhumaan taivaan asukkaiden kanssa, ja hän istui usein päivisin vuorenrinteillä puhuen kuunteleville ihmisille. Mutta nyt he veivät hänet vuorelle ristiinnaulitakseen hänet. He löivät nauvoja hänen käsiensä ja jalkojensa läpi ja ripustivat hyvän kuninkaan ristille, niinkuin hän olisi ollut ryöväri ja pahantekijä.

"Ja kansa pilkkasi häntä. Ainoastaan hänen äitinsä ja ystävänsä itkivät, koska hänen piti kuolla ennen kuin hän ennätti tulla kuninkaaksi.

"Oi, miten elottomat kappaleet surivat hänen kuolemaansa.

"Aurinko pimeni ja vuoret vapisivat, temppelein esirippu halkesi kahtia ja haudat avautuivat, jotta kuolleet voisivat nousta maasta näyttämään suruaan.

"Silloin painoi pienokainen päänsä isoäidin helmaan ja nyyhki niin, että hänen sydämensä oli pakahtua.

"Älä itke, pienoiseni, hyvä kuningas nousi haudastaan ja matkasi ylös isänsä luokse taivaaseen.'

"Mummo', nyyhki pikku raukka, 'eikö hän sitten saanutkaan valtakuntaa?'

"Hän istuu Jumalan oikealla kädellä taivaassa.'

"Mutta se ei lohduttanut tyttöstä. Hän itki niin tuskissaan ja hillittömästi kuin lapsi voi itkeä.

"Miksi he olivat niin ilkeitä hänelle? Miksi he saivat olla niin ilkeitä hänelle?'

"Vanhus melkein pelästyi tätä valtavaa surua.

"Sano, mummo, ettet kertonut totta! Sano, ettei se loppunut sillä tavoin! Sano, etteivät he olleet niin ilkeitä sille hyvälle kuninkaalle! Sano, että hän sai valtakunnan maan päällä!'

"Hän kietoi kätensä vanhuksen ympärille ja rukoili häntä kyynelten yhä virratessa.

"Lapseni, lapseni', sanoi silloin hänen isoäitinsä lohduttaen, 'on niitä, jotka uskovat, että hän tulee takaisin. Silloin hän alistaa maan valtaansa ja hallitsee sitä. Silloin tulee ihanasta maasta mainio kuningaskunta joka on kestävä tuhat vuotta. Silloin tulevat pahat eläimet hyviksi: pienet lapset leikkivät kyykäärmeen pesän luona, ja karhut käyvät lehmien kanssa laitumella. Mikään ei vahingoita eikä turmele enää toista; keihäät käyristetään viikatteiksi ja miekat taotaan auroiksi. Ja kaikki on pelkkää leikkiä ja iloa, sillä hyvät omistavat maan.'

"Silloin kirkastui pienokaisen kyyneleinen muoto.

"Saako hyvä kuningas sitten valtaistuimen, mummo?'

"Kultaisen istuimen.'

"Ja palvelijoita ja hovimiehiä ja kultaisen kruunun?'

"Saa kyllä.'

"Tuleeko hän pian, mummo?'

"Ei tiedä kukaan, milloin hän tulee.'

"Saanko minä silloin istua jakkaralla hänen jalkainsa juuressa?'

"Saat, lapseni!"

"Mummo, minä olen niin iloinen", sanoo pienokainen.

"Iltan jälkeen istuvat nuo kaksi monena talvena takan ääressä ja puhuvat hyvästä kuninkaasta ja hänen valtakunnastaan. Pienokainen uneksi tuhatvuotisesta valtakunnasta yöt päivät. Hän ei väsynyt koskaan koristamasta sitä kaikella kauniilla, mitä saattoi keksiä.

"Niin on monien hiljaisten lasten, joita on seurassamme. He säilyttävät mielessään salaisen unelman, jota eivät tohdi ilmaista. Merkillisiä ajatuksia asuu monen pehmeän tukan alla, ruskeat, lempeät silmät näkevät suljettujen luomiensa alla kummia, monella kauniilla tytöllä on sulhanen taivaassa. Moni ruusuposkinen tahtoo hieroa hyvän kuninkaan jalkoja voiteella ja kuivata niitä pänsä hiuksilla.

"Ebba Dohna ei tohtinut mainita siitä kenellekään, mutta tuosta illasta alkaen eli hän ainoastaan odottaen Herran tuhatvuotista valtakuntaa ja hänen tuloaan.

"Kun iltarusko aukaisi lännen portit, silloin hän odotti, eikö sulhanen jo astu sieltä, säteillen lempeässä loistossaan, miljoonaisen enkeliarmeijan seuraamana, ja samoa hänen ohitseen ja salli hänen koskea kauhtanansa helmaa.

"Hän ajatteli myös mielellään niitä hurskaita naisia, jotka olivat ripustaneet hunnun päähänsä eivätkä koskaan kohottaneet silmiään maasta, vaan olivat sulkeutuneet harmaiden luostarien rauhaan, pienien kammioiden pimeään, voidakseen aina nähdä niitä säteileviä näkyjä, jotka astuvat esiin sielujen yöstä.

"Sellaisena hän oli kasvanut ja sellainen hän oli kohdatessaan ensimmäisen kerran uuden kotiopettajan puiston yksinäisillä käytävillä.

"En tahdo sanoa miehestä enemmän pahaa kuin minun täytyy. Luulen, että hän rakasti tätä lasta, joka pian valitsi hänet saattajakseen yksinäisillä vaelluksillaan. Luulen, että hänen sielunsa sai taaskin siipensä, kun hän käveli tämän hiljaisen tytön vieressä, joka ei koskaan ollut uskonut muille haaveitaan. Luulen, että hän tunsi olevansa lapsi, hyvä, hurskas, kunnon lapsi.

"Mutta jos hän rakasti Ebbaa, niin miksei hän ajatellut, että huonompaa lahjaa hän ei voinut antaa neidolle kuin juuri rakkautensa? Mitä tahtoikaan, mitä ajattelikaan hän, tuo hylkiö, astellessaan kreivintyttären rinnalla? Mitä ajatteli virkaheitto pappi, kun tyttö uskoi hänelle hurskaita unelmiaan? Mitä tahtoikaan tuo, joka oli ollut juoppo ja tappelupukari ja oli yhä sitä tilaisuuden tullen, mitä hän ajattelikaan sen vierellä, joka käveli uneksien taivaallisesta sulhasesta? Miksei hän paennut kauaksi, kauaksi hänen luotaan? Eikö hänen olisi ollut parempi harhailla kerjäten ja varastellen maita mantuja kuin käyskennellä hiljaisilla kuusikäytävillä ja tulla taas hyväksi, hurskaaksi ja avuliaaksi, kun hän ei kuitenkaan voinut elää uudestaan elämää, jota oli jo elänyt, ja kun ei voinut välttää, että Ebba Dohna rakastuisi häneen?

"Älä usko, että hän näytti juopporaukalta, että hänen poskensa olivat harmaan kelmeät ja silmät punaiset. Hän oli yhä komea mies, niin sielullisesti kuin ruumiillisestikin, kaunis ja murtumaton. Hänen ryhtinsä oli kuninkaallinen ja hänen ruumiinsa rautainen, sellainen, jota ei hurjinkaan elämä raiskaa."

"Vieläkö hän elää?" kysyy kreivitär.

"Oi, ei, hän on kai jo kuollut. Siitä on jo kauan."

Jokin outo alkaa vavisuttaa Anna Stjärnhökiä hänen näin menetellessään. Hän tuumi mielessään, ettei koskaan sano kreivittärelle, kenestä puhuu, että hän antaa kreivittären uskoa, että mies on jo kuollut.

"Siihen aikaan hän oli vielä nuori", niin jatkaa hän kertomustaan. "Elämisen ilo syttyi uudelleen hänen poveensa. Hänellä oli kauniiden sanojen lahjat ja palava, helposti hurmaava sydän.

"Tuli sitten ilta, jolloin hän puhui Ebban kanssa rakkaudesta. Ebba ei vastannut, hän kertoi vain kotiopettajalle, mitä hänen isoäitinsä oli hänelle talvi-iltoina tarinoinut, ja kuvasi hänelle unelmainsa maan. Sitten hän pyysi kotiopettajalta lupauksen. Hän vannotti opettajaa, että tämä rupeaisi Jumalan sanan julistajaksi, yhdeksi niitä, jotka valmistavat Herran tietä, niin että hänen tuloaan joudutetaan.

"Mitä piti kotiopettajan tehdä? Hän oli virkaheitto pappi, eikä mikään tie ollut häneltä niin suljettu kuin se, jota tyttö vaati häntä astumaan. Mutta hän ei uskaltanut sanoa tälle totuutta. Hänellä ei ollut sydäntä tuottaa surua tuolle suloiselle lapselle, jota rakasti. Hän lupasi kaikki, mitä Ebba tahtoi.

"Heidän kesken ei tarvittu montakaan sanaa. Oli selvää, että Ebbasta oli kerran tuleva hänen vaimonsa. Hän ei ilmentänyt rakkauttaan suudelmin ja hyväilyin. Hän tuskin uskalsi lähestyä Ebbaa. Neito oli arka kuin hento kukka. Mutta hänen ruskeat silmänsä kohosivat joskus maasta etsiäkseen

hänen silmiään. Kuutamoiltoina, kun he istuivat kuistilla kahden, painautui Ebba aivan hänen kylkeensä ja silloin mies suuteli hänen hiuksiaan tytön sitä huomaamatta.

"Mutta ymmärräthän, että kotiopettajan synty oli siinä, että hän unohti sekä menneisyytensä että tulevaisuutensa. Köyhyytensä ja halpuutensa hänen sopi kyllä unohtaa, mutta hänen olisi toki pitänyt tietää, että kerran oli tuleva päivä, jolloin Ebban sielussa nousee rakkaus rakkautta vastaan, maa taivasta vastaan ja jolloin Ebban on pakko valita joko hänet tai tuhatvuotisen valtakunnan paistava herra. Ja Ebba ei ollut niitä, jotka voivat kestää voitollisesti sellaista sotaa.

"Niin meni kesä, syksy ja talvi. Kun kevät tuli ja jäät lähtivät, sairastui Ebba Dohna. Laaksoissa suli routa, pitkin mäkiä kuohui kohva, järven jää oli petollista, tiet mahdottomat kulkea niin reellä kuin rattailla.

"Silloin tahtoi kreivitär Dohna noudattaa tyttärelleen lääkärin Karistadista. Lähempää ei ollut saatavissa. Mutta hän käski turhaan väkeään. Rukoukset ja uhkaukset eivät auttaneet. Hän rukoili polvillaan kuskia, mutta tämä kieltäytyi. Hän sai kouristus- ja hysteriakohtauksia surusta tyttärensä tähden — Märta-kreivitär on yhtä rajua surussa kuin ilossakin.

"Ebba Dohna oli keuhkokuumeessa, ja hänen henkensä oli vaarassa, mutta lääkäriä ei voitu saada.

"Silloin lähti kotiopettaja Karlstadiin. Matka oli moisella kelillä hengenvaarallista leikkiä, mutta hän suoritti sen. Matka vei yli painuvien jäiden ja niskantaitto-iljankojen, joskus hänen oli hakattava jäähän portaita hevoselleen, joskus kiskottava se ylös tien syvästä liejusta. Kerrottiin, että lääkäri oli kieltäytynyt lähtemästä hänen kanssaan, mutta että toinen oli pistooli kädessä pakottanut hänet tulemaan.

"Kun hän palasi, oli kreivitär valmis heittäytymään polvilleen hänen jalkoihinsa. 'Ottakaa kaikki!' hän sanoi. 'Sanokaa, mitä toivotte, mitä pyydätte, tyttäreni, kartanoni, rahani!'

"'Tyttärenne', vastasi kotiopettaja."

Anna Stjärnhök vaikenee yht'äkkiä.

"No, entä sitten, sitten?" kysyy kreivitär.

"Voinee jo riittää", vastaa Anna; hän on niitä poloisia, jotka elävät epäilyksen tuskassa ja pelossa. Hän oli elänyt siten jo koko viikon. Hän ei tiedä mitä tahtoo. Mikä on hänestä yhtenä hetkenä oikeaa, on toisena jo väärää. Nyt hän toivoo, ettei olisi koskaan tätä juttua alkanutkaan.

"Näyttää kuin haluaisit ilveillä minun kustannuksellani, Anna, etkö ymmärrä, että minun täytyy saada kuulla tämä juttu loppuun."

"Ei olekaan enää paljoa kerrottavaa. — Nuoren Ebba Dohnan taistelun hetki oli tullut. Rakkaus nousi rakkautta, maa taivasta vastaan.

"Märta-kreivitär kertoi hänelle ihmeellisestä matkasta, jonka nuori mies oli hänen tähtensä tehnyt, ja sanoi lahjoittaneensa hänelle palkkioksi Ebban käden.

"Nuori Ebba-neiti oli silloin parantunut sen verran, että lepäsi jo puettuna sohvalla. Hän oli väsynyt ja kalpea ja vielä tavallistakin äänettömämpi.

"Kun hän kuuli nämä sanat, hän kohotti ruskeat silmänsä nuhtelevasti äitiä kohti ja sanoi:

"Mutta äiti, annoitko sinä minut virkaheitolle papille, miehelle, joka on hukannut oikeutensa olla Herran palvelija, miehelle, joka on ollut varas, kerjäläinen?"

"Mutta lapseni, kuka sinulle on siitä kertonut? Luulin ettet tiennyt siitä mitään."

"Sain sen tietää. Kuulin vieraittesi puhuvan siitä samana päivänä, jolloin sairastuin."

"Mutta lapsi, ajattele, että hän on pelastanut sinun henkesi!"

"Ajattelen, että hän on pettänyt minut. Hänen olisi pitänyt sanoa, kuka oli."

"Hän sanoo, että sinä rakastat häntä."

"Olen rakastanut. En voi rakastaa sitä, joka on pettänyt minut."

"Millä tavalla hän on pettänyt sinut?"

"Sitä ei äiti ymmärrä."

"Hän ei tahtonut puhua äitinsä kanssa unelmaansa tuhatvuotisesta valtakunnasta, jota toteuttamaan hänen rakastettunsa olisi pitänyt häntä auttaa.

"Ebba', sanoi kreivitär, 'jos sinä häntä rakastat, ei sinun ole kysyttävä, mikä hän on ollut, vaan mentävä hänelle. Kreivitär Dohnan miehestä tulee kyllin rikas, kyllin mahtava, joten hänen nuoruutensa synnit voi unohtaa.'

"En huoli hänen nuoruutensa synneistä, äiti; mutta koska hänestä ei voi milloinkaan tulla sitä, mitä minä toivoin, en voi mennä hänen kanssaan naimisiin.'

"Ebba, muista, että minä olen sen hänelle luvannut.'

"Tyttö tuli kalpeaksi kuin ruumis.

"Äiti, sanon sinulle, että jos sinä naitat minut hänelle, erotat sinä minut Jumalasta.'

"Olen päättänyt tehdä sinut onnelliseksi', sanoo kreivitär. 'Olen varma, että tulet onnelliseksi tämän miehen kanssa. Olethan jo tehnyt hänestä suorastaan pyhimyksen. Olen päättänyt syrjäyttää syntyperän vaatimukset ja unohtaa, että hän on köyhä ja halpa, antaakseni sinulle tilaisuuden johdattaa hänet oikealle tielle. Tunnen menetteleväni oikein. Tiedäthän että halveksin vanhoja ennakkoluuloja.'

"Mutta näin hän sanoi vain siksi, ettei sallinut kenenkään vastustella tahtoaan. Kenties senkin vuoksi, että hän tosiaan tarkoitti, mitä sanoi. Kreivitär Märtaa ei ole helppo ymmärtää.

"Nuori tyttö makasi kauan sohvalleen kreivittären lähdettyä hänen luotaan. Hän kävi taistelua. Maa nousi taivasta, rakkaus rakkautta vastaan, mutta hänen lapsuutensa rakastettu vei voiton. Maatessaan siinä, juuri tällä sohvalle, hän näki lännen taivaan hehkuvan ihanassa päivänlaskussa. Hän ajatteli, että se oli hyvän kuninkaan tervehdys, ja koska hän ei olisi voinut olla uskollinen, jos olisi elänyt, hän päätti kuolla. Hän ei voinut tehdä muuta, koska kerran hänen äitinsä tahtoi, että hänen piti olla sen oma, josta ei voinut tulla hyvän kuninkaan palvelijaa.

"Hän meni ikkunan luo, avasi sen ja antoi kylmän ja kostean iltailman vilustuttaa heikon ruumisraukkansa.

"Hänen oli helppo päästä kuoleman omaksi. Se oli varmaa, jos vain tauti uusiutuisi, ja se uusiutui.

"Kukaan muu kuin minä ei tiedä, että hän itse etsi kuolemaansa, tuo Elisabet. Näin hänet ikkunassa ja kuulin hänen kuumeiset kuvittelunsa. Hän piti mielellään minua lähellään viimeisinä päivinään.

"Näin hänen kuolevan, näin, kuinka hän eräänä iltahetkenä ojensi kätensä hehkuvaa länttä kohti ja kuoli, hymyillen ikäänkuin olisi nähnyt jonkun tulevan kohti auringonlaskun loisteesta. Sain viedäkseni hänen viimeisen tervehdyksensä sille, jota hän rakasti. Minun oli pyydettävä, että tuo mies antaisi hänelle anteeksi, ettei hän voinut tulla hänen vaimokseen. Hyvä kuningas ei sitä sallinut.

"Mutta minä en ole tohtinut sanoa miehelle, että hän oli Ebban murhaaja. En ole tohtinut laskea sellaista tuskien kuormaa hänen hartioilleen. Ja kumminkin hän, joka valehdellen hankki itselleen Ebban rakkauden, eikö hän ollut hänen murhaajansa? Eikö hän juuri ollut murhaaja, Elisabet?"

Kreivitär Dohna on aikaa sitten lakannut hyväilemästä noita sinisiä kukkia. Nyt hän nousee, ja kimppu putoaa lattialle.

"Anna, sinä kujeilet yhä kustannuksellani. Sanoithan, että juttu on vanha ja mies aikoja sitten kuollut. Mutta tiedänhän, että on tuskin viittä vuotta Ebba Dohnan kuolemasta, ja sinähän sanoit, että olit itse näkemässä kaiken. Et ole kovinkaan iäkäs. Sano nyt, kuka se mies on!"

Anna Stjärnhök alkaa nauraa.

"Sinähän pyysit rakkausjuttua. Nythän sen sait, vieläpä jutun, joka on maksanut sinulle sekä kyyneliä että levottomuutta."

"Tarkoitatko, että olet valehdellut?"

"Tyhjää valhetta kaikki!"

"Sinä olet ilkeä, Anna."

"Kai lienen. En ole muuten kovin onnellinenkaan, se minun on sanottava. — Mutta rouvat ovat jo heränneet ja herrat tulevat saliin. Mennään sinne!"

Kynnyksellä hänet pysäyttää Gösta Berling, joka tulee nuorten naisten seuraan.

"Teidän pitää nyt olla minulle kärsivällisiä", hän sanoo nauraen. "Kiusaan teitä vain kymmenen minuuttia, mutta nyt teidän täytyy kuunnella runoa."

Hän kertoo heille, että oli viime yönä nähnyt unta elävämmiin kuin juuri koskaan, hän oli nähnyt sellaista unta, että oli muka kirjoittanut runon. Hän, jota ihmiset sanoivat "runoilijaksi", vaikka hän oli tähän asti saanut aivan aiheetta omistaa tuon lisänimen, hän oli silloin, keskellä yötä, noussut ja puolittain unessa, puolittain valveilla alkanut kirjoittaa. Ja runoelman hän oli sitten aamulla löytänyt kirjoituspöydältään. Hän ei ollut ikinä uskonut mokomaa itsestään. Ja nyt piti naisten se kuulla.

Ja hän lukee:

Nousi nyt kuu, ihanimman vuorokauden hetkistä toi. Sinikirkkaalta, kalvaalta holviltaan läpi köynnösten hohtoa parvekkeelle se seuloi, jonk' alla värisi uurnassaan punalilja, min terään päivätär kultapäärmehet neuloi. Kiviportaill' istuen unelmoi siin' ääneti nuoret ja vanhat, kuunnellen noita sydämen vanhoja lauluja, muistoon joita ihanimpana vuorokauden hetkistä tunne toi.

Reseedaryhmästä nous' sulotuoksu, meit' ympäröi, ja viidoista tummien pensastoin varjoja hiipii kasteisen, välkkyvän nurmikon laitaa. Sielukin ruumiin varjosta noin valon ilmoihin, seutuihin, joita se tuskin tajuta taitaa, sinihohto-holveihin ikävöi, kirkkauteen, johon verraten tähdet on kelmeet. Oi, kuka torjuu tunteiden leikit ja telmeet, yön varjot, reseedain suruisa tuoksu kun ympäröi.

Terät köynnösruusun tippui viimeiset, vaalenneet, vaikkei niit' uhriksi vaatinut tuulonen vallaton. Noin — mietittiin — elon jättää soisimme, haipuin ilmaan kuin sävel kantelon, kuin lehti syyskelmeä tyhjiin vaikertamatta vaipuin. Pitkät miks' iän taipaleet? Luontoa häiriten nauttimaan elon harhasta jäämme. Kuolema on elon palkka; siis hiljaa se jättäkäämme, kuin terät köynnösruusun viimeiset, vaalenneet.

Yösiippa häilähtäin ohi liipotti, minne lie,
häipyi pois, kuun kohdalla häämötti taas.
Vaan silloin nous poven ankeen alta
tuo kysymys raskas kuin haudan paas,
tuo yhä vastaamaton, tuo vanha kuin tuskan valta:
"Oi, mihin kuljemme, oi, mik' on eessämme tie,
konsa maan vihreät niityt ei enää allamme loista?"
Hengen tielle voipiko toinen neuvoa toista, —
yösiippaa helpommin neuvot, mi liipotti, minne lie.

Ja olkaani päänsä hän, pehmeät kutrinsa, kallistaa,
hän, joka minua lempi, ja kuiskivi hiljaa näin:
Elä usko, ei kaukasiin avaruuksiin sielut lennä;
kun kuolen, el' usko, ett' etäällä oon.
Mihin koditon sieluni vois, jos ei lemmityn sieluun mennä?
Sun luonas se ainian asukoon!
Oi ahdistus! Suru sydämen murtaa tahtoi.
Hänet kuoloko veis, pian veis? Yö viimeinen olla jo mahtoi?
Viimeisen kerranko suutelin kutria aaltoavaa?

On vuosia vierinyt. Viel' yhä varjohon siell' usein istun, kun yö tutun paikan on tummentanut. Mut parvekkeell' läpi köynnösten kuultavan kuun näen kammoin. Se yksin tietää, kuink' usein armasta suudellut siell' oon, se värjyen kirkkaasti kyyneleet ammoin, joit' armaani kutreille vierinyt on. Voi, muistojen tuskaa! Se syntisen sieluni vaiva on tietää: hän asuvi siinä! Minkä rangaistuksen se sietää, ken sitoi itseensä sielun, mi niin oli puhdas ja tahraton.

"Gösta", sanoo Anna leikillisesti, vaikka tuska kuristaa hänen kurkkuaan, "sinusta sanotaan, että olet elänyt useampia runoja kuin toiset ovat kirjoittaneet, vaikk'eivät olisi elämässään muuta tehneetkään, mutta tiedätkös: sinun on parasta runoilla omalla tavallasi. Tuo oli yötyötä, tiedätkös."

"Et ole lempeä, Anna."

"Tulla lukemaan tuollaista, kuolemasta ja surkeudesta, — ettet häpeä!"

Gösta ei kuule enää häntä. Hänen silmänsä ovat suunnatut nuoreen kreivittäreen. Kreivitär istuu aivan jäykkänä, liikkumattomana kuin kuvapatsas. Göstasta hän näyttää kuin pyörtyvän.

Mutta sanomattoman työläästi saa kreivitär sanan huuliltaan.

"Menkää!" hän sanoo.

"Kuka, menkää? Pitääkö *minun* mennä?"

"Papin pitää mennä", änkyttää kreivitär.

"Elisabet, ole toki vaiti!"

"Juoppo pappi saa mennä ulos huoneestani!"

"Anna, Anna", kysyy Gösta, "mitä hän tarkoittaa?"

"Parasta on sinun mennä, Gösta."

"Miksi minun pitää mennä? Mitä tämä merkitsee?"

"Anna", sanoo kreivitär Elisabet, "sano hänelle, sano hänelle...!"

"En, sano itse, kreivitär!"

Kreivitär puree hampaansa yhteen ja masentaa liikutuksensa.

"Herra Berling", hän sanoo ja astuu hänen eteensä, "teillä on merkillinen kyky saada ihmiset unohtamaan, kuka olette. Minä en ole tiennyt sitä ennen kuin tänään. Olen juuri kuullut kertomuksen Ebba Dohnan kuolemasta ja saanut samalla tietää, että tieto, että hän rakasti arvotonta, tappoi hänet. Teidän runonne on selittänyt minulle, että se mies olette te. En voi ymmärtää, miten kukaan sellaisen jälkeen, kuin te olette elänyt, voi olla kunniallisen naisen seurassa. Minä en voi sitä ymmärtää, herra Berling. Puhuinko nyt kyllin selvästi?"

"Kyllä, kreivitär. Tahdon vain sanoa yhden ainoan sanan puolustukseksi. Olin vakuuttunut siitä, koko ajan olen ollut varma siitä, että te tiesitte kaiken minusta. En ole koskaan yrittänyt salata mitään, mutta eipä liene hauska huudella elämänsä katkerimpia onnettomuuksia turuilla ja teillä, kaikkein vähimmin itse huudella."

Hän menee.

Ja samassa painaa kreivitär Dohna kapean jalkansa pienen, sinitähtisen vuokkokimpun päälle.

"Sinä olet nyt tehnyt niinkuin minä toivoin", sanoo Anna Stjärnhök kreivittärelle kylmästi, "mutta nyt tuli myös loppu ystävydestämme. Älä luulekaan, että minä voin antaa anteeksi sitä, että olet ollut hänelle julma. Olet ajanut hänet pois, ivannut ja haavoittanut häntä, ja minä, minä tahtoisin seurata häntä vankeuteen, häpeäpenkille, jos niin vaadittaisiin. Minä tahdon vartioida häntä, säilyttää hänet. Sinä olet tehnyt niinkuin minä tahdoin, mutta en anna sinulle koskaan anteeksi!"

"Mutta Anna, Anna!"

"Kun äsken kerroin sinulle, niin uskotko, että tein sen iloisin mielin! Enkö ole tässä kappale kappaleelta raastanut omaa sydäntäni rinnasta?"

"Miksi sitten teit sen?"

"Miksi? Siksi, etten halunnut — etten halunnut, että hänestä tulee vihityn vaimon rakastaja..."

Kolmastoista luku

MAMSELLI MARIE

Hiljaa, ihan hiljaa!

Pääni ympärillä surisee. Kai se on kimalainen, joka tulla pörisee. Ei, hiljaa nyt! Ah, millaista tuoksua! Niin totta kuin olen tässä, eikö se ole koimarunan ja lavendelin ja tuomen ja sireenin ja valkonarsissien tuoksua. Ihanaa on tuntea sellaista harmaana syysiltana, keskellä kaupunkia. Kun vain etsinkin ajatuksiini tuon pienen, siunatun maakaistaleen, heti alkaa ympärilläni surista ja lennellä, ja siirryn aivan huomaamattani pieneen, nelisnurkkaiseen ruususarkaan, joka on täynnä kukkia, ligusterpensaisen aidan takana. Nurkissa on sireenimajat ja niissä kaidat lautapenkit, ja kukkalavain ympärillä, jotka on järjestetty sydämien ja tähtien muotoon, kiertelevät kapeat polut, valkealla

merihiekalla ripotetut. Kolmelta puolen ympäröi ruususarkaa metsä. Pihlaja ja tuomi, nuo puolisivistyneet ja kauniskukkaiset, seisovat likinnä ja yhdistävät tuoksunsa sireenien lemuun. Niiden takana kohoaa muutamia koivusikermiä, ja sitten alkaa kuusimetsä, oikea metsä, hiljainen ja tumma ja partainen ja pistävä.

Ja neljännellä puolella on pieni, harmaa tupa.

Se ruususarka, jota minä nyt ajattelen, oli kuusikymmentä vuotta sitten Svartsjössä Moreuksen vanhalla rouvalla, hänellä, joka elätti itseään tikkaamalla peitteitä talonpojille ja valmistamalla ruokaa heidän pitoihinsa.

Rakkaat ystävät! Kaikesta hyvästä, jota teille toivon, mainitsen ensiksi tikkauspuut ja ruususaran. Suuret, huojuvat, vanhanaikaiset tikkauspuut, joissa on somat linkut ja kuluneet rissat, minä toivon teille, sellaiset, joiden ympärillä viisi, kuusi henkeä voi yhtäaikaan työskennellä, joiden ääressä ommellaan kilpaa ja koetellaan, kuka saa kauniimmat pisteet nurealle puolelle; joiden ääressä syödään omenapaistikkaita ja rupertellaan ja "matkustetaan Grönlantiin" ja "kätetään sormusta", ja nauretaan niin, että oravat metsässä nakkelevat kuperkeikkaa pelästyksestä. Tikkauspuut talveksi, rakkaat ystävät, ja ruususarka kesäksi! Ei puutarhaa, johon uppoaa rahaa enemmän kuin huvi kannattaa, ei, vaan ruususarka, kuten ennen maailmassa sanottiin. Sellainen pitää teillä olla, sellainen jota voitte hoidella omin käsin. Pienoisten orjanruusupensaiden tulee siellä rehottaa pienten maakumpareiden huipulla, ja lemmikkirivin kierrellä niiden juurella; suuri, lehahtava unikko, joka kylvää itse itsensä, leviää siellä kaikkialle, sekä ruohoreunustalle että hiekkakäytävälle, ja siellä pitää olla ruskeaksi kulottunut turvesohva, jossa kasvaa akilleioja ja keisarinkruunuja, sekä istuimella että selkänojalla.

Vanhalla Moreuksen rouvalla oli ennen aikaan paljon hyvää. Hänellä oli kolme iloista ja ahkeraa tytärtä sekä pieni tupa tienposkessa. Hänellä oli kirstunpohjalla säästöjä, hänellä oli jäykkiä silkkiaseleja, suoraselkäisiä nojatuoleja ja tietoja monenlaisista asioista, mitkä ovat tarpeellisia tietää sellaisen, jonka itse täytyy hankkia leipänsä.

Mutta parhainta olivat hänen tikkauspuunsa, jotka tuottivat hänelle työtä läpi vuoden, ja ruususarka, joka antoi hänelle iloa koko kesän ajan.

Ja nyt on kerrottava, että Moreuksen rouvan pienessä tuvassa eleli vuokralainen, pieni kuiva mamselli, nelikymmenvuotias, joka asui ullakkokamarissa. Mamselli Mariella, joksi häntä aina sanottiin, oli omat käsityksensä monista asioista, kuten usein on sellaisella ihmisellä, joka oleksii paljon yksinään ja antaa ajatuksensa pyöriskellä havaitsemisissaan asioissa.

Mamselli Marie uskoi, että rakkaus on kaiken pahan alku tässä matoisessa maailmassa.

Joka ilta hän ennen nukkumistaan pani kätensä ristiin ja luki iltarukouksensa. Luettuaan "Isä meidän" ja "Herra siunatkoon meitä", hän päätti aina rukouksensa pyytämällä Jumalaa varjelemaan häntä rakkaudesta.

"Siitä vasta viheliäisyyttä koituisi", hän sanoi. "Minä olen vanha ja ruma ja köyhä. Ei, kunpa vain säästyisin rakastumasta!"

Hän istui päivät päästään Moreuksen rouvan pienessä ylliskamarissa ja koukkusi ikkunaverhoja ja suomensvirkkauksia. Ne hän sitten myi emännille ja herrasväelle. Hän koukkusi sillä tavoin itselleen tupaa.

Sillä pieni tupa, töyrylle vastapäätä Svartsjön kirkkoa, hänen piti saada, tupa, joka olisi niin korkealla paikalla, että sieltä voi nähdä mukavasti kauas; se oli hänen unelmansa. Mutta rakkaudesta hän ei tahtonut kuulla puhuttavan.

Kun hän kesäiltoina kuuli viulun soivan tienhaarassa, missä peluri istui veräjälaudalla ja nuori väki hölkkäsi polkkaa niin että tanner pölisi, silloin hän kaarsi pitkät matkat metsän kautta päästäkseen kuulemasta ja näkemästä moista.

Toisena joulupäivänä, kun maalaismorsiamia tuli viisin ja kuusin Moreuksen rouvan ja hänen tyttäriensä luo puetuttamaan itseään; jolloin heidät koristettiin myrttiseppeleillä ja korkeilla silkkisillä ja lasihelmisillä kruunuilla ja koreilla silkkivöillä, pantiin rintaan kotitekoiset ruusunkimput ja hame reunustettiin taftikankaisilla kiehkuroilla, silloin hän pysyi itsepintaisesti huoneessaan päästäkseen näkemästä, miten toisia hepenöitiin rakkauden kunniaksi.

Kun Moreuksen tytöt istuivat talvi-iltoina tikkauspuiden ääressä ja suuri, porstuan vasemmalla puolella oleva huone säteili kodikkuutta, kun lasiomenat heiluivat ja hikoilivat uunin luona tulen loimuun ripustettuina, kun kaunis Gösta Berling tai kiltti Ferdinand, jotka olivat tulleet vieraisille, aina kepposiin valmiina nykäsivät tytöiltä rihman neulansilmästä tahi narrasivat heidät ompelemaan vääriä

pistoksia; ja kun huone raikui iloa ja remua ja kuhertelua ja kädet puristelivat toisiaan tikkauspuiden alla, silloin kääri mamselli Marie ärtyneenä neuleensa kokoon ja meni tiehensä, sillä hän vihasi rakkautta ja rakkauden teitä.

Mutta rakkauden ilkteot hän tunsi, ja niistä hän tiesi kertoella. Hän ihmetteli, että rakkaus vielä tohti näyttäytyä maan päällä, ettei sitä karkottanut täältä hyljättyjen valitus ja niiden kiroukset, jotka se oli tehnyt rikolliseksi, eikä niiden vaikerukset, jotka se oli kytkenyt vihattaviin kahleihin. Hän ihmetteli, miten sen siivet saattoivat kantaa niin vapaasti ja keveästi, miten se ei tuskan ja häpeän painamana ja uponnut nimettömiin syvyyksiin.

Ei, nuori hän oli ollut kuten kaikki muutkin, mutta rakkautta hän ei ollut koskaan maistanut. Koskaan hän ei ollut antanut houkutella itseään tanssiin ja hyväilyihin. Hänen äitinsä kitara riippui pölyisenä ja kielettömänä ullakolla. Koskaan hän ei ollut näpänyyt sitä vienoon lemmenvirteen.

Hänen äitinsä ruusupuut kasvoivat hänen ikkunallaan. Hän antoi niille nipin napin vettä. Hän ei rakastanut kukkia, noita lemмен lapsia. Niiden lehdet riippuivat tomuisina. Hämähäkit keikkuivat oksien välissä, ja nuput eivät koskaan puhjenneet.

Ja Moreuksen rouvan ruususaralle, jossa perhot liehuivat ja linnut lauloivat, jossa tuoksuvat kukkaset lähettivät lemmenviestejä lentäville mehiläisille, jossa kaikki puhui tuosta vihattavasta, sinne hän harvoin pisti jalkansa.

Tulipa sitten aika, jolloin Svartsjön kunta panetti urut kirkkoonsa. Se oli sen vuoden edellisenä kesänä, jolloin valta oli kavaljeerien käsissä. Paikkakunnalle tuli nuori urkujenrakentaja. Ja hänkin tuli rouva Moreukselle asumaan, ja hänet sijoitettiin toiseen pieneen ullakkokamariin.

Ja sitten hän asetti paikoilleen nuo urut, joilla on niin ihmeelliset äänet, joiden hirmuinen pasuuna tuon tuostakin vongahtaa keskellä rauhallista virttä — kuka ties miksi ja miten — ja pelästyttää lapset joulukirkossa itkemään.

Oliko nuori urkujenrakentaja alallaan mestari, sitä epäiltäköön kernaasti. Mutta iloinen velikululta hän oli ainainen päivänpaiste silmissään. Hän puheli aina ystävällisesti kaikille, rikkaalle ja köyhälle, vanhalle ja nuorelle. Hänestä tuli pian talonväkensä hyvä ystävä, ah, enemmän kuin ystävä.

Kun hän iltaisin tuli kotiin työstä, hän piteli Moreuksen rouvan lankavyyhteä ja aherteli nuorten tyttöjen apuna ruususaralla. Hän lausuili "Axelia" ja lauloi "Frithiofia". Hän poimi maasta mamselli Marien lankakerän, pudottipa tämä sen miten usein tahansa, ja korjasi vielä hänen pöytäkellonsakin käymään.

Hän ei hellittänyt yksissäkään tanssiaisissa ennen kuin oli tanssittanut kaikki naiset, vanhimmasta rouvasta nuorimpaan tyttöseen, ja jos vastoinkäyminen häntä kohtasi, hän istahti heti ensiksi näkemänsä naisen viereen, olipa tämä kuka tahansa, ja teki hänestä uskottunsa. Niin, hän oli sellainen mies, joita naiset luovat unelmissaan! Älköön hänestä sanottako, että hän puhui kenenkään kanssa rakkaudesta. Mutta kun hän oli vain pari viikkoa asunut Moreuksen rouvan ullakkokamarissa, olivat kaikki tytöt rakastuneet häneen, ja mamselli Marie parka tiesi, hänkin, rukoilleensa turhaan.

Ne olivat surun päiviä ja riemun päiviä. Kyynelet tippuivat tikattavalle kankaalle ja huuhtoivat liituvuivat pois. Iltaisin istui tavallisesti joku kalpea uneksijatar sireenimajassa, ja mamselli Marien pienessä ullakkokamarissa näppäiltiin äskenviritettyä kitaraa vienoihin lemмен virsiin, joita hän oli oppinut äidiltään.

Nuori urkujenrakentaja heippaili talossa yhtä suruttomana ja iloisena kuin ennenkin ja siroitteli hymyjä ja palveluksia noille riutuneille naisille, jotka kiistelivät hänestä kun hän oli poissa kotoa työssään. Ja viimein tuli päivä, jolloin hänen oli matkustettava pois.

Kyytihevonen seisoi kuistin edessä. Matkalaukku oli köytetty kärryjen takalautaan, ja nuori mies teki jäähyväiset. Hän suuteli rouva Moreuksen kättä ja sulki itkevät tytöt syliinsä ja suuteli heitä poskelle. Hän itsekin itki sitä, että hänen oli pakko lähteä, sillä hänen kesänsä oli ollut päivänpaistetta siinä pienessä, harmaassa tuvassa. Viimein hän alkoi katsella, missä mamselli Marie oli.

Silloin mamselli tulikin alas vinnin kapeita portaita, parhaassa asussaan. Kitara riippui hänen kaulassaan leveässä, viheriässä silkkinauhassa, ja kädessä hänellä oli ruusunippu, sillä tänä vuonna olivat hänen äitinsä ruusut kukkineet. Hän pysähtyi nuoren miehen eteen, näppäsi kitaraansa ja lauloi:

"Sa lähdet pois. Tervetuloa taas!
Ole, rakkahin, murheita vailla!
Äl' unhoita armasta tuttavaas,
joka huokaa Vermlannin mailla!"

Sitten hän pisti kukat hänen napinläpeensä ja suuteli häntä suoraan suulle. Ja niin: sitten hän katosi taas ullakolle, tuo vanha ilmestys.

Rakkaus oli kostanut hänelle ja tehnyt hänestä yleisen naurun kohteen. Mutta hän ei moittinut enää koskaan rakkautta. Hän ei heittänyt enää koskaan kitaraa joutilaaksi eikä unohtanut koskaan vaalia äitinsä ruusupuuta.

* * * * *

Aika vierähti. Ekebyn majurinrouva karkotettiin talostaan, kavaljeerit pääsivät valtaan, ja tapahtui sitten, niinkuin taannoin on tarinoitu, että Gösta Berling eräänä sunnuntai-iltana luki nuorelle Borgin kreivittärelle runon, jonka jälkeen kreivitär kielsi häntä näyttäytymästä kodissaan.

Kerrotaan, että kun Gösta sinä iltana talosta lähtiessään sulki eteisen oven, niin hän näki pari kolme rekeä tulevan Borgin pihaan. Hän katsahti pientä naista, joka istui etumaisessa reessä. Jos hän jo ennestäänkin oli synkkä, niin vielä synkemmäksi hän tämän nähdessään tuli. Hän kiiruhti pois, ettei häntä tunnettaisi, mutta onnettomuuden aavistus täytti hänen mielensä. Olivatko juuri nuo äskeiset puheet mananneet tänne tämän naisen? Ei onnettomuus mene ilman toista onnettomuutta.

Mutta palvelijat kiiruhtivat ulos, rekipeitot päästettiin, vällyt leväytettiin auki. Ken oli tuo tulija? Kuka oli tuo pieni nainen, joka nyt nousi seisomaan reessä? Ah, se on todellakin itse Märta Dohna, tuo kuuluisa kreivitär!

Hän oli naisista hupaisin ja huimamielisin. Maailman ilo oli nostanut hänet valtaistuimelleen ja kruunannut hänet kuningattarekseen. Leikit ja sulohymyt olivat hänen alamaisiaan. Soitto ja tanssi ja seikkailu olivat sattuneet hänen osakseen silloin, kun elämän arpa heitettiin.

Hän oli nyt jo melkein viisissäkymmenissä, mutta hän oli niitä viisaita, jotka eivät laske vuosien lukua. "Se, jonka jalka ei nouse tanssiin tai suu sula hymyyn", hän sanoi, "on vanha. Se tuntee vuosien kamalan painon, mutta en minä."

Ilolla ei suinkaan ollut vakaata valtaistuinta hänen nuoruutensa päivinä, mutta vaihtelu ja epävarmuus lisäsivät vain elämän suloisuutta. Ilon perhossiipinen majesteetti piti yhtenä päivänä kahvikekkerit hovinaisten saleissa Tukholman linnassa ja tanssi huomispäivänä hännystakissa ja pahkasauva kourassa Pariisissa. Se käväisi Napoleonin kenttäleirissä, se matkasi Nelsonin laivastossa sinisellä Välimerellä, se käväisi Wienin kongressissa, se uskalsi Brysseliin tanssiaisiin erään kuuluisan taistelun edellisenä yönä.

Ja missä ikinä ilo oleksi, siellä oli Märta Dohna, hänen valiokuningattarensa. Soitellen, tanssien, ilveillen samosi kreivitär Märta ympäri maailmaa. Mitä ei hän olisi nähnyt, mitä elänyt? Hän oli tanssinut kumoon valtaistumia, pelannut écartéa[10] ruhtinaskunnista, sytytellyt pilahuulin hävittäviä sotia! Hilpeyttä ja hullutusta oli hänen elämänsä ollut ja oli edelleen oleva. Ei ollut hänen ruumiinsa liian vanha tanssimaan, ei hänen sydämensä liian vanha lempimään. Milloin hän väsyisi naamiaisiin ja huvinäytelmiin, hupaisiin tarinoihin ja kaihoisiin lauluihin?

Kun ilo joskus jäi kodittomaksi maailmassa, joka oli muuttunut sotatantereeksi, se vetäytyi pitemmäksi tai lyhemmäksi aikaa vanhaan kreivinhoviin Lövenin pitkän järven rannalle. Samoin matkasi kreivitärkin sinne silloin, kun ruhtinaat ja hovit kävivät hänestä pyhän allianssin aikana liian synkiksi. Tällaisella käynnillä hän oli nähnyt hyväksi ottaa Gösta Berlingin kotiopettajaksi pojalleen. Kreivitär viihtyi kyllä täällä pohjoisessa. Missään ei ilolla ollut ihanampaa valtakuntaa. Siellä oli laulua ja soittoa, seikkailunhaluisia miehiä ja kauniita, iloisia naisia. Siellä siltä ei puuttunut pitoja ja tanssiaisia, ei venematkoja kuutamoisilla järvillä, ei rekiretkiä halki tummain metsäin, ei myöskään sydäntä järjestyttäviä tapahtumia ja rakkauden tuskaa ja vaivaa.

Mutta tyttärensä kuoltua oli kreivitär lakannut käymästä Borgissa. Hän ei ollut nähnyt sitä viiteen vuoteen. Nyt hän tuli katsomaan, jaksoiko hänen miniänsä elää kuusikkojen, karhujen ja lumikinosten keskellä. Hänestä oli hänen velvollisuutensa mennä katsomaan, eikö tuhma Henrik ollut jo kiduttanut kuivuudellaan nuorta kreivitärtä kuoliaaksi. Nyt hän tahtoi tulla kotirauhan laupiaaksi enkeliksi. Päivänpaiste ja onni oli tuotu mukaan ladottuina hänen neljäänkymmeneen nahkaiseen matkalaukkuunsa, hupi oli hänen kamarineitsyensä, pila hänen kuskinsa, leikki hänen seuranaisansa.

Ja kun hän juoksi ylös portaita, otettiin hänet avosylin vastaan. Hänen entinen huoneensa alakerrassa odotti häntä. Hänen palvelijansa, seuranaisansa ja kamarineitsyensä, hänen neljäkymmentä nahkaista matkalaukkuaan, hänen kolmekymmentä hatturasiaansa, hänen toalettivehkeensä, monet saalinsa ja turkkinsa, kaikki ne saatiin vähitellen huoneeseen. Siitäkös riitti touhua ja hälinää! Ovet paukkuivat ja portaita juostiin. Kyllä näki, että kreivitär Märta oli tullut.

* * * * *

Oli kerran keväinen ilta, oikein kaunis ilta, vaikkei vielä ollut kuin huhtikuu parhaillaan, eikä jää ollut vielä lähtenyt. Mamselli Marie oli avannut ikkunansa. Hän istui huoneessaan, näppäili kitaraansa ja laului.

Hän oli niin kiintynyt kitaraansa ja muistoihinsa, ettei huomannut, että vaunut vierivät tiellä ja pysähtyivät tuvan eteen. Vaunuissa istui kreivitär Märta, ja hänestä oli aika hauskaa nähdä, kuinka mamselli Marie istui ikkunassaan, kitaranauha kaulassa ja silmät käännettyinä taivasta kohti, ja laului vanhoja, kuluneita rakkauslauluja.

Viimein laskeusi kreivitär vaunuista ja meni tupaan, jossa nuo kiltit tytöt istuivat peitettä tikkaamassa. Hän ei ollut koskaan ollut kopea: vallankumouksen tuuli oli puhaltanut häneen ja täyttänyt hänen keuhkonsa raikkaalla ilmalla.

Hän ei voinut sille mitään, että oli kreivitär, oli hänen tapanaan sanoa; mutta joka tapauksessa hän aikoi elää sellaista elämää, joka häntä miellytti. Hänellä oli yhtä hauska talonpoikaishäissä kuin hovitanssiaisissa. Hän näytteli hovinäytelmiä piioilleen, kun ei muita katselijoita ollut saapuvilla, ja toi tullessaan riemua seuraan, mihin kulloinkin ilmestyi pienine somine kasvoineen ja kuohuvine elämäntunteineen.

Hän tilasi peitteitä Moreuksen rouvalta ja kehui tyttäriä. Hän katseli ruususarkaa ja kertoi matkaseikkailujaan. Hänellä oli aina seikkailuja, tällä kreivittärellä. Ja viimein hän tohti nousta ullakon portaille, jotka olivat pelottavan jyrkät ja kaidat, ja meni mamselli Marien luo hänen päätykamariinsa.

Siellä hän väläytteli mustia silmiään tuon yksinäisen pikku olennon edessä ja antoi sulosointuisen äänensä hyväillä tämän korvia.

Hän osti Marielta uutimia. Hän ei voinut elää Borgissa, jollei hänen kaikissa ikkunoissaan ollut suomussilmäisiä verhoja ja joka pöydällä mamselli Marien virkkaamaa liinaa.

Hän lainasi sitten hänen kitaraansa ja laului hänelle riemusta ja rakkaudesta. Ja hän kertoi hänelle juttuja, ja mamselli Marie huomasi ennen pitkää liitävänsä keskellä hauskaa, humuavaa maailmaa. Ja kreivittären nauru oli sellaista musiikkia, että kohmettuneet lintuset ruususaralla alkoivat sen kuullessaan laulaa, ja hänen kasvonsa, jotka tuskin enää olivat kauniit — sillä ihomaali oli turmellut hiipiän, ja suupielissä oli aistillisuuden piirteitä — näyttivät mamselli Mariesta niin kauniilta, että hän ihmetteli, kuinka pikku peili hennoo ne jälleen kadottaa, saatuaan ne kerran kiiltävälle pinnalleen vangituiksi.

Lähtiessään hän suuteli mamselli Marieta ja pyysi tätä käymään Borgissa.

Mamselli Marien sydän oli autio kuin pikku pääskysten pesä joulunaikaan. Hän oli vapaa, mutta hän halusi kahleita kuin vanhuuden päivillä vapaaksi päästetty orja.

Nyt koittivat taaskin riemun päivät ja surun päivät mamselli Marielle; mutta ei pitkät, ainoastaan kahdeksan lyhyttä päivää.

Kreivitär nouti hänet vähän väliä Borgiin. Hän näytteli hänelle huvinäytelmiään ja kertoi kosijoistaan, ja mamselli Marie nauroi niin, ettei siten ollut ikänään nauranut. Heistä tuli iki-hyvät ystävät. Kreivitär sai pian tietää kaikki nuoresta urkujenrakentajasta ja jäähyväisistä. Ja hämärissä hän antoi mamselli Marien istua sinisen pikku kabinetin ikkunakomerossa. Ja hän pujotti kitarannauhan hänen kaulaansa ja sai hänet laulamaan lemmenlauluja. Sitten istui kreivitär katsellen, miten ikäneidon kuiva, laiha vartalo ja pieni, ruma pää kuvastuivat punaista iltavalaistusta vasten, ja hän sanoi, että mamselliraukka muistuttaa riutuvaa linnanheittoa. Mutta jokainen laulu tarinoi hellistä paimenista ja julmista paimentyöistä, ja mamselli Marien ääni oli kovin ohut ja kovin kimeä, ja voi hyvin ymmärtää, että kreivitär iloitsi sellaisesta ilveilystä.

Ja sitten hommattiin Borgiin kemut, kuten luonnollista, koska kerran kreivin äiti oli tullut kotiin. Ja oli hauskaa kuten tavallisesti. Vierasjoukko ei ollut kuitenkaan suuri. Sinne oli kutsuttu ainoastaan oman pitäjän väkeä.

Ruokasali oli alakerrassa, ja illallisen jälkeen sattui, etteivät vieraat nousseet yläkertaan, vaan jäivät alas kreivitär Märtran huoneisiin, jotka olivat ruokasalin takana. Ja kreivitär sai käsiinsä mamselli Marien kitaran ja alkoi laulaa vieraille. Hän oli hupainen nainen, tuo kreivitär, ja osasi matkia ketä tahansa. Nyt hänen päähänsä pälkähti matkia mamselli Marieta. Hän kohotti silmänsä taivasta kohti ja alkoi ohuella, kimakalla lapsenäänellä laulaa.

"Älkäähän, kreivitär!" rukoili Marie.

Mutta kreivittärellä oli hauskaa, ja vieraat eivät voineet olla nauramatta, niin surkeata kuin se olikin mamselli Marien kannalta.

Kreivitär otti käsityölippaasta kourallisen kuihtuneita ruusunlehtiä, astui traagillisin elein mamselli Marien luo ja lauloi syvästi liikuttuneella äänellä:

"Sa lähdet pois. Tervetuloa taas!
Ole, rakkahin, murheita vailla!
Äl' unhoita armasta tuttavaas,
joka huokaa Vermlannin mailla!"

Sitten hän ripotteli ruusunlehdet hänen päähänsä. Ihmiset nauroivat; mutta mamselli Marie raivostui. Näytti kuin hän olisi tahtonut repiä kreivittäreltä silmät päästä.

"Sinä olet huono nainen, Märta Dohna", hän sanoi. "Kenenkään kunniallisen naisen ei sopisi seurustella sinun kanssasi."

Kreivitär Märta suuttui nyt hänkin.

"Ulos, mamselli!" hän sanoi. "Olen kyllästynyt hupsutuksiisi."

"Kyllä minä menenkin", sanoi mamselli Marie, "mutta ensin minun pitää saada maksu liinoista ja uutimista, jotka olet tänne ripustellut."

"Vanhoista räseyistä!" huusi kreivitär. "Tahtooko hän maksua sellaisista räseyistä? Ota ja vie ne! En tahdo nähdä niitä enää silmissäni! Ota heti ja vie!"

Sitten nakkaa kreivitär hänelle liinat ja repii alas uutimet, sillä nyt hän on raivon vallassa.

Seuraavana päivänä pyysi nuori kreivitär anoppiaan sopimaan mamselli Marien kanssa; mutta kreivitär ei tahtonut. Hän oli kyllästynyt mamselliin.

Elisabet kreivitär lähti silloin itse ja osti mamselli Marielta koko uudinvaraston ja koristi niillä kaikki yläkerran ikkunat. Niin mamselli Marie tyytyi ja sai hyvityksen.

Kreivitär Märta laski sitten monta kertaa leikkiä miniänsä mieltymyksestä suomusneuleihin. Hän osasi myös kätkeä vihansa — säilyttää sitä tuoreena ja uutena vuosikausia. Hän oli varsin lahjakas nainen.

JÄLKIMMÄINEN OSA

Ensimmäinen luku

KRISTOFFER-SERKKU

Heillä oli vanha petolintu siellä kavaljeerien rakennuksessa. Hän istui aina uuninurkassa ja vaali takkavalkeaa, ettei se päässyt sammumaan. Pörröinen ja harmaa hän oli. Pieni pää, jossa oli iso nokka ja sammuvat silmät, nuokkui surullisesti pitkän, laihan kaulan päässä, joka pisti esiin tuuheasta turkinkauluksesta. Sillä petolintumme kulki turkki yllään sekä kesällä että talvella.

Muoin hän oli kuulunut siihen parveen, joka samosi suuren keisarin seurassa saalista ajaen yli Euroopan; mutta hänen nimeään ja arvoaan ei kukaan nykyään uskalla käydä arvailemaan. Vermlannissa tiedettiin vain, että hän oli ollut noissa suurissa sodissa, että hän oli mahtavasti riehunut jylisevissä taisteluissa ja että hänen vuoden 1815 jälkeen täytyi suunnata siipiensä lento pois kiittämättömästä isänmaastaan. Hän sai suojaa Ruotsin kruununprinssin hovissa ja tämä neuvoi häntä kaukaiseen Vermlantiin. Sellainen oli aika, että hän, jonka nimi muoin oli pannut maailmat vapisemaan, sai nyt olla iloinen, kun ei kukaan tuntenut enää hänen nimeään, tuota aikoinaan niin

pelättyä.

Hän oli kunniasanalla luvannut kruununprinsille, ettei lähtisi Vermlannista eikä mainitsisi tarpeettomasti kuka oli. Ja niin hänet lähetettiin Ekebyhyn, kädessään kruununprinssin omakätinen kirjelmä majurille, jossa suositeltiin häntä mitä lämpimimmin. Silloin aukaisi kavaljeerirakennus hänelle ovensa.

Aluksi arvailtiin innokkaasti, kuka oli tuo kuuluisuus, joka kätkeytyi uuden, tekaistun nimen taakse. Mutta vähitellen hän muuttui kavaljeeriksi ja vermlantilaiseksi. Kaikki sanoivat häntä Kristoffer-serkuksi, tietämättä oikein kuinka hän oli saanut juuri tämän nimen.

Mutta ei ole petolinnun hyvä elää häkissä. Ymmärtää, että se on tottunut muuhun kuin hyppäämään pienalta pienalle ja ottamaan ruokansa hoitajan kädestä. Alituinen kuolemanvaara on muinoin sytyttänyt hänen valtimonsa tuleen. Häntä iljettää tämä untelo rauha.

On kyllä totta, etteivät nuo toisetkaan kavaljeerit olleet juuri kesyjä lintuja; mutta kenenkään veri ei ollut kiehunut niin kuumana kuin Kristoffer-serkun. Vain karhunjahti saattoi elähyttää hänen lamaantunutta elinintoaan, karhunjahti tahi nainen, yksi ainoa nainen.

Hän oli vironnut henkiin kymmenen vuotta sitten nähtyään ensi kerran Märta-kreivittären, joka silloin jo oli leski. Nainen, vaihtelevainen kuin sotaonni, kiihoittava kuin vaara, räiskyvä, ylimielinen olento — sotaurho rakasti häntä.

Ja nyt hän istui siellä ja vanheni ja harmeni voimatta pyytää häntä vaimokseen. Hän ei ollut nähnyt häntä viiteen vuoteen. Hän kuihtui ja riutui vitkalleen, niin kuin vangitut kotkat riutuvat. Vuosi vuodelta hän kävi yhä kuivemmaksi ja viluisemmaksi. Hänen täytyi piiloutua paremmin turkkiinsa ja vääntäytyä lähemmäksi takkaa.

* * * * *

Niin hän istuu siellä, viluisena, pörröisenä ja harmaana senkin päivän aamuna, jonka iltana pääsiäispaukut ammutaan ja poltetaan pääsiäisakka. Kavaljeerit ovat kaikki kylillä, mutta hän istuu kotona uuninurkassa.

Oi, Kristoffer-serkku, Kristoffer-serkku, etkö sinä sitä tiedä?

Hymyillen on tullut viettelevä kevät.

Hereille kapsahtaa luonto untelosta unestaan, ja sini-ilmoissa hulmuavat perhossiipiset henget huimassa leikissä. Lukemattomina kuin villipensaan ruusut kimmeltävät heidän muotonsa ylhäältä hattaroiden lomista.

Maa, suuri emo, alkaa elää. Huimana kuin lapsi hän nousee kevätvirran kylvystä, kevätsateiden vihman alta. Kivet ja multa kimaltavat halusta. "Ylös, elon kiertokulkuun!" riemuitsee pieninkin hiukkanen. "Me matkaamme kuin siivet kirkkaassa ilmassa. Me helotamme nuorten tyttöjen punehtuvilla poskilla."

Kevään hupaisat henget uivat ilman ja veden mukana ruumiiseen, hyppivät kuin ankeriaat veressä, panevat sydämen ailahtamaan. Samaa ääntä on kaikkialla. Sydämiin ja kukkiin, kaikkeen, joka häilyy ja väräjä, tarttuvat nuo perhossiipiset ja soittavat yhä kuin tuhansin myrskynkelloin: "Intoa ja iloa, huvia ja iloa! Tullut on hän, hymyilevä kevät!"

Mutta Kristoffer-serkku istuu sopessaan eikä ymmärrä mitään. Hän nojaa pänsä jäykistyneihin sormiinsa ja uneksii kuulatuisuista ja taistotanterella kasvaneesta kunniaista. Sisäisen silmänsä eteen hän loihtii laakereita ja ruusuja, jotka eivät kukoistaakseen kaipaa kevään vienoa ihanuutta.

Sääli on kumminkin häntä, tuota yksinäistä, vanhaa tungeksijaa, joka istuu ylhäällä kavaljeerien rakennuksessa, ilman kansaa, ilman maata; sääli häntä, joka ei koskaan kuule kotimaansa kielen sointua, häntä, joka saa nimettömän haudan Bron kirkkomaalla. Voiko hän mitään sille, että on kotka ja syntynyt vainoamaan, tappamaan?

Oi, Kristoffer-serkku, olet jo kyllin kauan istunut uneksien kavaljeerirakennuksessa! Nouse ja juo elämän pulppuavaa viiniä uljaiden linnojen saleissa. Tiedä, serkku Kristoffer, että tänä päivänä on majurille tullut kirje, kuninkaallinen kirje, joka on suljettu Svean kuningaskunnan sinetillä. Se on osoitettu majurille, mutta sisältö koskee sinua. Merkillistä nähdä kuinka sinä, vanha petolintu, luet kirjettä. Silmä syttyy loistoon ja pää kohoaa. Näet häkin ovien avautuvan ja avaruuden leviävän kaipaavien siipiesi nousta.

* * * * *

Kristoffer-serkku kaivaa ja penkoo vaatekirstunsa pohjia. Hän vetää esiin kultakoristeisen univormunsa, jota on säilyttänyt kuin silmäteräänsä, ja pukeutuu siihen. Hän painaa tönnyttökorskan hatun päähänsä ja kiittää pian Ekebystä pois, ratsastaen mainiolla valkealla ratsullaan.

Tämä on toki toista kuin istua viluisena uuninurkassa. Nyt näkee hänkin, että kevät on tullut.

Hän kohottautuu satulassa ja laskee laukkaa. Turkitettu dolma, husaarijakku hulmuu. Lakin tönnyttö häilyy. Nuortunut on mies kuten maaemo itse. Herännyt on hän pitkästä talvesta. Vanha kulta voi vielä välähdellä. Nuo rohkeat sotilaskasvot ovat kolmikulmaisen lakin alla ylväs näky.

Ilmeellistä on hänen ratsastuksensa. Maasta pulppuaa puroja, ja vuokkoja versoo mistä hän ratsastaa. Muuttolinnut kirkuvat ja riemuitsevat vapautetun vangin ympärillä. Koko luonto yhtyy hänen iloonsa.

Komeana kuin triumfaattori hän tulee. Itse kevät ratsastaa edeltä väikkyvällä pilvellä. Kevyt ja ilmava on hän, tuo valon henki. Hänellä on käyrätorvi huulillaan, ja hän hypähtelee ilosta, keikkuen ylös alas satulassaan. Ja Kristoffer-serkun ympärillä tepastelee esikunta vanhoja asetovereja hevosineen: onni on varpailaan satulassa, ja kunnia uljaan juoksijansa selästä, ja rakkaus kiittää tulisella Arabian orhilla. Ilmeellistä on ratsastus; ilmeellinen ratsastaja. Kielitaitoinen lahorastas huutaa hänelle:

"Kristoffer-serkku, Kristoffer-serkku. Minne ratsastat? Minne ratsastat?"

"Borgiin kosimaan, Borgiin kosimaan", vastaa Kristoffer-serkku.

"Älä mene Borgiin, älä mene Borgiin! Poikamiehellä ei surua", huutaa lahorastas perästä.

Mutta hän ei kuule varoitusta. Hän karauttaa mäet ylös, mäet alas, kunnes vihdoinkin saapuu perille. Hän hypähtää alas satulasta, ja hänet viedään saliin kreivitärten luo.

Kaikki käy hyvin. Märta-kreivitär on hänelle armollinen. Kristoffer-serkku näkee kyllä, ettei kreivitär halua kieltäytyä kantamasta hänen loistavaa nimeään eikä hallitsemasta hänen linnassaan. Soturi puhelee ja lykkää tuonemmaksi sen hurman hetken, jolloin hän on näyttävä kreivittärelle kuninkaallisen kirjeen. Hän nauttii tästä odotuksesta.

Kreivitär pakisee ja hauskuuttaa häntä tuhansin jutuin. Kristoffer-serkku nauraa kaikelle, ihmettelee kaikkea. Mutta koska he istuvat eräässä niistä huoneista, joihin kreivitär Elisabet on ripustanut mamselli Marien uutimia, alkaa kreivitär kertoa myöskin niistä. Ja hän vääntää tapahtuman niin hauskaksi kuin voi.

"Nähkääs", hän sanoo lopulta, "niin ilkeä minä olen. Täällä riippuvat nyt nämä uutimet, jotta joka päivä ja joka hetki ajattelisin syntiäni. Se on tavatonta parannuksen tekoa. Hyi näitä kauhistavia suomusneuleita!"

Suuri Kristoffer-serkku katsoo häneen palavin silmin.

"Minä olen myöskin vanha ja köyhä", hän sanoo, "ja olen kymmenen vuotta istunut takan ääressä kaivaten rakastettuani. Nauraako armollinen kreivitär sillekin?"

"Oh, se on toinen asia", huudahtaa kreivitär.

"Jumala on ottanut minulta onnen ja isänmaan ja pakottanut minut syömään vierasta leipää", sanoo Kristoffer-serkku vakavasti. "Minä olen saanut oppia kunnioittamaan köyhyyttä, minä."

"Oh, tekni", huudahtaa kreivitär kohottaen käsiään. "Miten ihmiset ovat hurskaita. Ah, miten ihmiset ovat tulleet hurskaiksi!"

"Niin", sanoo Kristoffer-serkku, "pankaa mieleenne, kreivitär, että jos Jumala antaa minulle vielä kerran rikkautta ja valtaa, niin osaanpa käyttää niitä paremmin kuin jakaa ne jonkun maailmannaisen kanssa, tuollaisen maalatun, sydämettömän marakatin, joka pilkkaa köyhyyttä."

"Olettepa vallan oikeassa, Kristoffer-serkku."

Ja niin marssii Kristoffer-serkku ulos huoneesta ja ratsastaa takaisin Ekebyhyn; mutta henget eivät seuraa häntä, lahorastas ei huuda hänelle, eikä hän enää voi nähdä hymyilevää kevättä.

Ekebyhyn hän tuli juuri kun pääsiäispaukut piti laukaistaman ja pääsiäisakka poltettaman. Pääsiäisakka on suuri olkinukke, jonka riepunaamaan on hiilellä piirretty silmät, nenä ja suu. Ja yllään sillä on ruotuämmän joutovaatteet. Pitkävartinen hiilihanko ja luuta on asetettu sen viereen, ja rasvasarvi riippuu sen kaulassa. Se on aivan valmis Kyöpin matkalle.

Majuri Fuchs lataa pyssynsä ja laukoo sen kerta toisensa jälkeen suoraan ilmaan. Kuiva risurovio sytytetään, noita-akka heitetään tuleen ja palaa iloisesti hulmuten. Kavaljeerit kyllä tekevät kaiken voitavansa hävittääkseen pahuuden voimia vanhalla koetellulla tavallaan.

Kristoffer-serkku seisoo ja katsoo tuikeasti roviota. Äkkiä hän tempaa suuren kuninkaallisen kirjeen hihansa käänteestä ja nakkaa sen tuleen. Jumala yksin tietää, mitä hän ajatteli. Kenties hän kuvitteli, että Märta kreivitär itse paloi tuossa roviolla. Kenties hän ajatteli, että koska se nainen sittenkin oli vain rääsyjä ja olkia, niin ei maailmassa enää ollut mitään muutakaan arvokasta.

Hän menee takaisin kavaljeerirakennukseen, sytyttää takkavalkean ja kätkee univormunsa. Ja niin hän jälleen asettuu uuninnurkkaan, ja päivä päivältä hän käy yhä pörröisemmäksi ja harmaammaksi. Hän riutuu vitkalleen siinä, kuten vanhat kotkat riutuvat vankeudessa.

Hän ei ole enää vanki; mutta hän ei huoli käyttää vapauttaan. Avaruus on hänelle avoinna. Taistelutanteret, kunnia, elämä odottavat häntä. Mutta hänellä ei ole enää voimia levittää siipiään lentoon.

Toinen luku

ELÄMÄN POLUT

Raskaat ovat ne tiet, joita ihmisten on vaellettava maan päällä.

Erämaan teitä, järvien teitä, tunturien teitä.

Miksi saa niin moni suru käydä häiritsemättä, kunnes se eksyy erämaahan tahi vaipuu järveen tai suistuu tunturilta? Missä ovat pienet kukkasten poimijattaret, missä ovat pienet satuprinsessat, joiden askelilla ruusuja kasvaa, missä ovat ne, joiden pitäisi sirotella kukkasia raskaille teille?

Nyt on Gösta Berling, runoilija, päättänyt mennä naimisiin. Hän etsii vielä vain morsianta, joka on kyllin köyhä, kyllin halpa, kyllin hyljeksitty hullun papin vaimoksi.

Kauniit ja jalot naiset ovat rakastaneet häntä, mutta älkööt he yrittäkö kilpailla hänen suosiostaan. Hyljätty valitsee hyljättyjen joukosta.

Kenet hän valitsee, ketä hän etsii?

Ekebyssä käy joskus vastoja kaupalla köyhä tyttö yksinäisestä metsäkylästä, joka on kaukana vuorien keskellä. Tässä kylässä, jossa vallitsee alinomainen köyhyys ja suuri kurjuus, on monta, joilla ei ole täyttä ymmärrystä, ja vastatyttö on yksi niitä.

Mutta kaunis hän on. Hänen runsas, musta tukkansa on niin paksuilla palmikoilla, että ne tuskin mahtuvat hänen päähänsä, hänen poskensa ovat hienosti pyöristyneet, nenä suora ja parhaan kokoinen, silmät siniset. Hän on sitä surumielistä, madonnamaista kaunotartyppiä, jollaista vielä näkee Lövenin pitkän järven rannoilla.

No, siinähan se nyt on se Göstan morsian — hassahtavasta vastatyöstä tulee mainio hullun papin vaimo, niin ettei paremmasta apua.

Göstan ei tarvitse muuta kuin matkata Karlstadiin ostamaan sormuksia, ja sitten olkoon Lövenin rannalla taas ilon päivä. Naurakoot ihmiset vielä kerran Gösta Berlingille, kun tämä kihlaa vastatyttöä ja viettää häitä hänen kanssaan! Naurakoot vain! Onko hän ikänänsä keksinyt hauskeempaa kujetta?

Eikö hyljätyn pidä polkeman hyljätyn tietä, vihan tietä, surun tietä, onnettomuuden tietä! Mitäpä haittaa jos hän suistuu, jos hän turmeltuu? Onko ketään joka huolii häntä hillitä? Onko ketään joka ojentaa hänelle ohjaavan kätensä tai virkistävän juoman? Missä ovat pienet kukkasten poimijattaret, missä ovat pienet satuprinsessat, missä ovat ne, joiden pitäisi sirotella ruusuja raskaille teille?

Ei, ei, nuori, lempeä Borgin kreivitär ei suinkaan häiritse Gösta Berlingiä hänen aikeissaan. Hänenhän on ajateltava mainettaan, ajateltava miehensä vihaa ja anoppinsa vihaa; ei, hän ei yritäkään pidättää Göstaa.

Pitkän jumalanpalveluksen aikana Svartsjön kirkossa hän painaa päänsä alas, panee kätensä ristiin ja rukoilee Göstan puolesta. Unettomina öinä hän usein itkee ja pelkää hänen tähtensä, mutta hän ei sirottele kukkia hyljätyn tielle eikä anna pisaraa vettä janoavalle. Hän ei ojenna kättään vetääkseen toista perikadon partaalta.

Gösta Berling ei huoli verhota valittuaan silkkiin eikä koruihin. Hän antaa tämän kaupustella vastoja talosta taloon entiseen tapaan, mutta sitten kun hän on kutsunut kaikki seudun mainittavat miehet ja naiset suuriin kemuihin Ekebyhyn, sitten hän julkaisee kihlauksensa. Silloin hän kutsuu hänet keittiöstä saliin sellaisena kuin hän on taivalluksensa jäljiltä, tien pöly ja lika vaatteissaan, ehkä räpsyisenä, ehkä hiukset porroisinä, silmissä sekava ilme ja yhtä sekava sanatulva huulilla. Ja hän kysyy vierailta, eikö hän nyt ole valinnut sopivaa morsianta, eikö hullun papin pidä ylpeillä niin kauniista morsiamesta, tästä lempeästä madonnan muodosta, näistä sinisistä, haaveellisista silmistä.

Hän oli aikonut olla hiiskumatta tästä kenellekään ennen aikojaan, mutta hän ei pystynyt varjelemaan salaisuuttaan, ja niin sai myös nuori kreivitär Dohna sen tietoonsa.

Mutta mitä hän voi tehdä estääkseen Göstaa? Kihlauspäivä on tullut, sen myöhä hämärän hetki on käsissä. Kreivitär seisoo ikkunan edessä sinisessä kabinetissa ja katsoo pohjoiseen. Hän on melkein näkevinään Ekebyn, vaikka kyyneleet ja sumu peittävät hänen näköalansa. Yhtä kaikki hän näkee selvään, miten iso kolmikerroksinen rakennus loistaa kolmine valaistuine ikkunariveineen, hän kuvittelee, miten samppanja kaadetaan laseihin, miten maljahuuto raikuu ja hän, Gösta Berling, ilmoittaa kihlauksensa, hänen ja vastatytön liiton.

Jos hän nyt olisi lähellä Göstaa ja panisi aivan hiljaa kätensä hänen käsivarrelleen tai vain soisi hänelle ystävällisen katseen, niin eikö Gösta kääntyisi huonolta hyljeksittyjen tieltä? Jos kerran kreivittären lausuma sana oli ajanut hänet niin epätoivoiseen tekoon, niin eikö myös hänen sanansa voisi häntä hillitä?

Häntä kauhistuttaa rikos, jonka Gösta aikoo tehdä tuota kovaonnista lapsiparkaa kohtaan. Häntä pöyristyttää synty tuota poloista raukkaa kohtaan, joka nyt tulee houkutelukseksi rakastamaan Göstaa, ehkäpä vain yhden päivän pilan tähden. Kenties häntä myös nyt kahta enemmän kauhistuttaa rikos, jonka Gösta tekee itseään kohtaan — tuo tyttö tulee kytketyksi kuin painava kahle hänen elämänsä ja riistää hänen hengeltään korkeuteen pääsyn voimat.

Ja kaikkeen oli kreivitär syynä. Hän oli syössyt tuomitsevalla sanalla Göstan huonolle tielle. Hän, joka oli tullut siunaamaan, lientämään, miksi juuri hän oli vääntänyt vielä lisäokaan syntisen orjantappuraiseen kruunuun?

No niin, nyt hän tietää, mitä hänen on tehtävä. Hänpä menee ja valjastuttaa mustat hevoset reeneen ja ajaa hurauttaa Lövenin yli, ryntää Ekebyn hoviin, asettuu Gösta Berlingin eteen ja sanoo hänelle, ettei hän halveksi häntä, ettei hän tiennyt mitä puhui karkottaessaan hänet kotoaan... Ei, hänen on sittenkin mahdoton tehdä niin, hän häpeäisi eikä uskaltaisi virkkaa sanaakaan. Hänhän oli naimisissa ja hänen piti varjella itseään panettelulta ja juoruilta. Mutta kuinka sitten kävisi Gösta Berlingin?

Hänen on lähdettävä.

Sitten hän ajattelee, että sellainen matka on mahdoton. Tänä vuonna ei enää yksikään hevonen voi päästä Lövenin yli. Jää sulaa, se on jo irtautunut maasta. Se on vapaana, puhkeillut, kamalan näköinen. Vesi porisee ylös ja alas railoista, paikoin se on kokoontunut mustiksi lammikoiksi, toisin paikoin jää on hohtavan valkeaa. Enimmäkseen se on kumminkin harmaata, likaista sulavasta lumesta, ja tiet kuuluvat pitkinä, mustina juovina sen pinnalla.

Miten hän voi ajatellakaan moista matkaa? Vanha Märta-kreivitär, hänen anoppinsa, ei millään ehdolla sallisi hänen sitä tehdä. Koko illan hänen on istuttava kreivittären vieressä salissa ja kuunneltava vanhoja hovijuttuja, jotka ovat vanhuksen suurin ilo.

Mutta yö tulee, ja hänen miehensä on poissa; nyt hän on vapaa.

Hevosella hän ei voi mennä, palvelijoita hän ei tohdi pyytää mukaansa, mutta tuska ajaa hänet kotoa ulkosalle. Hän ei muuta voi.

Raskaita ovat ne tiet, joita ihmiset maan päällä vaeltavat: erämaan teitä, järvien teitä, tunturien teitä.

Mutta tuota öistä tietä yli sulavan jään, mihin minä sitä vertaisin? Eikö se ole juuri se tie, jota pienten kukkainpoimijarten on käytävä, epävarma, keinuva, liukas tie, niiden polku jotka tahtovat lääkittä iskettyjä haavoja, niiden polku jotka tahtovat hyvittää vääryydet; kevyen jalan, nopean silmän ja uljaan, rakastavan sydämen polku?

Puoliyö oli jo ohi, kun kreivitär viimein pääsi Ekebyn rantaan. Hän oli lankeillut jäällä, hän oli hyppinyt railojen yli, hän oli juosten ylittänyt sellaiset paikat, joissa jalanjäljen täytti pulppuava vesi, hän oli liukastunut, hän oli ryöminyt.

Se oli ollut raskasta vaellusta; hän oli itkenyt kulkiessaan. Hän oli märkä ja väsynyt, ja pimeys, kolkkaus ja autius olivat tuoneet mieleen kamalia ajatuksia.

Ekebyn rannassa hänen täytyi kahlata jalansyvyisessä vedessä päästäkseen maalle. Ja tultuaan rannalle hän ei saattanut muuta kuin istahtaa rannan kivelle ja itkeä väsymystään ja avuttomuuttaan.

Raskaita teitä vaeltavat ihmisten lapset, ja joskus pienet poimijattaret vaipuivat kukkaskoriensa viereen, juuri saavuttuaan tielle, jolle aikovat kukkia sirotella.

Tämä nuori, ylhäinen nainen oli kuin olikin pieni rakastettava sankaritar. Ei hän ollut kulkenut sellaisia teitä ennen kotimaassaan. Ehkäpä hän nyt, istuessaan tämän kauhean, hirvittävän järven rannalla märkänä, uupuneena, onnettomana, ajatteli eteläisen isänmaansa lempeitä, kukkasten reunaamia polkuja.

Voi, ei häntä liikuta nyt etelä, ei pohjola. Hän on keskellä elämää. Hän ei itke koti-ikävä. Hän itkee, tuo pikku kukkastenpoimija, tuo pieni sankaritar sitä, että on niin uupunut ettei ehdi sen tielle, jolle tahtoo kukkia sirotella. Hän itkee siksi, että luulee tulleensa liian myöhään.

Silloin juoksee väkeä rannalle. He kiiruhtavat hänen ohitsean häntä huomaamatta, mutta hän kuulee heidän sanansa:

"Jos pato särky, menee paja", sanoo joku. "Ja mylly ja verstaat ja seppien asumukset", lisää toinen.

Silloin hän rohkaistuu jälleen, nousee ja seuraa heitä.

* * * * *

Ekebyn mylly ja paja olivat kaidalla niemellä, jonka ympäri kiertää pauhaava Björksjön-joki. Se tulee viuhuen nientä kohti, ylemmän, valtavan kosken valkeaksi kuohuttamana, ja niemen rakennusten perustaa oli siellä siihen aikaan vedeltä suojaamassa mahtava aallonmurtaja niemen nokassa. Mutta sulku oli jo vanha ja kavaljeerit talon ohjissa. Heidän aikanaan tanssia keikuttiin tehtaan mäillä, kukaan ei huolinut katsoa, kuinka virta ja pakkanen ja aika kuluttivat vanhaa kivipatoa.

Sitten tulee kevättulva ja sulku alkaa horjua.

Ekebyn putous on kuin valtavat harmaakiviportaot, joita myöten Björksjö-joen laineet hyrskyten tulevat alas. Ne tulevat vauhdista huimiksi, tuupertuvat nurinniskoin ja ryntäävät toisiaan vastaan. Ne hypähtävät ilmaan vihoissaan ja pärskyttävät vaahtoa toistensa yli, kompastuvat taaskin kiveen, tukkiin ja kepsahtavat jälleen pystyyn mennäkseen samassa nurin, ja niin yhä vain vaahdoten, kähisten, karjuen.

Ja nyt karkaavat nämä villit, hurjistuneet aallot, kevätsäästä juopuneina ja äsken saadun vapauden huumauksessa, vanhan kivimuurin kimppuun. Ne tulevat, kähisten ja raastaen, kimpoavat korkealle sen harjalle ja vetäytyvät takaisin kuin olisivat loukanneet valkokutriset päänsä. Se on väkiryssä jos mikään, ne tempaavat suuria jäälauttoja suojakatoiksi, ne ottavat hirsiiä muurimurtajiksi, ne yhdistyvät, karkaavat hyökkäykseen, pauhaavat tuota muuriraukkaa vasten, kunnes tuntuu yht'äkkiä siltä kuin joku olisi niille huutanut: pitäkää varanne! Silloin ne rynkäisevät takaisin ja niiden jäljestä tulee iso kivi, joka irtautuu sulusta ja vaipuu kolisten virran syliin.

Näyttää kuin se olisi niitä ällistytännyt, ne ovat hiljaa, ne riemuitsevat, ne neuvottelevat ... ja sitten uusi ryntäys! Siellä ne taaskin ovat jäälauttoineen ja hirsineen, nuo vallattomat, armottomat, rajut hävityshalun hullaannuttamat.

Jos vain pato olisi poissa tieltä — sanovat aallot — jos vain pato olisi tieltä, niin silloin tulee pajan ja myllyn vuoro.

Nyt on vapauden päivä ... pois ihmiset ja ihmisten työt! Ne ovat noenneet meidät hiilillään, ne ovat tomunneet meitä jauhoillaan, ne ovat kytkeneet meidät työn ikeeseen kuin härkensä, ajaneet meitä pyörylässä, sulkeneet meidät kammioihin, estäneet kulkumme patoluukuilla, pakottaneet meidät kiskomaan raskaita pyöriä, kantamaan kömpelöitä tukkeja. Mutta nyt me anastamme vapauden.

Vapauden päivä on tullut! Kuulkaa, te Björksjön ulapan aallot, kuulkaa, siskot ja veikot, te rämeitten ja lampien, vuoripurojen ja metsäjokien vedet! Se on tullut, on tullut! Rynnätkää alas Björksjön jokeen, tulkaa vereksin voimin, jyristen, viuhuen, murtamaan vuosisatain sortoa, tulkaa! Hirmuvalan paalutus kaatukoon. Kuolema Ekebylle!

Ja ne tulevat — aalto aallon perästä ryntää putoukseen iskeäkseen päänsä sulkumuuriin, antaakseen oman osuutensa suureen työhön. Juopuneina kevään äsken saadusta vapaudesta, lukemattomina, yksimielisinä ne tulevat, ne irrottavat kiven toisensa jälkeen, mättään mättään perästä horjuvasta

aallonmurtajasta.

Mutta miksi antavat ihmiset hurjien aaltojen riehua, tekemättä vastarintaa? Onko Ekeby kerrassaan kuollut?

Ei, väkeä siellä on kyllä, tyrmistynyt, neuvoton, avuton ihmisjoukko. Musta on yö, he eivät näe toisiaan eivätkä näe eteensä. Korkeana pauhaa putous, hirvittävä on murtuvien jäiden ja töytäävien hirsien jyske, he eivät kuule omaa ääntään. Sama hurja huimaus, jonka vallassa aallot ovat, täyttää ihmistenkin aivot, heillä ei ole enää omaa ajatusta, ei ymmärrystä.

Tehtaankello läppää; jolla korvat on se kuulכון. Meitä täällä Ekebyn pajalla uhkaa perikato. Joki on kimpussamme. Pato vapisee, paja on vaarassa, mylly on vaarassa, ja meidän omat köyhät majamme, rakkaat kaikessa mataluudessaan, ovat vaarassa!

Aallot luulevat kai kellon soiton kutsuvan sotaan heidän ystäviään, sillä ihmisiä ei näy tulevan. Mutta metsissä ja järvissä syntyy kiire. "Lähetäkää apua, lähetäkää apua", soi kello. "Vuosisatain orjuudesta olemme vihdoinkin itsemme vapauttaneet. Tulkaa, tulkaa!" pauhaavat aallot. Jyrisevä veden paljous ja läppäävä tehtaankello laulavat Ekebyn mahdin ja maineen kuolinvirttä.

Ja sillä välin kulkeutuu sana sanan jälkeen kartanon kavaljeereille.

Pystyvätkö he nyt ajattelemaan pajaa ja myllyä? Sata vierasta on kokoontunut Ekebyn avariin saleihin. Vastatyttö odottaa keittiössä. Yllätyksen jännittävä silmänräpäys on tullut. Samppanja helmeilee laseissa, Julius nousee pitämään juhlapuhetta. Kaikki vanhat seikkailijat iloitsevat etukäteen ajattellessaan, kuinka tyrmistys valtaa vierasjoukon.

Lövenin jäällä kulkee kreivitär Dohna kamalaa, hengenvaarallista tietään saadakseen kuiskata varottavan sanan Gösta Berlingille. Putouksella hyökkäävät aallot väkiryssä Ekebyn kunniaa ja mahtia vastaan, mutta suurissa saleissa vallitsee vain ilo ja intoisa odotus, vahakynntilät säteilevät ja viini virtaa; siellä ei kukaan ajattele, mitkä tuumat käyvät pimeässä, myrskyisessä kevättyössä.

Juuri nyt on hetki tullut. Gösta nousee ja menee salista hakemaan morsiantaan. Hänen on mentävä eteisen kautta, ja sen suuret ovet ammottavat selällään, hän pysähtyy, hän katsoo sysipimeään yöhön ... ja kuulee, hän kuulee.

Hän kuulee kellon läppäävän, kosken pauhaavan. Hän kuulee murtuvain jäälauttain jylyn, töytäävien hirsien jyskeen, kapinallisten aaltojen pauhaavan, ilkkuvan, voitonriemuisen vapaudenlaulun.

Silloin hän syöksyy ulos yöhön unohtaen kaiken muun. Seiskööt he vain siellä sisällä lasit koholla, odottaen vaikka maailman loppuun; nyt hän ei heistä huoli. Morsian odottakoon, Julius patruunan puhe kuolכון hänen huulilleen. Sormuksia ei vaihdeta tänä yönä, kivettävä hämmästys ei ole valtaava loistavaa vierasjoukkoa.

Voi teitä, te kapinalliset aallot, nyt teidän on taisteltava vapaudestanne, nyt on tullut Gösta Berling putoukselle, nyt on väki saanut johtajan, nyt syttyy rohkeus kauhistuneihin sydämiin, nyt nousee puolustusväki ylös muureille, nyt alkaa mahtava sota.

Kuulkaa, kuinka hän huutaa vaelle, hän komentaa, hän panee kaikki toimeen.

"Valoa meidän täytyy saada, ennen kaikkea valoa, ei riitä tässä myllärin sarvilyhty. Katsokaa: nuo risuläjät, kantakaa ne rantatörmälle ja pankaa tuleen. Siinä on työtä naisille ja lapsille. Kiireesti vain, laittakaa suuri risurovio ja sytyttäkää! Se valaisee, kun me olemme työssä, se näkyy kauas ja kutsuu apua. Älkää suinkaan antako sen sammua! Tuokaa olkia, tuokaa risuja, antakaa kirkkaiden liekkien kimmota taivaalle!"

"Kas täällä, aikamiehet, täällä on teille työtä. Täällä on hirsii, täällä on lankkuja, kyhätäkää hätäsulku, jonka voi upottaa tuon murtuvan muurin eteen. Nopeasti, heti työhön, tehkää siitä luja ja vankka; varustakaa valmiiksi kivet ja hiekkasäkit, joilla se upotetaan! Antakaa kirveiden huiskia, vasarain paukkua, porien purra puuta, sahojen vinkua kuivissa lankuissa!"

"Ja missä ovat pojat! Tänne, te villikot, te huimapäät. Hankkikaa aseiksenne seipäät, hankkikaa keksit ja tulkaa tänne, keskelle taistelun vilinää. Ulos padolle, pojat, keskelle aaltoja, jotka vaahtoavat ja kähisevät ja pärskivät meitä valkealla kuohullaan. Torjukaa, heikontakaa, lyökää takaisin nuo hyökkäykset, jotka repivät muuria. Työntäkää pois tukkeja ja jäälauttoja, heittäytykää maahan, jos ei muu auta, ja pitäkää kiinni irtautuvia kiviä, tarttukaa kynsin hampain niihin, iskekää niihin rautakourin. Taistelkaa, pojat, te villikot, te huimapäät! Tänne muurille, pojat! Meidän on taisteltava maamme joka tuumasta."

Gösta asettuu itse äärimmäiseen padon nokkaan ja seisoo pärskyvän vaahdon kuohuissa, perus

tutisee hänen allaan, aallot jylisevät ja raivoavat, mutta hänen hurja sydämensä riemuitsee vaarasta, jännityksestä, taistelusta. Hän nauraa, hän lennättää sukkeluuksia pojille, jotka ovat vallilla hänen ympärillään; ikinä hän ei ole kokenut haus Kempaa yötä.

Pelastustyö edistyy nopeasti, liekit loimuavat, kirvesmiesten piilut paukkavat ja pato on pystyssä.

Muutkin kavaljeerit ja nuo sata vierasta ovat tulleet putoukselle. Väkeä juoksee läheltä ja kaukaa, kaikki käyvät käsiksi työhön tulien, hätäsulun, hiekkasäkkien ääressä, virrassa, huojuvalla, tutisevalla kivisululla.

Kas niin, nyt saivat kirvesmiehet hätäsulun valmiiksi, nyt se upotetaan horjuvan aallonmurtajan eteen. Pitäkää kivet ja hiekkasäkit valmiina ja keksit ja köydet, ettei se pääse virran vietäväksi, että ihmiset voittavat ja kukistetut aallot taas joutuvat orjuuteensa!

Silloin, juuri ennen ratkaisevaa silmänräpäystä, sattuvat Göstan silmät naiseen, joka istuu kivellä joen rannalla. Risurovion liekit valaisevat häntä hänen istuessaan siinä aaltoihin tuijotellen. Gösta ei voi nähdä häntä selvästi udun ja kuohujen takaa, mutta hänen silmiään vetää alinomaa naisen puoleen. Hänen täytyy yhä uudelleen katsoa häntä. Hänestä tuntuu kuin naisella olisi jotakin asiaa juuri hänelle.

Niistä sadoista, jotka puuhaavat ja häärivät virran äyräällä, on hän ainoa paikallaan istuva, ja häneen täytyy Göstan silmien lakkaamatta kääntyä, hän ei näe ketään muuta kuin naisen.

Hän istuu ihan rannalla, siten että aallot loiskivat hänen jalkoihinsa, että vaahto roiskuu hänen ylleen. Hän mahtaa olla aivan likomärkä. Hän on mustissaan, musta saali päässä ja hartioilla, hän istuu aivan kumarassa, nojaten leukaansa käsiin ja tuijottaen lakkaamatta Göstaan, aallonmurtajan kärkeen. Gösta tuntee, miten nuo tuijottavat silmät vetävät ja kiehtovat, vaikkei hän voi edes nähdä toisen muotoa, hän ei ajattele muuta kuin naista, joka istuu valkeiden aaltojen partaalla.

"Se on Löven-järven syöjätär, se on noussut tänne jokeen viettelemään minua turmioon", ajattelee hän. "Se istuu tuolla ja houkuttelee, houkuttelee, minun täytyy karkottaa se pois."

Kaikki nuo valkopäiset laineet näyttävät hänestä tuon mustan naisen armeijalta; hän on niitä yllyttänyt, hän se on johtanut ne hyökkäykseen Gösta vastaan. "Täytyy totisesti ajaa se pois", sanoo Gösta. Hän tempaa keksin, juoksee maalle ja kiiruhtaa naisen luo.

Gösta jättää paikkansa aallonmurtajan äärimmäisessä kärjessä ajaakseen vetehistä. Hänestä tuntui tällä kiihtymyksen hetkellä kuin kaikki syvyyden pahat voimat olisivat taistelleet häntä vastaan. Hän ei tiennyt mitä ajatteli, mitä luuli, mutta hänen täytyi ajaa pois kiveltä virran partaalta tuo musta.

Ah, Gösta, miksi on paikkasi ratkaisevalla hetkellä tyhjä? Väki tuo nyt hätäsulun, pitkä rivi miehiä jonoutuu aallonmurtajalle; heillä on köydet ja kivet ja hiekkasäkit valmiina, he odottavat, kuuntelevat. Missä on komentaja? Eikö kuulu sitä ääntä, joka käskee ja ohjaa?

Ei, Gösta Berling ajalee syöjätärtä, hänen ääntään ei kuulu, hänen käskynsä ei ohjaa ketään.

Silloin upotetaan hätäsulku ilman hänen apuaan.

Aallot väistyvät, se syöksyy syvyyteen ja sen kintereillä kivet ja hiekkasäkit. Mutta kuinka tuli työ johtajatta toimitetuksi? Oltiin varomattomia, järjestystä ei ollut lainkaan. Aallot hyökkäävät uudestaan, ne karkaavat kahta raivoisemmin tätä uutta estettä vastaan, ne alkavat vieritellä pois hiekkasäkkejä, kiskoa köysiä, päästellä kiviä, ja se onnistuu, se onnistuu. Pilkaten, riemuiten ne nostavat koko vallin vahvoille hartioilleen, pudistavat ja lohkovat sitä, ja nyt se on niiden vallassa. Järveen, viheliäinen varokeino, alas Löveniin! Ja uudestaan taas huojuvaa, avutonta kivipatoa vasten.

Mutta Gösta Berling ajalee syöjätärtä. Uhattu näki hänet, kun hän tuli keksiään heilutellen kohti. Hän pelästyi. Näytti kuin hän olisi ollut syöksymäisillään veteen, mutta maltoi mielensä ja juoksi maalle.

"Syöjätär", huutaa Gösta ja heiluttaa keksiä lyödäkseen. Ajettu kiiruhtaa rannan lepikkoon, takertuu tiheään risukkoon ja pysähtyy.

Silloin viskaa Gösta keksin pois, menee hänen luokseen ja panee käden hänen olalleen.

"Te olette myöhään yöllä ulkosalla, kreivitär Elisabet", sanoo hän.

"Antakaa minun olla, herra Berling, antakaa minun mennä kotiin!"

Gösta tottelee heti ja kääntyy hänestä.

Mutta koska kreivitär ei ole ainoastaan ylhäinen rouva, vaan oikeastaan pieni, kiltti nainen, joka ei voi sietää ajatusta, että on saattanut jonkun epätoivoon, koska hän on pieni kukkasten poimijatar, jolla on

aina ruusuja yllin kyllin korissaan kaunistaakseen vaikka kaikkein kolkoimman polun, niin hän katuu heti, menee Göstan jäljestä ja ottaa häntä kädestä.

"Minä tulin", sanoo hän sammaltaen, "tulini siksi että... Oi, herra Berling, ettehan te ole tehnyt sitä, sanokaa, ettette ole tehnyt... Minä pelästyin niin, kun te aloitte ajaa minua, mutta juuri teitähän minun piti tavata. Olisin pyytänyt, ettette ajattelisi sitä, sitä mitä minä viimeksi sanoin, ja että kävisitte meillä niinkuin ennenkin."

"Miten tulitte tänne, kreivitär?"

Kreivitär nauraa hermostuneesti. "Tiesin kyllä, että tulisin liian myöhään, mutta en tahtonut ilmaista kenellekään että läksin; ja sitä paitsi, ymmärrättehän, ettei enää voi kulkea hevosella järven yli."

"Jalanko te tulitte järven poikki?"

"Niin, jalan, jalan, mutta herra Berling, sanokaa se jo minulle. Oletteko kihloissa? Ymmärrättehän, etten haluaisi sitä. Se on väärin; ja minusta tuntuu kuin minä olisin ollut syypää kaikkeen. Teidän ei olisi pitänyt välittää minun turhista sanoistani. Minähän olen muukalainen enkä tunne maan tapoja. Borgissa on niin tyhjää, kun te ette enää käy siellä, herra Berling."

Gösta Berlingistä tuntuu, hänen seistessään siinä märässä lepikossa, kuin hänen ylleen olisi viskattu sylin täydeltä ruusuja. Hän kahlaa polviin asti ruusuissa, ne hohtavat hänen silmiinsä pimeästä, hän vetää ahnaasti sisäänsä niiden tuoksua.

"Oletteko tehnyt sen?" toistaa kreivitär.

Göstan täytyy kumartua vastaamaan kreivittärelle ja laukaista hänen jännityksensä, vaikka hän tuntee siitä sanomatonta riemua. Oi, hänen sielunsa lämpenee ja hänestä tuntuu ihmeen valoisalta ajatellessaan, millaista tietä kreivitär on tullut, miten märkä hän on, miten viluinen, miten tuskissaan hän mahtaa olla, miten itkettynyt hänen äänensä on.

"En", hän sanoo, "en ole kihloissa."

Silloin ottaa kreivitär vielä kerran häntä kädestä ja hyväilee sitä. "Olen niin iloinen, niin iloinen", hän sanoo, ja hänen poveaan, jota tuska on ahdistanut, vavahduttavat nyt nyhkytykset.

Niinpä runoilijan tielle tuli kylliksi kukkia, ja kaikki synkkä, paha ja vihanalainen sulaa hänen sydämestään.

Aivan heidän lähellään rientävät aallot rynnäkköön Ekebyn kunniaa ja loistoa vastaan. Väellä ei ole enää johtajaa, kukaan ei vala rohkeutta ja toivoa heidän sydämiinsä, nyt murtuu aallonmurtaja, aallot yhtyvät kuohuen sen paikalla, ja sitten ne hyökkäävät voitonvarmoina nientä kohden, jolla mylly ja paja kohoavat. Kukaan ei ajattele enää muuta kuin henkensä ja tavarainsa pelastamista.

Noista kahdesta nuoresta on aivan luonnollista, että Gösta nyt saattaa kreivittären kotiin: eihän Gösta voi jättää häntä yksin pimeään yöhön, ei antaa hänen uudestaan kulkea yli sulavan jään. He eivät edes ajattele, että Göstaa tarvitaan pajalla, he ovat vain onnellisia löydettyään taas toisensa ystävinä.

Voi luulla, että nuo kaksi rakastivat lämpimästi toisiaan, mutta kukapa sen varmasti tietää! Heidän elämänsä loistavat seikkailut ovat joutuneet käsiini vain siruina. Enhän minä tiedä mitään, en suorastaan mitään siitä, mitä piili heidän sielujensa sisimmässä. Mitä voin sanoa heidän tekojensa syistä. Tiedän vain, että sinä yönä uskalsi nuori, kaunis nainen henkensä, uskalsi kunniansa, maineensa, terveytensä palauttaakseen poloisen raukan oikeille teille. Tiedän, että sinä yönä antoi Gösta Berling rakastetun hovin mahdin ja loiston kaatua, seuratakseen naista, joka hänen tähtensä oli voittanut kuolemanpelon, häpeän pelon, rangaistuksen pelon.

Usein olen ajatuksissani seurannut heitä yli jään tuona hirmuisena yönä, joka kuitenkin päättyi juuri heidän onnekseen. En usko, että heidän sielussaan on mitään salattua ja kiellettyä, joka on kukistettava ja saatava alistumaan nyt, kun he kulkevat jäällä, iloisina ja puhellen kaikesta, mitä välien rikkoutumisen aikana oli tapahtunut.

Gösta on taaskin hänen orjansa, hänen hovipoikansa ja makaa hänen jalkainsa juuressa, ja kreivitär on hänen vallasrouvansa.

He ovat vain iloisia, vain onnellisia. Kumpikaan ei lausu sanaa, joka merkitsisi rakkautta.

Naurauen he kulkea läiskyttävät rantavedessä. He nauravat löytäessään tien, nauravat sen kadottaessaan; liukastuessaan, langetessaan, noustessaan he vain nauravat.

Tämä siunattu elämä on taas hupaisaa: saa leikkiä ja he ovat lapsia, jotka ovat olleet pahoja ja

kiistelleet keskenään. Voi kuinka on hyvä olla sovinnossa ja alkaa leikki uudestaan!

Huhuja tuli ja huhuja meni. Kulkeutuipa juttu kreivittären matkasta myös Anna Stjärnhökin korviin.

"Niinpä näen", hän sanoi, "ettei Jumalalla ole vain yksi jänne jousessaan. Annanpa sydämeni asettua lepoon, ja jään siihen missä minua tarvitaan. Jumala voi tehdä Gösta Berlingistä minuttakin miehen."

Kolmas luku

KATUMUKSEN TEKO

Rakkaat ystävät, jos sattuisitte tapaamaan säälittävän raukan tiellänne, pienen, murheellisen olennon, joka riiputtaa hattua niskassaan ja pitää kenkiä kädessään, niin ettei hänellä ole lainkaan suoja auringonpaahteelta ja tien kiviltä; turvattoman, joka omasta tahdostaan toivoo kaikkea turmiota osakseen, no niin, käykää hänen ohitseen vaieten ja vavisten. Hän on katumuksentekijä, ymmärrättekö, katumuksentekijä, matkalla pyhille haudoille.

Katumuksentekijän täytyy pitää karkeata kaapua ja elää pelkällä vedellä ja kuivalla leivällä, vaikkapa olisi kuningas. Hänen täytyy kävellä eikä kiitä hevosella. Hänen täytyy kerjätä eikä omistaa. Hänen täytyy maata ohdakkeilla. Hänen täytyy kuluttaa kovat hautapaadet polvillaan. Hänen täytyy heiluttaa okaista ruoskaa selkäänsä. Hän ei voi tuntea makeutta muussa kuin kärsimisessä, ei suloa muussa kuin surussa.

Nuori Elisabet-kreivitär oli kerran sellainen, piti karkeata kaapua ja vaelsi orjantappuraisia polkuja. Hänen sydämensä syytti häntä synnistä. Se ikävöi tuskaa kuin väsynyt haaleaa kylpyä. Julman osan hän valitsi astuessaan kärsimysten yöhön.

Hänen miehensä, nuori ukonpäinen kreivi, tuli kotiinsa Borgiin sen yön jälkeisenä aamuna, jona kevättulva hävitti Ekebyn myllyn ja pajan. Hän oli tuskin tullut, kun jo Märta-kreivitär kutsutti hänen luokseen ja kertoi hänelle kummia.

"Sinun vaimosi oli poissa täältä viime yönä, Henrik.

"Hän oli poissa monta tuntia. Hän tuli kotiin erään miehen seurassa. Kuulin, kuinka mies sanoi hyvää yötä vaimollesi. Minä tiedänkin, kuka hän on. Kuulin vaimosi menon ja tulon, vaikkei sitä liene haluttu. Hän pettää sinua, Henrik. Hän pettää sinua, se tekopyhä olento, joka ripustaa suomusuutimia joka ikkunaan vain kiusatakseen minua. Hän ei ole koskaan rakastanut sinua, poika parkani. Hänen isänsä tahtoi hänet vain hyviin naimisiin. Hän otti sinut elättäjäkseen."

Niin hyvin hän puhui asiansa, että kreivi Henrik vimmastui. Hän aikoi hakea avioeroa. Hän aikoi lähettää vaimonsa takaisin Roomaan apen luo.

"Ei ystäväni", sanoi kreivitär Märta, "siten hän jäisi iäksi pahan valtaan. Hänet on hemmottelulla pilattu ja huonosti kasvatettu. Mutta anna hänet minun huostaani, anna minun ohjata hänet takaisin velvollisuuden tielle!"

Ja kreivi kutsui sisään kreivittärensä sanoakseen hänelle, että hänen täytyi tästä lähtien totella kaikessa hänen äitiään.

Oi, mikä kohtaaminen seurasi: surkeampaa ei lie koskaan näytelty tässä surulle vihityssä talossa.

Monta pahaa sanaa antoi tuo nuori mies nuoren naisen kuulla. Hän kohotti kätensä taivasta kohti syyttäen sitä siitä, että se oli antanut julkean naisen polkea likaan hänen nimensä. Hän heristi nyrkkiään hänen kasvojensa edessä ja kysyi, minkä rangaistuksen vaimo arvelee kyllin suureksi tekemästään rikoksesta.

Kreivitär ei ollenkaan pelännyt miestänsä. Hän uskoi yhä menetelleensä oikein. Hän sanoi kreiville saaneensa jo kauhean nuhan ja että siinä oli rangaistusta tarpeeksi.

"Elisabet", sanoo kreivitär Märta, "näillä asioilla ei käy leikkiminen."

"Me kaksi", vastaa nuori nainen, "me emme ole koskaan olleet yksimielisiä siitä, milloin on sopiva hetki laskea leikkiä, milloin olla vakava."

"Mutta sinun täytyy toki ymmärtää, Elisabet, ettei kukaan kunniallinen nainen lähde kotoaan keskellä yötä kuljeskelemaan tunnetun seikkailijan kanssa."

Silloin ymmärsi Elisabet Dohna, että hänen anoppinsa oli päättänyt syöstä hänet turmioon. Hän tajusi, että hänen oli taisteltava viimeiseen asti, jotta anopin ei onnistuisi suistaa häntä kaameaan onnettomuuteen.

"Henrik", pyytää hän, "älä anna äitisi tunkeutua välillemme. Anna minun puhua sinulle kaikki, mitä on tapahtunut. Sinä olet oikeudentuntoinen, sinä et tuomitse kuulematta minua. Anna minun kertoa kaikki sinulle, niin huomaat, että minä tein vain niinkuin sinä olet minulle opettanut."

Kreivi nyökkäsi vaieten myöntymykseksi, ja Elisabet-kreivitär kertoi nyt, kuinka hän oli joutunut ajamaan Gösta Berlingin pahoille teille. Hän kertoi kaikki, mitä oli tapahtunut sinisessä kabinetissa ja miten omatunto oli pakottanut hänet menemään pelastamaan sitä, jota hän oli väärin loukannut. "Minullahan ei ollut oikeutta tuomita häntä", hän sanoi, "ja mieheni on itse opettanut minulle, ettei mikään uhri ole kyllin suuri, kun on hyvitetty väärä tehty väärä. Eikö niin, Henrik?"

Kreivi kääntyi äitinsä puoleen.

"Mitä äiti sanoo tästä?" hän kysyi. Hänen pieni ruumiinsa oli nyt arvokkuuden jäykistämä, ja hänen korkea, kapea otsansa majesteettillisissa rypyissä.

"Minä", vastasi kreivitär, "minä sanon, että Anna Stjärnhök on viisas tyttö ja että hän tiesi kyllä, mitä teki kertoessaan tämän jutun Elisabetille."

"Minun äitini suvaitsee ymmärtää minua väärin", sanoi kreivi. "Minä kysyn, mitä äitini tästä kertomuksesta arvelee. Onko kreivitär Märta Dohna koettanut suostutella tytärtään, minun sisartani, menemään naimisiin virkaheiton papin kanssa?"

Kreivitär Märta vaikenä hetkeksi. Ah, sitä Henrikiä, miten tuhma! Nytkin se ajoi väärille jäljille. Anopin ajokoirahan vainusi itseään metsästäjää ja antoi jäniksen mennä. Mutta jos Märta Dohna olikin vastausta vailla hetkisen, niin ei kauan.

"Rakas ystävä", hän sanoi kohauttaen olkapäitään. "On syytä antaa kaikkien näiden juttujen tuosta onnettomasta miehestä olla sinänsä, sama syy, jonka vuoksi pyydän sinua nyt välttämään kaikkea julkista häväistystä. On näet hyvin uskottavaa, että hän on viime yönä hukkunut."

Hän puhui lempeällä ja valittavalla äänellä, mutta siinä mitä hän puhui ei ollut totuuden sanaa.

"Elisabet on nukkunut tänään kauan eikä siis ole kuollut, että väkeä on jo lähetetty pitkin rantaa tiedustamaan herra Berlingiä. Hän ei ole palannut Ekebyhyn, ja pelätään hänen hukkuneen. Jää lähti tänä aamuna. Katso, myrsky on murtanut sen tuhansiksi kappaleiksi."

Kreivitär Elisabet katsoi ulos. Järvi lainehti melkein alastomana.

Silloin hänen kävi surku itseänsä. Hän oli tahtonut välttää Jumalan tuomiota. Hän oli valehdellut ja teeskennellyt. Hän oli heittänyt viattomuuden viitan ympärilleen.

Epätoivoinen heittäisi polvilleen miehensä eteen, ja tunnustus tuli syöksymällä hänen huuliltaan.

"Tuomitse minut, hylkää minut! Minä olen rakastanut häntä. Älä epäile, etten ole rakastanut häntä. Minä raastan tukkaani, revin vaatteeni surusta. En välitä mistään nyt, kun hän on kuollut. En huoli varjella itseäni. Saat tietää totuuden kerrassaan. Sydämeni rakkauden olen ottanut mieheltäni ja lahjoittanut sen vieraalle. Oi minua kadotettua, minä olen niitä, joita luvaton rakkaus on houkutelut."

Sinä nuori, epätoivoinen, makaa sinä siinä tuomariesi jaloissa ja kerro heille kaikki! Terve, marttyyrius! Terve häväistys, tervetullut! Oi, miten voisit sinä pakottaa taivaan salamat lyömään nuoreen päähäsi!

Sano puolisollesi, kuinka sinä kauhistuit, kun intohimo valtasi sinut, mahtavana ja vastustamattomana, kuinka sinua kauhisti sydämesi kehous. Mieluummin olisit kohdannut hautausmaan aaveita kuin oman sielusi demoneja.

Sano heille, kuinka sinä, Jumalan kasvojen edestä karkotettu, tunsit olevasi arvoton polkemaan maan tomua. Rukouksissa ja kyynelissä olet sinä taistellut. "Oi, Jumala, pelasta minut! Oi, Jumalan poika, demonien karkottaja, pelasta minut!" olet sinä rukoillut.

Sano heille, että sinusta oli parasta salata kaikki. Kenenkään ei pitänyt tuntea sinun viheliäisyyttäsi. Luulit, että sellainen menettely oli Jumalalle otollista. Uskoit myös, että kuljit Jumalan teitä tahtoessasi pelastaa miehen, jota rakastit. Hän ei tiennyt mitään sinun rakkaudestasi. Hänen ei pitänyt joutua kadotukseen sinun vuoksesi. Tiesitkö, mikä oli oikeaa? Tiesitkö, mikä oli väärää? Jumala yksin tiesi sen, ja hän tuomitsi sinut. Hän löi sinun sydämesi epäjumalan. Hän johti sinut suurelle, parantavalle

katumuksen tielle.

Sano heille, että tiedät, ettei salaaminen suo pelastusta. Demonit rakastavat pimeyttä. Tarttukoot tuomariesi kädet ruoskan varteen. Rangaistus on vuotava lievittäväenä palsamina synnin haavoihin. Sydämesi ikävöi kärsimystä.

Sano heille kaikki tämä, kun makaat polvillasi lattialla väännellen käsiäsi kiihkeässä surussasi, kun puhut epätoivon hurjalla äänellä ja tervehdit kimeästi nauraen rangaistuksen ja häpeän ajatusta, kunnes miehesi tarttuu sinuun ja tempaisee sinut ylös lattialta.

"Käyttäydy niinkuin sopii Dohna-sukuisen kreivittären, tai minun täytyy pyytää äitiäni kurittamaan sinua kuin lasta."

"Tee minulle mitä tahdot."

Silloin langetti kreivi tuomion:

"Äitini on rukoillut sinun puolestasi. Sen vuoksi saat edelleen asua täällä minun kotonani. Mutta tästä lähtien hän käskää, ja sinä tottelet."

* * * * *

Katso katumuksen tietä! Nuoresta kreivittärestä on tullut halvin palvelija. — Kuinka kauan, oi kuinka kauan hän jaksaa?

Kuinka kauan täytyy ylpeän sydämen osata nöyrtyä? Kuinka kauan täytyy kärsimättömäin huulten osata vaieta, kuinka kauan käden pidättyä?

Suloista on alennuksen kurjuus. Kun raskas työ pakottaa selkää, on sydän hiljaa. Sille, joka makaa pari lyhyttä tuntia kovalla olkivuoteella, tulee uni kutsumatta.

Muuttukoon vanhempi nainen pahaksi hengeksi voidakseen kyllin kiusata nuorta! Tämä kiittää hyväntekijäänsä. Vielä ei ole paha kuoleutunut. Aja unta-isoova joka aamu neljältä työhön. Pane tottumaton työntekijä raskaaseen puuhaan — kutomaan kilpikangasta! Se on hyvä. Katujalla ei ole ehkä kylliksi voimaa heiluttaa itse ruoskaansa tarpeeksi lujaa.

Kun tulee kevätpyykin aika, seisottaa kreivitär Märta häntä soikon ääressä pesutuvassa. Hän tulee itse katsomaan toisen työtä. "Vesi on soikossasi liian kylmää", hän sanoo ja ottaa kiehuvan kuumaa vettä padasta ja kaataa sen hänen paljaille käsivarsilleen.

Kylmä on päivä, jona pyykinpesijäin täytyy seisoa rannalla huuhtomassa vaatteita. Myrskyn puuskat viuhuvat ja tupruttavat heihin räntää. Naisten hameet tulevat likomäriksi ja raskaiksi kuin lyijy. Ankara on kartun paukutus. Veri puhkeaa hienojen kynsien alta.

Mutta Elisabet-kreivitär ei valita. Ylistetty olkoon Jumalan hyvyys! Missä on katujan makeus muussa ellei kärsimisessä? Ruoskan piikkiset solmut koskevat pehmeästi katujan selkään, ikään kuin ne olisivat ruusunlehtiä.

Nuori nainen saa pian tietää, että Gösta Berling elää. Anoppi on vain viekoitellut hänet tunnustamaan. Niin, mitäpä sitten? Katso Jumalan tietä! Katso Jumalan kaitselmusta! Siten on hän houkutellettu syntisen hyvälle sovituksen tielle.

Vain yksi seikka häntä huolettaa. Kuinka käy hänen anoppinsa, jonka sydämen Jumala on hänen tähtensä paaduttanut? Ah, Hän on varmaan tuomitseva häntä laupiaasti. Hänen täytyy olla paha auttaakseen syntistä saamaan takaisin Jumalan rakkauden.

Ei hän tiennyt, miten usein sielu, joka on kokenut kaikki muut hekumat, heittäytyy etsimään huvia julmuudesta. Kun tuolta kärsimättömältä, pimenneeltä sielulta puuttuvat imartelut ja hyväilyt, tanssin huuma ja pelin ärsytys, niin se sukeltaa pimeytensä kuiluihin ja noutaa sieltä julmuuden, ja herpautuneiden tunteiden ainoana ilmauksena on ihmisten ja eläinten kiusaaminen.

Anoppi ei suinkaan tiedä olevansa ilkeä. Hän vain uskoo rankaisevansa huikentelevaa naista. Niin hän öisin ollessaan valveilla miettii uusia kidutuskeinoja.

Eräänä iltana hän kulkee huoneiston läpi ja antaa nuoren kreivittären valaista tietä kynttilällä. Kreivitär pitää kädessään jalatonta kynttilää.

"Kynttilä loppuu", sanoo Elisabet.

"Kun kynttilä loppuu, palakoon jalka", vastaa Märta-kreivitär.

Ja he kävelevät vain, kunnes käryvä sydän sammuu kärventyneelle kädelle.

Mutta tämä on lapsellista. On sielunkidutuksia, jotka voittavat ruumiin tuskat. Märta-kreivitär kutsuu vieraita ja antaa talon rouvan itsensä palvella heitä omassa pöydässään.

Katso, se on katujan suuri päivä. Vieraat ihmiset saavat nähdä hänet hänen alennuksessaan. He saavat nähdä, ettei hän enää ole ansiokas istumaan miehensä pöydässä. Oi, miten ilkkuvina heidän kylmät katseensa suuntautuvat häneen.

Pahempaa, kolminkerroin pahempaa tuleekin. Ei silmäyskään kohtaa hänen katsettaan. Kaikki istuvat pöydässä ääneti ja kuin lamassa, miehet ja naiset yhtä alakuloisina.

Mutta hän kokoo tämän kaiken hehkuviksi hiiliksi päänsä päälle. Onko hänen syntinsä siis niin kauhea? Joko hänen läsnäolonsakin on häpeällistä?

Sitten tulee kiusaus. Katso: Anna Stjärnhök, joka on ollut hänen ystävänsä, ja Munkerudin laamanni, Annan vierustoveri, tarttuvat häneen kun hän tulee, tempaavat häneltä paistivadin, lykkäävät esille tuolin eivätkä tahdo antaa hänen paeta.

"Istu tuohon, lapsi, istu tuohon", sanoo laamanni. "Ethän sinä ole mitään pahaa tehnyt."

Ja yhdestä suusta selittävät nyt kaikki päivällisvieraat, että jos hän ei istu pöytään, on heidän kaikkien poistuttava. He eivät ole mitään pyövelin renkejä. He eivät aja Märta Dohnan asioita. He eivät anna pettää itseään niin helposti kuin pässinpäät kreivit.

"Voi, te hyvät herrat! Voi, rakkaat ystävät. Älkää olko niin laupiaita! Te pakotatte minut julistamaan itse syntiäni. On eräs, jota minä olen pitänyt hyvin rakkaana."

"Lapsi, sinä et tiedä mitä synti on. Et ymmärrä, kuinka viaton olet. Eihän Gösta Berling edes tiennyt, että sinä rakastit häntä. Ota jälleen emännän asemasi! Ethän ole mitään pahaa tehnyt."

He rohkaisevat hänet hetkiseksi ja ovat itsekin iloisia kuin lapset. Nauru ja ilo kaikuu pöydässä.

Nuo tuliset, nuo herkät ihmiset, he ovat niin hyviä; mutta kumminkin on kiusaaja heidät lähettänyt. He tahtovat uskotella hänelle, että hän on marttyyri, ja ilkkuvat suoraan kreivitär Märtille kuin tämä olisi noita-akka. Mutta he eivät ymmärrä asiaa. Eivät he tiedä, miten sielu ikävöi puhtautta, eivät, miten sydän pakottaa katujaa heittäytymään alttiiksi tien kiville ja auringon paahteelle.

Joskus panee kreivitär Märta hänet istumaan päivät pitkät paikalleen tikkauspuiden ääreen ja kertoo hänelle loputtomia juttuja Gösta Berlingistä, papista ja seikkailijasta. Jos hänen muistinsa ei riitä, hän sepittää itse lisää, kunhan vain Göstan nimi kaiket päivät kaikuu kreivittären korvissa. Sitä Elisabet pelkää enin. Sellaisina päivinä hän huomaa, ettei hänen katumuksestaan tule koskaan loppua. Hänen rakkautensa ei tahdo kuolla. Hän uskoo kuolevansa itse sitä ennen. Hänen ruumiinsa voimat alkavat pettää. Hän on usein hyvin sairas.

"Mutta missä viipyy nyt tuo sinun sankarisi?" kysyy kreivitär pilkallisesti. "Päivä päivältä olen odottanut häntä kavaljeerikaartin etunenässä. Miksi hän ei hyökkää Borgiin, aseta sinua valtaistuimelle ja heitä minua ja miestäsi kahleissa tyrnämaan? Onko sinut jo unohdettu?"

Elisabet tahtoi melkein puolustaa Göstaa ja sanoa, että hän itse on kieltänyt Göstaa häntä mitenkään auttamasta. Mutta ei, paras on vaieta, vaieta ja kärsiä.

Kiihtymyksen tuli kuluttaa häntä päivä päivältä. Hänessä on kuumetta ja hän on niin väsynyt, että tuskin pysyy jaloillaan. Hän haluaa vain kuolla. Elämän väkevät voimat on masennettu. Rakkaus ja ilo eivät tohdi liikahtaa. Hän ei pelkää enää laisinkaan kärsimystä.

* * * * *

Näyttää kuin hänen miehensä ei tietäisi enää, että häntä on olemassakaan. Kreivi istuu melkein kaiket päivät huoneessaan lukon takana ja tutkii epäselviä käsikirjoituksia ja vanhoja tuhruisia teelmiä.

Hän lukee aateliskirjoja, pergamenteja, joissa riippuu Svean riikin sinetti, suuri ja muhkea; se on painettu punaiseen vahaan ja sitä on säilytettävä sorvatussa puurasiassa. Hän tarkastelee vanhoja vaakunamerkkejä, liljoja valkealla pohjalla ja aarnikotkia sinisellä. Sellaiset asiat hän ymmärtää ja ne hän tulkitsee helposti. Ja hän lukee yhä uudestaan vanhat hautapuheet ja henkilökuvaukset jaloista Dohnan kreiveistä; heidän ansioitaan verrataan Israelin sankarien ja Hellaan jumalien tekoihin.

Kas, tuollaiset vanhat jutut ovat aina ilahduttaneet häntä. Mutta nuorta vaimoan ei hän enää huoli ajatella.

Kreivitär Märta on virkkanut sanan, joka tappoi kaiken rakkauden hänessä: "Hän otti sinut rahojesi vuoksi." Sellaista ei toki kukaan mies kärsi kuulla. Se sammuttaa kaiken rakkauden. Nyt hänestä oli samantekevää, miten nuoren naisen kävi: jos hänen äitinsä saisi hänet takaisin velvollisuuden tielle, niin hyvä olisi. Kreivi Henrik ihaili äitiään suuresti.

Tällaista kurjuutta jatkui kuukauden ajan. Kumminkaan ei se aika ollut niin myrskyistä ja kuohahtelevaa kuin voisi luulla, näin kun tapaukset sulloutuvat muutamille kirjan sivuille. Kreivitär Elisabet pystyi säilyttämään ulkonaisen tyyneytensä. Hän oli joutunut vain yhden kerran, silloin kun sai kuulla, että Gösta Berling muka oli kuollut, mielenliikutuksen valtaan. Mutta niin suuri oli hänen tuskansa sen vuoksi, ettei hän ollut voinut säilyttää rakkauttaan miehelleen, että hän olisi luultavasti antanut kreivitär Märtan kiduttaa itsensä hengiltä, ellei hänen vanha taloudenhoitajattarensa olisi eräänä iltana puhellut hänen kanssaan.

"Kreivittären täytyy puhua kreiville", sanoi vanhus. "Herra Jumala, kreivitär on sellainen lapsi. Kreivitär ei kenties itsekään tiedä, mitä hänellä pian on odotettavissa, mutta minä näen kyllä miten asianlaita on."

Mutta juuri tätä kreivitär ei voinutkaan sanoa miehelleen, nyt kun mies hautoi niin mustaa epäluuloa häntä kohtaan.

Sinä yönä hän pukeutui hiljaa ja meni ulos. Hän oli tavallisen maalaispiian puvussa, nyytti kädessä. Hän aikoi karata kotoaan ja olla enää koskaan palaamatta.

Hän ei paennut välttääkseen vaivoja ja kärsimyksiä. Mutta nyt hän uskoi Jumalan antaneen hänelle merkin, että hänen on lupa mennä, että hänen täytyi säilyttää ruumiinsa terveys ja voimat.

Hän ei samonnut länteen järven taakse, sillä siellä asui se, joka oli hänelle hyvin rakas. Eikä hän mennyt pohjoiseenkaan, sillä siellä asui monta hänen ystävänsä, eikä etelään, koska kaukana, kaukana etelässä oli hänen isänsä koti eikä hän tahtonut joutua askeltakaan sitä lähemmäksi. Mutta itään hän meni, sillä hän tiesi, ettei hänellä ollut siellä kotia, ei rakastettua ystävää, ei yhtään tuttua ihmistä, ei apua eikä lohdutusta.

Hän ei käynyt kevein askelin, sillä hän ei uskonut olevansa sovinnossa Jumalan kanssa. Mutta kuitenkin hän oli iloinen tietäessään saavansa tästä lähtien kantaa syntinsä kuormaa vieraiden parissa. Heidän välinpitämättömät silmäyksensä hipaisivat häntä, lientäen kuin teräs turvonnutta jäsentä.

Hän aikoi kulkea, kunnes löytäisi köyhän metsätöllin, jossa ei kukaan häntä tuntisi. "Minulle on käynyt niinkuin näette, ja vanhempani ovat ajaneet minut pois", hän sanoisi. "Antakaa minulle täällä ruokaa ja katto pääni päälle, kunnes voin itse ansaita leipäni. Minulla on kyllä rahaa."

Niin hän vaelsi kesäkuun valoisan yön, sillä toukokuu oli mennyt hänen tuskaisessa kärsimyksessään. Ah, toukokuu, kaunis aika, jolloin koivujen vaalea vehreys sekoittuu kuusimetsän tummuuteen ja jolloin etelätuuli palaa kaukana etelästä, uhkuen lämmintä!

Kiittämättömämpi lienen kuin muut, jotka ovat nauttineet lahjoistasi, sinä kaunis kuu. En sanallakaan ole ylistänyt sinun suloisuuttasi.

Ah toukokuu, sinä rakas, valoisa kuu, oletko milloinkaan katsellut lasta, joka istuu äitinsä polvella kuunnellen satuja? Kuullessaan kerrottavan julmista jättiläisistä ja kauniiden prinsessain katkerista kärsimyksistä se pitää päätään koholla ja silmänsä auki; mutta jos äiti alkaa puhua onnesta ja auringonpaisteesta, sulkee pienokainen silmänsä ja uinahtaa hiljaa uneen, painaen päänsä äidin rinnalle.

Katsos, sinä kaunis kuu, sellainen lapsi olen minäkin. Kuunnelkoot muut tarinaa kukista ja auringonpaisteesta; mutta itselleni minä valitsen synkeät yöt, jotka ovat täynnä näkyjä ja seikkailuja, itselleni kovat kohtalot, harhautuneiden sydänten surunraskaat kärsimykset.

Neljäs luku

EKEBYN RAUTA

Oli kevät, ja kaikkien Vermlannin tehtaiden rauta piti lähetettävän Göteborgiin.

Mutta Ekebyssä ei ollut rautaa lähetettäväksi. Syksyllä oli tuon tuostakin vaivannut veden puute,

keväällä olivat kavaljeerit isäntinä.

Heidän aikanaan kuohui voimakas, kirpeä olut pitkin Björksjön koskea alas harmaakivisiä portaita, ja Lövenin pitkä järvi oli täynnä — ei vettä, vaan viinaa. Heidän aikanaan ei suinkaan pantu takkirautaa ahjoon, vaan sepät seisoivat paitahihassillaan, puukengät jalassa, roihujen ääressä ja kääntelivät pitkissä vartaissa suunnattomia paisteja, ja oppipojat pitelivät täytettyjä salvukukkoja pitkillä pihdeillä tulenhehkussa. Siihen aikaan tanssia huristettiin pitkin tehtaan mäkiä. Silloin maattiin höyläpenkeillä ja lyötiin alasiimella korttia. Niinä päivinä ei suinkaan taottu rautaa.

Mutta kevät tuli, ja tukkukaupan konttorissa Göteborgissa alettiin odottaa Ekebyn rautaa. Käänneltiin ja katseltiin sopimuksia, majurin ja majurinrouvan kanssa tehtyjä, joissa puhuttiin monen sadan kippunan toimittamisesta.

Mutta mitä huolivat kavaljeerit majurinrouvan sopimuksista? Heille riitti ilo ja viulunvingunta ja ruokakestit. He pitivät huolen siitä, että tanssi leiskui tehtaan mäillä.

Rautaa tuli Stömnestä, rautaa Söljestä. Kymsbergin rauta hommutui erämaiden halki Venernin rannalle.

Uddeholmista sitä tuli ja Munkforsista ja kaikista monista muista tehtaista. Mutta missä on Ekebyn rauta?

Eikö Ekeby enää ole Vermlannin tehtaista jaloin? Eikö kukaan huolehdi vanhan hovin kunniasta? Se on jätetty kuin tuhka tuuleen huolettomien kavaljeerien käsiin. He panevat tanssin hurisemaan tehtaan mäillä. Mihin muuhun heidän viheliäiset aivonsa pystyvät?

Mutta kosket ja joet, jaalat ja proomut, laiturit ja sulut ihmettelevät ja kysyvät: "Eikö Ekebyn rauta jo tule?"

Ja metsistä käy kuiske ja kysymykset järville ja vuorilta laaksoille: "Eikö Ekebyn rauta tule? Eikö Ekebystä tule enää koskaan rautaa?"

Ja metsässä, sydänmaassa, alkaa hiilihauta nauraa, ja suuret vasaranpäät pimeissä pajoissa näyttävät ilkkuilevan, kaivokset ammottavat suuria kitojansa ja päästävät röhönaurun, tukkukaupan konttorissa ovat pulpetit, joissa majurinrouvan sitoumukset ovat säilössä, haljeta naurusta: "Oletteko hassumpaa kuulleet? Ekebyssä ei ole rautaa, Vermlannin jaloimmassa rautaruukissa ei ole rautaa."

Nouskaa, te suruttomat! Jalkeille, te kodittomat! Sallitke te moista Ekebyn häväistystä? Oi, niin totta kuin te rakastatte sitä paikkaa, ihaninta Jumalan kauniissa maailmassa, niin totta kuin se on kaipuunne kohde kaukana kulkiessanne, niin totta kuin ette voi lausua sen nimeä muukalaisten parissa silmänne vettymättä, nouskaa, kavaljeerit, pelastakaa Ekebyn kunnia!

No niin, jos Ekebyn moukarit ovatkin levänneet, niin kai ne ovat takoneet kuudessa alustalaistehtaassamme. Siellä tietysti on tarpeeksi ja enemmän kuin tarpeeksikin rautaa.

Ja niin lähtee Gösta Berling noiden kuuden tehtaan hoitajien puheille.

Nyt on ensiksikin mainittava, että Högforsiin, joka on Björksjö-joen rannalla, kappaleen matkaa Ekebytä ylempänä, ei hänen mielestään ollut syytä mennä. Se oli liian lähellä Ekebytä, se oli ollut melkein kavaljeerien hallinnossa.

Mutta hän matkasi pari peninkulmaa pohjoisempaan, kunnes tuli Lötäforsiin. Kaunis paikka se on, siitä ei epäilystäkään. Ylinen Löven avautuu sen edessä, ja aivan sen takana on Gurlita-kukkula, jyrkästi kohoava vuorenlaki, villinsävyisenä ja romanttisena, kuten niin vanhan vuoren sopii. Mutta paja, eihän se ole sellainen kuin sen pitäisi olla: vesiratas on rikki, ja on ollut rikki koko vuoden.

"No miksi sitä ei ole korjattu?"

"Puuseppä, rakas ystävä, puuseppä, joka on koko kihlakunnassa ainoa, joka olisi sen voinut korjata, on ollut muualla töissä. Me emme ole voineet takoa kippuntaakaan."

"No, miksi ette ole lähettäneet puuseppää hakemaan?"

"Lähettäneet! Niinkuin emme olisi lähettäneet jokikinen herran päivä, mutta hän kun ei ole joutanut tulemaan. Hän on näet ollut tekemässä keiliratoja ja huvihuoneita Ekebyhyn."

Silloin Gösta arvasi, miten hänen käy koko tällä matkalla.

Hän menee yhä pohjoisempaan, Björnidiin. Kaunis ja oiva paikka sekin, asema vaikka linnan arvoinen. Suuresta päärakennuksesta on hallitsevana näköalana puoliympyräinen laakso, kolmelta sivulta

valtavain harjujen saartama, ja neljännellä aukeaa Löven, jonka pää on täällä. Ja Gösta tietää, ettei ole parempaa kuutamosten kävelyjen ja haaveilujen paikkaa kuin nuo tiet, jotka vievät pitkin rantaa putouksen ohi, alas pajalle, joka on sijoitettu mahtaviin, selvään vuoreen porattuihin holveihin. Mutta rautaa, onko siellä yhtään rautaa?

Ei, tietystikään ei. Heillähän ei ollut hiiliä, eivätkä he olleet saaneet Ekebystä rahaa hommatakseen hiilenpolttajia ja vetäjiä. Tehdasliike oli seisonut koko viime talven.

Sitten suuntaa Gösta kulkunsa takaisin etelään. Hän tulee Hånin tehtaalle, Lövenin itärannalle, ja Löfstaforsiin, kauas metsien sydämeen — mutta hänelle ei käy paremmin sielläkään. Missään ei ole rautaa ja se kuuluu aina olevan kavaljeerien omaa syytä.

Nyt pyörtää Gösta kotiin Ekebyhyn, ja kavaljeerit tarkastelevat synkin silmin niitä viittäkymmentä kippunutta, jotka ovat varastossa, ja heitä painaa suru, sillä he kuulevat, miten koko luonto ilkkuu Ekebylle, ja heistä tuntuu kuin maa vapisisi nyhkytyksistä, puut uhkaisivat heitä vihaisilla eleillä ja ruohot ja nurmen nukka valittaisivat, että Ekebyn kunnia on mennyttä.

* * * * *

Mutta miksi päivitellä ja tuhlata sanoja? Tuossahan se Ekebyn rauta nyt on.

Tuossahan se on, proomuihin lastattuna Klara-joen rannassa, valmiina lähtemään jokea alas, valmiina vietäväksi Venernin jaalalla Göteborgiin. Ekebyn kunnia on siis pelastettu.

Mutta miten tämä on mahdollista? Ekebyssähän ei ollut kuin viisikymmentä kippunutta rautaa, toisissa kuudessa tehtaassa ei ollenkaan. Miten on mahdollista että täyteen lastatut proomut nyt vievät sellaisen suunnattoman raudanpaljouden Karlstadin vaakaan? Niin, kysyttäköön sitä kavaljeereilta.

Kavaljeerit ovat itse toimessa noilla raskailla, rumilla aluksilla, he aikovat itse viedä Ekebyn raudan Göteborgiin. Ei kelpaa tavallinen proomumies, tavallinen kuolevainen sen raudan kuljettajaksi. Kavaljeerit ovat tulleet itse saattajiksi pullot ja eväskorit, walt-torvi ja viulut muassaan, pyssyineen ja onkineen ja kukkukortteineen. He tekevät kaiken parhaansa helliäkseen rakasta rautaansa eivätkä jätä sitä ennen kuin se on purettu Göteborgin laiturille. He aikovat itse purkaa ja ahtaa, itse hoitaa purjeita ja peräsintä. He ovatkin ihan kuin luodut siihen toimeen. Onko hietasärkkää Klara-joessa tai Venernissä matalaa, jota he eivät tuntisi! Eikö peräsintanko ja jalus mukaudu yhtä hyvin heidän käteensä kuin viulunkäyrä ja ohjakset!

Jos he mitään maailmassa rakastavat, niin ainakin tätä rautaansa he rakastavat. He käsittelevät sitä hellävaroen kuin hienointa lasia, levittävät purjekangasta sen peitteeksi. Ei siruistakaan siitä saa olla paljaana. Nuo raskaat, harmaat tangothan ne taas nostavat Ekebyn kunnian. Ei kukaan vieras saa heittää niihin välinpitämättömiä silmäyksiä. Oi, Ekeby, sinä kaipuumme maa, säteilköön sinun kunniasi loisto!

Yksikään kavaljeeri ei ole jäänyt kotiin. Eberhard-setä on jättänyt kirjoituspulpettinsa, ja Kristoffer-serkku ilmestynyt uuninnurkastaan. Vieläpä lempeä Lövenborgkin on täällä. Ei kukaan voi vetäytyä syrjään, kun on Ekebyn kunnia kysymyksessä.

Mutta Lövenborgin ei ole hyvä nähdä Klara-jokea. Hän ei ole nähnyt sitä seitsemään neljättä vuoteen, hän ei ole edes astunut veneeseen koko sinä aikana. Hän vihaa järvien kiiltäviä pintoja ja harmaita jokia. Hänen mieleensä muistuu liian synkeitä asioita, kun hän menee järvelle, ja hänellä on tapana välttää sitä, mutta nyt hän ei ole voinut pysyä kotona. Hänenkin täytyy olla pelastamassa Ekebyn kunniaa.

Seikka oli näet semmoinen, että Lövenborg seitsemän neljättä vuotta sitten näki morsiamensa hukkuvan Klara-jokeen, ja siitä pitäen on hänen pääparkansa usein ollut sekaisin.

Ja kun hän nyt seisoo jokea katsellen, alkavat hänen vanhat aivonsa tulla yhä sekavammiksi. Tuo harmaa joki, joka kierii monin pienin, kimmeltävin lainein, on suuri hopeasuomuinen käärme, joka väijyy saalista. Nuo keltaiset, korkeat hiekkaseinät, joiden väliin joki on uurtanut uomansa, ovat salakuopan seiniä, minkä pohjalla käärme väijyy, ja leveä maantie, joka kaivaa seinään aukon ja kahlaa paksua hietikkaa laiturille, mihin proomut on köytetty, on juuri tuon kauhean kuolemankuilun oviaukko.

Ja ukko-paha seisoo ja tuijottelee pienin, sinisin silmin. Hänen pitkä, vaalea tukkansa huiskii ja pyörii tuulessa, ja hänen poskensa, jotka usein kukoistavat lempeää ruusunhohdetta, ovat kauhusta kalvaat. Hän tietää niin varmasti kuin olisi joku sen sanonut hänelle, että kohta tulee joku tuota tietä pitkin ja syöksyy suoraan väijyvän käärmeen kitaan.

Nyt aikovat kavaljeerit irroittaa köydet ja he tarttuvat pitkiin kekseihin, työntääkseen proomut virran

uomaan, mutta silloin Lövenborg huutaa:

"Seis, sanon minä, seis, Jumalan tähden!" He arvaavat kyllä, että hän alkaa hassahdella, kun tuntee proomun heiluvan allaan, mutta he laskevat kuitenkin heti kohotetut keksinsä.

Ja hän, joka näkee, että joki vaanii saalista ja joku varmaan tulee ja syöksyy siihen, viittaa varoittavin elein ylös tielle, aivan kuin nähden jonkun sieltä tulevan.

Jokainen kyllä tietää, että elämä kernaasti järjestää merkillisiä sattumia. Ken vielä voi kummastua, kummastukoon sitä, että kavaljeerit olivat proomuineen Klara-joen laattapaikalla nyt juuri, sen yön jälkeisenä aamuna, jolloin kreivitär Elisabet oli lähtenyt vaeltamaan itään päin. Mutta varmaan olisi ollut vielä kummallisempaa, ellei tuo nainen olisi saanut hädässään apua. Nyt sattui niin, että hän, kuljettuaan koko yön, tuli lautalle johtavalle tielle juuri sillä hetkellä, jolloin kavaljeerit aikoivat lähteä proomuineen; ja he jäivät seisomaan ja katselemaan häntä, kun hän puheli lauttamiehen kanssa tämän irroittaessa venettään. Hän oli talonpoikaisen piian vaatteissa, joten kavaljeerit eivät aavistaneet, kuka hän oli. Mutta he seisoivat kuitenkin ja tuijottivat häneen, sillä hänessä oli jotakin tuttua. Kun hän nyt seiso i siinä ja puheli lauttamiehen kanssa, näkyi maantiellä tomupilvi ja tomupilvestä vilahtelivat suuret, keltaiset vaunut. Nainen tiesi, että ne olivat Borgin vaunut, että oltiin etsimässä häntä ja että hänet nyt keksittäisiin. Hän tiesi, ettei hänen enää maksanut ajatella pakoa lauttamiehen veneellä, ja ainoa piilopaikka hänen nähdäkseen oli kavaljeerien proomut. Hän juoksi niitä kohti katsomatta mitä väkeä niissä oli. Ja hyvä olikin, ettei hän sitä nähnyt, sillä muuten hän olisi mieluummin heittäytynyt hevosen jalkoihin kuin paennut sinne.

Kun hän pääsi alukseen, hän huusi vain: "Piilottakaa minut, piilottakaa minut!" Sitten hän kompastui ja kaatui rautalastille. Mutta kavaljeerit pyysivät häntä rauhoittumaan. He työnsivät nopeasti proomunsa maasta, niin että se pääsi virranuomaan ja läksi liukumaan Karlstadia kohti juuri kun vaunut saapuivat lauttauspaikalle.

Vaunuissa istuivat Henrik-kreivi ja Märta-kreivitär. Nyt juoksi kreivi kyselemään lauttamieheltä, oliko mies nähnyt hänen kreivitärtään. Mutta koska Henrik-kreivi oli hieman nolostunut siitä, että piti tiedustella karannutta vaimoa, toimitti hän vain:

"Minne se lie joutunut!"

"Vai niin", sanoi lauttamies.

"Minne lie joutunut. Minä kysyn, oletteko te nähnyt mitään?"

"Mitä te kyselette?"

"Jaa, se ei kuulu tähän, mutta se on vain poissa. Kysyn, oletteko lautannut yhtä joen yli tänä päivänä?"

Sillä tavalla hän ei kumminkaan saanut tietää mitään, ja Märta-kreivittären täytyi itsensä puhutella miestä. Tuokiossa hän sai kuulla, että etsitty piili noissa hitaasti etenevissä proomuissa.

"Mitä väkeä niissä proomuissa on?"

"Oo, ne on ne kavaljeerit, kuten täällä on tapana sanoa."

"Ah", sanoo kreivitär. "Sitten on vaimosi hyvässä tallessa, Henrik. Nyt voimme kääntyä heti kotiin."

* * * * *

Jokea liukuvalla proomulla ei suinkaan vallinnut sellainen ilo kuin kreivitär Märta luuli. Niin kauan kuin keltaiset vaunut olivat näkyvissä, kyyrötti kauhistunut nuori nainen liikkumatta ja sanaakaan sanomatta kuormalla. Hän vain tuijotti rannalle.

Oletettavasti hän tuns i kavaljeerit vasta nähtyään keltaisten vaunujen poistuvan. Hän hypähti seisoa lleen. Näytti kuin hän aikoi si juosta pakoon, mutta seisijat hillitsivät häntä, ja niinpä hän vaipui hiljaa uikutellen kuormalle.

Ja kavaljeerit eivät uskaltaneet puhua eivätkä kysellä. Hän näytti olevan aivan mielipuolisuuden partaalla.

Suruttomien aivoja alkoi totisesti painaa edesvastuun tunto. Tämä rauta: sekin oli raskas taakka tottumattomien hartioilla, ja nyt piti heidän vielä hoidella nuorta jalosyntyistä naista, joka oli karannut miehensä luota.

Kun he olivat tavanneet tämän nuoren naisen viime talvena juhlissa, oli hän heistä monesta muistuttanut veljen rakastamaa pikkusiskoaa. Sisaren kanssa leikkiä lyödessä oli täytynyt varovasti

pidellä häntä, ja puhellessa hänen kanssaan oli täytyntä pitää itsensä kurissa laskettelematta tuhmia sanoja. Jos vieras poika ajoi sisarta leikissä liian kovasti tai lauloi hänelle rumia lauluja, silloin hyökkäsi veli katkeruudesta pakahtumaisillaan pojan kimppuun ja muokkasi hänet melkein hengiltä, sillä hänen pieni sisarensa ei saisi koskaan kuulla mitään pahaa tai tuntea surua taikka kärsiä pahuutta ja vihaa.

Kreivitär Elisabet oli ollut heidän kaikkien iloinen sisarensa. Kun hän oli pistänyt pienet kätösensä heidän koviin kouriinsa, tuntui kuin hän olisi sanonut: "Koetas, kuinka hento minä olen, mutta sinä olet minun suuri veljeni, sinä suojelet minua sekä muita että itseäsi vastaan?" Ja he olivat olleet hänelle hienoja ritareita niin kauan kuin olivat tunteneet hänet.

Nyt katsoivat kavaljeerit häneen kauhistuneina eivätkä olleet oikein häntä tuntea. Hän oli tullut kovin huonoksi ja laihaaksi, kaulan pyöreys oli kadonnut, kasvot olivat läpikuultavat. Hän oli varmaankin loukannut itsensä, sillä pienestä haavasta ohimossa tulla tihkui silloin tällöin veripisara, ja kiharainen, vaalea tukka, joka riippui otsalla, oli veren tahmassa. Hänen hameensa oli likainen hänen vaellettuaan teillä, jotka kaste oli kostuttanut, ja hänen kenkensä olivat huonossa kunnossa. Kavaljeereista tuntui oudolta, ikään kuin hän olisi ollut joku vieras. Eivät sen kreivitär Elisabetin silmät, jonka he tunsivat, olleet noin hurjat ja hehkuvat. Heidän sisko raukkaansa oli ahdistettu melkein mieluolisuuteen asti. Näytti siltä kuin jostakin toisista avaruuksista olisi laskeutunut vieras sielu tähän kidutettuun ruumiiseen, ja nyt se taisteli siellä oikean sielun kanssa isännyydestä.

Mutta heidän ei tarvitse tuskitella, mitä hänelle olisi tehtävä. Hänessä heräävät jo vanhat ajatukset. Kiusaus on karannut taas hänen kimppuunsa. Jumala tahtoo häntä taas koetella. Katso, hän on ystävien joukossa. Aikooko hän heittää katuajan tien?

Hän nousi ja huusi, että hänen täytyy päästä pois. Kavaljeerit koettivat häntä rauhoittaa. He sanoivat hänelle, että hän on hyvässä turvassa. He varjelevat häntä kaikelta vainolta.

Hän pyysi vain saada mennä pieneen veneeseen, joka kulki proomun perässä, ja soutaa maihin jatkaakseen yksin matkaansa.

Mutta he eivät voineet antaa hänen mennä. Mihin hän sitten joutuisi? Parempi oli hänen jäädä heidän luokseen. He olivat tosin vain köyhiä, vanhoja raukkoja, mutta he keksivät varmaan jonkin keinon auttaakseen häntä.

Silloin hän väenteli käsiään ja rukoili heitä laskemaan hänet. Mutta he eivät voineet täyttää hänen pyyntöään. He näkivät, kuinka hädänalainen ja heikko hän oli, ja ajattelivat, että hän kuolisi maantielle.

Gösta Berling seisoj hieman syrjässä muista ja katseli veteen. Kenties tuo nuori nainen ei tahtois mielellään nähdä häntä. Hän ei tiennyt sitä varmasti, mutta hänen ajatuksensa leikkivät ja hymyilivät kuitenkin. "Nyt ei kukaan tiedä, missä tämä nuori nainen oleksii", hän ajatteli, "nyt on sopiva tilaisuus viedä hänet Ekebyhyn. Me pidämme hänet piilossa siellä, me kavaljeerit, ja olemme hänelle hyviä. Meidän kuningattaremme, valtiattaremme hän on oleva, mutta kukaan outo ei tiedä, että hän on siellä. Me vartioimme häntä niin hyvin, niin hyvin. Hän tulee kenties onnelliseksi meidän joukossamme, vanukset hoitavat häntä hellästi kuin omaa tytärtään."

Gösta ei ollut koskaan tohtinut ajatella aivan selkeästi, rakastiko hän kreivitär Elisabetia. Hän ei voinut saada häntä synnittä omakseen, eikä hän tahtonut vetää häntä mihinkään alhaiseen tai kehnoon, sen hän tiesi. Mutta pitää häntä kätkeytynä Ekebyssä, saada olla hyvä hänelle, kun muut ovat olleet hänelle julmia, ja antaa hänen nauttia kaikesta, mitä hyvää elämä tarjoaa, ah, millaisia unelmia, millaisia autuuden unelmia!

Mutta hän heräsi niistä, sillä nuori kreivitär oli aivan epätoivoinen, ja hänen sanoillaan oli epätoivon vihlova kaiku. Hän oli heittäytynyt polvilleen keskelle kavaljeerien piiriä ja rukoili päästäkseen menemään.

"Jumala ei ole vielä antanut minulle anteeksi!" hän huusi. "Antakaa minun mennä!"

Gösta näki, ettei kukaan noista toisista voinut häntä totella, ja tunsu, että hänen täytyi tehdä se. Hänen, joka kreivitärtä rakasti, täytyi se tehdä.

Hänen oli niin vaikea liikkua paikaltaan kuin olisi jokainen ruumiin nivel tehnyt vastarintaa hänen tahdolleen, mutta hän kiskoutui kreivittären luo ja sanoi, että hän vie tämän maihin.

Kreivitär nousi heti. Gösta nosti hänet veneeseen ja souti hänet itärannalle. Hän laski veneen kapean polun päähän ja auttoi kreivittären veneestä.

"Miten teidän nyt käy, kreivitär?" sanoi hän.

Kreivitär nosti vakavasti sormensa ja osoitti taivaaseen.

"Kun joudutte hätään, kreivitär..."

Gösta ei voinut puhua, ääni petti. Mutta kreivitär ymmärsi ja sanoi:

"Minä lähetän sanan teille, kun tarvitsen teitä."

"Minä olisin tahtonut suojella teitä kaikelta pahalta", sanoi Gösta.

Kreivitär ojensi hänelle kätensä jäähyväisiksi, ja Gösta ei voinut sanoa enää mitään. Kreivittären käsi lepäsi kylmänä ja raukeana hänen kädessään.

Kreivitär ei ollut muuten yhtään tajuissaan, hän kuuli vain ne sisäiset äänet, jotka pakottivat häntä menemään muukalaisten pariin. Hän tuskin tiesi, että rakasti juuri sitä miestä, jonka nyt jätti.

Niin antoi Gösta hänen mennä ja souti takaisin kavaljeerien luo. Kun hän nousi proomuun, hän värisi väsymyksestä ja näytti aivan uupuneelta ja voimattomalta. Hänestä tuntui että hän oli täyttänyt elämänsä raskaimman velvollisuuden.

Vielä hän piti muutamia päiviä rohkeuttaan vireillä, kunnes Ekebyn kunnia oli pelastettu. Hän vei raudan Kanikenäsin vaakaan; sitten lamautuivat hänen voimansa ja elämänilonsa pitkiksi ajoiksi.

Kavaljeerit eivät huomanneet joella oltaessa mitään muutosta hänessä. Hän jännitti kaikki hermonsä pitäkseen yllä iloista ja huoletonta mieltä, sillä ilolla ja huolettomuudella oli Ekebyn kunnia pelastettava. Kuinka heidän uhkapelinsä olisi onnistunut, jos he olisivat sitä yrittäneet huoli kasvoillaan ja lannistunein sydämin?

Jos nyt on tosiaan totta, mitä huhu kertoo: nimittäin että kavaljeerien proomuissa oli tällä kertaa enemmän hiekkaa kuin rautaa, jos on totta, että he lakkaamatta kantoivat edestakaisin samoja rautatankoja Kanikenäsin vaakaan, kunnes nuo sadat kippunat oli mitattu; jos on totta, että moinen voi käydä päinsä silloin, kun vaakamestaria ja hänen miehistöään kestitään oivallisesti Ekebystä tuotujen eväskorien ja juomalekkerien sisällöllä, niin voipa arvata, että nuo rautaproomuun tuojat olivat iloissaan.

Kukapa sen tietää? Mutta jos niin oli, niin varmaa on, ettei Gösta Berlingillä ollut aikaa surra. Mutta seikkailun ja vaaran iloa ei hän nyt kumminkaan yhtään tuntenut. Milloin vain uskalsi hän vaipua epätoivon valtaan.

"Oi, Ekeby, sinä minun kaipuuni maa", huusi hän itsekseen, "loistakoon sinun kunniasi!"

Saatuun vaakamestarilta kuitenkin ahtoivat kavaljeerit rautansa Venernin jaalaan. Tavallisesti toimittivat ammattilavurit kuorman Göteborgiin, eikä Vermlannin tehtailla ollut yleensä huolta raudastaan sen jälkeen kun ne olivat saaneet vaakamestarin kuitenkin siitä, että hankintasopimus oli täytetty. Mutta kavaljeerit eivät tahtoneet jättää työtä kesken, he päättivät saattaa itse rautansa aina Göteborgiin saakka.

Matkalla sinne kohtasivat heitä monet onnettomuudet. Myrsky nousi yöllä, jaala joutui väylältä, ajautui särkälle ja upposi kalliine kuormineen. Torvet ja kortit ja tyhjentämättömät viinipullot menivät pohjaan. Mutta kun oikein asiaa ajatteli, niin mitäpä haittasi, vaikka rauta hukkautuikin? Ekebyn kunnia oli pelastettu. Rauta oli mitattu Kanikenäsin rautavaa'assa. Ja jos majurin täytyikin istahtaa pöytänsä ääreen ja ilmoittaa jäykällä kirjeellä suuren kaupungin tukkukauppiaille, ettei hän vaadi heidän rahojaan, koskapa he eivät saaneet hänen rautaansa, niin eipä sekään haitannut. Ekeby oli rikas, ja sen kunnia oli pelastettu.

Mutta jospa laiturit ja sulut, jos kaivokset ja hiilihaudat, jos jaalat ja proomut alkavat kuiskia kummia? Jospa käy metsien kumea kohu, että koko matka oli petosta, jospa päätellään koko Vermlannissa, ettei proomuissa ollut ikinä enempää kuin nuo vaivaiset viisikymmentä kippunaa ja että haaksirikko tehtiin tahallaan? Silloin on tehty rohkea urotyö ja keksitty oikea kavaljeerikuje. Sellaisesta ei vanhan hovin kunnia vahingoitu.

Mutta siitä on jo kauan. Ovathan kavaljeerit voineet ostaa raudan muualta tai löytää sen joistakin varastohuoneista, joita eivät sitä ennen tienneet. Totuus ei koskaan tule sellaisessa asiassa ilmi. Ei ainakaan vaakamestari koskaan ottanut kuuleviin korviinsaakaan, että muka petos olisi ollut mahdollista, ja hänenhän se piti tietää.

Kun kavaljeerit tulivat kotiin, saivat he kuulla uutisia. Kreivi Dohnan avioliitto piti purettaman. Kreivi oli lähettänyt hovimestarinsa Italiaan hankkimaan todistuksia, ettei avioliitto ollut laillinen. Tämä palasikin kesemmällä ja toi tyydyttävät sanomat. Millaisia ne olivat, en varmaan ja tarkkaan tiedä. Vanhoja taruja käsitellessään täytyy olla hyvin varovainen, ne ovat kuin iäkkäät ruusut; niistä varisee helposti lehdet, jos niitä koskettaa kovasti. Huhutaan, ettei Italiassa oikea pappi ollut vihkimistä toimittanut. En tiedä minäkään enempää, mutta totta vain on, että Bron kihlakunnanoikeudessa

selitettiin, ettei kreivi Dohnan ja Elisabet von Thurnin avioliitto ollut koskaan mikään avioliitto ollutkaan.

Tästä ei tuo nuori nainen kai mitään tiennyt. Hän oli talonpoikien parissa syrjäseudulla, jos enää eli.

Viides luku

LILJECRONAN KOTI

Olen maininnut, että yksi kavaljeereista oli hyvin musikaalinen. Hän oli pitkä, vankkajäseninen mies, hänellä oli suuri pää ja tuuhea, musta tukka. Hän ei ollut siihen aikaan tiettävästikään monta vuotta yli neljäkymmenen, mutta hänen kasvonsa olivat rumat ja jäykkäpiirteiset ja hänen käyttöksensä säyseä. Siitä johtui, että monet pitivät häntä vanhana. Hän oli hyvä mies, mutta raskasmielinen.

Eräänä iltana hän pisti viulun kainaloonsa ja lähti pois Ekebystä. Hän ei sanonut hyvästiä kenellekään, vaikkei aikonut palata enää koskaan. Häntä oli Ekebyn elämä inhottanut aina siitä saakka, kun hän oli nähnyt kreivitär Elisabetin onnettomuuden. Hän kulki lepäämättä, koko illan ja yön, kunnes tuli aamuauringon noustessa Löfdala-nimiseen herraskartanoon, joka oli hänen omansa.

Oli niin varhaista, ettei kukaan ollut vielä valveilla. Liljecrona istuutui viheriälle keinulaudalle päärakennuksen seinämälle ja katseli kartanoaan. Herra Jumala, kauniimpaa paikkaa ei ollutkaan! Talon edessä laajeneva kenttä kallistui loivasti laaksoon päin, ja sitä verhosi hieno, vaaleanvihreä ruoho. Ei ollut ruohokenttää sen somempaa. Lampaat saivat napostella sitä ja lapset siinä leikkiä ja telmiä, mutta se pysyi aina vain yhtä tiheänä ja vihreäruohoisena. Viikate ei koskaan sitä viuhtonut, mutta vähintään kerran viikossa lakaisutti emäntä pois kaikki risut ja korret ja kuivat lehdet tuoreesta ruohikosta. Liljecrona katseli hiekkakäytävää, joka oli kuistin edessä, ja vetäisi äkkiä jalkansa pois. Lapset olivat illalla haravoineet siihen oikeita säännöllisiä kuvioita, ja hänen suuret jalkansa olivat nyt kauheasti turmelleet hienoa työtä. Ihme, miten kaikki tällä paikalla versoi! Ne kuusi pihlajaa, jotka kasvoivat pihamaan vartiona, olivat korkeita kuin pyökit ja leveitä kuin tammet. Sellaisia puita ei kai ole koskaan missään nähty. Koreita ne olivat paksuine runkoineen, joita keltainen naava peitti, ja suurine, valkoisine kukkaterttuineen, jotka loistivat tummasta vihreästä. Johtui ajattelemaan taivasta ja sen tähtiä. Sietipä ihmetellä, miten hyvin puut kasvoivat sillä pihalla. Siellä oli vanha piilipuu, niin paksu, ettei kaksi miestä ylettänyt käsivarsin sen ympäri. Se oli nyt laho ja ontto, ja ukkonen oli riistänyt siltä latvan, mutta kuolla se ei aikonut. Joka kevät versoi tuores vesakimppu sen katkenneesta päärungosta näyttäen, että se yhä eli. Tuomi talon itäisen päädyn alla oli kasvanut niin suureksi puuksi, että se varjosti koko taloa. Koko turvekatto oli valkeanaan sen pudonneista teristä, sillä tuomi oli jo kukkinut. Ja koivut, jotka seisovivat pienissä ryhmissä siellä täällä pelloilla, olivat varmaankin kuin paratiisissa hänen tilallaan. Siellä keksivät ne niin monta eri kasvutapaa kuin olisivat lyöttäytyneet matkimaan kaikkia muita puita. Yksi oli kuin lehmus, tiheä ja latvakas, tuuhea lehväholvi yllään; toinen kohosi tasaisena ja pyramidimaisena kuin poppeli, ja kolmas riiputti ritvojaan kuin hopeapaju. Yksikään ei ollut toisensa näköinen, ja ihania ne olivat kaikki.

Silloin hän nousi katselemaan taloa. Puutarha lepäsi niin ihmeellisen kauniina, että hänen piti pysähtyä ja vetää henkeä. Omenapuut kukkivat. No, senhän Liljecrona kyllä tiesi. Olihan hän nähnyt niiden kukkivan kaikissa muissakin herraskartanoissa; mutta siinäpä se juuri oli, etteivät ne kukkineet missään muualla sillä tavalla kuin siinä talossa, jossa hän oli nähnyt niiden kukkivan aina lapsuudesta asti. Hän kulki kädet ristissä ja varovaisin askelin edestakaisin hietakäytävillä. Maa oli valkea, ja puut olivat valkeita, sieltä täältä vivahtaen vaaleanpunaiseen. Niin kaunista hän ei ollut vielä koskaan nähnyt. Hän tunsi joka puun niinkuin ihminen tuntee sisarukset ja leikkiverit. Astrakaanipuut olivat lumivalkeat, samoin talviomenat. Mutta kesäomenapuiden kukat olivat heleitä ja paratiisiomenain terät aivan punaisia. Kaunein oli vanha, ymppäämätön omenapuu, jonka pieniä, karvaita omenia kukaan ei voinut syödä. Se ei säästellyt kukkia, se paistoi kuin suuri lumikinos aamuauringossa.

On muistettava, että oli varhainen aamu. Kaste sai joka lehden loistamaan, kaikki pöly oli pois huuhdeltu. Metsäisten vuorten takaa, joiden juurella talo oli, kiitivät ensimmäiset auringonsäteet. Näytti kuin ne olisivat pistäneet kuusten latvat tuleen. Tuoreiden apilasnurmien, ruis- ja ohrapeltojen ja äsken kohonneen kauranoraan yllä leijui keveä, hieno utu, ohuin kaunottaren harso, ja varjot piirtyivät selvinä kuin kuutamossa.

Hän seisoi hiljaa katsellen suurta kasvimaata käytävien välissä. Hän tietää, että emäntä ja hänen piikansa ovat tehneet työtä. He ovat lapioineet, haravoineet ja lannoittaneet, repineet pois lonkeroita ja puhdistaneet maan, kunnes siitä on tullut hieno ja ohut. Saatuaan penkit tasaisiksi ja reunat jyrkiksi he ovat ottaneet ohjakset ja merkkikepit ja piirrelleet viivoja ja neliöitä. Niin he ovat tehneet käytäviä, tallustaen pienin hullunkurisin askelin, ja kylväneet ja istuttaneet, kunnes kaikki rivit ja neliöt ovat

tulleet täyteen. Ja lapsetkin ovat saaneet olla mukana, ja he ovat olleet onnellisia ja innoissaan, kun ovat saaneet auttaa, vaikka heidän on ollut työlästä kulkea koukussa ja kurotella käsiään leveiden penkkien yli. Ja tavattoman paljon apua on heistä ollut, sen arvaa.

Nyt alkoi kylvetty orastaa.

Jumala siunatkoon, miten rehevinä ne siinä seisoivat, sekä herneet että pavut paksuine parillisine sirkkalehtineen, ja miten tasaisesti ja siivosti sekä porkkanat että nauriit olivat kohonneet! Kaikkein hupaisimmat olivat pienet, kouruiset persiljanlehdet, jotka nostivat hiukan maakerrosta niskassaan ja leikkivät vielä toistaiseksi piilosilla elämän kanssa.

Ja tuossa oli pieni penkki, jossa viivat eivät olleet niin tasaisia ja jossa neliöt olivat kuin mikäkin näytekartta kaikesta, mitä voit istuttaa ja kylvää. Se oli lasten oma kasvimaata.

Ja Liljecrona sukaisi viulun leukansa alle ja alkoi soittaa. Linnut rupesivat laulamaan suuressa pensaikossa, joka suojeli puutarhaa pohjatuulelta. Yksikään äänekäs olento ei nyt mitenkään voinut vaieta, niin ihana oli aamu. Käyrä liikkui itsestään.

Liljecrona käveli edestakaisin käytävillä ja soitti. "Ei", ajatteli hän, "kauniimpaa paikkaa ei olekaan!" Mitä oli Ekeby Löfdalaan verrattuna! Hänen kotinsa oli turvekattoinen ja vain yksikerroksinen. Se oli metsänrinnassa, vuori takana ja pitkä laakso edessä. Se ei ollut merkillinen missään suhteessa: ei siellä ollut järveä, ei koskea, ei rantaniittyjä eikä puistoja, mutta sittenkin se oli kaunis. Se oli kaunis siksi, että se oli hyvä ja rauhaisa koti. Siellä oli niin kevyttä elää. Kaikki, mikä olisi muualla synnyttänyt katkeruutta ja vihaa, tasoittui täällä lempeästi. Sellaisen pitääkin kodin olla.

Talon emäntä nukkuu huoneessa, joka on puutarhaan päin. Hän herää äkkiä ja kuuntelee, mutta ei liikahdakaan. Hän lepää hymyillen ja kuuntelee. Sitten soitto lähenee yhä, ja viimein kuuluu kuin olisi soittaja pysähtynyt hänen ikkunansa alle. Hän ei varmaankaan ensi kertaa kuule ikkunansa alta viulunsoittoa. Hän tulee usein tällä tavoin, tuo hänen miehensä, kun ne ensin ovat tehneet jonkin tavallista hurjemman urotyön siellä kaukaisessa Ekebyssä.

Mies seisoo nyt siellä ja ripittää itseään ja pyytää anteeksi. Hän kuvailee vaimolleen pimeät voimat, jotka houkuttelevat häntä pois kaikesta, mitä hän eniten rakastaa: pois vaimonsa ja lastensa luota. Mutta hän rakastaa heitä. Oi, ihan totta, hän rakastaa heitä!

Hänen soittaessaan nousee vaimo vuoteesta ja pukeutuu, tietämättä oikein mitä tekee. Hän on niin soiton lumoissa.

"Ei komeus ja mukava elämä ole minua pois houkuttellut", soittaa hän, "ei rakkaus muihin naisiin, ei kunnia, mutta elämän viettelevä moninaisuus: sen sulous, sen katkeruus, sen rikkaudet täytyy minun tuta ympärilläni. Mutta nyt olen saanut niistä kyllikseni, olen väsynyt ja tyytyväinen. Nyt en jätä enää kotiani. Anna anteeksi minulle, sääli minua!"

Silloin vetää vaimo uutimen syrjään ja avaa ikkunan, ja Liljecrona näkee hänen kauniit, hyvät kasvonsa.

Hän on hyvä ja hän on viisas. Hänen katseensa kohdistuu kaikkeen tuottaen siunausta kuin auringon paiste. Hän hallitsee ja hän hoivaa. Missä hän on, siellä täytyy kaiken kasvaa ja versoa. Hänessä on itsessään onni.

Liljecrona kiepahtaa hänen luokseen ylös ikkunalaudalle ja on onnekas kuin nuori rakastaja.

Sitten hän nostaa vaimonsa puutarhaan ja kantaa hänet omenapuiden alle. Siellä hän selittää vaimolle, miten kaunista kaikki täällä on, ja näyttää hänelle maustepenkit ja lasten istutukset ja nuo pienet, hauskat persiljanlehdet.

Kun lapset heräävät, syntyy riemu ja elämä, sillä isä on tullut. He anastavat hänet täysin haltuunsa. Hänen pitää tulla katsomaan kaikkea uutta ja merkillistä: pientä naulavasaraa, joka nakuttaa purossa, piilipuun linnunpesää ja lammikon pieniä ruutananpoikia, joita ui tuhansittain veden kalvossa.

Sitten lähtevät isä, äiti ja lapset pitkälle kävelylle pelloille. Isän täytyy saada nähdä, miten tiheää ruis on, miten apila kasvaa ja miten peruna työntää maasta rypyisiä lehtiään.

Hänen täytyy nähdä lehmät, kun ne tulevat laitumelta, tervehtiä uusia vasikka- ja lammaskarsinan tulokkaita, etsiä munia ja antaa kaikille hevosille sokeria.

Lapset häärivät hänen kintereillään koko päivän. Ei läksyjä, ei työtä, juosta vain ulkona isän kanssa!

Iltasella hän soittaa heille polkkaa, ja koko päivän hän on ollut heille niin hyvä toveri ja

leikkikumppani, että he nukahtavat viattomasti rukoillen, että isä jäisi iäksi heidän luokseen.

Hän jääkin ihan viikoksi ja on koko ajan iloinen kuin pieni poika. Hän on rakastunut kaikkeen kotoiseen, vaimoonsa ja lapsiinsa, eikä koskaan enää ajattele Ekebytä.

Mutta sitten tulee aamu, jolloin hän onkin kadonnut. Hän ei kestänyt kauempaa, se oli liian suurta onnea hänelle. Ekeby oli tuhat kertaa huonompi, mutta Ekeby oli keskellä tapausten pyörrettä. Oi, miten paljosta siellä voi uneksia ja soittaa! Miten hän voi elää loitolla kavaljeerien sankaritöistä ja Lövenin pitkästä järvestä, jonka ympäri huvitusten rajua metsästys kohisten kierii.

Hänen tilallaan kulki kaikki tasaista menoaan. Kaikki askaroivat hiljaisen onnellisina. Kaikki, mikä muualla olisi synnyttänyt eripuraisuutta ja katkeruutta, sujui siellä valituksetta ja tuskitta. Kaikki oli kuin ollakin piti. Jos kerran isäntä halusi olla Ekebyn kavaljeeri, niin mitäpä siitä! Toimittaako syyttää taivaan aurinkoa siksi, että se katoaa joka ilta länteen ja jättää maan pimeyteen?

Kuka on kukistamaton, jollei alistuvaisuus! Kuka on voitonvarma, jollei kärsivällisyys!

Kuudes luku

DOVREN NOITA-AKKA

Nyt kiertelee Dovren noita-akka Lövenin rannoilla. Siellä on hänet nähty: pieni ja pyöreäselkäinen oli ollut, nahkahame yllään, hopeahelainen vyö uumillaan. Miten hän tulee sudenluolista ihmisten ilmoille? Mitä tuo tunturien vanha velho etsii vihreistä laaksoista?

Kerjäläisenä hän tulee. Hän on ahne, lahjoille perso, niin rikas kuin onkin. Vuorien vinkaloissa on tuolla vanhalla velholla raskaita valkeita hopeaharkkoja piilossa, ja mehevillä niityillä kaukana tunturien helmassa ovat hänen suuret karjansa, hänen mustat ja kultasarviset lehmänsä. Kumminkin hän kiertelee täällä tuohivirsuissa ja rasvaisessa nahkapuvussa, jonka kirjava reunaompelus paistaa vuosisatojen liasta. Sarmalta hän polttaa piipussaan ja köyhimmältäkin kerjää. Hyi mokomaa, häpeäisi, kun ei koskaan kiitä, ei koskaan saa kyllikseen.

Vanha hän on. Milloinkahan loisti nuoruuden hieno hohde tuossa ruskeassa, leveässä naamassa, joka kiiltää rasvaa, milloin tuossa latteassa nenässä ja litteissä silmissä, jotka kiiluvat liasta kuin palavat hiilet harmaasta tuhasta. Milloin hän istui nuorena paimentyttönä tunturimajan kuistilla ja vastasi tuohitorven sävelillä paimenpojan rakkaudenlauluun? Monta sataa vuotta hän on jo nähnyt. Vanhimmat elävistä eivät muista aikaa, jolloin hän ei jo vaeltanut näitä maita mantereita. Heidän isänsä näkivät hänet jo vanhana. Eikä hän ole vielääkään kuollut. Minä, joka kirjoitan tätä, olen itse nähnyt hänet.

Mahtava hän on. Loitsutaitoisten suomalaisten tytär hän on, ei kumarra ketään. Hänen leveät jalkansa eivät jätä liioin arastelevia jälkiä maanteiden soraan. Raesateita hän voi nostaa, salamatsingota. Hän voi noitua karjan harhaan ja lähettää sudet lammaskatraaseen. Vähän hyvää hän kykenee tekemään, mutta sen sijaan paljon pahaa. Parasta on olla hänen kanssaan sovinnossa. Vaikka hän kerjäisi ainoaa vuohtasi tai koko naulaa villoja, niin anna, muuten pilaantuu lehmä, muuten kuolee lapsi, muuten tulee tuo säästeliäs emäntä sekapäiseksi.

Tervetullut vieras hän ei ole koskaan. Parasta on kumminkin ottaa hänet hymyillen vastaan! Kuka tietää, kenen tähden tuo kovanonnen otus laaksossa maleksii? Hän ei tule pelkästään kerjuupussiaan täyttämään. Pahat enteet kulkevat hänen kannoillaan; lettimateja silloin ilmaantuu, revot ja huuhkaimet ulvovat kamalasti hämärässä ja punainen ja musta konnikas, joka ruiskuttaa myrskyä, ryömii metsästä aina kynnykselle asti.

Ylpeä hän on. Hänen päässään piilee isien vanha viisaus. Sellainen ylentää mieltä. Arvokkaita riimuja on kirjottu hänen sauvaansa. Koko laakson kullasta hän ei sitä möisi. Loitsut hän osaa laulaa, noitajuomat keittää, yrtit hän tuntee, noidannuolet taitaa laukaista tyynen veden poikki ja myrskyn- ja tuulensolmuja sitoa.

Jospa minä voisin selittää monisatavuotisten aivojen merkilliset ajatukset! Mitä ajattelee laaksojen kansasta se, joka tulee metsien pimennosta ja valtavilta tuntureilta? Hänestä, joka uskoo jättiläisten surmaajaan Tor-jumalaan ja väkeviin suomalaisiin jumaliin, ovat kristityt kuin harmaasta huuhkajasta kesyt talonkoirat. Kun on kesytön kuin lumimyrsky, voimakas kuin koski, ei voi koskaan rakastaa alamaan asutuksen poikia.

Kuitenkin hän tulee vähän väliä alas vuoriltaan katsomaan heidän kääpiökujeitaan. Vaaran pelko kauhistaa ihmisiä, kun he näkevät hänet; mutta erämaan väkevä tytär käy turvallisesti kauhun

suojaamana heidän joukossaan. Eivät hänen heimonsa mainetyöt ole unohtuneet, eivät hänen omansakaan. Niinkuin kissa luottaa kynsiinsä, niin hän luottaa aivojensa viisauteen ja taikamaisen loitsuluvun voimaan. Kukaan kuningas ei ole vallastaan varmempi kuin hän siinä kammon valtakunnassa, jota hän hallitsee.

Niin on Dovren velho kierrellyt jo kylästä kylään. Nyt hän on tullut Borgiin eikä kavahda mennä kreivin hoviinkaan. Keittiön tietä hän harvoin kulkee. Suoraan puutarhaterassin portaita hän tulee. Hän astuu leveillä virsuillaan kukilla reunustetulle sorakäytävälle yhtä huoletonna kuin tallustaisi tunturipolkuja.

Sattuupa nyt niin, että kreivitär Märta tulee juuri silloin portaille ihailemaan kesäkuun päivän loistoa. Hiekkakäytävän päähän on kaksi piikaa pysähtynyt matkallaan ruoka-aittaan. He ovat tulleet saunasta, jossa sianlihaa savustetaan, ja kantavat nyt savustettuja kinkkuja olkapäillään seipäässä. "Tahtooko armollinen kreivittäremme koetella ja haistella?" kysyvät piiat. "Onko liha tarpeeksi savustettua?"

Märta-kreivitär, taas Borgin emäntä, kallistaikse kaiteen yli ja katselee liikkiöitä, mutta samassa panee suomalaismummo kätensä yhdelle liikkiölle.

Katsopas tätä ruskeaa, hohtavaa pintaa, tätä paksua rasvakerrosta! Haista, mikä tuore katajantuoksu on äsken savustetuissa kinkkuissa! Oi, muinaisten jumalain ruokaa! Noita tahtoo ne omakseen. Hän pistää kätensä liikkiölle.

Ah, vuorentyttä ei ole tottunut kerjäämään ja rukoilemaan! Eivätkö kukat verso ja ihmiset elä hänen armostaan? Pakkanen ja tuhoava myrsky ja vesitulva, kaikki on hänen vallassaan. Sentähden hänen ei sovi pyytää eikä kerjätä. Hän laskee vain kätensä sille mitä toivoo, ja se on hänen.

Mutta Märta-kreivitär ei tiedä vanhuksen mahtia.

"Pois, kerjäläisakka!" hän sanoo.

"Anna kinkku minulle", sanoo Dovren noita-akka, susilla ratsastaja.

"Hän on hullu!" huudahtaa kreivitär. Ja hän käskee piikojen mennä aittaan taakkoineen.

Monisatavuotisen silmät leimuavat vihasta ja himosta.

"Anna ruskea kinkku minulle", hän toistaa, "taikka sinun käy huonosti."

"Ennemmin vaikka harakoille kuin sinunlaisellesi!"

Silloin vapisee vanhus vihan myrskyssä. Korkeuteen hän kohottaa riimukirjailun sauvansa ja heiluttaa sitä huimasti. Hänen huuliltaan puhkeilee kummallisia sanoja. Tukka on pystyssä, silmät välähtelevät, naama on väärässä.

"Sinut itsesi syövät harakat!" huutaa hän viimein.

Sitten hän lähtee pois, mutisten sadatuksia ja heilutellen hurjasti riimusauvaansa. Hän palaa takaisin kotiin. Kauemmaksi etelään ei hän mene. Nyt on erämaan tytär toimittanut sen asian, jonka tähden hän vuorilta laskeutui.

Märta-kreivitär seisoo portailla ja nauraa hänen mahdottomalle vihalleen, mutta pianpa nauru vaikennee hänen huuliltaan, sillä tuolla ne tulevat! Hän ei ole uskoa silmiään. Hän luulee näkevänsä unta, mutta tuolla ne tulevat, harakat, jotka hänet syövät.

Puistosta ja puutarhasta niitä tulla tuiskuaa häntä kohti, kymmenittäin harakoita, kynnet koukussa ja nokat tuijallaan iskuun valmiina. Ne tulevat räkättäen ja nauraen. Mustan ja valkoisen kirjavat siivet viuhuvat hänen silmiensä edessä. Hän näkee huimausta tuntien tämän parven takana kaikki seudun harakat lähestymässä, koko ilma on täynnä mustia ja valkeita siipiä. Aamupäivän kirkkaassa paisteessa välkkyvät sulkain metallivärit. Kaulat pörhistyvät pystyyn kuin vihaisten petolintujen. Yhä ahtaammissa piireissä lentävät pedot kreivittären ympärillä, tähtäillen nokilla ja kynsillä hänen kasvojaan ja käsiään. Silloin täytyy hänen paeta eteiseen ja sulkea ovi. Hän nojautuu oveen lähättäen, ja nauravat harakat lentävät parveillen ulkopuolella.

Siten suljettiin hänet kesän sulostakin, ja vehreydestä ja elämän ilosta. Hänen olivat tästä lähtien vain suljetut huoneet, vain lasketut uutimet, hänen osansa oli epätoivo, tuska ja mielensekaannus, joka lähenteli hulluutta.

Hulluudelta tuntunee tämäkin kertomus, mutta se on sittenkin totta. Sadat tuntevat sen ja todistavat, että sellainen se vanha satu on.

Linnut istahtivat portaiden kaidepuille ja talon katolle. Ne istuivat siinä aivan kuin odotellen, milloin kreivitär näyttäytyy, karatakseen hänen kimppuunsa.

Ne asettuivat majailemaan puistoon ja vakiutuivat sinne. Oli mahdotonta karkottaa niitä talosta. Yhä hullummaksi tuli jos niitä ampui. Jos keikautti yhden, tulla lehahti kymmenen sijaan. Joskus täytyi tosin suurten joukkojen lähteä hankkimaan ruokaa, mutta uskollisia vartijoita jäi aina jäljelle. Ja jos Märta-kreivitär näyttäytyi, jos hän katseli ulos ikkunasta, tai vain veti silmänröpäykseksi uutimen syrjään, jos hän yritti mennä ulos portaille — heti ne tulivat. Koko tuo kauhea parvi karkasi kohisevin siiveniskuin kartanoa kohti, ja kreivitär pakeni sisimpään huoneeseensa.

Hän asui makuukamarissa punaisen vierashuoneen takana. Olen monesti kuullut kerrottavan, millainen se huone sinä kauhun aikana oli, jolloin harakat piirittivät Borgia. Raskaat peitteet ovien ja ikkunain edessä, paksut matot lattialla, ja hiipiviä, kuiskaavia ihmisiä!

Kreivittären sydämessä asui kalvas kauhu. Hänen tukkansa tuli harmaaksi. Hänen ihonsa rypistyi. Yhdessä kuukaudessa hänestä tuli mummo. Hän ei voinut terästä sydäntään epäilemään vihattavaa noituutta. Hän heräsi ja kavahti yöllä unen helmoista kirkuen, että harakat hänet syövät. Hän itki päivät päästään tätä kohtaloa, jota ei voinut välttää. Arastellen ihmisiä, peläten, että jokaisen tulijan kintereillä kahahtaa harakkaparvi sisään, hän istui tavallisesti ääneti, kädet kasvoillaan, keinuskellen nojatuolissaan haluttomana ja alakuloisena, ummehtuneessa huoneessa, joskus hypähtäen pystyyn huutaen ja valittaen.

Katkerampaa ei ollut kenenkään elämä. Voiko kukaan olla häntä surkuttelematta?

Minulla ei ole enää hänestä paljonkaan kerrottavaa, ja minkä olen kertonut, ei ole ollut hyvää. Tuntuu kuin omatuntoni nyt minua soimaisi. Hän oli kuitenkin nuorena ollessaan ollut hyväsydäminen ja elämäniloinen, ja moni hauska juttu hänestä on ilahduttanut sydäntäni, vaikkei tässä ole niitä soveltunut kertoa.

Mutta niin vain on — vaikkei tämä vaeltajaparka sitä tiennyt — että sielu on ikuisesti nälkäinen. Turhuudesta ja leikistä se ei voi elää. Jos se ei saa ravintoa, se repii kuin villi eläin ensiksi rikki muut ja sitten itsensä.

Se on sadun ajatus.

Seitsemäs luku

JUHANNUS

Oli juhannus silloin kuin nytkin, tätä kirjoittaessani. Oli parhaillaan vuoden ihanin aika.

Juuri siihen aikaan Sintram, Forsin ilkeä tehtaanpatruuna, tuskitteli ja suri. Häntä kiukutti valon voittoretki läpi vuorokauden hetkien ja pimeyden tappio. Häntä vihastutti lehtipuku, joka verhosi puita, ja kirjava nurmimatto, joka peitti maita.

Kauneus verhosi kaiken. Yksin tiekin, niin harmaa ja pölyinen kuin olikin, sai kukkasreunuksensa: keltaisia ja sinipunaisia juhannuskukkia, koiranputkia ja maitteita.

Kun juhannuspäivän suloisuus lepäsi vuorilla ja kun autereinen, värisevä ilma kantoi Bron kirkonkellojen ääntä aina Forsiin asti, kun pyhäpäivän sanomaton hiljaisuus vallitsi maassa, silloin hän nousi vihan vimmoihin. Hänestä tuntui kuin Jumala ja ihmiset olisivat rohjenneet unohtaa, että hän oli olemassa, ja hän päätti mennä kirkkoon, kerran hänkin. Ne, jotka riemuitsivat kesästä, saisivat nähdä hänet, Sintramin, aamuttoman pimeään halaajan, hänet, joka rakasti kuolemaa ilman ylösnousemusta, kevätöntä talvea.

Hän pisti ylleen sudennahkaturkin ja karvarukkaset. Hän valjastutti punaisen hevosensa kilpa-ajoreen eteen ja panetti kulkuset välkkyviin helasiloihin. Pyntättynä kuin olisi vallinnut kolmenkymmenen asteen pakkas on hän ajoi kirkolle. Hän luuli, että jalaksien vinkuna aiheutui kovasta pakkasesta. Hän luuli, että valkea vaahto hevosen lautasilla oli huurretta. Hän ei tuntenut ollenkaan lämmintä. Kylmä säteili hänestä kuin lämpö auringosta.

Hän ajoi yli avaran lakeuden, joka on Bron kirkon pohjoispuolella. Suuria, vauraita kyliä oli hänen matkansa varrella, ja vainioita, joiden yllä kiiri laulavia leivoja. En ole missään kuullut kiurujen laulavan niin kuin näillä vainioilla. Usein olen ihmetellyt, saattoiko hän tekeytyä kuuroksi näille sadoille laulajille.

Hänen täytyi ajaa monen sellaisen ohi, mikä olisi suututtanut häntä, jos hän olisi siihen silmännyt. Hän olisi nähnyt kaksi kumartavaa koivua joka tuvan edessä, ja avatuista ikkunoista hän olisi nähnyt huoneisiin, joiden katto ja seinät oli kukilla koristettu ja verhottu vihreillä lehvillä. Pieninkin kerjäläistyttö kulki maantiellä sireenikimppu kädessään, ja emännillä oli pieni kukkakimppu nenäliinassaan.

Kukkassalkoja rypistynein kukkasin ja riippuvin seppelein seisoivat piholla. Niiden ympäriltä oli ruoho tallattu, sillä iloinen tanssi oli siinä leiskunut kesäisenä yönä.

Alhaalla Lövenillä tungeksivat tukkilautat. Pienet valkoiset purjeet oli nostettu päivän kunniaksi, vaikkei tuulen henkäyskään heiluttanut niitä, ja joka maston huipussa oli vihreä sepele.

Monia teitä, jotka johtavat Brohun, vaelsi kirkkoväkeä. Naiset olivat koreita vaaleissa, kotikutoisissa kesäpuvuissaan, jotka oli saatu juuri täksi päiväksi valmiiksi. Kaikki olivat juhlaaatteissaan.

Ja ihmiset eivät voineet lakata iloitsemasta pyhäisestä rauhasta ja levosta jokapäiväisen työn lomassa, suloisesta lämmöstä, lupaavasta sadosta ja mansikoista, jotka alkoivat tienvieressä punoittaa. He tarkkasivat ilmojen rauhaa, pilvetöntä taivasta, ja kuuntelivat leivon liverrystä ja sanoivat: "Näkee, että tämä on Herran päivä."

Silloin ajoi Sintram siihen. Hän kiroili ja huimi piiskalla ponnistelevaa hevosta. Sora vinkui ilkeästi jalasten alla, suurten kulkusien kimakka kilinä hämmensi kirkonkellojenkin äänen. Hänen otsansa karvalakin reunan alla oli vihaisissa kurtuissa.

Se kauhisti kirkkoväkeä ja se luuli nähneensä itse pirun. Eivät he saaneet edes tänään, kesäjuhlan päivänä, unohtaa pahuutta ja pakkasta. Katkera on niiden osa, jotka vaeltavat maan päällä.

Ne, jotka seisoivat kirkonseinän varjossa tai istuivat kirkkopihan muurilla, odottaen jumalanpalveluksen alkamista, katselivat häntä äänettömästi ällistellen, kun hän kulki kirkonovelle. Juuri äsken oli hurmaava päivä täyttänyt heidän sydämensä ilolla siitä, että he saivat astella maan polkuja ja nauttia elon suloutta. Nyt kun he näkivät Sintramin, valtasi heidät utojen onnettomuuksien aavistukset.

Sintram astui kirkkoon ja istui omalle tuolilleen, lyöden karvarukkasensa penkkiin niin, että rukkaasiin ommeltujen sudenkynsien ramahdus kaikui aina ovensuuhun. Ja naiset, joita oli jo joku asettunut etupenkkiin, pyörtyivät, kun näkivät tuon karvaisen olennon, ja heidät täytyi kantaa ulos.

Mutta kukaan ei tohtinut ajaa ulos Sintramia. Hän häiritsi rahvaan hartautta, mutta häntä pelättiin liian paljon, niin ettei kukaan uskaltanut käskeä häntä kirkosta poistumaan.

Turhaan puhui pappi kesän valoisasta juhlasta. Kukaan ei kuunnellut häntä. Rahvas ajatteli vain paha ja pakkasta ja outoa onnettomuutta, jota tuo ilkeä tehtaanpatruuna heille ennusti.

Kun kirkonmeno loppui, nähtiin ilkiön menevän saman kummun jyrkän teelle, jolla Bron kirkko on. Hän katsoi alas Brobyn salmelle ja seurasi sitä silmin isonpappilan ja kolmen niemen ohi, jotka ovat länsirannalla, aina Lövenin ulapoille. Ja nähtiin, miten hän puristi kätensä nyrkkiin ja pui sitä salmelle ja sen viheriöiville rannoille. Sen jälkeen liukui hänen silmäyksensä etelään, alisen Lövenin taakse, aina siintäville niemille, jotka näyttävät sulkevan järveä. Ja pohjoiseen lensivät ne peninkulmittain Gurlitakukkulan ohi, aina Björnidettiin asti, jossa järvi loppuu. Hän katsoi länteen ja itään, jossa pitkät vuoret laaksoa reunustavat, ja pui taas nyrkkiään. Ja jokainen tiesi, että jos hänellä olisi ollut oikeassa kädessään salamakimppu, olisi hän hurjan iloisena sinkauttanut salamansa rauhaisaan maahan ja levittänyt tuskaa ja kuolemaa niin etäälle kuin olisi voinut. Sillä hän oli jo totuttanut sydämensä niin pahaan, ettei hän voinut iloita muusta kuin kurjuudesta. Vähitellen hän oli itse oppinut rakastamaan kaikkea rumaa ja viheliäistä. Hän oli heikkopäisempi hurjinta hullua; mutta tätä ei ymmärtänyt kukaan.

Pian kerrottiin kummia. Kerrottiin että kun kirkonvartija meni sulkemaan kirkkoa, katkesi avaimen lehti, sillä kovaksi käännetty paperi oli tungettu lukkoon. Vartija vei sen rovastille. Se oli, kuten hyvin arvasi, osoitettu sille muutamalle, joka on siellä toisessa maailmassa.

Kuiskailtiin, mitä siinä mahtoi olla. Rovasti oli polttanut paperin, mutta kirkonvartija oli nähnyt, kun se pirulainen paloi. Kirjaimet olivat paistaneet mustasta paperista kirkkaan punaisina. Hän ei voinut olla lukematta. Oli lukenut, sanoivat, että se pannahinen tahtoi hävittää maan autioksi niin pitkälti kuin Bron kirkontorni näkyi. Hän tahtoi että kirkko joutuu metsän pimeyteen. Hän tahtoi karhut ja ketut asumaan ihmisasunnoissa. Peltojen piti olla viljelemättä, eikä enemmän koiraa kuin kukkoakaan pitänyt näillä main kuuluman. Se keho tahtoi palvella herraansa tuottamalla turmiota jokaiselle. Semmoista hän oli luvannut.

Ja ihmiset odottivat tulevaa aikaa hiljaisina ja epätoivoisina, sillä he tiesivät, että sen ilkiön valta oli

suuri, että hän vihasi kaikkea elämää, että hän tahtoi nähdä erämaan tunkeutuvan laaksoon ja että hän ottaisi palvelukseensa mielellään ruton, nälänhädän tai sodankin karkottamaan pois maan päältä jokaisen, joka rakasti hyvää, iloa tuottavaa työtä.

Kahdeksas luku

ROUVA MUSICA

Kun ei mikään saanut Gösta Berlingiä iloiseksi sen jälkeen, kun hän oli auttanut nuoren kreivittären pakoon, päättivät kavaljeerit etsiä apua hyvältä rouva Musicalta, joka oli mahtava haltijatar ja lohduttaa monta onnetonta.

Sentähden he avauttivat eräänä heinäkuun iltana Ekebyn suuren salin ovet ja nostattivat ikkunasäpit paikoiltaan. Aurinko ja ilma päästettiin sisään: tuo myöhäisen illan suuri, punainen aurinko, viileän ehtoon lempeä ja tuoksuva ilma.

Juovikkaat päällykset poistettiin huonekaluista, klaveeri avattiin, ja harsot vedettiin venetsialaisten kruunujen ympäriltä. Kultaiset aarnikotkat saivat taas loistaa valossa marmoripöytien valkeain levyjen alta. Valkoiset jumalattaret tanssivat peilin mustalla otsareunustalla. Silkkidamastin monimuotoiset kukkaset kimmelsivät iltahetkussa. Ja ruusuja poimittiin ja kannettiin sisään. Koko sali täyttyi ruusujen tuoksulla. Siellä oli ihmeellisiä, nimeltä tuntemattomia ruusuja, jotka oli tuotu vieraista maista Ekebyhyn. Siellä oli keltaisia ruusuja, joiden terissä veri kimmeltää punaisena kuin ihmisen suonissa, ja kermanvalkoisia, joiden reunat ovat repaleisia, ja hienon punaisia, joiden suuret terät ovat reunasta värittämiä kuin vesi, ja tummanpunaisia, joissa on mustat varjot. He kantoivat sisään kaikki Altringerin ruusut, jotka olivat tulleet mailta vierahilta ihastuttamaan kauniiden naisten silmiä.

Sitten tuodaan nuotteja ja nuottitelineitä sisään, ja messinkisoittimia ja käyriä ja viuluja kaiken kokoisia, sillä hyvä rouva Musica on nyt vallitseva Ekebyssä ja koettava lohduttaa Gösta Berlingiä.

Rouva Musica on valinnut lempeän isä Haydnin "Oxford"-sinfonian ja harjoittanut sen kavaljeereilla. Julius-patruuna heiluttaa tahtipuikkoa, ja muut hoitavat kukin soitintaan. Kaikki kavaljeerit osaavat soittaa — muuten he eivät olisikaan kavaljeereja.

Kun kaikki on valmista, lähetetään noutamaan Göstaa. Hän on vielä heikko ja haluton, mutta ilostuu komeasta huoneesta ja kauniista musiikista, jota saa pian kuulla. Sillä tiedetäänhän, että vaivatulle ja kärsivälle on rouva Musica parhaita seuraa. Se rouva on iloinen ja leikkivä kuin lapsi. Hän on tulinen ja kiehtova kuin nuori nainen. Hän on viisas ja hyvä kuin vanhukset, jotka ovat eläneet kunniallisesti.

Ja sitten soittivat kavaljeerit, aivan hiljaa, suloisen hellästi.

Pikku Ruster on vakava työssään. Hän lukee nuotteja rillit nokalla, suutelee huilusta ilmi sulavia säveliä ja leikkii sormin näppäimien ja aukkojen joukossa. Eberhard-setä istuu köyrynä sellonsa yllä, tekotukka on pyörähtänyt korvalliselle ja huulet vapisevat mielenliikutuksesta. Bergh seisoo ylväänä pitkine fagotteineen. Hän unohtuu toisinaan ja päästää ihan keuhkojensa pohjasta, mutta silloin muksauttaa Julius-patruuna häntä tahtipuikolla suoraan paksuun kalloon.

Hyvin sujuu, loistavan hyvin se sujuu! Kuolleista nuottimerkeistä loihtivat he esiin rouva Musican ilmielävänä. Levitä taikaviittasi, hyvä rouva Musica, ja kanna Gösta Berling ilon maihin, joissa hän tavallisesti elää.

Oi, että tuo on Gösta Berling, tuo, joka istuu nyt niin kalpeana ja tarmottomana ja jota vanhain herrojen täytyy nyt huvittaa, aivan kuin hän olisi pikkulapsi! Nyt tulee Vermlannissa ilon puute!

Minä kyllä tiedän, miksi nuo vanhukset rakastivat häntä. Minä tiedän kyllä, kuinka pitkäksi talvi-ilta voi tulla ja kuinka synkeys voi hiipiä mieleen tuolla kaukana yksinäisissä kartanoissa. Minä ymmärrän kyllä, miltä tuntui kun hän tuli.

Ah, ajatelkaa sunnuntain iltapuolta, kun työ lepää ja ajatukset ovat tylsät! Ajatelkaa itsepäistä pohjatuulta, huoneeseen kylmää viuhkovaa, kylmää, jonka käsissä ei mikään takkatuli voi tuottaa lievitystä! Ajatelkaa ainoata talikynttilää, jota täytyy myötäänsä niistaa! Ajatelkaa yksitoikkoista virrenveisuuta, joka kuuluu keittiöstä.

No, ja silloin soivat kulkuset, silloin kopistavat ripeät jalat lunta kengistä eteisen lattialle, sitten tulee Gösta Berling huoneeseen. Hän nauraa ja laskee leikkiä. Hän on elämää, hän on lämpöä. Hän avaa klaveerin kannen ja soittelee niin, että noita vanhoja kieliä ihmettelee. Hän osaa laulaa kaikki laulut,

soittaa kaikki sävelet. Hän tekee onnellisiksi kaikki talon asukkaat. Ei koskaan hänellä ollut kylmä, ei koskaan hän ollut väsynyt. Murheelliset unohtivat surunsa hänet nähdessään. Ah, miten hyvä sydän hänellä oli! Kuinka hän sääli heikkoja ja köyhiä! Ja kuinka nerokas hän oli! Niin, olisitpepa kuulleet vanhain puhuvan hänestä.

Mutta nyt, juuri kun he parhaillaan soittavat, hän purskahtaa itkuun. Hänestä on elämä, koko elämä niin surullista. Hän nojaa päätään käsiinsä ja itkee. Kavaljeerit kauhistuvat. Nämä eivät ole niitä lempeitä ja parantavia kyyneleitä, joita rouva Musica tavallisesti loihtii esille. Hän nyyhkii epätoivoisesti. Aivan neuvottomina he laskevat soittimet käsistään.

Hyvältä rouva Musicaltakin, joka rakastaa Gösta Berlingiä, häneltäkin on mennä rohkeus; mutta sitten hän muistaa, että onhan hänellä vielä valtava sankari kavaljeerien joukossa.

Se on lauhkea Lövenborg, hän, joka kadotti morsiamensa sameaan jokeen ja joka on Gösta Berlingin orja, nöyrempi kuin kukaan muu kavaljeereista. Hän hiipii nyt klaveerin luo. Hän käy sen ympärillä, tunnustelee sitä varovasti ja hyväilee kevyellä kädellä sen koskettimia.

Mutta kavaljeerirakennuksessa on Lövenborgilla suuri puupöytä, johon hän on maalannut klaviatuurin ja rakentanut nuottitelineen. Sen ääressä hän usein istuu tuntikausia juokсутellen sormiaan mustilla ja valkoisilla koskettimilla. Siinä hän harjoittelee sekä skaaloja että etydejä, ja siinä hän soittaa Beethoveniansa. Hän ei soita koskaan muuta kuin Beethovenia. Rouva Musica on tukenut häntä aivan armollisesti, niin että hän on saanut jäljentää monta noista kuudestaneljättä sonaatista.

Mutta ukko ei tohdi puuttua koskaan muuhun soittimeen kuin puupöytään. Klaveeria kohtaan hän tuntee kunnioituksensekaista kauhua. Se houkuttelee häntä puoleensa, mutta se pelästyttääkin häntä. Tuo remuava soitin, josta on moni polska jyristetty, on hänelle pyhättö. Hän ei ole uskaltanut koskaan sitä liikuttaa. Ajattele vain tuota ihmeellistä laitosta, jonka monet kielet voivat auttaa suuren mestarin teokset elämään! Hänen tarvitsee vain painaa korvansa sitä vasten, ja kohta hän kuulee andanten ja scherzon humisevan sisällä. Niin, klaveeri on juuri se alttari, jonka ääressä rouva Musicaa on palveltava. Mutta hän ei ole ikäänään soittanut klaveeria. Hän ei koskaan tule niin rikkaaksi, että hänen kannattaisi hankkia itselleen klaveeria, ja tätä hän ei ole koskaan tohtinut soittaa. Majurinrouvakaan ei ollut liioin halukas sitä hänelle avaamaan.

Hän on kyllä kuullut, kuinka sillä on soitettu polkkaa ja valssia ja kilkutettu Bellmanin sävelmiä. Mutta kun sellaista epäpyhää soitettiin, ei tuo ihana kone tietenkään voinut muuta kuin rämistä ja voivotella. Ei, jos tulisi Beethoven, silloin se antaisi kuulua oikean, hienon äänensä.

Hän asettuu klaveerin eteen ja alkaa soittaa. Hän on aivan epävarma ja liikutuksissaan, mutta hän hapuilee sormillaan pari tahtia, koettaa tavata oikeaa sointia, rypistää otsaansa, koettaa uudestaan ja panee sitten kätensä kasvoilleen ja alkaa itkeä.

Niin, hyvä rouva Musica, se on hänestä katkeraa. Pyhättö ei olekaan mikään pyhättö. Siellä ei ole sisällä uneksimassa kirkkaita, hienoja ääniä, siellä ei ole kumeata, ylhäistä ukkosta, ei valtavaa, pauhaavaa hirmumyrskyä. Ei ainoatakaan kuvaamatonta sulosointua, jotka humisivat paratiisin ilmassa, ole sinne kätkeytynyt. Se on vanha rämisevä klaveeri, eikä mitään muuta.

Mutta silloin antaa rouva Musica neuvon kekseliäälle everstille. Hän ottaa Rusterin mukaansa, ja he menevät kavaljeerirakennukseen ja noutavat Lövenborgin pöydän, johon on maalattu koskettimet.

"Kas tässä, Lövenborg", sanoo Beerencrutz heidän palattuaan, "tässä on sinun klaveerisi. Soitapa nyt Göstalle!"

Silloin herkeää Lövenborg itkemästä ja asettuu soittamaan Beethovenia murheiselle nuorelle ystävälleen. Nyt hän varmaan tulee iloiseksi.

Ukon päässä helisevät iki-ihanat sävelet. Hän ei voi muuta kuin olettaa, että Gösta kuulee, miten kauniisti hän soittaa. Gösta varmaan huomaa, miten hyvin hän tänä iltana soittaa. Ei ole soittajalla enää vaikeuksia. Hän tekee juokсутuksiaan ja lirityksiään ihan vapaasti. Hän suorittaa vaikeimmat otteet. Hän haluaisi, että itse mestari häntä nyt kuulisi.

Kuta enemmän hän soittaa, sitä enemmän hän haltioituu. Hän kuulee ylimaallisen voimakkaana jokaisen sävelen.

"Suru, surutar", hän soittaa, "miksi sinua en rakastaisi? Siksi, että sinun huulesi ovat kylmät, sinun poskesi kuihtuneet, siksi, että sinun syleilysi tukahduttaa, katseesi kivettä.

"Suru, surutar, sinä olet noita ylpeitä, kauniita naisia, joiden rakkautta on vaikea saavuttaa, mutta joilla se palaa voimakkaammin kuin muilla. Sinä hyljätty, minä painoin sinut sydämelleni ja rakastin

sinua. Minä hyväilin vilun pois jäsenistäsi, ja sinun rakkautesi on minut täyttänyt autuudella.

"Oi, miten minä olen kärsinyt! Oi, miten olen ikävöinyt, kun kadotin sen, jota ensin rakastin. Synkkä oli ympärilläni ja sielussani yö! Rukoukseen olin vaipunut, raskaihin, kuulemattomiin rukouksiin. Taivas oli sulkeutunut pitkään odotettuani. Tähdekkäästä avaruudesta ei tullut ainoatakaan suloista henkeä lohdutukseksi.

"Mutta minun kaipuuni viilsi rikki sumentavat verhot. Sinä tulit väikkyen luokseni kuunsäteistä siltaa. Sinä tulit valossa, oi rakkahani, ja hymyilevin huulin. Iloiset haltijahenget ympärilläsi liehuivat. Ne tulivat ruususeppelein. Ne kisailivat sitroin ja huiluin. Autuasta oli sinua nähdä.

"Mutta sinä katosit, sinä katosit. Eikä minulla ollut kuunsäteistä siltaa halutessani seurata sinua. Maassa minä makasin, siivetön, tomussa kiinni. Valitukseni oli kuin villi eläimen karjunta, kuin taivaan jylysevä ukkonen. Tahdoin lähettää salaman airueena luoksesi. Kirosin viheriöitsevää maata. Kulo kasvit polttakoon, lyököön ihmiset rutto! Huusin kuolemaa ja kadotusta. Luulin iankaikkisen tulen tuskien olevan suloutta kurjuuteni rinnalla.

"Suru, surutar, silloin sinä tulit ystäväkseni! Miksi en rakastaisi sinua, kuten rakastetaan noita ylpeitä, ankaria naisia, joiden rakkautta on vaikea voittaa, mutta joilla se palaa voimakkaammin kuin muilla?"

Niin hän soitti, tuo mystikko-parka. Hän istui siinä, ihastuksesta ja liikutuksesta loistaen, ja kuuli iki-ihmeellisiä ääniä, luullen varmaan myös Göstan kuulevan ne ja tulevan lohdutetuksi.

Gösta katseli häntä kauan. Ensin häntä tämä narrin kuje suututti, mutta vähitellen hän siinä lauhtui. Hän oli vastustamaton, tuo ukko, istuessaan noin nauttien Beethovenistaan.

Ja Gösta alkoi ajatella, miten tämäkin mies, joka nyt oli niin lauhkea ja suruton, oli kerran ollut kärsimysten kourissa, kuinka hänkin oli kadottanut rakastettunsa. Ja nyt hän istui tuossa puupöytänsä ääressä onnesta loistaen. Ei siis tarvittu enempää tekemään ihmistä onnelliseksi.

Se tuntui nöyryyttävältä. Kuinka, Gösta, hän sanoi itsekseen, etkö sinä enää voi kärsiä etkä kestää? Sinä, jota kaiken elämäsi ajan on köyhyys karaissut, sinä, joka olet kuullut jokaisen metsän puun, jokaisen niityn mättään puhuvan kieltäytymisestä ja kärsivällisyydestä, sinä, joka olet kasvanut maassa, missä talvi on ankara ja kesä niukka, oletko sinä unohtanut kärsimisen taidon?

Ah, Gösta, mies kestäköön kaiken, mitä elämä tarjoaa, rohkein mielin ja hymyhuulin, muuten hän ei ole mies. Kaihoa niin paljon kuin tahdot, jos olet kadottanut rakkaasi, anna omantunnon sisintäsi kaivaa ja jäytää, mutta ole kasvoiltasi mies ja vermlantilainen. Anna katseesi säteillä iloa ja tervehdi ystäviäsi hilpein sanoin!

Ankaraa on elämä, ankaraa luonto. Mutta kumpikin tuottaa vastapainoksi kovuudelleen rohkeutta ja iloa, muutoinhan ei kukaan voisi niitä kestää.

Rohkeutta ja iloa! On kuin nämä olisivat elämän tärkeimmät velvollisuudet. Sinä et ole niistä koskaan tinkinyt, et tingi nytkään.

Oletko sinä huonompi Lövenborgia, joka istuu tuossa puuklaveerinsa ääressä, huonompi kaikkia muita kavaljeereja, noita uljaita, noita suruttomia, iäti nuoria? Sinä tiedät kyllä, ettei ainoakaan heistä ole välttänyt kärsimystä!

Ja Gösta katsoo heitä. Ah, millainen näytelmä! Siinä he istuvat, kaikki syvän vakavina, ja kuuntelevat tätä musiikkia, jota ei kukaan kuule.

Lövenborg havahtuu unelmistaan vallattomaan nauruun. Hän kohottaa kätensä koskettimilta ja kuuntelee kuin hurmiossa. Se on Gösta Berlingin entistä naurua, hänen hyvää, ystävällistä, tarttuvaa nauruaan! Suloisinta soittoa, mitä vanhus on elämässään kuullut.

"Enkö minä jo arvannut, että Beethoven sinut parantaa!" hän huudahtaa.
"Nythän sinä olet taas ennallasi."

Sillä tavalla hyvä rouva Musica paransi Gösta Berlingin riutumuksesta.

Yhdeksäs luku

Eros, kaikkivaltias jumala, sinä tiedät hyvin, että usein tuntuu siltä kuin ihminen olisi sinun vallastasi vapautunut. Näyttää kuin kaikki ne suloiset tunteet, jotka ihmisiä yhdistävät, olisivat kuolleet hänen sydämestään. Mielipuolisuus ojentaa kyntensä ottaakseen onnettoman, mutta silloin tulet sinä kaikkivaltiudessasi, sinä elämän suojelusherra, ja niinkuin entisen väkevän pyhimyksen sauva kukoistaa kuivunut sydän jälleen.

Kukaan ei ole Brobyn pappia ahnaampi, kukaan ei pahuutensa ja sydämettömyytensä vuoksi ihmisistä erotetumpi. Hänen huoneensa ovat lämmittämättä talvella, hän istuu maalaamattomalla puupenkillä, kulkee ryysyissä, syö hengenpitimiksi kuivaa leipää ja raivostuu, jos kerjäläinen astuu hänen kynnyksensä yli. Hän antaa hevosen nähdä nälkää tallissa ja myy heinät, hänen lehmänsä järsivät tievieren kuivaa heinää ja seinien sammalta. Aina kauas maantielle kuuluu nälkäisten lampaiden määkinä. Talonpojat nakkelevat hänelle lahjana ruokaa, jota heidän koiransa eivät syö, ja vaatteita, joita heidän köyhänsä halveksivat. Hänen kätensä on ojennettu pyytämään, selkensä taipuisa kiittämään. Hän kerjää rikkailta, lainaa köyhiltä. Kun hän näkee leimatun rahan, kirvelee hänen sydäntään tuska, kunnes raha on hänen taskussaan. Onneton se, joka ei ole suorituspäivänä selvittänyt asioitaan hänen kanssaan!

Myöhään hän nai, mutta parempi olisi ollut, jos hän ei olisi ollenkaan nainut. Hänen vaimonsa kuoli kiusattuna ja ylenmäärin rasittuneena. Nyt hänen tyttärensä palvelee vierailta. Pappi vanhenee, mutta ikä ei lievitä hänen himoaan. Ahneuden mielettömyys ei eroa hänestä koskaan.

Mutta eräänä kauniina elokuun päivänä nousevat raskaat, neljän hevosen vetämät vankkurit Brobyn ylämäkeä. Hieno, vanha neiti tulee siellä kaikessa komeudessaan, kuski, lakeija ja kamarineitsyt mukanaan. Hän tulee tapaamaan Brobyn pappia, nuoruutensa rakastettua.

Kun pappi oli kotiopettajana hänen isänsä maatilalla, he rakastivat toisiaan, vaikka ylpeä suku heidät erotti. Ja nyt hän matkaa Brobyn mäkiä saadakseen nähdä hänet vielä kerran ennen kuolemaansa. Kaikki, mitä elämä voi hänelle enää antaa, on, että hän saa vielä nähdä nuoruutensa rakastetun.

Pieni, hieno neiti istui unelmoiden noissa suurissa vaunuissa. Hän ei ole menevinään köyhään, pieneen kappalaisen taloon, vaan viileään, tuuheaan lehtimajaan, joka on puiston perillä ja jossa rakastettu häntä odottaa. Hän näkee rakkaansa: tämä on nuori, ja hän osaa suudella ja hän osaa rakastaa. Nyt, tietäessään näkevänsä toisen, tämän kuva ilmestyy hänen eteensä harvinaisen selkeänä. Miten kaunis hän on, miten kaunis! Hän osaa haaveksia, hän osaa leimuta, hän täyttää hänen olentonsa hurmauksen tulella.

Nyt on neiti kellankelmeä, kuihtunut ja vanha. Pappi ei kenties tunne häntä enää, kuusikymmenvuotiasta, mutta hän ei tule katseltavaksi vaan katsomaan: katsomaan nuoruutensa rakastettua, joka on säästynyt vahingotta ajan iskuilta, joka on yhä nuori ja kaunis ja lämminsydäminen.

Hän on asunut niin kaukana, ettei ole kuullut sanaakaan Brobyn papista.

Niin jyrisevät vankkurit ylämäkeä, ja jo näkyikin pappila jyrkän teellä.

"Jumalan laupeuden tähden", vonkaisee tiepuolesta kerjäläinen, "lantti köyhälle raukalle."

Jalo nainen antaa hänelle hopearahan ja kysyy, onko Brobyn pappila tässä lähellä.

Kerjäläinen silmäilee häntä terävästi, ovelasti.

"Pappila on tuolla", hän sanoo, "mutta pappi ei ole kotona, eikä ketään ole kotona pappilassa."

Hieno, pieni neiti näyttää aivan kummasti kalpenevan. Viileä lehtimaja häviää, rakastettua ei ole siellä. Kuinka hän voi toivoakaan, neljäkymmentä vuotta odotettuaan, tapaavansa hänet siellä?

Mitä armollisella neidillä olisi pappilaan asiaa?

Armollinen neiti on tullut tapaamaan komministeriä. Hän on tuntenut hänet menneinä päivinä.

Neljäkymmentä vuotta ja neljäkymmentä peninkulmaa on erottanut heitä. Ja joka peninkulmalla, jonka neiti on ajanut lähemmäksi, hän on ajanut pois yhden vuoden suru- ja muistotaakat, joten hän nyt, päästyään perille pappilaan, on taaskin kaksikymmenvuotias, huoleton, vailla muistoja.

Kerjäläinen seisoo ja katsoo häntä, näkee hänen muuttuvan silmissään kaksikymmenvuotiaasta kuusikymmenvuotiaaksi, ja taaskin kuusikymmenvuotiaasta kahdenkymmenen ikäiseksi.

"Pappi tulee kotiin iltapäivällä", hän sanoo. Armollinen neiti tekisi parhaiten, jos menisi Brobyn majataloon ja tulisi takaisin iltapäivällä. Silloin takaa kerjäläinen papin olevan kotona.

Hetkisen päästä vierivät raskaat vankkurit mäkiä alas vieden pientä, kuihtunutta naista majataloon,

mutta kerjäläinen seisoo kovasti vavisten ja katselee, kun toinen menee. Hänen tekisi mieli langeta polvilleen ja suudella pyöränjalkia.

Hienona, parta ajettuna ja puku puhdistettuna, kiiltosoikioissa kengissä, silkisukissa, röhhelöpaidassa ja kalvosimissa seisoo Brobyn pappi samana päivänä puolelta päivin Bron ruustinnan edessä.

"Hieno neiti", hän sanoo, "kreivintytär. Ruustinna, luuleeko ruustinna, että minä, köyhä mies, voin pyytää häntä tulemaan luokseni? Lattiat ovat mustat, vierashuoneessa ei ole huonekaluja, salin katto on vihreä homeesta ja kosteudesta. Auttakaa minua, ruustinna! Ajatelkaa, että hän on ylhäisen kreivin tytär!"

"Sanokaa, että olette matkoilla!"

"Rakas ruustinna, hän on ajanut neljäkymmentä peninkulmaa nähdäkseen minut, köyhän miehen. Ei hän tiedä, millaista minun oloni on. Ei minulla ole sänkyäkään mihin hänet pyytää nukkumaan. Eikä ole sänkyä hänen palvelijoilleen."

"No, antakaa sitten hänen mennä matkaansa."

"Rakas, hyvä ruustinna! Eikö ruustinna ymmärrä, mitä minä tarkoitan? Ennen minä antaisin kaikki mitä minulla on, kaikki mitä olen ahkeruudella ja ponnistuksella saanut kokoon, kuin antaisin hänen mennä vastaanottamatta häntä kattoni alle. Hän oli kaksikymmenvuotias, kun minä näin hänet viimeksi, ja siitä on nyt neljäkymmentä vuotta, ajatelkaa, ruustinna! Auttakaa minua, että minä saan nähdä hänet luonani! Tässä on rahaa, jos raha auttaa, mutta tässä tarvitaan muuta kuin rahaa."

Oi Eros, naiset rakastavat sinua. Mieluummin he käyvät sata askelta sinun tähtesi kuin askelen muiden jumalten tähden.

Bron suuressa pappilassa tyhjenetään sisähuoneet, tyhjenetään keittiö, tyhjenetään ruokasäiliö. Bron suuressa pappilassa lastataan työrattaat ja ajetaan kappalaisen taloon. Kun rovasti tulee rippikoulusta kotiin, hän saa kuljeksia tyhjissä huoneissa, raottaa keittiönovea ja kysyä päivällistään eikä löydä sieltä ketään. Ei päivällistä, ei ruustinnaa, ei piikoja! Minkäs sille voi! Eros kun tahtoi, Eros, tuo kaikkivaltias.

Sitten lähempänä iltaa nousevat ne raskaat vaunut ratisten Brobyn mäkiä. Ja pieni neiti istuu ja pelkää: eiköhän häntä taas tapaa huono onni, pääseekö hän nyt todellakin kohtaamaan elämänsä ainoata iloa?

Sitten pyörähtävät vaunut pappilaan, mutta porttiholvissa ne pysähtyvät. Suuret vaunut ovat liian leveät, porttiholvi liian kapea. Kuski läiskäyttää piiskallaan, hevoset hypähtävät, lakeija noituu, mutta vaunujen takapyörät ovat auttamattomasti takerruksissa. Kreivintytär ei voi päästä rakastettunsa pihaan.

Mutta tuolta tulee joku, sieltä tulee hän. Hän nostaa kreivintyttären vaunuista, hän kantaa hänet käsillään, joiden voima on murtumaton; häntä painetaan yhtä lämpimään syleilyyn kuin ennen, neljäkymmentä vuotta sitten. Neiti katsoo silmiin, jotka loistavat niinkuin ne loistivat silloin, jolloin ne olivat nähneet ainoastaan viisikolmatta kevättään.

Neidin valtaa tunteiden myrsky, lämpimämpi kuin milloinkaan ennen. Hän muistaa, että tuo toinen kantoi hänet kerran ylös pengermän portaita. Hän, joka jo uskoi rakkautensa eläneen kaikki nämä vuodet, hän oli kumminkin unohtanut, miltä tuntui olla suljettuna vahvoin käsivarsiin, katsella nuoriin, loistaviin silmiin.

Hän ei näe, että pappi on vanha. Hän näkee vain silmät, silmät.

Hän ei näe mustia lattioita, homeenvihreitä laipioita, hän näkee vain hänen loistavat silmänsä. Brobyn pappi on komea mies, kaunis herra sillä hetkellä. Hän tulee kauniiksi kun hän vain morsiameensa katsahtaa.

Hän kuuntelee papin ääntä, hänen kirkasta, vahvaa ääntään, se hyväilee ja kaikuu. Niin puhuu pappi vain hänelle. Miksi tarvitsi pappi rovastin huonekaluja tyhjiin huoneihinsa, miksi ruokaa, miksi palvelijoita? Vanha neiti olisi tuskin kaivannut sellaista. Hän kuuntelee papin ääntä ja katselee hänen silmiään.

Koskaan, koskaan ennen ei nainen ole ollut niin onnellinen.

Kuinka sirosti pappi kumartaa, sirosti ja ylpeästi, ikäänkuin hän olisi ruhtinatar ja pappi hellitty suosikki! Pappi käyttää hänelle puhuessaan vanhojen monia korulauselmia. Nainen vain hymyilee ja on

onnellinen.

Illalla tarjoaa pappi hänelle käsivartensa ja he kävelevät kahden hänen vanhassa, rappeutuneessa puutarhassaan. Neiti ei näe mitään rumaa, mitään laiminlyötyä. Rumiksi versoneet pensaat muuttuvat leikatuiksi aitauksiksi, rikkaruoho laskeutuu tasaiseksi, loistavaksi matoksi, pitkät käytävät varjostavat niitä, ja tumman vihreyden syvänteistä loistavat valkeat kuvapatsaat, nuoruuden, uskon, toivon, rakkauden kuvat.

Hän tietää papin olleen naimisissa, mutta hän ei sitä muista. Kuinka muistaisi hän mitään sellaista! Hän on kahdenkymmenen iässä, pappi viidenkolmatta. Niin, pappi on varmaankin vain viidenkolmatta, nuori, hehkuva, voimaa uhkuva. Onko se hän, josta tulee ahne Brobyn pappi, hän, tuo hymyilevä nuorukainen! Joskus suhahtaa papin korviin sanoma kaameista kohtaloista.

Mutta köyhien vaikerrusta, petettyjen kirouksia, halveksinnan pilkkapuheita, häväistyslauluja, ivaa, siitä hän ei vielä tiedä mitään. Hänen sydämensä palaa ainoastaan puhdasta ja viatonta rakkautta. Ei ole tuo ylpeä nuorukainen koskaan rakastava kultaa niin, että matelee sen vuoksi alhaisimmassa liassa, kerjää sitä matkustavilta, kärsii nöyryytystä, kärsii pilkkaa, kärsii vilua, kärsii nälkää saadakseen vain sitä. Hänkö pitää lastaan nälässä, kiduttaa vaimoaan saman kurjan kullan vuoksi! Se on mahdotonta. Sellainen hän ei voi olla. Hän on hyvä ihminen, kuten kaikki muutkin. Hän ei ole mikään peto.

Ei kulje hänen nuoruutensa rakastettu halveksitun raukan rinnalla, joka on arvoton siihen toimeen, jonka on rojhennut ottaa! Niin hän ei tee.

Oi Eros, kaikkivaltias jumala, ei tänä iltana! Tänä iltana ei hän ole Brobyn pappi, ei myös seuraavana päivänä eikä ylihuomennakaan.

Kolmantena huomenna matkustaa kreivintytär pois. Portti on laajennettu. Vaunut vierivät Brobyn alamäkeä niin nopsasti kuin kyllikseen levänneet hevoset jaksavat juosta.

Sellainen unelma, sellainen ihana unelma! Ei ainoatakaan pilveä niinä kolmena päivänä!

Kreivitär matkasi hymyillen kotiinsa, linnaansa ja muistoihinsa. Hän ei kuullut koskaan enää papin nimeä mainittavan, hän ei koskaan hänestä kysellyt. Hän tahtoi vain uneksia tätä unelmaa niin kauan kuin eli.

Brobyn pappi istui kolkossa kodissaan ja itki epätoivoisesti. Nainen oli tehnyt hänet nuoreksi. Pitikö hänen taas tulla vanhaksi? Pitikö pahanhengen taas palata ja tehdä hänet halveksittavaksi, yhtä halveksittavaksi kuin ennenkin?

Kymmenes luku

JULIUS-PATRUUNA

Julius-patruuna kantoi punaiseksi maalatun puukirstunsa kavaljeerirakennuksesta ulos. Hän täytti tuoksuvalla pomeranssiiviinalla vihreän lekkerin, joka oli seurannut häntä monilla matkoilla, ja suureen, leikkauksilla koristettuun eväslippaaseen hän pani voita, leipää ja vanhaa juustoa, viheriältä ja ruskealta suloisesti vivahtavaa, sekä lihavaa liikkiötä ja ohukaisia, vattuhillossa hyllyviä.

Sitten Julius-patruuna lähti Ekebystä matkaansa ja sanoi kyynelsilmin jäähyväiset koko Ekebyn ihanuudelle. Hän siveli ja hyväili viimeisen kerran kuluneita keilipalloja ja tehtaanmäen pyöreäposkisia lapsukaisia. Hän käveli ja kierteli puutarhan lehtimajat ja puiston luolat. Hän pistäytyi tallissa ja navetassa, siveli hevosten lautasia, pudisteli sarvista kiukkuista sonnia ja antoi vasikkain nuolla paljaita käsiään. Viimein hän itkevin silmin meni päärakennukseen, jossa jäähyväisaamiainen häntä odotti.

Voi tätä elämäämme! Kuinka paljon siinä on pimeätä! Myrkkyy oli nyt ruoassa, sappea viinissä. Liikutuksen kuromat olivat kavaljeerien kurkut kuten hänen omansakin. Kyynelten sumu himmensi näön. Jäähyväispuheita keskeyttivät nyhkytykset. Voi ihmiselämää! Hänen elämänsä on tästä lähtien oleva ainaista, pitkää ikävöimistä. Koskaan ei hän enää vedä huuliaan hymyyn, laulut kuolevat hänen muististaan niinkuin kukat kuolevat syksyiseltä kedolta. Hän on riutuva, kelmenevä, variseva kuin hallan purema ruusu, kuin janoava lilja. Koskaan eivät kavaljeerit enää näe Julius parkaa. Raskaat aavistukset liikkuvat hänen sielussaan, niinkuin myrskyn ajamain pilvien varjot kiitelevät äsken hohtaneilla pelloillamme. Hän lähti nyt kotiin kuolemaan.

Terveystestä ja hyvinvoinnista kukoistavana hän nyt seisoivat heidän edessään. Koskaan eivät he enää näe häntä sellaisena. Koskaan eivät he enää kysy häneltä leikillään, milloin hän viimeksi oli varpaansa

nähty, koskaan eivät he enää tahdo keilapalloiksi hänen poskia. Maksassa ja keuhkoissa kalvoi jo auttamaton paha. Se kalvoi ja jäyti. Kauan hän oli jo sen tuntenut. Hänen päivänsä olivat luetut.

Oi, jos Ekebyn kavaljeerit edes säilyttäisivät vainajan uskollisessa muistossaan! Voi, etteivät he häntä unohtaisi!

Velvollisuus vaati häntä. Siellä kotona odotti Juliusta hänen äitinsä. Seitsemäntoista vuotta oli hän jo odottanut häntä Ekebystä takaisin. Nyt hän oli kirjoittanut kirjeen ja pyytänyt poikaansa tulemaan, ja poika tahtoi häntä totella. Hän tiesi, että se oli hänen kuolemakseen, mutta hän totteli, kuten kelpo pojan tulee.

Oi, jumalaisia Ekebyn vieraspitoja! Oi, noita suloisia rantaniittyjä, tuota uljasta koskea! Oi, näitä seikkailujen riemuja, valkeita, sileitä tanssilattioita ja rakastettua kavaljeerirakennusta! Oi, viulut ja walt-torvet, oi onnen ja ilon elämää! Kuolemaksi oli ero kaikesta siitä.

Sitten meni Julius-patruuna keittiöön ja sanoi jäähyväiset alustalaisille. Kaikkia yhteisesti ja itsekutakin erikseen, emännöitsijästä ruotimummoon saakka, hän syleili ja suuteli pursuvassa hellyydessään. Piikat itkivät ja parkuivat hänen kohtalooaan: että niin hyvän ja hauskan herran täytyi kuolla, että he eivät koskaan enää saisi häntä nähdä.

Julius-patruuna käski tuoda kiesinsä ulos vaunuliiteristä ja vanhan hevosensa tallista.

Julius-patruunan ääni melkein petti, kun hän antoi käskynsä. Kiesit eivät siis saisi lahota rauhassa Ekebyssä, vanhan Kaisan täytyi siis erota tutusta soimestaan. Hän ei tahtonut sanoa pahaa äidistään, mutta äidin olisi pitänyt ajatella edes kiesejä ja Kaisaa, jollei hän ajatellut poikaansa. Kuinka ne jaksaisivat kestää tuon pitkän matkan?

Kaikkein katkerinta oli kumminkin ero kavaljeereista.

Pieni, pyöreä Julius-patruuna, joka oli luotu paremminkin pyörimään kuin kulkemaan, tunsu traagillisen osansa aina sormenpäitä myöten. Hän muisteli tässä nyt tuota suurta ateenalaista, joka tyhjensi tyynesti myrkkypikarin itkevien oppilaidensa keskellä. Hän muisteli kuningas Kustaa Vaasaa, joka ennusti Ruotsin kansalle, että se kerran ikävöisi hänet ylös haudastakin.

Viimein hän lauloi heille parhaimman laulunsa. Hän ajatteli joutsenta, joka kuolee lauluunsa. Niin tahtoi hänkin heidän muistavan mennyttä: kuninkaallisena sieluna, joka ei vaikerrukseen vaivu, vaan eroaa näiltä ilmoilta sulosävelten kantamana.

Vihdoin oli viimeinen pikari tyhjennetty, viimeinen laulu laulettu, viimeinen syleily syleilty. Hän sai viitan ylleen, ja piiska oli hänellä kädessään. Yksikään silmä ei ollut hänen ympärillään kuiva, ja hänen omat silmänsä täytti surun nouseva usva niin ettei hän nähnyt lainkaan eteensä.

Silloin tarttuivat kavaljeerit häneen ja kieputtivat häntä ilmassa. Hurrahuudot jyrisivät hänen ympärillään. He asettivat hänet johonkin istumaan, hän ei nähnyt mihin. Piiska paukahti, ajoneuvot liikauttivat hänen allaan. Hän oli matkalla pois. Kyettyään vihdoin selvästi näkemään hän oli jo loitolla maantiellä.

Kyllä olivat kavaljeerit kaipuusta itkeneet ja järkkyneet, mutta silti ei suru tukahduttanut heidän sydämissään kaikkia ilon lähteitä. Yksi heistä — liekö se ollut Gösta Berling, runoilija, vai Beerencrutz, kukunpelaaja ja sotavanhus, vai elämäään väsynyt Kristoffer-serkku — oli keksinyt keinon, ettei vanhaa Kaisaa tarvinnut ottaa tallista eikä lahoavia kiesejä liiteristä. Valkotäpläinen sonni oli valjastettu heinähäkin eteen, ja sitten kun tuo punainen kirstu, vihreä lekkeri ja veistokoristeinen eväslipas oli viety häkkiin, sijoitettiin lopuksi Julius-patruuna itse, jonka silmiä kyynelleet sumensivat, ei eväslippaalle eikä kirstulleen, vaan valkotäpläisen sonnin selkään.

Katsos, sellainen on ihminen, liian heikko kohtaamaan surua sen kaikessa katkeruudessa. Kyllä surivat kavaljeerit tätä ystävää, joka matkasi nyt pois kuolemaan, tätä kuihtuvaa liljaa, tätä siipeen ammuttua joutsenlaulajaa; mutta kumminkin heidän sydämensä ahdistusta helpotti, kun he näkivät hänen ratsastavan suuren sonnin selässä, nyyhkytysten väristäessä hänen paksua ruumistaan, ja kun hänen kätensä, levitetyt viime syleilyyn, laskeutuivat epätoivon herpaamina alas ja hänen silmänsä tähytivät armottomalta taivaalta oikeutta.

Maantiellä alkoi sumu Julius-patruunan silmistä haihtua, ja hän huomasi istuvansa keikkumassa elukan selässä. Ja silloin kerrotaan hänen ruvenneen miettimään, mitä ihmeitä seitsemäntoista pitkänä vuotena voi tapahtua! Vanha Kaisa oli näet huomattavasti muuttunut. Olivatko Ekebyn kaura-appeet ja apilasnurmet voineet moista aikaansaada? Ja hän huusi — en tiedä, kivetkö tienvieressä, vai linnut viidassa sen kuulivat — mutta totta hän vain huusi: "Piru minut vieköön, mutta eiköhän vain sinulle, Kaisa, ole kasvanut sarvet!"

Kun hän vielä hetken oli sitä aprikoinut, luisui hän hiljaa alas sonnin selästä ja nousi häkkiin, istuutui eväskirstulleen ja ajeli edelleen syvissä mietteissä.

Tuokion päästä, Brobytä lähestyessään, kuulee hän tahdikasta laulua:

"Mars, eespäin!
Pystyssäpäin
Vermlannin jääkärit marssii näin."

Niin kaikui laulu häntä vastaan, mutta jääkäreitä siellä ei ollut, vaan Bergan hovin iloiset neidot ja pari Munkerudin laamannin kaunista tytärtä sieltä tuli pitkin tietä. He olivat pistäneet pienet eväsnyyttinsä pitkiin sauvoihin, joita pitivät olallaan kuin kiväärejä, ja marssivat rohkeasti kesähelteessä ja lauloivat hyvässä tahdissa:

"Mars, eespäin!
Pystyssä päin — — —"

"Mihinkäs nyt, Julius-patruuna?" huusivat he tavatessaan hänet eivätkä huomanneet surunpilviä hänen otsallaan.

"Pois synnin ja turhuuden tyssijasta", vastasi Julius-patruuna. "En tahdo oleskella enää laiskurien ja pahantekijäin parissa. Minä menen kotiini äidin luokse."

"Oi", huusivat tytöt, "se ei ole totta, eihän Julius-patruuna toki lähde Ekebystä."

"Lähtee", hän sanoi ja löi nyrkkinsä vaatekirstuun. "Niinkuin Loth pakeni Sodomasta ja Gomorrasta, niin pakenen minä Ekebystä. Nyt siellä ei ole ainoatakaan hurskasta miestä. Mutta kun maa heidän jalkainsa alla luhistuu ja taivaasta räiskii tulta ja tulikiveä, silloin minä riemuitsen Jumalan hurskaista tuomioista. Hyvästi, tytöt, kavahtakaa te Ekebyttä!"

Sen sanottuaan hän aikoi ajaa edelleen, mutta tämä ei suinkaan ollut noiden iloisten tyttöjen tarkoitus. Heidän tarkoituksensa oli mennä Dunder-vuorelle näköalaa katsomaan, mutta tie oli pitkä, ja heitä niin halutti ajaa Juliuksen heinähäkissä vuorenjuurelle. Onnellisia ne, jotka voivat nauttia elämän päivänpaisteesta, tarvitsematta kurpitsaa kiireensä suojaksi! Kahdessa minuutissa saivat tytöt aikeensa toteutumaan. Julius-patruuna käänsi sonninsa ja suuntasi sen Dunder-vuorta kohden. Hymyillen hän nyt istui eväslippaallaan häkin tullessa tyttöjä täyteen. Pitkin tienvarsta kasvoi päivänkukkia ja kamelisaunioita ja käenkaalia. Sonnin täytyi tuon tuostakin hetkinen levätä. Silloin laskeusivat tytöt häkistä ja poimivat kukkia. Pian kiersivät Juliuksen päätä ja sonnin sarvia komeat seppeleet.

Sitten he näkivät nuoria koivuja ja tummia leppäpensaita. Niinpä he laskeutuivat rattailta ja katkoivat oksia kaunistaakseen häkin. Se oli pian kuin matkaava viidakko. Siitä riitti iloa ja leikkiä kaiken päivää. Julius-patruuna tuli sitä lempeämmäksi ja valoisammaksi mitä pitemmälle päivä kului. Hän jakeli evässäkistään tytöille ja lauleli heille. Kun he seisoivat Dunder-kukkulalla, allaan aava maisema niin uljaana ja kauniina, että heille tuli kyneleet silmiin sen ihanuutta katsellessaan — silloin tunsii Julius sydämensä kiivaasti sykkivän, sanat hyrskyivät hänen huuliltaan, ja hän puhui rakkaasta maastaan.

"Oi Vermlanti", hän sanoi, "sa kaunis, ikihurmaava! Usein, kun olen katsellut sinua edessäni kartalta, olen ihmetellyt, minkä muotoinen sinä mahdat olla, mutta nyt ymmärrän, mikä sinä olet. Sinä olet vanha, hurskas erakko, joka istut hiljaa uneksien, lepäät jalat ristissä ja kädet helmassa. Sinulla on suippo myssy, joka on vedetty puoliksi suljetuille silmillesi. Sinä olet mietiskelijä, olet pyhä uneksija, ja hyvin kaunis sinä olet. Aavat metsät ovat sinun pukusi. Pitkät nauhat sinivettä ja samaa tasoa juoksevien sinisten harjujen jonot reunustavat sitä. Sinä olet niin yksinkertainen, ettei vieras näe, miten kaunis sinä olet. Olet köyhä niinkuin hurskaat halaavat olla. Istut hiljaa, Venernin laineiden huuhdellessa jalkojasi ja ristissä olevia nilkkojasi. Vasemmalla kupeellasi ovat malmikenttäsi ja kaivoksesi. Niissä on sinun sykkivä sydämesi. Pohjoisessa ovat jylhyden, salaperäisyyden tummat, kauniit seutusi. Siellä on sinun pääsi, uneksija.

"Kun minä näen sinut, sinä jättimäinen, sinä vakaa, täyttyy silmäni kohta kyynelillä. Sinä olet ankara kauneudessasi, sinä olet miete, köyhyys, kieltäymys, ja kumminkin näen keskellä ankaruuttasi lempeyden suloiset piirteet. Katselen sinua ja jumaloin sinua. Kun vain katsahdan avaraan metsään, kun pukusi kaista vain minua koskettaa, niin paranee sieluni vaivoista. Tunti tunnin, vuosi vuoden perästä olen sinun pyhiä kasvojasi katsellut. Mitä arvoituksia kätket silmäluomiesi alle, sinä tyytymyksen jumaluus? Oletko ratkaissut jo elämän arvoituksen ja kuoleman, vai aprikoitko vielä, sinä pyhä, jättiläismäinen? Minusta sinä olet suurten, vakavain ajatusten vaaliija. Mutta minä näen ihmisten ahertavan päälläsi ja ympärilläsi, olentojen, jotka eivät koskaan tunnu huomaavan vakavuuden majesteettisuutta otsallasi. He näkevät vain sinun kasvojasi ja jäsentesi kauneuden ja hurmaantuvat niin, että unohtavat kaiken.

"Voi minua, voi kaikkia meitä, Vermlannin lapsia! Vain kauneutta, vain kauneutta, emme mitään muuta vaadi elämältä. Me kieltämyksen lapset, vakavuuden, köyhyyden, me kohotamme kätemme kuin yhteen ainoaan, pitkään rukoukseen ja rukoilemme tuota ainoata hyvää: kauneutta. Olkoon elämä kuin ruusupensas, kukkikoon se rakkautta, viiniä ja huvia, ja olkoot sen ruusut joka miehen tarjolla! Kas sitä me halaamme, ja meidän maamme piirteet ovat ankaruuden, vakavuuden, kieltämyksen! Maamme on mietinnän ikuinen vertauskuva, mutta meillä ei ole ajatuksia.

"Oi Vermlanti, sa kaunis, ikihurmaava!"

Niin hän puhui kyynelsilmin ja sisäisestä innosta vapisevin äänin. Tytöt kuuntelivat häntä ihmetellen ja heltyneinäkin. Vähän he aavistivat sitä tunteiden syvyyttä, joka kätkeytyi tämän leikkiä ja hymyä kimmaltavan pinnan alle.

Kun päivä kallistui iltaan ja he nousivat takaisin häkkiin, niin tytöt tuskin tiesivät, mihin Julius-patruuna heitä vei, ennen kuin he pysähtyivät Ekebyn portaiden eteen.

"Nyt mennään sisään ja pistetään pikkuisen tanssiksi", sanoi Julius-patruuna.

Mitä sanoivat kavaljeerit, kun näkivät Julius-patruunan tulevan takaisin, kuihtunut seppele hatussa ja häkki täynnä tyttöjä?

"Kyllähän me arvasimme tyttöjen hänet vieneen", sanoivat he, "muutenhan hän olisi joutunut tänne takaisin monta tuntia aikaisemmin." Sillä kavaljeerit muistivat, muistivatpa kyllä, että tämä oli juuri seitsemästoista kerta, jolloin Julius-patruuna koetti lähteä Ekebystä: oli koetellut kerran joka vuosi. Mutta nyt oli Julius-patruuna jo unohtanut sekä tämän että muut yrityksensä. Hänen omatuntonsa nukkui taas yksivuotista untaan.

Se oli veikeä mies, tuo Julius-patruuna. Kevyt tanssissa, riuska pelipöydässä. Kynä, sivellin ja viulunkäyrä sopivat kaikki yhtä hyvin hänen käteensä. Hänellä oli herkkä sydän, kielellä kauniita sanoja, kurkku täynnä lauluja. Mutta mitä olisi tämä kaikki häntä hyödyttänyt, jollei hänellä olisi ollut omaatuntoa, joka ilmaisee olemisensä vain kerran vuodessa, joka on kuin nuo päivänkorennot, jotka liitävät ylös synkistä syvyyksistä ja tekaisevat itselleen siivet elääkseen vain muutamia tunteja päivän valossa ja auringonpaisteessa.

Yhdestoista luku

SAVIPYHIMYKSET

Svartsjön kirkko on valkea sekä ulkoa että sisältä: valkoiset ovat seinät, saarnastuoli, penkit ja lehteri, katto, ikkunanpielet, alttariliina, kaikki on valkoista. Svartsjön kirkossa ei ole lainkaan koristuksia, ei yhtään kuvaa, ei aateliskilpiä. Alttarin yläpuolella on vain puuristi, jossa on valkea, liinainen vaate. Ennen ei ollut niin. Silloin oli katto maalauksia täynnä, ja monenlaisia kirjavia, kivisiä ja savisia kuvia oli tässä Jumalan huoneessa.

Kerran, hyvin kauan sitten, oli muuan taiteilija seisonut Svartsjössä ja katsellut kesäpäivän taivasta, tarkastellut pilvien matkaa aurinkoa kohti. Hän oli nähnyt valkoisten, loistavain pilvien, jotka aamulla ovat alhaalla ilmanrannalla, kohoutuvan torneina yhä korkeammalle, nähnyt kaikkien odottavien jättiläispilvien laajenevan ja nousevan korkeuteen hyökätäkseen. Ne nostivat purjeensa kuin laivat. Ne kohottivat lipun kuin sotilaat. Ne menivät valtaamaan koko taivasta. Auringon, avaruuden hallitsijattaren, edessä nämä kasvavat hirviöt teeskentelivät ja rupesivat vaarattoman näköisiksi. Tuossa oli saalista himoava leijona. Se muuttihe puuteroiduksi naiseksi. Tuossa oli jättiläinen kuristavin käsivarsin. Hän lasihe loikomaan kuin uneksiva sfinksi. Muutamat koristivat valkeata alastomuuttaan kultareunaisilla kaavuilla. Toiset sirottivat poskipunaa lumisille kasvoilleen. Siellä oli tasankoja, siellä oli metsiä. Siellä oli korkeatornisia muurilinoja. Valkoiset pilvet pääsivät kesätaivaan herroiksi. Ne täyttivät koko sinisen kuvun. Ne saavuttivat auringon ja hämärsivät sen.

"Oi, kuinka kaunista olisi", ajatteli silloin hurskas taiteilija, "jos ikävöivät henget voisivat nousta näille tornivuorille ja ne kantaisivat heitä kuin keinuvalla laivalla yhä ylemmäksi."

Ja samassa hän keksi, että kesäpäivän valkopilvet olivat niitä laivoja, joilla autuaiden sielut matkaavat.

Hän näki heidät siellä. He seisoivat väikkyvillä pilvitöyryillä, liljat käsissään ja kultakruunu päässään. Avaruus kaikui heidän laulustaan. Enkeleitä lenteli levein, vahvoin siivin heitä vastaan. Oi, mikä joukko

autuaita! Sitä mukaa kuin pilvet levenivät tuli näkyviin yhä useampia. Ne lepäsivät pilvivuoteilla kuin lumpeenukat umpilammessa. Ne koristivat niitä, kuten liljat koristavat niittyä. Sitä riemukasta nousua! Pilvi kohosi pilven takaa. Ja kaikki ne olivat täynnä taivaallisia sotajoukkoja hopeavarusteissa, kuolemattomia laulajia purppurareunaisissa viitoissa.

Tämä taiteilija oli sitten maalannut Svartsjön kirkon katon. Hän oli tahtonut kuvata kesäpäivän kohoavia pilviä, jotka veivät autuaita taivaan ihanuuteen. Käsi, joka käytti sivellintä, oli ollut voimakas, mutta samalla kutakuinkin kankea, joten pilvet muistuttivat enemmän allonge-peruukin kierteisiä kiharoita kuin kasvavia vuoria ja pehmeää sumua. Ja sellaisina kuin pyhimykset olivat hohtaneet taiteilijan mielikuvituksessa hän ei ollut niitä osannut kuvata, vaan oli pukenut ne ihmisten tapaan pitkiin, punaisiin kaapuihin ja kankeihin piispanhiippoihin tai mustiin papinkauhtanoihin, joissa oli jäykät piippakaulukset. Hän oli tehnyt heille suuret päät ja pienet ruumiit, ja hän oli varustanut heidät nenäliinoilla ja rukouskirjoilla. Latinalaisia johdelauselmia lensi heidän suustaan, ja niille, jotka hän oli tarkoittanut ylimmiksi, hän oli laittanut tanakat puutuolit pilvien selkään, joten he voivat mukavasti istua matkallaan iankaikkisuuteen.

Mutta senhän jokainen tiesi, etteivät henget ja enkelit olleet koskaan näyttäytyneet taiteilijarakalle, eikä siis liioin ihmeteltykään, ettei hän ollut osannut laatia niitä ylimaallisen kauniiksi. Hyvän mestarin hurskas maalaus oli kyllä näyttänyt monesta mahdollisesta suloiselta, ja paljon pyhää heltymystä se oli herättänyt. Se olisi kai ollut arvokas meidänkin silmien katsella.

Mutta kavaljeerien vuonna maalautti kreivi Dohna koko kirkon valkoiseksi. Silloin hävitettiin kattomaalaus. Samoin tuhoutuivat kaikki savipyhimykset.

Ah, nuo savipyhimykset!

Olisi terveellisempää, jos minulle tuottaisi yhtä suurta surua inhimillinen hätä kuin mitä tunsin niiden perikadon vuoksi; jos ihmisten julmuus ihmisiä kohtaan täyttäisi minut sellaisella katkeruudella kuin olen kokenut heidän tähtensä.

Mutta ajatelkaapa vain: siellä oli Pyhä Olavi, kruunu kypärin ympärillä, kirves kädessä ja polvilleen lankeava jättiläinen jalkainsa juuressa: saarnastuolissa oli punapuseroinen ja sinihameinen Judit miekka toisessa kädessä ja toisessa tuntilasi — assyrialaisen sotapäällikön pään asemesta; oli Saban salaperäinen kuningatar yllään sininen pusero ja punainen hame, hanhenjalka toisena jalkana ja käsi täynnä Sibyllankirjoja; oli harmaa Pyhä Yrjänä, joka makasi yksinään kuorin penkillä, sillä sekä hevonen että lohikäärme oli rikottu; oli Pyhä Kristoffer viheriöivine sauvoineen, ja Pyhä Eerikki valtikkoineen ja kirveineen, puettuna jalkoihin ulottuvaan, kultakukkaiseen kaapuun.

Olen istunut Svartsjön kirkossa monena sunnuntaina harmitellen, että kuvat olivat poissa, ja kaivannut niitä. En olisi juuri välittänyt, jos niiltä olisi puuttunut nenä tai jalat, jos kultaus olisi vaalennut ja väri lohkeillut. Minä olisin ne nähnyt pyhimystarujen loistavissa sädekehissä.

Lienee ollut niiden pyhimysten kohtalo sellainen, että ne pudottivat vähän väliä valtikkansa tai korvansa tai kätensä, joten niitä täytyi aina paikata ja puhdistaa. Siihen seurakunta väsyi ja tahtoi päästä niistä. Mutta talonpojat eivät olisi tehneet pyhimyksille vahinkoa, ellei kreivi Henrik Dohnaa olisi ollut olemassa. Hän se antoi viedä ne paikoiltaan.

Siksi olen vihannut häntä niinkuin vain lapsi voi vihata. Olen vihannut häntä kuin nälkäinen kerjäläinen vihaa ahnasta perheenemäntää, joka kieltää häneltä leivän. Olen vihannut häntä niinkuin köyhä kalastaja vihaa ilkeää poikaa, joka on turmellut hänen verkkonsa ja hakannut reikiä hänen veneeseensä. Enkö ollut nälissäni noiden pitkien jumalanpalvelusten aikana! Ja hän oli ottanut pois leivän, joka olisi minun henkeäni ravinnut. Enkö ikävöinyt äärettömyyteen, ylös taivaaseen! Ja hän oli rikkonut minun laivani ja repinyt verkot, joilla olisin pyydystänyt pyhiä näkyjä.

Oikealla vihalla ei ole tilaa aikuisten maailmassa. Kuinka voisin nyt vihata niin sääliä olentoa kuin kreivi Dohnaa, tai mielipuolta sellaista kuin Sintramia, tai veltostunutta maailmannaista kuin Märta-kreivitärtä! Mutta kun minä olin lapsi — silloin he onnekseen olivat kuolleet aikoja sitten.

Pappi saattoi saarnastuolissaan puhua rauhasta ja sovinnosta, mutta meidän kirkonpenkkiimme eivät hänen sanansa koskaan kuuluneet. Ah, jos ne vain olisivat olleet siellä, nuo vanhat savipyhimykset, ne kyllä olisivat saarnanneet minulle niin, että minä olisin voinut sekä kuulla että ymmärtää.

Mutta kun ne oli viety, niin useimmiten minä mietin siellä istuessani, millaista silloin oli ollut, kun ne ryöstettiin ja hävitettiin.

Kun kreivi Dohna oli julistuttanut avioliittonsa mitättömäksi sen sijaan, että olisi etsinyt vaimoaan ja laillistuttanut liiton, se herätti kaikkien suuttumusta, sillä tiedettiin, että kreivitär oli lähtenyt hänen luotaan vain pelastuakseen kiusaantumasta kuoliaaksi. Nyt näytti kuin olisi kreivi tahtonut ottaa

takaisin Jumalan armon ja ihmisten kunnioituksen hyvällä työllä, ja niinpä hän korjautti Svartsjön kirkon. Hän kalkitutti valkeaksi koko kirkon ja revitytti pois kattomaalaukset. Hän itse kantoi renkiensä kanssa kuvat veneeseen ja upotti ne Lövenin syvyyteen.

Kuinka hän tohti satuttaa kättään näihin Herran voimallisiin?

Oi, että sellainen ilkityö sai tapahtua! Eikö se käsi, joka oli katkaissut Holoferneksen pään, enää käytellytkään miekkaa? Oliko Saban kuningatar unohtanut kaikki salaiset tietonsa, jotka haavoittavat vaarallisemmin kuin myrkytetty nuoli? Pyhä Olavi, Pyhä Olavi, vanha viikinki, Pyhä Yrjänä, Pyhä Yrjänä, vanha lohikäärmeentappaja, teidän urotöittenne pauhu on siis kuollut, ihmeiden säteikkö sammunut! Mutta niin oli kai, etteivät pyhät tahtoneet käyttää väkivaltaa hävittäjiään vastaan. Koska Svartsjön talonpojat eivät halunneet enää kustantaa väriä heidän nuttuihinsa eikä kultausta heidän kruunuihinsa, he sallivat kreivi Dohnan kantaa heidät ulos ja upottaa Lövenin pohjattomaan syvyyteen. He eivät tahtoneet enää rumentaa Jumalan huonetta. Voi noita turvattomia, muistivatkohan ne ajan mokoman, jolloin heidän eteensä tuotiin uhrina rukouksia ja polvistumisia?

Ajattelin venettä, joka pyhimyskuormineen lipui Lövenin kalvolla eräänä elokuun iltana. Mies, joka souti, veteli verkkaisesti ja heitti arkoja silmäyksiä harvinaisiin matkalaisiin, jotka loikoilivat keulassa ja perässä; mutta kreivi Dohna, joka hänkin oli matkassa, ei pelännyt. Hän tarttui niihin, yhteen toisensa jälkeen, ja heitti ne korkeimman omakätisesti järveen. Hänen otsansa oli kirkas, ja hän hengitti syvään. Hän tunsu olevansa puhtaan evankeelisen opin sankari. Eikä ihmettä tapahtunut vanhain pyhimysten kunniaksi. Vaieten ja toivottomina ne vaipuivat perikatoonsa.

Mutta seuraavana sunnuntaiamuna hohti Svartsjön kirkko loistavan valkeana. Eivät häirinneet enää kuvat ihmisten sisäisen katselmuksen rauhaa. Ainoastaan sielun silmillä tulee hurskaiden nähdä taivaan ihanaus ja pyhien kasvot. Ihmisten rukousten on noustava korkeimman luo omilla vahvoilla siivillään. Eivät ne enää saa takertua pyhimysten helmoihin.

Ah, vihreä on maa, ihmisen rakastettu asunto, sininen on taivas, hänen ikävöimisensä määrä. Maailma loistaa värejä. Miksi on kirkko valkea? Valkea kuin talvi, alaston kuin köyhyys, kalvas kuin tuska. Se ei kimaltele kuuraa kuin talvinen metsä. Se ei säteile helmässä ja pitseissä kuin valkea morsian. Kirkko on maalattu valkeaksi kylmällä liimavärillä, on aivan kuvaton, tauluton.

Sinä sunnuntaina istui kreivi Dohna kuorissa kukilla koristetussa nojatuolissa, että kaikki näkisivät hänet ja ylistäisivät häntä. Nyt piti häntä kunnioitettaman, häntä, joka oli korjauttanut vanhat penkit, hävittänyt rumentavat kuvat, panettanut uudet lasit kaikkiin särkyneihin ikkunoihin ja sivunnut koko kirkon liimavärillä. Siihen hänellä oli kai vapaa valta. Jos hän tahtoi lepyttää Kaikkivaltiaan vihaa, niin hyvähän oli, että hän koristi hänen temppelinsä ymmärryksensä mukaan. Mutta miksi hän otti siitä kiitosta?

Hän, jonka tunnolla oli leppymätön ankaruuden syy, hänen olisi pitänyt kirkkoon tultuaan laskeutua polvilleen häpeäjakkaralle ja pyytää ristiveljiään ja -sisariaan rukoilemaan kärsivällistä Jumalaa, että hän saisi olla täällä pyhätyksessään. Parempi olisi hänen ollut, jos hän olisi seisonut siellä poloisena pahantekijänä kuin istunut kunniaassa ja siunattuna kuorissa, ottaen vastaan palkintoa siitä, että tahtoi tehdä sovinnon Jumalan kanssa.

Voi kreivi, varmaan Hän oli odottanut sinua häpeäjakkaralle. Hän ei antanut pilkata itseään sillä, etteivät ihmiset uskaltaneet sinua moittia. Hän on vieläkin se kiivas Jumala, joka panee kivet puhumaan, kun ihmiset vaikenevat.

Kun jumalanpalvelus oli loppunut ja viimeinen virsi veisattu, ei kukaan poistunut kirkosta, vaan pappi nousi saarnastuoliin pitämään kiitospuhetta kreiville. Mutta niin pitkälle ei toki jouduttukaan!

Sillä ovet lensivät auki, ja siinä tulivat vanhat pyhimykset takaisin kirkkoon, valuen Lövenin vettä, viheriän mudan ja ruskean liejun vallassa. He olivat kai kuulleet, että täällä pidetään ylistyspuheita sille, joka syöksi heidät hävityksen kuiluun ja joka ajoi heidät ulos Jumalan pyhästä huoneesta ja upotti heidät kylmiin, liottaviin aaltoihin. Vanhat pyhimykset tahtovat hekin lausua sanansa.

He eivät rakasta laineiden yksitoikkoista liplatusta. He ovat tottuneet virrenveisuuseen ja rukouksiin. He vaikenivat ja antoivat asiain mennä menojaan niin kauan kuin he luulivat siitä koituvan kunniaa Jumalalle. Mutta niin ei asianlaita ollutkaan. Täällä istuukin nyt kreivi Dohna kuorissa, loistossa ja kunniaassa, ja tahtoo, että pitää palvella ja ylistää häntä Jumalan huoneessa. Sellaista he eivät voi kärsiä. Sen vuoksi he ovat nousseet vetisestä haudastaan ja marssivat nyt takaisin kirkkoon, kaiken kansan tuttuina. Siinä kulkee Pyhä Olavi, kruunu hatun ympärillä, ja Pyhä Eerikki, kultakukat kaavussa, ja harmaa Pyhä Yrjänä, ja pyhä Kristoffer, ei muita, sillä Saban kuningatar ja Judit eivät näet tulleet.

Mutta kun väki ehtii ensi hämmästyksestä toipua, niin suhisee kirkossa kuuluva kuiskaus:

"Kavaljeerit!"

Niin, kavaljeerit kuin kavaljeerit! Ja he menevät suoraan sanaakaan sanomatta kreivin luo ja nostavat hänen tuolinsa olkapäilleen ja kantavat hänet kirkosta ulos laskien hänet kirkonmäelle.

He eivät sano mitään eivätkä katso enemmän oikealle kuin vasemmallekaan. He kantavat vain kursailematta kreivi Dohnan Herran huoneesta ulos, ja kun se on tehty, menevät taas pois, suorinta tietä järvelle.

Heidän kimppuunsa ei karattu, eivätkä he juuri tuhlanneet aikaakaan selittääkseen tarkoitustaan. Se oli itsestäänkin selvä. "Me Ekebyn kavaljeerit ajatteleminen omin nokin. Kreivi Dohna ei ansaitse ylistystä Herran huoneesta. Siksi me kannamme hänet ulos. Raahatkoon nyt kuka haluaa hänet takaisin sisään."

Mutta häntä ei kannettu sisään. Papin kiitospuheesta ei tullutkaan mitään. Kansa virtasi ulos kirkosta. Ei ollut ketään, joka olisi ajatellut muuta kuin että kavaljeerit olivat menetelleet oikein.

He muistivat vaaleaa, nuorta kreivitärtä, jota oli kidutettu niin julmasti Borgissa. He muistivat häntä, joka oli ollut köyhille niin hyvä, joka oli ollut niin suloinen nähdä, että oli ollut lohduttavaa häntä katsoa.

Synti oli tullut hurjin kujein kirkkoon; mutta sekä pappi että seurakunta tunsivat, että he olivat itse tekemisillään pahemman kujeen itse Kaikkietäville. Ja he häpesivät itseään noiden villiityneiden vanhain hupsujen edessä.

"Kun ihmiset vaikenivat, täytyy kivien puhua", he sanoivat.

Mutta siitä päivästä lähtien ei kreivi Henrik viihtynyt enää Borgissa. Eräänä pimeänä yönä elokuun alussa ajettiin umpivaunut portaiden eteen. Kaikki palvelijat asettuivat niiden ympärille, ja kreivitär Märta tuli ulos saalien peitossa, tiheä harso kasvojensa edessä. Kreivi talutti häntä, mutta kreivitärtä vapistutti ja kauhisti. Toin tuskin saatiin hänet eteisen poikki ja portaiden yli.

Sitten hän sentään pääsi vaunuihin, kreivi hyppäsi niihin hänen jälkeensä, ovet paukautettiin kiinni ja kuski antoi hevosten mennä minkä kavioista pääsi. Kun harakat seuraavana aamuna heräsivät, oli kreivitär Märta karannut.

Kreivi eli sitten kaukana etelässä. Borg myytiin ja on nyt monta kertaa vaihtanut omistajaa. Kaikkien täytyy sitä rakastaa. Harvat lienevät sen isäntinä olleet onnellisia.

Kahdestoista luku

JUMALAN MATKAMIES

Jumalan matkamies, kapteeni Lennart, asteli eräänä elokuun iltapäivänä Brobyn majataloon ja meni keittiöön. Hän oli matkalla kotiinsa Helgesäteriin, joka on neljännenpeninkulman verran luoteeseen Brobystä, aivan metsänrinnassa.

Kapteeni Lennart ei vielä silloin tiennyt, että hänestäkin tulee maan päällä Jumalan matkamies. Hänen sydämensä ailahteli ilosta, kun hän nyt taas saisi nähdä kotinsa. Hän oli kokenut synkät kohtalot; mutta nyt hän oli kotona, ja nyt oli kaikki kääntynyt parhain päin. Ei hän tiennyt, että hänestä tulee sellainen, jonkalaiset eivät saa levätä oman katon alla eivätkä lämmitellä oman lieden ääressä.

Jumalan matkamiehen, kapteeni Lennartin mielenlaatu oli iloinen. Kun hän ei tavannut ketään majatalon keittiössä, hän pani siellä kaikki epäjärjestykseen kuin vallaton poika. Kiireesti hän kutaisi viallisen rannun kankaaseen ja vetäisi rukinpyörän puneen paikoiltaan. Hän nakkasi kissan koiran korville ja nauroi niin että talo kaikui, kun vanhat toverit hetken tulisuudessa unohtivat entisen ystävyytensä ja kirmasivat vastatusten kynnet koukussa, vihaisin silmin, karvat pörhössä.

Tulipa sitten majatalon emäntä jyryn kuultuaan sisään. Hän jäi kynnykselle ja katsoi miestä, joka nauroi tappeleville eläimille. Emäntä tunsu hänet hyvin, mutta silloin, kun hän oli viimeksi kapteenin nähnyt, oli tämä istunut vanginrattailla ranteet käsiraudoissa. Hän muisti sen hyvin. Viisi ja puoli vuotta sitten olivat varkaat Karlstadin talvimarkkinoilla varastaneet maaherrattaren korut. Monta sormusta, rannerengasta ja solkea, joita jalo rouva piti suuressa arvossa — sillä enin osa niistä oli saatu perintönä ja lahjoina — oli kadonnut. Koskaan niitä ei löydettykään. Mutta pian tiesi huhu kertoa ympäri maata, että Helgesäterin Lennart-kapteeni oli muka varas.

Emäntä ei ollut milloinkaan voinut ymmärtää, miten sellainen huhu oli syntynyt. Eikö se ollut hyvä ja kunniallinen mies, tämä Lennart-kapteeni? Hän eli onnellisena vaimoineen, jonka oli ottanut vasta pari vuotta sitten, sillä hyvin myöhään hän oli päässyt sellaisiin varoihin, että voi naida. Eikö hänellä nyt ollut hyvä toimeentulo palkastaan ja virkatalostaan? Mikä sellaisen miehen voi vietellä varastamaan vanhoja rannerenkaita ja sormuksia? Ja vielä ihmeellisemmältä hänestä tuntui, että sellaiseen huhuun uskottiin, että se tuli niin täysin todistetuksi, että Lennart-kapteeni sai eron virastaan, menetti miekkatähtensä ja tuomittiin viiden vuoden kuritustyöhön.

Itse hän oli sanonut olleensa markkinoilla, mutta lähteneensä sieltä pois ennen kuin kuuli varkaudesta puhuttavankaan. Maantieltä hän oli löytänyt vanhan, ruman soljen, jonka oli ottanut ja vienyt kotiin ja antanut lapsilleen. Mutta solki oli kultainen ja oli noita varastettuja tavaroita: siitä aiheutui hänen onnettomuutensa. Mutta oikeastaan oli Sintram alun pitäen siihen syynä. Ilkeä tehtaanpatruuna oli tullut ilmiantajaksi ja lausunut langettavan todistuksen. Tuntui siltä kuin hänen olisi ollut tarpeen saada Lennart-kapteeni pois seudulta, sillä kohta sen jälkeen nostettiin oikeudenkäynti häntä itseään vastaan, koska hänen oli huomattu myyneen ruutia norjalaisille vuoden 1814 sodassa. Ihmiset luulivat, että hän pelkäsi jotakin todistusta, jonka kapteeni Lennart olisi voinut esittää häntä vastaan. Nyt vapautettiin hänet todistusten vajavuuden tähden.

Majatalon emäntä ei voinut miestä kyllikseen katsella. Kapteenin tukka oli tullut harmaaksi ja selkä köyristynyt; hänellä oli varmaankin ollut vaikeat päivät. — Mutta ystävällinen muotonsa ja iloinen luontonsa hänellä oli jäljellä. Hän oli yhä se sama Lennart-kapteeni, joka oli ollut mukana morsiuksissa ja tanssinut hänen häissään. Hän varmaankin seisahtui yhä vielä puhelemaan jokaisen ihmisen kanssa, kenen tiellä tapasi, ja heitti lantin joka lapselle; hän varmaankin sanoi yhä jokaiselle ryppysiselle mummulle, että tämä tulee päivä päivältä yhä nuoremaksi ja kauniimmaksi, ja yhä vieläkin hän istahtaa kai tynnyrille ja soittaa viulua vaelle, joka juhannusrii'un ympärillä tanssii. Herranen aika, varmaan!

"No, Katri-muori", alkoi kapteeni, "eikö nyt uskalleta katsoakaan minua?"

Hän oli oikeastaan tullut tänne kuulustamaan, miten hänen kotonaan jaksettiin ja odotettiin häntä palaavaksi. Niiden sopi tietää, että hän oli suorittanut rangaistuksensa tällä kertaa.

Majatalon emäntä kertoi hänelle pelkkiä hyviä uutisia. Hänen vaimonsa oli ollut reilu kuin mies. Hän oli vuokrannut uudelta omistajalta asumuksen, ja kaikki oli onnistunut hyvin. Lapset olivat terveitä, ja ilokseen niitä katseli. Ja tokihan ne häntä odottivat! Kapteenska oli ankara rouva, joka ei ilmaissut ajatuksiaan, mutta sen majatalon muori tiesi, ettei kukaan ollut saanut syödä Lennart-kapteenin lusikalla eikä istua hänen tuolillaan hänen poissa ollessaan. Nyt keväällä ei ollut mennyt päivääkään, ettei kapteenska olisi kävellyt aina sen kiven luo, joka on Brobyn mäen harjalla, ja katsellut alas tielle, eikö mies jo tule. Ja uudet vaatteet hän oli laittanut kapteenille, kotikutoiset vaatteet, joihin itse oli tehnyt enimmäksen työn. Kas, toki sen siitä arvaa, että kapteenia odotetaan, vaikkei rouva mitään sanonut.

"He eivät siis sitä usko?" sanoi Lennart-kapteeni.

"Ei, kapteeni", sanoi emäntä. "Kukaan ei sitä usko."

Silloin ei kapteeni viipynyt kauempaa tupasessa, silloin hän tahtoi lähteä kotiin.

Mutta hän sattui majatalon luona tapaamaan vanhoja, rakkaita tuttuja. Ekebyn kavaljeerit olivat juuri tulleet majataloon. Sintram oli kutsunut heidät sinne syntymäpäivilleen. Ja kavaljeerit eivät hetkeäkään epäilleet puristaa kuritushuonevangin kättä ja toivottaa häntä tervetulleeksi kotiin. Sintramkin teki niin.

"Rakas Lennart", hän sanoi, "ole varma, että Jumalalla oli jokin tarkoituksensa."

"Huuti, lurjus!" huusi kapteeni Lennart. "Luuletko sinä, etten minä tiedä, ettei suinkaan meidän Herramme pelastanut sinua pyövelin pölkyltä?"

Toiset nauroivat. Mutta Sintram ei suuttunut vähääkään. Hänestä ei ollut ollenkaan vastenmielistä kuulla, että ihmiset vihjailivat hänen liitostaan pahan kanssa.

Niin, ja sitten he veivät Lennart-kapteenin takaisin sisään tyhjentääkseen tervetuliaislasin hänen kanssaan; sen jälkeen hän saisi kohta jatkaa matkaansa. Mutta hänenpä kävi huonosti. Hän ei ollut juonut tuollaisia pettäviä aineita viiteen vuoteen. Hän ei ollut kai koko päivänä syönyt, ja oli pitkästä matkastaan upo-uupunut. Tietenkin hänen päänsä meni pyörälle parista lasista.

Kun kavaljeerit saivat hänet niin pitkälle, ettei hän enää oikein tiennyt mitä teki, pakottivat he hänet ottamaan lasin toisensa jälkeen, eivätkä he tarkoittaneet sillä mitään pahaa, se oli pelkkää hyväntahtoisuutta miestä kohtaan, joka ei ollut maistanut sellaista hyvää viiteen vuoteen.

Muuten hän oli miesten raittiimpia. Ja tietysti voi nyt myös arvata, ettei hänen aikomuksensa ollut humaltua; hänenhän piti mennä kotiin vaimonsa ja lastensa luo. Mutta sen sijaan hän nyt jäikin makaamaan kapakkahuoneen penkille ja nukkui siihen.

Hänen siinä maatessaan houkuttelevan tietämättömänä kaikesta otti Gösta hiilen ja vähäisen puolukkamehua ja maalasi hänen kasvonsa. Hän teki kapteenille oikean ryövärinnaaman; hänen mielestään se sopi niin mainiosti, kun hän tuli suoraan vankilasta. Hän teki kapteenille mustan silmän, veti punaisen arven nenän poikki, sotki tukan sekaviksi töyhdöiksi otsalle ja nokesi koko kasvot.

He nauroivat hetkisen tälle, sitten aikoi Gösta pestä naamion pois.

"Anna olla", sanoi Sintram, "niin että hän saa nähdä sen itsekin noustuaan. Se huvittaa häntä."

Niin, se sai jäädä silleen, eivätkä kavaljeerit ajatelleet kapteenia sen enempää. Pidot kestivät koko yön. Päivän noustessa he lähtivät. Silloin oli tosiaan heidän aivoissaan enemmän viiniä kuin älyä.

Nytpä kysymys, mitä tehtäisiin Lennart-kapteenille. "Viedään hänet kotiin", sanoi Sintram. "Ajatelkaapas, miten iloiseksi hänen vaimonsa tulee! Onpa hauskaa nähdä hänen iloaan. Mieltäni ihan liikuttaa, kun sitä ajattelen. Viedään hänet kotiin!"

Kaikkia liikutti tämä ajatus. Herra Jumala, miten hän tulee iloiseksi, tuo ankara Helgesäterin rouva!

He pudistelivat Lennart-kapteenin jaloilleen ja nostivat hänet ajopeleihin. Uniset tallirengit olivat aikaa sitten ajaneet ne kuistin eteen. Ja niin matkasi sitten koko joukko Helgesäteriin: toiset torkkuivat ja olivat pudota kärryistä, toiset lauloivat pysyäkseen valveilla. He eivät, koko sakki, näyttäneet juuri roistojoukkiota kauniimmalta, tylsiä kun olivat, kasvot pöhöksissä.

He pääsivät kuitenkin perille, jättivät hevoset takapihaan ja marssivat koko lailla juhlallisina portaille. Beerencreutz ja Julius taluttivat Lennart-kapteenia välissään.

"Laittaudu aikamieheksi, Lennart", sanoivat he hänelle. "Nythän olet kotonasi. Etkö sinä näe, että olet kotonasi?"

Hän sai silmänsä auki ja selvisi melkein juopumuksestaan. Hänen mielensä heltyi siitä, että he olivat saattaneet hänet kotiin.

"Ystävät", hän sanoi ja pysähtyi pitämään heille puhetta, "olen kysynyt Jumalalta, ystävät, miksi niin paljon pahaa on saanut päälleni tulla."

"Ole hiljaa, Lennart, äläkä saarnaa!" karjaisee Beerencreutz.

"Anna hänen jatkaa", sanoo Sintram, "hän puhuu hyvin."

"Olen kysynyt häneltä enkä ymmärtänyt; nyt ymmärrän. Hän tahtoi näyttää minulle, millaisia ystäviä minulla oli. Ystäviä, jotka saattavat minut kotiin, nähdäkseen minun ja minun vaimoni iloa. Sillä minun vaimoni odottaa minua. Mitä on viiden vuoden kurjuus sen rinnalla!"

Nyt jyristeltiin kovin nyrkein ovea. Kavaljeereilla ei ollut aikaa enää kuunnella.

Sisällä alettiin liikkua. Piiat heräsivät ja katsoivat ulos. He tempasivat vaatteet ylleen, mutta eivät uskaltaneet avata moiselle miesjoukolle. Vihdoinkin vedettiin salpa pois. Kapteenska astui itse ulos.

"Mitä te tahdotte?" hän kysyi.

Beerencreutz vastasi:

"Me toimme miehesi tänne."

He työnsivät Lennart-kapteenia, ja rouva näki hänen tulla hoipertelevan itseään kohti, juopuneena, kasvoiltaan kuin ryöväri. Ja hänen takanaan hän näki koko tuon hoippuvain, juopuneiden miesten joukon.

Rouva peräytyi askelen, kapteeni tuli perästä syli avoinna. "Sinä menit varkaana", huudahti rouva, "ja tulet takaisin renttuna." Sen sanottuaan hän aikoi mennä sisään.

Kapteeni ei ymmärtänyt. Hän aikoi seurata vaimoan, mutta silloin tyrkkäsi rouva häntä rintaan.

"Luuletko sinä, että minä aion ottaa vastaan huoneeni ja lasteni herraksi sinun kaltaistasi?"

Ovi lensi kiinni, ja salpa vajosi paikoilleen.

Kapteeni Lennart syöksyi ovea kohti ja alkoi sitä rynnkyttää.

Silloin eivät kavaljeerit mitenkään voineet olla nauramatta. Hän oli ollut niin varma vaimostaan, ja nyt ei toinen tahtonut hänestä tietääkään. Se oli heidän mielestään naurettavaa.

Kun Lennart-kapteeni kuuli heidän nauravan, hän hyökkäsi heidän kimppuunsa ja tahtoi lyödä heitä. He juoksivat pakoon ja nakkautuivat ajoneuvoihinsa. Hän perästä, mutta kompastui innoissaan kiveen ja lensi nurin. Hän pääsi taas jaloilleen, mutta ei ajanut enää toisia takaa. Sekavassa mielentilassaan hän tuli ajatelleeksi jotain. Tässä maailmassa ei tapahdu mitään Jumalan tahtomatta, ei mitään.

"Mihin Sinä tahdot viedä minua?" hän kysyi. "Olen höyhen, jota henkesi tuulahdus ajaa. Olen Sinun leikkipallosi. Mihin tahdot minua viedä? Miksi suljet minulta kotini ukset!"

Hän vaelsi pois kotoaan, luullen että Jumala niin tahtoi.

Auringon noustessa hän seiso i Brobyn mäkien harjalla ja katsoi laaksoihin. Ah, ei tiennyt silloin laakson poloinen väki pelastajansa lähestyvän. Ei ollut ainoakaan köyhä eikä murheellinen sitonut seppeleitä myöhään kuihtuneista puolukanvarsista ja ripustanut majansa oven päälle. Ei pantu niille kynnyksille, joiden yli hän pian oli astuva, tuoksuvan lavendelin lehtiä eikä pellonpientaren kukkia. Eivät nostaneet äidit lapsiaan käsivarrelleen, että ne saisivat nähdä tuon miehen tulevan. Ei ollut majojen sisus puhdistettu ja hieno, eikä musta liesi lemuavain katajain verhoama. Eivät tehneet miehet kedoilla työtä tulisin innoin, että hänen silmänsä olisivat ilahtuneet nähdessään muokatun pellon ja hyvin kaivetun ojan.

Ah, sieltä missä hän seiso i, näkivät hänen tuskaisat silmäyksensä vain, miten kuivuus oli tuhonnut, miten sadot olivat palaneet ja miten kansa tuskin näytti huolivan muokata maata ensi vuoden sadon vuoksi. Hän katsoi ylemmäksi sinisiä vuoria kohti, ja aamun kirkas aurinko näytti hänelle ruskeiksi palaneet seudut, joilla kulovalkeat olivat liikkuneet. Hän näki, että kuivuus oli melkein hävittänyt tiepuolen koivut. Hän arvasi monista pienistä merkeistä, mäskinhajusta, jota tunki kulkiessaan erään talon ohitse, kaatuneista aidoista ja vähistä kotiin tuoduista ja hakatuista haloista, ettei kansa hoidellut itseään, että hätä oli käsissä ja että ihmiset hakivat lohdutusta välinpitämättömyydestä ja viinasta.

Mutta kenties oli hänen tarpeellista nähdä mitä näki. Sillä hänen ei suotu nähdä viheriöivän viljan orastavan omalla pellollaan, ei odotella oman lieden ääressä hehkuvain hiilten sammumista, ei tuntea omain lasten pehmeäin käten puristuksia, ei tietää, että hänen tukenaan on hurskas vaimo. Kenties oli tarpeen hänelle, jonka mieltä syvä suru painoi, että oli muita, joille hän voi tarjota heidän köyhyydessään lohdutusta. Kenties oli tarpeellista hänelle, että oli sellainen katkera aika, jolloin luonnon karuus koetteli köyhempää kansaa puutteella ja niin parempiosainen sitä vielä lisäksi turmeli.

Lennart-kapteeni seiso i Brobyn mäellä ja alkoi ajatella, että ehkäpä Jumala tarvitsee häntä. Häntä ei kutsunut vaimo kotiin.

On huomattava, etteivät kavaljeerit voineet aavistaakaan, että he olivat syypäitä kapteeninrouvan kovuuteen. Sintram vaiken i. Seudulla puhuttiin moittivasti vaimosta, joka oli ollut liian ylpeä ottamaan vastaan niin hyvää miestä. Kerrottiin, että hän torjui jyrkästi, jos koetti puhella hänelle hänen miehestään, oli puhuja kuka tahansa. Hän ei kärsinyt kuulla mainittavan hänen nimeänsäkään. Lennart-kapteeni taas ei yrittänyt saattaa häntä parempiin ajatuksiin.

Näin tapahtui eräänä päivänä:

Vanha talollinen makaa kuolinvuoteellaan Högbergin kylässä. Hän on nauttinut ehtoollista, ja hänen elämänsä voimat ovat ehtyneet, hänen täytyy kuolla.

Levotonna kuin ainakin pitkän matkan alkaja hän muutattaa vuodettaan keittiöstä tupaan ja taas tuvasta keittiöön. Siitä ymmärretään paremmin kuin raskaasta rinnan korinasta ja sammuvasta katseesta, että hänen hetkensä on tullut.

Hänen ääressään seiso o hänen vaimonsa, lapsensa ja palvelijansa. Hän on ollut onnellinen, rikas, arvossapidetty. Hänen kuolinvuoteensa ei ole hyljätty. Kärsimättömät vieraat eivät ympäröi häntä viime hetkinä. Vanha mies puhuu itsestään, ikään kuin seisoisi Jumalan kasvojen edessä, ja huokauksin ja myöntävin sanoin todistavat ympärillä seisovat, että hän puhuu totta.

"Minä olen ollut ahkera työntekijä ja hyvä isäntä", hän sanoo. "Minä olen rakastanut vaimoani kuin oikeaa kättäni. En ole antanut lasteni kasvaa kuritta ja hoidotta. En ole juopotellut. En ole siirtänyt rajamerkkejä. En ole hoputtanut hevosta ylämäessä. En ole pitänyt lemmiä nälässä talvella. En ole antanut lampaiden kitua kesällä villassaan."

Ja hänen ympärillään toistavat itkevät palvelijat kuin kaiku: "Hän on ollut hyvä isäntä. Oi, Herra

Jumala! Hän ei ole hoputtanut hevosta ylämäessä, ei antanut lampaiden hikoilla kesällä villassaan."

Mutta ovesta on aivan huomaamatta puikahtanut sisään köyhä mies pyytääkseen ruoanapua. Hänkin on kuullut kuolevan sanat ja jäänyt seisomaan hiljaa ovensuuhun.

Ja sairas jatkaa: "Olen raatanut metsää ja kuivattanut niittyä. Viilsin auralla suorja vakoja. Rakensin ladon kolme kertaa suuremmaksi, kolme kertaa suurempaa satoa varten kuin isieni olivat. Teetin kirkkaista taalareista kolme hopeapikaria; minun isäni teetti ainoastaan yhden."

Kuuntelijan korviin ovelle tunkeutuvat kuolevan sanat. Hän kuulee kuolevan todistavan itsestään niinkuin hän seisoi Jumalan istuimen edessä. Hän kuulee palvelusväen ja lasten vahvistaen todistavan. "Hän viils aurallaan suorja vakoja, niin hän teki!"

"Jumala antaa minulle hyvän paikan taivaassa", sanoo vanhus.

"Herra ottaa meidän isäntämme hyvin vastaan", sanovat palvelijat.

Oven ääressä seisova mies kuulee sanat, ja kauhu valtaa hänet, joka on viisi pitkää vuotta ollut Herran leikkipallona, höyhenenä, jota hänen henkensä tuulahdus on ajanut.

Hän menee sairaan luo ja ottaa häntä kädestä.

"Ystävä, ystävä", hän sanoo, ja hänen äänensä vapisee tuskasta. "Oletko sinä ajatellut, kuka se Herra on, jonka kasvojen eteen sinun pitää pian astua. Hän on suuri Jumala, hän on hirvittävä Jumala. Monet maailmat ovat hänen peltomaansa. Myrsky on hänen hevosensa. Avarat taivaat vapisevat hänen jalkansa painosta. Ja sinä asetut hänen eteensä ja sanot: 'Minä viilsin suorat vaot, minä olen kylvänyt ruista, minä olen kaatanut metsää!' Tahdotko kerskia hänen edessään ja verrata itseäsi häneen? Sinä et tiedä, miten mahtava on Herra, jonka valtakuntaan sinun on matkettava."

Vanhuksen silmät laajenevat, kauhu tempoilee hänen suutaan, hänen korahattelunsa käy raskaammaksi.

"Älä astu Jumalasi eteen suurin sanoin!" jatkaa matkamies. "Maan mahtavat ovat kuin puidut oljet hänen ladossaan. Hänen päivätyönsä on rakennella aurinkoja. Hän on kaivanut meret ja pystyttänyt vuoret. Hän on pukeutunut maan yrteillä. Hän on suunnaton työntekijä, ei sinun pidä verrata itseäsi häneen. Taivu sinä hänen edessään, pakeneva ihmissielu! Makaa nöyrästi tomussa Herran Jumalasi edessä! Jumalan myrsky raivoaa päälläsi! Jumalan viha iskee sinut kuin tuhoava salama. Kumarru! Tartu kuin lapsi hänen kaapunsa liepeihin ja anele turvaa! Makaa syvällä tomussa ja pyydä armoa! Nöyry, ihmissielu, nöyry Luojaasi edessä!"

Sairaam silmät ammottavat, hänen kätensä menevät ristiin, mutta hänen kasvonsa alkavat loistaa ja korahdukset lakkaavat.

"Ihmissielu, poistuva ihmissielu", huutaa mies. "Niin totta kuin sinä olet laskeutunut viime hetkelläsi nöyrästi Jumalasi eteen, niin totta ottakoon hän sinut kuin lapsen käsivarrelleen ja viekään sinut taivaansa ihanuuteen!"

Vanhus huokaa viimeisen henkäyksensä, ja niin on kaikki lopussa. Lennart-kapteeni kumartaa pänsä ja rukoilee. Kaikki huoneessa olijat rukoilevat raskaasti ja huoaten.

Kun he nostavat pänsä, lepää vanha isäntä siinä hiljaisen rauhallisena. Hänen silmänsä näyttävät vielä loistavan ihanain näkyjen kajastusta, hänen suunsa hymyilee, hänen kasvonsa ovat kauniit. Hän on nähnyt Jumalan.

"Oi, sinua, suuri, kaunis ihmissielu", ajattelevat ne, jotka katselevat häntä, "nyt sinä olet katkonut tomun kahleet. Viime hetkelläsi kohosit sinä Luojaasi luo. Sinä nöyryit hänen edessään, ja hän nosti sinut kuin lapsen käsivarrelleen."

"Hän on nähnyt Jumalan", sanoo vainajan poika ja sulkee kuolleen silmät.

"Hän näki taivaan avoinna", nyhkyvät lapset ja palvelijat.

Vanha emäntä ottaa vapisevalla kädellään Lennart-kapteenia kädestä.

"Te autoitte häntä pahimmasta, kapteeni."

Hän seisoo mykistyneenä. Voimakkaiden sanojen ja suurtekojen lahja on hänelle annettu. Hän ei tiedä miten. Hän värisee kuin perho kotelonsa reunalla, siipien auetessa auringonpaisteeseen, nekin kimaltaen kuin auringonpaiste.

Se hetki vei Lennart-kapteenin kansan pariin. Muuten hän olisi kai mennyt kotiinsa ja antanut vaimonsa nähdä oikeat kasvonsa, mutta siitä silmänräpäyksestä hän uskoi, että Jumala tarvitsi häntä. Hänestä tuli Jumalan matkamies, joka toi köyhille apuaan. Ajan hätä oli suuri, ja paljon oli kurjuutta, jota viisaus ja hyvyys saattoi parantaa paremmin kuin kulta ja mahti konsanaan.

Lennart-kapteeni tuli eräänä päivänä köyhäin maalaisten luo, jotka asuivat Gurlita-kukkulan seuduilla. Heillä oli suuri hätä; perunat olivat loppuneet ja rukiinkylvöä, joka olisi ollut tehtävä palaneihin murtoihin, ei voitu toimittaa, sillä siementä ei ollut.

Silloin otti Lennart-kapteeni pienen veneen ja souti viistoon järven yli Forsiin ja pyysi Sintramia lahjoittamaan väelle ruista ja perunoita. Sintram otti hänet hyvin vastaan: hän vei hänet suuriin, hyvinvarustettuihin vilja-aittoihinsa ja kellareihin, joissa perunoita oli vielä jäljellä viime vuoden sadosta, ja antoi hänen täyttää kaikki pussit ja säkit, mitä hänellä oli matkassaan.

Mutta kun Sintram näki pienen veneen, piti hän sitä niin suurelle kuormalle liian pienenä. Tuo ilkimys kannatti säkit suureen veneeseen, joita hänellä oli monta, ja käski vahvan Maunu-renkinsä soutaa kuorman järven yli. Lennart-kapteenin ei tarvinnut muuta kuin kuljettaa tyhjää venettä.

Hän jäi kuitenkin vahvasta Maunusta jälkeen, sillä renki oli mestari soutamaan ja tavattoman vahva. Lennart-kapteeni myös uneksii, soudellessaan kauniin järven yli, ja hän ajattelee noiden pienten jyvien ihmeellisiä vaiheita. Nyt ne heitetään mustaan tuhkamultaan, kivikkoon ja kannikkoon, mutta ne itävät kyllä ja juurtuvat erämaassa. Hän ajattelee pehmeitä, heleänvihreitä oraita, jotka sitten verhoavat maan, ja ajatuksissaan hän jo kumartuu ja hivelee niiden pehmoisia kärkiä. Ja sitten hän huomaa, miten syksy ja talvi kattaa nämä heikot, pienet raukat ja miten ne kuitenkin ovat tuoreet ja uljaat, kun kevät tulee ja ne saavat ruveta tosissaan kasvamaan. Hänen vanha sotilaansydämensä ilahtuu hänen ajatellessaan noita kankeita korsia, jotka seisovat niin suorina, monta kyynärää korkeina, huippuiset tähkät latvoissa. Emien pienet untuvatöhdöt vapisevat, heteiden ruuti tupruaa aina puiden latvoihin, ja siten saavat tähkät tuskana ja taistelun jälkeen täyttyä pehmeällä, imelällä jyväaineella. Ja kun sitten viikate viuhkoo ja oljet kaatuvat ja varstat alkavat jyskää niillä, kun mylly saa jauhaa ytimen jauhoksi ja jauhot paistetaan leiväksi, ah, miten paljon nälkää tyydyttävätkään silloin nuo jyvät, jotka ovat tuolia edeltä kulkevassa veneessä.

Sintramin vene laski Gurlitan seutulaisten venevalkamaan, ja monet nälkäiset kiiruhtivat veneelle. Silloin sanoi renki, kuten hänen isäntänsä oli käskenyt.

"Tehtaanpatruuna lähetti nämä maltaat ja viljat teille, talonpojat. Sanoi kuulleensa, ettei teillä ole viinaa."

Silloin tulivat ihmiset kuin hulluiksi. He ryntäsivät veneelle ja hyppäsivät veteen kiskoakseen itselleen pusseja, mutta niin ei Lennart-kapteeni varmaankaan tarkoittanut. Hänkin joutui jo rantaan ja hän vihastui kovin nähdessään väen aikomuksen. Hän aikoi perunat ruoaksi ja rukiin siemeneksi; maltaita ei hän ollut ajatellutkaan pyytää.

Hän huusi ja käski rahvasta, että on annettava säkkien olla, mutta häntä ei toteltu.

"Tulkoon ruis suussanne hiekaksi ja perunat kurkussanne kiviksi!" huusi hän silloin, sillä hän oli ylen katkeroitunut, kun he siten kiskoivat viljaa itselleen.

Samassa tuokiossa näytti siltä kuin Lennart-kapteeni olisikin tehnyt ihmeen. Kaksi naista, jotka taistelivat pussista, repivät siihen reiän ja näkivät pussissa paljasta hiekkaa; miehet, jotka nostivat perunasäkkejä, tunsivat, kuinka ne olivat raskaat, aivan kuin kiviä täynnä.

Kiviä ja hiekkaa oli kaikki, kiviä ja hiekkaa. Väki katsoi kauhusta mykkänä Jumalan ihmemiestä, joka oli tullut heidän pariinsa. Lennart-kapteeni itsekin oli hetken ihan hämmästyksen lamaama. Vain vahva Maunu nauroi.

"Souda kotiisi, mies", sanoi Lennart-kapteeni, "ennen kuin talonpojat arvaavat, ettei näissä säkeissä koskaan ole ollutkaan muuta kuin hiekkaa, muuten pelkään, että he hukuttavat sinut veneinesi."

"Eipä tässä pelättäne", sanoi mies.

"Mene nyt vain", sanoi Lennart-kapteeni niin käskevällä äänellä, että renki lähti.

Sitten selitti Lennart-kapteeni rahvaalle, kuinka Sintram oli pettänyt heitä, mutta miten hän selittikään, he eivät uskoneet muuta kuin että oli tapahtunut ihme. Huhu levisi tästä pian, ja kun kansa suuresti rakastaa ihmeitä, niin uskottiin pian yleisesti, että Lennart osasi tehdä ihmetekoja. Hän tuli siten hyvin mahtavaksi talonpoikien seassa, ja he sanoivat häntä Jumalan matkamieheksi.

KIRKKOMAA

Oli kaunis elokuun ilta. Löven välkkyi peilityynenä, auer verhosi vuoret, oli tullut viileä.

Silloin asteli Beerencrutz, valkoviiksinen eversti, lyhytkasvuinen, vankka sankari, kukkupeli takataskussaan, alas järvenrantaan ja asettui tasapohjaiseen ruuheen. Häntä seurasi majuri Anders Fuchs, hänen vanha asetoverinsa, ja pieni Ruster, huilunpuhaltaja, joka oli ollut rummunlyöjänä Vermlannin jääkäripataljoonassa ja monta vuotta seurannut everstiä ystävänä ja palvelijana.

Järven toisella rannalla on kirkkomaa, Svartsjön hoitamaton kirkkomaa. Siellä täällä vinoja, ratisivia rautaristejä, mättäitä kuin kyntämättömällä pellolla, vihvilää ja rannukasta ruohoa, joka on kylvetty sinne muistuttamaan, ettei kenenkään ihmisen elämä ole toisen kaltainen, vaan vaihtelee erivärisenä kuin ruohon lehti. Siellä ei ole hiekoitettuja käytäviä eikä muita varjokkaita puita kuin lehmus vanhan kappalaisen unohdetulla haudalla. Kiviaitus sulkee jyrkkänä ja korkeana ketoparan piiriinsä. Köyhä ja lohдутon on tuo kirkkomaa, ruma kuin sairurin kasvot, jotka kuihtuvat niiden vaikertaessa, joiden onnen hän varasti. Ja ne ovat toki autuaita, jotka lepäävät siellä, ne jotka on laskettu vihittyyn maahan virsiä veisaten ja rukoillen. Mutta Acquilon, kortinlyöjä, hän, joka kuoli viime vuonna Ekebyssä, hänet on täytynyt haudata muurin ulkopuolelle. Tämä mies, joka oli ennen ollut niin ylväs ja ritarillinen, tuo urhea soturi, rohkea metsänkävijä, peluri, joka piti onnen ihan vankinaan, hän joutui kuitenkin hävittämään kaiken, mitä oli itse hankkinut, ja kaiken mitä hänen vaimonsa oli hoitanut. Vaimonsa ja lapsensa hän oli hylännyt monta vuotta sitten viettääkseen kavaljeerielämää Ekebyssä. Eräänä iltana viime kesänä hän oli pelannut talonsa, josta perhe eli. Sen sijaan, että olisi suorittanut velkansa, hän ampui itsensä. Mutta itsemurhaajan ruumis haudattiin poloisen kirkkomaan sammaltuneen muurin ulkopuolelle.

Hänen kuoltuaan oli kavaljeereja ollut vain kaksitoista: hänen kuoltuaan ei kukaan tullut ottamaan kolmannentoista paikkaa, ei muut kuin se musta, joka jouluaattona ryömi masuunista pajaan.

Kavaljeereista oli hänen kohtalonsa ollut katkerampi kuin edeltäjäinsä. Kyllähän he tiesivät, että yhden täytyi heistä kuolla joka vuosi. Mitäpä pahaa siinä? Kavaljeerit eivät saa tulla vanhoiksi. Jos heidän sameat silmänsä eivät jaksa erottaa kortteja, jos heidän vapisevat kätensä eivät voi kohottaa lasia, mitä on elämä heille, mitä he elämälle? Mutta maata kuin koira kirkkomaan aidan ulkopuolella, jossa turve ei saa levätä rauhassa, vaan laitumen lampaat sitä tallaat ja lapio ja aura haavoittavat, josta kulkija menee ohitse hidastuttamatta askelten vauhtia ja jossa lapset leikkivät hillitsemättä nauruaan ja pilaansa, maata siellä, jonne kivimuuri estää äänen kuulumasta silloin, kun tuomion enkeli herättää pasuunallaan kaikki kuolleet aidan sisäpuolelta — voi, maata siellä!

Nyt soutaa Beerencrutz ruuhella yli Lövenin. Hän tulee illalla tuon minun unelmieni järven yli, jonka rannoilla olen nähnyt jumalien vaeltavan ja jonka syvyydestä taikalinnani kohoaa. Hän soutaa yli Lagön laguunain, jossa kuuset kohoavat suoraan vedestä ja kasvavat matalilla, ympyriäisillä hiekkasärkillä; jossa sortuneen merirosvolinnan rauniot ovat vielä saaren jyrkällä huipulla; hän sivuaa Borgin niemen ja kuusipuiston, jossa vanha petäjä riippuu vielä paksuilla juurillaan sen rotkon suulla, mihin vankka karhu ennen vangittiin ja missä kiviröykkiö ja hautakummut todistavat paikan korkeaa ikää.

Hän soutaa niemen ympäri, nousee maihin kirkkomaan rannassa ja menee sitten niitettyjen ketojen yli, jotka ovat Borgin kreivin aluetta, Acquilonin haudalle.

Sinne tultuaan hän kumartuu ja taputtelee turvetta, kuten kevyesti hyväillään peitettä, jonka alla sairas ystävä lepää. Sitten hän ottaa taskustaan kukkukortit ja istuu haudan ääreen.

"Hän on niin yksinään täällä erillään, Johan Fredrik. On kai pienestä pelistä mielissään."

"On synti ja häpeä, että semmoisen miehen täytyy olla täällä ulkopuolella", sanoo suuri karhunkaataja Anders Fuchs ja istuu hänen viereensä.

Mutta pikku Ruster, huilunpuhaltaja, virkkaa liikuttuneella äänellä ja kyynelten ahkerasti tippuessa hänen pienistä, punaisista silmistään:

"Lähinnä teitä, eversti, lähinnä teitä hän oli parhain mies, mitä olen tuntenut."

Nuo kolme arvonmiestä istuvat nyt haudan ympärillä ja jakavat vakavasti ja hartaasti kortit.

Minä katselen maailmaa, näen monta hautaa. Tuolla lepää hän, tuo mahtava, marmorin painamana. Surumarssi kaikuu hänen haudallaan. Liput lasketaan kummulle. Näen niiden haudat, joita on paljon rakastettu. Kukkia, kyynelten kastamia ja suutelojen hyväilemiä, lepää kevyesti heidän viheriöivillä nurmillaan. Unohdettuja hautoja minä näen, ylimielisiä hautoja, valehtelevia lepopaikkoja, ja toisia,

jotka eivät sano mitään; mutta koskaan minä en ennen ole nähnyt musta- ja valkearuutuista Killeä ja kulkusmyssyistä Blarenia kutsuttavan haudan asustajan ratoksi.

"Johan Fredrik voitti", sanoo eversti ylpeästi. "Enkö sitä jo arvannut. Minä se opetin häntä pelaamaan. Niin, nyt me olemme kellellämme, me kolme, ja hän yksinään elossa."

Sitten hän kokoaa kortit pakkaan, nousee ylös ja vaeltaa toisten seuraamana takaisin Ekebyhyn.

Nytpä kuollut mahtanee tietää ja tuntea, etteivät kaikki ole unohtaneet häntä ja hänen hyljättyä hautaansa. Kummallista kunnioitusta osoittavat harhautuneet sydämet niille, joita rakastavat; mutta hän, joka makaa muurin ulkopuolella, hän, jonka kuollut ruumis ei ole saanut levätä vihityssä maassa, hänen on syytä iloita, etteivät kaikki hylkää häntä.

Ystävät, ihmisten lapset, kun minä kuolen, saan varmaan levätä keskellä kirkkomaata, isieni haudassa. Varmaankaan en ole ryöstänyt omieni elatusta, en kohottanut kättäni omaa henkeäni vastaan, mutta yhtä varmaan en ole saanut sellaista rakkautta, yhtä varmaan ei kukaan tahdo minulle tehdä niin paljon kuin nuo kavaljeerit tälle tihutyön tekijälle. Aivan varmaan ei tule kukaan illalla, kun aurinko menee mailleen ja kuolleiden kartanoissa on yksinäistä ja surullista, panemaan kirjavia kukkukortteja minun nikamaisten sormieni väliin.

Ei edes tulla — niinkuin minä muuten kernaammin soisin, sillä kortit houkuttelevat minua sangen vähän — haudalleni viuluin ja käyrin, jotta henkeni, joka harhailee maatuvan tomun ympärillä, saisi keinua sävelten virralla niinkuin joutsen keinuu kimaltelevilla laineilla.

Neljästoista luku

VANHOJA LAULUJA

Marianne Sinclair istui elokuun lopulla hiljaisena arkipäivänä huoneessaan ja järjesti kirjeitään ja papereitaan.

Hänen ympärillään oli aika sekasorto. Suuria, nahkaisia matkalaukkuja ja raudoitettuja kirstuja oli tuotu huoneeseen. Tuolit ja sohvot olivat hänen vaatteittensa peitossa. Ylisiltä ja kaapeista ja petsattujen kirstujen laatikoista oli kaikki vedetty esille, silkit ja liinavaatteet välkähtelivät, korut oli levitetty puhdistettaviksi, saalit ja turkit piti valita ja tarkastaa.

Marianne varustautui pitkälle matkalle. Ei ollut varmaa, palaisiko hän enää koskaan kotiin. Hän oli elämänsä käännekohdassa ja poltti sen vuoksi paljon vanhoja kirjeitä ja päiväkirjoja. Hän ei tahtonut kantaa menneiden muistojen kuormaa.

Siinä istuessaan ja puuhaillessaan joutuu hänen käteensä nippu vanhoja runoja. Ne olivat vanhoja kansanlaulu-muistiinpanoja, joita hänen äitinsä hänen pienenä ollessaan oli hänelle laulellut. Hän aukaisi rihman, joka oli nipun ympärillä, ja alkoi lukea.

Hän hymyili surumielisesti, kun oli hetken lukenut; merkillistä viisautta julistivat nuo vanhat laulut hänelle:

Älä usko onneen, älä onnen merkkiin, älä luota ruusuihin, kauneihin lehtiin.

Älä usko nauruun, sanoivat ne. Katso, kaunis Valborg-neito ajaa kultaisessa karmissaan, ja hänen huulensa hymyilevät, mutta hän on niin surullinen kuin kierisivät kaviot ja pyörät hänen elämänsä onnen ylitse.

Älä usko tanssiin, sanoivat ne. Moni jalka kiitelee keveästi yli vahatun palkin, mutta mieli on raskas kuin lyijy. Hauska ja vallaton on pieni, tanssiva Kirsti, vaikka hän tanssikin nuoren elämänsä hukkaan.

Älä usko pilaan, sanovat ne. Moni astuu pöytään leikkiä laskevin huulin, vaikka on surusta kuolla. Tuossa istuu nuori Adeline ja antaa leikillä tarjota itselleen herttua Fröjdenborgin sydäntä, varmana, että hänen tarvitsee vain nähdä se saadakseen voimaa kuolla.

Oi, te vanhat laulut, mihin pitää siis uskoa, kyöneleihin ja suruunko?

Helposti kääntyy surullinen hymyilemään, mutta se, joka on iloinen, hän ei voi itkeä. Kyöneleihin ja huokauksiin uskovat vanhat laulut, ainoastaan suruun ja surun merkkiin. Suru on todellista, oleellista, se on kiinteä ikivuori löysän hiekan alla. Suruun voi uskoa ja surun merkkiin.

Mutta ilo on vain surua, joka teeskentelee. Ei ole oikeastaan maan päällä muuta kuin surua.

"Oi, te lohduttomat", sanoi Marianne, "eikö teidän vanha viisautenne raukea elämän täyteläisyyden edessä!"

Hän meni ikkunan ääreen ja katseli puutarhaan, jossa hänen vanhempansa juuri huvikseen kävelivät. He kävelivät edestakaisin leveitä käytäviä ja puhuivat kaikesta, mitä silmin huomasivat: nurmen nukasta ja taivaan linnuista.

"Kas", sanoi Marianne, "tässä huokailee nyt sydän surusta, vaikkei se ennenkään ollut kovin onnellinen."

Ja hän ajatteli nyt yht'äkkiä, että kenties kaikki lopultakin oli ihmisen omassa vallassa, että suru ja ilo aiheutui vain hänen erilaisista ajatustavoistaan. Hän tutkisteli itseään, onni vaiko onnettomuus häneen oli osunut tänä vuonna. Hän tiesi tuskin sitä itsekään.

Hän oli elänyt katkeria aikoja. Hänen sielunsa oli ollut sairas. Hänet oli taivutettu maahan syvään alennukseen. Sillä kun hän oli tullut takaisin kotiinsa, oli hän sanonut itselleen: "En tahdo muistella mitään pahaa isästäni." Mutta niin hänen sydämensä ei sanonut. "Hän on tuottanut minulle kuolemansurun", sanoi se, "hän on erottanut minut siitä, jota rakastin, hän on suistanut minut epätoivoon lyödessään äitiä. En suinkaan toivo hänelle mitään pahaa, mutta minä pelkään häntä." Ja hän huomasi, miten hänen täytyi pakottautua istumaan hiljaa, kun isä tuli ja istuutui hänen viereensä; hän olisi halunnut paeta isän luota. Hän koetti rohkaista mieltään, hän puhui hänen kanssaan kuten tavallisesti ja oli melkein alinomaa hänen seurassaan. Hän osasi hillitä itsensä, mutta hän kärsi sanomattomasti. Hän inhosi vihdoinkin isässä kaikkea: hänen karkeaa, vahvaa ääntään, hänen raskasta käyntiään, hänen suuria käsiään, koko tuota valtavaa sankariolentoa. Hän ei toivonut isälle mitään pahaa, hän ei tahtonut häntä vahingoittaa, mutta hän ei voinut enää lähestyä häntä tuntematta pelkoa ja inhoa. Hänen kukistettu sydämensä kosti. "Sinä et antanut minun rakastaa", se sanoi, "mutta minä olen kumminkin sinun herrasi, sinun herrasi, sinun täytyy nyt vihata."

Kun hän oli niin tottunut aina tutkimaan sisäistä itseään, hän huomasi hyvin, miten tämä inho yhä syveni, miten se päivä päivältä kasvoi. Samalla tuntui siltä kuin hän olisi nyt ollut iäksi kytketty kotiin. Hän aavisti, että olisi parasta matkustaa kotoa muiden ihmisten pariin, mutta tätä päätöstä hän ei nyt taudin jälkeen voinut tehdä. Koskaan ei asiantila parantuisi. Hän kiusaantuisi vain yhä enemmän, ja jonakin päivänä hänen malttinsa pettäisi, ja hän kuohahtaisi isäänsä vastaan ja näyttäisi tälle sydämensä kaiken katkeruuden, ja siitä koituisi taistelua ja onnettomuutta.

Niin meni kevät ja alkukesä. Heinäkuussa hän oli mennyt kihloihin vapaaherra Adrianin kanssa saadakseen oman kodin.

Kerran, kauniina aamupäivänä, oli paroni Adrian karahuttanut pihaa ratsastaen komealla hevosella. Hänen husaaritakkinsa oli auringonpaisteessa loistanut, hänen kannuksensa, sapelinsa ja vyönsä olivat kimallelleet, puhumattakaan paronin omista terveistä kasvoista ja hymyilevistä silmistä. Melchior Sinclair oli itse seisonut portailla ja ottanut hänet vastaan, kun hän tuli. Marianne oli ommellut ikkunan ääressä. Hän oli nähnyt paronin tulevan ja kuullut jokaisen sanan minkä he puhuivat keskenään.

"Hyvää päivää, ritari Päivänpaiste", huusi tehtaanpatruuna hänelle.
"Peijakas, miten korea sinä olet. Ethän vain tule kosimaan?"

"Niinpä tulenkin, setä, niin juuri tulenkin", vastasi paroni nauraen.

"Eikö sinulla ole hävyn häivääkään, poika? Millä sinä eukon elätät?"

"En millään, setä. Jos varaa olisi, hiisi silloin naimisiin menisi."

"Vai niin sanot, vai niin, sinä ritari Päivänpaiste. Mutta onpa sinulla ollut varaa ostaa tuo korea takki!"

"Velaksi, luotolla, setä."

"Ja hevonen, jolla ratsastat, on monen kolikon arvoinen, sen näen, hyvä junkkari. Mistä sinä sen olet saanut?"

"Hevonen ei ole minun, setä."

Tätä ei enää suuri tehtaanpatruuna voinut vastustaa. "Jumala olkoon kanssasi, poikani", hän sanoi. "Sinä tarvitset kyllä vaimon, jolla jotakin on. Jos saat Mariannen, niin ota hänet."

Siten oli heidän puoleltaan asia selvitetty jo ennen kuin paroni Adrian ehti hypätä hevosensa selästä. Mutta Melchior Sinclair tiesi kyllä mitä teki, sillä paroni Adrian oli kunnon mies.

Sitten oli kosija tullut suoraan Mariannen luo ja puhaltanut heti asiansa ilmi:

"Oo, Marianne, rakas Marianne. Minä olen jo puhunut sedän kanssa. Tahtoisin niin mielelläni sinut vaimokseni. Sano jo suostuvasi, Marianne."

Marianne sai houkutelukseksi koko totuuden ilmi: Vanha paroni, kosijan isä, oli antanut taas petkuttaa itsensä ostamaan muutamia tyhjiä kaivoksia. Vanha paroni oli kaiken ikänsä ostanut kaivoksia, löytämättä niistä kuitenkaan mitään. Kosijan äiti oli levoton, itse hän oli joutunut velkoihin, ja nyt hän kosi Marianne pelastaakseen sukunsa talon ja husaaritakkinsa.

Hänen kotinsa oli Hedebyn säterikartano; se oli toisella puolen järveä, melkein vastapäätä Björneä. Marianne oli tuntenut Adrianin hyvin, he olivat samanikäiset ja leikkiveroita.

"Sinä voit ihan hyvin mennä naimisiin kanssani, Marianne. Minun elämäni on nyt niin viheliäistä. Minun täytyy ajaa lainahevosilla, enkä voi maksaa räätälinlaskujani. Tämähän ei käy mitenkään päinsä. Minun on pakko ottaa ero, ja silloin minä ammun itseni."

"Mutta, Adrian, mitä sellaisesta avioliitosta tulee? Emmehän ole vähääkään rakastuneet toisiimme."

"Niin, mitä rakkauteen tulee, siitä minä viis piittaaan", vastasi Adrian. "Minä tahdon vain ratsastaa hyvällä hevosella ja metsästä, mutta kavaljeeri minä en ole, olen työmies. Jos vain saisin rahaa, niin ottaisin kotitalon haltuuni ja hankkisin äidille levon päivät ja olisin tyytyväinen. Minä sekä kyntäisin että kylväisin, sillä pidän työstä."

Ja hän oli katsonut Marianneen rehellisillä silmillään, ja Marianne tiesi, että hän puhui totta ja että hän oli luotettava mies. Hän meni siis Adrianin kanssa kihloihin, parhaastaan päästäkseen vain pois kotoa, mutta senkin vuoksi, että hän oli aina pitänyt paljon hänestä.

Mutta koskaan hän ei ole unohtava kuukautta, joka seurasi sitä elokuun iltaa, jolloin hänen kihlauksensa julkaistiin, tuota mieletöntä aikaa.

Paroni Adrian tuli päivä päivältä yhä surullisemmaksi ja hiljaisemmaksi. Hän kävi tosin Björnessä varsin usein, joskus monta kertaa päivässä, mutta Marianne huomasi hyvin, kuinka alakuloinen hän oli. Muiden kanssa hän toki vielä laski leikkiä, mutta hänen seurassaan hän oli aivan mahdoton: hiljaisuutta ja kuivuutta koko mies. Marianne arvasi kyllä, miten hänen laitansa oli: ei ollutkaan niin helppoa kuin paroni luuli naida rumaa naista. Marianne oli nyt tullut Adrianille vastenmieliseksi. Ei kukaan tiennyt paremmin kuin Marianne itse, miten ruma hän oli. Hän oli kyllä näyttänyt Adrianille, ettei hän halunnut suinkaan hyväilyjä eikä rakkaudenosoituksia, mutta Adriania kiusasi sittenkin ajatella häntä vaimonaan, ja hänen olonsa tuli päivä päivältä pahemmaksi. Miksi paroni siis sieti tällaista tilannetta? Miksi hän ei purkanut kihlausta? Marianne oli antanut kyllin selviä viittauksia. Itse ei Marianne voinut sille mitään. Hänen isänsä oli aivan lyhyesti huomauttanut ettei tyttären maine kärsi enää lisää kihlausseikkailuja. Silloin oli Marianne halveksinut heitä kumpaakin yhtä syvästi, ja mikä keino tahansa näytti hänestä tarpeeksi hyvältä, kunhan hän vain vapautuisi näistä molemmista herroistaan.

Ja vasta pari päivää suurten kihlajaispitojen jälkeen oli käänne äkkiä ja ihmeellisesti tapahtunut.

* * * * *

Hiekkakäytävällä aivan Björnen portaiden edessä oli suuri kivi, josta oli paljon vastusta. Ajoneuvot kaatuivat siihen, hevoset ja ihmiset siihen kompastuivat, piiat, jotka kantoivat raskaita maitopyttyjä, töytäsivät siihen ja kaatoivat maidon, mutta kivi sai vain olla paikoillaan, koska se oli ollut siinä monta vuotta. Sehän oli ollut siinä jo tehtaanpatruunan vanhempien eläessä, vieläpä kauan ennen kuin Björnen kartanoa ajateltiin rakentaakaan. Tehtaanpatruuna Sinclair ei ymmärtänyt, minkä tähden hänen pitäisi se nostattaa maasta.

Mutta elokuun viimeisinä päivinä sattui niin, että pari piikaa, jotka kantoivat raskasta korvoa, kompastuivat kiveen ja kaatuivat vahingoittuen pahasti, ja suuttumus kiveen oli suuri.

Oli vasta aamiaisen aika. Tehtaanpatruuna oli aamukävelyllä, mutta kun väki juuri, nyt kahdeksan ja yhdeksän välillä, oli kotosalla, niin käsketti Gustava-rouva pari miestä tulemaan ja kaivamaan sen suuren kiven maasta.

He tulivatkin rautakankeineen ja lapioineen, kaivoivat ja kankesivat ja saivat vihdoin tuon vanhan rauhanhäiritsijän luolastaan. Sitten he kuljettivat sen takapihaan. Siinä oli työtä tarpeeksi kuudelle miehelle.

Tuskin oli kivi poistettu, kun tehtaanpatruuna tuli kotiin, ja heti osuivat hänen silmänsä tuohon surkeuteen. Sen nyt arvasi, että hän vihastui. Eihän koko talokaan ollut enää sama hänen mielestään.

Kuka oli uskaltanut viedä pois kiven? Jaha, Gustava-rouvako käsenyt. Niin, naisväellä ei ole sydäntä. Eikö hänen vaimonsa tiennyt, että hän rakasti sitä kiveä?

Ja sitten hän meni suoraan kiven luo, nosti sen hartiavoimalla maasta ja kantoi takapihan ja pihan poikki juuri samalle paikalle, jossa se oli ennen ollut, ja paiskasi sen paikoilleen. Ja se oli kivi, jonka kuusi miestä hädin tuskin jaksoi nostaa. Sitä urotyötä ihailtiin koko Vermlannissa suuresti.

Kun hän kantoi kiveä pihan poikki, seisoj Marianne juuri ruokasalin ikkunan ääressä ja katseli häntä. Hän ei koskaan ollut nähnyt isää niin hirmuisena. Isä oli hänen herransa, tuo hirmuinen, mahdottoman väkevä, tuo juonikas, oikullinen herra, joka ei kysynyt koskaan muuta kuin omaa mieltään.

He rupesivat aamiaiselle, ja Mariannella oli pöytäveitsi kädessä. Hän kohotti ajatuksissaan veistä.

Gustava-rouva tarttui hänen ranteeseensa.

"Marianne!"

"Mikä hätänä, äiti?"

"Voi, Marianne, sinä näytit niin kummalliselta. Minä pelästyin."

Marianne katsoi häntä pitkään. Äiti oli pieni, kuiva ihminen, harmaahapsi ja ryppyinen, jo viidenkymmenen iässä. Hän — hän rakasti kuin koira laskematta lyöntejä ja iskuja. Hän oli useimmiten reippaalla tuulella, ja kuitenkin hän teki surullisen vaikutuksen. Hän oli kuin myrskyn tuivertama puu merenrannalla, hän ei ollut koskaan saanut kasvaa rauhassa. Hän oli oppinut kulkemaan piiloteitä, hän valehteli tarvittaessa ja tekeytyi usein nuhteista päästäkseen tuhemmaksi kuin olikaan. Kaikin puolin hän oli miehen luoma.

"Surisiko äiti kovasti, jos isä kuolisi?" kysyi Marianne.

"Marianne, sinä olet vihainen isälle. Sinä olet aina vihainen isälle. Miksi ei olo jo tule hyväksi, kun sinä olet saanut uuden sulhasenkin?"

"Oi, äiti! Minä en voi sille mitään. Voinko minä mitään sille, että kammoan häntä. Eikö sitten äitikin näe, millainen hän on? Miksi minä pitäisin hänestä? Hän on kiivas, hän on sivistymätön, hän on kiusannut sinua, niin että olet vanhentunut ennen aikaasi. Miksi pitää hänen olla meidän isäntämme? Hänhän on kuin mikäkin hullu. Miksi minun täytyy häntä kunnioittaa ja pitää arvossa? Hän ei ole hyvä, hän ei ole armelias. Minä tiedän kyllä, että hän on vahva. Hän löisi kuoliaaksi meidät koska tahansa. Hän voi ajaa meidät talosta, jos tahtoo. Senkö vuoksi minun pitää häntä rakastaa?"

Mutta silloin ei Gustava-rouva ollut lainkaan tavallisen. Hän tuli voimakkaan rohkeaksi ja puhui tietoisia sanoja:

"Kavahda itseäsi, Marianne. Minusta tuntuu nyt melkein siltä kuin olisi isä ollut oikeassa jättäessään sinut oven taakse viime talvena. Saat nähdä, että sinua kohtaa rangaistus tästä. Sinä saat oppia sietämään vihaamatta ja kärsimään kostamatta."

"Oi äiti, minä olen niin onneton."

Ja kohta tulikin käänne. He kuuluivat eteisestä raskaan kumahduksen, niinkuin jotakin olisi kaatunut.

He eivät saaneet koskaan tietää, oliko Melchior Sinclair seisonut eteisen portailla kuunnellen avonaisen salinoven kautta Mariannen sanoja, vai oliko ainoastaan ruumiinponnistus syynä halvauskohtaukseen. Kun he tulivat ulos, hän makasi eteisessä pyöräyksissä. Syytä he eivät rohjenneet koskaan kysyä häneltä. Itse hän ei mitenkään antanut huomata kuululleensa mitään. Marianne ei tohtinut täydellisesti ajatella, että oli tahtomattaan kostanut. Mutta kun hän näki isänsä makaavan noilla samoilla portailla, joilla oli oppinut vihaamaan häntä, hälväni kaikki katkeruus hänen sydäimestään.

Patruuna tuli pian tajuihinsa ja oltuaan pari päivää hiljakseen pääsi entiselleen eikä kuitenkaan ollut enää entisellään.

Marianne näki vanhempiansa kävelevän yhdessä puutarhassa. Niin he aina nykyisin kävelivät. Isä ei mennyt koskaan yksinään, hän ei käynyt enää kylillä, hän nurisi vieraita ja kaikkea, mikä saattoi erottaa hänet vaimonsa seurasta. Vanhuus oli yllättänyt hänet. Hän ei saanut kirjoitetuksi kirjettä; hänen vaimonsa täytyi se tehdä. Hän ei määrännyt missään asiassa ominpäin, vaan kysyi vaimoltaan neuvoa kaikessa ja teki niinkuin tämä tahtoi. Ja hän oli aina lauhkea ja ystävällinen. Hän huomasi itsekin muutoksensa ja sen, että hänen vaimonsa oli onnellinen. "Hänen on nyt hyvä olla", hän sanoi eräänä päivänä Mariannelle ja osoitti Gustava-rouvaa.

"Oi, rakas Melchior", huudahti rouva. "Tiedäthän, että toivoisin mieluummin, että sinä vain tulisit

terveeksi."

Ja sitä hän toivoikin. Hänen riemunsa oli kertoa millainen suuri tehtaanpatruuna oli ollut voimainsa päivinä. Hän kertoi, miten hän kesti humussa ja jyrssä yhtä hyvin kuin mikä Ekebyn kavaljeeri tahansa, kuinka hän teki afäärejä ja voitti paljon rahaa, juuri silloin kun hän, Gustava, pelkäsi hänen toimittavan heidät maantielle hurjuudellaan. Mutta Marianne tiesi, että äiti oli onnellinen valituksestaan huolimatta. Olla kaikki miehelle, se riitti hänelle. He näyttivät molemmat vanhoilta, ennen aikojaan murtuneilta. Marianne luuli tietävänsä jo, miten heidän elämänsä oli jatkuva. Isä tulee vähitellen yhä heikommaksi, halvaus tapaa taas ja tekee hänet yhä avuttommaksi, ja äiti vaalii häntä kunnes kuolema heidät erottaa. Mutta loppuhan voi olla vielä hyvin kaukana. Gustava-rouva saa pitää rauhaista onneaan vielä jonkin aikaa. Niin se varmaan käy, ajatteli Marianne. Elämä oli äidille velkaa.

Hänen oma olonsakin oli tullut paremmaksi. Ei pakottanut nyt enää tuskastuttava epätoivo häntä menemään naimisiin, vain että hän saisi toisen isännän. Hänen haavoittunut sydämensä sai levon. Viha oli hyrskynnyt siinä, niinkuin rakkauskin, mutta hän ei ajatellut enää kärsimyksiä, joita se oli tuottanut hänelle. Hänen täytyi tunnustaa olevansa nyt rikkaampi, korkeampi ihminen kuin ennen; mitä hän siis olisi voinut toivoa siitä tekemättömäksi, mitä oli tapahtunut? Oliko siis totta, että kaikki kärsiminen oli hyväksi? Voiko kaikki kääntyä onneksi? Hän oli alkanut pitää kaikkea sellaista hyvänä, joka auttaa häntä kehittymään korkeammalle ihmisasolle. Vanhat laulut eivät olleet oikeassa. Suru ei ollut ainoa olennainen. Hän oli nyt päättänyt matkustaa katselemaan itselleen jotakin paikkaa, jossa häntä tarvittaisiin. Jos hänen isänsä olisi ollut entisellään, hän ei ikinä olisi antanut hänen purkaa kihlaustaan. Nyt oli Gustava-rouva välittänyt asian. Olipa Marianne saanut oikeuden antaa paroni Adrianille raha-avunkin, jota tämä tarvitsi.

Adrianiakin voi Marianne nyt ajatella ilolla — hänhän pääsi nyt Adrianista vapaaksi. Adrian oli reippaudessaan ja elämänhalussaan aina ollut hänestä Göstan kaltainen. Nyt hän saisi nähdä Adrianin jälleen iloisena. Hänestä tulisi taaskin tuo päivänpaisteen ritari, joka oli loistossaan ratsastanut hänen isänsä taloon. Hän, Marianne, hankkisi Adrianille maata, jota poika saisi kyntää ja kaivaa niin paljon kuin sydän haluaa, ja hän saa nähdä Adrianin vievän alttarille kauniin morsiamen.

Sellaisin mieltein hän istuu nyt ja kirjoittaa Adrianille erokirjettä. Hän kirjoittaa pehmeitä, vakuuttavia sanoja, leikkiin kapaloitua järkeä, ja kumminkin niin, että Adrian ymmärtää, miten vakavaa totta hän tarkoittaa.

Siinä kirjoittaessaan hän kuulee kavioiden kopinaa tieltä.

"Rakas ritari Päivänpaisteeni", ajattelee hän, "tämä on viimeinen kerta."

Vapaaherra Adrian tulee sitten kohta suoraan hänen huoneeseensa.

"Voi, Adrian, tännekö sinä tulet?" ja Marianne silmää kauhistuneena laukkuihin joutuvia kapineitaan.

Heti Adrian arastuu ja kainostuu ja pyytää anteeksi.

"Minä olin juuri kirjoittamassa sinulle", sanoo Marianne. "Kas tässä, saat lukea sen heti."

Adrian ottaa kirjeen, ja Marianne tarkastaa häntä hänen lukiessaan. Hän toivoo saavansa nähdä hänen kasvonsa ilosta loistavina.

Mutta Adrian ei ole lukenut pitkälle, kun hän sävähtää tulipunaiseksi, viskaa kirjeen lattialle, polkee sitä ja kiroaa, oikein tärisävästi kiroaa.

Silloin kulkee hiljainen väristys pitkin Mariannen ruumista. Hän ei ole mikään aloittelija rakkauden tutkinnassa, mutta silti hän ei ole ennen ymmärtänyt tätä kokematonta poikaa, tätä suurta lasta.

"Adrian, rakas Adrian", hän sanoo. "Mitä ilvettä sinä olet pitänyt kustannuksellani? Tule nyt ja sano totuus."

Hän tuli ja oli suoraan tukahduttaa hänet hyväilyihinsä. Poika-parka, miten hän oli tuskitellut ja kaivannut.

Tuokion päästä Marianne katseli ulos. Siellä käveli Gustava-rouva yhä puhellen suuren tehtaanpatruunan kanssa kukista ja linnuista, ja täällä istui hän jokeltaen rakkautta. "Elämä on antanut meidän kummankin tuntea ankaraa vakavuuttaan", hän ajatteli ja hymyili surumielisesti. "Se tahtoo nyt meitä lohduttaa, me olemme saaneet kumpikin suuren lapsemme, jonka kanssa saamme leikitellä."

Oli kumminkin hyvä, että häntä voitiin vielä rakastaa. Oli suloista kuulla sulhon kuiskaavan siitä taikavoimasta, joka Mariannesta säteili, ja miten Adrian oli hävennyt sitä, mitä oli sanonut ensi kerran keskustellessaan Mariannen kanssa. Adrian ei silloin ollut tiennyt, mikä voima Mariannella oli. Oi,

kukaan mies ei voinut tulla hänen läheisyyteensä rakastumatta häneen, mutta hän oli pelästytännyt Adrianin, hän oli tuntenut olevansa niin kummallisesti masennettu.

Tämä ei ollut onnea eikä onnettomuutta, mutta Marianne päätti koettaa elää sellaisen miehen kanssa.

Hän alkoi ymmärtää itseänsä ja ajatteli vanhain laulujen sanoja tunturikyhkyyksestä, tuosta kaipuun linnusta. Koskaan ei se juo raikasta vettä, vaan ensin se sekoittaa sen jalallaan, niin että se paremmin soveltuu sen surulliselle mielelle. Niinpä ei hänkään ollut kulkeva elämän lähteelle suoraan eikä juova kirkasta, sekoittamatonta onnea. Kaihon samentamana miellytti elämä häntä parhaiten.

Viidestoista luku

KUOLEMA VAPAUTTAJA

Kalpea ystäväni, kuolema vapauttaja, tuli elokuussa, jolloin yöt olivat kuutamonalvaat, kapteeni Ugglan taloon. Mutta hän ei tohtinut mennä suoraan sisälle tuohon vieraanvaraiseen kotiin, sillä harvat ovat ne, jotka häntä rakastavat.

Kalpealla ystävälläni, kuolema vapauttajalla, on rohkea sydän. Hänen ilonsa on ratsastaa ilmojen halki hehkuvain kanuunankuulain kantamana.

Hän ottaa räiskyvän kranaatin niskaansa ja nauraa, kun se halkee ja sirut lentelevät. Hän keikkuu kummitustansseissa hautausmaalla eikä kammo sairashuoneen ruttosalejakaan, mutta hän vapisee hurskaan kynnyksellä ja hyvän ihmisen ovella. Sillä hän ei halua että häntä tervehditään itkulla, häntä, joka vapauttaa henget kipujen kahleista, häntä, joka vapauttaa sielut painavasta tomusta ja antaa heidän kokea vapaata, ihanaa elämää avaruuksissa.

Vanhaan lehtoon päärakennuksen taakse, jossa tänäänkin vielä solakat, valkokupeiset koivut kilpailevat saadakseen taivaan valoa latvojensa tuuheille lehväkimpuille, sinne pujautti kuolema. Sinne, joka silloin oli vilvoittavan nuori ja vehreä, kätkeytyi kalpea ystäväni päivän ajaksi; mutta yöllä hän seiso metsänreunassa, valkeana ja kalvaana, viikate kuutamossa kimmeltäen.

Oi, Eros! Sinä olit se jumala, jolla se lehto oli tavallisesti hallussaan. Vanhat tietävät kertoa, miten rakastavat parit etsivät muinoin sen rauhaa. Ja vielä tänä päivänä, kun matkaan ohi Bergan talon ja nurisen raskaita mäkiä ja tukahduttavaa tomua, riemuitsen nähdessäni tuon lehdon, sen harvenneet valkorungot, jotka hohtavat nuorten, kauniiden ihmisten rakkauden muistoja.

Mutta silloin seiso siellä kuolema, ja öiset eläimet näkivät hänet. Ilta illan jälkeen kuuli Bergan väki, miten kettu ulvoi ennustaen hänen tuloaan. Tarhakäärme mateli hiekkakäytävää pitkin aina kartanon portaille. Se ei voinut puhua, mutta he ymmärsivät hyvin, että se tuli tuon mahtavan enteenä. Ja omenapuussa kapteeninrouvan ikkunan edessä kajahutti huuhkaja huutonsa. Sillä koko luonto tuntee kuoleman ja vapisee.

Tapahtui sitten, että Munkerudin laamannilaiset, jotka olivat käyneet vieraisilla Bron suuressa pappilassa, palasivat Bergan ohi noin kahden aikaan yöllä ja näkivät kynttilän palavan vierashuoneen ikkunassa. Selvästi he näkivät keltaisen liekin ja valkean kynttilän ja ihmetellen kertoivat tuosta kynttilästä, joka oli siellä kesäyönä palanut.

Silloin nauroivat Bergan iloiset neidit ja sanoivat, että laamanni oli nähnyt näkyjä, sillä talikynttilät olivat heiltä loppuneet ja poltetut jo maaliskuussa; ja kapteeni vannoskeli, ettei vierashuoneessa ollut ketään asunut moneen viikkoon; mutta kapteeninrouva vaikenä ja kalpenä, sillä tuollainen valkea kynttilä ja sen kirkas liekki näkyi tavallisesti aina silloin, kun joku hänen suvustaan oli vapautuva kuolema vapauttajan avulla.

Kohta senjälkeen, eräänä säteilevänä elokuun päivänä, tuli Ferdinand kotiin maanmittaustöistä pohjoisista metsistä. Hän tuli kalpeana ja sairaana, parantumaton paha keuhkoissaan, ja heti kun kapteeninrouva näki hänet, hän tiesi, että hänen poikansa oli kuoleva.

Hänen täytyisi siis lähteä, tämän hyvän pojan, joka ei ollut koskaan tuottanut vanhemmilleen surua. Nuoren miehen oli jätettävä maailman ilot ja onni ja kaunis, rakastettu morsian, joka odotti häntä, ja rikkaat kartanot, jyrisevät vasarat, jotka olisivat olleet hänen.

Vihdoin, kun kalpea ystäväni oli kuunkierron viivytellyt, hän rohkaisi luontonsa ja meni eräänä yönä kartanolle. Hän ajatteli, että olihan siellä otettu vastaan niin iloisin kasvoin nälkä ja hätäkin, miksi ei siis häntä riemulla tervehdittäisi?

Hän läheni hiljaa hiekkakäytävää pitkin, luoden tumman varjon ruohistolle, jossa kastepisarat kimaltelivat kuun säteissä. Hän ei tullut kuin iloinen elomies, kukkia hatussa ja käsi tyttönsä vyötäröllä. Hän astui kumaraisena kuin riutunut sairas ja piti viikatettaan piilossa viittansa poimuissa, huuhkaimien ja yökköjen liehuessa hänen ympärillään.

Sinä yönä kuuli kapteeninrouva, joka valvoi vuoteellaan, koputettavan ikkunanlautaansa, ja hän nousi istualleen vuoteessaan ja kysyi:

"Kuka siellä koputtaa?"

Ja vanhat kertovat kuoleman hänelle vastanneen: "Kuolema koputtaa, kuolema."

Silloin nousi kapteeninrouva vuoteesta, avasi ikkunansa ja näki yökköjen ja pöllöjen leijailevan kuutamossa, mutta kuolemaa hän ei nähnyt.

"Tule", sanoi hän puoliääneen, "tule, ystävä ja vapauttaja! Miksi sinä viivyit näin kauan! Minä olen odottanut sinua, minä olen kutsunut. Tule ja vapauta poikani!"

Silloin pujahti kuolema sisään, iloissaan kuin poloinen majesteetti, joka on syösty valtaistuimeltaan, mutta saa nyt raihaana vanhuksena takaisin kruununsa; iloisena kuin lapsi, kun sitä kutsutaan leikkimään.

Seuraavana päivänä asettui kapteeninrouva poikansa sairasvuoteen ääreen ja puhui hänen kanssaan vapautettujen henkien autuudesta ja heidän ihanasta elämästään.

"Ne tekevät työtä", sanoi hän, "ne vaikuttavat. Ne ovat sellaisia taiteilijoita, poikani, suuria taiteilijoita! Kun sinä pääset heidän pariinsa, niin miksi tahdot tulla? Kuvanveistäjäksi, jolla ei ole talttaa, mutta joka luo ruusuja ja liljoja. Iltaruskojen mestariksi. Ja kun aurinko menee kauneimmillaan mailleen, niin minä istun ja ajattelen: tuo on Ferdinandin tekemää."

"Rakas poikani, ajattele, miten paljon näkemistä sinä saat, miten paljon tekemistä! Ajattele siemeniä, jotka on keväällä herätettävä elämään, myrskyjä, jotka on hallittava, unelmia, jotka on lähetettävä. Ja ajattele pitkiä avaruuden matkojasi maailmasta maailmaan."

"Muista minua, poikani, silloin kun saat nähdä niin paljon kaunista! Sinun äiti raukkasi ei ole koskaan nähnyt muuta kuin Vermlannin, ei ole."

"Mutta jonakin päivänä sinä astut Herramme eteen ja rukoilet, että hän antaisi sinulle yhden niistä pienistä maailmoista, jotka kieppuvat avaruudessa, ja hän antaa sen. Ja kun sinä sen saat, se on kylmä ja pimeä, täynnä kuiluja ja kallioita, eikä siellä ole kukkia eikä eläimiäkään. Mutta sinäpä teet työtä tähdellä, jonka Jumala on sinulle antanut. Sinä viet sinne valoa, lämpöä ja ilmaa, hankit sinne yrtejä ja satakieliä ja kirkassilmäisiä gaselleja, annat koskien syöstä kuiluihin, kohotat vuoret ja kylvät kedot punaisimmilla ruusuilla. Ja kun minä sitten kuolen, Ferdinand, kun minun sieluni vapisee pitkän matkan tähden ja minä pelkään eroa tutuilta seuduilta, silloin istut sinä ja odotat ikkunan takana vaunuinesi, joiden edessä on paratiisilinnut, kimaltavissa kultavaunuissa, minun Ferdinandini."

"Ja minun köyhä, rauhaton sieluni otetaan sinun vaunuihisi ja saa istua sinun vieressäsi kunnioitettuna kuin kuningatar. Sitten me ajamme halki avaruuksien ja kimaltavain maailmojen ohi, ja kun me sitten tulemme lähelle taivaan pihoja ja ne tulevat yhä ihanimmiksi, niin minä kysyn, kun en muutakaan ymmärrä: Emmekö me jo jää tähän, tai tähän?"

"Mutta sinä vain naurat hiljaa itsekseesi ja hoputat lintuvaljakkoa... Ja vihdoin me tulemme pienimpään maailmoista, mutta kaikkein kauneimpaan mitä olen siellä nähnyt, ja siellä me pysähdymme kultaisen linnan portille, ja sinä annat minun astua ikuisen ilon kotiin."

"Siellä ovat ruoka-aitat ja kirjakaapit täynnä. Kuusimetsä ei siellä pimennä niinkuin täällä Bergassa näköalaa kauniiseen maailmaan, vaan minä näen yli avarain merten ja päivänpaisteisten ketojen, ja tuhat vuotta on niinkuin yksi päivä."

Siten kuoli Ferdinand, valoisain näkyjen lumoamana, hymyillen tulevaisuuden ihanuudelle.

Kalpea ystäväni, kuolema vapauttaja, ei ollut koskaan nähnyt niin suloista näkyä. Sillä vaikka oli kyliin niitä, jotka itkivät Ferdinand Ugglan kuolinvuoteella, niin sairas itse vain hymyili viikatemiehelle, kun tämä asettui sängynlaidalle, ja hänen äitinsä kuunteli kuolinkorahduksia kuin suloisinta musiikkia. Hän vapisi pelosta, ettei kuolema jaksaisi täyttää tehtävänsä, ja kun kaikki oli lopussa, puhkesivat kyynelleet hänen silmiinsä, mutta ne olivat ilon kyynelitä, nuo, jotka tippuivat hänen silmistään hänen poikansa kylmenneille kasvoille.

Koskaan ei kalvasta ystäväni ollut pidetty niin hyvänä kuin Ferdinand Ugglan hautajaisissa. Jos hän

olisi tohtinut näyttäytyä, hän olisi tullut sinne sulkakoristeinen baretti päässä ja kullalla kirjailtu viitta hartioilla ja tanssinut ruumissaaton etunenässä hautausmaan tiellä. Mutta nyt istui tuo yksinäinen vanhus kumarassa kirkkomaan muurilla, vanha, musta viitta yllään, ja katseli sieltä, kun ruumissaatto tuli.

Oi, se oli ihmeellinen ruumissaatto! Aurinko ja valoisat hattarat tekivät päivän iloiseksi, pitkät kuhilasrivit kaunistivat peltoja, astrakaaniomenat loistivat rovestin puutarhassa läpinäkyvinä ja kirkkaina, ja lukkarin talon ruusutarhassa komeilivat daalijat ja ylioppilasneilikat.

Olipa se ihmeellinen ruumissaatto, se joka nyt vierähti lehmusten välitse. Kukitetun arkun edeltä kulki kauniita lapsia sirotellen tielle kukkia. Ei näkynyt surupukuja, ei suruharsoja, ei valkeita, leveitä piippakauluksia, sillä hän, kapteeninrouva, oli tahtonut, ettei Ferdinandia, joka kuoli niin iloisesti, hyvään leposijaansa saattaisi synkkä ruumiskulkue, vaan loistava hääseurue.

Lähinnä arkkua kulki Anna Stjärnhök, vainajan kaunis, säteilevä morsian. Hän oli pannut päähänsä morsiuskruunun, verhoutunut morsiusshuntuun ja pukeutunut laahaavaan, valkeaan morsiuspukuun, välkehtivään silkkiin. Siten koristautuneena hän meni haudalle vihittäväksi maatuvaan sulhoonsa.

Hänen perästään tulivat muut, pari parin jälkeen, ryhdikkäät naiset ja muhkeat miehet. Komeat, loistavat rouvat tulivat säteilevin soljin ja rintaneuloin, maidonvalkein helminauhoin ja kultaisin rannerenkain. Silkki- ja pitsikeot kohottivat heidät turbaaniensa korkeita tönnyttöjä kanuunakiharain yläpuolelle, ja heidän olkapäillään silkkipukuja verhoten häilyivät ohuet, silkkikutoiset saalit, jotka muinoin oli saatu morsiuslahjaksi. Ja miehet tulivat kauneimmissa pukimissaan, pöyhistelevissä röhelöpaidoissaan ja korkeakauluksisissa hännystakeissaan, joissa oli kullatut napit, ja kankeat kultakirjoliivit hohtivat ja runsaasti tikatut samettiliivit paistoivat. Se oli hääsaattue, kuten kapteeninrouva oli tahtonut.

Itse hän kulki lähinnä Anna Stjärnhökiä, miehensä käsipuolella. Jos hänellä olisi ollut kullalla kirjailtu hame, olisi se nyt ollut hänen yllään, jos hänellä olisi ollut koruja ja loistava turbaani, hän olisi pukeutunut niihinkin kunnioittaakseen poikaansa nyt hänen juhlapäivänään. Mutta hänellä oli vain tuo musta taftisilkkipuku ja kellastuneita pitsejä, jotka olivat nähneet niin monta juhlaa, ja ne olivat hänellä näissäkin juhlissa.

Vaikka hautajaisvieraat saapuivat loistavan komeina, ei kuitenkaan yksikään silmä ollut kuiva, kun he kellojen hiljaa soidessa matkasivat haudalle. Miehet ja naiset itkivät, ei juuri niin paljon vainajaa kuin itseään. Kas, tuolla kulki morsian, tuolla kannettiin sulhoa, tässä kulkevat he itse, koristautuneena pitoihin, ja kumminkin — kuka astuu maan vihreitä polkuja eikä tiedä olevansa luotu murheen valtaan, suruun, onnettomuuteen, kuolemaan? He astuivat ja itkivät ajatellessaan, ettei mikään maallinen mahti voinut heitä suojella.

Kapteeninrouva ei itkenyt, mutta hän olikin ainoa, jonka silmät olivat kuivat.

Kun rukoukset oli luettu ja hauta luotu umpeen, palasivat kaikki vaunuilleen. Ainoastaan kapteeninrouva ja Anna Stjärnhök viipyivät haudalla jättääkseen vainajalle viimeiset jäähyväiset. Vanhus istahti hautakummulle, ja Anna asettui hänen viereensä.

"Katso", sanoi kapteeninrouva, "minä sanoin Jumalalle: 'Anna vapauttavan kuoleman tulla ja viedä poikani pois, anna hänen viedä pois se, jota minä enimmäkseen rakastan, viedä hiljaisten kartanoiden lepoon, ja ainoastaan ilon kyyneleet nousevat silmiini, eivät muut; häiden komeudella tahdon minä hänet hautaan saattaa, ja punaisen, kukkaisuhkean ruusupensaani, joka on huoneeni ikkunan alla, minä muutan hänen luokseen hautausmaalle.' — Ja nyt kävi niin, poikani on kuollut. Minä tervehdin kuolemaa ystävänä, kutsuin häntä suloisimmilla nimillä, itkin ilonkyyneleitä poikani kylmenneille kasvoille, ja syksyllä, kun lehdet ovat pudonneet, minä muutan tänne ruusupensaani. Mutta tiedätkö sinä, joka istut tässä vieressäni, miksi minä olen rukoillut Jumalalta sellaista?"

Hän katsoi Anna Stjärnhökiin kysyvästi, mutta tyttö istui ääneti ja kalpeana hänen vieressään. Kenties hän taisteli tukahduttaakseen sisäisiä ääniä, jotka alkoivat jo nyt vainajan haudalla kuiskata hänelle, että hän oli vihdoinkin vapaa.

"Syy on sinun", sanoi kapteeninrouva.

Silloin hätkähti ja kyyristyi tyttö kuin nuijanlyönnistä. Hän ei vastannut sanaakaan.

"Anna Stjärnhök, sinä olit kerran ylpeä ja itsepäinen: silloin sinä leikittelit minun pojallani, otit hänet ja hylkäsit hänet. Mitäpä siitä! Hän sai tyytyä, niinkuin kaikki muutkin. Kenties sekä hän että me muut sitä paitsi rakastimme yhtä paljon sinun rahojasi kuin sinua itseäsi. Mutta sinä tulit takaisin, sinä tulit ja toit siunauksen kotiimme, olit lempeä ja kärsivällinen, vahva ja hyvä, silloin kun tulit. Sinä hellit rakkaudella meitä, sinä teit meidät niin onnellisiksi, Anna Stjärnhök, ja me köyhät poloiset makasimme

sinun jaloissasi.

"Ja kumminkin minä olen toivonut, ettet sinä olisi tullut. Ei olisi minun silloin tarvinnut rukoilla Jumalaa lyhentämään poikani ikää. Viime jouluna hän vielä olisi jaksanut kadottaa sinut, mutta sitten kun hän olisi oppinut tuntemaan sinut sellaisena kuin nyt olet, ei hänellä olisi ollut siihen voimaa.

"Tiedä se, Anna Stjärnhök, sinä, joka tänään olet pukeutunut morsiuspukuun seurataksesi poikaani, tiedä, että jos hän olisi elänyt, et sinä koskaan olisi saanut seurata häntä siinä puvussa Bron kirkkoon, sillä sinä et rakastanut häntä.

"Minä näin sen, sinä tulit ainoastaan lieventämään meidän kovaa osaamme. Sinä et rakastanut häntä. Luuletko sinä, etten minä tunne rakkautta, etten minä näe, missä sitä on ja mistä sitä puuttuu. Silloin minä ajattelin: Korjatkoon Jumala poikani hengen ennen kuin hänen silmänsä aukenevat.

"Oi, jospa olisit rakastanut häntä! Oi, ettet koskaan olisi tullut luoksemme sulostuttamaan meidän elämäämme, kun et kerran häntä rakastanut! Minä tiesin velvollisuuteni; jos hän ei olisi kuollut, olisi minun täytynyt sanoa hänelle, ettet sinä häntä rakastanut, että sinä tahdoit mennä naimisiin hänen kanssaan vain siksi, että sinä olet itse sääliväisyys. Minun olisi täytynyt pakottaa hänet päästämään sinut vapaaksi, ja silloin hänen elämänsä onni olisi ollut hukassa. Katsos, sen vuoksi minä rukoilin Jumalaa, että hän saisi kuolla, ettei minun tarvitsisi häiritä hänen sydämensä rauhaa. Ja minä olen iloinnut hänen vajoavista poskistaan, riemuinnut hänen korisevasta hengityksestään; vavissut, ettei kuolema voisi tehtävänsä täyttää."

Rouva vaikeni ja odotti vastausta, mutta Anna Stjärnhök ei vielä voinut puhua, hän kuunteli vielä monia ääniä sielunsa syvyydestä.

Silloin huudahti kapteeninrouva epätoivoissaan:

"Oi, miten onnellisia ovat ne, jotka saavat surra kuolleitaan, ne, jotka saavat vuodattaa kyynelvirtoja. Minun täytyy poikani haudalla seisoa kuivin silmin, minun täytyy riemuita hänen kuolemastaan. Miten onneton olenkaan."

Silloin painoi Anna Stjärnhök kätensä lujasti rintaansa vasten. Hän muisti talviyön, jolloin oli vannonut nuoren rakkautensa kautta rupeavansa näiden köyhien ihmisten tueksi ja lohdutukseksi, ja hän vapisi kauhusta. Oliko siis kaikki ollut turhaa, eikö hänen uhrinsa ollut sellainen, johon Jumala mielistyy? Pitikö kaiken kääntyä kiroukseksi?

Mutta jos hän uhraisikin kaikki, eikö Jumala silloin voi siunata hänen työtään ja antaa hänen tulla onnentuojaksi, turvaksi, ihmisten avuksi?

"Mitä tarvitaan siihen, että voisit surra poikaasi?" kysyi hän.

"Vaaditaan, ettei minun tarvitsisi enää uskoa vanhain silmäini todistuksia. Jos minä uskoisin, että sinä minun poikaani rakastit, silloin minä surisin hänen kuolemaansa."

Silloin tyttö nousi, silmät hurmausta hohtaen. Hän tempasi morsiuspuunsa ja levitti sen haudalle, hän tempasi seppeleensä ja kruununsa ja laski ne hunnun viereen.

"Katso nyt, miten minä häntä rakastan", huudahti hän. "Minä lahjoitan hänelle kruununi ja huntuni. Minä vihin itseni häneen. Koskaan en tule toisen omaksi."

Silloin nousi kapteeninrouvakin. Hän seiso hetkisen hiljaa, koko hänen ruumiinsa vavahteli, ja hänen kasvosensa nytkähtelivät, mutta vihdoin pääsivät kyneleet valloilleen, surunkyöneet.

Mutta minun kalpea ystäväni, kuolema vapauttaja, kauhistui nämä kyneleet nähdessään; häntä ei siis täälläkään oltu tervehditty ilolla, eivät täälläkään olleet sydämestään iloinneet hänestä.

Hän veti viittansa hupun syvään kasvoilleen, laskeutui hiljaa hautausmaan muurilta ja katosi peltojen ruiskuhilaiden sekaan.

Kuudestoista luku

KUIVUUS

Jos kuolleet kappaleet voivat rakastaa, jos maa ja vesi voivat erottaa ystävän vihollisesta, tahtoisin minä mielelläni omata niiden rakkauden. Minä tahtoisin, ettei viheriä maa tuntisi askeleitani raskaana kuormana. Tahtoisin, että se antaisi mielellään anteeksi, kun sitä haavoitetaan minun tähteni auralla ja

karhilla, että se avaisi kernaasti povensa minun kuolleelle ruumiilleni. Ja minä tahtoisin, että laineella, jonka kirkkaan peilin aironi lyö rikki, olisi sama kärsivällisyys minua kohtaan kuin äidillä on raisua lasta kohtaan, kun se kiipeää hänen polvelleen varomatta juhlapuvun sileätä silkkiä. Kirkkaan ilman, joka väräjä sinivuorten yllä, ystävä tahtoisin olla, ja paistavan auringon ja kaunoisten tähtien. Sillä minusta näyttää usein siltä kuin kuolleet kappaleet tuntisivat ja kärsisivät elävien kanssa. Ei ole ero heidän ja meidän välillämme niin suuri kuin ihmiset luulevat. Mikä maantomun hiukkanen ei ole ollut mukana elämän kiertokulussa? Eikö tien ajelehtivaa tomua ole hyväilyt pehmeänä tukkana, rakastettu hellinä, hyvää tekevinä käsinä? Eikö rattaanraiteen vesi ole muinoin virrannut verenä sykkäilevissä sydämissä?

Elämän henki asuu kuolleissa kappaleissa. Mitä hän kuulee uinuessaan unelmattomassa unessa? Jumalan äänen hän kuulee — huomaako hän ihmistenkin?

Oi myöhäisen ajan lapset, ettekö ole sitä nähneet? Kun vaino ja viha täyttävät maan, täytyy myös elottomien paljon kärsiä. Silloin tulee aalto rajuksi ja ryöstönhimoiseksi kuin ryöväri; silloin tulee pelto kitsaaksi kuin saituri. Mutta voi sitä, jonka tähden metsä huokaa ja vuori itkee!

Merkkillinen oli se vuosi, jolloin kavaljeerit hallitsivat. Minusta tuntuu kuin olisi ihmisten levottomuus silloin häirinnyt kuolleiden kappalten rauhaa. Miten voisin kuvata sitä tartuntaa, joka silloin levisi yli maan? Eikö ihminen joudu uskomaan, että kavaljeerit olivat seudun jumalat ja heidän henkensä elähytti kaiken. Seikkailun, suruttomuuden, hurjuuden henki.

Jos voisi kertoa kaikki, mitä sinä vuonna tapahtui Lövenin rannoilla ihmisten keskuudessa, niin koko maailma hämmästyisi. Sillä silloin heräsi vanha rakkaus, silloin syttyivät uudet. Silloin leimahti viha, ja kauan säästetty kosto koppoi riistansa. Silloin pyrähtivät kaikki kaipuut lentoon himoten elämän suloa: he tavoittelivat tanssia ja leikkiä ja peliä ja juominkeja. Silloin tuli ilmi kaikki se, mikä on kätkeytynä ihmisten sisimpään sieluun.

Ekebystä se levottomuuden tartunta lähti; se levisi ensin tehtaihin ja herraskartanoihin ja kiihotti ihmiset paheisiin ja syntiin. Niin pitkälle olemme voineet sitä jossakin määrin seurata, sillä vanhat ovat säilyttäneet muutamien suurten kartanoiden tapahtumat muistissaan; mutta sitten: miten se levisi kansaan, siitä me tiedämme vähän. Älköön kumminkaan kukaan epäilkö sitä, ettei ajan levottomuus olisi mennyt myöskin töllistä toiseen, kylästä kylään. Missä oli piilossa pahe, siellä se sai purkautua esiin, missä oli juopa miehen ja vaimon välillä, se levisi rotkoksi, missä suuri hyve tai luja tahto kätkihe, jo senkin täytyi päästä esille. Sillä kaikki mitä tapahtui ei ollut paha; kumminkin oli aika sellainen, että hyvä oli yhtä usein turmiollista kuin paha. Kävi kuin suurissa tuulenpuuskissa metsän syvyyksissä: siellä kaatuu puu puun päälle, honka vetää hongan mennessään, ja suistuvat jättiläiset vetävät kumoon alla olevankin metsän.

Oi, älä epäile, ettekö hulluus olisi tarttunut talonpoikiin ja palvelijoihinkin! Kaikkialla tulivat sydämet hurjiksi ja aivot sekapäisiksi. Koskaan aikaisemmin ei tanssi ole pyörinyt hupaisemmin tienristeyksissä, koskaan ei ole niin paljon viljaa paiskattu viinapannuun, koskaan ei ole tyhjennetty oluttynnyrejä niin nopeasti. Koskaan ei ole pidetty niin monta vieraspitoa, koskaan ei ole tie ollut lyhyempi vihasanan ja puukonpiston välillä kuin silloin.

Mutta levottomuus ei pysähtynyt vain ihmisten joukkoon, se levisi kaikkeen elävään. Koskaan eivät susi ja karhu olleet raadelleet enemmän, koskaan eivät kettu ja huuhekaja olleet ulvoneet kauheammin ja ryövänneet pelottomammin, koskaan eivät lampaat eksyneet useammin metsään, eikä koskaan raivonnut kalliissa karjassa niin paljon tauteja kuin silloin.

Se, joka tahtoo nähdä, miten teko niveltyy tekoon, menköön pois kaupungeista ja asukoon yksinäisessä mökissä metsänrinnassa. Hän vartioikoon hiilihautaa yöt umpeensa tai oleilkoon pitkillä järvillä yötä päivää, valoisana kesäkuuna, tukkilautan kulkiessa hidasta kulkuaan Venerniä kohti, niin hän oppii huomaamaan kaikki luonnon merkit ja ymmärtämään, miten kuolleet kappaleet ovat elävien yhteydessä. Hän saa nähdä, että kun levottomuus on maassa, niin kuolleiden rauha häiriytyy. Kansa tietää sen. Sellaisina aikoina sammuttaa metsänemäntä hiilihaudan, syöjätär paiskaa rikki venheen, näkki lähettää tauteja, tonttu nälkiinnyttää lehmän. Ja sellaista oli sinä vuonna. Koskaan ei ollut kevättulva raivonnut niin pahasti. Ekebyn mylly ja paja eivät olleet sen ainoat uhrin. Pienet joet, jotka muinoin, kun kevät antoi voimia, olivat jaksaneet viedä muassaan enintään tyhjän ladon, ryntäsivät nyt kokonaisia kartanoita vastaan ja huuhtoivat ne paikoiltaan. Koskaan ei kuultu ukkosen tehneen jo ennen juhannusta niin paljon tuhoa — juhannuksen jälkeen ei sitä enää kuultu: silloin tuli kuivuus.

Niin kauan kuin pitkiä päiviä kesti, ei saatu kertaakaan sadetta. Aina kesäkuun puolivälistä syyskuun alkuun kylpi Löfsjön kihlakunta alinomaisessa auringonpaisteessa.

Sade kieltäytyi putoamasta, maa ravitsemasta, tuulet puhaltamasta. Päivänpaiste yksinään virtasi maan päälle. Oi, kaunis päivänpaiste, tuo eloa antava päivänpaiste, kuinka saatankaan kertoa sen tuhotöistä! Päivänpaiste on kuin rakkaus: kuka ei tunne sen ilkitöitä ja antaa sille kuitenkin anteeksi?

Päivänpaiste on kuin Gösta Berling — se antaa jokaiselle iloa; sen vuoksi vaietaankin pahasta, jonka se aiheutti.

Sellainen juhannuksen jälkeinen kuumuus ei kai muilla seuduilla olisi niin tuhoava kuin Vermlannissa. Mutta siellä oli kevät tullut myöhään. Ruoho ei ollut ehtinyt pitkäksi eikä voinut kasvaa täyteen kokoonsa, ruis jäi ravinnotta juuri silloin kun sen oli saatava tähkäänsä ruokaa; toukoviiloissa, joista enin leipä siihen aikaan paistettiin, oli korttelin pituisten korsien nenissä vain pienet töyhdöt; myöhään kylvetetyt nauriit eivät voineet ollenkaan itää, eikä edes peruna jaksanut imeä tästä kivettyneestä maasta ravintoa.

Sellaisina vuosina aletaan metsätöilleissä hätäillä, ja vuorilta laskeikse pelko alas tasangon tynnemmän väen keskuuteen.

"Ketä Jumalan käsi etsinee!" sanoo kansa.

Ja jokainen lyö rintaansa ja sanoo: "Minuako? Oi emo, oi luonto, olenko se minä? Minuako sade kauhistuu ja pysytteleikse kaukana? Vihastako minua kohtaan kuivettuu ja kovenee ankara maa? Ja tämä ikuinen päivänpaiste, virtaako se kaikessa lempeydessään joka päivä pilvettömältä taivaalta kootakseen tulisia hiiliä minun pääni päälle? Tai jos se en ole minä, niin ketä Jumalan käsi sitten etsii?"

Kun rukiinjyvät kuihtuvat pikku tähkissään, kun peruna ei voi koota ravintoa maasta, kun karja tungeksii punaisin silmin ja helteessä läähättäen ehtyvien lähteiden ympärille, kun tulevaisuuden huoli kouristaa sydäntä, silloin käy kumma kuiske maassa:

"Sellainen koettelemus ei tule syyttä", sanoo kansa. "Kuka on se, jota Jumalan käsi etsii?"

Oli elokuinen sunnuntai. Jumalanpalvelus oli päättynyt. Väki vaelsi parvittain päivänpaahteisilla teillä. Ympäriään se näki kuivettuneita metsiä ja tuhoutuneita kasvuja. Ruis oli leikattu kuhilaille, mutta se oli harvaa ohuissa lyhteissään. Niillä, joilla oli ollut murtoja poltettavanaan, oli ollut tänä vuonna mukava ja helppo työ, mutta niinpä oli sattunutkin monta kertaa, että he olivat päästäneet tulen kuivaan metsään. Ja minkä metsäpalo säästi, olivat tuhohyönteiset ottaneet: mäntymetsä pudotti neulasensa ja oli paljas kuin lehtimetsä syksyllä, koivujen lehdet riippuivat rikkirevittyinä, suonet paljaina ja lavat turmeltuneina.

Raskasmielisiltä väkiryhmiltä ei puuttunut puheenaihetta. Monta oli siellä, joka tiesi kertoa, kuinka vaikeata oli ollut hätävuosina 1808 ja 1809 ja kylmänä talvena 1812, jolloin varpuset olivat paleltuneet kuoliaaksi. Nälänhätä ei ollut heille vieras; he olivat kyllä nähneet, miten lehmät totutetaan syömään sammalta.

Oli siellä muun muassa nainen, joka oli kokeeksi tehnyt uudenlaista leipää, puolukoista ja ohrajauhoista. Hänellä oli siitä näytteitä matkassaan ja hän maistatti sitä väellä. Hän ylpeili keksinnöstään.

Mutta heidän kaikkien yllä lekutteli sama kysymys, se tuijotti kaikkien silmistä, sitä kuiskasivat kaikkien huulet.

"Ketä, oi Herra, ketä sinun kätesi etsii?"

"Sinä ankaruuden Jumala, kuka on kieltänyt sinulta rukousten ja hyvien töiden uhrin, koska sinä otat meiltä niukan leipämme pois?"

Eräs mies synkeästä ryhmästä, joka oli kulkenut länteen yli Sundin sillan ja kiipeillyt ylös Brobyn mäkiä, pysähtyi nyt hetkiseksi tien haaraan, joka vei Brobyn ahaan papin virkataloon. Hän otti kuivan oksan maasta ja viskasi sen pappilan tielle.

"Kuivia kuin tuo tikku ne rukoukset ovat olleet, joita hän on antanut Herrallemme", sanoi mies.

Se, joka seurasi lähinnä, pysähtyi myöskin. Hän otti kuivan oksan ja nakkasi sen siihen, mihin tikkukin oli pudonnut.

"Tässä on sopiva uhri sellaiselle papille", sanoi hän.

Kolmas joukosta seurasi esimerkkiä: "Kuten itse kuivuus hän on ollut: vain tikut ja korret hän meille jätti."

Neljäs sanoi: "Annetaan hänelle takaisin, mitä hän on meille antanut."

Ja viides: "Ikuisiksi häpeäksi heitän hänelle tämän. Kuivukoon ja kuihtukoon hän kuin tuo oksa!"

"Kuivaa rehua kuivalle papille", sanoi kuudes.

Väki, joka tulee jäljestä, näkee mitä he tekevät ja kuulee mitä he sanovat. Ja he saavat nyt monta vastausta loputtomiin kyselyihinsä.

"Anna hänelle, mitä hänelle kuuluu! Hän tuotti kuivuuden päällemme", sanotaan joukosta.

Ja itsekukin pysähtyy, itsekukin sanoo sanansa ja heittää oksan kekoon ennen kuin jatkaa matkaansa.

Tienristeyksessä oli pian aika kasa tikkuja ja korsia: Brobyn pappin häpeäkasa.

Se oli koko kansan kosto. Kukaan ei nostanut kättään pappia vastaan eikä sanonut hänelle paha sanaa. Epätoivoiset sydämet purkivat vain hiukan taakkaansa heittämällä kuivan oksan kekoon. He eivät kostaneet itse. He merkitsivät vain vikapään vanhurskauden Jumalan edessä.

"Jos me emme palvelleet sinua oikein, niin se on tuon miehen vika. Ole, Herra, laupias, ja anna hänen yksinään kärsiä! Me merkitsemme hänet häpeällä ja häväistyksellä. Me emme ole hänen kanssaan yhtä."

Hyvin pian tuli tavaksi, että jokainen, joka kulki pappilan ohitse, viskasi kuivan oksan häpeän kekoon. "Nähköön sen Jumala ja ihmiset!" ajatteli kukin kulkija. "Minäkin halveksin häntä, joka on vetänyt meidän päällemme Jumalan vihan."

Vanha saituri huomasi pian risukasan tienlaidassa. Hän antoi viedä sen pois — jotkut tiesivät, että hän lämmitti sillä keittiönsä uunia. Seuraavana päivänä oli samalle paikalle kertynyt uusi kasa, ja kun hän taas antoi viedä sen pois, nousi tilalle uusi.

Kuivat oksat viruivat siinä ja hokivat: "Häpeää, häpeää Brobyn papille!"

Oli kuumat, kuivat mätäkuun päivät. Savuisena ja raskaana ja palonkärryn turmelemana lepäsi ilma jo seudun yllä, hengittäen kuin painostava epätoivo. Ajatukset huimistuivat kuumenneissa aivoissa. Brobyn papista oli tullut kuivuuden pahahenki. Talonpojista tuntui kuin tuo vanha saituri olisi kököttänyt taivaan lähteitä tukkeamassa.

Pian ymmärsi Brobyn pappi kansan tarkoituksen. Hän ymmärsi, että hänet merkittiin onnettomuuden aiheuttajaksi. Vihasta häneen antoi Jumala maan nääntyä. Laivamiehistö, joka oli hädässä hirveällä merellä, oli heittänyt arpaa. Hän oli mies, joka oli syöstävä mereen. Hän koetti nauraa heille ja heidän oksilleen, mutta kun sitä jatkui viikon, ei hän enää nauranut. Voi mokomaa lapsellisuutta! Miten nuo kuivat tikut voivat häntä vahingoittaa? Hän tiesi, että vuosikausien viha etsi tilaisuutta purkautua. Mitäpä siitä, hän ei ollut tottunut rakkauteen!

Moisesta hän ei tullut lempeämmäksi. Hän oli kukaties halunnut parantua silloin, kun se vanha neiti kävi siellä; nyt hän ei voinut. Hän ei tahtonut ruveta väkisin parantumaan.

Mutta vähitellen tuli tuo kasa häntä mahtavammaksi. Hänen täytyi aina sitä ajatella, ja tuo kaikkien hautoma ajatus alkoi juurtua hänenkin mieleensä. Se oli kauhein todistus, tämä kuivien oksien heittäminen. Hän tarkasti kekoa, luki oksat, joita joka päivä oli tullut lisää. Keon ajattelemisen tunki tieltään kaikki muut ajatukset. Se keko tuhosi hänet.

Päivä päivältä hänen täytyi yhä enemmän myöntää kansan olevan oikeassa. Hän huononi ja tuli ikäkuluksi parissa viikossa. Hän sai omantunnontuskia ja tauteja. Mutta tuntui kuin kaikki takertuisi vain tuohon kasaan. Tuntui kuin omantunnonvaivat olisivat vaienneet ja vanhuuden paino väistynyt hänestä, jos vain se kasa olisi lakannut kasvamasta.

Viimein hän istui tiellä päivät pitkät vartioiden kulkijoita. Mutta rahvas oli säälimätön, yöllä heitettiin yhä oksa ja toinenkin lisää.

* * * * *

Eräänä päivänä matkasi Gösta Berling pitkin sitä tietä. Brobyn pappi istui tiepuolessa, vanhana ja rapistuneena. Hän istui ja noukki kuivia tikkuja ja asetti niitä yhteen riviin ja kekoihin, leikkien niillä kuin hän olisi tullut uudelleen lapseksi. Gösta tuli murheelliseksi nähdessään hänen kurjuutensa.

"Mitä pastori tekee?" hän sanoo ja hyppää reippaasti ajoneuvoista.

"Oo, minä vain tässä istun ja noukin. En paljon mitään."

"Pastori menisi kotiin eikä istuisi tässä tien pölyssä."

"Parasta on, kun istun vain tässä."

Gösta istahtaa hänen viereensä.

"Ei ole kovin helppoa olla pappina", hän sanoo hetken kuluttua.

"Menehän se mukiin täällä alamaassa, jossa on ihmisiä", vastaa pappi.

"Pahempi on ylämaassa."

Gösta ymmärtää kyllä, mitä hän tarkoittaa. Hän tuntee nuo Pohjois-Vermlannin seurakunnat, joissa ei ole joskus papilla virkataloakaan, nuo suuret metsäpitäjät, joissa suomalaiset savupirteissä asuvat, nuo köyhät seudut, pari ihmistä peninkulmalla, pappi ainoana herrasmiehenä pitäjässä. Brobyn pappi oli ollut moisessa seurakunnassa kolmattakymmentä vuotta.

"Sinnehän meidät nuorina lähetetään", sanoo Gösta. "Mahdotonta on kestää sikäläistä elämää. Ja niin sitä tuhoaa koko tulevaisuutensa. Monta on siellä sortunut."

"Onpa niin", sanoo Brobyn pappi. "Yksinäisyys tuhoaa ihmisen."

"Sinne tulee", sanoo Gösta, "innokkaana ja tulisena, puhuu ja kehoittaa ja ajattelee, että kaikki kääntyy hyväksi, että kansa pian kulkee parempia teitä."

"Niinpä juuri."

"Mutta huomaa pian, etteivät sanat auta. Köyhyys on tiellä. Köyhyys estää kaiken parannuksen."

"Köyhyys", toistaa pappi. "Köyhyys on turmellut minun elämäni."

"Nuori pappi tulee sinne perukkaan", selittää Gösta, "köyhänä kuten kaikki muutkin. Hän sanoo juopolle: 'Älä juo!'"

"Silloin vastaa juoppo", tarttuu Brobyn pappi puheeseen: 'Anna sitten jotakin, joka on viinaa parempaa! Viina on minulle turkki talvella, siimes kesällä. Viina on lämmin tupa ja pehmyt vuode. Anna minulle ne, niin en ryyppää enää'."

"Ja sitten", jatkaa Gösta, "sanoo pappi varkaalle: ei sinun pidä varastaman; ja ilkeälle: ei sinun pidä lyömän vaimoasi; ja taikauskoselle: sinun pitää uskomon Jumalaan eikä paholaiseen ja peikkoihin. Mutta silloin vastaa varas: anna minulle leipää; ja ilkimys sanoo: tee meidät rikkaiksi, niin ei riidellä; ja taikauskoinen: opeta minulle parempaa. Mutta kuka voi heitä rahatta auttaa?"

"Se on totta, joka sana totta", huudahtaa Brobyn pappi. "Jumalaan he uskoivat, vielä enemmän paholaiseen, enimmäkseen kumminkin vuoren hiiteen ja riihen tonttuun. Kaikki vilja viskattiin viinapannuun. Ei kukaan aavistanut kurjuuden loppua. Useimmissa harmaissa pirteissä vallitsi häätä. Kätketty suru teki naisten kielen katkeraksi. Ikävä ajoi miehen juopotteluun. Peltoja ja karjaa eivät he osanneet hoitaa. He pelkäsivät herrasmiestä ja pilkkasivat pappia. Mitä heille oli tehtävä? Sitä, mitä minä puhuin heille saarnastuolista, eivät he ymmärtäneet. He eivät uskoneet, mitä minä tahdoin heille opettaa. Eikä ollut ketään, jonka kanssa olisin voinut neuvotella, ei ketään, joka olisi auttanut pitämään yllä rohkeutta."

"Niitä on, jotka ovat sen kestäneet", sanoo Gösta. "Jumalan armo on ollut muutamille niin suuri, etteivät he ole palanneet sellaisesta elämästä murtuneina miehinä. Heidän voimansa on riittänyt; he ovat sietäneet yksinäisyyden, köyhyyden, toivottomuuden. He ovat tehneet hyvää sen vähän mitä voivat, eivätkä ole epäilleet. Sellaisia miehiä on ollut aina ja on vieläkin. Minä tervehdän heitä sankareina. Minä kunnioitan heitä niin kauan kuin elän. Minä en olisi voinut kestää."

"Minä en voinut", lisää pappi.

"Pappi siellä perukassa", sanoo Gösta miettivästi, "ajattelee, että hänestä pitää tulla rikas mies, mahdottoman rikas mies. Kukaan köyhä ei voi kukistaa pahaa. Ja niin hän alkaa koota."

"Jollei hän kokoaisi, niin hän joisi", vastaa vanhus, "hän näkee niin paljon kurjuutta."

"Tai tulisi tylsäksi ja laiskaksi ja kadottaisi kaiken voimansa. On vaarallista sellaisen joutua sinne pohjoiseen, joka ei ole siellä syntynyt."

"Hänen täytyy kootakseen omaisuutta tekeytyä kovaksi. Ensin hän on olevinaan kova, sitten se tulee tavaksi."

"Hänen täytyy olla kova itseään ja muita kohtaan", jatkaa Gösta, "kokoaminen on vaikeata. Hänen täytyy kärsiä vihaa ja halveksumista, hänen täytyy kestää kylmää ja nälkää ja karaista sydämensä:

tuntuu melkein kuin hän unohtaisi, miksi alkoi säästää."

Brobyn pappi katsoi arasti häneen. Hän mietti, tekiköhän Gösta hänestä pilaa. Mutta Gösta oli pelkkää harrastusta ja vakavuutta. Näytti kuin hän olisi puhunut omaa asiaansa.

"Niin on käynyt minun", sanoo vanhus hiljaa.

"Mutta Jumala suojelee häntä", jatkaa Gösta. "Hän herättää hänessä hänen nuoruutensa ajatukset, kun hän on saanut kokoon tarpeeksi. Hän antaa hänelle merkin, milloin Jumalan kansa häntä tarvitsee."

"Mutta jos pappi ei tottele merkkiä, Gösta Berling?"

"Hän ei voi sitä vastustaa", sanoo Gösta ja hymyilee iloisesti. "Hänen mieltään houkuttelee niin suloisesti, kun hän ajattelee lämpimiä majoja, joita rakentamaan hän auttaa köyhiä."

Pappi katsoo pieniä tupia, joita hän on rakennellut häpeäkasan tikuista. Mitä kauemmin hän Göstan kanssa puhelee, sitä vakuuttuneemmaksi hän tulee siitä, että Gösta on oikeassa. Hän oli itsekin aina kuvitellut tekevänsä kerran hyvää, kun vain olisi saanut kokoon tarpeeksi. Hän takertuu nyt siihen: tietysti hän oli juuri niin ajatellut.

"Miksi hän ei sitten rakennakaan niitä majoja?" kysyy Brobyn pappi arasti.

"Hän häpeää. Voisivat luulla, että hän tekee sen kansan pelosta, vaikka hän on aina itse ajatellut niin tekevänsä."

"Hän ei voi sietää pakkoa, sitä se on."

"Hän voi kuitenkin auttaa salaisesti. Tänä vuonna tarvitaan paljon apua. Hän voi hankkia jonkun, joka jakelee hänen lahjojaan. Minä ymmärrän jo kaiken tarkoituksen", huudahtaa Gösta, ja hänen silmänsä loistavat. "Tänä vuonna saavat tuhannet leipänsä siltä, jota he herkeämättä kiroavat."

"Niin se onkin, Gösta."

Näitä kahta ihan huimasi, näitä, jotka olivat niin vähän voineet täyttää valitsemaansa kutsumusta. Heidän nuoruutensa into palvella Jumalaa ja ihmisiä valtasi heidät. He hekumoivat jo edeltäkäsien hyvistä töistä, joita he aikoivat tehdä. Gösta tarjoutui rupeamaan papin apulaiseksi.

"Nyt hankitaan ensin leipää", sanoo pappi.

"Me hankimme koulumestareja. Me hommaamme tänne maanmittareita, jotka jakavat maat. Sitten saa kansa oppia hoitamaan peltojaan ja vaalimaan karjaansa."

"Me rakennamme teitä ja avaamme uutta asutusta."

"Me teetämme sulut Bergin koskiin, niin että kulkutie aukeaa Lövenin ja Venernin välille."

"Kaikki rikkaus, joka on metsissä, tuottaa kaksinkertaisen siunauksen, kun väylä on avattu suoraan mereen."

"Teidän pääanne kukkuroidaan painavalla siunauksella", huudahtaa Gösta.

Pappi katsoo häneen. He näkevät toistensa silmissä saman leimuavan katseen.

Mutta samassa kääntyvät kummankin silmät häpeäkasaan.

"Gösta", sanoo vanhus, "kaikki tämä vaatisi nuoren miehen voimia, mutta minä olen jo kuolemaisillani. Sinä näet, mikä minut näännyttää."

"Raivataan se pois!"

"Miten, Gösta Berling?"

Gösta astuu aivan hänen eteensä ja katsoo häntä terävästi silmiin. "Rukoilkaa Jumalalta sadetta", hän sanoo. "Tehän saarnaatte ensi sunnuntaina. Rukoilkaa silloin Jumalalta sadetta!"

Vanha pappi vaipuu kauhusta kyyryyn.

"Jos tämä on totta, jos pastori ei ole se, joka on tuottanut kuivuuden maalle, jos pastori on kovuudellaan tahtonut palvella Korkeinta, niin rukoilkaa Jumalalta sadetta. Siitä me saamme merkin. Siitä me saamme tietää, tahtooko Jumala sitä, mitä me nyt tahdomme."

Kun Gösta matkasi alas Brobystä, ihmetteli hän itseään ja sitä hurmiota, joka oli hänet vallannut. Mutta tästäpä voi laajeta kaunis elämä. Niin, mutta ei hänelle. Siellä ylhäällä ei tahdottu kuulla hänen ansioistaan.

* * * * *

Brobyn kirkossa oli saarna juuri päättynyt ja tavalliset rukoukset luettu. Kappalainen oli juuri lähdössä saarnastuolin portaita. Mutta hän empi. Vihdoin hän heittäysi polvilleen saarnastuolissa ja rukoili sadetta.

Hän rukoili niinkuin epätoivoinen ihminen rukoilee, vähin sanoin, ilman oikeaa yhtenäisyyttä.

"Jos minun syntini ovat saattaneet sinun vihasi meidän päallemme, niin rankaise ainoastaan minua! Jos sinussa on laupeutta, sinä armon Jumala, niin anna sataa! Ota häpeä päältäni! Anna sataa minun rukoukseni tähden! Anna sateen langeta köyhän pellolle! Anna kansallesi leipää!"

Päivä oli kuuma, sietämätön helle hautoi. Seurakunta oli istunut kuin huumeessa; mutta tämän murtuneen äänen, tämän haikean epätoivon kuullessaan jokainen heräsi.

"Jos on minulle enää yhtään parannuksen tietä, niin anna sadetta..."

Hän vaiken. Ovet olivat auki. Ja ankara tuulenpuuska tohahti. Se kiiti pitkin maata, pyöri kirkkoa kohti ja nakkasi sisään tomupilven, jossa tuprusi tikkuja ja korsia. Pappi ei voinut jatkaa; hän laskeutui horjuen saarnastuolista.

Ihmisiä pöyristytti. Tämäkö oli vastaus? Mutta tuulenpuuska oli vain ukonilman airut. Se kohosi tavattomalla nopeudella. Kun virsi oli veisattu ja pappi seisoj alttarilla, sinkoilivat jo salamat, ja ukkonen jyrähti vaientaen hänen äänensä kaiun. Kun urkuri soitti lähtövirttä, rämähtivät jo ensimmäiset sadepisarat ruutuihin, ja ihmiset hyökkäsivät ulos katsomaan sadetta. Mutta he eivät tyytyneet vain katsomaan: jotkut itkivät, toiset nauroivat ja antoivat vuolaan ukkossateen virrata niskaansa. Ah, miten heidän hätänsä oli ollut suuri! Miten he olivat olleet onnettomia! Mutta Jumala on hyvä! Jumala antaa langeta sateen. Sitä iloa, sitä riemua!

Brobyn pappi oli ainoa, joka ei tullut sateeseen. Hän oli polvillaan alttarin edessä eikä siitä enää noussut. Ilo oli ollut hänelle liian ankara. Hän kuoli riemusta.

Seitsemästoista luku

LAPSEN ÄITI

Lapsi syntyi talonpoikaispirtissä Klara-joen eteläpuolella. Lapsen äiti oli tullut taloon ja pyytännyt kesäkuun alkupäivinä päästä palvelukseen. Hänelle oli käynyt hullusti, hän sanoi isäntävälle, ja hänen äitinsä oli ollut niin kova, että hänen oli täytynt paeta kotoaan. Hän sanoi olevansa nimeltään Elisabet Kaarlontytär, mutta hän ei tahtonut ilmoittaa mistä hän oli, sillä silloin ehkä vietäisiin hänen vanhemmilleen sana, että hän oli siellä, ja jos he hänet löytäisivät, räökkäisivät he hänet kuoliaaksi, sen hän tiesi. Hän ei pyytännyt mitään palkkaa, ainoastaan ruoan ja katon päänsä päälle. Hän osasi tehdä työtä: kutoa ja kehrätä tai hoitaa karjaa — mitä he vain halusivat. Jos he vaativat, niin hän pystyi edestään maksamaankin.

Hän oli niin ovela, että oli tullut taloon jalkaisin, kengät kainalossa; hänen kätensä olivat karkeat, hän puhui seudun murretta ja hänellä oli talonpoikaiset vaatteet.

Häntä uskottiin.

Isännän mielestä nainen näytti kovin heikolta, eikä hän suuresti luottanut hänen työkykyynsä. Mutta täytyihän sen raukan jossakin saada olla. Ja niin hän sai jäädä.

Hänessä oli mitä lie ollut, mistä johtui, että kaikki olivat hänelle ystävällisiä. Hän oli joutunut hyvään paikkaan. Ihmiset olivat vakavia ja hiljaisia. Emäntä piti hänestä, kun huomasi, että hän osasi kutoa kilpikangasta. He lainasivat kilpikangaspuut suuresta pappilasta, ja lapsen äiti istui koko kesän kangastuolissa.

Kenenkään päähän ei pälkähtänyt, että häntä olisi pitänyt säästää: hän sai tehdä koko ajan työtä kuin talonpoikaisnainen. Hän halusi itsekin mieluummin tehdä työtä. Hän ei ollut enää onneton. Elämä talonpoikaisten parissa viehätti häntä, vaikka hän sai olla kaikkia totuttuja mukavuuksia vailla. Mutta kaikki asiat käsitettiin siellä niin yksinkertaisesti ja tyynesti. Kaikkien ajatukset kiersivät työssä, ja

päivät menivät niin tasaisesti ja yksitoikkoina, että erehtyi päivästä ja luuli olevansa keskellä viikkoa, kun tulikin jo sunnuntai.

Eräänä päivänä elokuun lopussa oli kauranleikkuukiire, ja lapsen äiti meni pellolle sitomaan lyhteitä. Silloin hän rasittui ylenmäärin, ja lapsi syntyi, mutta liian aikaisin. Hän oli odottanut sitä vasta lokakuussa.

Nyt seisoj emäntä suuressa tuvassa lämmittäen lasta tulen ääressä, sillä sitä poloista palelsi elokuun lämpimässäkkin. Lapsen äiti makasi viereisessä kamarissa ja kuunteli, mitä pienokaisesta puhuttiin. Hän ihan kuvitteli, kuinka rengit ja piijat tulivat luo ja katselivat poikaa.

"Sellainen pieni raukka", sanoivat he, ja sitten seurasi alinomaa ja erehtymättä:

"Sinua raukkaa, jolla ei ole isää!"

He eivät juuri valitelleet sitä, että lapsi itki: he olivat jollakin tavoin vakuuttuneita siitä, että lasten pitääkin huutaa, ja oikein ajatellen oli lapsi ikäisekseen suuri. Jos sillä vain olisi ollut isä, olisi kaikki ollut oikealla tolalla, siltä näytti.

Äiti siinä maatessaan kuuli ja aprikoi. Asia alkoi tuntua hänestäkin uskomattoman tärkeältä. Kuinka voisi tuo pieni raukka läpäistä elämän?

Hän oli jo laatinut suunnitelmansa. Hän aikoi jäädä taloon koko vuodeksi, sitten hän vuokraisi itselleen kamarin ja ansaitsisi leipänsä kutomalla. Hän arveli ansaitsevansa itse kylliksi elättääkseen ja vaatettaakseen lapsen. Saakoon hänen miehensä uskoa edelleen, että hän on tälle arvoton. Hän ajatteli, että lapsesta tulee kenties parempi ihminen, kun se kasvaa yksinään kuin tuhman ja ylpeän isän sitä johtaessa.

Mutta nyt, lapsen synnyttyä, ei hän voinut niin ajatella. Nyt hänestä tuntui siltä kuin hän olisi ollut itseksä. "Lapsella täytyy olla isä", sanoi hän itseksensä.

Jos pienokainen ei olisi ollut niin sääliittävän heikko, jos se olisi voinut syödä ja maata, kuten muut lapset, jos sen pää ei alinomaa olisi painunut toiselle olalle, jos se ei olisi alinomaa ollut kuolla suonenvetokohtauksiin, niin ei kysymys olisi ollut näin tavattoman tärkeä.

Ei ollut helppo keksiä neuvoa, ja jotakin täytyi hänen heti kohta tehdä. Lapsi oli kolmipäiväinen, ja Vermlannin talonpojat jättävät harvoin pitemmäksi aikaa lasta kasteelle viemättä. Millä nimellä merkittäisiin pienokainen nyt kirkonkirjoihin ja mitä tahtoisi pappi tietää lapsen äidistä? Olisi kai vääryys lasta kohtaan merkityttää se isättömäksi. Jos tästä lapsesta tulisi heikko ja kivulloinen mies, niin voisiko äiti vastata siitä, että riisti häneltä edut, jotka sukuperä ja rikkaus tuottavat?

Lapsen äiti oli kyllä huomannut, että tavallisesti syntyy lapsen tultua maailmaan suuri riemun touhu. Nyt hänestä tuntui, että mahtoi olla vaikeata elää tämän pienoisen, jota kaikki säälivät. Hän olisi tahtonut nähdä sen ilon ja ylpeyden ympäröimänä.

Lapsen äiti alkoi ajatella tekevänsä kovin suurta vääryyttä sen isällekin. Oliko hänellä oikeus pitää se itse? Varmaankaan ei. Tuollaisen kallisarvoisen, pienen olennon, ottaisiko hän sen omalle osalleen? Se ei olisi oikeudenmukaista.

Mutta hän ei olisi tahtonut miehensä luo takaisin. Hän pelkäsi, että se olisi hänen kuolemakseen. Mutta pienokainen oli suuremmassa vaarassa kuin hän itse. Poika saattoi kuolla minä hetkenä tahansa, eikä sitä oltu vielä kastettu.

Syy, joka oli ajanut hänet pois kotoaan, se raskas synti, joka oli hänen sydämessään asunut, oli nyt poissa. Hän ei totisesti rakastanut enää ketään muuta kuin pienokaistaan. Ei ollut raskas velvollisuus hankkia sille oikeaa paikkaa elämässä.

Lapsen äiti kutsutti isännän ja emännän ja kertoi heille kaikki. Mies lähti Borgiin sanomaan kreivi Dohnalle, että hänen kreivittärensä eli ja että hänellä oli lapsi.

Isäntä palasi kotiin myöhään illalla. Hän ei ollut tavannut kreiviä, sillä kreivi oli matkalla, mutta hän oli käynyt Svartsjön pappilassa ja puhunut asiasta kappalaisen kanssa.

Siten sai kreivitär tietää, että hänen avioliittonsa oli julistettu laittomaksi ja että hänellä ei ollut enää miestä.

Kappalainen kirjoitti hänelle ystävällisen kirjeen ja tarjosi hänelle kodin talossaan.

Kirje, jonka äidin oma isä oli Henrik-kreiville lähettänyt ja joka lienee saapunut Borgiin pari päivää hänen pakonsa jälkeen, oli nyt sekin hänelle lähetetty. Varmaan juuri tämä kirje, jossa vanha isä pyysi

kiirehtimään avioliiton laillistamista, neuvoi kreiville helpoimman tavan päästä vaimostaan vapaaksi.

Voi ajatella, että lapsen äidin valtasi enemmän viha kuin suru kuullessaan isännän kertomuksen.

Koko yönä hän ei saanut silmiinsä unta. Lapsella täytyi olla isä, hän ajatteli ajattelemistaan.

Seuraavana aamuna täytyi isännän lähteä hänen käskystään Ekebyhyn hakemaan Gösta Berlingiä.

Gösta teki vaiteliaalle miehelle kaikenlaisia kysymyksiä, mutta ei saanut tietää mitään. Niin: kreivitär oli asunut hänen talossaan koko kesän. Hän oli ollut terve ja tehnyt työtä. Nyt oli syntynyt lapsi. Lapsi oli heikko, mutta äiti vahvistunut.

Gösta kysyi, tiesikö kreivitär että avioliitto oli purettu. Niin, kyllä hän sen nyt tiesi. Hän oli saanut sen eilen tietää.

Ja kaiken matkaa oli Göstalla vuoroin kuuma, vuoroin kylmänpuistatuksia.

Mitä kreivitär tahtoi häneltä? Miksi hän lähetti noutamaan häntä?

Gösta ajatteli kesän viettoa siellä Lövenin rannalla. Ilveessä ja leikissä ja huvirekillä he olivat antaneet päivien mennä, ja sinä aikana oli kreivitär tehnyt työtä ja kärsinyt.

Koskaan ei Gösta ollut enää luullut häntä näkevänsä. Ah, jos hän olisi edes uskaltanut toivoa! Hän olisi silloin astunut hänen eteensä parempana miehenä. Mitä hän voi nyt taakseen silmätessään nähdä muuta kuin tavallisia hullutuksia!

Kahdeksan aikaan illalla hän joutui perille, ja hänet vietiin heti lapsen äidin luo. Huoneessa oli hämärä. Hän tuskin voi erottaa vuoteella lepäävän kreivittären. Emäntä ja isäntä tulivat myös sisään.

Nyt tiedettäköön, että kreivitär, jonka valkeat kasvot loistivat pimeästä, oli yhä korkeinta ja puhtainta, mitä Gösta tiesi, kaunein sielu, mikä koskaan oli pukeutunut maalliseen tomuun. Kun Gösta nyt taas tunsu hänen läsnäolonsa siunauksen, hän olisi tahtonut heittäytyä polvilleen ja kiittää häntä siitä, että kreivitär taaskin antoi hänen nähdä itsensä, mutta hän oli niin mielenliikutuksen vallassa, ettei voinut sanoa eikä tehdä mitään.

"Rakas kreivitär Elisabet!" hän vain huudahti.

"Hyvää iltaa, Gösta!"

Kreivitär ojensi hänelle kätensä, joka lienee taas tullut pehmeäksi ja kuultavaksi. Hän oli hiljaa, Göstan taistellessa tunteistaan.

Lapsen äitiä eivät kiihkeät tunteenpurkaukset vavistaneet, kun hän nyt näki Göstan. Häntä vain kummastutti, että Gösta näytti kiinnittävän huomiota enemmän häneen, vaikka hänen olisi pitänyt käsittää, että nyt oli kysymyksessä vain lapsi.

"Gösta", hän sanoi lempeästi, "sinun täytyy nyt auttaa minua, kuten kerran lupasit. Sinä tiedät, että mieheni on minut hyljännyt, niin ettei minun lapsellani ole isää."

"Niin, kreivitär, mutta sehän asia on saatava tolalleen. Nyt kun on lapsi, voidaan kreivi aivan varmaan pakottaa laillistuttamaan avioliittonsa. Olkaa huolelta, minä tahdon auttaa teitä, kreivitär!"

Kreivitär hymyili. "Luuletko sinä, että minä tahdon pakottaa kreivi Dohnan ottamaan minut?"

Veri syöksyi Göstan päähän. Mitä kreivitär sitten toivoi? Mitä hän häneltä tahtoi?

"Tule tänne, Gösta", hän sanoi ja ojensi taas kätensä. "Sinä et saa suuttua minulle siitä, mitä nyt sanon, mutta minä ajattelin, että sinä joka olet, joka olet..."

"Virkaheitto pappi, ryyppysankari, kavaljeeri, Ebba Dohnan murhaaja, minä tiedän koko ansioluettelon..."

"Oletko sinä jo nyt vihainen, Gösta?"

"Minä haluaisin mielummin, ettette enää sanoisi mitään, kreivitär."

Mutta lapsen äiti jatkoi:

"On monta, Gösta, jotka olisivat tahtoneet tulla vaimoksesi rakkaudesta, mutta niin ei ole minun laitani. Jos minä sinua rakastaisin, en uskaltaisi puhua niinkuin nyt puhun. Omasta puolestani en minä

sellaista pyytäisi, Gösta, mutta näetkös, lapsen tähden voin sen tehdä. Sinä ymmärrät varmaan jo, mitä aion sinulta pyytää. Se on kylläkin suuri nöyryytys sinulle, sillä minä olen naimaton nainen, jolla on lapsi. En ajatellut, että juuri sinä sen tekisit siksi, että muka olisit huonompi muita, mutta kylläkin ajattelin, että sinä ehkä haluaisit tehdä sen siksi, että sinä olet hyvä, Gösta, siksi, että sinä olet sankari ja voit uhrautua. Mutta kenties minä pyydän liikaa. Sellainen on kenties miehelle mahdotonta. Jos sinä halveksit minua kovin paljon, jos sinusta on liian vastenmielistä, että sinua sanotaan toisen lapsen isäksi, niin sano se vain! Minä en pahastu. Ymmärrän kyllä, että pyyntöni on liikanainen, mutta lapsi on sairas, Gösta. On julmaa, ettei kasteessa voi mainita hänen äitinsä miehen nimeä."

Gösta, joka kuunteli häntä, tunsu samaa kuin tuona kevätpäivänä, jolloin hänen täytyi laskea kreivitär maihin ja jättää hänet oman onnensa nojaan. Nyt hänen täytyi auttaa kreivitärtä siten, että hävittäisi hänen tulevaisuutensa, koko hänen tulevaisuutensa. Hänen, joka rakasti häntä, täytyi se tehdä.

"Minä teen kaikki, mitä kreivitär tahtoo", hän sanoi.

Seuraavana päivänä hän puhui asiasta Bron rovastin kanssa, sillä Bro on Svartsjön emäseurakunta, ja kuulutus oli toimitettava siellä.

Hyvä, vanha rovasti heltyi kuullessaan asian laidan ja lupasi ottaa kaiken edesvastuun naittajasta ja muusta omille niskoilleen.

"Niin", hän sanoi, "sinun täytyy auttaa kreivitärtä, Gösta, sinun täytyy. Hän voi muuten tulla mielipuoleksi. Hän luulee vahingoittaneensa lasta siten, että on ryöstänyt siltä sen aseman elämässä. Sillä on erittäin arka omatunto, sillä naisella."

"Mutta minä tiedän, että teen hänet onnettomaksi", huudahti Gösta.

"Sitäpä et saakaan tehdä, Gösta. Sinun pitää nyt tulla vakavaksi mieheksi, jolla on vaimo ja lapsi hoidettavana."

Kuitenkin piti rovastin vielä käydä Svartsjössä puhumassa kappalaisen ja laamannin kanssa. Päätökseksi tuli, että seuraavana sunnuntaina, syyskuun ensimmäisenä päivänä, kuulutettiin Svartsjön kirkossa Gösta Berling ja Elisabet von Thurn.

Sitten vietiin lapsen äiti ylen varovasti Ekebyhyn, ja siellä lapsi kastettiin.

Rovasti puhui kreivittären kanssa ja sanoi, että tämä voi vieläkin peruuttaa päätöksensä ja evätä naima-aikeensa sellaisen miehen kanssa kuin Gösta Berling on. Hänen pitää vain kirjoittaa ensiksi isälle.

"Minä en voi katua", sanoi kreivitär, "ajatelkaa, jos lapseni kuolisi ennen kuin on saanut isän."

Ennen kolmatta kuulutuspyhää oli lapsen äiti ollut jo useampia päiviä terve ja jalkeilla. Iltapäivällä tuli rovasti Ekebyhyn ja vihki hänet Gösta Berlingin kanssa. Mutta ketään ei ollut, joka olisi ajatellut, että nämä olivat häät. Ketään vieraita ei ollut kutsuttu. Hankittiin vain lapselle isä, ei muuta.

Lapsen äiti säteili hiljaista iloa, ikään kuin olisi saavuttanut elämänsä suuren päämäärän. Sulhanen oli surullinen. Hän ajatteli, että kreivitärhän hukkasi tahallaan tulevaisuutensa mennessään naimisiin hänen kanssaan. Hän huomasi kauhistuen, ettei hän itse oikeastaan ollut vaimolle mitään merkitsevää. Kaikki vaimon ajatukset olivat lapsessa.

Pari päivää sen jälkeen tuli isälle ja äidille suru. Lapsi kuoli suonenvetokohtaukseen.

Monesta tuntui, kuin ei lapsen äiti olisikaan surrut niin suuresti ja syvästi kuin odotettiin: hänessä oli jonkinlaista voitonriemua. Hänestä tuntui kuin hän olisi riemuinnut saadessaan hukata koko tulevaisuutensa lapsen vuoksi. Kun pienokainen tulee enkelien luo, niin muistaa hän toki, että hänellä oli maan päällä ollut äiti, joka rakasti häntä.

Kaikki tämä tapahtui hiljaa ja huomaamatta. Kun Gösta Berlingiä ja Elisabet von Thurnia kuulutettiin Svartsjön kirkossa, eivät useimmat edes tienneet, kuka morsian oli. Papit ja herrasväet, jotka kyllä tunsivat asian, puhuivat siitä vähän. Näytti siltä kuin he olisivat pelänneet, että joku, joka oli kadottanut uskonsa omantunnon voimaan, selittäisi nuoren naisen menettelytavan pahoin. Oltiin arkoja, kovin arkoja siitä, että joku voisi sanoa: "Kas niin, niinpäs oli, ettei hän voinut masentaa rakkauttaan Göstaan; nyt hän on mennyt naimisiin hänen kanssaan valheellisen tekosyyin nojalla." Ah, vanhat olivat tästä nuoresta naisesta yhä arkoja. Koskaan he eivät voineet kärsiä sanottavan hänestä mitään pahaa. He tuskin tahtoivat myöntää, että hän oli tehnyt syntiä. He eivät tahtoneet nähdä, että syy tahraisi tätä sielua, joka pelkäsi niin suuresti pahaa.

Toinenkin suuri tapaus sattui juuri samaan aikaan, ja sekin vaikutti, että Göstan avioliitosta niin

vähän puhuttiin.

Majuri Samzeliusta kohtasi onnettomuus. Hän oli tullut ihmisaraksi ja yhä kummallisemmaksi. Hän seurusteli enimmäkseen eläintensä kanssa ja oli koonnut Sjöhen kokonaisen pienen eläintarhan.

Vaarallinenkin hän oli, sillä hänellä oli aina ladattu pyssy matkassa ja hän laukoili sitä myötänsä, välittämättä liioin mihin tähtäsi. Eräänä päivänä puri häntä kesy karhu, jota hän oli erehdyksessä ampunut. Haavoitettu eläin karkasi häntä vastaan hänen seisoessaan aivan ristikon edessä ja sai puraistuksi häntä lujasti käsivarteen. Sitten eläin murtausi irti ja juoksi metsään.

Majuri joutui vuoteenomaksi ja kuoli haavamyrkytykseen, mutta ei ennen kuin joulun tienoilla. Jos majurinrouva olisi tiennyt, että hän oli sairaana, hän olisi ehkä ottanut takaisin Ekebyn hallituksen. Mutta kavaljeerit tiesivät kyllä, ettei rouva tulisi ennen kuin heidän vuotensa oli lopussa.

Kahdeksastoista luku

AMOR VINCIT OMNIA

Lehterinportaiden alla Svartsjön kirkossa on romukoppi, täynnä haudankaivajien pilalle kuluneita lapioita, rikkonaisia kirkonpenkkejä, hylättyjä peltikilpiä ja muuta romua.

Siellä, missä tomu lepää paksuna kerroksena ja ikään kuin kätkee sen jokaiselta silmältä, on lipas, yltäänsä puhtainta helmiäismosaiikkia. Jos hankaa tomun pois siitä, niin se loistaa ja kimmeltää kuin mikäkin sadun vuorensinä. Lipas on lukossa ja avain hyvässä säilössä; käyttää sitä ei saa. Kukaan kuolevainen ei saa silmätä lippaaseen. Kukaan ei tiedä, mitä siinä on. Vasta kun kahdeksastoista sataluku on kulunut loppuun, saa pistää avaimen lukkoon, kohottaa kannen ja nähdä aarteet, joita se on varjellut.

Niin on aikoinaan määrännyt hän, jonka lipas oli.

Kannen messinkilevyssä on kirjoitus: "Labor vincit omnia". Mutta toinen kirjoitus sopisi lippaaseen paremmin. "Amor vincit omnia" pitäisi siinä olla. Myös tuo lehterinolaisen romuhuoneen vanha lipas on todistus rakkauden kaikkivallasta.

Oi, Eros, kaikkivaltias jumala!

Sinä, oi rakkaus, olet totisesti ikuinen! Vanhoja ovat ihmiset maan päällä, mutta sinä olet seurannut heitä kautta aikojen.

Missä ovat idän jumalat, nuo lujat sankarit, jotka suuntasivat salaman aseensa, he, jotka pyhien virtain rannalla ottivat vastaan hunaja- ja maitouhreja? Kuolleet he ovat. Kuollut on Bel, vahva soturi, ja Thot, haukanpäinen sankari. Kuolleet ovat ne mainiot, jotka lepäsivät Olympon pilvivuoteilla; niin myös voittojalot vallitetun Valhallan asukkaat. Kaikki muinaiset jumalat ovat kuolleet, paitsi Eros, Eros, se kaikkivaltias.

Hänen tekonsa on kaikki mitä näet. Hän pitää elossa sukukunnat. Näen hänet kaikkialla. Mihin voit astua löytämättä tuon alastoman jalan jälkeä? Mitä on korvasi kuullut, jossa hänen siipiensä suhina ei ollut perusäänenä? Hän asuu ihmisten sydämissä ja uinailevassa siemenjyvässä. Huomaa vavistuksella hänen läsnäolonsa kuolleissa kappaleissa!

Onko ketään, joka ei kaipaa ja tule houkutelluksi? Onko ketään, joka välttää hänen valtaansa? Kaikki koston jumalat lankeavat kerran, kaikki voiman ja väkivallan mahdit. Sinä, oi rakkaus, olet totisesti ikuinen.

* * * * *

Vanha Eberhard-setä istuu kirjoituspulpettinsa ääressä, — mainio laitos, jossa on marmorilevyn alla sata laatikkoa, tummuneilla messinkiheloilla koristettua. Hän tekee työtä ahkerasti ja innokkaasti — hän on yksinään kavaljeerirakennuksessa.

Oi, Eberhard, miksi et samoile metsiä ja maita tämän katoavan kesän viimeisinä päivinä niinkuin muut kavaljeerit? Kukaan ei, senhän tiedät, palvele rankaisua saamatta viisauden jumalatarta. Koukistunut on selkäsi, vaikka olet vasta pari vuotta seitsemännellä kymmentä, tukka, joka suojaa päälakeasi, ei ole omasi, rypyt tungeksivat otsallasi, joka kaartuu painuneiden silmäkuoppien yllä, ja iän piirteet ilmenevät tuhansin kurtuin hampaattoman suusi ympärillä.

Oi, Eberhard, miksi et samoile metsiä ja maita? Kuolema erottaa sinut kirjoituspöytäsi äärestä vielä aikaisemmin, kun et ole antanut elämän itseäsi siitä houkutellessa.

Eberhard-setä vetää paksun mustekiekuran viimeisen rivin alle. Pulpetin lukemattomista laatikoista hän vetää esille kellastuneita, täyteen tuhrittuja paperiluntteja, jotka kaikki kuuluvat siihen suureen teokseen, joka on kuuluttava Berggrenin nimeä kautta aikojen. Mutta juuri kun hän on saanut pinkan pinkan päälle pinotuksi ja tuijottaa niitä hiljaisen ihastuneena, aukee ovi ja sisään astuu nuori kreivitär.

Siinä hän on, tuo vanhain herrain nuori valtiatar. Hän, jota he palvelevat ja kunnioittavat enemmän kuin isovanhemmat palvelevat ja kunnioittavat ensimmäistä pojanpoikaansa. Siinä hän on, jonka he ovat löytäneet köyhänä ja sairaana ja jolle he ovat nyt lahjoittaneet kaiken maailman kunnian, niinkuin sadun kuningas teki köyhälle kaunoiselle, jonka löysi metsästä. Hänelle kaikuvat nyt walt-torvet ja viulut Ekebyssä. Hänen vuokseen kaikki liikkuu, henkii, tekee työtä suuressa kartanossa.

Hän on nyt terve, vaikka vielä varsin heikko. Suuren kartanon yksinäisyys painostaa häntä, ja kun hän tietää kavaljeerien olevan poissa, hän tahtoo vilkaista, miltä kavaljeerirakennus näyttää, tuo kuuluisa huone.

Niinpä hän tulee hiljaa sisään ja silmäilee rapattuja seiniä ja keltajuovikkaita sängyn uutimia, mutta tulee hämilleen huomattessaan, ettei huone olekaan tyhjä.

Eberhard-setä menee juhlallisesti kreivitärtä vastaan ja vie hänet suuren paperi- ja kirjoituspinon luo.

"Katsokaa, kreivitär", hän sanoo, "nyt minun työni on valmis. Nyt lähtevät kirjoitelmani maailmalle. Nyt tapahtuu suuria."

"Mitä tapahtuu, Eberhard-setä?"

"Oi, kreivitär, se iskee maahan kuin salama, salama, joka valaisee ja surmaa. Aina siitä saakka kun Mooses veti hänet esiin Siinain ukkospilvestä ja asetti hänet armon istuimelle, vaellustemppelin sisimpään, aina siitä saakka hän on istunut horjumatta, tuo vanha Jehova, mutta nyt saavat ihmiset nähdä mitä hän on: mielikuvitusta, tyhjyyttä, utua, meidän omien aivojemme kuolleena syntynyt luomus. Hän on vajoava tyhjiin", sanoi vanhus, ja pani ryppyisen kätensä kirjoituspinkalleen. "Tässä se sanotaan, ja kun ihmiset saavat tämän lukea, on heidän uskominen. He säpsähtävät hereille ja näkevät oman tyhmyytensä; he käyttävät ristiä polttopuuna, kirkkoja vilja-aittoina, ja papit kyntävät maata."

"Oi, Eberhard-setä", sanoo kreivitär hieman väristen, "oletteko te niin kauhea ihminen? Sisältääkö tuo niin kauheita?"

"Kauheita", toistaa ukko, "sehän on vain totta. — Mutta me olemme kuin pikkupoikia, jotka kätkevät kasvonsa naisen helmoihin, kun kohtaavat vieraan: me olemme tottuneet piiloutumaan totuudelta, tuolta ikuisesti vieraalta. Mutta nyt se tulee asumaan joukossamme, nyt saavat kaikki sen tuntea."

"Kaikkiko?"

"Eivät vain filosofit, vaan kaikki, ymmärrätkö, kreivitär, kaikki."

"Ja silloin Jehova kuolee?"

"Hän ja kaikki enkelit, kaikki pyhimykset, kaikki paholaiset, kaikki valheet."

"Kuka sitten hallitsee maailmaa?"

"Luuleeko kreivitär, että kukaan on ennenkään sitä hallinnut? Uskooko kreivitär tuohon sallimukseen, joka otti huomioon varpuset ja hiuskarvat? Kukaan ei ole sitä hallinnut, kukaan ei ole sitä hallitseva."

"Mutta me, me ihmiset, mitä meistä sitten tulee?"

"Samaa, mitä olemme olleet — tomua. Se, joka on palanut loppuun, ei voi palaa enää; hän on kuollut. Puita me olemme, joiden ympärillä elämän liekit häilyvät. Elämän kipinä lentää toisesta toiseen. Sytytään, leimutaan, sammutaan. Sitä on elämä."

"Oi, Eberhard, eikö siis mitään henkielämää ole?"

"Ei."

"Eikö haudan tuolla puolen?"

"Ei."

"Ei hyvää, ei pahaa, ei mitään päämäärää, ei mitään toivoa?"

"Ei mitään."

Nuori nainen astuu ikkunan luo. Hän katselee syksyn kellastuneita lehtiä, georgiineja ja astereita, jotka nuokkuvat raskain päin syystuulen taittamissa varsissa. Hän katselee Lövenin mustia aaltoja, syksyn synkkää myrskytaivasta, ja hetkiseksi hän heittäytyy epäuskoon.

"Eberhard-setä", sanoo hän, "kuinka maailma on harmaa ja ruma, kuinka kaikki on hyödytöntä. Minä haluaisin kuolla."

Mutta silloin hän kuulee kuin vaikeroimista sielussaan. Elämän vahvat voimat ja kuohuvat tunteet huutavat äänekkäästi elämisen onnea.

"Eikö sitten ole mitään", hän huudahtaa, "joka voi elämää kaunistaa, kun olette minulta ottanut Jumalan ja kuolemattomuuden?"

"Työ", vastaa vanhus.

Mutta kreivitär katsoo taasen ulos, ja häneen hiipii tällaisen köyhän viisauden halveksinta. Käsittämätön kohoo hänen sielunsa silmien eteen, hän tuntee hengen asuvan kaikissa, hän havaitsee voiman, joka on sidottu näennäisesti kuolleeseen aineeseen, mutta joka voi kehittyä tuhatvivahteiseksi elämäksi. Kiitävin ajatuksin hän etsii nimeä Jumalan hengen läsnäololle luonnossa.

"Oi, Eberhard-setä", hän sanoo, "mitä on työ? Onko se jumala? Onko sillä tarkoitus itsessään? Mainitkaa toinen!"

"En toista tiedä", vastaa vanhus.

Silloin löytää kreivitär sen nimen, jota on hakenut, surkean, monesti tahritun nimen.

"Eberhard-setä, miksi te ette mainitse rakkautta?"

Silloin liukuu hieno hymy tyhjälle suulle, jonka ympärillä tuhannet kurtut risteilevät.

"Tässä", sanoo filosofi ja lyö rystyillään paksua paperipinkkaa, "tässä surmataan kaikki jumalat, enkä ole unohtanut Erostaakaan. Mitä on rakkaus muuta kuin lihan kaipausta? Miksi sen pitäisi olla korkeammalla kuin muutkaan ruumiin vaatimukset? Tee nälkä jumalaksi! Tee väsymys jumalaksi! Ne ovat yhtä arvokkaita. Loppukoot jo hullutukset. Eläköön totuus!"

Silloin painaa nuori kreivitär päänsä alas. Ei se ole niin, ei ole totta tämä, mutta hän ei osaa taistella.

"Teidän sananne haavoittavat minun sieluani", hän sanoo, "mutta vielä minä en usko. Koston ja väkivallan jumalat te voitte tappaa, ette muuta."

Mutta ukko tarttuu hänen käteensä, laskee sen kirjalleen ja sanoo epäuskon innossaan:

"Tämän luettuanne teidän täytyy uskoa."

"Älköön se siis koskaan tulko silmiäni eteen", sanoo kreivitär, "sillä jos minä niin uskon, en voi elää."

Ja suruun vaipuneena menee hän filosofin luota. Mutta Eberhard-setä istuu kauan kreivittären mentyä mietiskellen.

Nämä vanhat herjaavat luntat eivät ole vielä joutuneet maailman tutkittavaksi. Vielä ei setä Eberhardin nimi ole ylettynyt maineen jyrkänleille.

Hänen suuri teoksensa lepää lippaaseen kätkeytyneenä romukopissa Svartsjön kirkon lehterinportaiden alla; se näkee päivänvalon vasta vuosisadan lopussa.

Mutta miksi hän teki niin? Pelkäsikö hän jättäneensä asiansa todistamatta? Pelkäsikö hän vainoja? Vähänpä tunnette Eberhard-setää.

Ymmärtäkää nyt: totuutta hän on rakastanut, ei omaa kunniaansa. Ja niinpä hän uhrasi jälkimmäisen, ei edellistä, sentähden, että isällisesti rakastettu lapsi saisi kuolla uskossaan siihen, jota piti rakkaana.

Oi, rakkaus, sinä olet se totisesti ikuinen!

Yhdeksästoista luku

NYGÅRDIN TYTTÖ

Ei kukaan tunne vuoren juurta, jossa kuuset kasvavat sakeina ja maan peittää paksu, pehmeä sammalkerros. Kukapa sen tuntisi. Sitä ei ole ihmisjalka koskaan ennen polkenut, ainoakaan ihmisen kieli ei ole antanut sille nimeä. Ainoakaan polku ei johda piiloiseen paikkaan. Kalliot kohoavat torneina sen ympärillä; kietovat tammetsat vartioivat sitä; murrot sen sulkevat; paimen ei sitä löydä; kettu sitä halveksii. Se on metsän autioin seutu, ja nyt etsivät sitä tuhannet ihmiset.

Mikä loputon etsiväin jono? He voisivat täyttää Bron kirkon, eikä ainoastaan Bron, vaan myös Löfvikin ja Svartsjön. Ah, mikä loputon etsivien jono!

Herrasväen lapset, jotka eivät saa lähteä retkueeseen, seisovat tiepuolella tai riippuvat veräjain aidaksilla valtavan jonon kulkiessa ohi. Pienokaiset eivät ole aavistaneet, että tähän maailmaan mahtuu niin paljon ihmisiä: tuollainen suunnaton lauma. Kun he tulevat suuriksi, niin he muistavat aina tämän suuren, lainehtivan ihmisvirran. Heidän silmänsä täyttyvät kyynelillä pelkämästä tuon valtavan näyn muistosta: että sellainen ääretön lauma matkaa teitä, joilla ei tavallisesti nähnyt päiväkausiin kuin jonkun yksinäisen kulkijan, kerjäläisjoukon tai talonpojan rattaat.

Kaikki, jotka asuvat tienvarrella, kavahtavat pystyyn ja huudahtavat: "Onko maahan tullut onnettomuus? Onko vihollinen kimpussamme? Mihin te menette, kulkijat? Mihin te menette?"

"Me etsimme", vastaavat he. "Olemme etsineet kaksi päivää. Etsimme tämänkin päivän; sitten emme enää jaksa. Menemme ja etsimme koko Björnen metsän ja honkapeittoiset kukkulat Ekebyn länsipuolella."

Nygårdista, joka on köyhä perukka kaukana itäisessä vuoristossa, on tuo jono ensin lähtenyt. Se kaunis tyttö, jolla on paksut mustat hiukset ja punaiset posket, on ollut kahdeksan päivää kateissa. Se vastatyttö, jonka Gösta Berling aikoi ottaa morsiamekseen, on eksynyt suuriin metsiin. Kahdeksaan päivään ei kukaan ole nähnyt häntä.

Niin lähti Nygårdin rahvas tyystin etsimään metsän. Ja jokainen, jonka he tapasivat tiellä, liittyi etsimään. Jokaisesta pirtistä tuli ihmisiä jonoon.

Sattuu tuon tuosta, että äsken tullut kysyy:

"No, Nygårdin miehet, mikä on siihen syynä? Miksi annoitte kauniin tytön kulkea yksin vierailta poluilla? Metsä on syvä ja Jumala on ottanut hänen ymmärryksensä."

"Kukaan ei häiritse häntä", vastaavat he silloin, "hän ei häiritse ketään. Hän kulkee turvallisesti kuin lapsi. Ken kulkisi varmemmin kuin se, jota Jumalan itsensä täytyy vaalia? Ennen hän on aina tullut takaisin."

Niin on tuo etsivä jono samonnut itäiset metsät, jotka erottavat Nygårdin tasangosta. Nyt, kolmantena päivänä, se matkaa Bron kirkon ohi mäelle Ekebyn länsipuolisiin metsiin.

Mutta jonon edetessä kohisee pitkin tietä ihmetyksen myrsky; aina täytyy jonkun joukosta pysähtyä vastaamaan kysymyksiin: "Mitä te puuhaatte? Mitä te etsitte?"

"Me etsimme sitä sinisilmäistä, tummatukkaista tyttöä. Hän on mennyt metsään kuolemaan. Hän on ollut kadoksissa kahdeksan päivää."

"Miksi hän meni metsään kuolemaan? Oliko hänellä nälkä? Oliko hän onneton?"

"Puutetta hän ei ole kärsinyt, mutta häntä kohtasi onnettomuus viime keväänä. Oli nähnyt sen hullun papin, Gösta Berlingin, ja oli rakastanut häntä monta vuotta. Ei parempaa älynnyt. Jumala oli ottanut hänen ymmärryksensä."

"Tosiaankin oli Jumala ottanut häneltä ymmärryksen, Nygårdin miehet."

"Viime keväänä se onnettomuus sattui. Ennen ei pappi ollut vilkaissutkaan häneen, silloin oli sanonut, että tyttö saa ruveta hänen morsiamekseen. Se oli paljasta leikkiä; pappi laski hänet pois luotaan, mutta tyttö ei löytänyt enää muualta lohdutusta. Hän palasi alinomaan Ekebyhyn. Hän seurasi papin jälkiä minne tämä menikin. Pappi väsyi häneen. Kun hän kävi siellä viimeksi, usuttivat ne hänen kimppuunsa koirat. Sen jälkeen kukaan ei ole häntä nähnyt."

Mies talosta, mies joka talosta! Ihmisen henki on vaarassa. Ihminen mennyt metsään kuolemaan. Kenties hän on jo kuollut. Kenties hän harhailee vieläkin siellä löytämättä oikeata tietä. Metsä on suuri, ja hänen ymmärryksensä on Jumalan luona.

Seuratkaa jonoa, seuratkaa sitä! Antakaa kauran jäädä kuhilaihini, niin että heikko jyvä putoo tähkästään; antakaa perunan hapata maahan; päästäkää hevoset irti, etteivät kuole janoon tallissa;

jättäkää navetan ovi auki, että lehmät pääsevät katon alle yöksi; antakaa lasten tulla mukaan, sillä lapset ovat Jumalan. Jumala on pienten kanssa; hän ohjaa heidän askeleitaan. He auttavat, kun miesten viisaus peittää.

Tulkaa kaikki, miehet, naiset ja lapset! Kuka uskaltaa jäädä kotiin? Kuka tietää, vaikka Jumala aikoi käyttää juuri häntä? Tulkaa kaikki, jotka tarvitsette laupeutta, ettei teidän sielunne kerran harhailisi kuivuneita korpia ja etsisi lepoa eikä löytäisi! Tulkaa! Jumala on ottanut hänen ymmärryksensä ja metsä on suuri.

Ken osaa sille paikalle, jossa kuuset seisovat sakeina ja jota sammal peittää pehmeänä! Eikö näykin jotain tummaa tuolla ihan vuorensinän juuressa? Ah, ruskeain muurahaisten keko. Kiitetty olkoon hän, joka ohjaa hullujen tiet, ei muuta!

Oi, sitä jonoa! Ei se ole juhla-asuinen riemusaatto, joka tervehtii voittajaa, sirottelee kukkia hänen tielleen ja täyttää hänen korvansa riemuhuudoilla; ei se ole pyhiinvaeltajain virsiä veisaava ja viuhuvia katumusruoskia käyttävä saatto, joka menee pyhille haudoille, ei siirtolaisjoukko, joka natisevissa kuormavankkureissa matkaten etsii hädänalaisille uusia koteja, ei sotajoukko rummuin ja miekoin; vain talonpoikia sarkaisissa työtamineissa, kuluneet nahkaliinat edessään, vain heidän vaimojaan sukankudin kädessä ja lapset selässä tai äitinsä helmoissa.

Suurta on nähdä ihmisten yhtyvän suuria päämääriä varten. Lähtekööt he matkalle tervehtimään hyväntekijöitään; ylistämään Jumalaansa, etsimään maata, puolustamaan valtakuntaansa, lähtekööt! Mutta ei nälkä, ei jumalanpelko, ei sota ole ajanut näitä liikkeelle. Heidän vaivansa on hyödyttönyt, heidän intonsa palkatonta; he menevät hakemaan hullua. Niin monta hikipisaraa, niin monta askelta, niin paljon huolta, niin paljon rukouksia kuin kaikki tämä maksaakin, ei siitä ole palkintona muuta kuin se, että he löytävät poloisen metsään eksyneen, jonka järki on Jumalan luona.

Oi, eikö ihminen rakasta tätä kansaa! Eikö sille, joka on seisonut tiepuolessa ja nähnyt sen kulkevan ohi, tule väkisin kyyneleet silmiin, kun hän vain ajatteleekin heitä ja näkee heidät taas sielussaan, miehet jäykin kasvoin ja kovin käsin, naiset varhain uurtunein otsin, ja nuo väsyneet lapset, jotka Jumala oli johdattava oikealle paikalle?

Se täyttää maantien, tuo huolestuneiden etsivän jono. Vakavin silmäyksin he mittailevat metsää; synkkinä he kulkevat eteenpäin, sillä he tietävät hakevansa paremminkin kuollutta kuin elävää.

Ah, tuo musta vuorensinän juurella, eikö se sittenkään ollut muurahaisten keko, vaan kaatunut puu? Kiitos taivaan, kaatunut puu! Mutta eihän voi nähdä ihan tarkkaan, kun kuuset ovat niin sakeassa vieretysten.

Niin pitkä on jono, että kun ensimmäiset siitä, nuo väkevät miehet, ovat perillä Björnen länsipuolella, metsänrinnassa, niin viimeiset, rammot, työn runtomat ukot ja naiset, jotka kantavat pieniä lapsiaan, ovat tuskin ehtineet Brobyn kirkolta.

Ja niin koko mutkittileva matkue katoaa pimeään metsään. Aamupäivän aurinko valaisee sen tietä kuusten alle — iltapäivän laskeva aurinko on kohtaava joukot, kun ne tulevat metsästä.

Kolmatta päivää he jo ovat etsimässä: he ovat tottuneet tähän työhön. He etsivät kaltevan vuorensinän alta, jolla jalka voi liukahtaa, tuulenskaatamista murroksista, joissa jalka ja käsi helposti voivat katketa, tiheiden kuusten oksain alta, jotka, laskeutuen pehmeää sammalta pitkin, kutsuvat lepoon.

Karhun pesän, revon luolan, metsäsian syvän asumuksen, mustan hiilihaudan pohjan, punaisen puolukkamäen, valkopintaisen kuusen, vuoren, jonka kulo kuukausi sitten paljasti, kiven, jonka jättiläinen viskasi: kaikki ne he ovat löytäneet, mutta eivät paikkaa vuorensinän alla, jossa tuo musta makaa. Kukaan ei ole käynyt siellä katsomassa, onko se puunrunko vai ihminen. Niin, kyllä se on ihminen, mutta kukaan ei ole käynyt siellä häntä katsomassa.

Ilta-aurinko näkee jo heidät toisella puolen metsää, mutta nuorta naista, jonka järjen Jumala on ottanut, ei ole löydetty. Mitä he nyt aikovat tehdä? Hakevatko he koko metsän vielä kerran? Metsä on pimeässä vaarallinen: siellä on pohjattomia lampia ja jyrkkiä rotkoja. Ja mitäpä he löytävät, he, jotka eivät löytäneet auringonpaisteessa mitään, nyt, kun päivä on kadonnut.

"Mennään Ekebyhyn!" huutaa yksi joukosta.

"Mennään Ekebyhyn!" he silloin kaikki huutavat. "Mennään Ekebyhyn!"

"Kysytään kavaljeereilta, miksi he usuttivat koiransa ihmisen kimppeun, jolta Jumala oli ottanut järjen, miksi he kiihottivat hourun epätoivoon. Köyhät, nälkäiset lapsemme itkevät; vaattemme ovat

riekaleina, vilja seisoo kuhilaissa, kunnes jyvä tippuu tähkäpäistä, perunat mätänevät maahan, hevosemme juoksentelevat irrallaan, lehmämme eivät saa hoitoa; me itse olemme menehtyä uupumuksesta — ja kaikki se on heidän syytään. Mennään Ekebyhyn ja vedetään heidät tilille! Mennään Ekebyhyn!

"Tänä kirouksen vuonna tulee kaikki paha meidän talonpoikain päälle. Jumalan käsi lepää meidän päällämme raskaana; nälänhätää tarjoaa meille talvi. Ketä etsii Jumalan käsi? Ei se ollut Brobyn pappi. Hänen rukouksensa vielä saapuivat Herran korviin. Ketä sitten, jos ei noita kavaljeereja? Mennään Ekebyhyn!"

"He ovat hävittäneet kartanon, he ovat ajaneet majurinrouvan maantielle kerjäämään. Heidän syynsä on, että meidän täytyy käydä työttöminä. Heidän syynsä on, että meidän täytyy nähdä nälkää. Tämä hätä on heidän tekemänsä. Mennään Ekebyhyn!"

Niin painuvat synkät, katkeroituneet miehet Ekebyn suurta kartanoa kohti, nälkäiset lapset seuraavat heitä, lapset itkevät käsivarsilla, ja viimeksi tulevat vaivaiset ja työn murtamat vanhukset. Ja katkeruus juoksee kuin kasvava virta kulkijasta toiseen, vanhuksista naisiin, naisista väkeviin miehiin, jotka käyvät jonon etunenässä.

Syystulva tulee nyt. Kavaljeerit, muistatteko kevättulvaa? Nyt tulee uudet aallot, vuorilta virtaillen, nyt uhkaa uusi hävitys Ekebyn voimaa ja kunniaa.

Torppari, joka kyntää nurmea metsänrinnassa, kuulee kansan raivoavat huudot. Hän riisuu toisen hevoseensa, hyppää sen selkään ja laskee täyttä laukkaa Ekebyhyn. "Tuho tulee", hän huutaa, "karhut tulevat, sudet tulevat, hiidet tulevat ottamaan Ekebyn!"

Hän ratsastaa ympäri kartanoa hurjana pelosta. "Kaikki metsänpeikot ovat irti", hän huutaa. "Peikot tulevat ottamaan Ekebyn! Pelastakoon itsensä ken voi! Hiidet tulevat ja tuikkaavat tuleen Ekebyn ja lyövät kavaljeerit kuoliaaksi!"

Ja hänen takaansa kuuluu ihmisjoukon lähenevä kohu ja kirkuna. Syystulva tulla kohisee Ekebytä kohti.

Tietääkö se sitten mitä tahtoo, tuo katkeruuden hyrskyvä virta? Tahtooko se tulta, tahtooko se murhata, tahtooko ne ryöstää?

Nuo eivät ole ihmisiä, nuo tulijat: ne ovat metsän hiisiä, erämaan villipetoja. Me, pimeyden vallat, joiden täytyy olla piilossa maan alla, me olemme yhdeksi ainoaksi autuaaksi hetkeksi päässeet vapaiksi. Kosto on vapauttanut meidät.

Vuorenhenget ne ovat murtaneet malmin, metsänhenget ne ovat kaataneet puita ja vartioineet hiilihautaa; tasangonhenget ovat kasvattaneet leivän; nyt ne ovat vapaita, ne kääntyvät hävittämään. Kuolemaan Ekeby, kuolemaan kavaljeerit!

Täällä juoksee viina virtoinaan. Täällä on kultaa kasoittain kellariholveissa. Täällä on aitat täynnä viljaa ja lihaa. Miksi pitää vanhurskaiden lasten nähdä nälkää, kun kelvottomilla on kyllin?

Mutta nyt on teidän aikanne lopussa, mittanne täysi, te kavaljeerit. Te liljat, jotka ette ole koskaan kehränneet, te linnut, jotka ette koskaan ole koonneet, mittanne on täysi. Metsässä makaa hän, joka tuomitsee teidät, me olemme hänen lähettiläitään. Laamannit ja nimismiehet eivät teitä tuomitse. Se, joka makaa metsässä, on teidät tuomitseva.

Kavaljeerit seisovat ylhäällä suuressa rakennuksessa ja näkevät kansan tulevan. He tietävät jo, mistä heitä syytetään. He ovat totisesti syyttömiä. Jos tyttöraukka on mennyt metsään kuolemaan, niin ei ole syynä se, että he muka usuttivat koirat hänen kimppuunsa — sitä eivät he, ihan totta, tehneet — vaan se, että Gösta Berling kahdeksan päivää sitten nai nuoren kreivittären.

Mutta mitä kannattaa puhua näiden kurjien kanssa? He ovat väsyneitä, he ovat nälkäisiä; kosto heitä kiihottaa, saaliinhimo houkuttelee heitä. He ryntäävät kamalasti karjuen, ja heidän edellään ratsastaa tuo torppari, joka on tullut pelosta mielipuoleksi.

"Karhut tulevat, sudet tulevat, hiidet tulevat, ottavat Ekebyn!"

Kavaljeerit ovat piilottaneet nuoren kreivittären sisimpään huoneeseensa. Lövenborg ja Eberhardsetä on pantu sinne häntä suojelemaan; muut menevät ulos väkeä vastaan. He seisovat päärakennuksen portailla, aseettomina, hymyillen, kun ensimmäinen meluava parvi ehtii sinne.

Ja väki pysähtyy tuon pienen, rauhallisen miesjoukon edessä. Siinä on miehiä, jotka tahtoivat hehkuvassa katkeruudessa paiskata kavaljeerit maahan ja polkea heitä rautakannoillaan, niinkuin

Sundin tehtaan väki kohteli tehtaanhoitajaa ja inspektoria viisikymmentä vuotta sitten; mutta he olivat odottaneet suljettuja ovia, päättävästi kohotettuja aseita, he olivat odottaneet vastarintaa ja taistelua.

"Rakkaat ystävät", sanoivat kavaljeerit, "rakkaat ystävät, te olette väsyneitä ja nälkäisiä, annetaan teille vähän ruokaa ja maistakaa ensin ryyppy Ekebyn kotitekoista viinaa."

Väki ei ota kuuleviin korviinsa moista puhetta; se kirkuu ja uhkaa. Mutta kavaljeerit eivät menetä hyvää tuultaan.

"Odottakaa vähän", he sanovat, "odottakaa vain hetkinen. Katsokaa, Ekeby on avoinna teille. Kellarin ovi on auki, aitta on auki, maitokamari auki. Teidän vaimonne suistuvat väsymyksestä; lapset huutavat. Hankitaan teille ensin ruokaa! Sittenhän voitte meidät tappaa. Me emme livistä matkaamme. Mutta meillä on ullakko täynnä omenia. Mennään ottamaan omenia lapsille!"

* * * * *

Tunnin päästä on Ekebyssä juhla parhaillaan. Suurin juhla, minkä suuri kartano on nähnyt, vietetään syysyönä, suuren, loistavan täysikuun valossa.

Puretut halkopinot on sytytetty; kaikkialla pihalla loimuaa nuotio nuotion vieressä. Väki istuu siellä ryhmittäin, nauttien lämmintä ja lepoa, ja sille jaetaan kaikkea maallista hyvää.

Päättävät miehet ovat menneet navettaan ja ottaneet sieltä mitä tarvitaan. Vasikoita ja lampaita on teurastettu ja joku suurempikin elukka. Eläimet on paloitettu ja paistettu tuossa tuokiossa. Nuo sadat nälkäiset ahtavat itseensä ruokaa. Elukka toisensa perästä talutetaan ulos ja tapetaan. Tuntuu kuin koko karjakartano aiottaisiin tyhjentää yhtenä yönä.

Ekebyssä oli juuri näinä päivinä toimitettu syysleivonta. Siitä lähtien, jolloin nuori Elisabet-kreivitär tuli sinne, olivat sisätehtävät taas päässeet vauhtiin. Näytti kuin ei tuo nuori nainen olisi silmänräpäystäkään muistanut olevansa Gösta Berlingin vaimo. Ei Gösta eikä hän olleet siitä asiasta tietävinään, mutta sen sijaan rupesi kreivitär Ekebyn emännäksi. Kuten hyvän ja kunnollisen naisen tulee, hän koetti palavalla innolla masentaa tuhlaavaisuutta ja huolimattomuutta, joka talossa vallitsi. Ja häntä toteltiin. Väki oli ikään kuin hyvillään, kun sai emännän ohjaajakseen.

Mutta mitä toimitti nyt, vaikka hän oli täyttänyt keittiön laipion leivillä, vaikka hän oli teettänyt juustoa ja kirnuttanut ja panettanut olutta koko syyskuun ajan, jonka oli ollut täällä? Mitä se toimitti?

Pihalle, rahvaalle kaikki vain mitä löytyy, etteivät polttaisi Ekebytä eivätkä löisi kavaljeereja kuoliaaksi. Pihalle leivät, voit, juustot! Ulos juomatynnyrit ja olutastiat, ulos aitasta liikkiöt, ulos viinalekut, ulos omenat!

Kuinka riittää Ekebyn kaikki rikkaus lieventämään rahvaan vihaa? Jos saamme sen poistumaan täältä muuta ilkityötä tapahtumatta, niin voimme siitäkkin olla iloisia.

Kaikki tämä tapahtuu kumminkin juuri hänen tähtensä, joka on nyt Ekebyn rouvana. Kavaljeerit ovat rohkeita ja asekuntoisia miehiä; jos he olisivat noudattaneet omaa mieltään, he olisivat itseään puolustaneet. He olisivat kyllä karkottaneet nämä ryöstönhimoiset joukot kovilla laukauksilla, jolleivät olisi ajatelleet häntä, joka on lempeä ja hellä ja joka rukoili kansan puolesta.

Sitä mukaa kuin yö kuluu, tulevat joukot sävyisämmiksi. Lämmin ja lepo ja ruoka ja viina lientävät niiden kauheata kiivastumista. Ne alkavat laskea leikkiä ja nauraa. Nämä ovat Nygårdin tytön hautajaisia. Häpeä sitä, joka jänistää peijaisjuonnissa ja ilveessä; tässä tarvitaan miestä!

Lapset karkaavat hedelmäröykkiöiden kimppuun, joita heille tuodaan. Köyhät torpanlapset, joista karpalot ja puolukat ovat herkkuja, iskeyvät hampain kirkkain astrakaaneihin, jotka ihan sulavat suussa, pitkulaisiin, makeihin paratiisiomenoihin, kellanvalkeihin sitruunaomenoihin, punaposkisiin päärynöihin ja kaiken lajin luumuhin, keltaisiin, punaisiin ja sinisiin. Oi, ei mikään ole kyllin hyvää rahvaalle, kun se suvaitsee näyttää valtaansa.

Kun jo yö kallistuu puoleen, näyttää siltä kuin joukot valmistautuisivat lähtemään pois. Kavaljeerit lakkaavat tuomasta ruokaa ja viiniä, vetämästä korkkeja ja kaatamasta olutta. He päästävät helpotuksen huokauksen ja uskovat vaaran menneen ohi.

Mutta juuri silloin näkyy yhdestä suuren rakennuksen ikkunasta valoa. Kaikki, jotka sen näkevät, huudahtavat. Nuori nainen kantaa kynttilää.

Sitä kestää vain silmänräpäys. Näky katoaa; mutta väki luulee tunteviensa naisen.

"Hänellä oli tuuheat, mustat hiukset ja punaiset posket", huutavat he.

"Hän on täällä. He ovat kätkeneet hänet tänne."

"Voi kavaljeerit, onko se täällä, teidän luonanne? Onko teillä se meidän lapsemme, jonka ymmärryksen Jumala on ottanut, täällä Ekebyssä! Jumalattomat, mitä te hänellä teette? Täällä annatte meidän tuskitella hänen tähtensä koko viikon, etsiä häntä kokonaista kolme päivää. Pois viini, pois ruoka! Voi meitä, että me olemme mitään huolineet teidän kädestänne! Ulos nyt hän, sitten nähdään, mitä teille tehdään."

Kesyttetty peto kiljuu ja mörisee taas. Parilla hurjalla hyppäyksellä se syöksyy Ekebyttä kohti.

Väki on nopsaa, nopsimmat kuitenkin kavaljeerit. He rientävät sisään ja sulkevat eteisen oven. Mutta mitä voivat he tälle tunkevalle joukolle? Ovi toisensa perästä murretaan auki. Kavaljeerit lyödään pois tieltä: heillä ei ole aseita. Heidät tungetaan tiheään joukon sekaan niin, etteivät he voi liikkua. Väen täytyy päästä sisään ottamaan Nygårdin tyttöä.

Sisimmästä huoneesta he hänet löytävät. Kellään ei ole aikaa katsoa, onko hän vaalea vai tumma. He nostavat hänet ylös ja kantavat ulos. Hänen ei pidä pelätä, he sanovat. Ainoastaan kavaljeereihin he tahtovat käydä käsiksi. He ovat täällä pelastamassa häntä.

Mutta niitä, jotka nyt tulevat rakennuksesta ulos, kohtaa pihalla toinen saatto.

Metsän autiommallalla paikalla ei makaa enää naisen ruumis, joka syöksyi alas korkealta jyrkän teeltä ja kuoli rotkoon. Eräs lapsi on löytänyt hänet. Etsijät, jotka jäivät metsään muista jäljelle, ovat nostaneet hänet olkapäilleen. Siinä he tulevat.

Kauniimpi kuin elämässä hän on kuolemassa. Ihanana hän makaa pitkine, tummine hiuksineen. Suloinen on hänen olentonsa, kun ikuinen rauha siinä lepää.

Korkealla miesten olkapäillä kannetaan hänet läpi väkijoukkojen. Tulee hiljaista ja äänetöntä, kun hän kulkee ohi. Kumartunein päin kaikki kunnioittavat kuoleman majesteettia.

"Hän on kuollut äsken", kuiskaavat miehet. "Hän on varmaan harhaillut metsässä aina tähän päivään. Varmaan hän on halunnut paeta meitä etsijöitä ja siten joutunut syöksymään jyrkän teeltä alas."

Mutta jos tämä on Nygårdin tyttö, niin kuka sitten on se, joka kannettiin ulos Ekebystä?

Metsästä saapunut saatto kohtaa kartanosta tulevan. Nuotiot liekehtivät ympäri pihaa. Väki voi nähdä molemmat naiset ja tuntee heidät. Se toinen on nuori Borgin kreivitär.

"Oh, mitä tämä merkitsee? Pääsemmekö me tässä uuden ilkityön perille? Miksi nuori kreivitär on täällä Ekebyssä? Miksi meille on sanottu, että hän on matkustanut kauaksi tai kuollut? Ikuisen vanhurskauden nimessä, emmekö nyt ryntää kavaljeerien kimppuun ja polje heitä rautaisilla kannoillamme tomuksi!"

Silloin kajahtaa hurja ääni. Gösta Berling on noussut kuistin kaiteelle ja puhuu.

"Kuulkaa minua, te hirviöt, te saatanat! Ettekö te usko, että Ekebyssä on pyssyjä ja ruutia, te löylynlyömät? Ettekö te arvaa, että minä olisin ampunut teidät kaikki kuin hullut koirat kasaan, mutta tuo nainen tuossa rukoili teidän puolestanne. Haa, olisinpa tiennyt, että te häneen koskette, niin ei yksikään teistä olisi jäänyt henkiin.

"Mitä te peuhaatte tänä iltana, hyökkäätte kimppuumme kuin ryövärit, uhkaatte meitä murhalla ja poltolla? Mitä minulla on tekemistä teidän hupsujen tyttöjenne kanssa? Mistä minä tiedän, missä he juoksentelevat? Minä olen ollut häntä kohtaan liian hyvä, niin on asia. Minä olisin voinut usuttaa koirat hänen kimppuunsa — se olisi ollut parempi meille kummallekin, mutta sitä minä en tehnyt. Enkä minä ole luvannut naida häntä, en ole koskaan luvannut. Tietäkää se!

"Mutta nyt, sanon minä teille: päästäkää hänet, jonka kiskoitte täältä sisältä! Päästäkää hänet, sanon minä, ja niitä kynsiä, joka ovat häneen koskeneet, kirvelkөөn ikuinen tuli! Ettekö te ymmärrä, että hän on yhtä paljon ylempänä teitä kuin taivas maata; hän on niin hieno kuin te olette karkeita, niin hyvä kuin te ilkeitä.

"Minä sanon nyt teille, kuka hän on. Ensinnäkin hän on taivaan enkeli, — toiseksi hän on ollut naimisissa Borgin kreivin kanssa. Mutta hänen anoppinsa kidutti häntä yötä päivää; hänen täytyi seisoa järven rannalla pesemässä vaatteita kuin mikäkin piika; häntä lyötiin ja rääkättiin niin, ettei yhdelläkään teidän naisellanne voi olla pahempaa. Niin, hän oli vähällä hukuttautua jokeen, kuten te kaikki tiedätte, siksi, että hänestä elämän mehu puserrettiin. Minäpä kysyn nyt, kukahan teistä, te senkin kanajlat, oli silloin saapuvilla, hänen henkeänsä pelastamassa? Kukaan teistä ei ollut lähimaillakaan, mutta me, kavaljeerit, me hänet pelastimme. Niin, me sen teimme!

"Ja kun hän sitten synnytti lapsen kaukana maatalossa ja kreivi lähetti hänelle nämä terveiset: 'Me menimme naimisiin vieraassa maassa, me emme noudattaneet lakia ja asetuksia. Sinä et ole minun vaimoni, minä en ole sinun miehesi. Sinun lapsestasi minä en piittaa!', niin; kun asia oli siten, eikä hän tahtonut, että lapsi merkitään kirkonkirjoihin isättömänä, silloin te kyllä olisitte olleet ylpeitä, jos hän jollekin teistä olisi sanonut: 'Tule ja nai minut! Minun täytyy hankkia lapselle isä. Mutta hän ei valinnut teistä ketään. Hän otti Gösta Berlingin, köyhän papin, joka ei saa enää koskaan julistaa Jumalan sanaa. Niin, sen minä sanon teille, te talonpojat, etten minä ole tukalammassa pinteessä koskaan ollut, sillä minä olin hänelle niin arvoton, etten rohjennut katsoa häntä silmiin, mutta minä en uskaltanut kieltääkään, sillä hän oli aivan epätoivoissaan.

"Ja saatte uskoa, että mitä pahaa te ajattelettekin meistä kavaljeereista — niin häntä kohtaan me olemme olleet niin hyviä kuin olemme voineet. Ja hänen ansiotaan on, ettemme ampuneet tänä yönä läjään teitä kaikkia. Mutta nyt, sanon minä teille: päästäkää hänet irti ja menkää tiehenne, muuten minä pelkään, että maa aukee ja nielee teidät! Ja kun menette täältä, rukoilkaa Jumalalta anteeksi, että olette pelottaneet ja murehduttaneet häntä, joka on niin hyvä ja viaton. Ja nyt, laputtakaa tiehenne! Me olemme saaneet teistä tarpeeksi!"

Jo aikoja ennen kuin hän vaikenä, olivat ne, jotka toivat kreivittären ulos, laskeneet hänet kivisten portaiden astuimelle, ja nyt tuli muuan vankka talonpoika varsin mieltävänä kreivittären luokse ja ojensi hänelle suuren kätensä.

"Kiitos ja hyvää yötä", sanoi hän. "Me emme tahtoneet teille mitään pahaa, kreivitär."

Hänen perässään tuli toinen ja puristi varovasti hänen kättään. "Kiitos ja hyvää yötä. Älköön hän nyt olko meille vihoissaan!"

Gösta hyppäsi alas ja asettui hänen viereensä. Silloin he ojensivat hänellekin kättä.

Niin tulivat he nyt hitaasti ja sävyisinä toinen toisensa jälkeen sanomaan heille hyvää yötä ennen lähtöään. He olivat jälleen masennettuja, jälleen he olivat ihmisiä, kuten aamulla, jättäessään kotinsa ennen kuin nälkä ja kosto tekivät heidät villipedoiksi.

He katsoivat kreivitärtä suoraan kasvoihin, ja Gösta näki, kuinka se viattomuuden ja hurskauden hohde, minkä he näkivät hänen kasvoillaan, sai kynelet monen silmiin. Kaikissa heissä oli hiven hiljaista jaloa jumaloimista, jaloimman, mitä he olivat koskaan nähneet: he olivat ihmisiä ja iloitsivat siitä, että yksi heistä rakasti niin suuresti hyvää.

Kaikki eivät voineet puristaa hänen kättään. Heitä oli niin hirveän paljon, ja nuori nainen oli väsynyt ja heikko. Mutta kaikkien piti kumminkin tulla portaiden luo häntä näkemään, ja ainakin he saivat puristaa Göstan kättä — hänen kätensä kestivät pudistelua.

Gösta näki kuin unta. Hänen sydämessään pulpahti tänä iltana uusi rakkaus.

"Oi, minun kansani", hän ajatteli, "oi minun kansani, kuinka minä rakastankaan sinua." Hän tunsikin kiihkeästi rakastavansa koko tätä joukkoa, joka nyt painui yön pimeään, kuollut tyttö jonon etunenässä, kaikkia noita, joilla oli karkeat vaatteet ja pahalle haisevat kengät, kaikkia noita, jotka asuivat harmaissa tuvisissa metsänrinnassa, kaikkia noita, jotka eivät osanneet käyttää kynää eivätkä useat lukeakaan, kaikkia noita, jotka eivät tunteneet elämän täyteläisyyttä eivätkä rikkautta, ainoastaan ankaran työn jokapäiväisen leivän vuoksi.

Hän rakasti heitä, tuskallisesti, palavan hellästi, niin että kyneleet väkisin nousivat hänen silmiinsä. Hän ei tiennyt, mitä olisi tehnyt heidän hyväkseen, mutta hän rakasti heitä, kaikkia ja itsekutakin, rakasti heidän vikojaan, paheitaan ja raihnaisuuksiaankin. Oi, Herra Jumala, tulisipa päivä, jolloin hekin rakastaisivat häntä!

Gösta Berling heräsi unestaan: hänen vaimonsa laski kätensä hänen käsivarrelleen. Kansa oli mennyt, he seisivat yksin portailla.

"Oi Gösta, Gösta, miten sinä saatoit!"

Kreivitär pani kätensä kasvoilleen ja itki.

"Se on totta, mitä minä sanoin", huudahti Gösta. "En ole koskaan luvannut Nygårdin tytölle naivani häntä. 'Tule tänne ensi perjantaina, niin saat nähdä hauskaa', niin minä sanoin hänelle, en mitään muuta. Minä en voi mitään sille, että hän piti minusta."

"Oi, ei se ollut sitä; mutta kuinka sinä voit sanoa kansalle, että minä olen hyvä ja puhdas? Gösta, Gösta! Etkö sinä tiedä, että minä rakastin sinua jo ennen kuin se oli luvallista! Minä äsken häpesin kansaa, Gösta. Olin kuolla häpeästä."

Ja nyhkytykset vapisuttivat häntä.

"Oi, ystäväni, rakastettuni", Gösta sanoi hiljaa. "Sinä onnellinen, joka olet niin hyvä! Sinä onnellinen, kun sinulla on niin kaunis sielu!"

Kahdeskymmenes luku

KEVENHÜLLER

Saksassa syntyi 1770-luvulla Kevenhüller, sittemmin oppinut ja monitaitoinen. Hän oli linnankreivin poika ja olisi saanut asua jaloissa linnoissa ja ratsastaa keisarin kupeella, jos olisi tahtonut; mutta hänä ei tahtonut.

Hän olisi halunnut panna linnan korkeimpaan torniin tuulimyllyn siivet, tehdä ritarisalin pajaksi ja neitsytkammion kellosepänverstaaksi. Hän olisi halunnut täyttää linnan viuhuvilla pyörillä ja keikkuvilla vivuilla. Mutta kun moinen ei käynyt päinsä, niin hän hylkäsi koko komeuden ja meni kellosepän oppiin. Niin hän oppi kaikki, mitä hammasrattaista, jousista ja heilureista voi oppia. Hän oppi tekemään aurinkokelloja ja tähtikelloja, pöytäkelloja, joissa piipattivat kanarialinnut ja toittivat torvea paimenet, kellolaitteita, joiden kummalliset koneistot täyttivät koko kirkontornin, ja niin pieniä taskukellon sisuksia, että ne voi sovittaa medaljonkiin.

Saatuana mestarikirjan hän nakkasi repun selkäänsä, otti ryhmysauvan käteensä ja kuljeksi paikasta toiseen tutkien kaikkea, mikä kuunaan hyrrää teloilla ja pyörillä. Kevenhüller ei ollut mikään tavallinen kelloseppä, hän aikoi suureksi keksijäksi ja maailman parantajaksi.

Kun hän siten oli samonnut monet maat, läksi hän muun muassa Vermlantiinkin tutkimaan myllynrattaita ja kaivoslaitteita. Eräänä kauniina aamuhetkenä hän sattui kulkemaan Karlstadin torin poikki. Mutta samana aamuhetkenä oli metsänemäntäkin nähnyt hyväksi ulottaa vaelluksensa kaupunkiin asti. Tuo jalo rouva kulki hänkin poikki torin, mutta vastakkaiselta puolen, ja siten hän kohtasi Kevenhüllerin.

Siinäpä kellosepän kisällille kohtaus. Rouvalla oli loistavat, vihreät silmät ja sankka, vaalea tukka, joka ulottui melkein maahan, ja hän oli pukeutunut vihreään, välkähtelevään silkkiin. Hiisi ja pakana kun oli, hän oli kauniimpi kaikkia kristittyjä naisia, mitä Kevenhüller oli nähnyt. Sälli pysähtyi kuin hassahtava katselemaan naista, kun tämä asteli vastaan.

Metsähinen tuli suoraan metsän uumenista, jossa sananjalat kasvavat korkeina kuin puut, jossa jättiläismäiset hongat pimentävät auringonvalon niin, että se keltaiselle sammalelle lankeaa vain kultaisina pilkkeinä, ja jossa vanamot ryömivät jäkäläisillä kivillä.

Minä olisin oikein kerta kaikkiaan tahtonut olla Kevenhüllerin sijassa näkemässä häntä: sananjalanlehtiä ja kuusenhavuja tukkaan takertuneena ja pieni, musta kyykäärme kaulassa. Ajatelkaapa häntä, käynniltään sulavaa kuin petoeläin, pihkan ja mansikan, vanamon ja sammalen raikas tuoksu ympärillään!

Miten mahtivatkaan ihmiset häntä tuijottaa hänen suvaitessaan tulla kävelemään keskelle Karlstadin toria. Hevoset kai pillastuivat säikähtäessään hänen pitkää tukkaansa, joka liehui aamutuulesa. Katupojat juoksivat hänen perässään. Miehet jättivät puntarinsa ja lihakirveensä töllistelläkseen häntä. Naiset juoksivat kirkuen hakemaan piispaa ja tuomiokapitulia ajamaan tuota kelvotonta pois kaupungista.

Itse hän kulki tyynenä ja majesteettillisena ja hymyili koko metelille, ja silloin Kevenhüller näki pienten, suippojen pedonhampaiden loistavan punaisten huulten raosta.

Hän oli heittänyt viitan hartioilleen, ettei huomattaisi, kuka hän oli, mutta onnettomuudekseen oli unohtanut kätkeä häntänsä. Nyt se riippui takana ja tulla laahasi pitkin katukiviä.

Kevenhüller näki hännän hänkin; mutta sälliäpä säälisti, että niin ylhäissyntyinen nainen antautui kaupunkilaisten pilkan esineeksi; sen vuoksi hän kumarsi kaunottarelle ja sanoi kohteliaasti:

"Suvaitseeko teidän armonne nostaa laahustintaan."

Metsänemäntää liikutti tämä, eikä vähemmän miehen hyvänsuopeus kuin hänen kohteliaisuutensa. Hän seisautui aivan Kevenhüllerin eteen ja katsoi häneen sellaisella tavalla, että Kevenhülleristä tuntui kuin olisivat loistavat kipunat lentäneet rouvan silmistä hänen aivoihinsa. "Huomaa se, Kevenhüller", hän sanoi, "tästä lähtien sinä voit noilla kahdella kädelläsi tehdä minkä taitotyön tahansa, mutta

ainoastaan yhden kutakin lajia."

Hän sanoi niin, ja hän voi pitää sanansa. Sillä kukapa ei tietäisi, että metsänviidakon vihreähelmalla on valta antaa neroa ja ihmeellistä voimaa niille, jotka saavuttavat hänen suosionsa.

Kevenhüller jäi Karlstadiin ja vuokrasi sieltä työpajan. Hän vasaroi ja teki työtä yöt päivät. Kahdeksassa päivässä hän tekaisi ihmetyön. Se oli itsestään kulkevat vaunut. Ne kulkivat ylä- ja alamäkeä, kulkivat nopeasti ja hitaasti, niitä voi ohjata ja kääntää, pysäyttää ja panna käyntiin miten tahtoi. Kerrassaan mainiot vaunut ne olivat.

Nyt tuli Kevenhülleristä kuulu mies ja hän sai ystäviä kaikkialla kaupungissa. Hän oli niin ylpeä vaunuistaan, että matkusti Tukholmaan näyttämään niitä kuninkaalle. Hänen ei tarvinnut matkalla odottaa kievarin hevosia eikä riidellä kyytimiesten kanssa. Hänen ei tarvinnut tärinästä maalaiskieseissä eikä maata hollituvan puupenkillä. Hän ajoi ylpeästi omilla vaunuillaan ja tuli parissa tunnissa perille.

Hän hurautti suoraan linnaan, ja kuningas tuli hovinaistensa ja hoviherrainsa kanssa katselemaan, miten hän ajoi. He eivät kyllin tainneet häntä ylistää.

Silloin kuningas sanoi: "Nuo vaunut sinun sopii hyvin antaa minulle, Kevenhüller." Ja vaikka hän vastasi: ei, niin kuningas oli itsepäinen ja tahtoi vain saada ne vaunut.

Silloin näki Kevenhüller, että kuninkaan seurueessa oli hovinainen, jolla oli vaalea tukka ja vihreä hame. Hän tunsikin hänet ja arvasi, että juuri tämä oli neuvonut kuningasta pyytämään häneltä vaunut. Mutta hän tuli epätoivoiseksi. Hän ei voinut sietää, että toisella olisi hänen vaununsa, eikä hän liioin voinut kuninkaalta evätäkään. Sen tähden hän ajoi vaununsa sellaisella vauhdilla linnanmuuriin, että ne lensivät tuhansiksi pirstaleiksi.

Kun hän tuli takaisin Karlstadiin, niin hän koetti tehdä uudet vaunut. Mutta hän ei osannut. Silloin hän kauhistui lahjaa, jonka metsänemäntä oli hänelle antanut. Hän oli jättänyt laiskurin elämän isänsä linnassa tullakseen monen hyväntekijäksi eikä valmistakseen taikavehkeitä, joita vain yksi voi käyttää. Mitä siitä hänelle, vaikka hänestä tulisikin suuri mestari, niin, vaikka kaikkein mestarien mestari, kun hän ei voi monistaa ihmelaitteitaan tuottamaan hyötyä tuhansille?

Ja tuo oppinut monitaitoinen mies ikävöi rauhallista, tasaista työtä niin suuresti, että hän rupesi kivenhakkaajaksi ja muurariksi. Ja niin hän rakensi sen suuren kivitornin, joka on länsisillan vieressä, isänsä ritarilinnan emätornin mallin mukaan, ja hän aikoi vielä rakentaa pitkän rivin huoneita, portaat, linnanpihoja, vallejia ja riipputorneja, jotta Klara-joen rannalle olisi kohonnut koko ritarilinna.

Ja siinä linnassa hän aikoi toteuttaa lapsuutensa unelman. Teollisuudella ja käsitöillä kaikenkaltaisilla piti oleman linnansaleissa koti. Valkoiset myllyrengit ja mustat sepät, kellosepät, joilla oli vihreät varjostimet rasittuneiden silmiensä suojana, mustakätiset värjärit, kankurit, sorvarit, viilarit, kaikki he saisivat työpajansa hänen linnassaan.

Ja aie onnistui hyvin. Kivistä, jotka hän oli murtanut itse, hän oli muurannut päätorninsa. Hän oli pannut tuulimyllyn siivet tornin huippuun — sillä tornista piti tulla mylly — ja nyt hän aikoi tehdä pajan.

Seisoipa hän sitten eräänä päivänä katsellen, kuinka nuo keveät, vahvat siivet pyörähtelivät tuulesa. Silloin hänet valtasi taas se vanha paha.

Hänestä tuntui kuin tuo vihreäpukuinen taas olisi katsellut häntä loistavilla silmillään, kunnes hänen aivonsa jälleen syttyivät tuleen. Hän sulkeutui työpajaansa, ei maistanut ruokaa, ei nauttinut lepoa ja teki työtä lakkaamatta. Niin hän kahdeksassa päivässä teki uuden ihmekalun.

Ja niin hän sitten päivänä muutamana nousi tornin katolle ja alkoi virittää siipiä olkapäihinsä.

Kaksi koulupoikaa ja kimnasisti, jotka istuivat sillan laidalla salakoita onkimassa, näkivät hänet, ja he huusivat niin, että koko kaupunki kaikui. He lähtivät juosta kirmaisemaan; lähättäen he juoksivat katua ylös, toista alas, jyskyttivät joka ovelle ja huusivat:

"Kevenhüller lähtee lentoon! Kevenhüller lähtee lentoon!"

Mestari seisoi aivan tyynenä tornin katolla ja kiinnitti siipiä yllensä, ja sillä välin tulla kuhisi väkeä paikalle vanhan Karlstadin ahtailta kaduilta.

Piiat jättivät kiehuvan patansa ja kohoavan taikinansa. Mummot heittivät sukankutimensa, pistivät sankalasi nokalleen ja juosta haihattivat pitkin katua. Raatimiehet ja pormestari nousivat tuomiopöydästä. Rehtori viskasi kieliopin nurkkaan; koulupojat ryntäsivät luokistaan lupaa odottamatta. Koko kaupunki oli hyppyjalalla läntistä siltaa kohti.

Pian oli sillalla mustanaan ihmisiä. Suolatori oli kuin pultattu, ja koko joenranta aina piispantalolle asti kihisi väkeä. Siinä oli tungos suurempi kuin Pietarinmessussa; siinä oli enemmän katselunhaluisia kuin silloin, kun kuningas Kustaa III ajoi kaupungin läpi kahdeksan hevosta edessä ja niin hurjaa vauhtia, että vaunut kiisivät käännöksissä kahdella pyörällä.

Kevenhüller sai viimein siivet ylleen ja läksi lentoon. Hän löi niillä pari iskua, ja sitten hän oli ilman varassa. Hän lojui vatsallaan ja ui ilmameressä korkealla maasta.

Hän veti ilmaa keuhkoihinsa täysin siemauksin; se oli voimakasta ja puhdasta. Hänen rintansa laajeni, ja vanha ritariveri alkoi kiehua hänen suonissaan. Hän pyöriskeli kuin kyyhky, hän leijaili kuin kotka, hänen siipensä olivat nopeat kuin pääskyn, hän suuntasi kulkunsa varmasti kuin ajohaukka. Ja hän katsoi koko tuota alhaalle maahan kytkettyä joukkoa, joka tähysti häntä, ilma-uimaria. Olisipa hän voinut tehdä kullekin heistä samanlaisen siipiparin! Olisipa hän voinut antaa jokaiselle heistä voiman kohottautua tähän raikkaaseen ilmaan. Millaisia ihmisiä heistä tulisi! Hänen ainainen ongelmansa ei päästänyt häntä rauhaan tänä voitonkaan hetkenä. Hän ei voinut nauttia pelkästä omasta hyvästään. Ah, sitä metsänemäntää, jospa hän vain saisi tavata hänet!

Silloin hän näki silmin, jotka voimakas auringonvalo ja kimmeltävä ilma olivat melkein sokaisseet, että jokin lensi suoraan häntä kohti. Suuret siivet, juuri samanlaiset kuin hänellä itsellään, hän näki, ja siipien välissä ui ihmisolento. Keltainen tukka liehui, vihreä silkki lainehti, huimat silmät säkenöivät. Siinä se oli, siinä se oli!

Kevenhüller ei siekaillut. Hurjaa vauhtia hän syöksähti kummituksen kimppuun halaten suudella häntä tai lyödä häntä — ei tiennyt kumpako oikein — mutta varmasti pakottaa hänet poistamaan kirouksen hänen elämästään. Siinä hurjassa vauhdissa hän menetti malttinsa ja älynsä. Hän ei nähnyt mitään muuta kuin hulmuavat hiukset ja hurjat silmät. Hän pääsi aivan lähelle häntä ja ojensi kätensä tarttuakseen toiseen. Silloin takertuivat hänen siipensä metsähisen siipiin, ja metsänemännän siivet olivat vahvemmat, mestarin siivet halkesivat ja särkyivät kerrassaan, hän itse pyörähti nurinniskoin ja suistui alas, tietämättä mihin.

Kun hän tuli tajuihinsa, niin hän makasi oman torninsa katolla, särkynyt lentokone vieressä. Hän oli lentänyt suoraan omaa myllyään vastaan; myllyn siivet olivat tarttuneet häneen, kiepauttaneet häntä pari kertaa ympäri ja paiskanneet sitten torninkatolle.

Se oli sen leikin loppu.

Kevenhülleristä tuli nyt taas epätoivon mies. Rehellinen työ inhotti häntä, ja kummitusvehkeitä hän ei uskaltanut käyttää. Jos hän vielä tekee jonkun ihmetyön ja on pakotettu sen hävittämään, niin hänen sydämensä murtuu surusta. Ja jollei hän sitä tuhoa, niin hän tulee hulluksi ajatellessaan, ettei voi hyödyttää sillä toisia.

Hän etsi kisällinreppunsa ja kyhmysauvansa, antoi myllyn jäädä siihen semmoisenaan ja päätti lähteä etsimään metsänemäntää.

Hän hankki hevoset ja rattaat, sillä hän ei ollut enää nuori eikä keveä jaloistaan. Ja kerrotaan, että kun hän tuli metsään, hän astui pois ajopeleistä, meni viitaan ja alkoi huutaa viidakon vihreähelmaa.

"Metsänemäntä, metsänemäntä, minä Kevenhüller, Kevenhüller, täällä huudan! Tulkaa, tulkaa!" Mutta hän ei tullut.

Niillä matkoillaan hän joutui Ekebyhyn, muutamia vuosia ennen kuin majurinrouva sieltä karkotettiin. Siellä otettiin hänet hyvin vastaan, ja sinne hän jäi. Ja kavaljeerien sarja lisääntyi nyt pitkällä, vahvalla ritarimiehellä, reippaalla herralla, joka piti puolensa oluthaarikan ääressä ja metsästysretkillä. Hänen lapsuutensa muistot palasivat, hän salli nimitellä itseään kreiviksi, ja hän tuli yhä enemmän saksalaisen ryöväriparonin muotoiseksi: suuri kotkannokka, karskit kulmakarvat, täysparta, joka oli leuan alta suippo, ja viikset kopeasti yläkiverät.

Hän oli kavaljeeri kavaljeerien vertainen eikä ollut parempi kuin muutkaan tuossa joukossa, jota kansa uskoi majurinrouvan valmistavan paholaiselle. Hänen tukkansa harmaantui ja aivonsa uinahtivat. Niin vanha hän jo oli, ettei hän enää saattanut nuoruutensa urotekoja uskoakaan. Ei hän ollut se mies, jolla oli salaiset tiedot. Ei hän ollut tehnyt niitä itsestään kulkevia vaunuja eikä lentokonetta. Oi ei; pelkkää kaskua, pelkkää kaskua!

Mutta sitten kävi niin, että majurinrouva karkotettiin Ekebystä, ja kavaljeerit tulivat suuren kartanon isänniksi. Silloin alkoi elämöiminen, jolle ei maassa vertaa. Myrsky nousi ja temmelsi yli maan; kaikki vanha hullutus puhkesi nuoruuden raivolla, kaikki paha joutui liikkeeseen, kaikki hyvä vapisi — ihmiset taistelivat maan päällä, ja henget taivaassa. Sudet tulivat Dovrelta noita-akka selässä, luonnonvoimat pääsivät valloilleen, ja Ekebyhyn tuli metsänemäntä.

Kavaljeerit eivät häntä tunteneet. He luulivat, että hän oli köyhä ja ahdistettu nainen, jonka julma anoppi oli syössyt epätoivoon. He antoivat hänelle turvaa, kunnioittivat häntä kuin kuningatarta ja rakastivat häntä kuin lapsukaista.

Kevenhüller yksin tiesi, kuka hän oli. Ensin hän kyllä oli ollut yhtä sokea kuin muutkin. Mutta eräänä päivänä oli naisella vihreältä läikehtivä silkkipuku, ja kun hänellä oli se yllään, tunsu Kevenhüller hänet taas.

Siellä hän istui silkissä lekottaen Ekebyn parhaimmalla sohvalla, ja vanhat herrat palvelivat häntä kuin narrit. Yksi oli kokki, toinen kamaripalvelija, kolmas esilukija, joku oli hovisoittaja, joku hovisuutari: kaikki he olivat valinneet osansa.

Sairas hän muka oli, tuo häijynnahka, menninkäinen; mutta kyllä Kevenhüller tiesi, miten sen taudin laita oli. Kuningatar kujeili vain heidän kustannuksellaan, sellainen hän oli.

Hän varoitti kavaljeereja kavahtamaan häntä. "Katsokaa noita pieniä teräviä hampaita", hän sanoi, "ja noita viljejä, loistavia silmiä. Hän on metsänemäntä — kaikki paha on liikkeellä tänä kamalana aikana. Minä sanon teille, hän on metsänemäntä, tullut tänne turmioksemme. Minä olen nähnyt hänet ennenkin."

Mutta kun Kevenhüller näki metsänemännän ja tunsu hänet, valtasi hänet työnhalu. Hänen aivonsa alkoivat palaa ja kiehua, hänen sormiaan pakotti halu kouristaa vasaraa ja viilaa; hän ei voinut taistella itseänsä vastaan. Katkerin mielin hän veti ylleen työtakin ja sulkeutui vanhaan työkalupajaan, joka nyt oli hänen verstaansa.

Silloin kävi Ekebystä yli Vermlannin huuto:

"Kevenhüller on ryhtynyt työhön."

Ja henkeä pidättäen kuunneltiin vasaran kalsketta, viilan kirskutusta ja palkeen puhkinaa suljetusta pajasta.

Uusi ihmetyö on näkevä päivänvalon. Mimmoinen se mahtaa olla? Opettaako hän nyt käymään veden päällä, vai menemään tikapuilla otavaan?

Mikään ei ole mahdotonta sellaiselle miehelle. Omin silmin on nähty hänen vaununsa huristavan katuja pitkin. Hänellä on metsänemännän lahja: mikään ei ole hänelle mahdotonta.

Eräänä yönä, lokakuun ensimmäisenä tai toisena, oli hänen ihmetyönsä valmis. Hän tuli työpajasta kantaen sitä käsillään. Se oli pyörä, joka hyrräsi lakkaamatta ympäri; kun se käännähti, loistivat värttinät kuin tuli, ja siitä läksi valoa ja lämpöä. Kevenhüller oli tehnyt auringon. Kun hän toi sitä pajasta, niin tuli yö niin valoisaksi, että varpuset alkoivat tirskutella ja pilvet hehkua aamuruskoa.

Se oli kerrassaan mainio keksintö. Ei enää pimeää eikä pakkasta maailmassa. Häntä huimasi, kun hän sitä ajatteli. Päivän aurinko nousi ja laski edelleen, mutta sen kadottua loimuaisivat hänen tuhannet ja tuhannet tulipyöränsä yli maan, ja ilma väreilisi lämpöä kuin kuumimpina kesäpäivinä. Silloin korjataan kypsiä satoja sydäntalven tähtitaivaan alla; mansikat ja puolukat puhkevat metsämäkiä kaiken vuotta; jää ei koskaan kytke vettä.

Kun nyt uusi keksintö oli valmis, niin se oli luova uuden maan. Hänen tulipyöränsä oli oleva köyhäin turkki ja kaivosmiesten aurinko. Se antaa käyttövoiman tehtaille, elämän luonnolle, uuden, rikkaan ja onnellisen olon ihmiskunnalle. Mutta samassa hän kuitenkin tiesi, että kaikki se oli unelmaa ja ettei metsänemäntä koskaan salli hänen monistaa tulipyöränsä. Ja vihassaan ja kostonhimossaan hän päätti hänet tappa, ja niinpä hän ei tiennyt, mitä oikein teki.

Hän meni päärakennukselle ja asetti tulipyöränsä aivan eteisen portaiden nurkkaan. Hänen aikeensa oli syyttää talo tuleen ja polttaa metsähinen sinne.

Sitten hän meni takaisin pajaansa ja kuunteli siellä hiljakseen.

Kohta alettiin kartanolla huutaa ja kirkua. Nyt rupesi ilmenemään, että suuri urotyö oli tehty.

Niin, juoskaa te, huutakaa, läpätäkää! Nyt se palaa taloon, metsänemäntä, se, jota te silkillä hyllyttelitte.

Kääntelettiikö se tuskissa, pakeneeko liekkejä huoneesta huoneeseen? Ah, miten vihreä silkki loimuaa liekeissä ja miten liekit leikkivät upeassa tukassa! Rohkeutta, liekit, huimaa rohkeutta, vangitkaa hänet, pistäkää hänet tuleen. Noita-akat palavat! Älkää pelätkö hänen loitsujansa, liekit! Antakaa hänen palaa! Onhan olemassa mies, jonka on täytyntä palaa hänen tähtensä kaiken ikänsä.

Kellot läppäsivät, vaunut ratisivat, ruiskut vedettiin pihalle, vettä pumpputtiin letkuilla järvestä, väkeä riensi paikalle kaikista kylistä. Oli huutoa, voitotusta ja käskyjä, katot suistuivat sisään; rätisi ja jyrisi hirmuinen tulipalo. Mutta mikään ei häirinyt Kevenhülleriä. Hän istui hakkuupölkkyllä käsiään hykerellen.

Sitten hän kuuli jyrinän kuin taivas olisi luhistunut, ja riemuissaan hän hypähti pystyyn. "Nyt se on tehty", hän huudahti. "Nyt hän ei pelastu, nyt hän on sortunut hirsien alle tai palanut liekkeihin. Nyt se on tehty."

Ja hän ajatteli Ekebyn kunniaa ja mahtia, joka täytyi uhrata näin, että metsänemäntä saataisiin pois maailmasta. Ajatteli ihania saleja, joissa oli asunut niin runsas riemu, huoneita, jotka olivat kajahdelleet ilon muistoja, pöytiä, jotka olivat notkuneet herkkuruokien alla, kalliita, vanhoja huonekaluja, hopeita ja porsliineja, joita ei voi hankkia takaisin...

Ja yht'äkkiä hän hyppäsi kirkaisten pystyyn. Hänen tulipyöränsä, hänen aurinkonsa, malli, josta kaikki oli tuleva, eikö hän ollut pistänyt sitä portaiden alle, sytyttääkseen tulipalon!

Kevenhüller oli kauhusta kivettynyt ja halveksi itseänsä.

"Olenko minä hullu?" hän sanoi. "Miten minä voin olla sellainen?"

Samassa aukeni pajan hyvin suljettu ovi, ja vihreähelma astui sisään.

Metsänemäntä seisoikin kynnyksellä hymyilevänä ja kauniina. Hänen vihreässä verhossaan ei ollut vikaa, ei tahraa, ei ollut palonkäreä tarttunut hänen tuuheaan tukkaansa. Hän oli sellainen, jollaisena Kevenhüller oli nähnyt hänet Karlstadin torilla, nuoruutensa päivinä; pedon häntä laahasi hänen jalkojensa välissä, ja hän toi metsän kaiken huimuuden ja tuoksun matkassaan.

"Nyt Ekeby palaa", hän sanoi nauraen.

Kevenhüller kohotti moukarin ja aikoi iskeä sen hänen päähänsä, mutta silloin hän näki, että metsällisellä oli kädessään hänen tulipyöränsä.

"Katsopas, mitä sinulle pelastin", hän sanoi.

Kevenhüller heittäysi hänen eteensä. "Sinä särjit minun vaununi, sinä musersit minun siipeni ja sinä tuhosit minun elämäni. Sääli, armahda minua!"

Metsänemäntä keikahti höyläpenkille ja istuutui siihen, yhtä nuorena ja veitikkamaisena kuin silloin kun Kevenhüller näki hänet ensi kerran Karlstadin torilla.

"Huomaan sinun tietävän, kuka minä olen", hän sanoi.

"Minä tiedän ja olen aina tietänyt, kuka sinä olet", sanoi miesraukka, "sinä olet nerous. Mutta vapauta nyt minut! Ota lahjasi pois minulta! Ota pois ihmetöiden lahjat! Anna minun olla tavallinen ihminen! Miksi sinä vainoat minua? Miksi sinä tuhoat minut?"

"Hullu", sanoi metsänemäntä. "Milloinkaan en ole tahtonut sinulle mitään pahaa. Minä annoin sinulle suuren palkinnon; mutta voin sen ottaa poisikin, jollei se sinua miellytä. Mutta harkitse tarkoin! Sinä kadut vielä."

"En, en", huudahti Kevenhüller, "ota pois minulta ihmetöiden voima!"

"Ensin sinun täytyy hävittää tämä", sanoi metsänemäntä ja heitti tulipyörän hänen eteensä lattialle.

Kevenhüller ei epäröinyt. Hän huitaisi moukarilla kimaltavaa tuliaurinkoa, joka oli vain ilkeä velhon kalu, kun sitä ei saanut käyttää tuhansien hyödyksi. Kipunat sinkosivat ympäri huonetta, sirut ja tulenliekit tanssivat hänen ympärillään, ja pian oli hänen viimeinenkin ihmelaitteensa muruina.

"Niin, no minä otan nyt siis lahjani sinulta", sanoi metsänemäntä.

Kun hän seisoikin jo menossa ovelle ja ulkoa virtasi tulipalonhohde häneen, katsahti Kevenhüller häneen viimeisen kerran.

Kauniimmalta kuin milloinkaan hän näytti miehestä nyt, eikä enää ilkeältä: vain ankaralta ja ylevältä.

"Hullu", sanoi metsänemäntä. "Kielsinkö mitenkään antamasta muiden monistaa töitäsi? Mitä minä muuta tahdoin kuin varjella neroa käsityöläisen toimelta."

Ja hän meni. Kevenhüller tuli pariiksi päivää sekapäiseksi. Sittemmin hän taas tuli tavalliseksi ihmiseksi.

Mutta hourupäissään hän oli polttanut Ekebyn. Yksikään ihmisistä ei kuitenkaan vahingoittunut. Silti suretti kavaljeereja suuresti, että tuon vieraanvaraisen kodin piti kärsiä heidän aikanaan niin paljon vahinkoa.

Oi te myöhäisten aikain lapset, olisinpa minä tai te kohdanneet Karlstadin torilla metsänemännän! Luuletteko, etten minä olisi juossut metsään huutamaan: "Metsänemäntä, metsänemäntä, minä se olen, Kevenhüller, Kevenhüller!" Mutta kukapa näkee hänet enää nykyaikaan? Kuka meidän päivinämme valittaa saaneensa liaksi hänen lahjojaan?

Yhdeskolmatta luku

BROBYN MARKKINAT

Lokakuun ensimmäisenä perjantaina alkavat suuret markkinat, jotka kestävät kahdeksan päivää. Se on syksyn suuri juhla. Sen edellä teurastetaan ja leivotaan joka pirtissä; uudet talvipuvut valmistuvat pantaviksi ylle ensi kertaa; juhlaruoat — sellaiset kuin köyhänhanhi ja juustokaakku — seisovat pöydällä päivät päästään; paloviinamäärät lisätään kaksin verroin; työ lepää. On juhla jokaisessa talossa. Palvelijat ja työväki saavat silloin palkkansa ja pitävät pitkiä neuvotteluja, mitä he ostavat markkinoilta. Pitkämatkaisia tulee pienissä ryhmissä tietä pitkin reppu selässä ja sauva kädessä. Monet ajavat karjaansa markkinoille. Pienet, itsepäiset mullikat ja vuohet, jotka pysähtyvät mäessä ja päkistävät etujaloin vastaan, tuottavat aika harmia omistajalle ja suurta hauskuutta katselijoille. Herraskartanoiden vierashuoneet ovat täynnä rakkaita vieraita; uutisia kerrotaan ja karjan ja tavarain hinnoista pakistaan. Lapset uneksivat markkinaleluista ja markkinarahoista.

Ja ensimmäisenä markkinapäivänä — miten väkeä silloin nousta kuhisekaan Brobyn mäkiä avaralle markkinakentälle! Kojut on pystytetty, kojut joihin kaupungin kauppiat ovat levittäneet tavaransa, kun taas taalalaiset ja länsigöötalaiset ovat pinonneet tavaransa loppumattomille tiskiriveille, joiden valkeat telttakatot lepattavat. Nuorallatanssijoita, posetiivareita ja sokeita viulunsoittajia siellä on viljalti, samoin ennustajia, karamellikauppiaita ja viinakapakoita. Kojujonon taakse on savi- ja puuastioita ladottu riviin. Sipulia ja piparjuurta, omenia ja päärynöitä tarjoilevat suurten kartanoiden puutarhurit kaupaksi. Suuria maaneliöitä anastavat ruskeanpunaiset, kirikkaiksi tinatut kupariastiat.

Markkinoista huomaa kuitenkin, että Svartsjössä ja Brossa ja Löfvikissä ja muissa Lövenin pitäjissä on puute: kauppa käy huonosti kojuissa ja tiskien ääressä. Eniten liikettä on eläintorilla, sillä monen täytyy myydä sekä lehmänsä että hevosensa tullakseen itse toimeen yli talven. Siellä häärätään myös hurjassa, jännittävässä hevosenvaihdossa.

Hauskaa on Brobyn markkinoilla. Jos on vain rahaa pariin ryyppyyn, niin kyllä on rohkeutta. Eikä se viina saa pelkästään iloa aikaan: kun ihmiset tulevat yksinäisistä metsätaloista markkinakentälle lainehtivaan ihmisjoukkoon ja kuulevat huutavan, nauravan markkinaväen melun, niin he ikään kuin jo juopuvat ilosta, hurjistuvat pauhaavasta markkinaelämästä.

Kyllähän tehdään paljon kauppaakin niin suuressa joukossa, mutta se on tuskin pääasia. Tärkeintä on saada mukaansa parvi sukulaisia tai ystäviä kärryille ja tarjota hänelle lammasmakkaraa, köyhänhanhea ja viinaa tai houkutella tyttö ottamaan lahjaksi virsikirja ja silkkihuivi tai mennä katsomaan pienokaisille markkinatuliaisia.

Kaikki ne, joiden ei ole täytynyt jäädä kotiin hoitamaan taloa ja karjaa, ovat tulleet näille Brobyn markkinoille. Siellä on Ekebyn kavaljeerit ja Nygårdin metsäkulmalaiset, Norjan hevoskauppiat, pohjoisten metsien suomalaiset, maantien mustalaiset.

Joskus tuo pauhaava meri painautuu yhteen pyörteeseen, joka kieppuu huimissa kaarteissa jonkin keskipisteen ympäri. Kukaan ei tiedä, mitä on sisimpänä, ennen kuin pari poliisia tunkeutuu joukon läpi tekemään lopun tappelusta tahi nostamaan pystyyn kaatuneet rattaat. Ja seuraavassa tuokiossa on uusi väen kihinä kauppamiehen ympärillä, joka kinastelee sukkelan maalaistytön kanssa.

Sitten — keskipäivän tienoissa alkaa se suuri tappelu. Talonpojat ovat huomanneet, että länsigöötalaisten kyynärkepit ovat liian lyhyet, ja siitä sukeutuu ensin riitaa ja rähinää heidän tiskiensä ympärillä; sitten joudutaan käsiryssyyn. Sen arvaa jokainen, että monelle, joka ei niihin aikoihin nähnyt muuta kuin kurjuutta ja hätää, oli ikään kuin riemu vähän iskeä, sama sitten ketä tai mitä. Ja heti kun vahvat ja tappelunhaluiset näkevät nujakan käynnissä, kapaisevat he paikalle joka taholta. Kavaljeerit aikovat juuri murtautua joukkoon rakentamaan omalla tavallaan rauhaa, ja Taalain miehet kiiruhtavat auttamaan länsigöötalaisia.

Forsin vahva Maunu on leikissä innokkain. Humalassa hän on ja vihainen; nyt hän on suistanut maahan erään länsigöötalaisen ja alkanut löylyttää häntä, mutta tämän hätähuudot kuullessaan juoksevat maanmiehet avuksi ja koettavat pakottaa vahvaa Maunua laskemaan heidän toverinsa irti. Silloin kaataa vahva Maunu kangaspakat maahan tiskiltä ja tempaa itse tiskilevyn, joka on kyynärän leveä ja kahdeksan kyynärää pitkä ja naulattu paksuista lankuista, ja alkaa sillä aseella huitoa.

Hän on hirmuinen mies, se vahva Maunu. Hän se potkaisi koko seinän pellolle Filipstadin poliisiputkasta, hän se nostaa veneen vedestä ja kantaa sen hartioillaan. Voipa nyt arvata, että kun hän alkaa raskaalla tiskillä huitoa ympärilleen, niin koko kansa kaikkoo ja länsigöötalaiset myös. Mutta vahva Maunu tulee jäljestä huitoen ympärilleen raskaalla levyllä. Nyt hän ei piittaa enää ystävästä eikä vihamiehistä: hän vain tahtoo jotakuta lyödä, kun sai kerran aseensa.

Rahvas pakenee häntä kauhuissaan. Miehet ja naiset juoksevat ja kirkuvat. Mutta miten voivat paeta naiset, joilla useilla on lapsi helmoissaan? Kojut ja kärryt ovat heidän tiellään, härät ja lehmät, jotka ovat melusta hurjistuneet, estävät heitä pääsemästä pakoon.

Eräeseen sopukkaan kojujen väliin on sulloutunut joukko naisia, ja tätä kohti hyökkää nyt jättiläinen. Eikö tuolla keskellä akkavarvea seiso Länsi-Göötan mies? Hän kohottaa levyn ja antaa sen humauttaa. Kalvaan, tyrmistävän tuskan vallassa ottavat naiset hyökkäyksen vastaan, painuen kuuruun tappavan iskun alla.

Mutta kun levy lankeaa viuhuen heitä kohti, murtuu sen voima erään miehen kohotettuihin käsivarsiin. Se mies ei painunut maahan, vaan kohosi yli joukon, se mies oli vapaaehtoisesti ottanut vastaan iskun, pelastaakseen niin monta kuolemasta. Vaimot ja lapset ovat vahingoittumatta. Mies on murtanut lyönnin hurjan voiman, mutta hän makaakin nyt maassa tiedottomana.

Vahva Maunu ei nosta enää lankkuansa hyökätäkseen. Hän on nähnyt miehen katseen juuri silloin, kun levy kohtasi hänen päälakensa, se hänet lamasi kerrassaan. Hän antoi itsensä sitoa ja viedä pois vastarintaa tekemättä.

Mutta kiitävää vauhtia leviää markkinoilla huhu, että vahva Maunu on tappanut Lennart-kapteenin. Kerrotaan, että hän, joka oli ihmisten ystävä, kuoli pelastaakseen naiset ja turvattomat lapset.

Ja aivan hiljaiseksi tulee avara kenttä, jossa äsken pauhasi elämä hurjimmassa vauhdissaan, kauppa pysähtyy, tappelu taukoaa, pidot ruokakirstujen ympärillä loppuvat, turhaan houkuttelevat nuorallatanssijat katsojia.

Kansan ystävä on kuollut, kansaa on kohdannut suru. Vaieten virtaavat kaikki paikalle, mihin hän kaatui. Hän makaa suorana, aivan tunnotonna; haavaa ei näy, mutta pääkallo näyttää olevan litistynyt.

Jotkut miehet nostavat hänet varovasti tiskille, joka jäi jättiläiseltä. He ovat huomaavinaan, että hän elää vielä.

"Mihin me hänet viemme?" he kysyvät toisiltaan.

"Kotiinsa", vastaa joukosta tuima ääni.

Oi, niin, hyvät kuomat, kantakaa hänet kotiin. Nostakaa hänet hartioillenne ja kantakaa hänet kotiin. Hän on ollut Jumalan leikkipallo, hän on ajelehtinut kuin höyhen Hänen henkensä tuulahduksessa. Kantakaa nyt hänet kotiin!

Haavoitettu pää on levännyt vankilan kovalla lavitsalla, latojen olkikuvoilla. Antakaa sen nyt päästä kotiin ja levätä pehmoisella tyynyllä! Hän on kärsinyt syyttömästi häpeätä ja vaivaa, hänet on ajettu pois oman kotinsa ovelta. Harhaileva pakolainen hän on ollut, Jumalan teitä matkaava sikäli mikäli niille sattui, mutta hänen kaipuunsa maa oli koti, jonka ovet Jumala oli häneltä sulkenut. Kenties on koti nyt avoinna sille, joka on kuollut naisia ja lapsia pelastaakseen.

Nyt ei hän tule rikollisena, jota hoippuvat juomaveikot taluttavat: häntä saattaa sureva kansa, jonka majoissa hän on asunut sen kärsimyksiä helpottaakseen. Kantakaa hänet nyt kotiin!

Ja he tekevät niin. Kuusi miestä nostaa tiskin, jolla hän makaa, olkapäilleen ja kantaa hänet pois markkinakentältä. Missä he kulkevat, väistyvät ihmiset sivulle ja seisovat hiljaa: miehet paljastavat päänsä, ja naiset kyykistävät niinkuin kirkossa, kun Jumalan nimeä mainitaan. Monet itkevät ja pyyhkivät silmiään; toiset alkavat puhua, millainen mies hän oli ollut, niin hyvä, niin iloinen, niin nokkela neuvoissaan, ja niin hurskas. Merkillistä on myös nähdä, että kun yksi kantajista väsyi, tulee heti toinen aivan hiljaa ja sijoittaa olkansa levyn alle.

Niinpä viedään Lennart-kapteenia senkin paikan ohi, jossa kavaljeerit seisovat.

"Pitänee mennä huoltamaan, että hän joutuu kunnolla kotiin", sanoo Beerencreutz ja jättää paikkansa tiepuolella, mennäkseen joukon mukana Helgesäteriin. Moni seuraa hänen esimerkkiään.

Markkinakenttä tulee kuin autioksi: väki menee Lennart-kapteenin kanssa Helgesäteriin. Täytyyhän huoltaa, että hän pääsee kotiin. Kaikki välttämätön mikä piti ostaa saa jäädä sillensä; markkinatuomiset pienokaisille unohtuvat, virsikirjan kauppa jää iäksi kesken, silkkihuivi, joka välkkyi tytön silmissä, saa jäädä tiskille. Kaikkien täytyy mennä huoltamaan, että Lennart-kapteeni pääsee kotiin.

Kun saatto tulee Helgesäteriin, on talo hiljainen ja autio. Taas paukkuvat everstin nyrkit suljettuun oveen. Kaikki palvelijat ovat markkinoilla; kapteeninrouva yksin on kotona. Hän se nyt avaakin.

Ja hän kysyy kuten kerran ennenkin:

"Mitä te tahdotte?"

Johon eversti vastaa, kuten kerran ennenkin:

"Me tuomme tänne sinun miestäsi."

Rouva katsoo everstiä, joka seisoo siinä jäykkänä ja vahvana kuten aina. Rouva katsoo kantajia, jotka itkevät hänen takanaan, ja koko pitkää rahvasjoukkoa. Hän seisoo portailla ja katsoo satoihin itkeviin silmiin, jotka tuskaisesti tuijottavat häneen. Viimein hän katsoo mieheen, joka makaa suorana paareilla, ja hän painaa käden sydämelleen.

"Nuo ovat hänen kasvonsa", hän mutisee.

Muuta kysymättä hän kumartuu, vetää pois salvan, aukaisee ovet seppo selälleen ja menee sitten muiden edellä makuuhuoneeseen.

Everstiä ja kapteeninrouvaa autetaan aukaisemaan kahden maattavaa sänkyä ja pudistamaan patjaa, ja sitten sijoitetaan Lennart-kapteeni taas nukkumaan pehmeille untuville ja valkealle hurstille.

"Elääkö hän?" kysyy rouva.

"Elää", vastaa eversti.

"Onko toivoa?"

"Ei. Ei mitään voida enää."

On hetkinen hiljaista, sitten pälkähtää rouvan päähän ajatus:

"Itkevätkö nuo kaikki hänen tähtensä?"

"Itkevät."

"Mitä hän sitten on tehnyt?"

"Viimeksi hän antoi vahvan Maunun lyödä itsensä kuoliaaksi, pelastaakseen naiset ja lapset kuolemasta."

Rouva istuu taaskin hetkisen hiljaisena ja miettien.

"Millaiset kasvot hänellä oli, eversti, kun hän tuli kotiin kaksi kuukautta sitten?"

Eversti säpsähtää. Nyt hän ymmärtää, nyt hän vasta ymmärtää.

"Göstahan oli hänet maalannut."

"Siispä suljin minä kavaljeerien koiruuden vuoksi häneltä hänen kotinsa oven. Kuinka siitä vastaatte, eversti?"

Beerencreutz kohautti leveitä hartioitaan.

"Minulla on paljon vastattavaa."

"Mutta minä tarkoitan, että tämä lie pahinta, mitä olette tehnyt."

"Niinpä en ole koskaan kulkenutkaan raskaampaa tietä kuin tänään tänne Helgesäteriin. Muuten, vielä on kaksi, jotka ovat tähän asiaan vikapäitä."

"Ketkä ne ovat?"

"Sintram on toinen, toinen hyvä serkkuseni itse. Serkku on ankara nainen. Minä tiedän, että moni on koettanut puhua serkulle hyvää hänen miehestään."

"Se on totta", vastaa kapteeninrouva.

Sitten hän pyytää kertomaan Brobyn juomingeista.

Eversti kertoo kaikki niin hyvin kuin muistaa, ja rouva kuuntelee hiljaa. Lennart-kapteeni makaa yhä tiedottomana sängyssä. Huone on täpösen täynnä itkeviä; kukaan ei edes ajattele sulkea pihalle tätä murheellista joukkoa. Kaikki ikkunat ovat auki, kaikki huoneet, portaat, eteiset ovat täynnä hiljaisia, tuskaisia ihmisiä, koko pihankin ne täyttävät sankoin joukoin. Kun eversti vaikenee, korottaa kapteeninrouva äänensä ja sanoo:

"Jos täällä on joku kavaljeeri, niin pyydän häntä poistumaan. Minun on vaikea nähdä heitä mieheni kuolinvuoteen ääressä."

Sanaakaan sanomatta nousee eversti silloin ja poistuu. Samoin tekevät myös Gösta Berling ja ne muut kavaljeerit, jotka saattoivat Lennart-kapteenia. Kansa väistyy arasti sivulle tuon pienen, nöyryytetyn miesjoukon edestä.

Heidän poistuttuaan sanoo kapteeninrouva: "Tahtoisiko kukaan, joka on nähnyt miestäni tällä aikaa, sanoa, missä hän on oleskellut ja mitä hän on tehnyt?"

Silloinpa he alkavat todistaa Lennart-kapteenista hänen vaimolleen, joka ei ollut häntä tuntenut oikein, vaan kovettanut ankaruudessaan sydämensä. Nyt kaikuu taas vanhojen hymnien kieli. Puhuvat miehet, jotka eivät koskaan ole lukeneet muuta kuin raamattua. Jobin kirjan kuvakielellä, patriarkkain aikaisilla sanankäänteillä he haastavat Jumalan matkamiehestä, joka käveli ympäri maata auttamassa kansaa.

Menee aikaa ennen kuin he ovat puhuneet loppuun. Hämärän ja illan tullessa he seisovat yhä vielä puhumassa: toinen toisensa jälkeen astuu ja kertoo vainajasta hänen vaimolleen, joka ei ollut tahtonut kuulla hänen nimeäänkään mainittavan.

Siellä on sellaisia, jotka tietävät, että hän oli tullut ja tavannut heidät tautivuoteella ja parantanut heidät. Siellä oli hurjia tappelupukareja, jotka hän on kesyttänyt. Siellä on murheellisia, joita hän on virvoittanut, juoppoja, jotka hän on pakottanut raittiiksi. Kaikki, kuka tahansa, joka oli joutunut sietämättömään hätään, oli vain lähettänyt sanan Jumalan matkamiehelle, ja hän oli osannut auttaa, ainakin hän oli herättänyt uskoa ja toivoa.

Koko illan kaikuu hymnien kieli sairashuoneessa.

Ulkona pihalla seisovat sankat joukot odottaen loppua. He tietävät, mitä tuolla sisällä tehdään: se mitä lausutaan äänekkäästi kuolinvuoteen ääressä, kuiskataan pihalla miehestä mieheen. Kenellä on vielä sanomista tungeikse esille. "Siinä on yksi joka voi todistaa", sanotaan, ja annetaan hänelle tilaa. Ja he astuvat esille pimeästä, lausuvat todistuksensa ja painuvat jälleen pimeään.

"Mitä rouva nyt sanoo?" kysyvät pihalla olijat, kun joku tulee ulos.

"Mitä hän nyt sanoo, se Hegelsäterin ankara rouva?"

"Hän loistaa kuin kuningatar, hän hymyilee kuin morsian. Hän on muuttanut nojatuolin miehensä vuoteen ääreen ja pannut siihen ne vaatteet, jotka hän on kapteenille itse kutonut."

Mutta sitten tulee väki ihan äänettömäksi. Kukaan ei sitä sano, kaikki tietävät sen yhtäkaa: "Hän kuolee."

Lennart-kapteeni avaa silmänsä, näkee ja näkee kylliksi.

Hän näkee kodin, rahvaan, vaimon ja lapset, vaatteet ja hän hymyilee. Mutta hän on herännyt vain kuollakseen. Hän henkäisee, korahuttaa kerran ja heittää henkensä.

Silloin vaikenevat kertomukset, mutta joku ääni virittää kuolinvirren. Kaikki yhtyvät siihen, ja satojen vahvain äänten kantamana laulu nousee korkeutta kohti.

Maan jäähyväiset lähtevälle sielulle.

Tämä tapahtui monta vuotta ennen kuin kavaljeerit hallitsivat Ekebytä.

Paimenpoika ja paimentyttö leikkivät metsässä kahden, rakensivat tupia paasista, poimivat lakkoja, tekivät leppätorvia. Metsässä syntyneitä olivat molemmat. Metsä oli heidän kotinsa ja herrashovinsa. Kaiken metsäisen kanssa he elivät hyvässä sovussa, kuten ollaan sovussa palvelijain ja kotieläinten kanssa.

Pienokaisista oli ilves ja kettu heidän koiriaan, kärppä heidän kissansa, jänis ja orava olivat heidän nautakarjaansa, huuhkajat ja teerit istuivat heidän lintuhäkissään, kuuset olivat heidän palvelijoitaan, ja nuoret koivut vieraita heidän pidoissaan. He tiesivät hyvin luolan, jossa kyykäärmeet makasivat yhdessä vyyhdessä talvilevossa, ja uideksaan he olivat nähneet tarhakäärmeen uivan heitä kohti kirkkaassa vedessä; mutta he eivät pelänneet käärmettä eivätkä haltijaa, nehän olivat metsähisiä, ja metsä oli heidän kotinsa. Siellä ei mikään voinut heitä pelottaa.

Syvällä metsässä oli torppa, jossa poika asui. Sinne johti mäkinen polku, vuoret kohosivat joka puolella ja pimensivät auringon, pohjaton räme oli lähellä ja henki kaiken vuotta hallaista sumua. Ei näyttänyt tasangon väestöstä sellainen asunto houkuttelevalta.

Paimenpoika ja paimentyttö aikoivat kerran mennä yksiin ja asuskella siellä metsätorpassa ja elää kättensä työllä. Mutta ennen kuin he pääsivät naimisiin, kohtasi maata sodan onnettomuus, ja poika otti soturin pestin. Hän palasi kotiin kyllä haavoitta ja ehjin jäsenen, mutta elinkautiset merkit oli se matka häneen iskenyt. Liian paljon maailman pahuutta ja ihmisten julmia elkeitä lähimmäisiään kohtaan hän oli nähnyt. Hän ei kyennyt enää näkemään hyvää.

Ensin ei kukaan huomannut hänessä mitään muutosta. Lapsuutensa rakastetun kanssa hän meni pappilaan kuulutuksille. Ekebyn metsätorpasta tuli heidän kotinsa, kuten he kauan sitten olivat sopineet, mutta siinä kodissa ei viihtynyt ilo.

Vaimo katsoi miestänsä kuin ventovierasta. Siitä lähtien kun mies oli palannut sodasta ei hän ollut voinut häntä käsittää. Mies nauroi karkeasti ja puhui vähän. Vaimo pelkäsi häntä.

Mies ei tehnyt suinkaan kiusaa eikä vahinkoa, ja hän oli ahkera työmies. Kuitenkin hänestä pidettiin vähän, sillä hän uskoi kaikista pahaa. Itse hän tunsu olevansa kuin vihattu muukalainen. Nyt olivat metsän elävät hänen vihollisiaan. Vuori, joka sumensi auringon, ja räme, joka henki sumua, olivat hänen vainoojiaan. Metsä on kamala asunto sille, joka hautoo pahoja ajatuksia.

Valoisia muistoja kootkoon se, joka haluaa asua erämaissa! Muuten hän näkee vain murhaa ja väkivaltaa kasvien ja eläinten keskuudessa, niinkuin ennen näki ihmisten suhteissa. Hän odottaa pahaa kaikesta mitä tiellään kohtaa.

Ei voinut Jan Hök, sotamies, selittää, mitä häneltä puuttui, mutta hän huomasi, ettei mikään hänelle oikein onnistunut. Vähän viihdytystä tarjosi koti. Pojista, jotka siellä varttuivat, tuli vahvoja mutta hurjia. Karaistuneita ja rohkeita miehiä he olivat, mutta hekin sotajalalla jokaisen kanssa.

Hänen vaimoan houkutteli suru tutkimaan erämaan salaisuuksia. Rämeeltä ja viidakoista hän etsi terveyttä tuottavia yrttejä. Manalaisten elämää hän aprikoi, ja hän tiesi, mikä uhri heitä miellytti. Hän osasi parantaa tauteja ja antaa hyviä neuvoja niille, joita rakkauden suru vaivasi. Hän tuli loitsutaitoisen maineeseen, ja häntä kartettiin, vaikka hän oli suurena hyötynä muille.

Kerran otti vaimo puhellakseen miehensä kanssa tämän huolista.

"Siitä lähtien kun sinä menit sotaan", hän sanoi, "sinä olet ollut muuttunut. Mitä ne siellä sinulle tekivät?"

Silloin kavahti mies pystyyn ja oli vähällä lyödä häntä, ja samalla tavalla kävi joka kerta kun vaimo puhui sodasta. Hän joutui silloin hourupään vihan valtaan. Kenenkään hän ei kärsinyt mainitsevan sotasanaa, ja pian tuli tietynsi, ettei hän sietänyt puhetta sodasta. Niinpä kavahtivat ihmiset sellaista puheenaihetta.

Mutta kukaan hänen sotaveikkonsa ei voinut kertoa hänen tehneen siellä enemmän pahaa kuin muutkaan. Hän oli taistellut kuin kelpo sotamies ainakin. Se oli vain tuo hänen näkemänsä kaikenlainen kauheus, mikä oli pelästyttänyt hänet niin, ettei hän voinut enää nähdä muuta kuin pahaa. Sodasta johtui kaikki hänen surunsa. Hän ajatteli, että koko luonto vihaa häntä siksi, että hän oli ottanut osaa moiseen. Ne, jotka tietävät enemmän, voivat lohdutella itseään sillä, että ovat sotineet isänmaansa ja kunnian puolesta. Mitä hän sellaisesta tiesi? Hän vain tunsu, että kaikki vihaavat häntä siksi, että hän oli vuodattanut verta ja tehnyt vahinkoa.

Siihen aikaan, jolloin majurinrouva ajettiin pois Ekebystä, asui mies tuvassaan yksin. Kuollut oli vaimo, ja pojat olivat poissa. Markkina-aikaan täyttyi metsätorppa kuitenkin vieraililla. Mustatukkaiset, tummaihoiset vintiöt majoittuivat sinne. He viihtyivät parhaiten sellaisen luona, jota enimmäkseen kammoivat. Pienet pitkäkarvaiset hevoset kiipesivät silloin metsätietä vetäen kärriä, kuormana tinauskaluja, lapsia, riepumyntyjä. Aikaisin vanhentuneet naiset, joiden kasvot olivat turvonneet tupakoimisesta ja juopottelusta, ja miehet, joilla oli kalvaat, terävät kasvot ja jäntevät ruumiit, seurasivat kärriä. Kun mustalaiset tulivat metsätorppaan, syntyi siellä huoleton elämä! Viinaa ja kortit ja äänekkään remun he toivat matkassaan. Varkauksista ja hevosenvaihoista ja verisistä tappeluista he tiesivät kertoa.

Perjantaina alkoivat Brobyn markkinat, ja silloin tapettiin Lennart-kapteeni. Vahva Maunu, joka antoi surmaniskun, oli metsätorpan ukon poika. Kun mustalaiset istuivat sunnuntaina iltapuolella torpassa, ojensivat he siis vanhalle Jan Hökille pulloaan tavallista useammin ja haastelivat hänen kanssaan vankilaelämästä ja vanginruoasta, sillä sellaista he olivat usein kokeneet.

Vanhus istui veistopölkylä uuninurkassa ja puhui vähän. Hänen suuret, kiillottomat silmänsä tuijottivat hurjaa joukkoa, joka täytti pirtin. Hämärä oli tullut, mutta kuivat puut loimusivat valaisten liedessä. Rääsyjä, surkeutta ja tuimaa hätää ne valaisivat.

Silloin avautui ovi aivan hiljaa, ja tupaan astui kaksi naista. Tulija oli Elisabet-kreivitär, jota seurasi Brobyn papin tytär. Merkilliseltä näytti vanhuksesta, kun hän, tuo rakastettava ja suloista kauneutta hehkuva, joutui takkatulen valopiiriin. Hän kertoi pirtissä olijoille, ettei Gösta Berlingiä ollut nähty Ekebyssä Lennart-kapteenin kuoleman jälkeen. Kreivitär ja hänen palvelijattarensa olivat samonneet metsässä etsimässä häntä koko iltapäivän. Nyt hän näki täällä miehiä, jotka olivat kulkeneet paljon ja tunsivat kaikki polut. Olivatko he nähneet Gösta Berlingiä? Kreivitär oli tullut levähtämään ja kysymään, olivatko he nähneet häntä.

Se oli turha kysymys. Kukaan ei ollut häntä nähnyt.

He toivat hänelle tuolin. Hän vaipui istumaan ja oli hetkisen aivan ääneti. Melu tuvassa oli vaiennut. Kaikki katsoivat ja ihmettelivät häntä. Sitten hän alkoi pelätä tätä hiljaisuutta, hätkähti ja koetti etsiä vähäpätöistä puheenaihetta.

Hän kääntyi nurkassa istuvan ukon puoleen. "Muistan kuulleeni, että te olette ollut sotamiehenä, vaari", hän sanoi. "Kertokaapa jotakin sodasta!"

Syntyi kivettynyt hiljaisuus. Ukko istui kuin ei olisi kuullutkaan.

"Minusta olisi hyvin hauskaa kuulla sodasta sellaisen miehen suusta, joka on itse ollut siellä", jatkoi kreivitär, mutta lopetti heti, sillä Brobyn papin tytär pudisti hänelle päätään. Hän puhui varmaankin sopimattomia. Kaikki läsnäolijat katsoivat häntä, ikään kuin hän olisi rikkonut sopivaisuuden yksinkertaisinta lakia. Äkkiä eräs mustalaisvaimo korotti äänensä ja kysyi:

"Hän on varmaankin entinen Borgin kreivitär?"

"Niin olen."

"Se oli toista kuin juosta pitkin metsiä etsimässä hullua pappia. Hyi, sellaista vaihtokauppaa."

Kreivitär nousi ja sanoi hyvästi. Hän oli tarpeeksi levännyt. Nainen, joka oli puhunut, seurasi häntä oven ulkopuolelle.

"Kreivitär ymmärtää", sanoi hän, "että minun piti sanoa jotakin, sillä vaarin kanssa ei saa puhua sodasta. Hän ei kärsi koko sanaa. Minä tarkoitin vain hyvää, nähkääs."

Kreivitär Elisabet kiiruhti pois, mutta pysähtyi äkkiä. Hän näki uhkaavan metsän, pimentävän vuoren ja huuruisen lammen. Kauheata mahtoi olla täällä sen elämä, jonka mieli oli täynnä pahoja muistoja. Hän sääli vanhusta, joka oli sisällä yksin, tummat kulkurit seuranaan.

"Neitsyt Anna-Liisa", hän sanoi, "mennään takaisin! Ne olivat hyviä meille, mutta minä käyttäydyin huonosti. Haluan puhua vanhuksen kanssa iloisemmista asioista."

Ja onnellisena, kun oli löytänyt jonkun lohdutettavan, hän meni takaisin tupaan.

"Minä luulen", sanoi hän, "että Gösta Berling harhailee täällä metsässä ja aikoo päättää päivänsä. On sen vuoksi tärkeätä löytää hänet pian ja estää hänet siitä. Minä ja neitsyeni Anna-Liisa luulimme nähneemme hänet vilahdukselta, mutta sitten hän katosi silmistämme. Hän kuljeksii sen vuoren seutuvilla, jolta Nygårdin tyttö heittäytyi rotkoon ja kuoli. Tulin ajatelleeksi, että minun nyt ei tarvitse

mennä hakemaan apua aina Ekebystä asti. Täällä on monta reipasta miestä, jotka voisivat ottaa hänet helposti kiinni."

"Matkaan, miehet!" huudahti mustalaisakka. "Kun kreivitär ei pidä itseään liian hyvänä pyytääkseen palvelusta metsän kansalta, niin heidän pitää mennä heti."

Miehet nousivat heti ja menivät etsimään.

Vanha Jan Hök istui hiljaa ja tuijotti eteensä kiillottomin silmin. Pelottavan synkkänä ja kovana hän istui siinä. Nuori rouva ei löytänyt sanoja hänelle virkkaakseen. Silloin hän näki, että yksi lapsista makasi sairaana olkikuvolla ja huomasi, että erään naisen käsi oli kipeä.

Hän alkoi heti vaalia sairaita. Hän tuli kohta loruavien naisten hyväksi ystäväksi ja näyttätti itselleen pienimmät lapset.

Tunnin päästä tulivat miehet takaisin. He toivat Gösta Berlingin sidottuna tupaan. Lattialle takkatulen eteen he laskivat hänet. Hänen vaatteensa olivat rikki ja likaiset, hänen kasvonsa kurjan näköiset ja silmänsä hurjat. Kauhea oli hänen retkensä ollut näinä päivinä: kostealla maalla oli hän maannut, hän oli työntänyt kätensä ja kasvonsa sammaleeseen ja multa, kaahaillut yli louhikoiden ja tunkeutunut läpi tiheimpien viitojen. Vapaaehtoisesti hän ei ollut miehiä seurannut, mutta he olivat voittaneet ja sitoneet hänet.

Kun hänen vaimonsa näki hänet sellaisena, niin hän suuttui. Hän ei päästänyt hänen sidottuja jäseniään, vaan antoi hänen maata lattialla. Halveksuen hän kääntyi hänestä pois.

"Millaiselta näytät!" hän sanoi.

"Sinun silmiesi eteen en aikonutkaan enää tulla", vastasi Gösta.

"Enkö minä siis olekaan sinun vaimosi? Eikö minulla ole oikeutta odottaa, että sinä tulet ja uskot minulle surusi? Katkeran tuskaisena olen minä odottanut sinua nämä kaksi päivää."

"Minähän olen syypää Lennart-kapteenin kuolemaan. Kuinka olisin voinut näyttäytyä sinulle? Kuinka olisin tohtinut?"

"Pelkuri et ole juuri ollut, Gösta."

"Ainoa hyvä, mitä voin sinulle tehdä, Elisabet, on vapauttaa sinut itsestäni."

Sanomaton halveksimus leimahti kreivittären rypistettyjen kulmain alta Göstaa kohti.

"Itsemurhaajan vaimoksiko sinä tahdot minut tehdä!"

Göstan kasvot väristyivät.

"Elisabet, mennään ulos hiljaiseen metsään ja puhellaan siellä."

"Miksi eivät nämä ihmiset saisi meitä kuulla?" huudahti kreivitär puhuen korkealla äänellä. "Olemmeko me parempia kuin kukaan heistä? Onko yksikään heistä tuottanut enemmän surua ja vahinkoa kuin me? He ovat metsän ja maantien lapsia, heitä vihaavat kaikki. Anna heidän kuulla, miten synty ja suru ajavat Ekebyn hallitsijaakin, kaikkien rakastamaa Gösta Berlingiä! Luuletko sinä, että sinun vaimosi pitää itseään heitä parempana — vai luuletko sinä itse olevasi?"

Gösta nousi vaivalloisesti kyynäräisilleen ja katsoi häntä leimuavan uhkamielisesti. "Minä en ole niin kurja kuin sinä luulet."

Silloin sai Elisabet kuulla näiden kahden päivän vaiheet. Ensimmäisen vuorokauden harhaili Gösta metsässä tunnontuskien ajamana. Hän ei voinut sietää ihmisten katseita. Mutta hän ei aikonut kuolla. Hän aikoi lähteä vieraille maille. — Sunnuntaina laskehe hän kuitenkin alas kukkuloilta ja meni Bron kirkolle. Vielä kerran hän tahtoi nähdä kansan: Löfsjön kihlakunnan köyhän, nälkäisen kansan, jota hän oli uneksinut saavansa palvella, silloin kun istui Brobyn papin häpeäkeon vieressä, kansan, jota hän oli ruvennut rakastamaan silloin kun näki sen yöllä vievän kuollutta Nygårdin tyttöä.

Jumalanpalvelus oli alkanut, kun hän tuli kirkkoon. Hän pujahti ylös lehterille ja katsoi sieltä kansaa. Julma tuska valtasi hänet silloin. Hän olisi tahtonut puhua kansalle, lohduttaa sitä sen köyhyydessä ja toivottomuudessa. Jospa hän olisi saanut puhua Jumalan huoneessa, niin hänellä olisi ollut, niin toivoton kuin hän itse olikin, toivon ja vapahduksen sanat kaikille.

Silloin hän poistui kirkosta, meni sakaristoon ja kirjoitti sen kuulutuksen, jonka hänen vaimonsa jo

tunsi. Hän oli siinä luvannut, että Ekebyssä ryhdytään jälleen työhön ja viljaa jaetaan enimmänsä tarvitseville. Hän oli toivonut, että hänen vaimonsa ja kavaljeerit täyttäsivät hänen lupauksensa, kun hän itse oli poissa.

Tultuaan ulos hän näki ruumisarkun kunnantuvan luona. Se oli karkeatekoinen, kiireessä veistetty, mutta sitä koristivat musta harso ja puolukanvarpuiset seppeleet. Hän arvasi, että se oli Lennart-kapteenin. Kansa oli varmaankin pyytännyt kapteeninrouvaa kiirehtimään hautajaisia, niin että myös markkinarahvaan suuri joukko saisi olla läsnä hautajaisissa.

Hän seiso i ja katseli arkkua, kun raskas käsi laskeusi hänen olalleen. Sintram oli tullut hänen luokseen.

"Gösta", hän sanoi, "jos tahdot tehdä kunnan kepposen jollekulle, niin ota ja kuole. Ei ole kiverämpää, ovelampaa tempua kuin kuolla, ei kujetta, joka pettää rehellistä, pahaa-aavistamatonta miestä pahemmin. Ota sinä ja kuole, sanon minä!"

Kauhistu en kuunteli Gösta, mitä ilkimys puhui. Tämä valitteli hyvin harkittujen suunnitelma nsä luhistumista. Autiot seudut oli hän tahtonut nähdä Lövenin rannalla. Sentähden hän oli tehnyt kavaljeerit isänniksi, sentähden hän oli antanut Brobyn papin köyhdyttää kansaa, sentähden hän oli saattanut maan kuivuuteen ja nälänhätään. Brobyn markkinoilla piti lopullisen taistelun tapahtua. Onnettomuuksien kiihdyttämänä piti kansan silloin villi lytyä murhaamaan ja varastamaan. Siitä olisi jouduttu oikeudenkäyntiin, ja se olisi lopen köyhdyttänyt kansan. Nälänhätä, mellastus ja kaikenlaiset tuhot olisivat riehuneet. Maa olisi tullut lopulta niin kamalaksi ja vihattavaksi, ettei kukaan olisi voinut siinä asua, ja se kaikki olisi ollut Sintramin työtä. Hänen ilonsa ja ylpeytensä se olisi ollut, sillä hän oli paha. Hän rakasti autioita seutu ja, muokkaamatonta maata. Mutta tuo, joka oli tiennyt kuolla oikealla hetkellä, oli turmellut häneltä kaikki.

Silloin kysyi Gösta, mitä se sellainen olisi toimittanut.

"Se olisi minusta ollut mieleistä, Gösta, sillä minä olen paha. Minä olen tunturien eräkarhu, minä olen tasangon lumimyrsky, minusta on mieleistä murhata ja vainota. Pois, sanon minä, pois ihmiset ja ihmisten työt! Minä en pidä niistä. Minä saatan antaa heidän juosta kynsieni välitse ja tehdä syrjähyppyjä, — sekin voi tuottaa hetkellistä hupia — mutta nyt minä olin kyllästynyt leikkiin, Gösta, nyt minä tahdoin iskeä oikein kiinni, nyt minä tahdoin tappaa ja turmella."

Hän oli hullu, ihka hullu. Hän alkoi kauan sitten leikillä näitä helvetin kujeita, ja nyt oli paha vasta saanut voiton, nyt hän uskoi olevansa ihan hornan henki. Nyt hän oli ravinnut ja kasvattanut paha sisässään niin, että se valtasi hänen sielunsa kokonaan. Niinpä ilkeys voi tehdä ihmiset hulluiksi kuten rakkaus ja ainainen pohtiminen.

Hän oli raivoissaan, tuo ilkeä tehtaanpatruuna, ja alkoi tempoa vihoissaan arkun seppeleitä ja harsoa, mutta silloin lausui Gösta Berling:

"Älä koske arkkuun!"

"Kas, kas, kas, vai älä koske! Heh, minä käännän Lennart-ystäväni maahan ja poljen hänen seppeleitään. Etkö sinä näe, mitä hän on minulle tehnyt? Etkö näe, miten hienoissa, harmaissa vaunuissa minä ajelen?"

Ja Gösta Berling näki silloin vanginrattaat, joiden luona seisoivat nimismies ja vanginvartijat odottaen kirkkomaan aidan vieressä.

"Kas, kas, kas, enkö lähetä kiitosta Helgesäterin kapteeninrouvalle siitä, että hän eilen istahti lukemaan vanhoja papereita, etsien todistuksia minua vastaan tuossa ruutiasias sa, tiedäthän? Eikö minun pidä ilmoittaa hänelle, että hänen olisi paremmin sopinut panna kaljaa ja paistaa pullia kuin lähettää kimppuuni nimismies ja vanginvartijat? Eikö minun pidä saada mitään niistä kyynelistä, jotka itkin taivuttaakseni Scharlingin laskemaan minut tänne lukemaan rukousta kelpo ystäväni ruumisarkun ääressä?"

Ja hän alkoi taaskin repiä harsoa.

Silloin meni Gösta Berling aivan hänen viereensä ja tarttui häntä käsivarsiin.

"Minä annan vaikka mitä, jos ei patruuna koske arkkuun", hän sanoi.

"Tee mitä tahdot", sanoi hullu. "Huuda jos tahdot. Ehdin aina jotakin ennen kuin nimismies tulee. Tappele kanssani, jos niin tahdot! Se on hauska näky näin kirkkomäellä. Tapellaan seppeleiden ja paarivaatteiden seassa!"

"Tahdon ostaa rauhan vainajalle millä hinnalla tahansa, tehtaanpatruuna. Ottakaa henkeni, ottakaa kaikki!"

"Sinä lupaat suuria, poikani."

"Voitte koettaa, tehtaanpatruuna."

"No, mene sitten ja tapa itsesi!"

"Sen teen, mutta ensin täytyy arkun päästä varmasti maahan."

Niin päätettiin. Sintram vannotti valan Göstalla, ettei tämä ole elävien ilmoilla kahdentoista tunnin päästä Lennart-kapteenin hautaamisesta. "Niinpähän tiedän, ettei sinusta voi koskaan tulla kunnan miestä", sanoi hän.

Se oli Gösta Berlingin helppo luvata. Hän oli iloinen, kun saattoi nyt antaa vaimolleen vapauden. Tunnontuskat olivat kiusanneet ja väsyttäneet häntä näännyksiin saakka. Ainoa, mikä häntä kauhistutti, oli se, että hän oli luvannut majurinrouvalle elävänsä niin kauan kuin Brobyn papin tytär on palvelijattarena Ekebyssä. Mutta Sintram sanoi, ettei häntä voitukaan nyt enää pitää palvelijattarena, koska hän oli perinyt isänsä suuret rikkaudet. Gösta väitti, että Brobyn pappi oli kätkenyt omaisuutensa niin, ettei kukaan voinut löytää hänen aarteitaan. Silloin hymyili Sintram ja sanoi, että ne oli kätkeyty kyyhkysten pesäin taakse Brobyn kirkonkellotapuliin. Ja hän meni. Sitten lähti Gösta takaisin metsään. Hänestä näytti olevan parhainta kuolla sillä paikalla, mistä Nygårdin tyttö oli viskautunut kuoliaaksi. Siellä hän oli harhaillut koko iltapäivän. Hän oli nähnyt vaimonsa metsässä; siksi hän ei voinut päättää heti päiviään.

Näin hän kertoi vaimolleen maatessaan sidottuna metsätorpan lattialla.

"Oi", sanoi Elisabet suruisesti, kun Gösta vaikenä, "kuinka hyvin tunnen taaskin tämän! Sankarineleitä, sankarinkomeutta! Aina valmis pistämään kädet takkavalkeaan, Gösta, aina valmis hukkaamaan itsensä. Miten se kerran näytti minusta suurelta! Miten nyt ylistän levollisuutta ja mielenmalttia! Kuinka hyödyt sinä vainajaa sellaisella lupauksella? Mitäpä, vaikka Sintram olisikin ehtinyt kaataa arkun, repiä siitä harson? Arkku olisi kyllä tullut nostetuksi, siihen olisi kai saatu uutta harsoa, uusia seppeleitä. — Jos sinä olisit pannut kätesi kelpo miehen ruumisarkulle, siinä Sintramin silmien edessä, ja vannonut auttavasi tätä köyhää kansaa, jota Sintram oli tahtonut tuhota, niin siitä olisin nyt sinua ylistänyt. Jos olisit, kun näit kansan kirkossa, ajatellut: 'Minä tahdon sitä auttaa, minä tahdon käyttää kaikki voimani sitä auttaakseni', etkä olisi sälyttänyt tätä kuormaa heikolle vaimollesi ja vanhoille miehille, joiden voima riutuu, niin siitäkin olisin sinua kiittänyt."

Gösta Berling makasi hetkisen hiljaa.

"Me kavaljeerit emme ole vapaita miehiä", hän sanoi viimein. "Me olemme luvanneet toisillemme elää ilon vuoksi ja vain pelkästään ilon. Voi meitä kaikkia, jos yksi pettää!"

"Voi sinua", sanoi kreivitär suuttuen, "että sinun täytyy olla kavaljeereista suurin raukka ja hitaampi parannukseen kuin yksikään heistä. Eilen iltapuolella istuivat he kaikki yksitoista kavaljeerirakennuksessa, ja synkkiä he kaikki olivat. Sinä olit poissa, Lennart-kapteeni oli poissa, Ekebyn loisto ja kunnia mennyt. Totitarjottimen he jättivät koskematta: minulle he eivät tahtoneet näyttäytyä. Silloin meni neitsyt Anna-Liisa, joka tässä seisoo, heidän luokseen. Sinä tiedät, että hän on uuttera pikku nainen, joka on vuosikaudet taistellut huonoa hoitoa ja tuhlausta vastaan.

"Tänään kävin taas kotona ja koetin etsiä kiltin isäni rahoja", hän sanoi kavaljeereille, 'mutta en vain löytänyt. Kaikkien velkakirjain päälle on vedetty risti, ja laatikot ja kaapit ovat tyhjäät.'

"Sääli neitsyt Anna-Liisaa', arveli Beerencreutz.

"Kun majurinrouva lähti Ekebystä", jatkoi Brobyn papin tytär, 'niin hän pyysi minua hoitamaan taloan. Ja jos minä olisin nyt löytänyt kiltin isäni rahat, niin olisin rakennuttanut Ekebyn uudestaan. Mutta kun en löytänyt kotoa mitään muuta ottamista, niin otin vanhan isäni häpeäkeon, sillä suuri häpeä odottaa minua, kun emäntä tulee takaisin ja kysyy, mitä minä olen tehnyt Ekebylle.'

"Älkäähän olko millännekään siitä, johon ette ole syypää, neitsyt Anna-Liisa', sanoi taaskin Beerencreutz.

"Mutta minä en ottanutkaan häpeäkekoa pelkästään itseni varalta", sanoi Brobyn papin tytär. 'Minä toin myös osan kelpo herrain laskuun. Olkaa hyvä, hyvät herrat! Kiltti isäni ei ollut ainoa häpeän ja vahingon tekijä maailmassa.'

"Ja hän meni miehen luota toisen luo ja pisti kunkin eteen pari kuivaa tikkua. Toiset kiroilivat, mutta

useimmat antoivat hänen tehdä niin. Lopuksi sanoi Beerencreutz levollisesti kuin ylhäisen herran sopii:

"Hyvä on. Kiitokset vain neitsyelle. Neitsyt voi nyt mennä."

"Kun Anna-Liisa meni, Beerencreutz löi nyrkkinsä pöytään niin, että lasit hyppivät.

"Tästä hetkestä", hän sanoi, "olen ehdottomasti raitis! Tällaista ei viina enää kertaakaan tuota minulle." Sitten hän nousi ja meni ulos.

"Kaikki muut seurasivat häntä vähitellen. Arvaatko, mihin he menivät, Gösta? Niin, joelle, niemelle, jossa Ekebyn mylly ja paja olivat, ja siellä he alkoivat tehdä työtä. He alkoivat vetää hirsiiä ja kiviä ja raivata paikkaa. Ukoilla on nyt ollut kova aika. Suru on sortanut useimmat heistä. Nyt he eivät voi enää kestää sitä häpeätä, että ovat hävittäneet Ekebyn. Hyvin tiedän, että te kavaljeerit suorastaan häpeätte työntekoa; mutta nyt nuo toiset ovat ottaneet sen häpeän niskoilleen. Vieläpä muutakin, Gösta, he aikovat lähettää neitsyt Anna-Liisan majurinrouvan luo noutamaan tätä takaisin. Mutta sinä, mitä sinä teet?"

Gösta keksi vielä yhden vastauksen.

"Mitäpä vaatia minulta, virasta potkitulta papilta? Hyljänneet ovat minut ihmiset, Jumala minua vihaa."

"Minäkin olin tänään Bron kirkossa, Gösta. Kaksi naista lähetti sinulle terveisensä. 'Sano Göstalle', sanoi Marianne Sinclair, 'ettei nainen halua hävetä sen puolesta, jota on rakastanut.' 'Sano Göstalle', sanoi Anna Stjärnhök, 'että minun on nyt hyvä olla. Minä hallitsen itse talojani. Ihmiset sanovat, että minusta tulee toinen majurinrouva. Minä en ajattele rakkautta, ainoastaan työtä. Bergalaisetkin ovat päässeet surun ensi katkeruudesta. Mutta me kaikki suremme Göstaa. Me luotamme häneen ja rukoilemme Jumalaa hänen puolestaan — mutta milloin, milloin hänestä tulee mies?'

"Näetkös nyt, ovatko ihmiset hyljänneet sinut?" jatkoi kreivitär. "Liian paljon rakkautta olet sinä saanut, se on sinun onnettomuutesi. Miehet ja naiset ovat rakastaneet sinua. Kun sinä vain olet nauranut ja laskenut leikkiä, kun sinä vain olet soittanut ja laulanut, ovat he antaneet sinulle kaikki anteeksi. Mitä sinä olet suvainnut tehdä, on ollut heistä hyvää. Ja sinä tohdit sanoa olevasi hylätty. — Vai vihaa Jumala sinua? Miksi et jäänyt katsomaan Lennart-kapteenin hautajaisia?"

"Koska hän oli kuollut markkinapäivänä, oli tieto hänestä levinnyt laajalle. Jumalanpalveluksen jälkeen tuli tuhansittain väkeä kirkolle. Koko kirkkomaa, aitamuuri ja sen takainen kenttä olivat täynnä ihmisiä. Odotettiin vain vanhaa rovastia. Hän oli sairas eikä saarnannut. Mutta Lennart-kapteenin hautajaisiin hän oli luvannut tulla. Ja niin hän tuli, pää kumarassa ja unelmoiden omia unelmiaan, kuten hän nyt vanhoilla päivillään tavallisesti tekee, ja asettui ruumissaaton etunenään. Mitään erityistä hän ei huomannut. Hän oli kävellyt monessa ruumissaatossa, tuo vanhus. Hän kulki tuttua tietään eikä nostanut katsettaan maasta. Hän luki rukoukset ja heitti multaa arkulle eikä huomannut vielääkään mitään. Mutta sitten viritti lukkari virren. Minä en uskaltanut toivoa, että lukkarin karkea ääni, joka tavallisesti sai aina laulaa yksinään, olisi herättänyt rovastin hänen unelmistaan.

"Mutta lukkari ei saanut laulaa yksinään. Sadat ja monetkin sadat äänet yhtyivät virteen. Silloin rovasti heräsi unelmistaan. Hän hipaisi silmiään ja nousi lapioidulle hautakummulle katselemaan. Koskaan ei hän ollut nähnyt sellaista surevain joukkoa. Miehillä oli päässä vanhat, kuluneet hautajaishatut. Naisilla oli valkoiset, leveäreunaiset esiliinat. Kaikki he veisasivat, kaikilla oli kyyneleet silmissä, — kaikilla oli suru.

"Silloin alkoi vanha rovasti vavista ja tuskailla. Mitä sanoisi hän tälle kansalle, jota on kohdannut suru? Oli välttämätöntä puhua jokin lohdutuksen sana sille.

"Kun virsi oli vaiennut, niin hän ojensi ja levitti kätensä kansaa kohti.

"Minä näen, että kansalla on suru", hän sanoi, "ja suru on raskaampi kantaa sen, jonka täytyy kauan käydä maan polkuja, kuin minun, jonka on pian täältä erottava."

"Hän vaikeni kauhistuen. Hänen äänensä oli liian heikko ja hän epäröi sanoja tapaillessaan.

"Mutta pian hän alkoi uudestaan. Hänen äänessään oli nyt taas nuoruuden voimaa, ja hänen silmänsä säteilivät.

"Hän piti ihanan puheen meille, Gösta. Ensin hän kertoi siitä, mitä tiesi Jumalan matkamiehestä, sitten hän muistutti meille, ettei suinkaan ulkonainen loisto eivätkä suuret kyvyt tehneet tätä miestä niin kunnioitetuksi kuin hän nyt oli, vaan ainoastaan se, että hän aina oli kulkenut Jumalan teitä. Ja hän pyysi meitä Jumalan ja Kristuksen tähden elämään samoin. Toisen piti rakastaa toistansa ja olla hänen apunaan. Jokaisen piti uskoa toisesta hyvää. Jokaisen piti elää niinkuin tämä hyvä Lennart-kapteeni,

sillä siihen ei tarvittu suuria lahjoja, vaan pelkästään hurskasta mieltä. Ja hän selitti meille kaikki, mitä tänä vuonna oli tapahtunut. Hän sanoi, että rakkauden ja onnen ajan valmistuksia oli nyt ihan varmaan odotettavissa. Hän oli tänä vuonna nähnyt usein ihmishyvyyden pilkistävän esiin hajanaisina säteinä. Nyt sen piti ilmetä kokonaan valaisten kuin aurinko.

"Ja meistä kaikista tuntui kuin olisimme kuulleet profeettaa. Kaikki tahtoivat rakastaa toisiansa, kaikki tahtoivat olla hyviä.

"Rovasti kohotti silmänsä ja kätensä ja julisti rauhan tuloa maahan. 'Jumalan nimessä', sanoi hän, 'lakatkoon levottomuus! Asukoon rauha teidän sydämissänne ja kaikessa luonnossa! Tuntekoot kuolleet kappaleet ja eläimet ja kasvit levon, ja lakatkoot he vahingoittumasta!'

"Ja tuntui kuin pyhä rauha olisi laskeutunut maailmaan. Näytti kuin kukkulat olisivat säteilleet ja laaksot hymyilleet ja syysaamu pukeutunut ruusunhohtoon.

"Sitten kutsui rovasti kansan auttajaa tulemaan. 'Joku on tuleva', hän sanoi. 'Ei ole Jumalan tahto, että te nyt hukkuisitte. Jumala on herättävä jonkun, joka ravitsee nälkäiset ja johtaa teidät hänen tielleen.'

"Silloin me kaikki ajattelimme sinua, Gösta. Me tiesimme, että rovasti puhui sinusta. Kansa oli jo kuullut sinun kuulutuksesi ja meni kotiin puhellen sinusta. Ja sinä juoksentelit täällä metsissä aikoen kuolla! Kansa odottaa sinua, Gösta. Kaikkialla he nyt istuvat tölleissään ja sanovat, että koska kerran Ekebyn hullu pappi tahtoo heitä auttaa, niin kääntyy kaikki hyvin päin. Sinä olet heidän sankarinsa, Gösta. Kaikkien heidän sankarinsa sinä olet.

"Niin, Gösta, varmasti tuo vanhus puhui sinusta, ja totta kai nyt tämä voi houkutelaa sinut elämään. Mutta minä, minä, joka olen sinun vaimosi, Gösta, minä sanon sinulle, että sinä lähdet nyt aivan yksinkertaisesti ja täytät velvollisuutesi. Älä uneksi olevasi Jumalan lähettämä — jokainenhan voi olla sellainen, ymmärräthän. Sinun pitää tehdä työtä ilman sankarineleitä, sinä et saa loistaa etkä ihmetyttää, sinun pitää varoa, ettei nimesi kaiu liian usein kansan huulilla. Harkitse silti, ennen kuin peruutat sanasi Sintramille. Sinä olet nyt hommannut itsellesi jonkinlaisen oikeuden kuolla, eikä taitane elämä tästä lähin tarjota sinulle paljon viehätystä. Kerran halusin minä lähteä kotiini etelään, Gösta. Minusta, syiden painamasta, näytti liian suurelta onnelta olla sinun vaimonasi ja seurata sinua läpi elämän. Mutta nyt minä jään tänne. Jos uskallat elää, niin minä jään tänne. Mutta älä odota siitä mitään iloa. Raskaiden velvollisuuksien teitä minä pakotan sinua käymään. Älä odotakaan minulta ilon ja toivon sanaa. Kaikki surut ja onnettomuudet, joita me kaksi olemme aiheuttaneet, asetan minä vartioksi lietemme ääreen. Voineeko sydän, joka on kärsinyt niinkuin minun, enää rakastaa. Kyynelettömänä ja ilottomana minä kuljen sinun rinnallasi. Harkitse tarkoin, Gösta, ennen kuin elämän valitset! Parannuksen tietä me sitten vaellamme."

Elisabet ei odottanut vastausta. Hän viittasi papintyttärelle ja meni. Tultuaan metsään hän alkoi katkerasti itkeä ja itki kunnes tuli Ekebyhyn. Sinne saavuttuaan hän muisti, että oli unohtanut puhua Jan Hökin kanssa iloisemmista asioista kuin sodasta.

Metsätorpassa vallitsi hiljaisuus hänen mentyään.

"Herralle Jumalalle kiitos ja kunnia", sanoi yht'äkkiä vanha sotamies.

He katsoivat häntä. Hän oli noussut seisoalleen ja katseli kiihkeästi ympärilleen.

"Pahuutta, pahuutta on kaikki ollut", hän sanoi. "Kaikki mitä olen nähnyt sitten kun sain silmäni auki, on ollut pahuutta. Pahoja miehiä, pahoja naisia! Vihaa ja vainoa metsässä ja maassa. Mutta hän on hyvä. Hyvä ihminen on majassani seisonut. Kun täällä oleksin yksin, muistelen aina häntä. Hän on kulkeva seurani metsätiellä."

Hän kumartui Göstan puoleen, irroitti hänen köytensä ja nosti hänet ylös. Sitten hän otti juhlallisesti Göstaa kädestä.

"Jumalan vihattu", hän sanoi ja nyökkäsi, "niin juuri. Mutta nyt te ette ole enää sitä, enkä enää minäkään, kun hän on seisonut majassani. Hän on hyvä."

Seuraavana päivänä tuli vanha Jan Hök nimismies Scharlingin luo. "Minä tahdon kantaa ristini", hän sanoi. "Minä olen ollut paha ihminen, sen vuoksi minä sain pahoja poikia." Ja hän pyysi päästä linnaan poikansa asemesta; mutta sehän ei käynyt päinsä.

Oivallisin vanhoista taruista on se, joka kertoo, kuinka hän seurasi poikaansa vanginrattaiden vieressä matkalla, kuinka hän nukkui hänen vankilansa ovella, kuinka hän oli poikansa lähellä koko rangaistusajan, heittävä häntä. Kaipa sekin kertojansa löytäne.

MARGARETA CELSING

Jokin päivä ennen joulua tuli majurinrouva Löfsjön kihlakuntaan; mutta vasta jouluaattona hän palasi Ekebyhyn. Koko matkan hän oli ollut sairaana. Hänellä oli keuhkotulehdus ja ankara kuume; silti ei häntä ollut koskaan nähty iloisempana kuin nyt eikä kuultu hänen suustaan useampia ystävällisiä sanoja.

Brobyn papintytär, joka oli oleksinut hänen luonaan Älfdalin metsätehtaalla aina lokakuusta, istui reessä hänen vieressään ja olisi mielellään kiiruhtanut matkaa, mutta ei voinut estää vanhusta seisauttamasta rekeä ja kutsumasta jokaista vaeltajaa reen luo tiedustellakseen uutisia.

"Miten täällä Löfsjössä voidaan?" kysyi majurinrouva.

"Me voimme hyvin", vastattiin silloin hänelle. "Paremmat ajat tulevat. Ekebyn hullu pappi ja hänen vaimonsa auttavat meitä kaikkia."

"Hyvät on ajat nyt taas", vastasi toinen, "Sintram on poissa. Ekebyn kavaljeerit tekevät työtä. Brobyn papin rahat on löydetty Bron tapulista. Niitä on niin paljon, että Ekebyn kunnia ja maine kohoavat niillä entiselleen. Niitä riittää leipäänkin nälkäisille."

"Vanha rovasti se heräsi uuteen elämään ja voimaan", sanoi kolmas. "Joka sunnuntai hän puhuu kanssamme Jumalan valtakunnan tulemisesta. Kuka enää tahtoo tehdä syntiä? Hyvän valta lähestyy."

Ja majurinrouva ajoi hitaasti edelleen, kysellen jokaiselta, joka tuli vastaan: "Kuinka teidän laitanne on? Ettekö te näillä main kärsi puutetta?"

Ja kuumeen tulen pistävä tuska rinnassa vaimeni, kun he vastasivat hänelle: "Täällä meillä on kaksi hyvää ja rikasta naista, Marianne Sinclair ja Anna Stjärnhök. He kulkevat Gösta Berlingin apuna talosta taloon katsomassa, ettei kenenkään tarvitse nähdä nälkää. Ja nyt ei heitetä enää viljaa viinapannuihin."

Majurinrouvasta tuntui kuin hän olisi siinä reessä ollut ainaisessa pitkässä jumalanpalveluksessa. Hän oli tullut pyhään maahan. Hän näki vanhain, ryppyisten kasvojen kirkastuvan puhuttaessa ajoista, jotka olivat tulleet. Sairaant unohtivat vaivansa ylistäessään ilonpäivää.

"Me tahdomme olla kaikki sellaisia kuin hyvä Lennart-kapteeni", he sanoivat. "Me tahdomme uskoa kaikista hyvää. Me emme tahdo vahingoittaa ketään. Siten joudutetaan Jumalan valtakunnan tuloa."

Hän näki, että heidät oli kaikki vallannut sama henki. Herraskartanoissa ravittiin enin tarvitsevia ilmaiseksi. Kellä oli teetettävänä työtä, teetti sen nyt, ja majurinrouvan kaikissa tehtaissa kävi työ täyttä vauhtia.

Koskaan hän ei ollut tuntenut itseään terveemmäksi kuin nyt, istuessaan siinä ja antaessaan kylmän virrata pakottavaan rintaansa. Ainoankaan talon ohitse ei hän voinut matkata pysähtymättä ja kyselemättä.

"Nyt on kaikki hyvin", sanoi isäntäväki. "Täällä vallitsi kova hätä, mutta ne Ekebyn hyvät herrat auttavat meitä. Majurinrouva ihmettelee, kun näkee, mitä kaikkea siellä on tehty. Nyt on mylly melkein valmis, ja paja käynnissä, ja palanut päärakennus on nostettu katonharjaan asti."

Hätä ja sydäntä järisyttävät tapahtumat olivat muuttaneet heidät kaikki. Ah, sitä kai kestää vain vähän aikaa! Mutta kuitenkin oli niin hyvä palata maahan, jossa toinen palveli toistaan ja jossa kaikki tahtoivat tehdä hyvää. Majurinrouva tunsu voivansa nyt antaa anteeksi kavaljeereille ja hän kiitti siitä Jumalaa.

"Anna-Liisa", sanoi hän. "Minä vanha ihminen uskon, että matkaan tässä jo autuaiden taivaaseen."

Kun hän viimein saapui Ekebyhyn ja kavaljeerit kiiruhtivat häntä reestä auttamaan, he saattoivat tuskin häntä tuntea, sillä hän oli yhtä hyvä ja lempeä kuin heidän oma nuori kreivittärensä. Vanhat, jotka olivat nähneet hänet nuorena, kuiskasivat toisilleen: "Hän ei ole Ekebyn majurinrouva, — nyt tulee takaisin Margareta Celsing."

Suuri oli kavaljeerien ilo, kun he näkivät hänen palaavan niin hyvänä ja kaikista kostonajatuksista vapaana, mutta pian heidän ilonsa muuttui suruksi, kun he näkivät, miten sairas hän oli. Hänet täytyi heti kantaa konttorirakennuksen vieraskamariiniin ja panna vuoteeseen. Mutta kynnyksellä hän vielä

kääntyi ja puhui heille:

"Kävi Jumalan myrsky", hän sanoi, "Jumalan myrsky. Minä tiedän nyt, että kaikki on ollut parhaaksi!"

Sitten suljettiin sairaskamarin ovi, eivätkä he saaneet enää nähdä häntä.

Kuitenkin on niin paljon puhuttavaa ihmiselle, joka on kuolemaisillaan. Sanat ihan tunkeutuvat huulille, kun tietää että viereisessä huoneessa makaa toinen, jonka korvat pian iäksi sulkeutuvat. "Oi, ystäväni, ystäväni", tahtoi ihminen sanoa, "voitko sinä antaa anteeksi? Voitko uskoa, että minä olen sittenkin sinua rakastanut! Miten saattoikaan käydä niin, että jouduin tuottamaan sinulle niin paljon surua, vaeltaessamme täällä yhdessä? Ah, ystäväni, kiitos sinulle kaikesta ilosta, minkä minulle tuotit!"

Niin tahdotaan sanoa, ja paljon, paljon muuta.

Mutta majurinrouva makasi hehkuvassa kuumeessa, ja kavaljeerien äänet eivät voineet saavuttaa hänen korviaan. Eikö hän siis saisi koskaan tietää, miten he olivat tehneet työtä, miten he olivat ryhtyneet jatkamaan hänen tekojaan, miten he olivat pelastaneet Ekebyn maineen ja kunnian? Eikö hän koskaan saisi sitä tietää?

Kohta menivät kavaljeerit pajaan. Siellä oli työ ihan keskeytynyt, mutta he heittivät uusia hiiliä ja uutta takkirautaa uuniin ja varustautuivat sulattamaan. He eivät kutsuneet seppiä, jotka olivat menneet kotiin viettämään joulua, vaan uurastivat itse ahjon ääressä. Jos majurinrouva saisi vain elää siksi kunnes vasara joutuu käyntiin, niin kyllä se puhuu hänelle heidän asiansa.

Tuli ilta, ja tuli yö siinä työssä. Monet heistä ajattelivat, miten ihmeellistä on, että he joutuivat taas viettämään jouluyön pajassa.

Monitaitoinen Kevenhüller, joka oli pajan ja myllyn rakennusmestari näinä kiireisinä aikoina, ja Kristian Bergh, vahva kapteeni, seisovat ahjon ääressä hoidellen sulatuskattilaa. Gösta ja Julius ajoivat hiiliä. Muut istuivat, toiset alasimella kohotetun väkivasaran alla, ja toiset olivat asettuneet hiilikärryille ja takkirautakasoille. Lövenborg, vanha mystikko, puheli Eberhard-sedän, viisaustieteilijän kanssa, joka istui hänen vieressään alasimella.

"Tänä yönä kuolee Sintram", sanoi Lövenborg.

"Miksi juuri tänä yönä?" kysyi Eberhard.

"Tietäähän veli, että me löimme viime vuonna vedon. Nyt emme ole tehneet mitään, joka ei ole ollut kavaljeerimaista; niinpä hän on menettänyt vedon."

"Veli, joka uskoo moista, tietänee kai myöskin, että olemme tehneet paljonkin, joka ei ole ollut kavaljeerimaista. Ensiksi me emme auttaneet majurinrouvaa; toiseksi aloimme tehdä työtä; kolmanneksi ei ollut aivan paikallaan, ettei Gösta Berling tappanut itseään, kun hän kerran sen lupasi."

"Olen minä ajatellut sitäkin", virkkoi Lövenborg, "mutta nyt arvelen, ettei veli käsitä asiaa oikein. Meitä on kielletty toimimasta omien pikkumaisten etujemme käskyn mukaan, mutta ei niinkuin rakkaus tai kunnia tai meidän iankaikkinen autuutemme vaatii. Uskoakseni on Sintram menettänyt vedon."

"Veli voi olla oikeassa."

"Minun täytyy sanoa veljelle, että minä sen tiedän. Minä olen kuullut hänen kulkustensa helinää koko illan, mutta ne eivät ole oikeita kulkusia. Kohta hän tulee tänne."

Ja pikku vanhus tuijotti pajan oveen, joka oli auki, ja harvojen tähtien koristamaan siniseen taivaankaistaan, joka näkyi siitä.

Hetken perästä hän hypähti ylös.

"Näkeekö veli hänet?" kuiskasi hän. "Tuolta hän nyt hiipii sisään. Eikö veli näe häntä ovella?"

"En minä mitään näe", vastasi Eberhard-setä. "Veli on uninen, siinä kaikki."

"Minä näen hänet elävästi kuulakkaa taivasta vasten. Hänellä on pitkä sudennahkaturkki ja karvalakki. Nyt hän on tuolla pimeässä nurkassa, enkä voi häntä nähdä. Kas, nyt hän meni uunin ääreen. Hän seisoo ihan Kristian Berghin vieressä, mutta Kristian ei varmaan näe häntä. Nyt hän kumartuu ja heittää jotakin tuleen. Hui, miten näyttää ilkeältä. Varokaa itseänne, ystävät, varokaa itseänne!"

Juuri kun hän sai sen sanotuksi, lensi uunista tulisuihke ja pirskoii seppiä ja heidän apulaistensa kasvoille kuonaa ja kipunoita. Ei toki tullut vahinkoa.

"Se tahtoo kostaa", kuiskasi Lövenborg.

"Veli on ihka hullu", huudahti Eberhard. "Luulisin veljen jo saaneen tarpeekseen moisesta."

"Voipa sitä ajatella ja toivoa, mutta se ei paljon auta. Eikö veli näe, että hän seisoo tuolla patsaan vieressä ja irvistää meille? Mutta totta vie! Se päästää irti väkivasaraa."

Hän hyppäsi alasimelta ja tempasi Eberhardin muassaan. Silmänräpäys, ja vasara löi jylisten alasimeen. Rautakynsi oli vain irtautunut, mutta Eberhard ja Lövenborg olivat hädin tuskin pelastuneet kuolemasta.

"Näkeekö veli, ettei hänellä ole mitään voimaa meihin", sanoi Lövenborg riemuiten. "Mutta kyllä näkee, että se tahtoo kostaa."

Ja hän huusi Gösta Berlingin luokseen.

"Mene ylös naisten luo, Gösta. Jos se ilmestyy heillekin. He eivät ole niin tottuneet kuin minä sellaista näkemään. He saattaisivat pelätä häntä. Ja varo itseäsi, Gösta, sillä hänellä on paljon kaunaa sinulle, ja ehkäpä hänellä on valta sinuun sen lupauksesi tähden. Mene tiedä."

Pian saatiin kuulla, että Lövenborg oli oikeassa ja että Sintram oli kuollut jouluyönä. Toiset sanoivat, että hän oli hirttäytynyt vankilassa. Toiset arvelivat, että oikeuden palvelijat olivat antaneet kaikessa salaisuudessa surmata hänet, sillä oikeudenkäynti näytti päättyvän hänen edukseen, eikähän käynyt laatuun päästää häntä jälleen Löfsjön kimppuun. Olipa niitäkin, jotka uskoivat, että musta herra oli tullut mustissa vaunuissa ja mustilla hevosilla ja vienyt hänet vankeudesta pois. Eikä Lövenborg ollut ainoa, joka hänet jouluyönä näki. Forsissakin hänet nähtiin, ja Ulrika Dillner näki hänet unissaan. Monet kertoivat, kuinka hän oli kummitellut heille, kunnes Ulrika Dillner muutti hänen ruumiinsa Bron hautausmaahan. Ulrika ajatti myös Forsista pois pahat palvelijat ja järjesti talon hallinnon hyvään kuntoon. Sitten ei siellä ole enää kummitellut.

* * * * *

Kerrotaan, että Gösta Berling ei ehtinyt kartanolle, kun eräs vieras tuli konttorirakennukseen ja antoi kirjeen ja käski viedä sen majurinrouvalle. Kukaan ei tuntenut lähettiä, mutta kirje vietiin sisään ja pantiin pöydälle sairaan viereen. Heti sitten tuli majurinrouva aivan odottamatta paremmaksi; kuume asettui, tuskat vaimenivat, ja hän sai voimia lukea kirjeen.

Vanhat ovat taipuisat uskomaan, että tähän toipumiseen vaikuttivat pimeyden voimat. Sintramilla ja hänen ystäväillään saattoi olla etua siitä, että majurinrouva luki tämän kirjeen.

Se oli kirjallinen sopimus, piirretty verellä mustalle paperille. Kavaljeerit olisivat sen kyllä tunteneet. Se tehtiin menneenä jouluyönä Ekebyn pajassa.

Ja majurinrouva makasi nyt vuoteessa ja luki, että koska hän oli noita-akka ja oli passittanut kavaljeerien sieluja helvettiin, niin häneltä tuomittiin Ekeby pois. Ja muuta moista hullutusta hän sai lukea. Hän tarkasti päivämäärää ja allekirjoitukset ja näki seuraavan reunamuistutuksen Göstan nimen vieressä: "Koska majurinrouva on käyttänyt hyväkseen minun heikkouttani houkutellen minut pois kunniallisesta työstä ja pidättäen minut Ekebyn kavaljeerina, koska hän on tehnyt minusta Ebba Dohnan murhaajan, kielimällä hänelle, että minä olen virkaheitto pappi, niin minä kirjoitan alle."

Majurinrouva taittoi paperin hitaasti kokoon ja pani sen takaisin kuoreen. Sitten hän makasi hiljaa ja mietti, mitä oli tietää saanut. Hän tiesi katkeraksi tuskakseen, että sellaista kansa ajatteli hänestä. Velho ja noita-akka hän oli niiden kaikkien mielestä, joita hän oli palvellut, joille hän oli antanut työtä ja leipää. Se oli hänen palkkansa, sellainen hänen muistonsa oli oleva. He eivät voi uskoa parempaa avionrikkojasta.

Mutta mitä huoli hän niistä taitamattomista? Nehän olivat olleet niin loitolla hänestä. Mutta nämä köyhät kavaljeerit, jotka olivat eläneet hänen armostaan ja tunsivat hänet hyvin, hekin uskoivat niin tai olivat uskovinaan saadakseen tekosyy, jotta voivat anastaa Ekebyn. Nopeasti kulkivat hänen ajatuksensa. Hurja viha ja kostonhimo leimusivat hänen kuumeenhehkuisissa aivoissaan. Hän käski Brobyn papin tyttären, joka hoiti häntä kreivitär Elisabetin kanssa, lähettää noutamaan Högforsin sahanhoitajaa ja inspehtoria. Hän tahtoi tehdä testamenttinsa.

Jälleen hän mietti, Hänen kulmansa rypistyivät, tuska väänsi kamalasti hänen kasvojensa piirteitä.

"Majurinrouva on hyvin sairas", sanoi kreivitär hiljaa.

"Niin olen, sairaampi kuin koskaan ennen."

Tuli hetken hiljaisuus, mutta sitten majurinrouva puhui kovalla, jäykällä äänellä:

"On ihmeellistä ajatella, että tekin, kreivitär, te, jota kaikki rakastavat, olette kuin olettekin avionrikkoja."

Nuori nainen hätkähti.

"Niin, jollette itse teossa, niin kuitenkin ajatuksissa ja himoissa, eikä siinä ole eroa. Minä, joka tässä makaan, tunnen, ettei siinä ole mitään eroa."

"Sen kyllä tiedän, majurinrouva."

"Ja kuitenkin olette nyt onnellinen. Te, kreivitär, saatte pitää synnittä rakastettunne. Se musta kummitus ei seiso välillänne, kun kohtaatte toisenne. Te saatte olla toistenne omat koko maailman nähden, rakastaa toisianne selvällä päivällä, käydä toistenne rinnalla kaiken elämänne."

"Oi, majurinrouva, majurinrouva!"

"Kuinka uskallatte, kreivitär, jäädä hänen luokseen", huudahti vanhus yhä kiivaammin. "Tehkää parannus, tehkää ajoissa parannus! Menkää kotiin isänne ja äitinne luokse, ennen kuin he tulevat ja kiroavat teidät. Tohditteko te sanoa Gösta Berlingiä puolisoskenne? Menkää hänen luotaan! Minä annan hänelle Ekebyn. Minä annan hänelle valtaa ja kunniaa. Uskallatteko te mennä osille hänen kanssaan? Uskallatteko ottaa vastaan sen onnen ja kunnian? Minä uskalsin. Muistatteko, miten kävi minulle? Muistatteko Ekebyn joulupäivällisiä? Muistatteko vankeutta nimismiehen talossa?"

"Oi, majurinrouva, me sylliset elämme täällä vieretysten onnetta. Minä olen täällä vartioimassa, ettei lietemme luo mikään ilo asetu majailemaan. Ettekö usko, että minä kaipaen kotia, majurinrouva? Oi, katkerasti kaipaen kodin suojaa ja tukea, mutta en saa koskaan enää sitä nauttia. Täällä minun täytyy olla pelossa ja vavistuksessa, tietäen, että kaikki mitä teen johtaa syntiin ja suruun, tietäen, että jos autan yhtä, niin kaadan toisen. Liian heikko ja hairautuvainen olen tähän elämään, ja kumminkin olen pakotettu elämään, kahlittuna ikuiseen katumuksen tekoon."

"Sellaisilla ajatuksilla kiehdomme sydäntämme", huudahti majurinrouva, "mutta se on heikkoutta. Te ette tahdo pois hänen luotaan, siinä syy."

Ennen kuin kreivitär ehti vastata, tuli Gösta Berling huoneeseen.

"Tule tänne, Gösta", sanoi majurinrouva heti, ja hänen äänensä tuli vieläkin terävämmäksi ja ankarammaksi. "Tule tänne, sinä, jota kaikki Löfsjössä ylistävät! Tule tänne, sinä kansan pelastaja, jonka muisto saa elää! Saat nyt kuulla, miten on käynyt vanhan majurinrouvan, jonka sinä annoit halveksittuna ja hylättynä harhata ympäri maata.

"Ensin sanon sinulle, kuinka kävi keväällä, kun tulin kotiin, äitini luo, sillä sinun täytyy tietää sen tarinan loppupuoli.

"Maaliskuussa minä tulin Älfdalin metsätehtaalle, Gösta. Paremmalta kerjäläisakkaa en juuri näyttänyt. Minulle sanottiin, kun tulin perille, että äitini oli maito huoneessa. Menin silloin sinne ja seisoin kauan hiljaa ovensuussa. Joka seinällä oli pitkiä hyllyjä ja niillä kirkkaita kulhoja täynnä maitoa. Ja äiti, joka oli monta vuotta sadannella, otti hyllyiltä kulhon toisensa perästä ja kuori kermaa. Hän oli kyllä reipas, tuo vanhus, mutta minä huomasin hyvin, miten vaikeaa hänen oli suoristaa selkäänsä ylettyäkseen hyllyille. En tiennyt, oliko hän nähnyt minua, mutta hetken perästä hän puhui minulle merkillisen kimeällä äänellä:

"Niin sinulle on käynyt kuin minä tahdoin", hän sanoi. Minä halusin puhua ja pyytää häneltä anteeksi, mutta se ei maksanut vaivaa. Hän ei kuullut sanaakaan — hän oli umpikuuro. — Mutta hetken päästä hän virkkoi taasen: 'Voit tulla auttamaan minua.'

"Silloin minä menin ja kuorin maitoa. Minä otin hyvässä järjestyksessä alas kulhot ja panin ne takaisin ihan paikalleen ja otin parhaiksi syvältä kuorinkauhalla, ja hän oli tyytyväinen. Yhdenkään palvelijan hän ei ollut tohtinut antaa kuoria maitojaan; mutta minähän tiesin vanhastaan, miten se hänen mielestään oli tehtävä.

"Nyt otat tämän työn", hän sanoi. Ja minä tiesin, että nyt hän oli antanut minulle anteeksi.

"Ja sitten näytti käyvän niin, ettei hän enää jaksanut tehdä työtä. Hän istui hiljaa nojatuolissaan ja nukkui parhaastaan kaikki päivät. Ja hän kuoli pari viikkoa ennen joulua. Minä olisin tullut mielelläni ennemmin, Gösta, mutta en voinut lähteä vanhuksen luota."

Majurinrouva hengähti. Hänen tuli taas vaikea hengittää, mutta hän ponnisti voimansa ja jatkoi:

"On kyllä totta, Gösta, että minä pidin mielelläni sinua täällä luonani Ekebyssä. — Sinä olet sellainen, että kaikki iloitsevat, kun saavat olla sinun seurassasi. — Jos olisit tahtonut vakiutua mieheksi, niin minä olisin antanut sinulle paljon valtaa. Minä toivoin aina, että sinä saisit itsellesi kunnan vaimon. Ensin minä luulin, että se olisi ollut Marianne Sinclair, sillä huomasin hänen sinua rakastavan jo silloin, kun sinä elit halonhakkaajana metsässä. Sitten minä luulin, että se olisi Ebba Dohna, ja minä ajoin eräänä päivänä järven poikki Borgiin ja sanoin hänelle, että jos hän ottaa sinut miehekseni, niin minä annan sinulle perintönä Ekebyn. Jos tein siinä pahoin, niin anna minulle anteeksi."

Gösta oli polvillaan vuoteen vieressä ja painoi otsaansa sängynlaitaan. Hän huokasi raskaasti.

"Sano, Gösta, kuinka sinä nyt aiot elää! Miten sinä vaimosi elätät? Sanopas minulle se! Sinähän tiedät, että minä aina olen tahtonut parastasi." Ja Gösta vastasi hänelle hymyillen, vaikka hänen sydämensä oli särkyä surusta:

"Muinoisina päivinä, silloin, kun koetin tulla työmieheksi ja jäädä Ekebyn alueelle, majurinrouva minulle antoi oman torpan asua, ja se on vielä minun. Viime syksynä minä panin sen kuntoon. Lövenborg auttoi minua, ja me olemme valkaissheet liidulla laipion ja peittäneet seinät paperilla ja maalanneet. Perimmäistä, pientä huonetta sanoo Lövenborg kreivittären kabinetiksi, ja hän on koonnut täällä kaikista talonpoikaistaloista huonekaluja, jotka ovat joutuneet sinne herraskartanoiden huutokaupoista. Niitä hän on ostellut, niin että siellä nyt on korkeaselkäisiä nojatuoleja ja loistavahelaisia laatikkokirstuja. Mutta etumaisessa, suuressa huoneessa on nuoren rouvan kangaspuut ja minun sorvipenkki. Talouskaluja ja kaikenlaisia kapineita siellä on, ja siellä me Lövenborgin kanssa olemme jo istuneet monta iltaa ja jutelleet, miten nuori kreivitär ja minä sitten elelemme siinä torpan tuvassa. Mutta vaimoni sai vasta nyt tämän tietää, majurinrouva. Me aiomme sanoa sen vasta kun saamme lähteä Ekebystä."

"Jatka, Gösta!"

"Lövenborg puhui aina, miten tarpeen olisi piika talossa. 'Kesällä täällä koivuniemellä on siunatun kaunista', oli hänen tapansa sanoa, 'mutta talvella tulee täällä nuoren rouvan liian yksinäistä. Sinun, Gösta, pitää hankkia piika.'

"Ja minä olin kyllä samaa mieltä kuin hän, mutta en tiennyt, mistä saisin varoja piian pitoon. Niin hän tuli eräänä päivänä ja toi nuottinsa ja sen pöytänsä, johon on maalattu koskettimet, ja asetti ne tupaan. 'Kyllä sinun on nyt ruvettava piiaksi, Lövenborg', sanoin minä. Hän vastasi, että kyllä häntä tarvitaankin. Olinko minä tarkoittanut, että nuori kreivitär laittaisi ruokaa, kantaisi halkoja ja vettä? Ei, minun tarkoitukseni ei ollut, että hän tekisi mitään niin kauan kuin minulla vain on kättä tehdäkseni työtä. Mutta Lövenborg arveli kuitenkin, että parasta on, kun meitä on kaksi, niin että kreivitär saa istua kaiket päivät sohvalla nurkassa ja ommella koruompeluaan. En minä muka voinut aavistaa, miten paljon palvelusta tuollainen pikkuinen naisihminen tarvitsee, sanoi."

"Jatka", virkkoi majurinrouva. "Se lievittää tuskiani. Uskoitko sinä, että tuo sinun nuori kreivittäresi tahtoo asua torpantuvassa?"

Gösta kummastui hänen ivallista ääntään, mutta jatkoi silti:

"Oi, majurinrouva, en minä uskaltanut sitä uskoa; mutta olisi ollut niin ihanaa, jos hän olisi tahtonut. Täältäähän on viisi peninkulmaa lääkärille. Hän, jolla on niin kevyt käsi ja hellä sydän, olisi saanut työtä kylliksi, hoitaa haavoja ja lievittää kuumetta. Ja minä ajattelin, että kaikki murheelliset muistavat kyllä tien torpantuvan hienon rouvan luo. Köyhillä ihmisillä on niin paljon surua, jota hyvät sanat ja ystävällinen mielenlaatu voivat parantaa."

"Mutta entä sinä itse, Gösta Berling?"

"Minä työskentelen höyläpenkin ja sorvin ääressä, majurinrouva. Minä elän tästä lähtien omaa elämäni. Jos vaimoni ei tahdo minua seurata, niin eihän sille mitään voi. Jos minulle nyt tarjottaisiin kaikki maailman rikkaudet, eivät ne minua houkuttelisi. Minä tahdon elää omaa elämäni. Minä olen jääpä ja jään köyhäksi mieheksi talonpoikien keskuuteen ja autan heitä, minkä voin. He tarvitsevat jonkun polkansaottajan häihinsä ja joulupitoihinsa, he tarvitsevat jonkun, joka kirjoittaa kirjeitä heidän pojilleen, jotka ovat matkalla, ja siihen virkaan minä sopinen. Mutta köyhä minun täytyy olla, majurinrouva."

"Synkkä tulee elämästänne, Gösta."

"Oh, ei, majurinrouva, ei ollenkaan, jos meitä vain olisi kaksi ja sovinnossa. Rikkaat ja iloiset kävisivät kyllä luonamme yhtä hyvin kuin köyhätkin. Iloa olisi kyllin meidän tuvassamme. Vieraat eivät huolisi siitä, vaikka ruoka valmistettaisiin heidän silmänsä edessä eivätkä loukkaantuisi, vaikka kahden

täytyisi syödä yhdeltä lautaselta."

"Ja mitä hyötyä tällaisesta, Gösta? Mitä kiitosta sinä sillä voittaisit?"

"Suuri olisi kiitokseni, majurinrouva, jos köyhät tahtoisivat muistaa minua pari vuotta kuolemani jälkeen. Hyötyä olisin kylläkin tehnyt, jos olisin istuttanut pari omenapuuta kunkin pirtin kulmalle, jos olisin opettanut talonpoikaissoittajalle pari vanhain mestarien sävelmää ja jos paimenlapset saisivat oppia muutamia hyviä lauluja kaiuttaakseen niitä metsäpolulla.

"Majurinrouvan pitää tietää, että minä olen vain se sama hullu Gösta Berling kuin ennenkin. Talonpoikaismusikantti minusta kaiken kaikkiaan voi tulla, mutta siinä on tarpeeksi. Minulla on paljon syntejä hyvitetävänä. Itku ja katumus ei ole asiani. Minä tuotan iloa köyhille, siinä on parannukseni."

"Gösta", sanoi majurinrouva, "se on liian vähäpätöistä elämää miehelle, jolla on sellaiset lahjat kuin sinulla. Minä annan sinulle Ekebyn."

"Oi, majurinrouva", huudahti Gösta kauhuissaan. "Älkää tehkö minusta rikasta! Älkää panko minulle sellaisia velvollisuuksia! Älkää erottako minua köyhistä!"

"Minä annan Ekebyn sinulle ja kavaljeereille", toisti majurinrouva. "Olethan sinä, Gösta, lahjakas mies, jota kansa siunaa. Minä sanon kuten äitini: 'Nyt otat tämän työn.'"

"Ei, majurinrouva, me emme voi ottaa sellaista vastaan. Me, jotka olemme tunteneet majurinrouvan väärin ja tuottaneet majurinrouvalle sellaista surua!"

"Minä annan teille Ekebyn, kuuletko sinä!"

Hän puhui äreästi ja kovasti, ilman ystävyiden värettä. Göstan valtasi tuska.

"Älkää panko ukkoja sellaiseen kiusaukseen, majurinrouva. Sehän tekisi heistä taaskin laiskureita ja juoppoja. Taivaan Herra, kavaljeerit rikkaita! Mitä meistä silloin tulisi!"

"Minä annan sinulle Ekebyn, Gösta, mutta silloin täytyy sinun luvata, että päästät vaimosi vapaaksi. Katsos, sellainen hieno, pieni nainen ei ole luotu sinua varten. Hän on saanut kärsiä liiaksi täällä karhujen maassa. Hän ikävöi valoille synnyinseuduilleen. Sinun täytyy antaa hänen mennä. Sen vuoksi minä annan sinulle Ekebyn."

Mutta nyt tuli kreivitär Elisabet majurinrouvan luo ja laskeutui polvilleen sängyn viereen.

"Minä en ikävöi enää, rouva. Tuo, joka on mieheni, on ratkaissut arvoituksen ja löytänyt elämän, jota minä voin elää. Ei minun enää tarvitse käydä ankarana ja kylmänä hänen rinnallaan ja muistuttaa hänen mieleensä katumusta. Köyhyys ja hätä ja kova työ tekevät sen tehtävän. Teitä, jotka johtavat köyhien ja sairaiden luo, voin kulkea synnittä. Minä en pelkää enää elämää täällä pohjolassa. Mutta älkää tehkö häntä rikkaaksi, rouva, silloin en uskalla jäädä tänne."

Majurinrouva kohosi kyynärpäilleen:

"Kaiken onnen te vaaditte itsellenne", huusi hän ja uhkasi heitä nyrkeillään, "kaiken onnen ja siunauksen! Ei, olkoon Ekeby kavaljeerien, jotta he tuhoutuvat. Erotkoot mies ja vaimo toisistaan, että he tuhoutuvat. Velho minä olen, noita-akka minä olen, pahaan usutan minä teidät. Sellainen kuin on maineeni, tahdon minä olla itsekin."

Hän tempasi kirjeen ja heitti sen Göstalle vasten kasvoja. Musta paperi levähti auki ja lensi lattialle. Gösta tunsu sen hyvin.

"Sinulla on tunnollasi synti minua vastaan, Gösta. Sinä olet väärin ymmärtänyt sitä, joka on ollut toinen äitisi. Uskallatko kieltäytyä ottamasta rangaistustasi minulta? Sinun täytyy ottaa Ekeby, ja se turmelee sinut, sillä sinä olet heikko. Sinun täytyy lähettää vaimosi kotiin, ettei kukaan voi pelastaa sinua. Sinun täytyy kuolla yhtä vihattuna kuin minä. Margareta Celsingin muisto on noita-akan. Sinun muistosi pitää oleman tuhlarin ja kansan kiduttajan."

Hän vaipui jälleen pieluksilleen, ja huoneessa oli aivan hiljaista. Silloin kajahti tässä hiljaisuudessa kumea paukaus, sitten toinen, ja vielä kolmas. Kankirautavasara oli alkanut kauas kumajavan käyntinsä.

"Kuulkaa", sanoi silloin Gösta Berling, "noin kuuluu Margareta Celsingin muisto! Tämä ei ole juopuneiden kavaljeerien hullunkujeita. Se on työn voittohymni, kajautettu vanhan kunnan työntekijättären kunniaksi. Kuuleeko majurinrouva, mitä vasara sanoo? 'Kiitos', se sanoo, 'kiitos hyvästä työstä, kiitos leivästä, jota olet köyhille antanut, kiitos teistä, jotka olet aurannut, kiitos asutuksesta, jonka olet raivannut! Kiitos ilosta, jonka olet sallinut saleissasi vallita! Kiitos', se sanoo, 'ja lepää

rauhassa! Sinun työsi elää ja jatkuu. Sinun kartanosi on aina oleva onnea tuottavan työn turvapaikka. — Kiitos', sanoo se, 'äläkä tuomitse meitä, jotka olemme erehtyneet! Sinä, joka nyt olet matkassa rauhan majoihin, muistele suopeasti meitä, jotka vielä elämme.'"

Gösta vaikenä, mutta kankirautavasara jatkoi yhä puhettaan. Kaikki äänet, jotka olivat puhuneet hellästi ja ystävällisesti majurinrouvalle, yhtyivät nyt väkivasaran helskeessä. Niin katosi vähitellen jännitys hänen kasvoiltaan. Ne raukenivat, ja näytti kuin kuoleman varjo olisi langennut häneen.

Brobyn papintytär tuli sisään ja ilmoitti, että Högforsin herrat olivat tulleet. Majurinrouva antoi heidän mennä. Hän ei tahtonut laatia testamenttia.

"Oi, Gösta Berling, monien sankaritöiden mies", sanoi hän, "niinpä olet voittanut vielä kerran. Laskeudu tuohon ja anna minun siunata itseäsi."

Kuume palasi nyt kaksinkertaisella voimalla. Kuolonkorahtelu alkoi. Ruumista laahattiin raskaassa tuskassa, mutta sielu ei tiennyt pian mitään siitä. Se alkoi nähdä niihin taivaihin, jotka kuoleville avautuvat.

Niin meni tunti, ja lyhyt kuolontaisto loppui. Hän lepäsi siinä niin rauhallisena ja kauniina, että ympärillä seisovia liikutti syvästi.

"Minun rakas, vanha majurinrouvani", sanoi silloin Gösta, "tuollaisena näin minä sinut kerran ennen. Nyt on Margareta Celsing taas palannut eloon. Nyt hän ei koskaan enää väisty Ekebyn majurinrouvaa."

* * * * *

Kun kavaljeerit tulivat pajasta, he saivat kuulla majurinrouvan kuolleen.

"Kuuliko hän vasaran paukkeen?" he kysyivät.

Kyllä hän oli kuullut, ja he voivat olla tyytyväisiä.

Sittemmin he saivat tietää, että vainaja oli aikonut lahjoittaa Ekebyn heille, mutta ettei testamentti tullut tehdyksi. Tätä he pitivät suurena kunnianaan ja ylpeilivät siitä sitten niin kauan kuin elivät. Mutta kukaan ei koskaan kuullut heidän valittavan, että he olivat ne rikkaudet kadottaneet.

Kerrotaan myös, että sinä jouluyönä Gösta Berling seiso i nuoren vaimonsa rinnalla ja piti viimeisen puheensa kavaljeereille. Hän oli heidän kohtalostaan surullinen, kun heidän kaikkien nyt piti lähteä Ekebystä. Vanhuuden raihnaiset päivät heitä odottivat. Kylmän tervehdyksen saa vanha ja juromielinen vieraiden luona. Köyhän kavaljeerin päivät, kun hän on pakotettu rupeamaan täysihoidon talonpoikaistaloon, eivät ole hauskat: erillään ystävistä ja seikkailusta hän nääntyy yksin.

Ja niin hän puhui heille, suruttomille, kaikkia onnenkeikauksia kestäämään karaistuneille. Vielä kerran hän nimesi heitä vanhoiksi jumaliksi, jotka olivat syntyneet tuomaan iloa raudan maahan ja raudan aikaan. Kumminkin hän nyt valitti, että se huvitarha, jossa perhossiipinen ilo parveilee, on täytyvä hävittävillä toukilla ja että sen hedelmät turmellaan.

Hyvin hän tiesi, että ilo oli maan lapsille hyvä ja että sen täytyi olla olemassa. Mutta raskaana arvoituksena lepäsi yhäti maan päällä kysymys, miten voisi mies olla sekä iloinen että hyvä. Helpoimmaksi asiaksi ja kumminkin vaikeimmaksi sanoi hän sitä arvoitusta. Sitä ennen eivät he olleet taitaneet ratkaista sitä. Nyt hän sanoi uskovansa heidän oppineen sen, oppineen tänä ilon ja hädän, tänä onnen ja murheen vuonna.

* * * * *

Oi, te hyvät herrat ja kavaljeerit, minutkin valtaa eron katkeruus tällä hetkellä! Tämä on viimeinen yö, jonka olemme yhdessä valvoneet. Iloisia nauruja en enää saa kuulla enkä hilpeitä lauluja. Teitä ja kaikista Lövenin rantain iloisista ihmisistä täytyy minun nyt erota.

Te rakkaat vanhukset! Muinaisina aikoina te annoitte minulle hyviä lahjoja. Suuressa yksinäisyydessä eläjälle te toitte ensimmäisen tiedon elämän rikkaista vaihteluista. Valtavia Ragnarökin[11] sotia minä näin teidän taistelevan lapsuudenunelmieni järven rannoilla. Mutta mitä olen minä antanut teille?

Kenties ilahduttaa teitä kumminkin, että teidän nimenne taas kaikuvat noiden rakkaiden kartanoiden nimien yhteydessä? Laskeutukoon kaikki loisto, joka elämäänne ympäröi, jälleen noille maille, joilla olette eläneet! Vielä on pystyssä Borg, vielä on Björne, vielä Ekeby lepää Lövenin rannalla — ihanana, kosken ja järven, puiston ja hymyilevän metsäniityn ympäröimänä, — ja kun seisoo siellä leveillä parvekkeilla, leijailevat tarut ympärillä kuin kesän mehiläiset.

Mutta puheen tullen mehiläisistä, sallikaa minun kertoa teille vielä yksi vanha juttu. Tuo pikku

Ruster, joka kävi rummunlyöjänä Ruotsin armeijan eturinnassa, kun se vuonna 1813 samosi Saksan sydämeen, ei sittemmin kyllästynyt koskaan kertomasta juttuja noista ihmeellisistä etelänmaista. Ihmiset siellä olivat pitkiä kuin kirkontornit, pääskysel suuria kuin kotkat, mehiläiset kuin hanhet.

"No entä sitten mehiläispesät?"

"Ne olivat kuin meidän tavalliset mehiläispesät."

"Mutta miten mahtuivat sitten mehiläiset niihin?"

"Heh, siitä ne saivat itse pitää huolen", sanoi pikku Ruster.

Rakas lukija, eikö minun ole sanottava samoin? Tässä ovat nyt mielikuvituksen jättiläismehiläiset liehuneet ympärillämme kuukausia ja vuosia, mutta miten ne mahtuvat todellisuuden pesään, siitä ne saavat todellakin itse pitää huolen.

Viiteselitykset:

[1] Brylå: viinasta, punssista ja erilaisista mausteista sekoitettu juoma, joka on sytytetty palamaan. — Suom. huom.

[2] Maailmanpuu, josta muinaisskandinavian jumalaistarut kertovat. — Suom. huom.

[3] Kuninkaan lähimpiä seikkailuritareita, joista puhutaan keskiaikaisissa romaaneissa ja runoissa. — Suom. huom.

[4] Loke: muinaisskandinavian jumalaistarustossa pahuuden edustaja, jonka ylijumala Odin otti jumalien asuntoon. — Suom. huom.

[5] Prometheus: kreikkalaisen taruston jättiläinen, joka varasti tulen jumalilta. — Suom. huom.

[6] Eräs korttipeli. — Suom. huom.

[7] Palmun lehdistä kudottu espanjalainen hattu. — Suom. huom.

[8] Kevyet, yhdenistuttavat, korkeapyöräiset rattaat. — Suom. huom.

[9] Mustaa olutta tai oluesta ja portterista valmistettua juomaa, johon on sekoitettu konjakkia ja sokeria. — Suom. huom.

[10] Kahdenhengen korttipeli 32 kortilla. — Suom. huom.

[11] Ragnarök: maailmanlopun sota Skandinavian jumalaistaruissa. — Suom. huom.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GÖSTA BERLINGIN TARU ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project

Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if

you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or

limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.